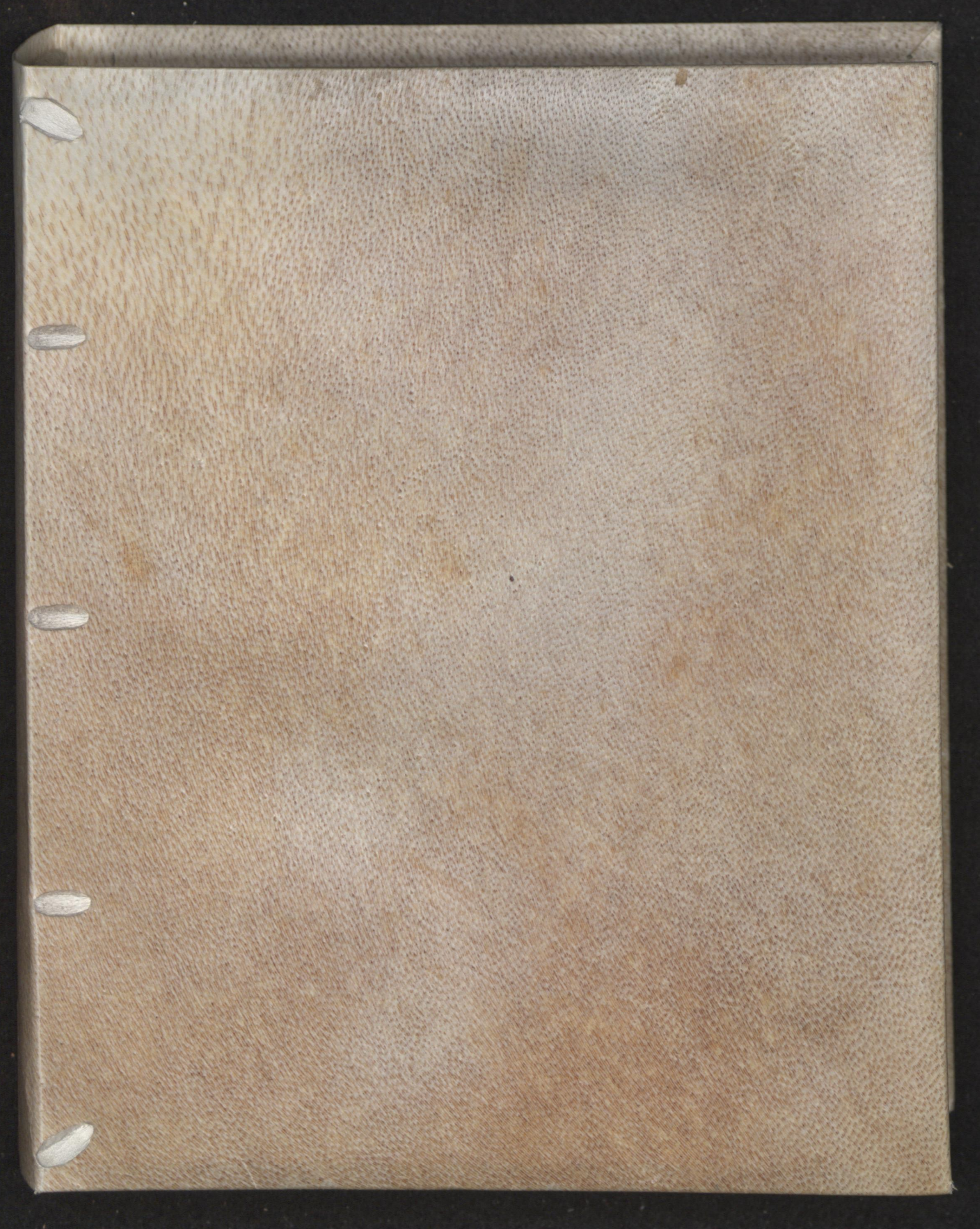
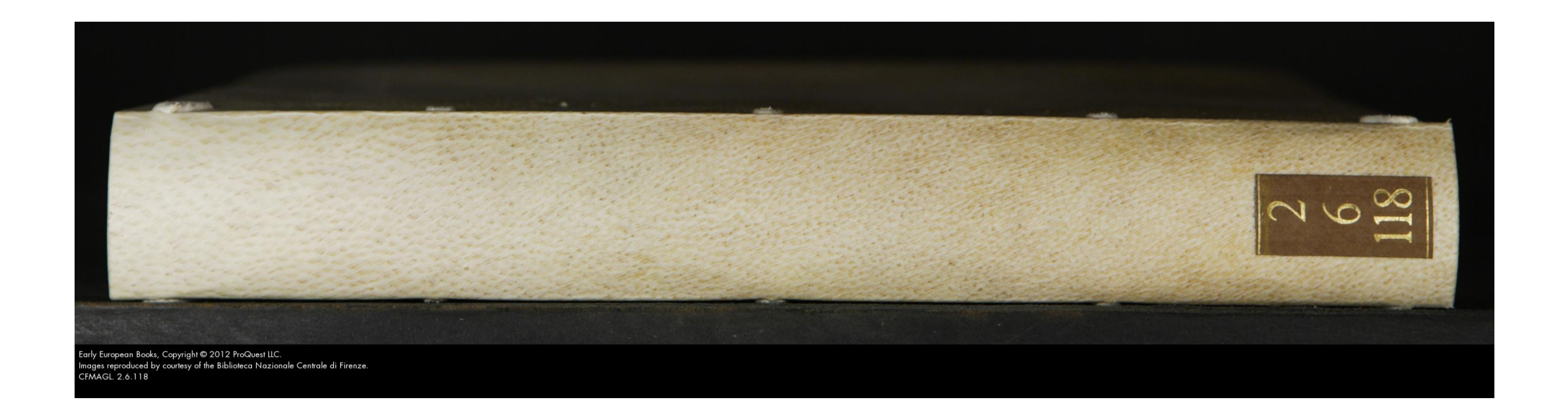
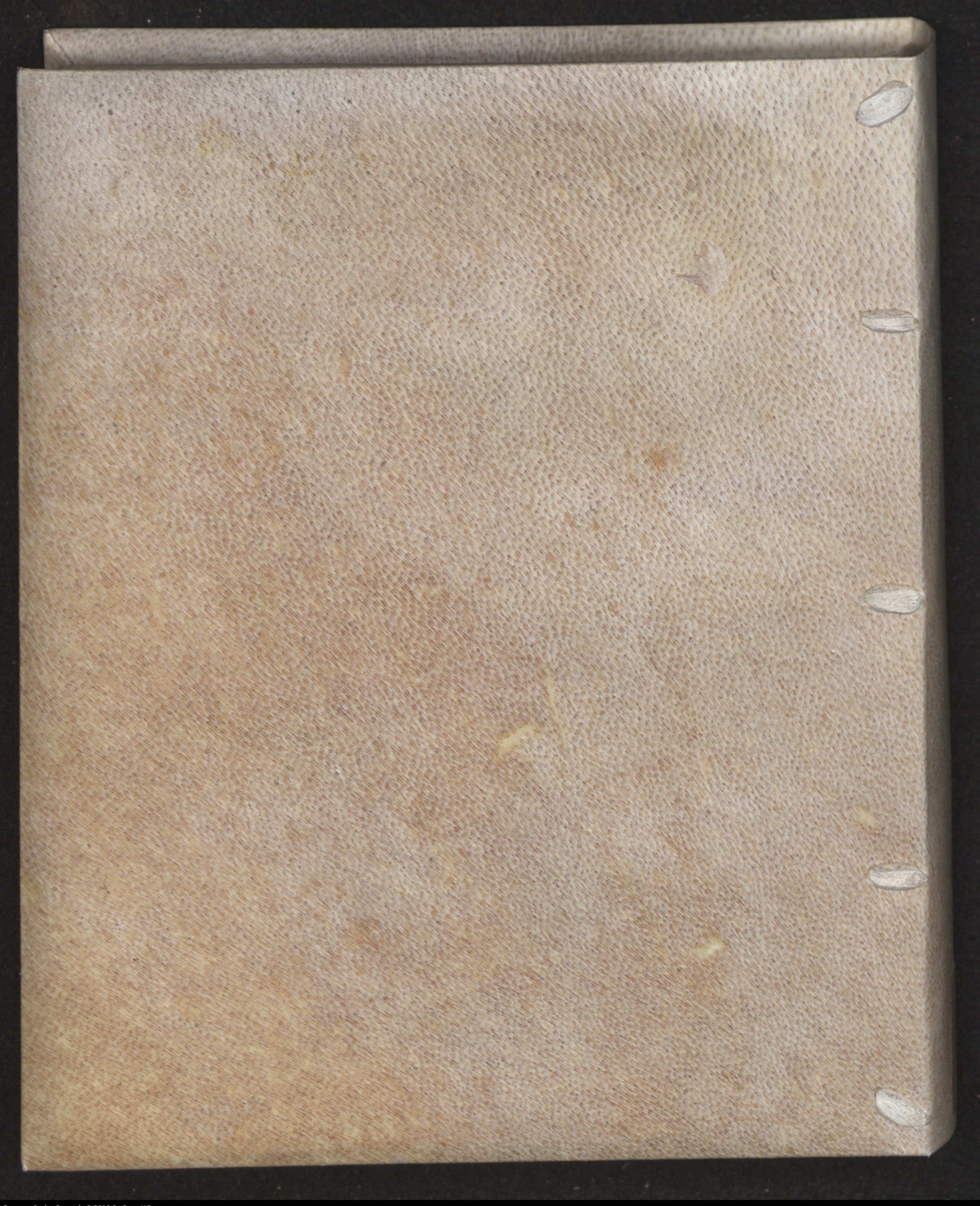

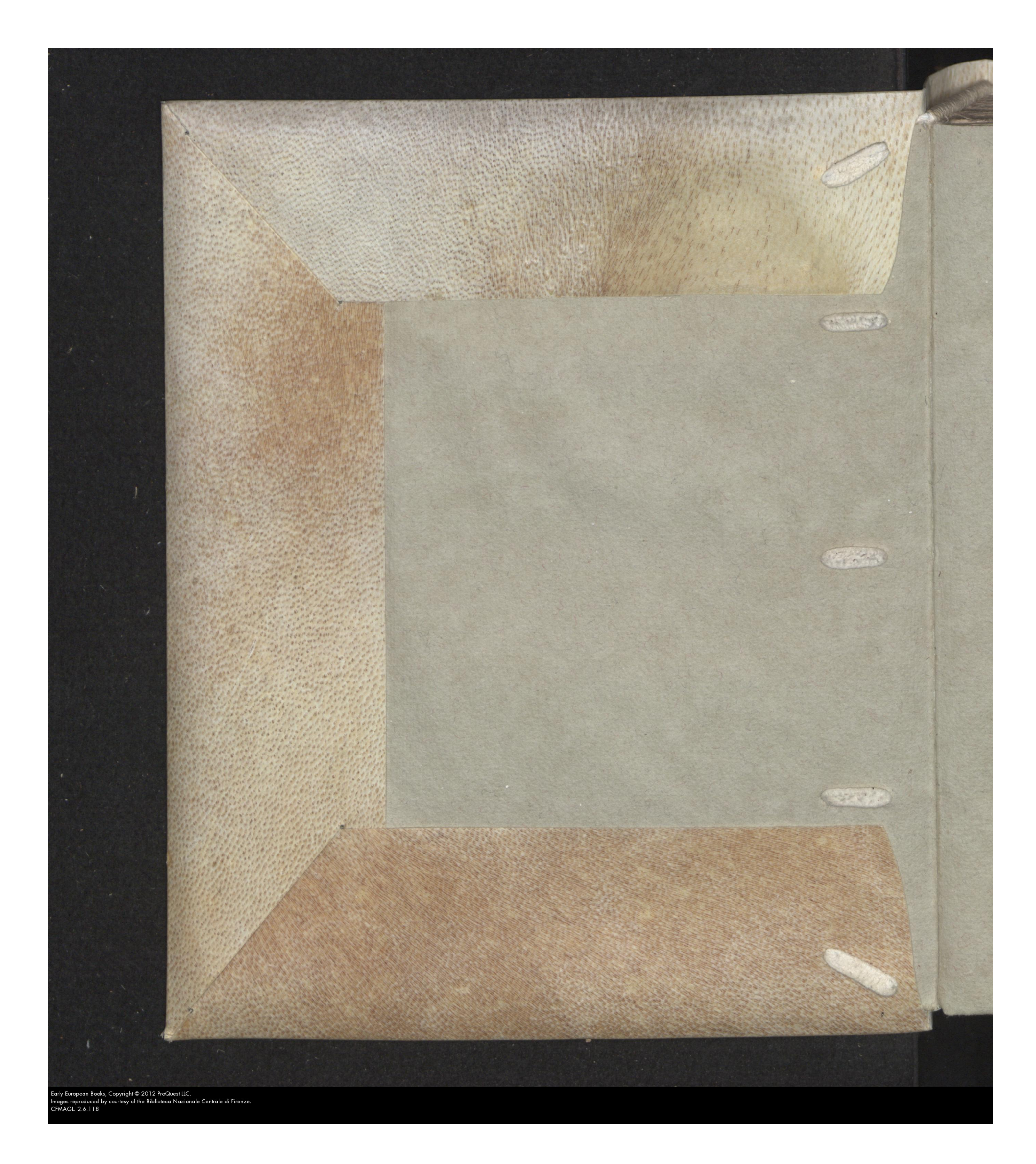

2
6
118

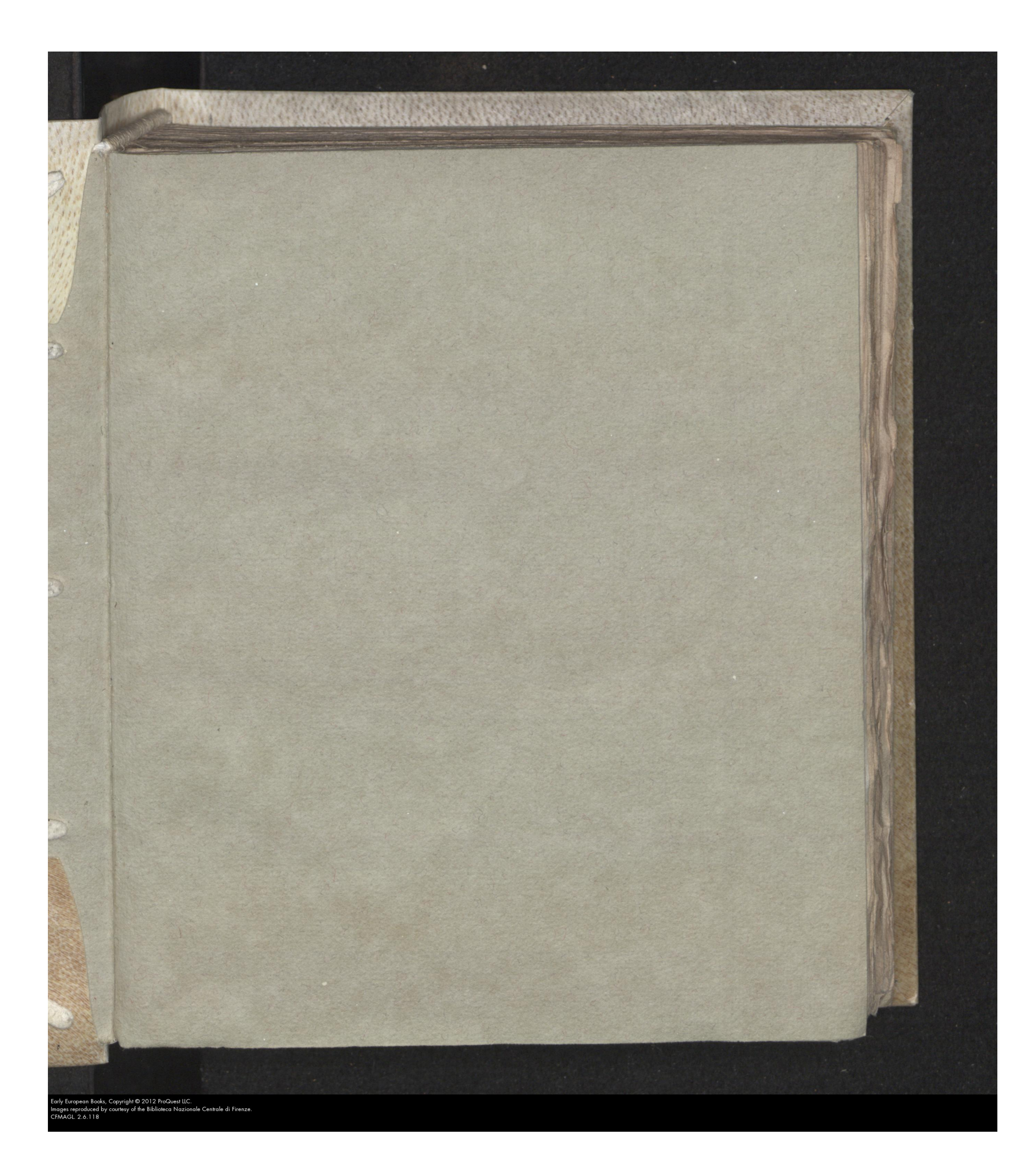

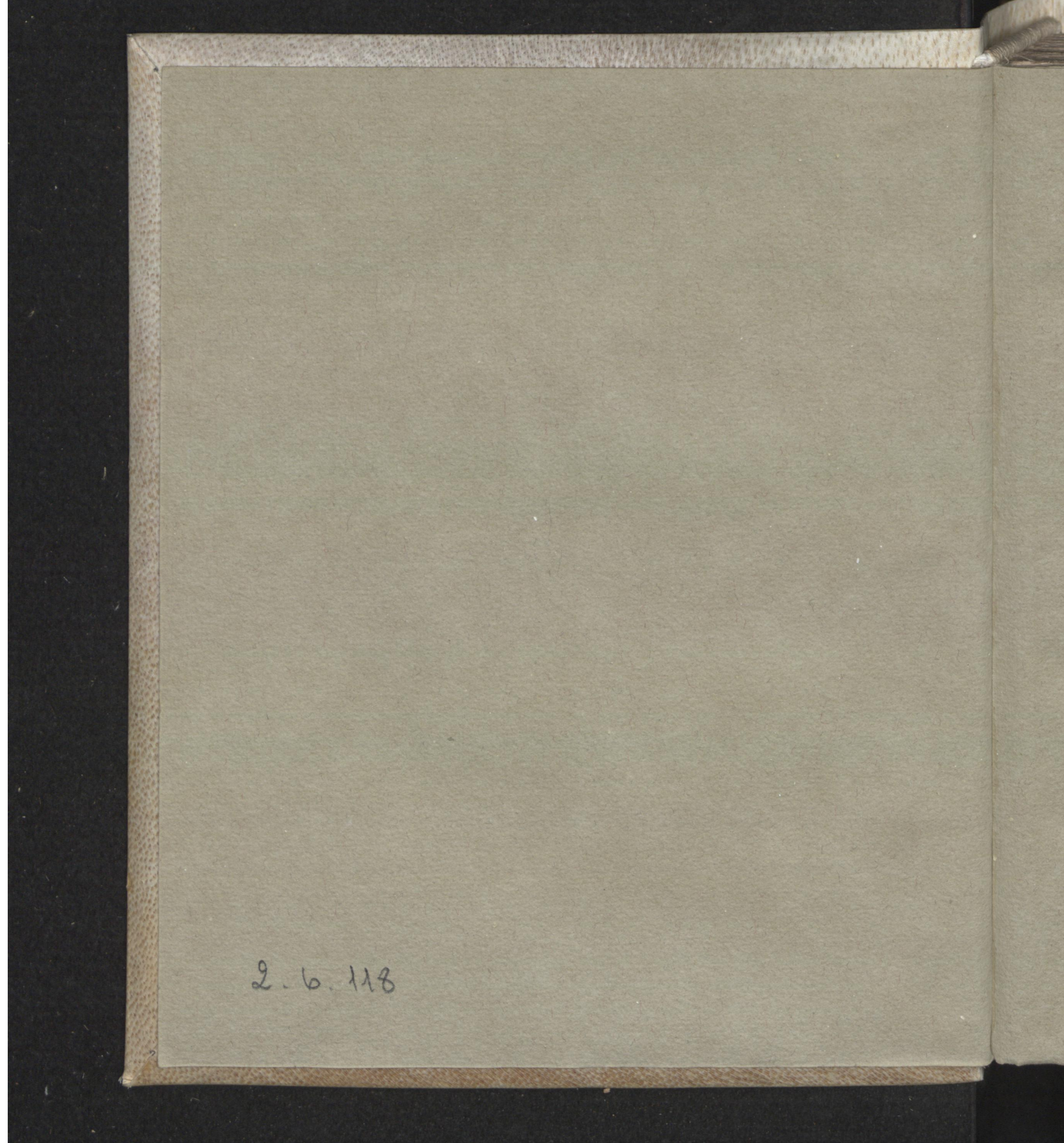

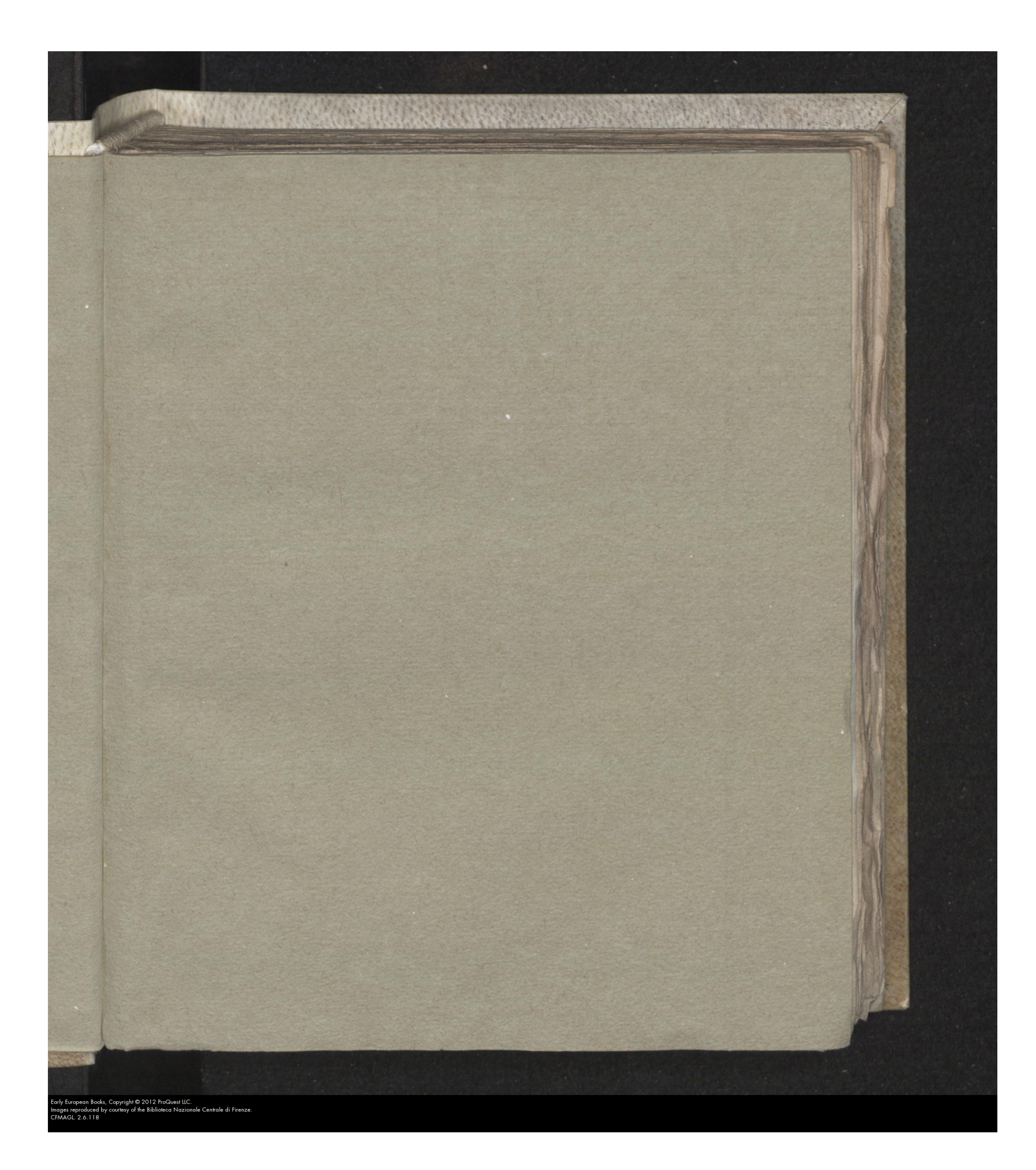

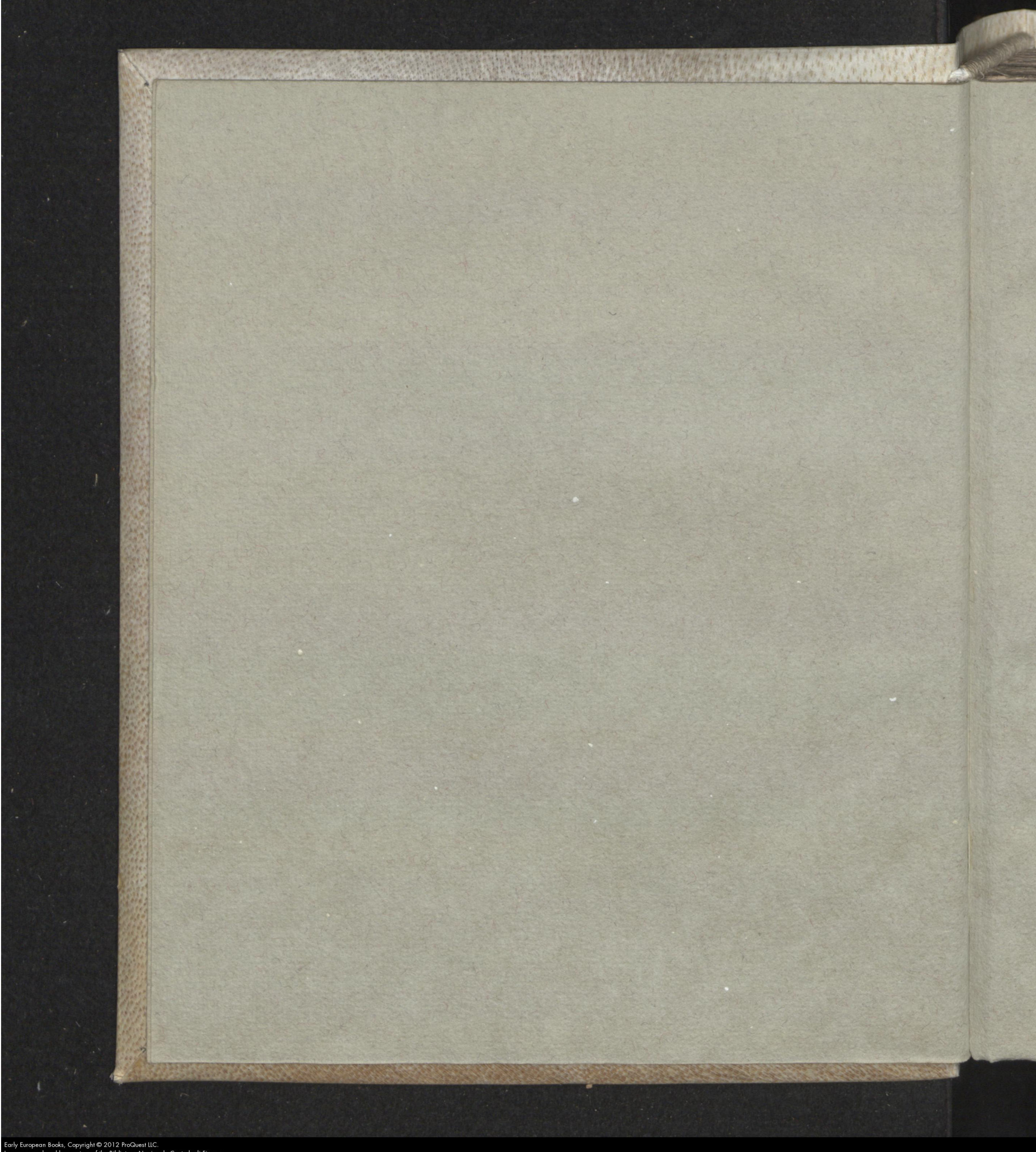

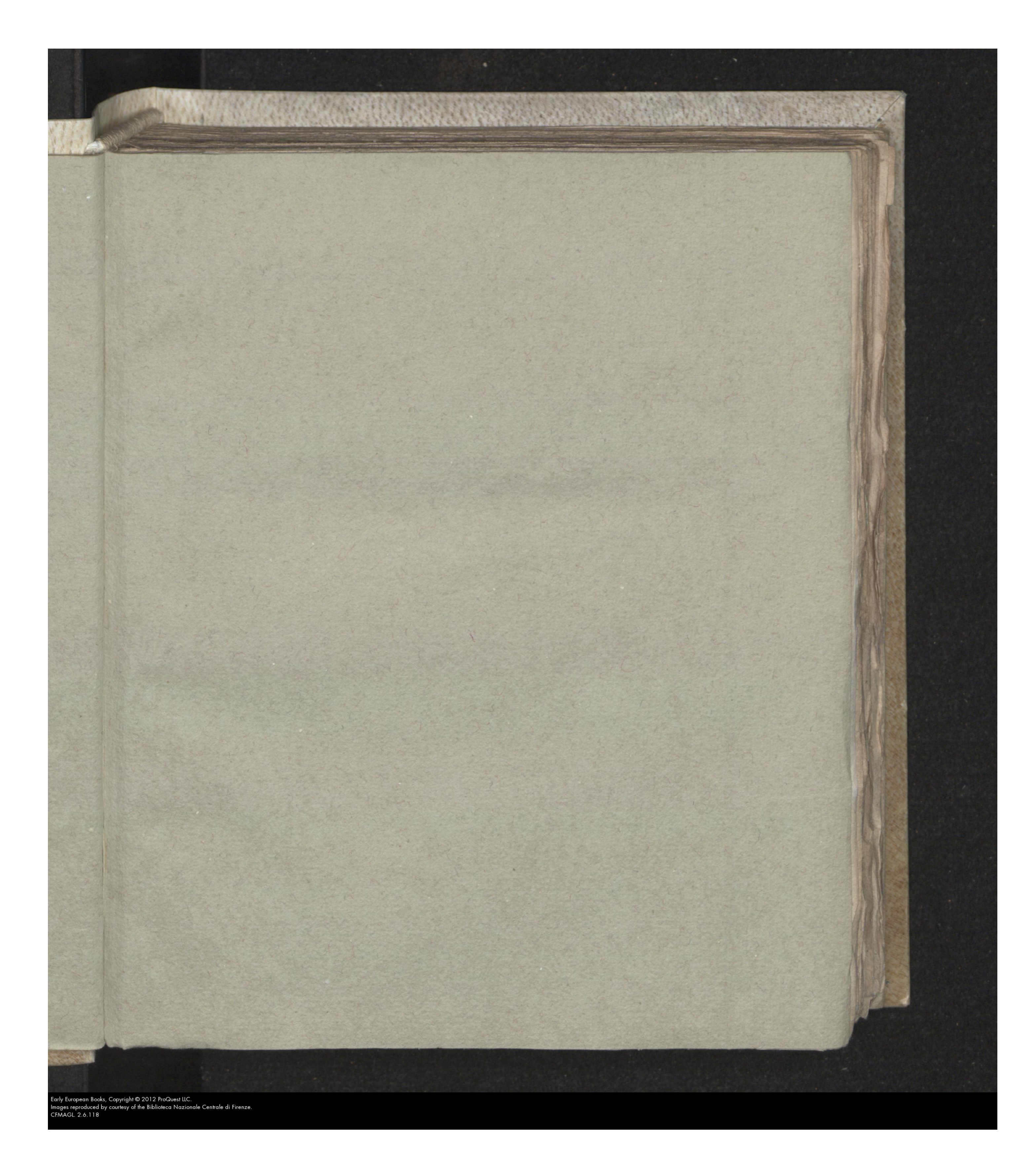

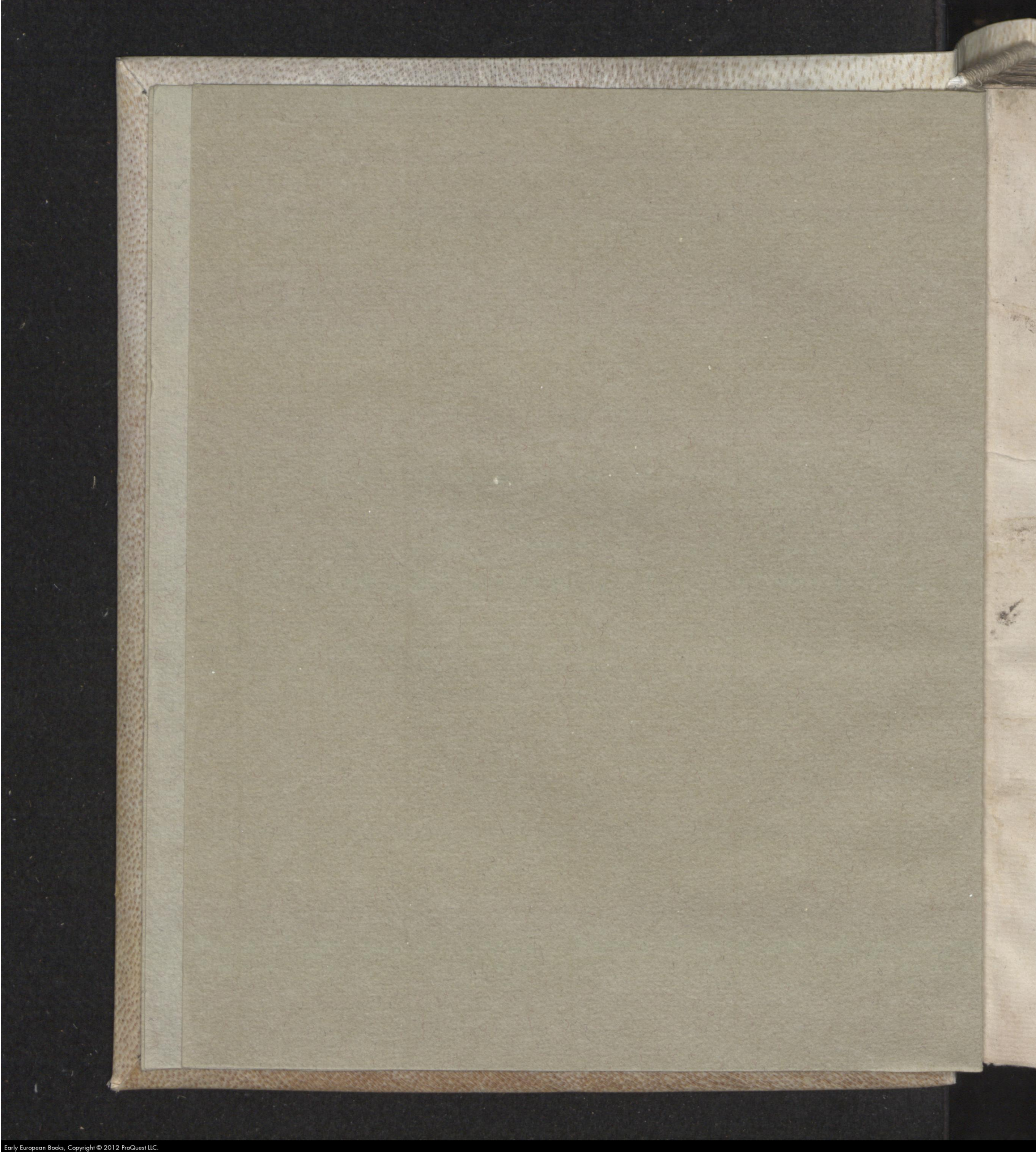

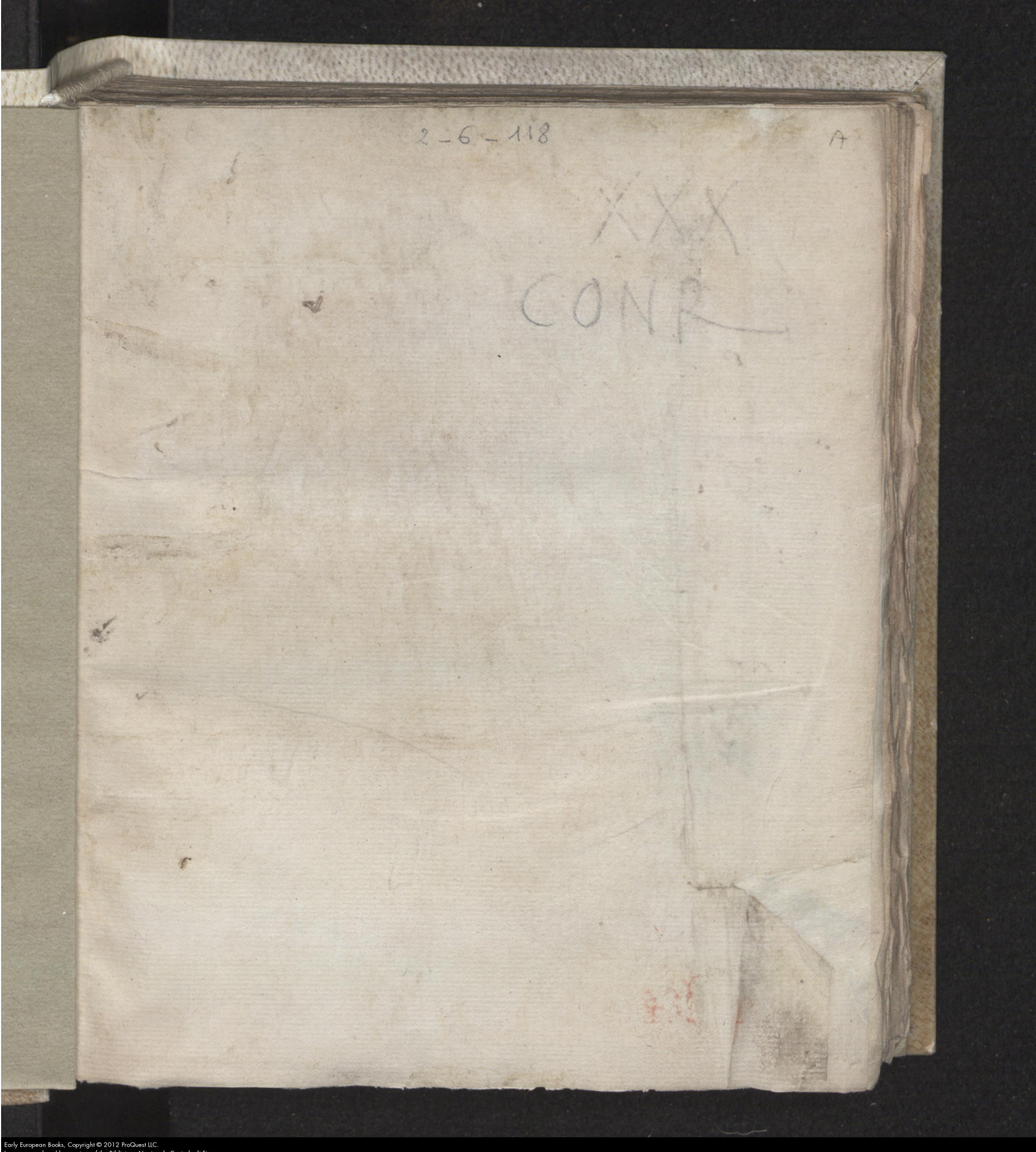

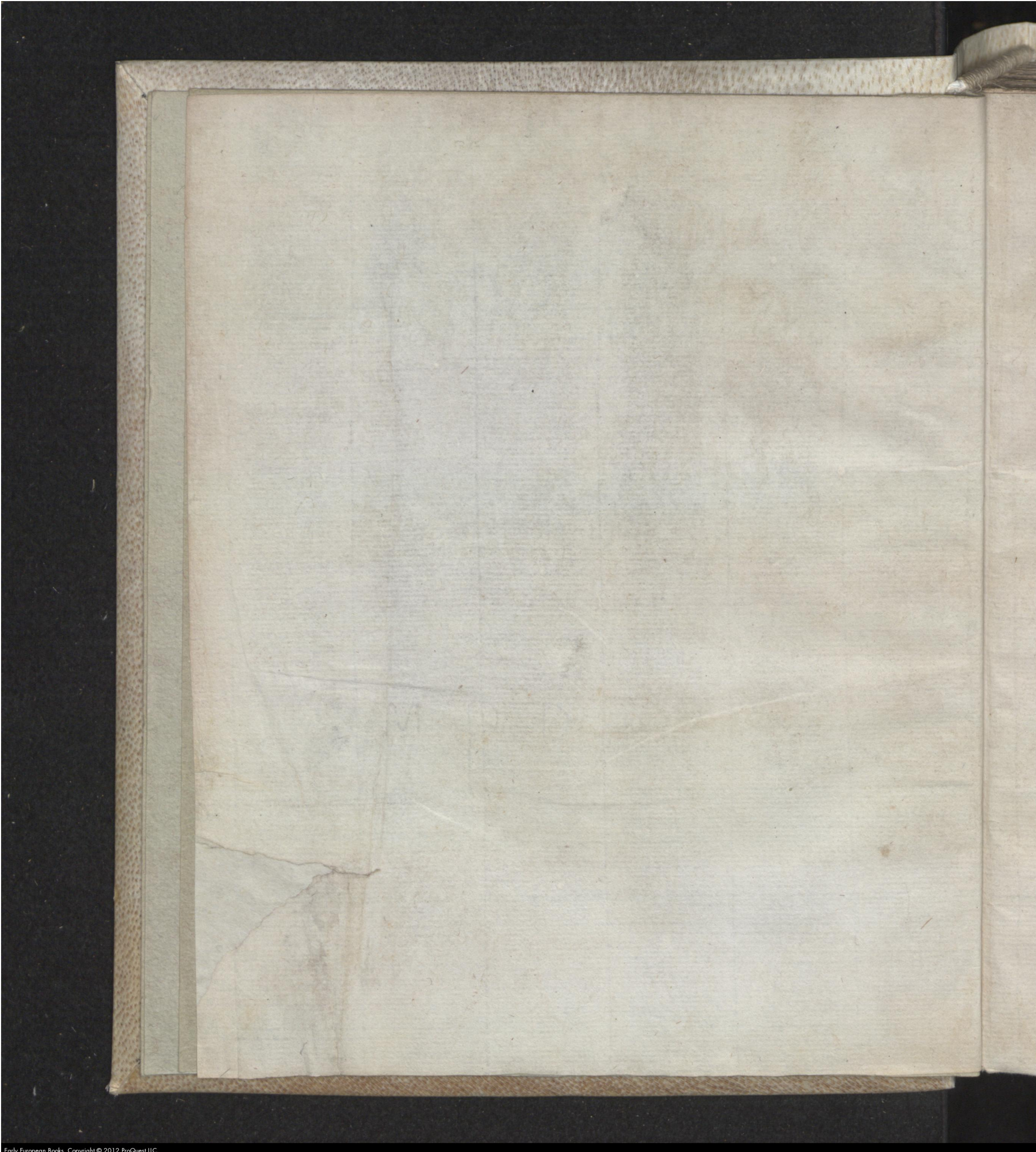

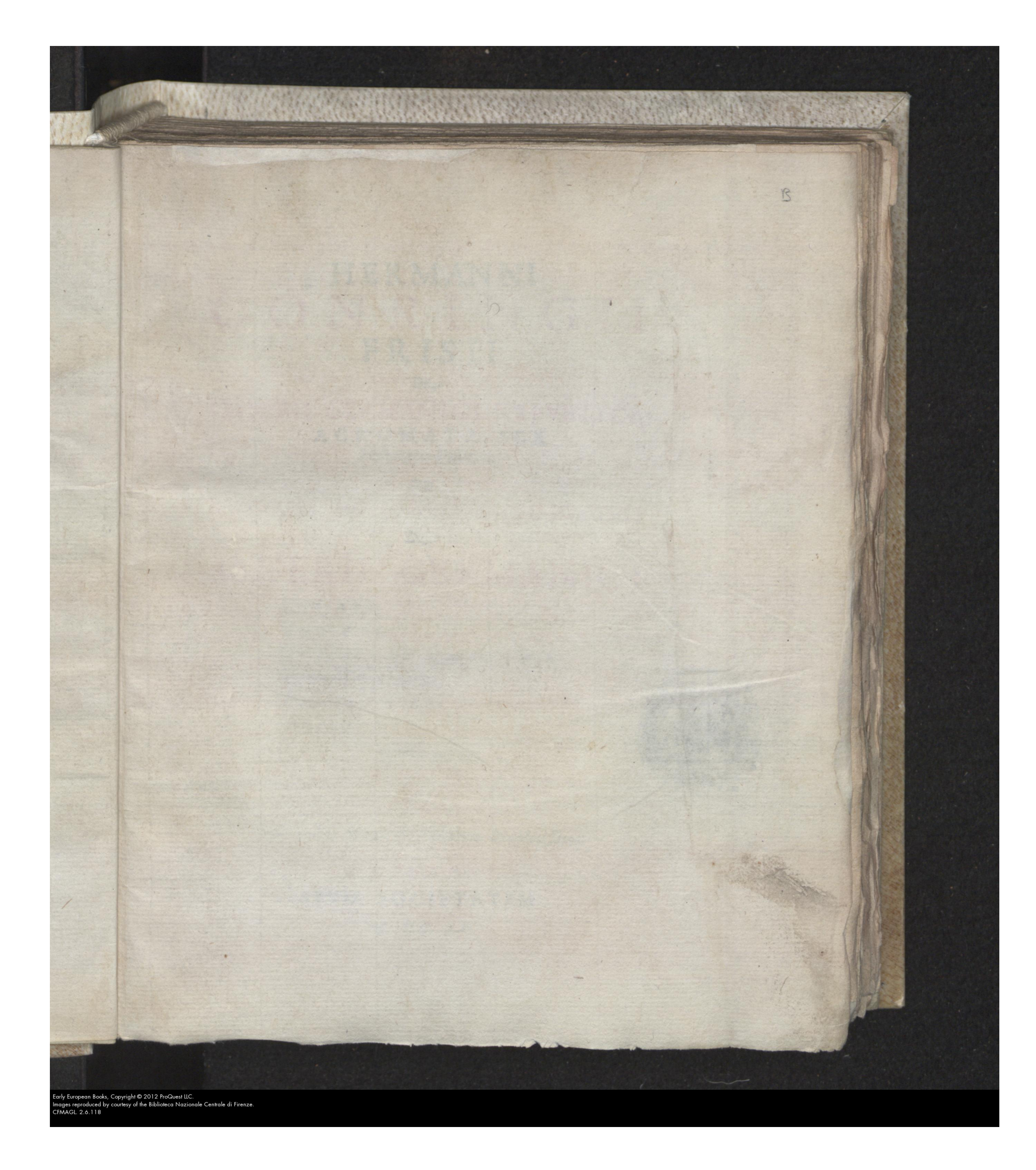

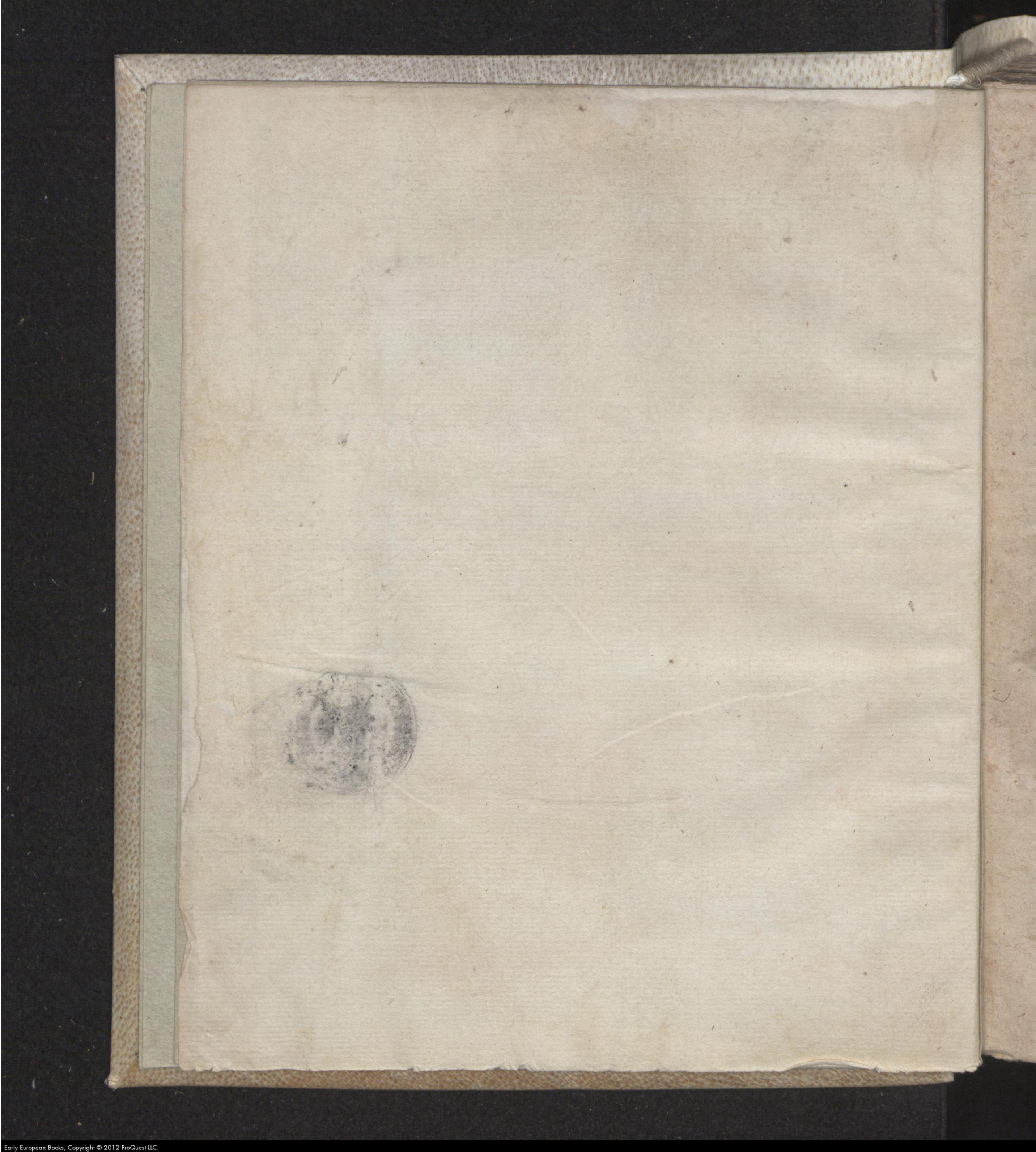

2-6-118
A
XXX
CONR

HERMANNI CONRINGII FRISII

De

IMPERII GERMANICI REPUBLICA
ACROMATA SEX
Historico-Politica.

Seu

DISCURSUS NOVI HISTORICO-POLITICI

De

IMPERII GERMANICI

CIVIBUS,
URBIBUS,
DUCIBUS ET COMITIBUS,
ELECTORIBUS,
EPISCOPIS ET
IUDICIIS.

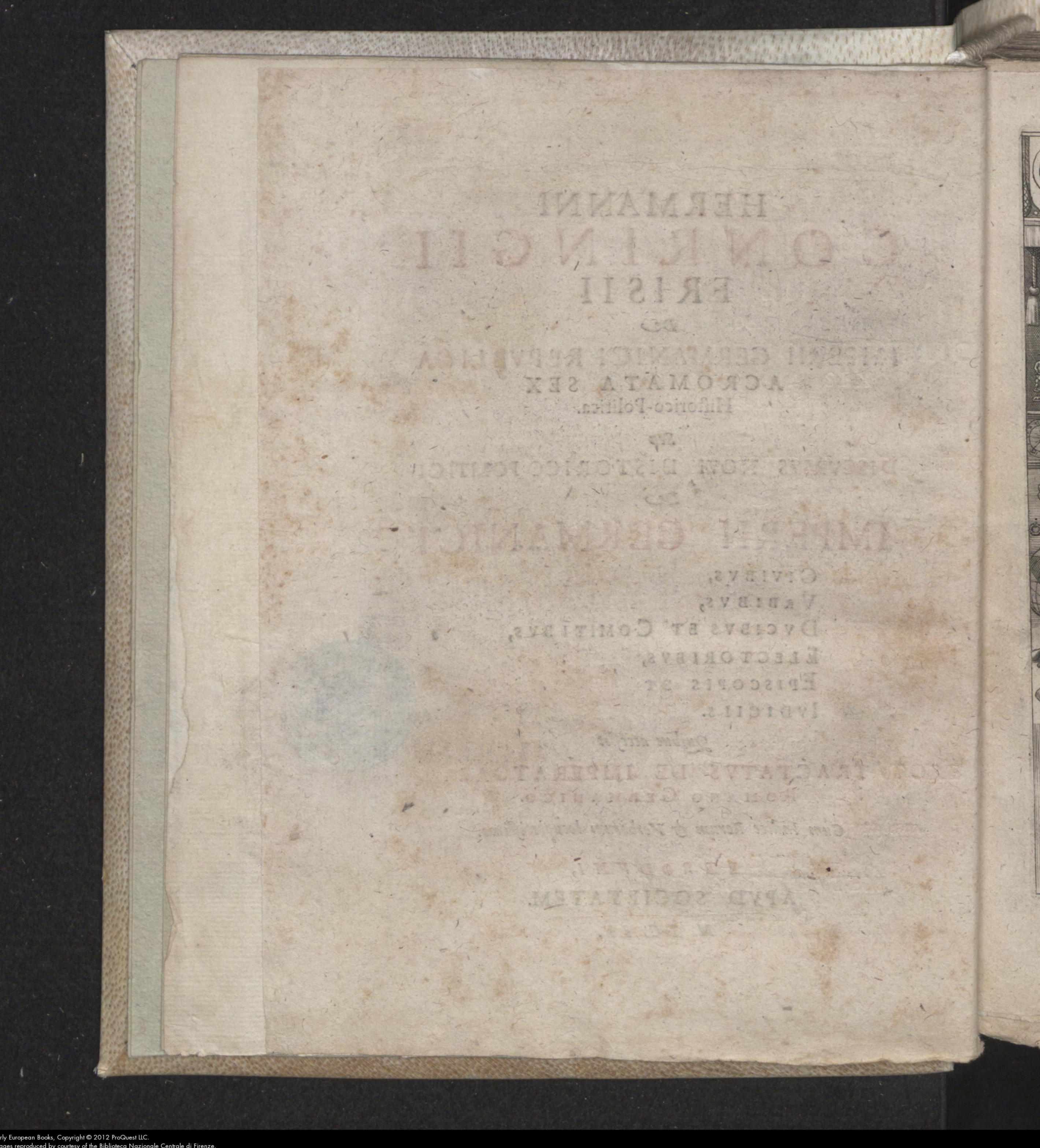
Quibus accessit

TRACTATUS DE IMPERATORE
ROMANO GERMANICO.

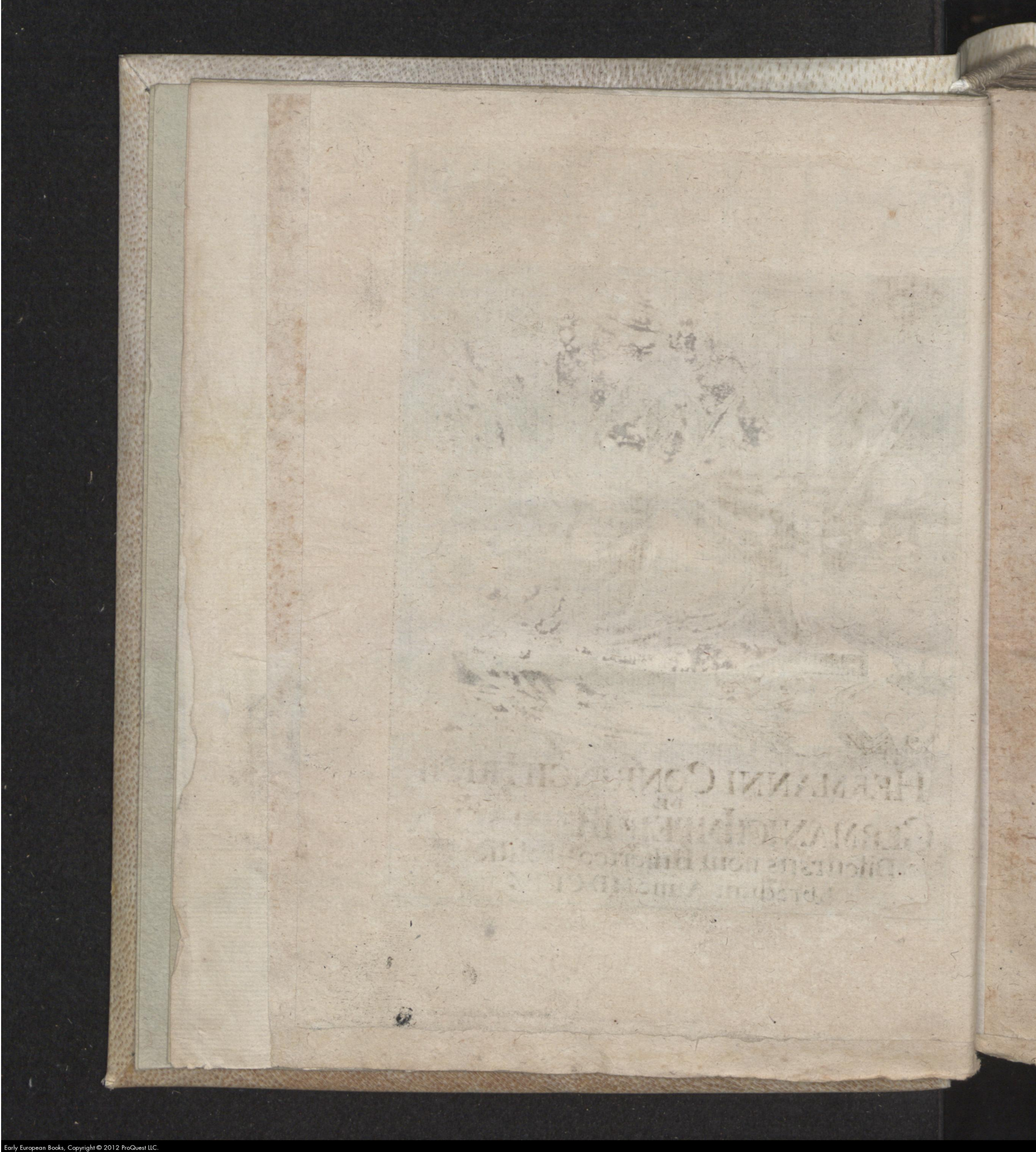
Cum Indice Rerum & Verborum locupletissimo.

EBRODUNI,
APUD SOCIETATEM.
M. DC. LV.

HERMANNI CONRINGII FRISII
DE
GERMANICI IMPERII REPUBLICA
Discursus noui Historico-Politici.
Ebroduni, Anno MDCLIV.

DE GERMANICI IMPERII CIVIBVS.

E Ciuibus & Statibus Imperij paucula quædam tradituris, præmittenda nonnulla erunt, quorum auxilio, faciliùs in ipsius rei cognitionem deuenire possumus. Nam & dicendum nobis erit, quinam verè Ciuium nomine veniant, & cùm non vno eodemque modo Ciues dicantur, æquiuoca autem simul definiri nequeant, vox illa inprimis *ab homonymia* erit liberanda.

Eruditè autem (vt solet) *lib. 3. Pol. cap. 1. de huius vocis ambiguitate* disserit Aristoteles, quæ quidem tam latè se extendit, vt pro variarum Rerump. formis specie etiam Ciues differant. Et verò si Resp. priores & posteriores specie differunt, Ciues quoque in iis Rebusp. eodem modo differre necessum fuerit.

Vt verò æquiuocatio hæc dilucidè ostendatur, omnibusque ob oculos ponatur aduertendum est. Primò, nonnunquam eos dici Ciues, qui tantùm patre & matre Ciuibus nati sunt, quamuis nonnulli, non contenti parentibus, etiam de auo & tritauo inquirendum statuant an fuerint Ciues. Sed hæc quidem significandi ratio admodum est incerta, cùm in infinitum ita quæri possit, donec peruenias ad eum qui patrem Ciuem non habuit. Et hanc ob causam Gorgias Leontinus, siue ioco, vt solebat multa, siue quòd aliter se expedire non posset, Ciues fieri à Ciuibus ajebat. Sicut enim mortaria fierent ab ijs qui hanc callerent artem, ita esse opifices Larissæ, à quibus Larissæi Ciues fierent. Sed quàm improuidè hoc fit dictum quilibet facilè animaduertit. Nam si ij tantùm sunt Ciues, qui nascuntur è Ciuibus, quomodo appellabuntur ij qui vel condiderunt vel fundarunt Ciuitatem? Impropriè verò etiam ij Ciues dicuntur, qui respectu sal-

tem aliquo hoc ſortiuntur nomen : quales ſunt ciuitate donati, qui non re ipſa, ſed honorarij tantùm ſunt Ciues : Dicuntur porrò etiam Ciues pueri, & qui nondum perfectæ ſunt ætatis, itemque decrepiti, qui ob venerandam ſenectutem, immunitatem ac vacationem à muneribus impetrarunt, & puerili ætati rurſum ſunt proximi. Hi verò quamvis Ciues appellari poſſint, non tamen ſimpliciter hoc eſt aſſerendum, ſed ita vt illi imperfectè & potentiâ tantùm Ciues eſſe dicantur, hi verò iam effœti & ideò hoc nomine gaudeant, quòd olim verorum Ciuium numero accenſiti fuerint.

Cùm autem hæ Ciuis appellationes longè ſint alienæ à noſtro propoſito, ſupervacaneum prorſus eſſe cenſemus, in hiſce diu morari: proinde breuiter tantùm inſignem hujus vocabuli æquiuocationem notaſſe ſufficiat. Nunc vt rem ipſam definiamus, & quibus verè Ciuium nomen competat accuratè explicemus ratio poſtulat.

Ciuis autem ſecundùm Ariſtotelem (quem in omnibus ſequendum meritò ſtatuimus) eſt, *cui in illa ciuitate Cuius eſt ciuis, poteſtas eſt fungendi magiſtratu vel deliberatiuo vel judiciali.* Quam quidem definitionem omnibus qui verè Ciues appellantur, applicari optimè poſſe confido. Etiamſi enim obiicere quis poſſet multos eſſe Ciues quibus iſta non conueniat, (ſicut in Tyrannide aut Oligarchia multi ſunt Ciues qui nullo loco ſunt, nulla dignitate aut munere funguntur,) ei regerimus, æquiuocam hanc Ciuis appellationem eſſe, vt paulò antè vberiùs explicauimus. Maximè propriè verò & in illis corruptis adeoq; falsò dictis Rebuſpublicis nomine hoc eſſe dignos, quibus illum magiſtratum capeſſendi facultas eſt : valde impropriè verò qui hâc dignitate excluduntur.

Hiſce præmiſſis obſcurum nemini eſſe poteſt, quinam hodie in noſtro Imperio veri & genuini propriíque ſint Ciues, ij videlicet qui poteſtatem habent iudicandi de iis, quæ ad τὸ κύριον vel ſummam Reipublicæ (verſatur autem, ea circa pacem & bellum, circa leges publicas rogandas vel derogandas, circa fœdera cum peregrinis, circa vitam mortem & exilium Ciuium, denique circa bona Ciuium aut confiſcanda aut verò in commune diſtribuenda), pertinent. Hinc etiam non poteſt non patere, rectè illos ciues *Status & Ordines Imperij* appellari, quòd nempe ſint totius regni columnæ, vel quòd legitimam in comitiis habeant ſtandi perſonam.

Neque verò mirum ſit hos ſolos veros Ciues, reliquos autem Incolas

colas potiùs esse vel subditos. Omnis enim Ciuis vtique socius est ciuilis societatis: est autem veri socij suffragium ferre & sententiam de rebus ad societatem pertinentibus. Apertam sanè implicat contradictionem, esse alicuius societatis verum socium, nec tamen ius suffragij in eâ societate obtinere.

Scilicet hoc suffragiorum ius vsque adeò est proprium Ciuium verorum, verorumque Ordinum ac Statuum alicuius ciuitatis vt essentiam eorum vnicè constituat. Adeoque qui caret illâ facultate siue per injuriam siue iure, non est actu Ciuis: qui fruitur illâ, siue iure siue injuriâ, reapse est in Statuum siue Ordinum seu Ciuium censu. Neque enim refert nunc iure hoc fiat an iniuriâ. Sic qui nondum gaudet illo jure, etsi gaudere debeat aut possit, rectè loquendo non est actu Ciuis, sed potentiâ tantùm.

Quoniam hoc ergo verè constituit Ciuem, facilè apparet per accidens tantùm fieri, vt talis aliquis matriculæ aut albo ordinum sit insertus, siue collectiones Imperij in publicum ærarium pro rata proximè soluat. Quæ duo tamen nonnulli perperam inter certissimas Ciuium atque Ordinum notas recensent. Quod enim insertionem in album attinet, certum est in multis Rebuspublicis nullum esse album; quemadmodum nec vlla etiam matriculæ memoria exstat in repub. nostra, ante illam quam Sigismundus Imp. anno 1431. fecit conscribi, quod rectè proditum est à Goldasto *lib.2.de Regno Bohem. c.17.* Itaque nec ante illud tempus vlli fuissent Imperij Ordines, quo nihil est dictu absurdius. Eodem modo etiam sæpe in Ciuitatum ac Rerumpublicarum ærarium cōferunt illi, qui meri subditi sunt, & parere dominis coguntur. Ita sanè olim Polonia deuicta aliquot auri libras quotannis Germanico Imperio soluit, nec tamen in conuentu nostrorum procerum sententiam dicendi habuit facultatem: contrà Bohemiæ Rex onera Imperij non fert, in electione tamen summi magistratus Cæsarij quasi ciuem agit.

Fatemur tamen vt nunc sunt imperij mores ferè solos illos, qui contribuunt immediatè in publicum ærarium, & albo sunt inscripti, suffragandi in comitiis jus habere. Sanè ex quo placuit omnes Ordines in album referre, deberet vtique nunc illud album certam nobis notam veri Ciuis exhibere. Quoniam etiam constitutum jam est, vt soli Ordines proximè soluant debitum suum ærario, deberet vtique & illa collectio significare veros Ordines. At infra proba-

bitur, turbatis Imperij rebus esse factum, vt de quibusdam juréne inseri debeant an non, item soluerénе sua debeant publico necne, hodieque incertum sit. Et verò permultis licet historijs docere, haud paucos interdum errore quodam in publicum ærarium sua contulisse, quibus neutiquam in comitijs publicis standi potestas fuit.

Sed de hisce infra latiùs: Id verò ex his quæ diximus jam est manifestum; ne quidem etsi quis siuo Princeps siue Comes Imperij dicatur, modò non habeat ius hoc comitiorum, in Ordinum aut Ciuium Imperii censu meritò esse numerandum. Anterioribus quidem seculis obtinuisse haud negamus, vt nemo Princeps vel Comes Imperij vocaretur, nisi qui idem hac suffragandi potestate valeret, cùm nempe illis nominibus adhuc officia publica designarentur. Nunc tamen longè alijs viuitur moribus: titulis nempe illis solis in multos collatis sine vllo suffragiorum iure.

Ita constat, in annum vsque trigesimum sextum à solo Ferdinando II. Augustæ memoriæ Cæsare creatos Principes viginti duos, Comites plusquam sexaginta, Barones vltra centum viginti: formulæ tamen diplomatum vulgares, quas exhibet libellus cui titulus: *Status particularis regiminis Ferdinandi II.* non perhibent illos in Ordinum Imperij censum esse relatos. Verba Formulæ quæ in Ducibus creandis sunt obseruata ita sese habent: *Iuxta hæc itaque per Imperium perque nostras hæreditarias ditiones seriò ac strictè mandamus & volumus, vt sæpe iam nominatus dilectus noster Dux N. & omnes illius in regimine dicti ducatus N. tam ex lineâ descendente quàm post hanc extinctam alii successores, vigore dispositionis huius pro eis institutæ, vti suprà exprimitur, dehinc perpetuò, non minùs quàm alii in sacro Romano Imperio reliquisque nostris hæreditariis regnis ac ditionibus Duces, pro Ducibus N. reliqui autem legitimi hæredes liberi & eorum hæredis hæredes, mares & fœminæ, descendentis lineæ, qui iam nati sunt, nascenturúe, primogeniti tamen non sunt, & post extinctam modò lineam fratres Ducis N. qui, secundum commemoratæ dispositionis tenorem, in Ducatus N. succeßisset, licet Ducatum N. neque regant neque poßideant, perpetuò imposterum pro nostris & Imperij Principibus & Principißis in quibusuis honorificis conuentibus, equestribus ludis, superioribus & inferioribus diœcesibus ac præfecturis, tam Ecclesiasticis quàm secularibus, & aliàs vbique, colantur, admittantur, habeantur & agnoscantur: ipsis quin etiam dicto sensu respectiuè Ducum Principúmue titulus ac nomen tribuatur, quo tales nuncupentur atque scribantur: honos eorum autem, dignitasque præeminentiæ, priuilegia, iura, iurisdictiones, quibus, vt cæteri sacri Romani imperii, nostrorumque regnorum & terrarum Duces,*

Principes & Principissæ, de iure & consuetudine gaudent, vtuntur ac fruuntur, incorrupta ac in omnibus salua conseruentur, &c. Ad eundem ferè modum se habent verba formulæ per quam titulus Principis confertur. Ita enim sonant: *Idcirco post clementissimam recognitionem generis prælustris & peruetusti Comitis ab N. & eorum nec non huius ipsius, laudabiliter acquisitarum virtutum, & Nobis totique Romano Imperio exhibitorum fidelissimorum obsequiorum, Nos probè deliberato animo, vero & maturo consilio, rectâ notitiâ, nominatum iam Comitem ab N. singulari hâc gratiâ ex proprio motu affecisse; eum non solum quidem, sed post obitum, etiã maximũ natu filiũ eius, atq; sic porrò semper natu maximũ, indesinente linea legitimè procreatũ, Comitẽ ab N. in statum, honorem & dignitatem nostrorũ ac sacri Imperii Comitum Principum, nouiter clementer eò euexisse & collocauisse, & collegio ac societati aliorum nostrorum & sacri Imperii Comitum, Principũ nouiter clementer eò euexisse & collocauisse & collegio ac societati aliorum nostrorum ac sacri Imperii Comitum Principum coniunxisse, sociauisse & æquiparauisse; & vt titulus, ac in specie prædicatum Celsissimorum, vnâ cum reliquo titulo & dignitate nostrorum ac Imperij Principum, ipsis daretur, & ab ipsis gereretur, séque DEI gratia tales scriberent & nominarent, clementer concessisse & indulsisse. Et ex Romanæ Cæsareæ Maiestatis potestate & perfectione, scienter & vigore harum. ordinare & constituere, vt suprà dictus Comes ab N. eóque defuncto filius eius natu maximus ac porrò quotuscunque ex istâ lineâ descendente maximus natu, Comes ab N. legitimè natus, vti intellectum, in statum, honorem & dignitatem nostrorum & sacri Imperii Comitum, Principum, modò commemoratâ ratione referatur, collocetur, iis æquiparetur, & eorum collegio & societati associetur: Simulque illis impertiisse & attribuisse, præter iam acquisitos honores & titulos, nomen ac titulum, nostrorum ac sacri Imperii Comitum, Principum ab N. & in specie prædicatum Celsissimorum, iuxta titulum statumque nostrorum & Imperii Principum, adeò etiam vt se DEI gratia tales scribere debeant & possint: Et consequenter, statuere, decernere ac velle, vt sæpe dictus Comes ab N. & post eum relictus filius eius natu maximus, ac deinceps omnes ipsius hæredum hæredes, vti constitutum, continuò & semper nostri & Sacri Imperii Comites Principes esse, eo sese commemorato prædicato, titulis ac dignitatibus, supra & iuxta pristinos benéque & cum laude acquisitos titulos nominare & scribere, à Nobis & nostris in Imperio successoribus, aliisque omnibus ac singulis tales haberi, agnosci, coli, vocari ac inscribi: vniuersa quin etiam beneficia, priuilegia, honores, dignitates, prærogatiuas, præeminentias, emolumenta, iura & iurisdictiones, vnà cum beneficiis in fu-*

ferioribusque diœcesibus ecclesiasticis ac secularibus, feudis & præfecturis in conuentibus & equestribus ludis, suscipere, obire, aliaque omnia obtinere, & participare, his denique cunctis præcipuè verò Principali Principum Comitum titulo ac nomine, in sessionibus, in votis, in processionibus, vbique locorum & apud omnes, summo cum honore, prout par erit, eorumque necessitas, voluntas ac beneplacitum feret, gaudere, vti, frui, debeant ac possint: Eo planè modo quo alii nostri & sacri Imperii legitimi Principes Comites de iure & consuetudine talibus gaudent, vtuntur ac fruuntur, nemine prohibente: &c. Pari ratione Comitum quoque confertur titulus ac honor: *Nos ei sequentem singularem gratiam & priuilegium bene deliberato animo, sano consilio, rectáque notitiâ, in optimâ valentissimâ & firmissimâ formâ & modo contulisse atque concessisse; & in præsens eandem illi Romana Cæsarea autoritate, absoluto iure, scienter & harum vigore, conferre & concedere; nimirum vt deinceps à Nobis, nostrisque in sacro Imperio successoribus, Romanorum Imperatoribus, Regibusque sæpe nominatus Comes ab & in N. ipsius legitimi hæredes liberi, eorumque hæredis hæredes in descendente linea, ex omnibus nostris & successorum nostrorum in sacro Imperio, domoque Archiducali Austriæ archiuis, in nostris & illorũ loquendi formulis, scripturis, tabulis & epistolis, aliisque libellis, qui à Nobis & successoribus nostris, seu ad eos, seu aliâ ratione mittentur, in quibus mentio illorũ fiet, titulo, prædicato, & axiomate Generosissimi afficiantur & scribantur; &c.*

Cæterùm quid propriè constituat Ciuem reip. ex allatis est manifestum: consequens est dispiciamus quinam ad eum censum pertineant. Atque excutientibus quidem rerum patriarum antiqua monumenta, liquidum statim fit, non adeò certò semper eorum numerum initum fuisse. Neque enim aliâ de causâ tam serò cœpit album quoddam publicum, aut matricula Imperii Ordinum, quam appellant, constitui. Cessit autem hæc negligentia dubio procul, haud leui damno Reipublicæ. Etenim pro vario numero eorum qui ad comitia vocantur, Reipubl. quoque diuersæ species oriuntur. Mutatur scilicet sensim in oligarchiam democratia, si pauciores paulatim comitia frequentent, reliquis domi remanentibus: contrà oligarchia in democratiam degenerat, si magis magisque plures ad publica consilia conueniant. Quocirca & prudentiores legibus positis, aut arcanis artibus, siue seruandus sit præsens status, siue mutandus, vel minuunt, vel augent, vel verò seruant ac tuentur diligentissimè Ciuium verorum numerum.

Verùm

Verùm quò liqueat etiam apud Germanos aliam atque aliam cæpisse Reipub. formam, non obseruato semper eodem verorum Ciuium censu; haud abs re fuerit fortassis ab antiquissimâ vsque memoriâ repetere quinam ius consiliorum publicorum habuerint, Vbi initiò monendum Germaniam olim non in vnam Remp. aut ciuitatem coaluisse, sed ferè quot populos totidem diuersas ciuitates extitisse. Primi sanè Franci, auspiciis & rarâ felicitate Caroli Magni, omnia quæ Balthico mari, Oceano, Alpibus & Carpatho monte, ac Vistula fluuio, sunt cincta, suo per Galliam omnem extenso imperio coniunxerunt.

Antiquissimis verò temporibus quid consueuerit ac fuerit receptum ex Tacito apparet. Prodit enim duo tum fuisse in vsu conciliorum genera, alterum *maius* de majoribus rebus: alterum *minus* de minoribus, & huic quidem solos Principes interfuisse, illi autem totum populum. Sunt autem Tacito Principes qui in singulis ciuitatibus *ius per pagos & vicos dixerunt*, *pagorum* vocabulo veniente id ferè quod nunc **ein Ampt** / *vicorum* verò quod nunc **ein Flecken** / aut **ein Dorff** / appellamus. Quos *principes* olim præcipuæ fuisse nobilitatis haud obscurè ex eodem est Tacito colligere. De maioribus verò comitiis videntur omninò accipienda illa eiusdem Taciti: *vt turbæ placuit consident Armati. Mox Rex vel Princeps audiuntur, autoritate suadendi magis quàm iubendi potestate. Si displicuit sententia fremitu adspernantur.* Nimirum *turbæ* voce populus notatur, cui Rex vel Principum aliquis sententiam suam de negotio iam tum apud suos prætractato proposuit.

Ex his verò Taciti verbis colligere est duplicem tum in ciuitatibus Germanicis Statuum aut Ciuium fuisse conditionem: aliam nimirum primæ, aliam secundæ autoritatis ac dignitatis. Primi generis fuerunt qui post *Adelingi* & ab officio **Grafen** vel **Richter** aut **Hauptlinge** sunt dicti: nobili omnes stirpe nati. Ad alterum autem ordinem plebs omnis pertinuit. Non tamen eo in honore Serui tum fuerunt, sed nec ipsi quidem Liberti. Discertè enim de Germanis idem Tacitus: *Liberti non multùm supra seruos sunt, rarò aliquod momentum in domo, nunquam in Ciuitate, exceptis duntaxat iis gentibus quæ regnantur. Ibi enim super ingenuos & super nobiles adscendunt: apud cæteros impares Libertini Libertatis argumentum sunt.* Ast regnatum Germanis populis rarissima fuerunt: Liberti verò valuerunt, procul dubio, ministerio potiùs regio quàm suffragiorum potestate. *Principes* autem ex

nobilitate fuisse, haud difficulter patet. Præterquam enim quod perpetuò *principes* opponantur *plebi*, disertè ita scribit Tacitus: *Eliguntur in iisd. m c ncilits & principes qui iura per pagos vicosque reddunt: centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas adsunt.* Si autem *comites* ex plebe, vtique principes nobiliore fuerunt stirpe orti. Non multò pòst idem ait: *Insignis nobilitas aut magna patrum merita Principis dignationem etiam adolescentibus aßignat.* Et verà recepti olim in omnibus Germanicis populis moris fuit, non tribuere hanc iuris dicendi potestatem nisi maximâ nobilitatis ratione habitâ.

Loquitur autem de illis cùm maioribus tum minoribus comitiis in hæc verba idem Tacitus. *De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes: ita tamen vt ea quoque quorum penes plebem arbitrium est apud principes pertractentur.* Vbi tamen cum Hugone Grotio, summo sanè viro, legendum fortè *præ tractentur.* Nempe vt penes Principes illos de maximis rebus fuerit προβουλία, at de minoribus integrum arbitrium. Et verò constare id ipsum videtur etiam ex vsu rerum Germanicarum sequentibus seculis sueto: tum quòd in comitiis maioribus illis soli Plebi sit proposita non tam res aliqua tum primùm deliberanda, quàm concepta iam sententia.

Ergo omnes iam ex Plebe ingenui Ciuium tunc autoritate polluerunt: primario licet loco fuerint *Adelingi* aut *Principes*: vt pote cùm sine ingenuorum omnium consensu nihil magnæ rei constitui potuerit. Constat verò idem & ex iudicandi potestate, quâ valuerunt plebeii. Neque enim iudicia tum fuerunt penes solos nobiles, etsi hi illis præfuerint potissimùm; sed ex parte & penes inferiorem illum ordinem. Iam enim antè audiuimus, centenos singulis Principibus *ex plebe* comites fuisse, adiunctos consilii & auctoritatis nomine. Qui fortè sunt, quos Tacitus *lib.* 5. *Histor.* de Treueris loquens, vt & Cæsar *lib.* 4. de Vbiis, *Senatores* appellant. At qui veri Ciues, consulendi iudicandique potestate definiuntur.

Nimirum alio planè loco apud Germanos antiquitus Plebs fuit quàm apud Gallos, de Gallis enim Cæsar *lib.* 6. *de bello Gallico*: *Plebs penè seruorum habetur loco, quæ per se nihil audet & nulli adhibetur consilio.* de Germanis autem idem: *Vbi quis ex principibus in concilio se dixit ducem fore, qui sequi velint, profiteantur: consurgunt ii qui & causam & hominem probant, suumque auxilium pollicentur, atque à multitudine col-*

ne collaudantur. Eburonum, gentis Germanicæ Cisrhenanæ, Rex Ambiorix apud eundem Cæsarem l.5. ita loquitur: *Sua esse imperia eiusmodi vt nō minùs haberet in se iuris* multitudo *quàm ipse in multitudinem.* Hinc Tacitus *lib.4. Histor.* scribit, Ciuilem Batauum rebellionem dum moliretur, non tantùm *primores gentis* Batauorum, *sed & promptißimos vulgi conuocasse.*

Quanquam verò populi nonnulli Germanici sub Regibus vixerint, quidam sine Regibus, etiam apud illos tamen eadem fuit Ciuium natura. Neque enim Regibus fuere plena maiestatis iura quæ vocantur; sed omnis eorum potestas fuit haud alia quàm olim Regum Lacedæmoniorum. Disertè Tacitus: *Regibus non infinita aut libera potestas.* Item vbi de comitiis integri populi disseruisset, *Reges*, ait, *auditos ibi esse, autoritate suadendi magis quàm iubendi potestate.* De Frisiis cùm dixisset *lib.14. Annal.* eos à Verrito & Malorige regi, adiecit: *in quantum Germani regnantur.* De Gothonibus idem *lib. de morib. Germanor.* *Trans Lygios Gothones regnantur, paulò iam addictiùs quàm cætera Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem.* De solis autem Sueonibus idem sic loquitur: *Vnus imperitat nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi.* Quo ostendit eos à Germanico ingenio multùm abesse. Si autem libertas populi etiam sub Regibus olim salua fuit; non potuit non & ius comitiorum, cùm nobilibus tum plebi, fuisse integrum.

Mansisse verò hanc formam Ciuium etiam aliquot pòst seculis, argumento est, quod in vniuersum Germanicorum populorum libertas deprædicetur. Opponitur autem libertas dominatui. Vbi autem libertas viget populi non potest ille excludi à consiliis rerum maioris momenti.

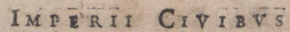
Cæterùm illa libertas in plerisque populis videtur pòst extincta à Francis. Hi enim deuictis à sese plerisque Germaniæ populis, durissimam videntur seruitutem imposuisse. Certè hanc fortunā subierunt Alemanni potentissimus antè populus, post victoriam Clodovæi anno Christi 499. partam. Quâ de re Æmilius florentissimus Gallicarum rerum scriptor: *Cadit Allemannorum Res: Alemannia fracta ingens tributum pendere iussa, leges etiam graues, magistratusque ab irato victore accepit.* Ioachimus Vadianus, vir Germanicarum, inprimis Alemannicarum, antiquitatum peritissimus, epistolâ quâdam quam recitat Goldastus tomo 2. Antiquitatum Alemannicar. f.84. ita loqui-

tur: *Plena fuit seruis & seruitutibus Alemannia nostra, cuius magna pars hodie Heluetia est. Nec est quod sciam montanus pagus aliquis Heluticus, qui, rebus Francorum florentibus, durißimam illam seruitutem non seruierit, Extant enim tabulæ veteres quæ hanc rem clarißimè testantur.* Peruenerunt autem in miseram istam seruitutem illâ Clodouei victoriâ non Alemanni tantùm, sed & Baioarii, quemadmodum ex Gregorio Turonensi, Sigeberto, aliisque antiquis Francicarum rerum scriptoribus est manifestum. Summâ rei verò totius Alemannici & Baioarici populi ad Francos delatâ, non illi liberi Ciues regni Francici sunt facti, sed potiùs Subditi. Qui enim illis sunt præfecti magistratuum loco, Francicæ plerique prosapiæ videntur fuisse, non Alemannicæ aut Baioaricæ.

Post Alemannos circa annum 524. deuicti Thuringi, non quidem in eandem videntur seruitutem redacti, ius ciuitatis tamen sub Francis retinuisse, aut in ciuitatem Francorum transiisse non videntur. Namque & ipsi tributum pendere sunt iussi, magistratus quoque & leges ex victoris populi arbitrio acceperunt. Neque enim in societatem assumpti, sed imperio subiecti sunt.

Eadem fortuna Frisiorum fuit. Qui populus oram maritimam à Rheno vsque ad Visurgim insedit. Namque & illa regio omnis à Carolo Martello, & post Pipino, in prouinciam redacta est: populo, vt nonnulli perperam volunt, in seruitutem compulso. Etsi verò libertatem illis reddiderit Carolus Magnus, præclarè in Italiâ gestis eorum rebus motus, in ciuitatem tamen Francorum eos assumptos non liquet.

Meliori euentu Saxones ab iisdem Francis sunt victi. Illi verò eâ tempestate VVestphaliam omnem & Angriuariam, quicquid item est terrarum Salam inter, Melibocum montem, Visurgim, Oceanum & Albim, imò & trans Albim quod ad Eidoram vsque amnem oræ est maritimæ, tenuerunt. Quanquam enim & hi initio iussi sint pendere tributum, & communem deuictarum gentium fortunam subierint, exitus tamen belli felicior fuit. Notatu eâ de re digna sunt verba Eginharti l. de vita Caroli Magni: *Eâ conditione à Rege propositâ, & ab illis subscriptâ, tractum per tot annos bellum constat esse finitum: vt abiecto Dæmoniorum cultu, & relictis patriis ceremoniis; Christianæ fidei atque religionis sacramenta perciperent, vtque* FRANCIS ADVNATI VNVS CVM EIS POPVLVS *efficerentur.* Paulò pleniùs contractum hunc descri-

describit poëta ille anonymus & annalium Caroli Magni autor, quem primus edidit Reinerus Reineccius ad annum 803. Testatur enim ille initum fuisse pactum cum *Nobilitate* Saxonum. Quo nomine intelliguntur soli illi qui iuris dicundi potestate valentes vulgò Graffen aut Fürsten appellati sunt. Contractum autem scribit tum in alia tum in hæc:

At verò censum Francorum regibus vllum
Soluere nec penitus deberent, atque tributum
Cunctorum pariter statuit sententia concors.
Tum sub iudicibus quos rex imponeret ipsis
Legatisque suis, permißi legibus vti
Saxones patriis, & libertatis honore.
Hoc sunt postremo sociati fœdere Francis,
Vt gens & populus fieret concorditer vnus
Ac semper Regi parens æqualiter vni.

Ex his autem videtur, solam illam *Nobilitatem* Francicæ tunc ciuitatis ius accepisse, non autem plebem reliquumque populum Saxonicum: quippe cum quibus solis est contractum. Non quasi non & aliis sua manserit libertas reliqua; sed tantùm quòd non omnis populus in curam communis Reip. concesserit. Neque verò probabile mihi fit, quod Reineccius ad hunc locum notat, etiam ante hanc mutationem plebem à Reip. negotiis fuisse remotam. Quod tamen disputare non est huius loci. Id verò etiam atque etiam est notandum: ex hoc pacto magistratuum omnium constitutionem Carolo cessisse, omnemque Saxoniam gubernandam partim per ordinarios magistratus, partim per missos aut legatos, hoc est, extraordinarium magistratum, vtrumque tamen à Cæsare dependentem. Quomodo scilicet & aliæ prouinciæ tum gubernabantur.

Iuncti igitur Francis Saxones, at non vt penitus subditi, sed vt vnius Reip. Ciues. Quod ipsum & VVitekindus Corbeiensis l. 2. innuere voluit his verbis: *Qui olim socii & amici erant Francorum, iam* FRATRES *& quaſi* VNA GENS *ex Christianâ fide, veluti modo, facta est.* Nec verò aliâ de causâ Carolus Saxoniæ Dominum se dixit & Francorum Regem; non autem aliorum populorum, quos plurimos continuit imperio suo, nisi solorum in Italiâ Longobardorum nomen titulo suo adiunxit. Nempe quòd hi populi soli libertate fruentes non in Francorum ditionem penitus concessissent. Is autem Caroli

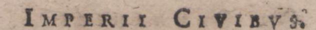
titulus legitur in iis literis quibus episcopatum Osnabrugensem condidit: *Carulus Imperator Augustus, Romanum gubernans Imperium, Dominus & Rex Francorum & Longobardorum, nec non Dominator Saxonum.*

Præter autem laudatas antè nationes nihil in Germania cis Rhenum quidem fuit Germanicæ originis; reliquum omne Venedis aut Sclauis occupantibus. Hi verò nec paruerunt integrè Francis, nec in societatem Reip. accepti sunt, sed tributum solummodò penderunt. Potest hoc plurimis doceri, at sufficerit vnum Eginharti rerum harum omnium peritissimi testimonium adduxisse: *omnes barbaras ac feras nationes, quæ inter Rhenum ac Vistulam fluuios, Oceanumque & Danubium positæ, linguâ penè similes, moribus autem atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit vt tributarias eas fecerit. Inter quas ferè præcipuæ sunt VVelatabi, Sorabi, Aboriti, Boëmanni: cum iis namque conflixit, cæteras verò quarum longè maior est numerus in deditionem accepit.* Incoluerunt autem Sorabi ea quæ inter Salam sunt & Albim. VVelatabi & Aboriti Meclenburgicam hodie dictam terram tenuerunt.

Cæterùm omnibus hisce ita sese habentibus apertum fit, eo tempore quo Franci rerum per Germaniam omnem sunt potiti, nullum populum Germanicum libertate fuisse vsum, aut ciuitatis ius habuisse præter solos Francos, & quibus hoc relictum fuit, Saxones. Constat tamen in omnibus aliis quoque Populis, Primores ad conuentus publicos esse accitos, qui fortè fuerunt Franci, & aliis illis præfecti. Hac sanè de caussâ, præsertim verò quòd & illi Francicæ originis essent, & vel pagis vel regionibus deuictis olim præpositi, dicitur quidē passim populus Francorum conuenisse, alius autem præter hunc nullus: ex omnibus tamen prouinciis dicitur in vnum coiisse.

Vt autem res omnis eò clariùs pateat, operæ pretium fortè fuerit apertè ostendere quinam ergo ius comitiorum Francicorum olim habuerint. Quod idem est atque exponere, quinam olim potientibus rerum Francis Ciues veri fuerint Germanici. Id ipsum autem si non aliunde, optimè fortassis potest perspici ex iis quæ ex Adelhardi propinqui Caroli Magni & consiliarii, mox Abbatis Corbeiæ vtriusque Gallicæ & Germanicæ, libello *de ordine palatii* recitat Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis, nobili & ipse Francorum ortus prosapiâ, inque aulicis regni negotiis ætate Ludouici Pii eiusque filiorum versatissimus, epistola ad Episcopos Franciæ perscripta 3.c.29. *Consuetudo*

(verba

(verba eius ſunt) *tunc temporis trita erat, vt non ſæpius, ſed bis in anno, placita duo tenerentur. Vnum quando ordinabatur ſtatus totius regni ad anni vertentis ſpacium: quod ordinatum, nullus euentus rerum niſi ſumma neceßitas, quæ ſimiliter toti regno incumbebat, mutabat. In quo placito generalitas vniuerſorum Maiorum, tam Clericorum quàm Laicorum conueniebat. Seniores propter conſilium ordinandum: Minores propter idem conſilium ſuſcipiendum, & interdum pariter tractandum, & non ex poteſtate, ſed ex proprio mentis intellectu vel ſententiâ confirmandum.* cap. 30. *Cæterùm autem propter dona generaliter danda aliud placitum à Senioribus tantùm & præcipuis conſiliariis habebatur, in quo iam futuri anni ſtatus tractari incipiebatur. &c.*

Hæc verba modò rectè intelligantur, omnem rem quam inquirimus nobis demonſtrant. Duo ſcilicet apud Francos fuere conciliorũ genera: alterum commune totius Populi: alterum particulare, de rebus quidem minoribus ſemper, interdum tamen & maioribus, ſed non niſi προβουλίας ἕνεκα, quorundam ex Principum aut primorum ordine delectorum. Vtrumque quotannis celebratum. Et Maiore quidem illo negotia regni conſtituta ſunt in integrum annum. Minore res maximæ in futuro generali conuentu conſtituendæ, ſunt prætractatæ. Quem morem omnibus Germanicis populis olim fuiſſe vſitatum ex Tacito ſuprà probauimus. Tempus porrò comitiorum illorum Maiorum ſtatum fuiſſe circa calendas Maii, probat teſtimonium Sigeberti Genblacencis in Chronico ad annum 662. *Francorum* inquit ille *Regibus moris erat Kalendis Maii præſidere coram totâ gente, ſalutare & ſalutari, obſequia & dona accipere.* Quod totidem penè verbis dicit Cedrenus. Sed hoc fortaſſis primis obtinuit temporibus: ætate certè Caroli Magni adeò religioſè obſeruatum non fuit.

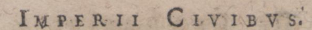
Iam verò cùm in comitiis illis maioribus fuerint totius regni negotia conſtituta, & verò illa peracta fuerint totius populi arbitrio ac conſilio, liquet vtique omnem populum Francicum obtinuiſſe ius Ciuium, & comitiis interfuiſſe. At Populi nomine multi veniunt. Namque & primores ſeu proceres pars populi ſunt, & plebs quoque ingenua eodem nomine comprehenditur. Videri autem poſſet ex Hincmaro, ſolos Proceres olim ad comitia conuocatos, ſeclusâ plebe. Scribit enim coiiſſe *generalitatem* MAIORVM. Cæterùm mendo textus laborat: ſcribendumque, *generalitas Maiorum & Minorum.* Statim enim pòſt & Minores conſilio ſcribit interfuiſſe, quos vtique er-

go conueniſſe neceſſum eſt.

Illos verò Minores fuiſſe multitudinem ipſam ſeu plebem, claret ex iis quæ habentur *cap.35* eiuſdem epiſtolæ, vbi diſertè ſcribitur diſtinctis locis in comitiis iſtis Seniores & Multitudinem reſediſſe. Quanquam verò & multitudo illa conuenerit, liquet tamen ex Hincmaro non eam fuiſſe *multitudinis*, quæ erat Procerum, auctoritatem. Diſertè enim ſcribit *Seniores*, (quo nomine ille appellat Proceres aut Primores regni) conueniſſe, *propter conſilium ordinandum*, *Minores propter idem conſilium ſuſcipiendum*. Nec tamen omne arbitrium rerum fuit multitudini ereptum. Addit enim: *& interdum pariter tractandum, & non ex poteſtate* (h.e. non tam alieno potentiorum iuſſu) *ſed ex proprio mentis intellectu vel ſententiâ confirmandum.* Ergo & multitudo interdum tractauit res illas maximas: habuit verò poteſtatem, ea quæ placuerant Primoribus *confirmandi*, & quidem *ex proprio conſilio*, non ex mandato. Si autem confirmandi liberum ius habuit, habuit ius quoq; reiiciẽdi quæ diſplicuerunt, more antiquo ſc. adhuc integro. Patet idem ex capitulari Caroli M. *16.c.217. de capitulis quæ in legem nouiter addita ſunt, & poſtquam omnes conſenſerunt, ſubſcriptiones & manu confirmationes ſuas in ipſis capitulis faciant.* Fine legis Alemannicæ hæc habentur: *Hoc decretum eſt apud Regem & Principes eius, & apud cunctum populum Chriſtianorum, qui infra regnum Merouingorum conſiſtit.* Vbi Populus oppoſitus Principibus non poteſt non plebem ſignificare. At ex illius Populi *decreto* Leges illæ Alemannicæ ſunt conſtitutæ. Idem confirmant & conſtitutiones illæ *l.5.c.38.* vbi recenſentur quæ communi *fidelium* regis conſenſu conſtituta ſunt. Ad *fidelium* enim numerum non poteſt non & plebs pertinere. Iſtâ verò loquendi formulâ & ipſe Ludouicus Pius vtitur *l.1. Capitular. ſub init. & c.22. & 24.*

Tanta verò fuit præ Plebe Procerum auctoritas, vt libertate ſuâ antiquâ, reiiciendi nempe illa quæ Principibus placuerant, nunquam vſa legatur, ſiue non diſplicuit quod illis placuit, ſiue contra niti haud fuerint auſi. Hinc in antiquis monumentis concilia illa Populi plerumque, haud alio nomine quàm *conuentus Procerum*, aut *Principum*, vel *Optimatum* audiunt: omni ſcilicet concilii poteſtate ferè ad hos ſolos relatâ. Eódem ſpectat procul dubio Hincmari illud conſilium Ludouico Baldo datum *Epiſt.1.* vti rem publicam adminiſtret ex Procerum aut Principum conſenſu, nuſquam Plebis mentione factâ.

Vnde

Vnde & epistolam illam claudens cap.x.scribit: *De generalibus Ecclesiæ ac regni negotiis, sine generali Primorum regni consensu & consilio secretum dare consilium nefas: etiam consensum deliberare non volo.* Posset autem idipsum facilè plurimis probari testimoniis si opus foret: sed rei perspicuæ fidem conciliare velle; videtur esse operam ludere.

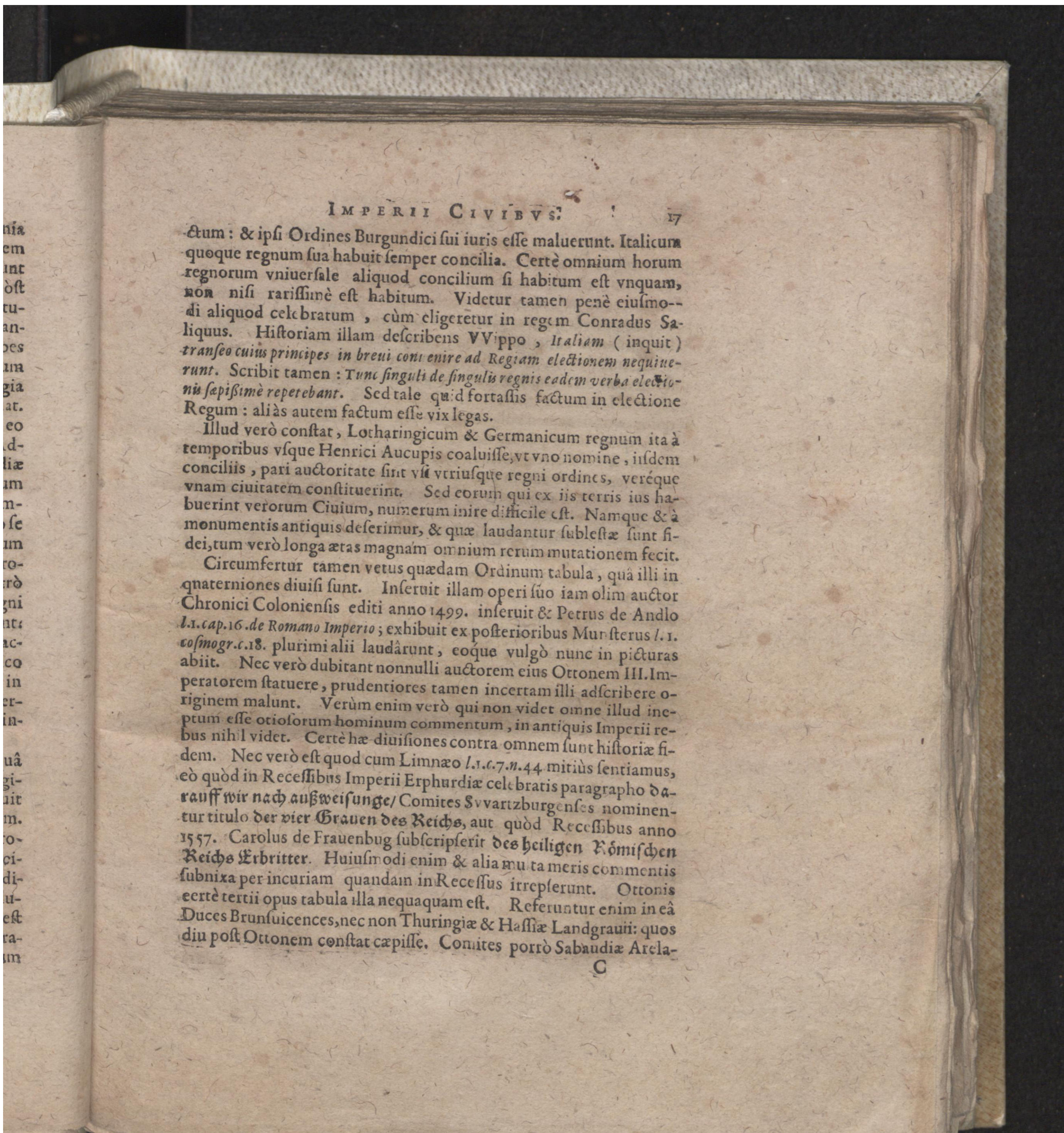
Proceres autem ac Primores ordines quod attinet, notandum est Hincmarum testari conuenisse *generalitatem Vniuersorum maiorum tam clericorum quàm Laicorum.* Itaque primùm omnibus Archiepiscopis, Episcopisque in vniuerso Francorum Imperio ius fuit suffragii in comitiis publicis ferendi. Eódem pertinuerunt & Abbates. Namque & illorum cumprimis magna fuit auctoritas. Eoque & Hincmarus *Ep.5.c.7.* Ludouico Baldo suadet, vt inter alios proceres, Hugonem & Gozlinum Abbates minùs Regi æquos conuocet, atque ex eorum etiam consilio negotia regni ordinet. Laici deinde Maiores omnes veri fuerunt Ciues. Eo autem nomine comprehenduntur Duces ac Comites. Atque hi quidem videntur & *magistratus* apellari ac *iudices* in antiquis Francorum monumētis. Nam qui plebeios credunt his nominibus significari, illi sanè falluntur. Vt enim alibi probatur, eâ tempestate, magistratuum & iudicum officia, sola nobilitas administrauit. Quinimò Comitum officium non aliud fuit quàm iudicum. Vt alibi itidem rectiùs exponetur.

Hos porrò Proceres iam temporibus Francorum antiquissimis, concilio interfuisse, plurimis quidem testimoniis probare in procliui est: satis autem fortassis est vnum alterúmque attulisse. Apud Theganum Chorepiscopum Treuirensem *l. de gestis Ludouici Imp. c.6.* de Carolo Magno ita legitur: *Imperator cùm intellexisset appropinquare sibi diem obitus sui, vocauit filium Ludouicum ad se cum omni exercitu. Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus loco positis, habuit grande colloquium cum iis Aquisgrani in Palatio.* Initium legum Alemannicarum ita sese habet: *Lex Alemannorum quæ temporibus Lotharii Regis cum Principibus suis, id est 33. Episcopis, 34. Ducibus, 72. Comitibus, & reliquo populo constituta est.* Vbi tamen nulla Abbatum fit mentio, quòd nempe primâ Francorum ætate nondum id iuris essent adepti. Ætate tamen Caroli Magni eâ dignitate iam potitos fuisse Abbates, ex iis quæ attulimus certum est. Taceo enim nunc quod Hincmarus *cap.3.c.35.* disertè scribit, Episcopis & Abbatibus in concilio populi sua fuisse subsellia.

Cæterùm Carolo Magno & Ludouico Pio eius filio non Germania tantùm sed & Gallia omnis atque Italia paruit, itaque tum quidem temporis ad concilium generale ex omnibus illis locis Ordines sunt vocati. At Germania à reliquis illis in proprium regnum cœpit pòst separari, per diuisionem illam inter Ludouici Pii filios tres institutam. Ludouico enim cesserunt præter Austriam, Bauariam, Alemanniam & Franconiam, Frisia, Saxonia, Venedorum potior terra, & Vrbes ad Rhenum. Accessit pòst & illa portio, quæ cis Alpes ad Lotharium ex eadem diuisione deuenerat, & Lotharii regnum aut Lotharingia hinc appellata est, veteremque Belgicam Galliam penè exæquat. Omnia hæc imperio suo & Henricus Auceps complexus est: ab eo verò per multa secula sequentes Impp. Germanici acceperunt. Adiecit Otto magnus Italiam. Conrado porrò Cæsare & Burgundiæ regnum seu Arelatense cum Germanico & Lotharingico coniunctum est. Ast post fatale illud interregnum quod Friderici Secundi tempora excepit, Burgundici quidem regni Procerum plerique pro se quisque liberum sibi regnum condidere, ac mox in Gallorum Regum potestatem peruenerunt. Multæ quoque Lotharingici regni prouinciæ à corpore Imperii Germanici, siue vi detractæ sunt, siue vltrò secessionem fecerunt. Germanici quoque propriè ita dicti regni portiones quædam haud leues Respublicas sibi proprias struxerunt: Nec verò quicquam Germanico quidem regno post Ottonem M. accessit, præter illa quæ trans Albim in Meklenburgensi & Pomeranico sunt tractu, Prussiam item & Liuoniam: quæ vltima tamen iam in ciuitatem Polonicam concesserunt. Non annumerabo enim Germanicis prouinciis Daniam, Poloniam, Vngariam, etsi tributum interdum penderint, Polonia verò etiam leges ex parte acceperit.

Verùm hæc latiùs & pro dignitate deducere eius operæ est quâ de prouinciis, & limitibus regnorum omnium Germanicorum agitur. Facilè autem ex his manifestum est, prout creuit vel decreuit Imperium Germanicum, ita & numerum Ciuium fuisse immutatum. Namque Ludouici Germanici ætate quidem, solius Germanici propriè dicti regni Ordines comitia constituerunt: pòst in idem concilium & Lotharingici status assumpti sunt. Burgundici regni ordines, an Germaniæ concilia frequentauerint, meritò fortassis quis dubitet. Exceperunt enim illam ætatem, quâ primùm coniuncta est Germaniæ Burgundia, ingentes motus, quibus Germaniæ robur fra-

ctum

ctum: & ipsi Ordines Burgundici sui iuris esse maluerunt. Italicum quoque regnum sua habuit semper concilia. Certè omnium horum regnorum vniuersale aliquod concilium si habitum est vnquam, non nisi rarissimè est habitum. Videtur tamen penè eiusmodi aliquod celebratum, cùm eligeretur in regem Conradus Saliquus. Historiam illam describens VVippo, *Italiam* (inquit) *transeo cuius principes in breui conuenire ad Regiam electionem nequiuerunt.* Scribit tamen: *Tunc singuli de singulis regnis eadem verba electionis sæpissimè repetebant.* Sed tale quid fortassis factum in electione Regum: aliàs autem factum esse vix legas.

Illud verò constat, Lotharingicum & Germanicum regnum ita à temporibus vsque Henrici Aucupis coaluisse, vt vno nomine, iisdem conciliis, pari auctoritate sint vsi vtriusque regni ordines, veréque vnam ciuitatem constituerint. Sed eorum qui ex iis terris ius habuerint verorum Ciuium, numerum inire difficile est. Namque & à monumentis antiquis deserimur, & quæ laudantur sublestæ sunt fidei, tum verò longa ætas magnam omnium rerum mutationem fecit.

Circumfertur tamen vetus quædam Ordinum tabula, quâ illi in quaterniones diuisi sunt. Inseruit illam operi suo iam olim auctor Chronici Coloniensis editi anno 1499. inseruit & Petrus de Andlo *l.1.cap.16.de Romano Imperio*; exhibuit ex posterioribus Munsterus *l.1. cosmogr.c.18.* plurimi alii laudârunt, eoque vulgò nunc in picturas abiit. Nec verò dubitant nonnulli auctorem eius Ottonem III. Imperatorem statuere, prudentiores tamen incertam illi adscribere originem malunt. Verùm enim verò qui non videt omne illud ineptum esse otiosorum hominum commentum, in antiquis Imperii rebus nihil videt. Certè hæ diuisiones contra omnem sunt historiæ fidem. Nec verò est quod cum Limnæo *l.1.c.7.n.44* mitiùs sentiamus, eò quòd in Recessibus Imperii Erphurdiæ celebratis paragrapho **darauff wir nach außweisunge**/ Comites Svvartzburgenses nominentur titulo **der vier Grauen des Reichs**, aut quòd Recessibus anno 1557. Carolus de Frauenbug subscripserit **des heiligen Römischen Reichs Erbritter**. Huiusmodi enim & alia multa meris commentis subnixa per incuriam quandam in Recessus irrepserunt. Ottonis certè tertii opus tabula illa nequaquam est. Referuntur enim in eâ Duces Brunsuicences, nec non Thuringiæ & Hassiæ Landgrauii: quos diu post Ottonem constat cæpisse. Comites porrò Sabaudiæ Arela-

tensi sunt regni proceres: illi verò regno eâ tempestate cum Germanico regno nihil fuit commercii. Lubecam quoque certum est liberis Imperii vrbibus additam demum esse à Friderico I. Barbarossâ. Non dicam nunc, quod illa tabula nullos Episcopos, nullos Abbates exhibeat, sileat quoque plurimos Comites, plurimas vrbes Imperiales: quibus in conciliis Imperii iam illa ætate fuit locus.

Aliam tabulam Ordinum itidem per quaterniones distinctam, inseruit *tomo vnico constitut. Imperial. p.34.* Melchior Goldastus, & ex illo repetiit Limnæus *l.1.c.7.n.48.* Quæ & ipsa videtur nonnihil antiquior, minùs tamen vulgaris quàm illa prior. Est autem & illa nihil aliud quàm lusus quidam hominis vani & inepti, qui vt multos quaterniones conficeret, totius orbis Respublicas non erubuit suis nugis concutere. Adeò autem putida sunt & anilia commenta, vt iis confutandis operam impendere, fuerit operam perdere; neque enim quicquam ferè habet illa tabula sani.

Amplissimum Catalogum Ordinum Imperii eorum, *qui intra annos circiter quadringentos Ciuitati Germanicæ adscripti, ius suffragiorum ferendorum in comitiis habuerunt, descriptum ex tabulis publicis* (verbo recito) *quos Fridericus III. Imperator in Comitiis Ratisbonensibus anno 1471. conscribi & in acta Imperialia inferri mandauit, nec non ex Recessibus & Imperii Matriculis variis tam veteribus quàm nouis*, proposuit idem Melchior Goldastus *tomo vnico Constitution. Imperial. pag.12.* & ex illo Limnæus *l.1.c.8.* At satis apparet, totum illud confictum esse ingenio Goldasti: illum verò huc transtulisse omnes qui vnquam Recessibus nomina sua subscripserunt: quod constat sæpe à peregrinis Regibus ac Principibus esse factum, in testimonium potiùs & maioris fidei pondus. Id certum est Reges Angliæ, Franciæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, Archiepiscopum Gneznensem, Lundensem, Pragensem, & plurimos alios nunquam fuisse Ordinibus Imperii accensitos, quos ille Catalogus inter primos locat.

Meliorem & fide digniorem Ordinum Catalogum recitat Paurmeisterus *lib.2 de iurisdictione Imperii Romani c.1.n.17. & seqq.* Quum tamen & ille ex monumentis Imperii haut sit descriptus, non est quod illi fidem tutò adhibeas. Quin ne ex ipsis quidem monumentis antiquis plerisque haud aliud tutò colligas, quàm quinam sint ad concilia vocati, aut quinam concilio interfuerint interdum; aut denique quinam ex decreto publico contribuere quidquam debuerint

in æra-

in ærarium Imperii: iure verò an iniuriâ horum aliquid sit factum, non colligas.

Scilicet exitiali peccato per plurima secula neglecta est publici Ordinum Albi confectio, & certa in illud omnium nominum insertio. Accesserunt pòst à tempore Henrici quarti perpetui ferè ciuiles motus, cum Cæsareæ dignitatis & auctoritatis tantùm non interitu coniuncti. Ipsa quoque concilia magis magisque cæperunt esse sumptuosa. Ex eo verò plurimi paulatim Ciuitate Germanica deserta maluerunt domi viuere immunes & liberi, quàm turbulentis Imperii negotiis immisceri. Nec verò vel illi, qui permanserunt in obsequio, Ordines, videntur hanc mutationem ægris oculis aspexisse: siue quòd & ipsi ad eandem libertatem adspirarent: siue quòd domi regna sibi condentes, aut pace fruentes & otio, publicas Imperii res extra suas curas ponerēt: siue quòd latentibus omnibus in obscuro sibi procliue viderēt bona quædam publica interuertere: siue denique desperarent de conseruando Imperii statu. Sanè si ab initio fuisset cōfectū Album aliquod opum & Ordinū Imperii publicū, si Imperii acta & decreta sanctè semper fuissent consignata, si Cæsaris postremò auctoritas mansisset integra, longè nunc alia esset Ciuium Imperii ratio.

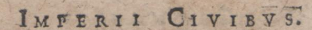
Nempe prudentiæ ciuilis monitum est, ne qua mutatio fiat minùs diuitum Ciuium, cauenda esse sumptuosa comitia, aut verò sumptus omnes ex publico faciendos. Quin inuitandos esse omnes & singulos pœnis ac prœmiis propositis. Ante omnia autem Album publicum constituendum, inque id omnium, qui iam per ætatem habent comitiorum ius, nomina esse referenda. Id sanè optimæ quæque olim Respublicæ obseruauerunt: imò & nunc prudentiores quęque obseruant. Nec verò nulla Respublica huius rei obseruatæ non fructum magnum, non obseruatæ autem non magnum sensit detrimentum.

Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ. Cæterùm Sigisinundo Imp. & pòst Friderico, Maximiliano, ac Carolo V. videntur majori curâ Ordines de certo numero Ciuium ineundo laborasse. Eius autem rei incitamentum proculdubio præbuerūt Bohemica & Turcica bella, vtraque vi & auctoritate publicâ gesta; quod à temporibus vsque Friderici Primi per fuit insolens. Etenim cùm bellum publicis sumptibus esset alendum, necessarium omnino fuit Ordinum censum inire, quo sciretur quid à quoque esset esset expectandum.

Ac initiò quidem vix potuit error euitari. Erant scil. illis primis temporibus res Imperii in densissimis tenebris, & omnia adhuc barbaries infestabat. Ad hoc, multorum intererat, vt ampliaretur quàm maximè Ordinum numerus, non tam studio quodam Reipublicæ iuuandæ, quàm quò in plures diuiso publico tributo singuli minùs onerarentur. Sed & maluerunt multi in Imperii potiùs quàm in prouinciæ alicuius ærarium suam pecuniam conferre: sibi eò & dignitatis multùm & libertatis accrescere haud ineptè colligentes. Accesserunt Cæsarum Ordinumque varia circa hanc rem & occulta studia. Enimuerò interest hodie Cæsareæ auctoritatis, vt crescat numerus Ordinum, cumprimis verò vt omne quod in prouinciis est robustissimum in hunc censum transeat. Vires enim ac opes regni non in paucorum sed plurimorum esse manibus, salus regia est. Quin ipsæ inter multos de libertate ciuica contentiones, cùm parandæ tum conseruandæ regiæ auctoritatis maxima sunt adminicula. Ex aduerso Ordinum quisque sibi mauult alium subiectum quàm toti Imperio, sed tamen & vicinus vicini potentiam suspectat. Itaque & inter ipsos illos Ordines occultis hoc in negotio est odiis aut amoribus certatum haud leuiter.

Hisce de causis effectum sanè est, vti hodiéque omnis hæc res per sit impedita. Namque primis quidem illis in conciliis à temporibus Sigismundi Cæsaris plures esse errores commissos, vel ex eo statim apparet, quod in omnibus ferè comitiis alia sit matriculæ seu Albi Ordinum ratio. Facilè hoc cuiuis est perspicere, si libeat inter se cóferre Matriculas (quas appellant) conciliorum anni 1431. 1467. 1471. 1480. 1481. 1486. 87. 89. 91. 1507. Liquet enim multos Ordinibus esse accensitos, qui alibi omittuntur. Tum verò certum est (vt vnum hoc adducam solummodò) concilio anni 1471. inter alia subscriptum esse: **Goßlar/ Herr Johan Buchholtz mit gewalt Braunschweig/ Hildesheim/ Göttingen/ Eimbeck/ Hannofer vnd Hamelen/** & tamẽ in nulla Matricula nomina plerarũ nque harum vrbium inueniuntur; imò nunquam aliàs comitiorum Imperii iure plerasque esse vsas certissimum est.

Agnouerant illud ipsum Ordines omnes, eoque superioris seculi anno 21. maiori diligentia plurimos errores emendarunt, & Matriculam elaborarunt perfectiorem. Sed neque hæc omni ex parte est perfecta. Nam in comitiis anni 1548. Augustanis, exhibitus est Cæsari ab

ri ab Ordinibus magnus sanè catalogus eorum, quos eximendos Matriculâ Imperii pro se quique crediderunt. Edidit eius partem Limnæus *lib.1.c.7.n.73.* at integer habetur *Actor. Brunsuicensium part.2.sect.2.p.1084.* Ea propter in Comitiis anni 1570. §. wann dann darneben indictus est locus certus perficiendæ demum Matriculæ. Repetitum idem anno 1576. §. demnach wir ferners/ anno etiam 1594. §. demnach wir auch zum Fünfften. Etsi enim in comitiis anni 76. §. wann auch zu Franckfurt das dubium erreget worden welche Reichs matricul. constitutum sit sequendam illam anni 1521. disertè tamen additur: was vnd so wiel dann die vörige im Jahre 45. 57. 71. gewesene moderatoren (doch der interponentem appellationibus ohne nachtheil) oder durch nechstkünfftige moderatoren oder deputatos geändet würdt / darnach dann dieselbige erst matricul endlich ergäntztet vnd richtig gemachet werden sol. Ex quibus patet ne sic quidem Matriculam istam, omni ex parte esse perfectam. Probant autem id ipsum quàm maximè acta comitiorum Ratisbonensium anni 1603. Tum verò lites hodieque haud prauæ pendent, à Fiscali Imperii hoc nomine institutæ. Quin Matriculæ insertionem non nisi præsumtionem iuris Status afferre etiam asserit Gallius.

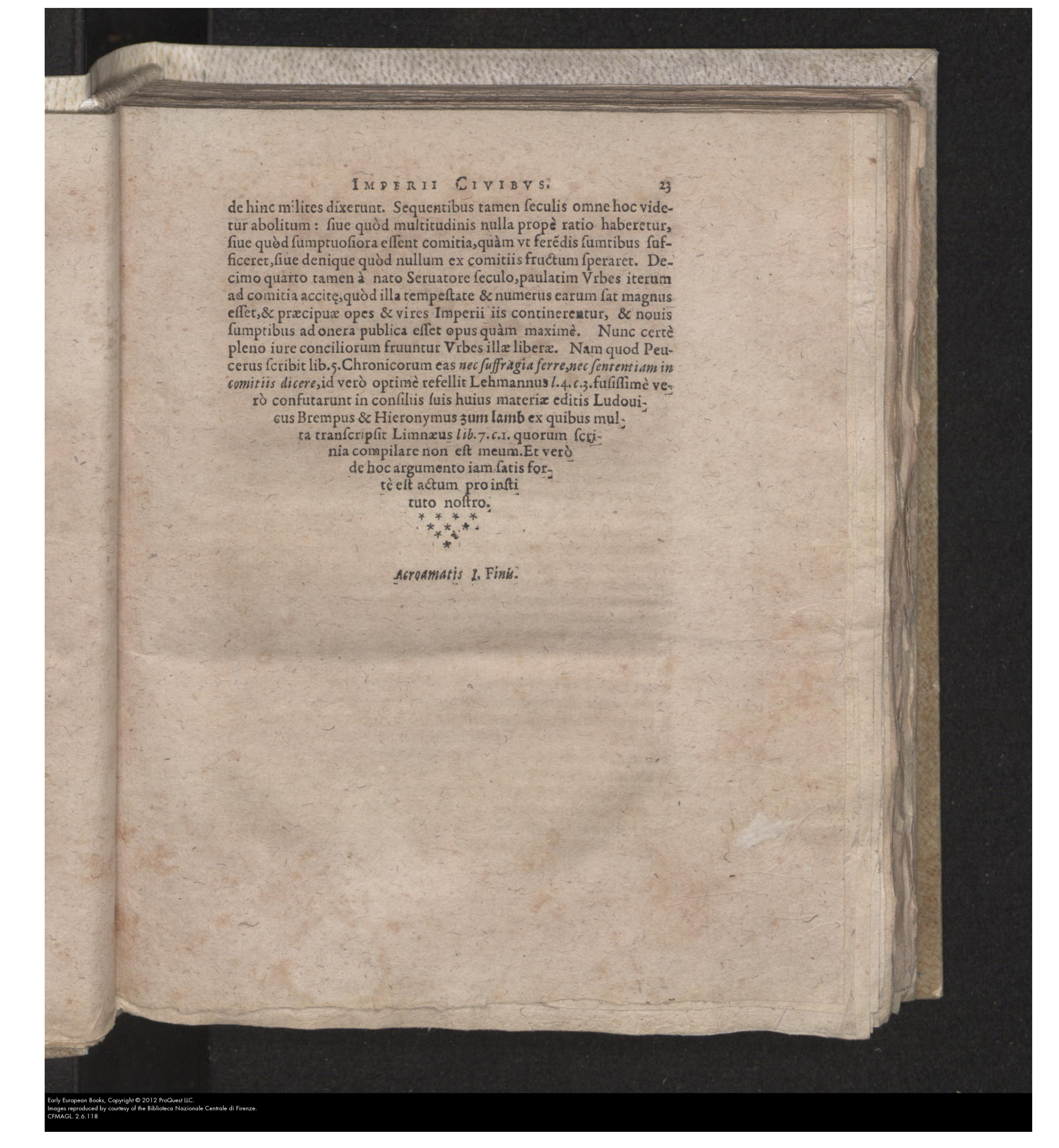
Porrò etiam in conuentione Ordinum sæpe hodieque peccari, alios nimirum non vocando, alios verò vocando qui vocari minimè debebant, vel vnica illa epistola Rudolphi II. Cæsaris doceat quæ habetur *partis sec. Actor. Brunsuicens. sect. 2. in additione pag. 21.* Acriter enim à Cæsare obiurgatus est Papenheimius Vicemarscallus Imperii ob multos errores in comitiis anni 1602. commissos.

Non est autem quod quis censeat, omnes illos esse Ordinum loco habendos, quibus imponitur nonnihil in ærarium Imperii conferendem. Namq; de Hansiatici fœderis urbibus constat sanè, ab iis in universum aliquid esse postulatum: ut tamen singulæ non minùs suo loco quotam soluere teneantur. Et verò quid notius est, quàm plerasque huius fœderis, non liberas fuisse vrbes sed prouinciales, quum tamen magno numero vrbiũ illud constiterit. Quin hoc ipsum disertè agnoscitur *Recess. Comitiorum anni 1566.* §. Ob denn nicht allein & nihilominus tamen omnes sociæ urbes ad contribuendum publico invitantur, quòd opulentæ sint & periculum id postulet. Eodem modo & Comites Sueuicæ ac Franconicæ Rhenanæque prouinciæ publico tribuunt sua, sine suffragandi potestate.

In uniuersum ergo æstimanti, hodieque omnis hæc res est perimpedita, nec satis accuratè constituta, magno sanè Reip. malo. Non tantùm vero in dubio est maximo de nonnullis, sintne Ordines Imperii nec ne, sed & illud incertum videtur, quum multorum, quibus olim ius suffragii fuit, opes ad vnum aliquem peruenerint, an vni illi totidem suffragia ferre licitum sit. Sanè nonnullos id sibi nemine contradicente sumpsisse constat: Brunsuicensis autem familiæ Principes nostros id ipsum haud obseruasse, iam antè monuit Amplissi. *Lampadius tractatus de Republ. Romano Germ. c. n. 19.*

Illud tamen constat, Ciuium Imperii alios esse Clericos, alios Laicos. Illius Ordinis sunt Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Abbatissæ, Magistri Ordinum militarium sacrorum omnes, quotquot hodieque Imperii Germanici finibus continentur, & territorium aliquod ab Imperio obtinent. Illi tamen Clerici qui Augustanam confessionem profitentur licet sint istius Ordinis, à iure hoc conciliorum, vi Transactionis Pragensis nuperæ excluduntur. Ad alterum verò Ordinem pertinent Electores, Archiduces, Duces, Principes, Marchiones, Comites, Barones, & denique Vrbes variæ, quæ itidem Imperii legibus viuentes, territoriorum aliquod Imperii obtinent. Adeò vt hodie quidem illud Ciuitatis ius territorio huiusmodi sit annexum.

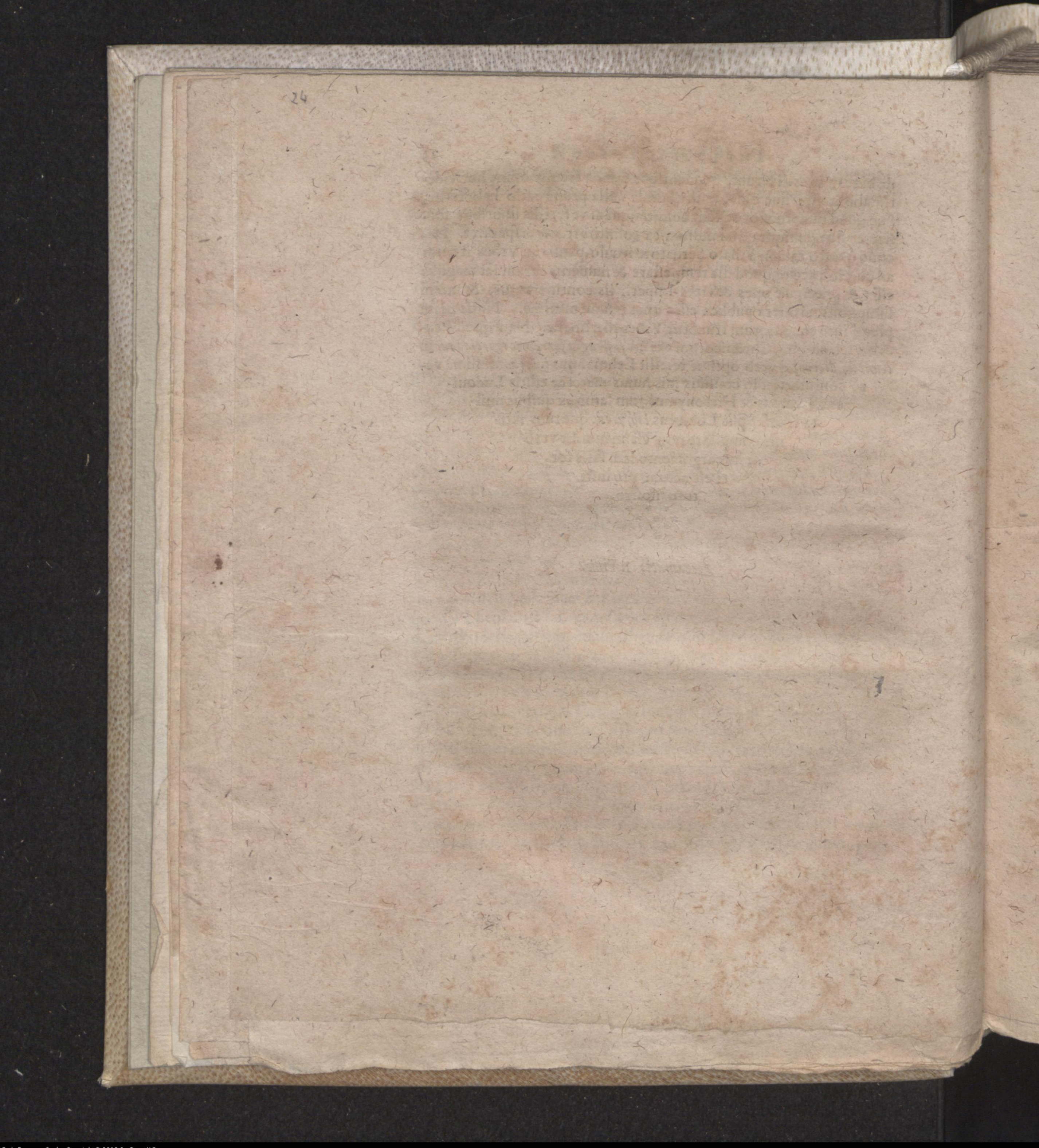
Horum autem Ordinum Clericorum & Laicorum, iam Francorum temporibus locum fuisse in comitiis publicis, certissimum est. De Vrbibus solis nonnihil nos dubios facit, quod illarum disertè nusquam fiat mentio in antiquis monumentis. Nam quod à Lhemanno *l. 4. cap. 3. Chron. Spirensis* adducitur è Rhadeuici *l. 2. cap. 3.* Friderico primo etiam Cæsare *ciuitatum* consules in Roncalias esse citatos: id ad Italicas vrbes quidem pertinet, at eâ ætate longè inferiore conditione fuerunt Vrbes Germanicæ, quod peroptimè docet idem vir harum rerum longè peritissimus, eodem capite. Primis tamē Saxonicorum Cæsarum temporibus *in multitudine* sic dictâ & Vrbium fortè nonnullarū delegati fuerunt. Fuit sanè & tum multitudini aliquis in comitiis locus. Liquet scilicet id ipsum ex electione Henrici Aucupis quam *l. 1.* magis verò clarè ex electione Ottonis Magni quam *lib. secundo* describit VVitikindus: ex Dithmari item *l. 4. & 5.* vbi describitur electio Hērici Secundi: ex VVippone deniq;, quo loco narrat Conradi Saliqui electionē. Sed *multitudinis* illius maximam partem videntur constituisse equestris dignitatis homines, quos

de hinc milites dixerunt. Sequentibus tamen ſeculis omne hoc videtur abolitum : ſiue quòd multitudinis nulla propè ratio haberetur, ſiue quòd ſumptuoſiora eſſent comitia, quàm vt ferẽdis ſumtibus ſufficeret, ſiue denique quòd nullum ex comitiis fructum ſperaret. Decimo quarto tamen à nato Seruatore ſeculo, paulatim Vrbes iterum ad comitia accitę, quòd illa tempeſtate & numerus earum ſat magnus eſſet, & præcipuæ opes & vires Imperii iis continerentur, & nouis ſumptibus ad onera publica eſſet opus quàm maximè. Nunc certè pleno iure conciliorum fruuntur Vrbes illæ liberæ. Nam quod Peucerus ſcribit lib.5. Chronicorum eas *nec ſuffragia ferre, nec ſententiam in comitiis dicere*, id verò optimè refellit Lehmannus *l.4.c.3.* fuſiſſimè verò confutarunt in conſiliis ſuis huius materiæ editis Ludouicus Brempus & Hieronymus **zum lamb** ex quibus multa tranſcripſit Limnæus *lib.7.c.1.* quorum ſcrinia compilare non eſt meum. Et verò de hoc argumento iam ſatis fortè eſt actum pro inſtituto noſtro.

* * * *
* * *
* *
*

Acroamatis I. Finis.

DE GERMANICI IMPERII REPVBLICA ACROAMA SECVNDVM,

in quo agitur

DE VRBIBVS GERMANICIS.

E regni Germanici Vrbibus agere quoniam animus est, priùs in genere de Ciuitatum & Vrbium origine atque causis quædam præfari fortè haud abs re fuerit: si modò quid ciuitatis, quid item Vrbis nomine indigitemus, paucis priùs exposuerimus. Ita enim non tantùm præstantissimorum philosophorum ductum sequemur, verùm etiam multò rectiùs in sequentibus progredi poterimus.

Est verò ἡ πόλις aut Ciuitas, iuxta optimun & dicendi & sapiendi magistrum Aristotelem, nihil aliud quàm societas liberorum hominum bene beateque viuendi gratiâ constituta. Vrbs autem propriè mœnibus definitur & loci alicuius munitione.

Esse autem inter hæc maximum discrimen, cùm per se manifestum est, tum vel exinde patet, quòd totum aliquem Ducatum aut prouinciam Ciuitatem quandam appellare liceat, si nimirum iisdem legibus vtatur, non tamen vnam Vrbem. Absurdum enim foret Peloponnesum v.gr. licet vnis mœnibus cincta esset, vnam vrbem dicere.

Quanquam verò hæc prima sit significatio vocabuli ciuitatis eâ-

que ratione ab optimis Latinis antiquis scriptoribus vsurpetur, sequentibus tamen seculis ferè Vrbem cœpit notare & nihil aliud. Sic & Vrbis acceptio cœpit diffundi ad loca neutiquam munita, modò maiorem ædium frequentiam coniunctam comprehenderent. Scilicet aut sparsim amplis spatiis locatur domus, aut sedibus coniunctis habitatur. Hoc verò fit vel paucis, vel denique ea multitudine coëuntibus domibus, quæ ad vitam sic satis bene degendam requiritur. Prior congregatio nobis ein Dorff, Latinis vicus, nonnullis vulgò pagus audit. Altera imò & tertia si mœnibus careat, nobis ein Flecken, sequioris ævi scriptoribus minùs Latinè Villa, nonnunquam & Vrbs dicitur: sola tamen illa tertia ein Stadt appellatur, præcipuè si eadem sit mœnibus cincta, quod propriè classicis scriptoribus Latinis Vrbs est.

Sed quicquid sit, quia de nomine tantùm est quæstio, non est quod hic operosè simus solliciti, sed nobis quidem *ciuitas* & *vrbs* dicantur prout modò definiuimus: interim vocabulo Vrbis potissimùm vtemur, vtpote quod omnium commodissimè & structuram & ipsam hominum societatem denotat.

HISCE præmissis nunc videndum, quænam causa primùm homines commouerit ciuilem aliquam societatem inire, & multis adeò legibus sese subiicere.

Sunt autem hac de re diuersæ diuersorum sententiæ. Nonnulli quidem omnem Ciuitatem à tyrannico imperio initium sumsisse autumant; quasi nimirum primi tyranni domitos à se populos in vnum coëgerint. Alii contrà sponte credunt homines nonnullos coiisse, metu tamen quasi coactos, scelere improborum hominum vbiuis latè grassante.

A quibus tamen vtrisque longè dissentit Aristoteles: vult enim ille hominem naturâ, h.e. naturæ innato instinctu ad ciuilem societatem ferri, adeóque naturâ esse animal πολιτικόν. Hominem namque etiam omni malorum metu absente, nihilominus naturâ ciuilem hanc societatem appetere.

Videtur autem Aristotelis sententia præ aliis verisimilis, adeoque vt in cæteris ita & hac in re maximè sequenda. Nam primæ quidem illius & secundæ opinionis autores affirmare coguntur, quod si per Adami lapsum non in vitia defecisset humanum genus, nullam futurâ fuisse Ciuitatem; contrà quàm tamen omnino res se habere videtur.

Primò

Primò enim certum est, homini natura quasi ante lapsum etiam inditum esse sermonem: quorsum verò nisi societatis gratia? quippe cùm instrumentũ hoc nulla alia de causa homini sit concessum, quàm vt ea quæ nocent sibi, quæue prosunt, & per consequens quid iustum sit ac iniustum eo significare possit, si verò nullus sit cum quo loquaris, ne quidem sermone tibi opus fuerit. Est autem homini sermo non tantùm de iis quæ ad domesticam, sed de omnibus etiam quæ quocunque modo ad vitam feliciter degendam requiruntur. Quod si igitur naturâ homini datum est illud quod non tantùm requiritur ad societatem, verùm etiam non aliam ob causam requiritur quàm ob societatem, manifestum utique est hominem naturâ quoque ferri in societatem ciuilem: nisi frustrà sermonis vsum homini à natura concessum dicere velis.

Secundò certum est & illud, quod licet homines non essent lapsi, tamen quidam ad imperandum, quidam ad parendum, fuissent nati; vtpote cùm discrimen hoc naturale prorsus sit homini, vti præclarè obseruatum est Aristoteli *lib. 1. Polit. c. 5.* Videmus enim natura fœminam, quoad ingenii & iudicii vires, non minùs ac ratione corporis viro esse imbecilliorem: videmus quoque naturâ inter iam adultos & pueros, vt ætatis, ita & ingenii discrimen vel maximum reperiri: habent enim pueri natura imperfectam consultandi vim: eoq; aliis opus à quibus manu ducantur, virtusque eorum perficiatur. Quod sanè descrimen in homnibus etiam non lapsis animaduertere licuisset; quippe cùm & ipsemet Saluator noster, nullo licèt peccato contaminatus, sapientiâ scribatur profecisse. Vt autem minùs prudens obsequatur prudentiorum consilio & monitis, id verò recta ratio suadere videtur. Hinc itaque patet, tametsi lapsus nullus primorum parentum intercessisset: futurum tamen fuisse ordinem quendam & distinctionem obsequentium & imperantium. Talis autem ordo citra societatem nequicquam potest constitui.

Procul dubio autem etiam tum, alii quidem omnia illa iussissent quæ ad vitam feliciter degendam postulantur; alii verò his in omnibus illis obtemperassent. At vbi est societas imperantium & obsequentium in omnibus vitæ negotiis quæ ad felicitatem requiruntur, ibi est ciuilis societas. Nihil enim aliud est Ciuitas quàm talium hominum societas perfecta, bene viuendi gratiâ instituta.

Tertiò & illud constat, quoniam ob mutuam operam & vitam feliciter degendam ad societates inter se ineundas natura homines ducuntur, licet lapsi non essent, multò certè magis ad ciuilem societatem eosdem propendisse. Quisque enim quoad fieri potest bene & feliciter quàm miserè viuere satagit; atqui id nemini rectiùs quàm in ciuili societate viuenti obtingere potest, vt pote quæ omnium perfectissima est, & totius ferè sufficientiæ summam in sese continet. Vnde rectè inquit Aristoteles 1.*Pol.c.2.eum qui natura in societate viuere nequit aut extremæ malitiæ esse, aut homine potiorem*: etenim coniungi hominibus non posse ferarum est; at coniunctione non egere solius est Dei.

Quanquam verò tam altè accersenda meritò est origo ciuilis societatis, omninò tamen concedendum est, aliam longè futuram fuisse faciem Reipublicæ, siquidem homines nullis sese peccatis contaminassent, quàm nunc necessitate exigente passim solet institui. Multa enim nobis nunc profectò deficiunt, & tranquillitatem vitæ plurimùm perturbant hominum scelera: quibus omnibus occurrendum nunc est per varii generis artificia, arma, consilia, opes, si modò velimus tranquillè viuere; quorum tamen nullus fuisset vsus, siquidem homines in primogenia integritate vitæ perstitissent.

Atque hinc coacti sunt variè se contra petulantissimorum hominum iniurias munire, vnde progressu temporis Vrbes sunt exortæ: in quibus iam non tantùm rerum ad vitã necessariarum ipsis copia suppeteret, sed quarum etiam beneficio hostium iniurias à se propulsare possent.

Cæterum quò ad res Germanicas transeamus, Vrbium nullas Germanorum populis ante mille sexcentos præter propter annos habitatas fuisse, antiquam memoriam repetentibus facilè apparet. Enimuero quæ de antiquiore Vrbium nonnullarum initio à quibusdam memorantur, figmenta mera sunt & inanes fabulæ, vt quorum fides nullis neque peregrinis neque domesticis monumentis sit subnixa. De suo æuo, hoc est, ætate Traiani disertè Tacitus, cui res Germanicæ fuerunt compertissimæ: *Nullas Germanorum populis vrbes habitari satis notum est: ne pati quidem inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit.* Loquitur autem ille de Germaniâ magnâ: in ea scilicet quæ parebat Romanis cis Rhenum Germaniâ Vrbes tum fuisse, ipse non semel alibi prodiderat.

rat. Et verò hæc est causa quare pleræque Vrbes Germaniæ vel à fluuiis, vel campis, vel etiam syluis nomen pòst aceperint: id quod latè deducitur à Philip. Cluu. *Germaniæ Antiquæ l.1.c.13.*

Nec tamen nos Cluuerio facilè in aliis adsentimur, quæ de antiqua Germanorum habitandi ratione ille memorat, quasi nempe illum morem seruauerint quem Tacitus Fennis adscribit, vtut promiscuè Germanis simile quid tribuere Seneca videatur. Sunt autem verba Taciti de Fennis: *nullos iis penates; vestitui pelles, cubile humum: nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur: huc rediisse iuuenes; hoc senum receptaculum fuisse, id beatius arbitratos quàm domibus illaborare.*

Neque verò hæc ad omnes Germanos trahenda, sed Fennorum id proprium. Idem certè Tacitus Germanis omnibus non ædium vsum attribuit tantùm, sed & struendi rationem narrat. Venedos idem inter Germanos potiùs referendos censet, quàm inter Sarmatas, *quia domos figunt, Sarmatis in plaustro viuentibus.* Neque ille Fennos audet Germanis accensere; quin testatur illis *miram fuisse feritatem, fœdam paupertatem*; quæ scil. omnia Germanis erant diuersa. Vt proinde, quæ fusè & narrat & pingit de habitaculis Germanicis Cluuerius, plus ficti habeant quàm veri.

Id verius & certius priscos Germanos non tantùm dispersos hinc inde coluisse, sed & vicos inhabitasse. Expressè Tacitus: *Vicos locant non in nostrum* [Romanorum videlicet] *morem connexis & cohærentibus ædificiis; suam quisque domum spatio circumdat, siue aduersus casus ignis remedium, siue inscitia ædificandi.* Dudum antè Tacitum Cæsar *l.4.de bello Gallico* scribit Menapios ad vtramque Rheni ripam *ædificia vicosque habuisse.* Et verò Historici Romani passim vicos Germanorum memorant & domos, rudes licèt & incultas.

Sed vicos quidem incoluerunt Germani Prisci, Vrbes tamen nullo modo ferre potuerunt, quin potiùs ad exemplum Lacedæmoniorum pro mœnibus iuuentutem suam reputarunt, magno sibi dedecori existimantes mœniis se valloque cingere. Vnde quoque Tencteri apud Tacitum *l.4.Hist.* Vbiis istam ignauiam exprobrantes sic inquiunt: *Vt amicitia societasque nostra in æternum rata sint, postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta seruitii, detrahatis, etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur: liceat nobis vobisque vtramque ripam colere, vt olim maioribus nostris: quomodo lucem noctemque omnibus homini-*

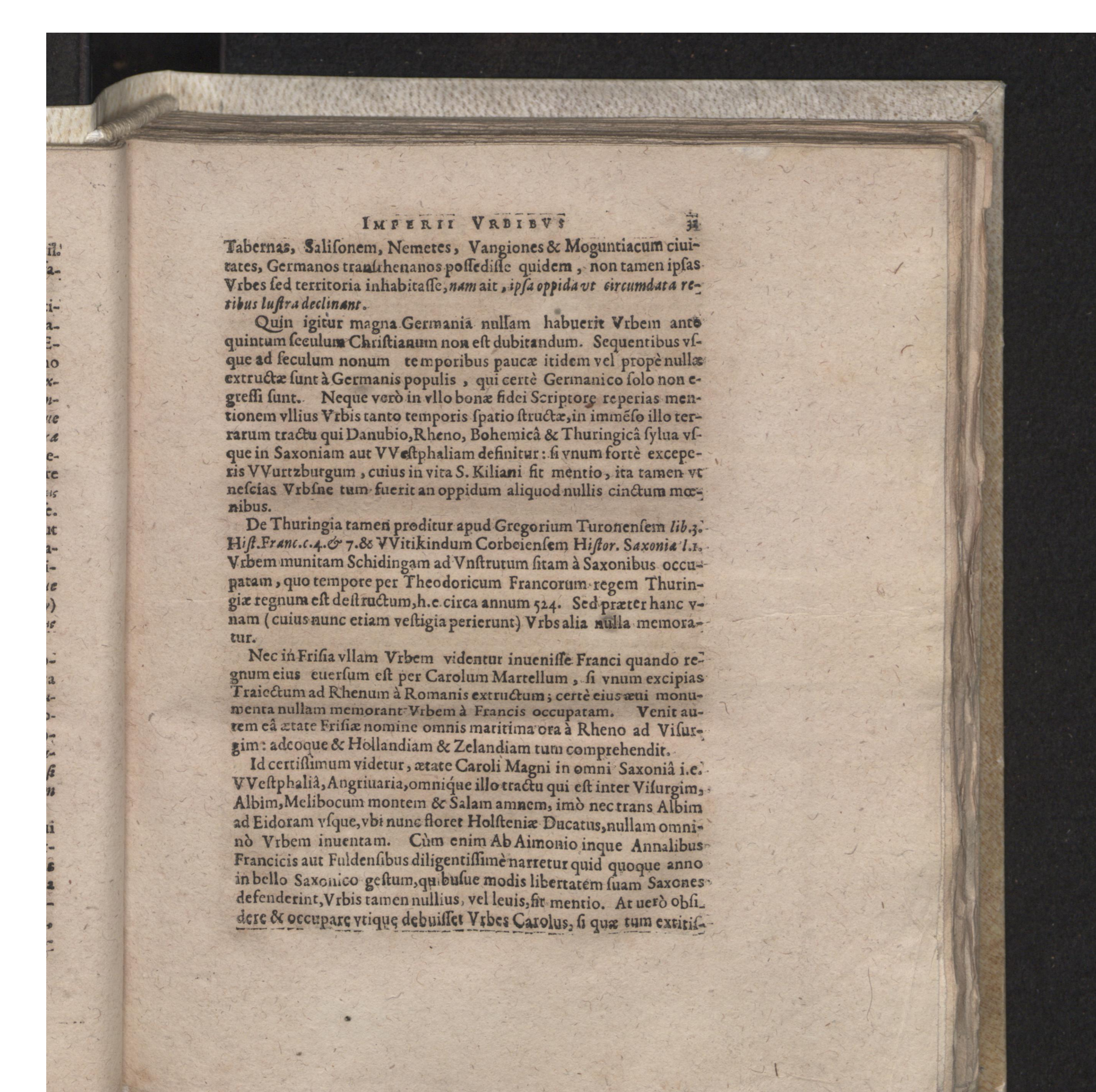
bus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Quomodo scil. Poloni hodieque ex antiquo more oppida munita non magni faciunt, neque eorum nisi exiguum habent numerum.

Neque verò Taciti fidem in dubium quis vocauerit opposito testimonio vel Iulii Cæsaris, vel Claudii Ptolomæi, quem paulò pòst Tacitum ætate Antonini constat Geographica sua conscripsisse. Enimuerò Iulius Cæsar & Sueuis & Vbiis, vtrique Transrhenano tum populo, sua oppida adscribit *comment. IV. Sueuos postquam per exploratores pontem fieri comperissent, more suo concilio habito nuncios in omnes partes dimisisse vti de oppidis demigrarent: liberos, vxores, suaque omnia in syluas deponerent.* Et comment. IV. *Vbiis imperat vt pecora deducant, suaque omnia ex agris in oppida conferant.* Neque potest negari Ptolomæum ampliùs nonaginta in magna Germania recensere loca πόλεων nomine; sed non est dubitandum auctores illos per πόλεις aut oppida nil quicquam aliud quàm vicos non munitos intellexisse. Et verò neque ἡ πόλις, neque oppidum, propriè Vrbem significat aut locum munitum. Et quidem eius natnræ fuisse tum τὰς πόλεις Germanicas, uel vnum Herodiani testimonium evicerit l. 7 in vita Maximini; cùm enim scripsisset: *vicosque omneis incendendos diripiendosque militibus concessit*: subiungit; *namque oppida eorum* (τὰς πόλεις αὐτῶν) *atque ædificia omnia ignis depascitur*, vti liqueat Herodiano τὰς πόλεις hic esse idem ac τὰς κώμας.

Pari verò ratione non est quod ex *burgi* appellatione, iam Ptolomæi æuo nonnullis locis adiecta, mœnia & fossas Germanis vsurpata quis credat. Etenim est *burgus* quidem Romanis sequioris æui *castellum paruulum*, ceu testatur Vegetius *l. 4. c. 10* at alia significatio obtinuit olim apud Germanos. Disertè enim Orosius *l. 7. c. 22.* & Isidorus *l. 9. c. 2.* de Burgundionum vocis origine disserentes: *crebra habitacula constituta burgos vulgò vocant.* Clariùs Luitprandus *l. 3. c. 12. ipsi* (Germani scilicet) *domorum congregationem quæ non clauditur, burgum vocant.*

Sed quid in re clara opus est verbis? Sanè nemo historicorum qui expeditiones Romanas in Germaniam vsque ad seculum à nato Seruatore quintum sat prolixè descripserunt, vel verbulo Vrbis alicuius per Germaniam magnam meminerunt. Quin nec vicos aut ædificia aliter describunt ac Tacitus, ceu ex Herodiano est manifestum. Ammianus Marcellinus *l. 16. cap. 3.* narrat Argentoratum, Brotomagum,

Taber-

Tabernas, Salisonem, Nemetes, Vangiones & Moguntiacum ciuitates, Germanos transrhenanos possedisse quidem, non tamen ipsas Vrbes sed territoria inhabitasse, *nam* ait, *ipsa oppida vt circumdata retibus lustra declinant*.

Quin igitur magna Germania nullam habuerit Vrbem ante quintum seculum Christianum non est dubitandum. Sequentibus vsque ad seculum nonum temporibus paucæ itidem vel propè nullæ extructæ sunt à Germanis populis, qui certè Germanico solo non egressi sunt. Neque verò in vllo bonæ fidei Scriptore reperias mentionem vllius Vrbis tanto temporis spatio structæ, in immẽso illo terrarum tractu qui Danubio, Rheno, Bohemicâ & Thuringicâ sylua vsque in Saxoniam aut VVestphaliam definitur: si vnum fortè exceperis VVurtzburgum, cuius in vita S. Kiliani fit mentio, ita tamen vt nescias Vrbsne tum fuerit an oppidum aliquod nullis cinctum mœnibus.

De Thuringia tamen proditur apud Gregorium Turonensem *lib.3. Hist.Franc.c.4.& 7.*& VVitikindum Corbeiensem *Histor. Saxonia l.1.* Vrbem munitam Schidingam ad Vnstrutum sitam à Saxonibus occupatam, quo tempore per Theodoricum Francorum regem Thuringiæ regnum est destructum, h.e. circa annum 524. Sed præter hanc vnam (cuius nunc etiam vestigia perierunt) Vrbs alia nulla memoratur.

Nec in Frisia vllam Vrbem videntur inuenisse Franci quando regnum eius euersum est per Carolum Martellum, si vnum excipias Traiectum ad Rhenum à Romanis extructum; certè eius æui monumenta nullam memorant Vrbem à Francis occupatam. Venit autem eâ ætate Frisiæ nomine omnis maritima ora à Rheno ad Visurgim: adeoque & Hollandiam & Zelandiam tum comprehendit.

Id certissimum videtur, ætate Caroli Magni in omni Saxoniâ i.e. VVestphaliâ, Angriuaria, omnique illo tractu qui est inter Visurgim, Albim, Melibocum montem & Salam amnem, imò nec trans Albim ad Eidoram vsque, vbi nunc floret Holsteniæ Ducatus, nullam omninò Vrbem inuentam. Cùm enim Ab Aimonio inque Annalibus Francicis aut Fuldensibus diligentissimè narretur quid quoque anno in bello Saxonico gestum, quibusue modis libertatem suam Saxones defenderint, Vrbis tamen nullius, vel leuis, fit mentio. At uerò obsidere & occupare vtique debuisset Vrbes Carolus, si quæ tum extitis-

sent. Quid? quod soli VVestphali legantur duobus sese castellis tum defendisse Eresburgo & Sigiburgo. Sanè ne arx quidem vlla à Carolo inter Visurgim, Salam & Albim, aut trans Albim occupata memoratur. Quo colligere est nullam tum extitisse.

Enimverò & Vrbibus nonnullis & castellis Saxonicis longè altior origo à quibusdam adscribitur. At proculdubio habenda potiùs fides iis qui illis quæ narrant vel interfuere vel non procul abfuere: adeoque ad quos incorruptior fama potuit peruenire. Is verò est auctor annalium quos laudauimus, & porrò antiquus vitæ Carolinæ Scriptor. Itaque nec Barderuuicum verosimile est mœnibus tum cinctum. Meminit enim eius autor annalium anno 795. sed minimè vt Vrbis munitæ. Poeta ille disertè *nobilem vicum* indigitat. Similiter constat ex iisdem annalibus, tū primùm Hamburgi iacta fundamenta, castello contra Sclauos extructo nomine *Hudbecke* aut *Hubocke*. Testantur enim anno 807. ab exercitu Francico ad albim constructum castellum: item anno 808. castella duo ad albim à Carolo condita aduersus Sclauos; anno verò 810. disertè inquiunt: *Castellum nomine Hohbuchi Albi fluminii contiguū in quo Odo Legatus Imperatoris & Orientalium Saxonum erat præsidium, à VVilsis captum.* At Hochbuchi esse Hamburgum præter alios docet nos Albertus Stadensis *ad annum* 811. *castelli* tantùm quoque nomine venit Hamburgum auctori Annalium anno 845. Mitto alios errores. Vel ex eo autem liquet nullam vrbem inter Visurgim & Albim Saxonibus tum habitatam, quoniam Carolus Episcopos & Bremæ & Verdæ constituît: quam vtramque Vrbem mœnibus tum caruisse constat. Et tamen locis tum potissimis datos episcopos ex more & lege veteri Christianorum nullum dubium est.

Cæterùm in exstruendis Vrbibus Germanicas gentes superarunt Venedi, illi qui circa seculum Christianum sextum quicquid est inter Salam & Vistulam fluuios, mare Sueuicum vel Balthicum vsque in Holstenios Saxones, ea tempestate habitatoribus Germanis vacuum, occuparunt. Hos enim iam ætate Caroli Magni & Vrbes & castella coluisse, suaque habuisse & Balthicum mare emporia, haud difficile est probatu ex Francicis Annalibus, omnium antiquissimo harum rerum monumento. Memorant enim anno 789. *Dragauuiti* Wilsorum trans Albim Vrbem: anno 808. Obotritorum etiam trans Albim quædam castella & Vrbem à Danis aut capta aut oppugnata: *Rerich*

rich item nobile emporium ad Oceanum vel potiùs mare Balthicum ab iisdem destructum *translatis inde negotiatoribus*: anno 809. Smeldingorum quandam *Vrbem maximam* ab Obotritis captam. Hi verò populi Venedici omnes trans Albim vixerunt ad Varnum vsque, mare Balthicum, & Cimbricam Chersonesum. Si vera quoque sunt quæ de VVinetha Vsedomi insulæ Vrbe circa annum Christi 830. vel ab Heldungo Sueciæ rege euersâ, vel marinis fluctibus haustâ, à nonullis (inter quos & Chytræus Saxoniæ *l.* 1.) narrantur, habuit iam tum Pomeraniæ littus Vrbem *frequentiâ commerciorum, magnificentiâ, opibus & potentiâ florentissimam.* Fortè iam tum & *Iulinum* famosum emporium, & anno 1168. à Waldemaro I. Daniæ Rege dirutum, floruit.

Sed de Vrbibus illis Venedicis ab ea quidem vsque ætate perobscura memoria superest. Et verò quæ tum maximo in pretio, sequenti tempestate vnâ cum ipsa gentis illius libertate dudum perierunt, quæ verò nunc potissimæ sunt famæ in omni illo trans Albim tractu, illæ aliquot pòst seculis demum sunt conditæ.

Si verum itaque fatendum est (exceptis pauculis illis Venedorum) trans Danubium quidem & Rhenum, ad vsque seculum Christi nonum, nulla Vrbs Germanis est habitata. Sed *Cisrhenanæ* Germaniæ ab eo vsque tempore quo Gallia omnis per Iulium Cæsarem in prouinciam est redacta, alia semper fuit conditio. Partim enim in ipsa Gallica Rheni ripa, partim alibi passim extructa sunt à Romanis castella plurima, conditæ quoque vrbes quæ paulatim in magnitudinem insignem excreuerunt. De Druso Florus: *Drusus in tutelam prouinciarum præsidia atque custodias vbique disposuit, per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim: nam per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs castella direxit.*

Germanicæ autem originis populi tum fuerunt, non illi tantùm qui ad ripam proximè, sed & qui remotiùs ab illa, Belgicæ prouinciæ partem coluerunt, quod præclarè demonstrauit Philippus Cluuerus. Non est verò instituti mei enumerare hic omnia castella omnesque Vrbes in vtraque Germaniæ prouincia, superiore & inferiore, vel primâ ac secundâ, parteque Belgicæ, florentibus Romanorum rebus, ad vsque seculum Christianum quintum extructa. Id operæ est pretium heic notasse, metropolitanas Vrbes tum audiuisse Belgicæ primæ quidem Augustam Treuirorum; Germaniæ primæ Moguntiacum; Germaniæ secundæ Coloniam Agrippinensem: quæ hodieque

sedes præbent tribus primariis Germanici regni Archiepiscopis. Præter autem has tres metropoles, libellus prouinciarum ciuitatumque Galliæ primarias Vrbes has recitat: Germaniæ quidem primæ, *ciuitatem Argentoratensium h.e. Strasburg: ciuitatem Nemetum, h.e. Spira: ciuitatem Vangionum h.e. VVormacia.* Germaniæ secundæ, *ciuitatem Tungr.* Vtriusque autem Germaniæ potissima procul dubio illa Agrippina fuit, quòd *Romana colonia esse meruisset*, vt loquitur Tacitus. Eoque & Ammianus lib.15. vocat eam *Vrbem munitißimam.* Zosimus lib. 1. *Vrbem Rheno adiacentem maximam.*

Itaque iam ea tempestate habuerunt Germani Cisrhenani Florentissimas Vrbes. Fuere autem iam tum, cùm alibi in Galliis, tum in prouincia etiam maxima Sequanorum, aliæ iis haud impares. Cis Danubium item celebri fama Vrbes floruerunt per Rhætiam, Vindeliciam, Noricum & Pannoniam. Quę cum sequentibus seculis in Alomannorum, Baioriorum, aliorumque Germanicorum populorum potestatem deuenerint, hodieque solis Germanis habitentur, Vrbium Germanicarum originem quærentes nefas est latere. Eminuit autem tum inter omnes cis Danubium in Vindelicis Augusta Colonia, non minùs clarâ hodie famâ, mutatis licèt cultoribus.

Cæterùm hæ florentissimæ Vrbes & munitissima castella à Germanicis populis qui Rheno & Danubio transgresso in Galliam omnem, Pannoniam, Vindeliciam & Noricum sese effuderunt, aut vastata sunt, aut penitus excisa, aut certè pessimis modis mulctata. De Galliæ excidio in medio est querela S. Hieronymi *ep.11. Moguntiacum nobilis quondam ciuitas capta atque subuersa est, & in ecclesia multa hominum millia trucidata. Vangiones longâ obsidione deleti. Rhemorum vrbs præpotens, Ambiani, Atrebates, Morini, Tornasius, Nemetes, Argentoratus translatus in Germaniam.* Attingit autem ille tantùm eam cladem quam circa annum quadringentesimum à Vandalis & confœderatis populis duce Caroco & Godegisilo passæ sunt Galliæ: quam tamen ludum iocumque dixeris præ illa tempestate, quam Attila cum omnibus ferè Germanicis gentibus sibi sociatis Galliæ intulit. Et tamen de Caroco memoriæ proditum est ab Aimonio *l.3.c.1.* quærenti quomodo *magni* nomen consequi possit, respondisse matrem: *maximus Vrbibus & munitionibus destructis & incolis interfectis: neque enim posse eum pulcriores firmioresque Vrbes condere, eoque proximum esse earum euersione belli gloriam ad posteros propagare.* Quod ille consilium haud

haud ſegniter eſt perſequutus.

Paſſæ autem hanc cladem ad Rhenum ſunt potiſſimùm maxima illa Sequanorum Prouincia, inque ea nobiliſſimæ Vrbes Vindoniſſa & Auguſta Rauracorum, vt & Germania prima vel ſuperior, huiuſque Vrbs Argentoratus. Paulò mitiùs Germaniam ſecundam & Belgicam primam alteramque Franci videntur tractaſſe: neque enim mœniis leguntur Vrbes nudaſſe, etſi incolarum magna parte trucidata, etiam ipſi ſolitudinem propè iis induxerint. Et ſanè ea de cauſa Belgicæ vtriuſque & Germaniæ primæ Vrbes poſt illam tempeſtatem primę omnium videntur reſpiraſſe.

Quamuis verò deuictis Alemannis, Burgundis & Baioariis quicquid cis Rhenum & Danubium Germani occupauerant, in ditionem Francorum peruenerit, Merovingâ tamen regiâ familiâ rerum potiente, paucæ Vrbium antiquarum valuerunt ex ruinis nonnihil reſurgere, tantùm abeſt vt priſtinum ſplendorem recuperarint, vel in maiorem amplitudinem excreuerint. Multò minùs nouæ quædã Vrbes tum conditæ. Nihil ſanè horum legas in eius æui monumentis. Bene Franciſcus Guillimannus *l. de epiſc. Argent. c.3.* *In agriculturam, relicto deinceps bellandi ex parte ſtudio, conuerſi Alemanni Francique vicos incoluere, neque quas recuperauerant vrbes vel munimenta inſtaurarunt, aut ferè habitauere, ſiue ne rurſus illi vt antè ſæpiùs eiicerentur à principio formidarent: aut vetere & ex Germania allata conſuetudine manendi in aperto.* Vix ſemel legere eſt: *Chilpericum regem miſiſſe ad Duces & Comites ciuitatum, vt muros vrbium, reſque ſuas cum vxoribus & liberis intra murorum munimenta concluderent, atque repugnarent viriliter, ſi neceſſitas exigeret.* Frigidum certè mandatum caruit effectu, nec quis paulò nobilior temerè intra mœnia receſſit.

Scilicet tum fuit quod incrementum daret Vrbibus: non immunitas incolarum: non commercii frequentia: non inhabitatio denique illuſtrium hominum quorum vita profuſior attrahit opificum aliorúmque miniſtrantium manum. Quæ omnia diu pòſt inſequutis temporibus demum euenerunt. Igitur aut ſine mœnibus inter rudera ſua manſerunt tum illæ Ciſrhenanæ & Ciſdanubianæ Vrbes, aut verò ſi mœnia antiqua ſeruarunt, incolis deſtitutæ magnas ſolitudines comprehenderunt.

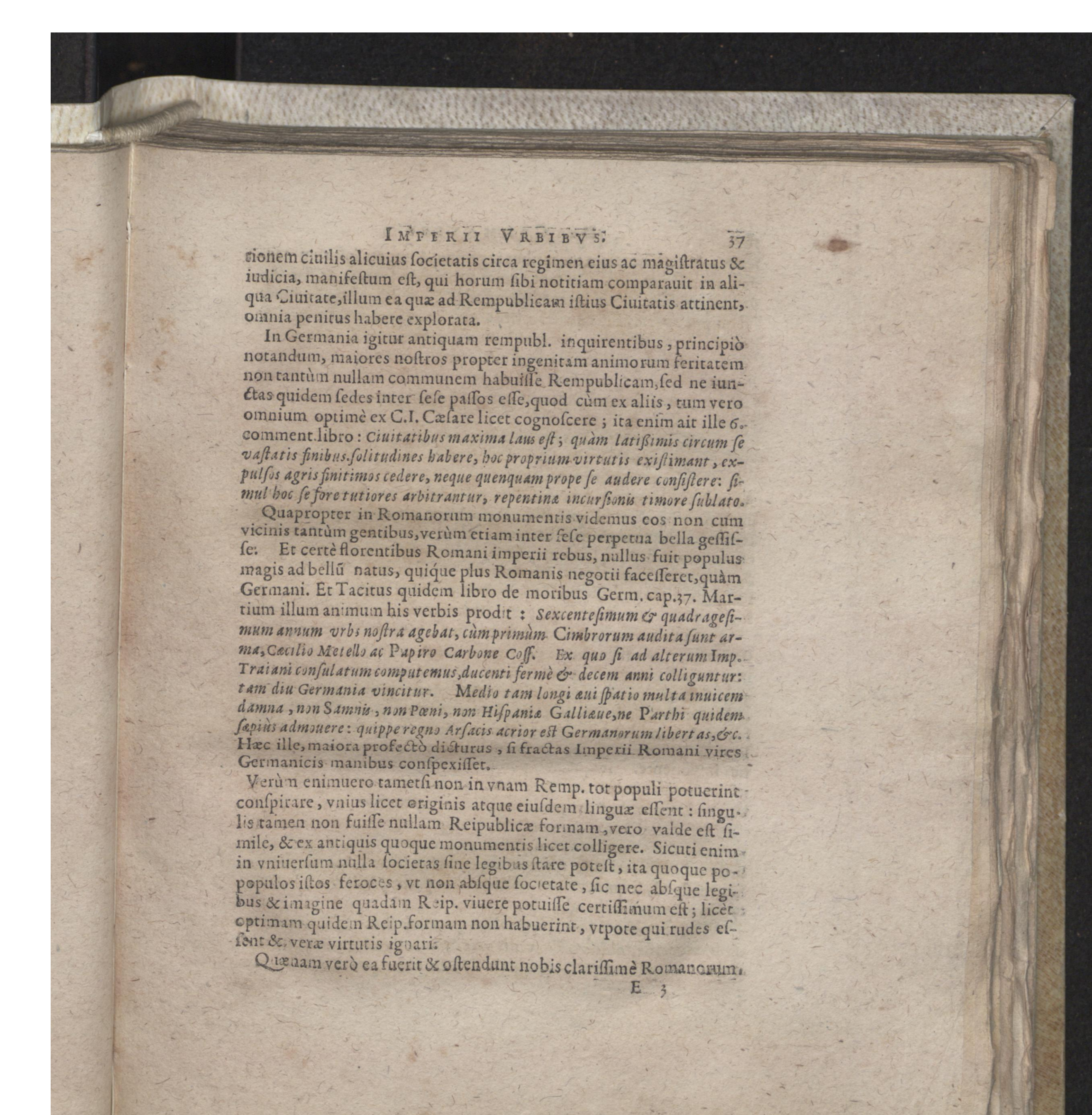
Paulò melior fortuna videtur eas reſpexiſſe ſub Carolingis. Omnes ſcilicet nobiliores Vrbes Epiſcopos tum acceperunt, adeoque æ-

dibus sacris & monachorum claustris passim ornatæ sunt. Mitigatus quoque imperii in ciues pristinos rigor videtur, & pacatis magis Germaniæ rebus, sine dubio commerciis quoque locus maior est apertus. Sed tamen hanc fortunam vnà cum imperiò Francorum, cis Danubium quidem Vngarorum, cis Rhenum verò Normannorum, in mediam Germaniam fœdæ & crudelissimæ incursiones turbauerunt. Quam rem acerbissimis querelis eius æui Scriptores persequuntur: ex quibus constat plerasque tum Vrbes iterum ferro & igne omne decus perdidisse.

Sed Saxonicorum Cæsarum imperio vti toti Germaniæ ita & Vrbibus noua lux affulsit. Eum verò statum antequam exponamus, fortè operæ fuerit pretium paucis exponere quæ Reipublicæ facies fuerit priscæ Germaniæ: quæ conditio Vrbium prouinciarumque, & antiquo Romanorum, & subsequenti Francorum imperiis florentibus. Hisce enim expositis & Vrbium & vicorum Germaniæ vetus quidem fortuna clarissimè elucescet, & quæ pòst inualuere longè rectiùs poterunt doceri.

DE REPVBLICA autem acturos ante omnia latere nequaquam oportet aliud esse noscere integram aliquam Vrbem, & aliud cognoscere rempublicam alicuius Vrbis. Quæ enim distinctio est inter cognitionem totius & cognitionem partis principalis, ea quoque differentia est inter notitiam integræ alicuius Vrbis & cognitionem Reipublicæ. Nam omnis ciuitas notat perfectam hominum societatem beatè viuendi gratiâ institutam; Respublica autem ac πολιτεία est quasi anima ac ratio & forma illius societatis, & quidem potissimùm circa partem imperantem aliosque magistratus ac iudicia.

Sanè qui integram aliquam ciuitatem nouit, idem non potest ignorare & statum seu formam illius societatis, hoc est, Remp. at verò qui Remp. tantùm nouit, nō nouit omnia quæ ad ciuitatem pertinēt: quamplurima enim ad eam requiruntur, quæ nequaquam Reip. nomine veniunt. Primùm enim omnis Ciuitas constat multitudine hominum, constat etiam loco quodam: postulat deinde alimenta, postulat præterea & munimenta aliaque quamplurima, vtpote cùm non vnius tantùm commodi gratia sit instituta, sed omnem prorsus respiciat vitam. Vnde qui propositum sibi habet integræ alicuius Ciuitatis naturam pernoscere, illi profectò ad omnia isthæc & similia est attendendum. At cùm πολιτεία seu Resp. denotet solùm constitutionem

tionem ciuilis alicuius societatis circa regimen eius ac magistratus & iudicia, manifestum est, qui horum sibi notitiam comparauit in aliqua Ciuitate, illum ea quæ ad Rempublicam istius Ciuitatis attinent, omnia penitus habere explorata.

In Germania igitur antiquam rempubl. inquirentibus, principiò notandum, maiores nostros propter ingenitam animorum feritatem non tantùm nullam communem habuisse Rempublicam, sed ne iunctas quidem sedes inter sese passos esse, quod cùm ex aliis, tum vero omnium optimè ex C.I. Cæsare licet cognoscere; ita enim ait ille 6. comment. libro: *Ciuitatibus maxima laus est; quàm latißimis circum se vastatis finibus solitudines habere, hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quenquam prope se audere consistere: simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinæ incursionis timore sublato.*

Quapropter in Romanorum monumentis videmus eos non cum vicinis tantùm gentibus, verùm etiam inter sese perpetua bella gessisse. Et certè florentibus Romani imperii rebus, nullus fuit populus magis ad bellũ natus, quique plus Romanis negotii facesseret, quàm Germani. Et Tacitus quidem libro de moribus Germ. cap. 37. Martium illum animum his verbis prodit: *Sexcentesimum & quadragesimum annum vrbs nostra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papiro Carbone Coss. Ex quo si ad alterum Imp. Traiani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tam diu Germania vincitur. Medio tam longi æui spatio multa inuicem damna, non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ Galliæue, ne Parthi quidem sæpiùs admouere: quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas, &c.* Hæc ille, maiora profectò dicturus, si fractas Imperii Romani vires Germanicis manibus conspexisset.

Verùm enimuero tametsi non in vnam Remp. tot populi potuerint conspirare, vnius licet originis atque eiusdem linguæ essent: singulis tamen non fuisse nullam Reipublicæ formam, vero valde est simile, & ex antiquis quoque monumentis licet colligere. Sicuti enim in vniuersum nulla societas sine legibus stare potest, ita quoque populos istos feroces, vt non absque societate, sic nec absque legibus & imagine quadam Reip. viuere potuisse certissimum est; licèt optimam quidem Reip. formam non habuerint, vtpote qui rudes essent & veræ virtutis ignari.

Quænam verò ea fuerit & ostendunt nobis clarissimè Romanorum,

ſcripta, & verò iis etiam tacentibus ingenium & mores ipſorum eandem abundè produnt. In tanta enim animorum ferocia & fortitudine, quis dubitauerit incredibile quoque fuiſſe libertatis ſtudium? Eſt quippe libertas finis quaſi fortitudinis, omniſque militaris rei & gloriæ mater vel nutrix. Et verò hanc vbique etiam à Romanis hoſtibus noſtris deprædicatam legimus, atque eò quidem magis quò ægriore animo ereptam ſibi eandem per Cæſares dolebant. Sufficiat vnius è multis Lucani teſtimonium adduxiſſe, qui *lib. VII. hiſt.* ſic canit:

Libertas vltra Tanaim Rhenumque receßit,
Et toties nobis iugulo quæſita negatur,
Germanum Schyticumque bonum.

At verò vbi libertatis cura maxima, ibi indubiè non potuit non ſuapte ſponte prodire aliquid illius Reipublicæ, quam popularem vel Democraticam vulgò appellitamus. Hæc enim ſeſe præ omnibus effert ciuium ſuorum libertate: adeò vt libertatis vocabulum Regio & Oligarchico dominatui ab optimis Scriptoribus plerumque ſoleat opponi, & multi iuxta Philoſophum *6. Polit. c. 2.* in ſola hac Reip. forma libertatem ſe conſequi poſſe arbitrentur.

Quamuis autem hæc ita ſeſe habuerint, veriſimile tamen per ſe ſtatim ſit, etiam ſilentibus imò amiſſis Romanorum monumentis, non potuiſſe meram aliquam democratiam tum temporis vllo in populo Germanico obtinere. Vbicunque enim populus rudis eſt, auidus tamen bellandi, ſponte ſuâ ſtatim abitur à pura Democratiæ formâ, & nonnihil Ariſtocratici ſtatus ſuboritur, poteſtatem quamlibet maiorem neceſſitate tantùm nobilioribus adeoque prudentioribus imponente. Itaque non potuit non commune olim fuiſſe omnibus Germaniæ ciuitatibus Reipublicæ formam non ſimplicem habere, ſed ex populari & optimatùm ſtatu temperatam.

In quibuſdam verò etiam neceſſariò aliquid regium, Laconicum tamen aut Aeſymneticum non potuit non commiſceri. Neque enim bella adminiſtrari rectè niſi vno imperante poſſunt, qui perpetuus ſit neceſſe eſt, ſi quidem non multi fuerint paris prudentiæ, bellum tamen perpetuò trahendum ſit.

Ad hunc verò modum Germanicos populos Rempublicam ſuam olim inſtituiſſe, multis teſtimoniis veterum Scriptorum aliàs oſtenditur. In ipſis autem Germanicis vicis ex parte penes nobiles, ex parte

parte penes plebem ingenuam arbitrium fuisse Republicæ, vel vnus Tacitus nos docuerit. Disertè enim testatur fuisse Germanis *Principes qui iura per Pagos Vicosque reddiderunt*. Hos autem fuisse nobili stirpe natos idem prodit: *insignis*, inquiens, *nobilitas aut magna patrum merita Principis dignationem etiam adolescentulis assignant*. Iuris itaque dicundi potestas in singulis Germaniæ vicis penes vnum aliquem fuit nobilem. Verùm ille solus quidem ius illud haud tenuit, sed ex ipsâ plebe delecti nonnulli, iudicio assessores dati. Disertè iterum Tacitus: *centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas adsunt*. Ingenuos autem hos comites seu assessores fuisse non seruili aut libertino genere natos, itidem nos docet Tacitus: *Liberti* (inquit) *non multùm supra seruos sunt, rarò aliquod momentum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis duntaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum sunt*.

Illis verò Principibus nullum fuit ius aut tributum suis indicendi aut leges statuendi, nullum item fuit belli ac pacis arbitrium nisi plebis consensu impetrato. Principum porrò illorum successio neque planè hæreditaria fuit, neque plenè electitia, ætate quidem Taciti; sed ea quæ hodie in Daniâ & Poloniâ est Regum. Constituti scilicet sunt in maioribus totius populi comitiis. Clarè Tacitus: *eliguntur in iisdem conciliis & Principes*: adeoque eligendi ius non fuit penes vnius alicuius pagi incolas, sed apud optimatum & delectorum ex omni plebe concilium.

Verùm hæc alibi rectiùs docentur; id hoc loco adiiciendum solummodò est, principes illos quos appellat Tacitus, ab antiquissimis vsque temporibus Germanicè **Graven** dictos, vtpote cùm hæc vox iudicem significet. Assessorum quoque illorum iam antiquitus receptum nomen Germanis est **Schepen / Schöeppen / Schopffen.** Quo liquet antiquissimis illis temporibus iurisdictionem in pagis & vicis fuisse penes *Grauiones* & *Scabinos*, aut delectos ex ingenuis, nullibi autem omnem eam commissam vel soli plebi, vel vni alicui præcipuæ nobilitatis.

Quæ iurisdictionis autem, eadem & meri mixtique imperii fuit ratio. Neque enim legas, vel delectos illos Scabinos sine Grauione, vel sine Scabinis Gravionem in quenquam animaduertisse. Ita nec de summa Reipublicę quidquam constituere vel plebi licuit soli, vel soli

Grauioni: sed ad concilium, si quid maioris rei esset constituendum etiam ex plebe delegati vnà cum Principibus conuenerunt: quod expressis verbis docet Tacitus. Absque dubio tamen in omnibus his maxima vis & auctoritas Principum fuit. His enim inter se de minoribus rebus consulere & statuere fas, etiam inconsulta plebe: de maioribus negotiis προβουλία fuit; cuius quæ vis sit notum prudentioribus. In iure dicundo etiam Scabini suis Grauionibus *consilium* solummodò & *auctoritatem* addiderunt; potissima autem potestas adeò fuit Grauionum illorum, vti nulla plebis facta mentione simpliciter dicat I.Cæsar comment. 6. *In pace nullus est communis magistratus: sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt, controuersiasque minuunt.*

Hæc antiquissima Reipublicæ Germaniæ forma, vt omnibus eius populis placuit, ita & in Saxonia obtinuit ad vsque ætatem Caroli Magni. Omnes enim pagi seu gouæ (vt semigermanicâ vtar voce) habuerunt suos Comites, [quomodo Grauiones cœperunt dici] qui iura dicerent cum delectis è populo aut scabinis. Ita & in vicis omnibus, quorum pars Vrbium dignitatem pòst accepit, iurisdictio Comitum fuit, simulque merum ac mixtum imperium; vt tamen & in his locum aliquem suum plebs per delectos seruaret. Cùm autem tres in populos adeoque totidem Ciuitates Saxonia diuideretur, ne singulis quidem pacis tempore vnus aliquis communis magistratus fuit, sed imminente bello, comitum aliquis, prout virtute fuit maior, in sua gente Dux creatus est, *certis terminis exercitus congregandi contentus*: quæ verba sunt VVidekindi Saxonicorum Scriptorum antiquissimi. Nec verò trium populorum communis aliquis Dux electus, *nisi vniuersali bello ingruente. Quo peracto* (iterum verba sunt VVidekindi) *æquo iure ac lege, propria contentus potestate vnusquisque viuebat.* Verùm hæc testimoniis ostendere alterius est instituti.

Igitur nulli tum vici, nulli pagi non sub Grauionibus fuerunt, illustri & antiquissimâ ortis prosapiâ. Nec tamen illis libera fuit aut infinita in plebem ingenuam potestas; sed in ipsius iurisdictionis partem hæc venit, tantùm abest vt legum, pacis & belli arbitrium ad solos Grauiones pertinuerit. Hæc autem omnia vti in procliui est demonstrare, ita fabulosa liquet esse quæ à nonnullis memorantur de eius tempestatis Republica. Quasi nempe Saxonia metropoles aliquot habuerit, easque liberrimæ potestatis, nullique nobilium imperio

perio

perio ſubditas. Aut, quod alii narrant, omnem iuriſdictionem cum mero ac mixto imperio, item arbitrium belli & pacis, tantùm in Comitum vel vnius Regis infinita poteſtate fuiſſe collocatum, plebi obſequii gloriâ tantùm relictâ.

SED AB antiqua illa liberæ Germaniæ Republica ad eos pergendum eſt, qui in Romanorum imperium conceſſerunt. Ciſrhenanis igitur Germanicis populis poſtquam in Romanorum ditionem peruenerunt haud eſt dubium parum vel nihil priſtinæ libertatis reliquum manſiſſe. Dura quippe prouinciarum ſub Romanis fuit conditio. Accipiebant enim ab iis magiſtratus ſuos & iudices annuos cum imperio & ſecuribus; qui iuxta mores & præſcripta Romanorum eos viuere cogerent, propriis ipſorum legibus & inſtitutis abrogatis: imò quò magis ſeruitutem agnoſcas, lingua non ſua ſed Roman. vti opportuit. Ciuilis Batauus apud Tacitum *l.4.Hiſt.* Treueris genti origine Germanicæ ſeruitutem illam exprobrans, ſic infit: *Vos autem Treueri, cæteræque ſeruientium animæ, quod pretium effuſi toties ſanguinis expectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, & dominorum ingenia?* Scilicet tria potiſſimùm fuerunt ſeruitutis tum incommoda. Primum quòd cogerentur habito delectu eoque iniquiſſimo, Romanis etiam inuiti militare. Alterum quòd immanibus tributis per publicanos i.e. harpyas & hirudines atteterentur. Tertium, quòd herilem magiſtratum quotannis Româ acciperent, qui cum faſcibus ac ſecuri, abolitis patriis legibus, ius diceret. Nec verò dubium eſt hanc fuiſſe conditionem penè totius vtriuſque Germaniæ. Attamen Batauis in Rheni inſula ad ſuam vſque ætatem *manſiſſe honorum & antiquæ ſocietatis inſigne*, prodit Tacitus: *viros* tamen *& arma imperio miniſtrarunt*, auariſſimè interdum delectum exercentibus Romanis: quâ de re extat Ciuilis querela apud Tacitum *l.4.Hiſtor.*

Vrbium quoque ſi non omnium, multarum tamē & cis Rhenum & cis Danubium haud paulò melior felicitas. Namque nonnullæ coloniarum, aliæ municipiorum iura acceperunt. Onuphrius Panuinius *l.3.comment.* ſeptem numerat colonias Galliȩ Belgicȩ: *Agrippinam Vbiorum, Auguſtam Rauracorum, quæ hodie ſit Baſilea, Auguſtam Treuirorum, Auguſtam Vlpiam Traianam, Coloniam Iuhonum, Lutarburgium Tarbelliorum.* Quæ omnes in Germania Ciſrhenana fuerunt, ſi vnam excipias & alteram: quanquam fortè nec Iuhonum aliqua colonia fuerit, populi ſc. non cis ſed Tranſrhenani, quod rectè oſtendit

Cluuerus *l.3.Germ.antiq.c.8.* Iam verò harum coloniarum Agrippinensem fuisse iuris Italici scribit Paulus *l.in Lusit.§.2.ff.de censib.* Idem porrò Onuphrius colonias Rhetiæ quinque recenset: *Augustam Quintanorum, Augustam Tiberii hodie Reginoburg, Augustam Rhætorum, Coloniam Constantiam, Curiam*: Vindelicorum vnam *Augustam Vindelicorum.* Taceo nunc Norici colonias: quam terram omnem hodiè incolunt Germani. Alias porrò nonnullas Vrbes fuisse municipia, vel vnum hoc testimonium Ammiani Marcellini ostendit *l.15. Prima Germania: vbi præter alia municipia Moguntiacus est, & Vangiones, & Nemetes, & Argentoratus barbaricis cladibus nota.*

Constat verò colonias quidem Reipubl. suæ administratione effigiem quandam Romanæ retulisse. *Nam vt Romæ erat populus & senatus*, (verba sunt Onuphrii) *sic hi nouos colonos in decuriones & plebem diuidebant: decuriones senatus, plebs populi Romani imaginem referebat. Ex decurionibus singulis annis duo vel quatuor viri creabantur iuxta coloniæ magnitudinem vel paruitatem, qui duumuiri vel quadrumuiri iuri dicundo vocabantur. Hi consulum Romanorum speciem repræsentabant. Creabantur insuper Aedilis, qui viarum, ædificiorum publicorum; item Quæstor qui ærarii publici, curam habebat. Atque hi erant præcipui coloniæ magistratus: in cæteris omnibus more, legibus, & institutis Romanis viuebant.* Ius porrò Italicum quo Agrippina olim floruit, si communi credimus interpretationi, immunitatem tributorum dedit; si Cuiacio *l.3.obseru.c.35. leuationem censitionis*: fecit autem porrò *vt in reliquis eodem iure sit eius coloniæ respubl. quo ipsa Italia, puta in traditionibus nexi, in vsucapionibus, in annali exceptione & in iure capiendi.*

Municipiorum rationem Gellius nos docet *l.16.c.3. Municipes*, inquit, *sunt ciues Romani ex municipiis suo iure & legibus suis vtentes, muneris tantùm cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque vllâ populi Romani lege adstricti.* Itaque vero simile fit, sicut colonias Romanorum, ita muncipia illa Germanica, Germanorum mores, ritus & leges maximè obseruasse.

Cæterùm & alia dura multa passæ sunt omnes illæ Vrbes, & illud præcipuè non potuit non esse acerbum, quod perpetuo præsidio militari tenerentur. Scilicet & Germaniæ primæ, & Germaniæ secundæ, & Belgicæ primę metropoles sedē ac domicilium præbuerunt *Ducibus*, reliqua oppida *præfectu militum*, cum validâ & numerosa militum

manu.

manu. Quæ res quomodo circa Arcadii & Honorii tempora sese habuerit, exponit optimè liber vetus, cui titulus *Notitia vtriusque Imperii, quem* insigni commentario illustrauit Guido Pancirolus. Quorum scrinia nolumus compilare. Adeò impotens verò tandem fuit Romanorum dominatus, vt omnis libertas sublata, omnia iura tandem confusa sint.

Quo factum vt prouinciæ pertæsæ laborum scelerumque Romanorum, externa nouaque imperia circumspicere cœperint, quæ aliis verò Francos dominos desiderauerint. Testatur id Gregorius Turonensis *l.2.c.23. Terror Francorum resonauit in his partibus, & omnes eos amore desiderabili cupiuerunt regnare.* Item *cap.36. Multi tunc ex Gallis Francos dominos summo desiderio cupiebant.* Nec verò Romanorum corruptissimos mores & latrocinia quis satis mirabitur, solius si Saluiani Massilensis libros de Prouidentia eâ tempestate scriptos inspexerit. Et verò Franci, quorum teste Eginharto *in vit. Caroli M. semper Romanis & Græcis fuerat suspecta potentia,* tandem etiam omni Romanos ditione exuerunt, magnamque imperii illorum partem sibi subiecerunt.

CÆTERVM nec Franci subactos à sese populos multùm leuiore imperio quàm Romani continuerunt. Non enim verum est, quod *l. de origine Saxonum* scribit Reineccius: *Francos in Germanici nominis prouinciis subactis imperio contentos, nulla alia re indigenis graues fuisse.* Est enim in promptu ostẽdere Francos more Romanorum prouinciis sui per Germaniã, Galliam, Italiã & grauissima tributa imposuisse, & magistratus dedisse, qui ex ipsorum nutu penderent, alios ordinarios, alios extra ordinem delegatos, ius quoque militem legendi ex omni ingenuorum numero sibi sumpsisse. Quorum omnium potestas cùm Regibus esset commissa, procedente tempore regalium vel regaliarum noua vox, aut noua certè vocis acceptio, hinc inualuit.

Non est nostri instituti argumentum hoc pleniùs exponere, suffecerit nunc adducere in medium Italicæ gentis propriam de iure illo regio confessionem à Friderico I. Cęsare iis expressam. Radeuicus eius ętatis Scriptor *l.2.c.5.* rem illam ita narrat: *requisitique de hoc iure quid esset, adiudicauerunt Ducatus, Marchias, Comitatus, consulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, omnemque vtilitatem ex decursu fluminum prouenientem: nec de terra tantùm, verùm etiam de suis propriis capitibus census annui redditionem,*

Hisque omnibus in fiscum adnumeratis &c. Guntherus *l.*8. de eodem negotio in hunc modum canit:

Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati:
Vectigal prorsus, cudendæ iura monetæ,
Cumque molendinis telonia, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capitolicium certo sub tempore censum:
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Ius feudale Longobardicum *l.*2.*t.*56. hæc loquitur: *Regalia: armandia, viæ publicæ, flumina nauigabilia, quæ vulgò dicuntur telonia, monetæ, mulctarum pœnarumque compendia, bona vacantia, & quæ vt ab indignis, legibus auferuntur, nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur: & bona contrahentium incestas nuptias, condemnatorum & proscriptorum, secundum quod in nouis constitutionibus cauetur: angariarum, parangariarum, & plaustrorum & nauium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicißimam regalis numinis expeditionem; potestas constituendorum magistratuum ad iustitiam expediendam: argentariæ & palatia in ciuitatibus consuetis: piscationum reditus & salinarum, & bona committentium crimen maiestatis, & dimidium thesauri in loco Cæsaris inuenti, non datâ operâ, vel loco religioso: si datâ operâ, totum ad eum pertineat.*

Non tantùm autem hæc in Italis post deuictos Longobardos, sed & per Galliam & Germaniam in subditis prouinciis obtinuerunt. Sanè hoc durum iugum & Alemannos cum Baioariis, & Frisios omnes à Rheno ad Visurgim vsque, & Thuringos, Cisrhenanos etiam Germanos omnes florenti Francorum imperio passos, aliàs ostenditur. Scilicet sumebant sibi Franci in populos deuictos iura victorum ex more Romano: itaque aut tributarios tantùm eos reddiderunt, aut si planè sibi subiecissent, magistratus & iura etiam dederunt. Et verò illud belli in victos ius, vnicum fundamentum est regaliarum quas appellant: vt nihil iniquius sit iis, qui in omni libero principatu aut regno eas regibus conantur vindicare.

Enimverò ipsi Franci siue Orientales siue Occidentales ab his oneribus immunes, non eam regibus suis seruitutem debuerunt. Neque enim tributum aut censum penderunt, sed sola annua dona regibus contulerunt, præter mulctæ partem. Seruata sc. pristinâ consuetudine, omnibus olim Germaniæ liberis populis vsurpatâ. De qua

Tacitus: *Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre Principibus vel armentorum vel frugum, quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subuenit.* Item: *pars mulctæ regi vel ciuitati, pars ipsi qui vindicatur vel Propinquis eius exsoluitur.*

De Saxonum sub Francis conditione res videtur explicatu impeditior. Adamus Bremensis *c. 6. Thuringi & Saxones, itemque cateræ quæ iuxta Rhenum sunt nationes, ex antiquo Francis tributariæ leguntur. Quibus deinde à Regno eorum deficientibus, Pipinus genitor Caroli bellũ intulit.* Crancius *l. 1. Saxon. c. 31.* Lotharium regem tributum annuum Saxonibus imposuisse scribit quingentorum boum circa annum 572. Annales Francici ad annum 758. *Pipinus coegit Saxones, vt promitterent se omnem voluntatem eius facturos, & singulis annis honoris causa ad generalem conuentum equos trecentos pro munere daturos.* Sequutum deinde bellum illud atrox cum Carolo Magno, ac tandem pax composita. Leges pacis ita memorat Eginhartus: *ea conditione à rege proposita & ab illis subscripta, tractum per tot annos bellum constat esse finitum, abiecto dæmonum cultu, & reiectis patriis ceremoniis, Christianæ fidei atque religionis sacramenta perciperent, & Francis adunati vnus cum eis populus efficerentur.* Quibus verbis videtur indicari Saxones in pari cum Francis libertate relictos. Poetaster antiquus vitæ Carolinæ scriptor paulò pleniùs rem exponit: vt antè ex ipsius allegata poesi pag. 11. videre est.

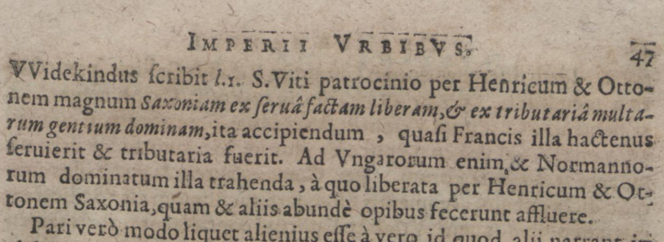
Faciunt huc verba nonnulla in tabulis quibus Episcopatum Bremensem instituit Carolus Magnus. Seruaui v. nobis eas Adamus Bremensis, & qui exscribere illum solet Albertus Stadensis, & post vtrumque Crancius: *Saxones pristinæ libertati donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius qui nobis victoriam contulit ipsi tributarios addiximus, videlicet vt qui nostræ potestatis iugum hactenus ferre detrectauerunt, victi iam Saluatori nostro Iesu Christo & sacerdotibus eius omnium suorum iumentorum & fructuum, totiusque culturæ decimas, & nutrituræ diuites ac pauperes legaliter constricti persoluant.* Pertinet huc & illud antiqui scriptoris de vitis Romanorum Pontificum, qui vulgò Luitprandus creditur, in vita Hadriani secundi: *Karolus omnes decimas*, ait, *in saxonia constituerat ad regale seruitium, & eas rex dare potuit cui voluit.*

Ex his verò constat, tametsi Saxones initiò penderint tributum Francis, more aliarum gentium victarum, illo tamen onere à Carolo

liberatos, pristi næque libertati hactenus restitutos, nisi quod decimas soluere tenerentur cultui diuino. Constat porrò magistratuum collationem Regem sibi sumpsisse. Quod sc. antè penes totius populi concilium fuit, id imposterum Regio arbitratui est commissum. Fuit autem tum duplex magistratus, alius nempe Ecclesiasticus in Episcopis circa sacra & cultum religiosum occupatus: alius ciuilis, vti vocant, isque vicissim vel status vel extra ordinem missus. Et status quidem *Iudicum*, alter *Legatorum*. Quorum nominum illo quidem *Grauiones*, qui tum Latinum nomen ex more Romanæ reipubl. acceperant *Comitum*, hoc verò significari eos qui aliàs Francis *missi* audiunt, benè notat doctissimus Reineccius. Quę iurisdictionis ratio in ipso Francorum libero populo fuit. Vt proinde rectè queat dici, concessisse Saxones in eandem cum Francis ciuitatem, *æquali* libertate gaudentes: eoque illorum conditionem longè meliorem mansisse quàm reliquis prouinciis.

Si hic autem fuit status Saxoniæ sub Carolo, non potest non falsum esse quod legitur in vita Ludouici Pii à P. Pithœo edita, vtut eadem verba recitet Aimoinus *l.5.c.10.* *Quo etiam tempore Saxonibus atque Frisonibus ius paternæ hæreditatis quod sub patre* (Carolo M.) *ob perfidiam legaliter perdiderant*, Imperatoriâ *clementiâ restituit. Quod alii liberalitati, alii imprudentiæ aßignabant, eò quòd hæ gentes naturali libertari assuefactæ talibus habenis deberent coerceri, ne sc. effrænes in perduellionis procacitatem ferrentur.* Imperator *verò* (Ludouicus) *eò sibi arctiùs eos vinciri ratus quò eis beneficia potiora largiretur, non est spe sua deceptus. Nam post hæc easdem gentes semper sibi deuotißimas habuit.* At iure paternæ hæreditatis soli serui carent. Saxones autem omnes nunquam sunt in seruitutem redacti. Sed & Frisiis libertatem relictam constat ex ordinibus Adelingorum, ingenuorum, litorum & seruorum, qui in eorum legibus antiquis disertè memorantur. Vt taceam illos omnes ne quidem armis vnquam victos à Francis, sed qui trans Fleuum sunt, sponte sua post deuictum Radbodum in Francorum ditionem concessisse, quod legitur *in vita S. Ludgeri*. Certè Carolo viuo perfidiæ nunquam notati: quare, si antiquæ famæ credendum, rerum cnm fide & virtute gestarum præmium auitam ex parte libertatem recuperarunt. An Saxoniæ Frisiæque Grauionibus concessa tum à Ludouico hæreditaria quasi successio imperito Scriptori minùs rectè intellecta fuit? Quicquid sit, ne illud quidem quod

VVide-

VVidekindus scribit *l.1.* S.Viti patrocinio per Henricum & Ottonem magnum *Saxoniam ex seruâ factam liberam,& ex tributariâ multarum gentium dominam,*ita accipiendum , quasi Francis illa hactenus seruierit & tributaria fuerit. Ad Vngarorum enim,& Normannorum dominatum illa trahenda, à quo liberata per Henricum & Ottonem Saxonia, quam & aliis abundè opibus fecerunt affluere.

Pari verò modo liquet alienius esse à vero id quod alii narrant in plebis Saxonicæ tum potestate fuisse situm, ex *Adelingis* aut præcipua nobilitate magistratum sibi creare si quem vellet, eamque libertatem etiam à Carolo relictam. Neque enim legas penes plebem liberrimis Germaniæ rebus hanc fuisse potestatem: iamque audiuimus magistratuum inferiorum creationem sui iuris fecisse Carolum. Ne nunc adducam plebeiæ illius electionis in omnibus priscis monumentis nec volam reperiri nec vestigium.

SED de his obiter. Qui verò prouinciarum in vniuersum, idem & Vrbium & Vicorum florente Francorum imperio fuit status. Certè non in codice legum Francicarum , non in aliis eius æui monumentis obseruare est, meliore tum fuisse conditione Vrbes aut nobiliores Vicos præ aliis in agro viuentibus. Primò enim incolæ Vrbium fisco penderunt vectigalia & tributa. Monetarum quoque cudendarum ius & molendinorum, telonia, portus, pontes, atque similia omnia non in Vrbibus minùs quàm alibi per omnem Germaniam ad regium fiscum pertinuerunt. Neque verò horum quidquam in Vrbibus illis [Carolo certè magno eiusque filio Ludouico imperantibus] temerè legas in subditorum aut nobilium aut plebeii ordinis fuisse peculio. Ex aduerso perspicere est sequutis demum seculis Regum largitionibus in variorum potestatem hæc deuenisse. His certè oneribus eâ ætate obnoxias fuisse Vrbes ad Rhenum & Danubium, passim docet Lehmanus vir horum peritissimus. Auctor etiam Chronici Coloniensis, iam olim ex nescio quibus Prumiensis cœnobii annalibus annotauit *p.91.* & 131. à Clodouæi vsque ætate ad Ottonem Magnum Agrippinenses tributum regibus Francorum soluisse.

Sacra porrò omnia iura administrata tum fuisse per Episcopos non in Vrbibus minùs quàm alibi nihil est notius. Sed & meri ac mixti imperii , quod vocant, vis penes *Comites* fuit aut *missos* à regibus constitutos. Gregorius Turonens. *l.6.hist.Franc.c.2.* *Rex Chilpericus in ciuitatibus nouos Comites ordinat, & cuncta sibi iubet vrbium tributa de-*

ferri. Idem disertè variorum Comitum Vrbibus Gallicis præfectorum meminit *l.9.c.5. l.5.c.48.&* alibi. In capitulis Caroli magni *l.2.c.* 25. fit mentio Comitum Vesontii, Moguntiæ, Treuirorum, Coloniæ, aliorumque, qui vnà cum episcopis illorum locorum fungi debeant munere *missorum* regiorum. Per Comites autem & *missos* illos iura tunc dicta populo, argumentis ostendere facillimum est. Scilicet tametsi in omnibus penè Vrbibus Episcopi considêrent, iuris tamen dictio non illorum, sed Comitum fuit & Missorum, qui regiâ auctoritate præerant. Neque verò inter Vrbium administrationem & agri, ratione iurisdictionis, in omnibus eius ætatis monumentis quidquam est reperire discriminis.

Quum verò præter Vrbes, vici, & villæ tunc fuerint & palatia regia, horum feliciorem fuisse conditionem, nemini fiet facilè probabile. Cæterùm vsque ad Saxonum etiam imperium paucissimi vici per omnem Germaniam muniri cœperunt. Certè quæ potissimâ tunc famâ fuit & auctoritate in Saxonibus Brema, ætate Caroli *villæ publicæ* audiit nomine, vt patet ex fragmentis tabularum Carolinarum apud Adamum Bremensem *cap.*15. nec muro cingi cœpit ante Normannicam tempestatem circa annum 990. eodem teste *cap.*75. Etiam hanc verò non nisi diu pòst Comitum potestate liberatam infrà patebit.

Hac verò occasione non possumus non in eos animaduertere, qui Vrbium Saxonicarum nescio quam libertatem iam inde à Carolo Magno accersere conantur. Manifesto autem eos errore implicari, haud difficile fortè est probatu. Aiunt enim Carolum M. quibusdam Saxoniæ Vrbibus statuam Rolandinam in signum libertatis dedisse, quòd nimirum ab eo iussu Caroli liberam iudiciorum potestatem accepissent. Ast ex superioribus constat, tum temporis nullam adhuc Vrbem præter Cisrhenanas in Germania fuisse. Certè nullius inferioris Saxoniæ Vrbis in historia Caroli M. fit mentio: quod tamen haud dubiè Scriptores, vtpote rem notatu dignam tam sicco pede non præteriissent. Imò duas tantùm arces, vt suprà etiam est dictum, in Germania Transrhenana & quidem in VVestphalia obsedisse legitur Carolus Magnus; quod si autem plures tum temporis extructæ fuissent, profectò non ita occupare Saxoniam potuisset: quippe cùm libertatis suæ Saxones fuerint tenacissimi. Quid? quod Eginhartus *in vit. Caroli M.* inter alias causas belli Saxonici etiam hanc referat, quod termini Francorum & Saxonum penè vbique in plano essent contigui, præter pauca loca in quibus vel syl-

quæ maiores, vel montium iuga interiecta vtrorumque agros certo limite disterminarent, eoque in iis cædes & rapinas & incendia fieri non cessasse.

Taceo Rolando duce Carolum in expugnandis Saxonibus vsum, nullis priscis monumentis referri; & omninò stultum videri ducis statuam erectam in occupatis Vrbibus à victore Rege. Quinimò Rulandi colossos demum post annum millesimum & quod excurrit erectos, nec non omnes Vrbes quæ illos ostendunt, post tempora Caroli M. primùm esse exstructas, monumenta historica peruoluenti non potest esse obscurum. Denique cùm eæ quæ tempore Caroli magni ad Rhenum fuere florentissimæ nullam habuerint iuris dictionem, multò minùs obscuros quosdam in Saxonia vicos libertatem accepisse vero valde est simile. Quare cùm tota hæc assertio fabulæ quàm veritati similior esse videatur, non est quod eam pluribus refutando operam ludamus: interim si quid ea veritati habet consentaneum, videtur id rectissimè omnium à Goldasto *Tractatu de immunitat. & priuileg. Reip. Magdeb.* hactenus non edito esse obseruatum: nimirum omnia quidem illa quæ de duce Rolando Caroli M. ex sorore nepote commentantur Historiographi, quasi eius ope & concilio pleraque in Saxonia gesserit, & quæ sunt huius generis alia, esse merè fictitia & nulla prorsus fide historica niti; *attamen certum*, inquit, *Rulandi nomen non esse proprium aliquod, sed appellatiuum, quasi dicas* Rügeland; *compositum nimirum ex vocabulo* Rügen, *quod est veteri idiomate Germanico, causam suam proponere, & diligenter ponderatis cuiusque litigantium partis argumentis sententiam pronunciare, & territorio seu districtu: vt ita statua Rolandina significet signum per quod notatur ibi esse forum publicum causarum, iurisdictionem, locum iustitiæ, territorium, seu vt suo idiomate Germani vocarunt, Mallum publicum* ein Mahlstadt da man frey Keyserlich Gericht helt. *Hæc ille.* Cuius rei indicia adhuc hodieque in Vrbibus nonnullis licet animaduertere. Id scilicet certum colossos illos constitutos in signum liberæ iurisdictionis: accedente fabulâ à Carolo Magno illam profectam: præ rerum veterum imperitia haud distinguente vulgo libertatem à Carolo concessam, ab ea quæ pòst demum nata est. Vt illa ætas fabulis obnoxia fuit. Crancius *l.10.c.2.* narrat Hamburgenses à Carolo IV. Holsatiæ Comitibus parere iussos *Rolandi statuam quam pro signo libertatis olim erectam habuerant deiecisse.* Visuntur autem hodie eius-

modi colossi alii & in Marchia, alter Kinspergæ alter Prinslauiæ: ne quis solis Saxonicis Vrbibus eos tribuat.

Igitur vt reuertamur in viam, Francorum tempestate omnis Vrbs omnisque vicus iura à Comitibus aut legatis regiis acceperunt: & verò Duces si qui fuerunt Comitum illa potestate sunt vsi. Neque enim nomen Ducis aut Comitis vt hodie alicuius familiæ siue dignitatis, sed officii olim nomen fuit: vti nunc aliquem Marschallum aut iudicem prouincialem appellitamus. Magna autem potestate Comites illi præditi fuere, quippe cùm nomine Imperatoris & Imperii ius belli atque pacis habuerint, & flagitante necessitate in aciem ciues eduxerint, adeoque ipsum Imperatorem in Vrbibus repræsentarint. Negat quidem autor de Præfecturis, eos olim habuisse ius gubernandæ Reipublicæ; sed fallitur: nam ipse *Lehm.l.4.Chron.Spir.* cogitur id fateri, & ratio est manifesta, quippe cùm olim præfecti fuerint præcipui magistratus, omninò eosdem regimen habuisse necessum est: vtpote cùm id maximè propriè magistratum constituat, vt rectè dicit Aristoteles 4.*Pol.cap.15.*

Nec tamen vel tum ab omni iurisdictione exclusa plebs fuit, sed suo ordine iudicio *Scabinos* dedit septem, plures. Quorum eligendorum ius penes Legatos regios fuit, ex parte tamen & penes populum cum Comite. Nec electi ad id munus nisi meliores & in plebe potissimi. Eâ de re in medio hodieque sunt leges variæ ipsius Caroli Magni & Ludouici pii in Capitulis Ansegisi *l.3.c.33. Missi nostri Scabinos per singula loca eligant, & eorum nomina quando reuersi fuerint, secum scripta deferant.* ca.56.*vt iudices, aduocati, scabini, quales meliores inueniri possunt, & Deum timentes constituantur ad sua ministeria exercenda. Cum Comite & populo eligantur mansueti & boni.* Capit. Addit. IV.c.73. *Missi nostri vbicunque malos scabinos inueniunt, eiiciant, & totius populi consensu in locum eorum bonos eligant, & cùm electi fuerint iurare faciant, vt scienter iniustè iudicare non debeant.* Ibidem cap.74: *Vt in omni comitatu hi, qui meliores & veraciores inueniri possunt, eligantur à missis nostris, ad inquisitiones faciendas & rei veritatem dicendam, & adiutores Comitum sint ad iustitias faciendas.* Item cap.75. *Volumus vt quicunque de Scabinis deprehensus fuerit propter munera aut propter amicitiam vel inimicitiam iniustè iudicasse, per fideiussores missus ad præsentiam nostram veniat. De cætero omnibus Scabinis denuntietur, ne quis deinceps etiam iustum iudicium vendere præsumat.* Quæ tria vltima capitula inserta

ferta quoque sunt Legi Longobardorum *libr.2.tit.41.* Sed de Scabinis satis.

Quoniam autem omnis ciuitas est societas quædam maxima, & verò præter hanc iurisdictionem item alia est ciuium communio, quę sine rectore institui non potest, absque dubio omnibus Vrbibus iam tum sui *Burgimagistri* fuerunt, dirigendis scilicet negotiis ciuilibus, minoris quantumuis momenti. Neque enim probabile fit Consularis huius regiminis originem Henrico Vto Cæsare primùm cœpisse. Ipsa enim societatis natura illud exigit: eoque videmus vicis minimis ex antiqua consuetudine hodie suos esse magistros. Atque hæc Vrbium Germanicarum vsque ad tempora Saxonum & Sueuicorum Imperatorum ferè fuit conditio.

Hisce verò constitutis nemini iam non liquet, etiam hac tempestate Vrbes fuisse admodum raras, earumque summam reipubl. in Ducum Comitumque non nisi vicaria fuisse potestate, arbitrio potissimo penes reges constituto. Nec Episcopos tum, vt alibi, ita etiam in Vrbibus, vbi sedes suas locauerant, præter sacra curam ciuilium rerum habuisse. Nondum verò vllam tum Vrbem libera populi potestate fuisse gubernatam. Vnde & id consectarium est, tum temporis ratione regiminis quidem nullum fuisse inter Vrbes discrimen, quod nempe aliæ Imperiales aut Regiæ, aliæ Prouinciales audiuerint, vtpote quum omnibus æquali ratione sui magistratus fuerint per Reges præfecti.

Cæterum insequentibus temporibus omnia hæc magnam vicissitudinem passa sunt. Vici enim, villæ, castra, imò loca inculta hactenus passim Vrbium dignitatem acceperunt, atque eâ quidem frequentiâ, vt Vrbium numero contendere hodie Germania possit cum omnibus regionibus quaquà versum patet Europa. Inter quas nonnullæ & ciuium copiâ quàm maximè abundant, naturâ atque arte penè insuperabiles, splendore ædium opibusque prorsus stupendæ. Respublica etiam immane quantùm mutata parum retinet antiquæ consuetudinis, nec ipsa vniusmodi, sed quàm maximè varia. Quæ omnia quibus initiis quâue de causâ contigerint nunc dicendum. Ac principio quidem differendum, quibus causis impulsi Germani tot Vrbes extruxerint, curúe patentibus campis relictis contra morem auitum intra mœnia sese tanto numero abdiderint, necnon quid Vr-

bes ad eam opulentiam evexerit. His præmissis autem ad Rem-publicam accedemus.
Prisci Germani nulla opum cupidine, nullo luxu, rudi tecti vellere, & cibo simplice, lacte, caseo, agrestibus pomis, recenti fera contenti, vitam omnem in studiis rei militaris transegerunt. Eoque commodius tūc fuit discretis ac dispersis ędibus habitare, ut fons aliquis, ut campus, ut nemus, maximo poterat vsui esse, quod ita nihil posset suę desiderare beatitati. Nec peregrinę mercaturę ergò tū locus, vilia tantùm & obuia petentibus, & nullo opum honore; opificia verò penè omnia exularunt, luxuriæ scilicet & mollis vitæ instrumenta. At postquam vestis elegantior & lautior cibus, & domus splendidior, mutatis Romanâ cōsuetudine moribus, paulatim cœpit allubescere, creuit necessariò artificum copia, & mercatura ad exteros extensa est. Hinc opum cupido, & rationes variæ excogitatæ faciendi nummi, vnde tandem non elegans ampliùs vita sed luxuriosa in pretio. Eadem verò causa & priscum habitandi modum non potuit non flectere. Mollior enim vita exigit in proximo plures qui aut operam præstent aut rem subministrent. Idem quietis studium & mœniis iussit oppida cingere, tutum & exiguo quantumuis muro securum aduersus magnam etiam latrocinantium hostium vim refugium. Quæstui intentis & quieti deditis nihil aduersius quàm semper in armis, in excubiis stare, aut si quiescas prædonum hostiumque libidini fortunam omnem exponere,
Igitur à bellis ac raptibus in otium ac quietem conversis studiis, cur habitandi ratio è priscis moribus adeò prompta populi Principūque voluntate discesserit, nihil admiratione dignum habet. Isthæc autem mira animorum mutatio ferè cum abiecto dæmonum cultu cœpit, ad lenissimi Saluatoris exemplum mitigatâ nonnihil priscâ feritate. Cuius sanctæ quietis occasione, mox ad opum cupidinem & luxuriam præcipiti quodam gradu transitum est. Quibus cum & populus & Principes se dederent, pari studio Vrbibus exstruendis insudarunt; quòd nec Principibus liceret splendidè viuere nisi Vrbium oppidorumque auxilio, nec populo facile sit, aliter securè quæstum facere.
Et numerum quidem Vrbium auxit indubiè ingens Principum per Germaniam numerus penè cum regiâ potestate, post attritam Cæsarum

rum maiestatem suis imperantium: ferè singulis familiis sibi Vrbes struentibus, accenso æmulationis studio & cupidine quadam mollioris vitæ ac regii fastûs. Nec verò structæ tantùm à Principibus Vrbes, sed & ad eas inhabitandas multis propositis immunitatibus inuitatus vndique populus. Vnde plebi factâ per varia opificia & mercaturam ad opes perueniendi haud adeò difficili viâ, & ipsa relicto aratro in Vrbes immenso numero commigrauit. Quæ res agris quidem solitudinem penè induxit; vt tamen & hoc ipso nonnullibi agrestium superstitum lucro haud parum accesserit, his scilicet paucis in plurium rura succedentibus.

Auxit verò hoc plebis studium indubiè innumera libertorum copia, quæ post annum Christi nongentesimum succreuit, omnibus penè seruis per vniuersam Germaniam ex pietatis feruore emancipatis. Quibus cùm proprii agri nihil, adeoque ruri quidem non nisi durissimo seruitio victus poterat parari, cùm in Vrbibus per opificia aliaque ministeria facilior esset vitæ tolerandæ ratio, quin & ad diuitias pateret aditus, plerique illorum agris relictis, Vrbes incolere cœperunt. Vnde Vrbibus magna accessit incolarum frequentia. Nec tamen Lehmanni sententiam *lib.2.c.19.* facimus nostram, quasi olim nulli ingenui vel mercaturæ se dederint, vel opificiis. Præterquam enim quod ipsum nullo argumento, nullo testimonio probet, cui fiet vero simile etiam pauperes ingenuos nulli vnquam operam suam locasse, aut honestâ ratione quæstum fecisse?

Cæterùm causæ quidem eius Vrbium per Germaniam copiæ, hæ ferè sunt. Primus autem præ aliis struendis iis operam dedit Henricus I. rex quem Aucupẽ nuncupant, verè Theseus Germanic⁹: Vt enim ille Athenienses, ita hic Saxones certè, si non & alios Germanos, ex agro in Vrbes compulit. Vrgentibus scil. institutum Vngarorum immanibus irruptionibus, quò tutus daretur miseris receptus. Eam rem his verbis persequitur *rer. Saxonic. l.1.* Widekindus Corbeiensis: *Henricus rex recepta pace ab Vngaris ad nouem annos, quantâ prudentiâ vigilauerit in munienda patria & in expugnando barbaras nationes, supra nostram est virtutem edicere. Et primum quidem ex agrariis militibus nonum quemque eligens in vrbibus habitare fecit, vt cæteris confamiliaribus suis octo habitacula extrueret, frugum omnium tertiam partem exciperet seruaretque: cæteri verò octo seminarẽt & meterent, frugesque colligerent nono, & suis eas locis reconderent. Concilia & omnes conuentus atque conuiuia in*

vrbibus voluit celebrari. In quibus exstruendis die noctuque operam dabant, quatenus in pace discerent, quod contra hostes in necessitate facere debuissent. Vilia aut nulla extra vrbes fuere mœnia. Eadem de re Sigebertus Gemblacencis ad annum 925. *Rex Henricus agrarios milites recensens, vt octo eorum in agris; nonus verò in vrbe moraretur, & octo in agris nono laborarent: nonus verò in vrbe tertiam partem omnium frugum illorum reseruaret in ædibus à se ad hoc extructis, vt in bello nihil aliarum rerum deesset, vrbesque rebus & vini plenæ essent.*

Igitur ex Henrici instituto nonus quisque ingenuus in Vrbem concessit. Soli scilicet ingenui eâ tempestate militabant. Atque omnibus his victus ex agro allatus est, nullo suo labore. Quod ad robur Vrbium fecit plurimùm. Sicut & illud iuuit incrementum earum haud leuiter, quod omnis conuentus & conuiuia publica non nisi in Vrbibus celebrata. Hinc enim & quæstui Vrbium & dignitati consultum est. Extant hodieque veteris eius instituti nonnulla in Saxonicis Vrbibus indicia. Potioribus enim & antiquioribus ciuibus ab agro manent cognomenta, vnde primùm in Vrbem commigrarunt. Nūdinæ quoque publicæ haud alibi temerè quàm in Vrbibus exercitæ. Est & vbi hodieque nuptialia conuiuia non nisi in Vrbibus celebrent agrestes.

Multas Vrbes nominatim recenset Dithmarus Mersburgensis *l.*1. ab Henrico exstructas; interque eas Misnam, Quedelenburgum & Mersburgum. Patris verò exemplum secutus Otto & ipse haud paucas condidit quarum præcipua Magdeburgum: locum tamen iam diu antè, nullis licet mœnibus, commerciis celebrem, seu liquet ex *l.*2. *Capitular. Carolin.*

Non patitur institutum nostrum Vrbium omnium originem exponere: id omninò monendum, rarum per Germaniam & non nisi vilitorum fuisse commerciorum vsum vsque ad annum à nato Seruatore præter propter post millesimum centesimum. Vnde fortuna Vrbium in aperto est, ceu quæ mercaturæ magnam opum partem debeant. Hactenus scilicet, paucæ peregrinæ merces & vix aliunde quàm ex Italiâ, Oceano omni Normannorum piraticâ infesto, & aliàs Germanicis nauigiis penè ignoto. Et verò ipsum quoque Balthicum mare circa annum 1160. post excisos Venedos Saxonibus nouis accolis per commercia demum patuit.

Cæte-

Cęterùm circa finem seculi illius Christiani vndecimi, nauigiis vltrò citroq; circa Oceani littora commeantibus, iam maritima commercia passim cœperunt institui. Vnde c.48. describēs Adamus Bremensis Birkam Ostrogothorum Vrbem, addit: *Ad quam stationem, quæ tutissima est in maritimis Sueoniæ regionibus, solent Danorum, Nordmannorum, Slauorum, atque Semborum aliique Scythiæ populi pro diuersis commerciorum necessitatibus solenniter conuenire.* Cumprimis verò memoranda sunt quæ de Iulino emporio Venedico ille memorat cap.66. *In Odera,* inquit, *ostio, quà Scythicas alluit paludes, nobilissima ciuitas Iulinum, celeberrimam barbaris & Suecis qui in ciuitate sunt, præstat stationem: Est sanè maxima omnium quas Europa claudit ciuitatum, quam incolunt Slaui cum aliis gentibus Græcis & Barbaris. Nam & aduenæ Saxones parem cohabitandi legem acceperunt, si tamen Christianitatis titulum ibi commorantes mutauerint. Vrbs illa mercibus omnium septentrionalium locuples, nihil non habet iucundi aut rari &c.* Iisdem verò porrò verbis Vinnetam Vrbem describit Helmoldus *l.1.c.2.* histor. Sclauic. vt solet Adamum exscribere; quare fortassis non alia vrbs est Vinneta quæ nonnullis memoratur, à Iulino; corrupto sc. tantùm à librariis vocabulo. Quicquid verò huius sit, fuit nobile illud emporium iam Helmoldi ætate à Danorum rege funditus destructum. Idem Adamus Bremensis de *Ripa* Iutię ad Oceanum oppido *cap.*208. ita scribit: *ciuitas Ripa alio tangitur alueo: qui ab Oceano influit, & per quem vela torquentur in Frisiam, vel in nostram Saxoniam, vel certè in Angliam.* Vnde constat Frisios, (quo nomine tum dicti omnes etiam Fleui accolæ) Saxones, Iutas littora tum legere suetos mercaturam mutuam exercuisse. De Brema verò idem Adamus *c.*183. testatur eam *à negotiatoribus ex omni parte terrarum mercibus frequentatam.* Et cap.208. de antè memorata nauigatione hæc habet: Ex portu Schlesuicensi naues emitti solent in Slauoniam, vel in Suediam, vel ad Semland. (Prussiam,) & vsque in Græciam (Russiam.)

Ergo ab anno post millesimum centesimo melior multò fortuna Vrbibus Germanicis alluxit, republica etiam illarum in maiorem libertatem assertâ, ceu pòst dicetur. Vrbium ad Rhenum fortunam colligere est ex his verbis Othonis Frisingensis breuiter describentis res circa annum 1114. gestas per Fridericum Sueuię ducem in gratiā Henrici V. Cæsaris. *Ipse,* inquit *l.1.c.52. Fridericus de Alemannia in Gal-*

liam transmisso Rheno se recipiens, totam prouinciam à Basilea vsque Moguntiam vbi maxima vis regni esse noscitur, ad suam inclinauit voluntatem. Qualis Moguntia tum fuerit, latiùs idem narrat c.53. In Saxonibus Bremæ potentiam indicant tres nauales expeditiones, altera in Palæstinam [quæ à nonnullis perperam refertur in annum 1029.) altera in Lusitaniam circa annum 1141. victoria ereptæ Sarracenis Vlysiponæ nobilis: tertia iterũ in Palæstinam circa annum 1189. quo tempore Bremensium laudabili exemplo peregrinantium ægrorum suscepta cura, Teutonico equitum, qui appellatur, ordini initium dedit. Ab iisdem nauigatum tunc & per Oresundam in Liuoniam: quin & coloniâ Bremensium ciuium eò traductâ, pactâque cum Liuonis amicitiâ, & Christiana religio barbaris coli cœpit circa annum 1160.

Eodem tempore Lubeca condita breui & incolarum multitudine & commerciorum frequentia magnum incrementum sumpsit. Similiter & VVismaria, & Rostochium, & Stetinum, & Stralsundum maritima ad Balthen oppida nouis Saxonibus incolis acceptis refloruerunt. Imò omnis trans Albim Schlavorum terra maritima depopulata penitus & incolis orbata, coloniis Hollandorum, Frisiorum, Flandrorum cœpit excoli, Vrbibus multis aut reparatis, aut nouiter conditis, impostерum Germaniæ accensendis. Non minor verò fuit fortuna & eius Saxoniæ, quę cis Albim & Visurgim. In Frisiis Stauriã polluisse classe & potentia nauali, atque etiam commerciorum frequentiâ floruisse, seculo Christiano maximè duodecimo testatur Vbbo Emmius. In Hollandia Flardingum & Renensburgum celebri tum famâ: quæ tamen ferè hoc ipso tempore haud leue damnum passæ ab Henrico V. Cæsare. Iam & Flandria cœpit maritima commercia cum Anglis instituere. Quæ omnia annalium testimoniis probare in promptu est.

Proximo seculo Vrbium per Germaniam conditio haud parum solito etiam melior reddita. Namque & numerus earum multùm creuit in omnibus penè regionibus, & maritima commercia aucta in immensum. Et verò hoc tempore primùm Vrbes fœderibus institutis se & sua contra prædones & hostes armis defendere cœperunt. Primę videntur in societatem huiusmodi coiisse quæ Rhenum accolunt, anno 1255. Eo de fœdere in hæc verba loquitur Arnoldus Abbas Stadensis, qui tum vixit: *Quidam validus ciuis in Moguntia cœpit hortari conciues suos vt pro pace restauranda iuramento se inuicem constringerent*

gerent. Consenserunt ei & aliæ ciuitates plurimæ. Vocarunt eum VVatbodonem. Non placuit res Principibus, nec militibus, sed neque prædonibus, & maximè his qui habebant aßiduè manus pendulas ad rapinam, dicentes esse sordidum mercatores habere super homines honoratos & nobiles dominatum. Notatu digna quoque sunt, quæ Chronicon Augustanum vetus habet: *Interea VVilhelmo Rege Rom. cum comitißa Flandriæ & Frisonibus bellica agente negotia, Ciuitates Rheni quasi destitutæ regia defensione vinculo societatis fortißimè ad inuicem coniunguntur. Capitaneum eligunt, telonia eiusdem fluminis, quæ à pluribus fuerant aggrauata, remouent; vicinos Principes & Comites suæ societati adhærere compellunt, vndique in finibus suis pacem ordinantes optimam & hactenus inauditam. Cui superueniens primus Ludouicus, nouus Palatinus Comes Rheni, fœdus laudabile societatis iniit cum ciuitatibus suprà dictis. Ista autem pax more Lombardarum ciuitatum inchoata, propter malitiam resistentium, non diu durat.* Fuere autem in fœdere illo Vrbes 41. vt & Principes aliquot, quorum nomina post Auentinum & Cuspinianum consignauit Lehmannus *l.5. Chron. Spirensis cap.92.*

In eadem penè tempora incidit & initium fœderis eius quod HANSICVM appellatur. Sanè Chytræus *l.23.* scribit: De Hansicorum in *exteris regnis emporiorum initiis, vt & de ipsius etiam Hansicæ societatis verâ origine quo anno Christi cœperit, & quando emporia singula occuparit, sæpe multumque ex præcipuarum Vrbium Syndicis, Secretariis & aliis sciscitatus sum; qui non modò de emporiorum origine certi nihil docebant, verùm etiam quo anno ipsorum ciuitates in Hansæ societatem primùm receptæ essent, plerique non indicabant.* Credit tamen cœpisse societatem paulò ante tempora Friderici II. circa annum salutis CIↃ.CC. Eum sequitur, vt in plerisque aliis Germanicarum rerum narrationibus, Thuanus *l.39.* verbis Chytræi non nisi leuiter mutatis. In spissis suis quatuor centonibus Ioannes Angelius nihil de origine fœderis certi prodit, ineptus autor, vt molliter dicam. Videtur tamen eam repetere interdum ab Henrici Leonis æuo. Scriptor Italicus *thesauri politici* sese originem fœderis certam nullo studio potuisse discere fatetur: Henricum tamen Sudermannum societatis consiliarium eam reiecisse in tempora vetustissima, quę annum Christi millesimum ducentesimum longè antecedant. Sed cùm Lubeca, quæ fœderis vnà cum aliis Vandalicis, quæ appellantur, Vrbibus caput semper audierit, non potest profectò societatis origo excurrere vltra ipsarum Vrbium primordia. Cæperunt verò illæ condi seculo illo duo-

decimo declinante. Quis porrò credat fœdus illud coiisse quo tempore Lubeca, Hamburgum & reliqua penè omnis ora Balthica impotentem dominatum Danicum passa? Excussum autem illud iugum est anno 1226. Neque legas in bellis pro libertate contra VVoldemarum eiusque filios Ericum, Abeleum & Christophorum Daniæ reges, gestis Vrbium ad Balthin sociis armis Lubecenses vsos. Confectum autem id bellum fuit circa annum 1259.

Itaque post annum sexagesimum fœdus illud demum coiit: pace scil. cum Danis pactâ, adeoque magis magisque florentibus iam maritimis commerciis. Ipse Angelius *parte tertiâ* centonum suorum c.10. Vrbes Hansicas firmiorem societatem iniisse testatur anno 1270: tabulas verò fœderis seruari hodieque in archiuis. Neque verò fidem meretur quod idem scribit *c.*15. visa sibi antiqua documenta priuilegiorum anno 1194. societati huic concessorum: aut quod alii narrant, ab Henrico III. Angliæ rege anno 1206. amplissimis priuilegiis societatem hanc ornatam. Namque Henricus III. puer patri successit primùm anno 1217. Anno verò 1194. Vrbes Vandalicæ pleræque cœperunt coli. Credimus tamen ab Henrico III. illo data quædam priuilegia societati, quum id ipsum testetur Polydorus Vergilius; at Henricus ille regia est dignitate vsus ad annum vsque 1273. Confirmatur coniectura, quod Angelius producens exerpta ex tabulis Noruuegicis non potuerit laudare aliquid antiquius anno 1278. Sed nec in compendio legum fœderis, quod à Domanno confectum *partis quartæ c.*11. inseruit Angelius, vlla legitur antiquior constitutio anno 1312: vt fortassis illo demum tempore in iustum corpus coïerint.

Cæterùm scrupulosior hæc indagatio fortè minimè conuenit instituto nostro. In naturam autem scopumque cùm Moguntini illius tum Hansici fœderis inquirentibus, facilè ingens vtriusque discrimen apparet. Illud enim pro salute publica ipsarum Vrbium initum: exprimente id necessitate, quòd euersâ tum Cæsarum auctoritate, omnia rapinis & potentiorum libidini paterent, adeoque nullum superesset remedium ex republica conseruandis rebus, quàm factâ societate vim omnem prohibere. Etsi verò vix nouennium durauerit fœdus illud, & in præsens tamen fuit vtile & exemplo consuluit posteritati. Comperto enim semel societatis beneficio, insequentibus temporibus eiusmodi Vrbium fœdera, quoties neces-

ſitas viſa exigere plurima coierunt, in diuerſis locis diuerſa, donec Maximiliano I. Cæſare diuiſa in Circulos, quos vocant, Germaniâ, iiſque optimis legibus inſtructis, inſtituto item Cameræ iudicio, tranquillitati publicæ nonnihil rectiùs conſultum eſt. Omnia verò hæc συμμαχίας fœdera vno Heluetiorum excepto ad breue tempus & pleraque intra paucas Vrbes ſtetere: cæterùm Sueuicũ mole, & numero præ aliis eminuit. De quo rectè tamen *lib.1.de repub.Heluet.* Ioſias Simlerus: *Auorum memoria cùm Friderico Auguſto auctore & principe, Sueuicæ vrbes fœdus feciſſent, magna initiò apud omnes eius fœderis fama fuit & opinio, verùm bello aduerſus Heluetios temerè ſuſcepto, & infeliciter geſto, multùm exiſtimationi eius deceßit, quam tamen pulſo duce VVirtembergico, & arcibus prædatorum totâ Sueuiâ disiectis, recuperaſſe videbantur, niſi paulò pòſt finito præſcripto tempore fœderis, ita ſtatim in diuerſum abiiſſent, vt quos antè hoſtium loco habuerant, iis vt amicis, & veteribus amicis & fœderatis, hoſtium penè loco vſi fuiſſent. Ita hominum memoriâ fœdus illud cœpit & in nihilum abiit.* Heluetica verò ſocietas paucas quidem Vrbes comprehendit, at æternitate & robore planè ſine exemplo eſt. Non enim ipſa illa antiquitati celebrata vel Achaicum vel Aetholicum, Græcarum Vrbium fœdera, cum Heluetio ſiue potentiâ ſiue tempore contendi merentur.

Alia verò natura eſt fœderis Hanſici ſi quidem primam eius ætatem ſpectes. Contractum enim maximè videtur non niſi ob commercii maritimi libertatem in regnis exteris. In eam ſanè ſententiam ſcribit diſertis verbis Dauid Chytræus, harum rerum maximè intelligens auctor *l.23.Saxon.* & qui hunc exſcripſit Thuanus *l.39.* Sed & Albertus Cranzius non aliter de fœderis huius ſumma loquitur: quem tamen eius natura non potuit latere. Eius verba *l.9. metropol. cap.41.* ſunt: *Diu laborarunt, priuſquam ad memoratam communionem iterum reponerentur, hoc eſt, ad vſum priuilegiorum in mercaturis.* Saxoniæ item *l.9.c.39. Non ſunt paſſæ [ciuitates reliquæ] mercatores eius vrbis in emporiis verſari. Hoc vocant Hanſâ eiicere & proſcribere, cùm illis priuilegiorum vſu & communione interdicitur.* Non aliter in VVandalia *l.9.c.7. Ex quo tempore denuò admißi ſunt in communionem Hanſæ, hoc eſt, participationem priuilegiorum, quæ in quatuor emporiis, in Flandria Brugis: in Anglia, Londoniis: in Noruuegia, Bergis: in Rußia Nouogardiæ: permiſſa ſunt olim mercatoribus, ab retrò principibus & terrarum gubernatoribus, vniuerſis eius communionis participibus.* Confirmatur idem vel

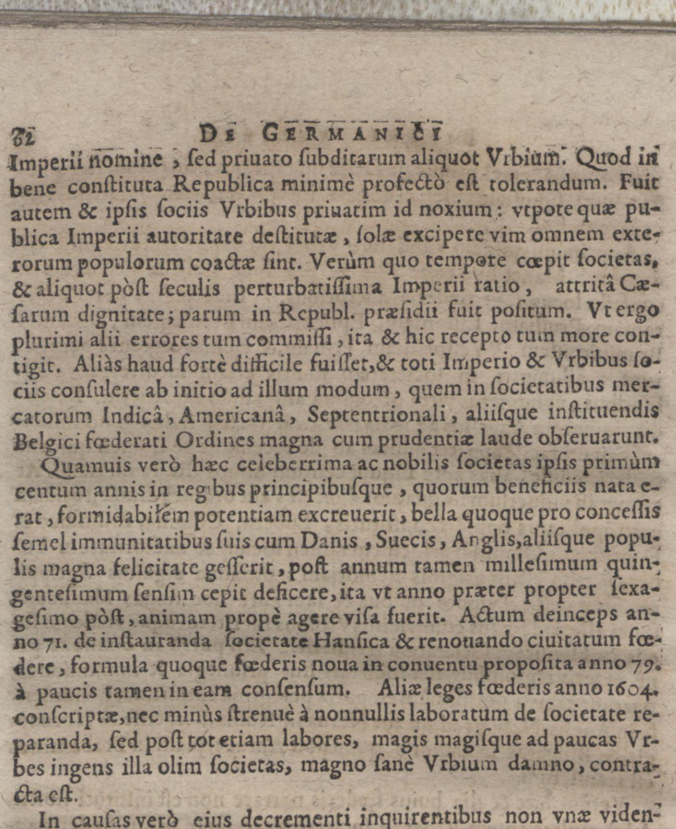
eò maximè, quòd in compendio illo constitutionum Hansicarum Domanniano nihil habeatur quod ad συμμαχίαν possit trahi. Ad hoc, cùm pleręque huius societatis Vrbes principibus variis sint subditæ, quis crediderit eorum consensu Vrbes subditas in formidabile adeò fœdus coiisse? Constat verò à Principibus multis pro Vrbibus suis in iura Hansæ recipiendis intercessum. Sed nec cùm bella varia gesta nonnullas huius fœderis Vrbes inter & Principes Germanicos aliosque, tota Hansæ societas ad se olim pertinere id credidit: itaque nec obseruare in monumentis est historicis, in defensionem singularum Vrbium sumpta ab omnibus sociis arma, aut submissa auxilia. Sanè suppetias sibi mutuas nonnunquam aliquæ huius fœderis tulerunt; at non ex Hansæ illo communi, sed nouo & singulari, pacto. Cuius generis & inter sese & cum aliis Hansæ non consociatis Principibus & oppidis, aliis temporibus alia, & quidem non nisi momentanea, certisque annis definita inierunt. Formula tamen renouati fœderis in conuentu Hansico anno 1579. proposita, caput habet περὶ συμμαχίας contra vim iniustam: ceu liquet ex iis quæ narrat Chytræus *l.24. Chronici*. Disertè idem continet formula fœderis anno 1604. conscripta, quam post alios edidit Angelius, sed barbarè de Germanico versam *part.4.c.12.* Quanquam verò ita conuenerit, vix tamen vllum communibus societatis viribus bellum gestum in vnius Vrbis defensionem: formula anni 1604. pactum illud disertè annis decem definiuit.

Ergo primam sanè originem fœderi Hansico dedit studium conseruandi maritimi commercii cum peregrinis, Danis, Suecis, Russis, Anglis. Hæ enim Gentes cùm eâ tempestate importatis Germanicis mercibus, ingeniosâ magnam partem manu confectis, indigerent, contrà verò abundarent plurimis rebus in Germania desideratis, & tamen siue præ mercaturæ simul & nauticæ rei imperitia, siue quòd lucri minùs cupidi periculum & labores nauigantium detrectarent, conscensis nauigiis vltrò citroque commercia maritima nulla vel rara instituerent, factum hinc est vt ad solos Germanicos mercatores ac nautas omne hoc negotiandi genus deuolueretur. Magno verò vsui videntibus exteris & sibi hæc commercia cedere, non dubitarunt & vectigalium immunitatibus & aliis priuilegiis vltrò Germanos inuitare. Qui & ipsi certâ spe amplissimi lucri, nó segniter hoc egerunt. Sed piratis infesto Oceano marique Balthico, & exteris illis

illis concessa semel priuilegia facilè mutantibus, ad tutum iter præstandum, simulque vt semel donata integra seruarentur, fœdus necessarium fuit.

Ac primum quidem Vandalicæ Vrbes, quæ appellantur, coiisse videntur. Manet hodieque illis ac præcipuè Lubecæ primarius in consessu locus, vt fœderis auctoribus. Inde plures per Pomeraniam, Prussiam, Liuoniam, Episcopatum Bremensem, Ducatum Brunsuicensem, VVestphaliam, Frisiam, & vicinas regiones accessere: assumptis in societatem multis etiam mediterranea colentibus, vt numerus vltra octoginta aliquando excreuerit. Extendit numerum Angelius ad 108. *parte 4. cap. 16.* sed indicem nominum inspicienti facilè apparet multas ab illo recensitas ne nomen quidem fœderi dedisse, alias ante aliquot centum annos illi renuntiasse. At omnes in vniuersum in quatuor diœceses aut ordines diuisæ, totidem metropolitanis oppidis constitutis, Lubeca, Colonia, Brunsuico & Dantisco. Omnium principem tamen locum & auctoritatem Lubeca sortita est, in originis memoriam: proxima dignitas Agrippinensibus cessit, vtpote quibus & iam antè hoc fœdus Hansicum, suum aliquod fœdus cum vicinis Vrbibus fuerit, adeoque vnà cum sociis in Hansicam societatem transierit. Etsi porrò in omnibus penè exteris regionibus sua societati sint priuilegia & immunitates, quatuor tamen potissimùm emporia peregrina constituta, Londinense in Anglis, Nouogradum aut Nerua in Russia, Bergense in Noruuegia, & Brugense in Flandris, quod pòst Antuuerpiam in Brabantinos est translatum.

Verùm hæc & alia huius fœderis narrare non est instituti nostri. Adeò multas autem Vrbes in societatem accipere primi fœderis auctores sunt coacti, quòd soli non sufficerent defendendis immunitatibus suis aduersus vim & iniuriam. Lucri verò expectatio in adeò multis societatis desiderium excitauit: quòd soli scilicet socii ad commerciorum hæc beneficia admitterentur. Qua de causa, consensu etiam Principum dominorumque contractum fœdus, aliàs Principibus meritò suspectum: quòd & hi Vrbes suas omni commerciorum genere florentissimas esse cuperent. Id verò non minimam Germanici Imperii labem arguit, quod ingens adeò societas coierit nulla auctoritate publica. Eo enim effectum, vt cum exteris regnis & prouinciis pacta, contractus, conuentus sint initi, non publicè

Imperii nomine, ſed priuato ſubditarum aliquot Vrbium. Quod in bene conſtituta Republica minimè profectò eſt tolerandum. Fuit autem & ipſis ſociis Vrbibus priuatim id noxium: vtpote quæ publica Imperii autoritate deſtitutæ, ſolæ excipere vim omnem exterorum populorum coactæ ſint. Verùm quo tempore cœpit ſocietas, & aliquot pòſt ſeculis perturbatiſſima Imperii ratio, attritâ Cæſarum dignitate; parum in Republ. præſidii fuit poſitum. Vt ergo plurimi alii errores tum commiſſi, ita & hic recepto tum more contigit. Aliàs haud fortè difficile fuiſſet, & toti Imperio & Vrbibus ſociis conſulere ab initio ad illum modum, quem in ſocietatibus mercatorum Indicâ, Americanâ, Septentrionali, aliiſque inſtituendis Belgici fœderati Ordines magna cum prudentiæ laude obſeruarunt.

Quamuis verò hæc celeberrima ac nobilis ſocietas ipſis primùm centum annis in regibus principibuſque, quorum beneficiis nata erat, formidabilem potentiam excreuerit, bella quoque pro conceſſis ſemel immunitatibus ſuis cum Danis, Suecis, Anglis, aliiſque populis magna felicitate geſſerit, poſt annum tamen milleſimum quingenteſimum ſenſim cepit deficere, ita vt anno præter propter ſexageſimo pòſt, animam propè agere viſa fuerit. Actum deinceps anno 71. de inſtauranda ſocietate Hanſica & renouando ciuitatum fœdere, formula quoque fœderis noua in conuentu propoſita anno 79. à paucis tamen in eam conſenſum. Aliæ leges fœderis anno 1604. conſcriptæ, nec minùs ſtrenuè à nonnullis laboratum de ſocietate reparanda, ſed poſt tot etiam labores, magis magiſque ad paucas Vrbes ingens illa olim ſocietas, magno ſanè Vrbium damno, contracta eſt.

In cauſas verò eius decrementi inquirentibus non vnæ videntur illæ occurrere. Præcipua fortè eſt ſociarum Vrbium inæqualitas: quæ vt omnium ferè ſeditionum mater eſt & cauſa, ita quoque omnes in vniuerſum ſocietates diſſoluere ſolet. Cùm nempe paruæ Vrbes exiguum ex hoc fœdere fructum percipere ſe exiſtimarent, pleraque ad ſe maioribus trahentibus, primùm ab his negligi ſocietas, mox & relinqui cæpit. Adhoc, ipſæ illæ exteræ Gentes nauticis commerciis operam dare Hanſicorum exemplo didicerunt, quibus tamen alibi non eæ immunitates conceſſæ. Hinc orta inuidia, & ſocietati ſua libertas paſſim erepta. Quæ alibi fruſtra iterum quæſita, alibi reparata quidem, non niſi ſumptuoſiſſimis tamen bellis ſuſceptis. Vnde maximum ærarii damnum enatum, reliquantibus pleriſque,

risque, quod etiam potētiam societatemq; ipsam sensim labefactauit. Denique haud parum detrimenti attulit quoque Hansicis Flandrorum & Hollandorum mercaturæ & rei nauticæ studium: quo illæ gentes ab anno vsque millesimo ducentesimo, cumprimis autem post quingentesimum floruerunt. Primùm enim interceptus monopolii fructus, mox præcipua nautici commercii vis ab Hansicis in Hollandos tandem transiit.

Sed de fœderibus Vrbium satis. Sine dubio autem magno & fœderatis Vrbibus ipsis, & toti Germaniæ commodo fuerunt. Nam illis quidem συμμαχικαῖς & tranquillitatem publicam & libertatem popularem aliquot per secula debemus. Vt enim nonnunquam excesserint modum, si verum tamen fateri velimus, absque hoc remedio extrema seruitus omnes dudum oppressisset, qualis sanè fuit aliquot centum annis Germaniæ ἀναρχία. Iudicauit idem Caspar Peucerus magnæ doctrinæ & prudentiæ vir; itaque de fœdere Moguntino *l.6. Chron.* verba faciens ita loquitur: *Profuit hoc exemplum posteritati. Similibus enim consiliis deinceps & malis publicis obuiam itum, & multorum audaciam ac molitiones repressas esse constat. Nec aliter seruari res communes possunt, publicis periculis augescentibus.* Sic Hansicæ societatis magnam partem beneficio certum est ad eam opulentiam, eamque omnium rerum abundantiam cùm Vrbes tum & reliquam Germaniam peruenisse. Illa certè Septemtrionis & Britanniæ Galliæúe opes cum Germanis, & nostras cum illis vicissim communicauit. Vnde copia rerum & lucri ingens magnitudo. Nec fœdere illo saluo in Germaniam moliri quidquam ausi sunt maritimi exteri populi. Vt securitatem etiam Germaniæ Hansico fœdere aliquot seculis stetisse fatendum sit.

Cæterùm quibus præcipuè de causis septingentorum annorum spatio, & in hunc numerum & in illam fortunam Germaniæ Vrbes excreuerint penè iam dictum est. Vnum tamen addendum, de metallorum & salsorum fontium copia, quorum itidem pleraque hoc annorum interuallo aut inueniri aut excoli cœpta. Abundare autem Germaniam hodie præ aliis Europæ regionibus omnis generis ditissimis metallis, vt & salsis fontibus, notum in vulgus est. Illa verò & originem Vrbibus plurimis dederunt, & immensam pecuniæ vim subministrarunt. Hinc verò splendore & luxu mirum quantùm crescente, opificum quoque variorum industria ad summam acumi-

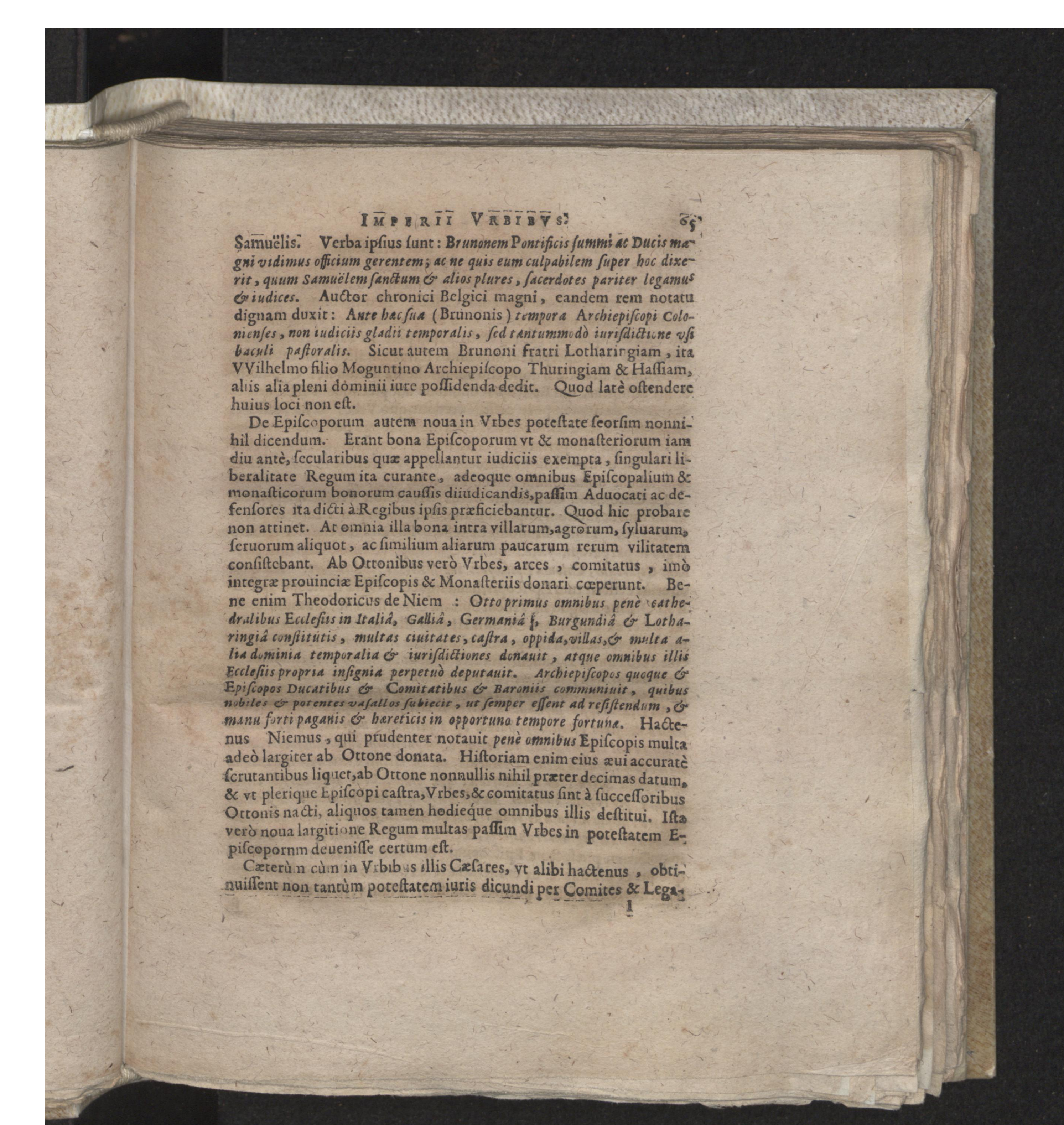
nis laudem penetrauit.

Consequens est vt de Vrbium Republica disseramus. De illa verò in vniuersum ferè licet pronunciare, post Carolinorum tempora iuris dicundi vim cum mero mixtoque Imperio, magistratuum item constitutionem, nec non fisci iura à Cæsaribus partim prodigis largitionibus, partim venditionè, partim aliis nescio quibus modis, in aliorum potestatem deuenisse. Harum mutationum initium multi ab Ottonibus repetunt: quod ex parte verum esse, ex parte non, ex iis quæ addemus patebit.

Igitur Ottonibus auctoribus, in illis sanè Vrbibus quæ in possessionem cesserunt Episcopis & Archiepiscopis, penè per omnem Germaniam admodum mutauit Respublica. Quum enim illam hactenus per Comites, Missos, Duces, administrari Reges curassent, Ottones eandem Episcopis suis concesserunt: falsa ducti persuasione id cùm ad præsentis vitæ felicitatem, tum ad æternæ beatitudinis pręmia capessenda maximè profuturum. Quasi verò non multò rectiùs aliis sacrorum animarumque, aliis ciuilium cura permitteretur: quos magistratus omnino distinguendos inuicem esse iam olim ostendit & *Arist. 6. polit. c. vlt.* Planè sine exemplo autem fuit hæc Episcoporum ciuilis Vrbium cura. Cùm enim ex veteri æuo recepto more non aliam coercitionis potestatem haberent quàm pœnitentiæ & excommunicationis: paulatim adiecta tantùm iurisdictio est in clericos eorum, quoad personas & bona: ita vt monachũ vel clericum coram suo Episcopo accusare licuerit. Negatum tamen etiã Episcopis iudicio pręsidere, aut bona administrare aliter quàm per constitutos Aduocatos. Neque verò ferendus est Albertus Crancius, qui iam à Carolo omnem Reipublicæ curam in Saxonia Episcopis vult commissam. Repugnat enim cùm omnibus aliis monumentis, tum sufficit illi refutando vnum illud diploma Caroli Magni quo Episcopatum Bremensem instituit, quod & ipse in Metropoli ac Saxonia recitat, dudum autem historiæ suę inseruerat Adamus Bremensis *c. 9.* & post hunc Albertus Stadẽsis. Ne nunc laudem formam Episcopatibus demandandis vsurpari vulgò tum solitam, quæ habetur apud Marcolphum 1. & 3.

Primus autem Bruno à fratre Ottone Magno Ducatum Lotharin[gi]- accepit, atque ita simul ius gladii temporalis. Itaque rem insoli[tam n]arrans VVitikindus *l. 1.* excusandam eam sibi sumpsit, exemplo

Samuelis

Samuëlis. Verba ipsius sunt: *Brunonem Pontificis summi ac Ducis magni vidimus officium gerentem; ac ne quis eum culpabilem super hoc dixerit, quum Samuëlem sanctum & alios plures, sacerdotes pariter legamus & iudices.* Auctor chronici Belgici magni, eandem rem notatu dignam duxit: *Ante hac sua* (Brunonis) *tempora Archiepiscopi Colonienses, non iudiciis gladii temporalis, sed tantummodò iurisdictione vsi baculi pastoralis.* Sicut autem Brunoni fratri Lotharingiam, ita VVilhelmo filio Moguntino Archiepiscopo Thuringiam & Hassiam, aliis alia pleni dominii iure possidenda dedit. Quod latè ostendere huius loci non est.

De Episcoporum autem noua in Vrbes potestate seorsim nonnihil dicendum. Erant bona Episcoporum vt & monasteriorum iam diu antè, secularibus quæ appellantur iudiciis exempta, singulari liberalitate Regum ita curante, adeoque omnibus Episcopalium & monasticorum bonorum caussis diiudicandis, passim Aduocati ac defensores ita dicti à Regibus ipsis præficiebantur. Quod hic probare non attinet. At omnia illa bona intra villarum, agrorum, syluarum, seruorum aliquot, ac similium aliarum paucarum rerum vilitatem consistebant. Ab Ottonibus verò Vrbes, arces, comitatus, imò integræ prouinciæ Episcopis & Monasteriis donari cœperunt. Bene enim Theodoricus de Niem: *Otto primus omnibus penè cathedralibus Ecclesiis in Italiâ, Galliâ, Germaniâ, Burgundiâ & Lotharingiâ constitutis, multas ciuitates, castra, oppida, villas, & multa alia dominia temporalia & iurisdictiones donauit, atque omnibus illis Ecclesiis propria insignia perpetuò deputauit. Archiepiscopos quoque & Episcopos Ducatibus & Comitatibus & Baroniis communiuit, quibus nobiles & potentes vasallos subiecit, vt semper essent ad resistendum, & manu forti paganis & hæreticis in opportuno tempore fortunæ.* Hactenus Niemus, qui prudenter notauit *penè omnibus* Episcopis multa adeò largiter ab Ottone donata. Historiam enim eius æui accuratè scrutantibus liquet, ab Ottone nonnullis nihil præter decimas datum, & vt plerique Episcopi castra, Vrbes, & comitatus sint à successoribus Ottonis nacti, aliquos tamen hodieque omnibus illis destitui. Ista verò noua largitione Regum multas passim Vrbes in potestatem Episcopornm deuenisse certum est.

Cæterùm cùm in Vrbibus illis Cæsares, vt alibi hactenus, obtinuissent non tantùm potestatem iuris dicundi per Comites & Lega-

tos, verùm etiam fisco regio sua & quidem varia fuissent iura, notatu cumprimis dignum est, in donandis Vrbibus non eandem semper rationē obseruatam: sed alibi & iurisdictionem & omnia iura fisci, alibi partem etiam horum Episcopis cessisse. Manifestum id faciunt tabulæ donationum regiarum eius æui, quas omnes hîc adducere, alienum est: quædam earum verba paulò pòst in partem citabimus. Hinc verò liquet, perperam nonnullos si hoc aut illud videant donatum, omnia alia etiam dono illo comprehensa autumare. Quomodo & illi falluntur, qui Episcopis omnibus aut plerisque Vrbes cathedrales eo statim tempore cessisse credunt, quo Vrbes ab iis possideri cœperunt. Facilè enim ostensū est, à multis longo pòst demum tempore tale quid impetratum, à nonnullis nunquam, qui alias Vrbes haud paucas in possessionem acceperunt. Vt proinde in his omnibus ipsæ tabulæ donationum sint consulendæ.

Ita Chronicon Coloniense vetus *p.129.* scribit Vrbis Agrippinensis merum & mixtum imperium ante Brunonem penes Imperatorem fuisse. *p.131.* Huius Brunonis beneficio liberatam Vrbem à tributo regio in perpetuum. *p.132.* inquit: *Quo tempore Saxones sceptrum gerebant Cæsareum, Colonia Episcopali iurisdictioni subdita fuit.* An quid vlteriùs cesserit tum Episcopis, haud liquet. Quid Episcopo Spirensi ab Ottone Magno in Vrbem Spiram concessum sit, omnium optimè patet ex diplomate Ottonis III. quo ille auitum donum confirmauit. Recitat illud integrum Lehmannus *l.4. Chronici c.3.* Quædam eius verba huius argumenti ita sese habent: *Episcopis donauit ac concessit, vt nullus Dux siue Comes, vel nullus publicus iudex ex iudiciaria potestate, aut aliqua cuiuslibet potestatis ignota persona, nisi solus Episcopus & Aduocatus ipsius suprà dicta Spirensis Ecclesiæ, ex iussione & concessione nostra deinceps potestatem habeat, pro quocunque negotio, vel pro aliqua re parua aut magna, placitum retinere, seu publicum iudicium facere, intra ciuitatem Spira seu Nemeta vocatam, aut in circuitu extra ciuitatem, id est in villa Spira, & in Marcha; quæ eidem Vrbi adiacens est, aut aliquid per regale bannum in vsum nostri, successorumque nostrorum exigere: neque aliquid de prædiis, vel de moneta, seu de telonio, vel ex vlla re in fiscum regium transferre,* &c. Ex quibus claret, iudiciis Vrbis imposterum præfectum Episcopum & eius Aduocatum, prouentus quoque ex prædiis, ex monetaria re, ex telonio, aliisque fisco regio hactenus solitos solui, posthac remissos. Num verò in totum remis-

si,

si, an donati Episcopo, non liquet. Cæterùm Comitibus erepta cùm sit iurisdictio Vrbis, facilè perspectu est falli Lehmannum, quando *l.4.c.2.* Conradum II. Imperatorem Spirensem dictum ab Vrbis præfectura, ætate item Henrici V. & Friderici suos Vrbi Comites fuisse docet. Spirenses enim Comites dicti & illi, qui pago aut Gouæ Spirensi præfuerunt.

Simile verò quid ab Ottone Magno & Episcopo Mindensi datum. Literas Cæsareas seruauit nobis auctor Chronici Mindēsis. Quæ huc faciunt ita sonant: *Præcipientes ergò iubemus, vt nullus iudex publicus [id est Princeps] vel quilibet ex iudiciaria potestate (Comes vel Scabini) in Ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones dictæ Ecclesiæ quas nunc infra ditionem regni nostri legibus possidet, vel quæ deinceps in iura eius diuina potestas voluerit augeri, ad causas audiendas vel freda exigenda, mansiones vel paradas faciendas, aut fideiussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ Francos, liberos & ecclesiasticos litones, mâlman, vel seruos cuiuslibet conditionis, seu colonos contra rationem distringendos, nec vllas redibitiones, aut illicitas occasiones requirendas vllo vnquam tempore ingredi audeat, aut bannum siue herbannum, seu ea quæ suprà memorata sunt, ab illis penitus exigere præsumat*, &c. Item: *Insuper bannum nostrum & monetam teloniumque siue macellum publicum ibi construi licere, & quicquid ad potestatem nostram pertinere videbatur, eidem Ecclesiæ donauimus.* Quo patet maiori tū dono affectū Mindensem Episcopum, quàm Spirēsem.

Trahenda verò huc videntur & illa de Adaldago Episcopo Bremensi, coæuo Ottonis Magni, apud Adamum c.51. *Iste est qui nobis rempublicam restituit.* Item: *Adaldagus primus vt ingressus est Episcopatum, Bremam longo primis tempore potestatibus ac iudiciaria manu oppressam, præcepto Regis absolui, & instar reliquarum Vrbium immunitate, simulque libertate fecit donari. Præcepta* Regis *hæc continentia præsto sunt, & alia.* Libertas scil. habita tum fuit, exemptum esse seculari, quod appellant, iudicio, & Episcopi administrationi subesse. Multa scil. indigna à *Comitibus & Missis* regiis passus antè populus, vt fieri assolet, & ex ipsis Capitulis Carolinis non potest esse obscurum. In mitius itaque imperium relatus indubiè tum populus, vbi Episcopis cœpit subiici, in libertatem se asseri existimauit. Et verò eiusmodi prorsus fuisse *libertatem* ab Adaldago partam, probant clarè eiusdem Adami verba *c.122.* de Adelberto: *Et quoniam*, inquit, *magnus Pontifex vidit Ecclesiam, Episcopatumque suum, quem prædecessoris sui Adalgagi prudentia*

niberauerat, iniqua Ducem potentia iterum vexari, summo nisu reddere coatus est eandem Ecclesiam pristina libertati, ita vt nec Dux nec Comes, nec aliqua iudicialis persona quampiam iurisdictionem aut potestatem in suo haberet Episcopatu. Tum verò ex eodem Adamo constat Adelberti ætate omni h.e. vsque ad annum 172. Bremam Vrbem Episcopo paruisse. Nam & Bezolinum Episcopum muro ciuitatem cinxisse c.103. & Adelberti iussu eadem mœnia diruta c.121. ab eiusdem vero ministris impotenti dominatu oppidanos pressos c.183. fusâ narratione persequitur.

Lucem hęc accipiunt ex versiculis nonnullis Dithmari, barbaris illis quidem, in testimonium tamen adduci hic aptissimis, quòd VVormatiæ Vrbis idem fatum exponant, & auctor planè hac ætate Henrici II. vixerit, illustri genere & dignitate Episcopali conspicuus. Consensu sc. Ottonis Ducis VVormatiensis oppidum erat concessum Episcopo;

Vrbs Vormacensis gaudet temporibus istis
Libertate sua, cuius manebat in vmbra
Hactenus, atque Ducum fuerat sub lege suorum.
Burckard Antistes lætatur & inter heriles
Ex animo proceres, quòd non timet ampliùs hostes
Nunc ex contiguo, longè semotus ab illo.
Aula Ducis, domini domus est, iam prædia Christi
Et iudices varios cleris nunc deprimit illos.
Hoc Rex Henricus fecit, pietate coruscus,
Hanc propriis soluens rebus, Christoque remittens.
Annuit ista pius Otto Dux, atque benignus
Munere regali concessit abundè teneri:
Ex hoc lætantes sint semper quique fideles.

Idem Dithmarus de Ottonis II. in Episcopatum Mersburgensem liberalitate l.3. ita loquitur: *Pauperem adhuc Episcopatum Merseburgensem largiflua pietate respexit, & eius prouisori Gisilero, quia hunc multùm dilexerat, Suencam ciuitatem cum appertinentibus cunctis, ad seruitutem Sancti Iohannis Baptistæ tradidit, & quicquid Merseburgensis murus continet Vrbis, cum Iudæis & mercatoribus de moneta & foresto &c. permisit.* Quò simul patet verum esse quod diximus, ab Ottone primo non omnibus Episcopatibus amplas adeò diuitias concessas, multò minùs

nus omnes Episcopos eius beneficio in Vrbes cathedrales suas iurisdictionem nactas.

Scilicet VVormacia Henrici primùm benignitate cessit Episcopo. Ab eodem donatum Episcopo Argentinensi Strasburgum scribit Guillimannus *l. de Episcopis Argentinens. cap. 2.* Non probat tamen tabulis quæ adfert aliud Episcopo datum quàm monasterium S. Stephani: in cuius ditione fuisse oppidum perperam disputat *c. 4.* Et verò nec ipse negat *palatii regii* nomine audiisse idem Carolinorum ætate, & paulò ante donationem illam Henrici Cæsaris *caput Ducatus Alsatiæ* sub Hermanno Duce appellatur à Dithmaro *l. 5.* quibus temporibus paruisse Vrbem monasterio, nemini temerè probabitur. Quin fortè fuit Vrbs in ditione Ducum vsque ad familiæ illius interitum. Vrbes autem cathedrales multas in Episcoporum potestatem haud deuenisse constat exemplis Basileæ, Ratisbonæ, Augustæ Vindelicorum, quarum rempublicam certum est nunquam in ditionem Episcoporum deuenisse. Nempe quæ Vrbes iam antè peculium quasi Ducum & Comitum potentiorum erant factæ, illarum paucissimæ ab Episcopis occupatæ, vtut reliquæ nimia Regum liberalitate iis cesserint.

Cæterùm Episcopi vt hactenus in administratione aliorum bonorum, ita & in Vrbibus Aduocatis sunt vsi, adeoque ex eo vsque tempore in Vrbibus quarum iurisdictio Episcopis concessa, iudiciis nomine Episcoporum Aduocati aut Thumvögte præfuerunt. Quibus & scabinos assessores ex populo eligendi fuit ius, vt pote quum in Comitum locum successissent, quibus hoc olim competierat. Et verò horum alibi maior, alibi minor fuit potentia, prout nempe plùs aut minùs regalium quæ appellantur in Episcoporum ditionem concessisset, quorum illi Aduocati ministri erant. Hoc verò Aduocati munus ab imprudentioribus nonnullis, certis familiis in feudi beneficium collatum, iisque interdum magnæ potentiæ & dignitatis, adeoque Ducibus, imò ipsis Cæsaribus. Quò effectum vt multarum Vrbium iurisdictione Episcopi paulatim exciderint, penè æterna lege alteri mancipatis iuribus suis, aut in ministerium ascitis iis, qui & inuitis suis dominis poterat imperare. Id quod multis ostendere huius argumenti non est, sed eius quod de bonorum sacrorum administratione alibi pluribus est exsequendum.

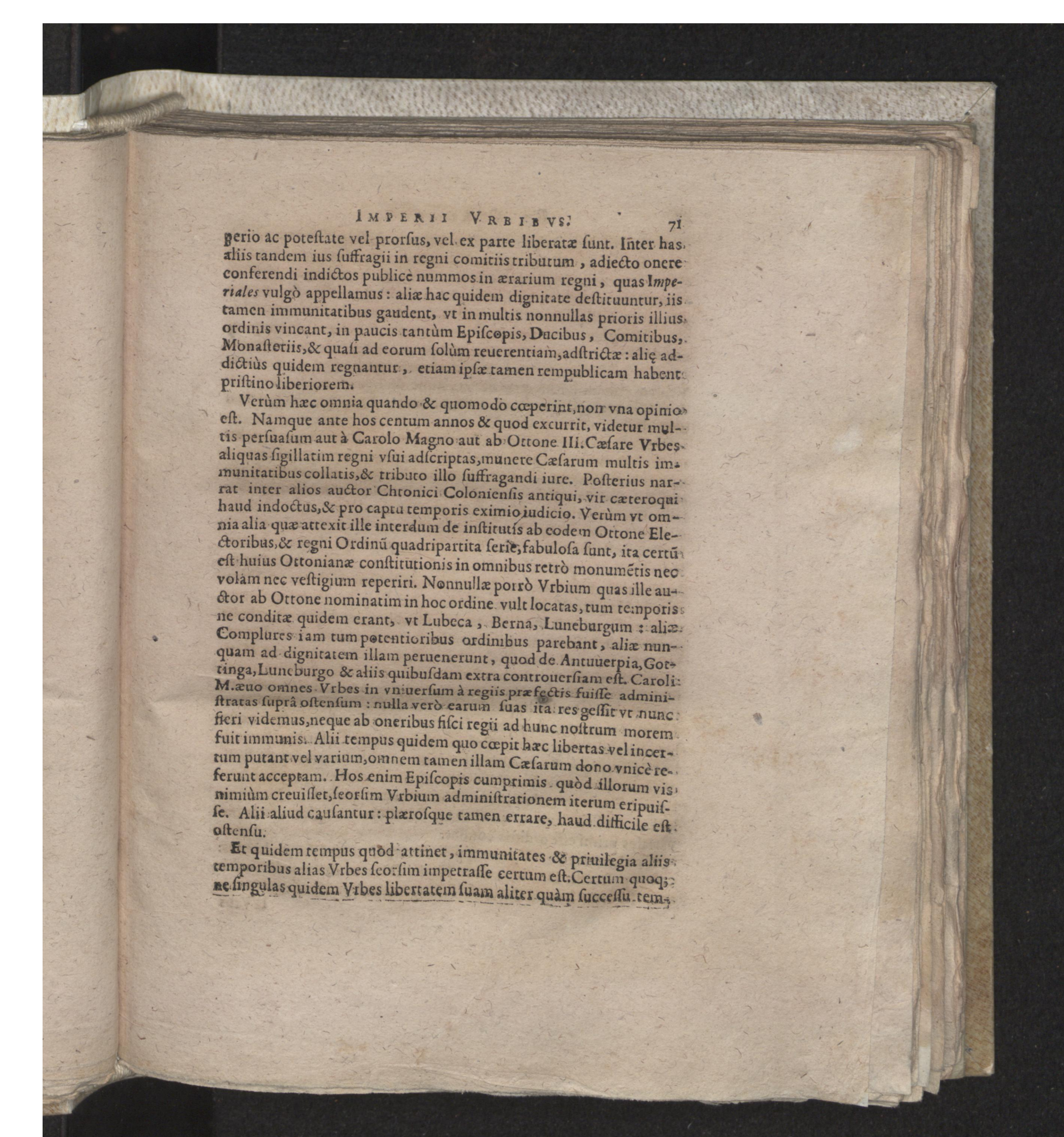
Quæ verò Episcoporum eadem penè & monasteriorum antiquo-

rum, quæ ferè omnia S. Benedicti viuendi regulam solent profiteri, conditio est. Namque & his à Cæsaribus villæ regiæ, Vrbes & arces, alibi cum fisci iuribus, alibi sine iis donatæ. Consilio certè multò minùs probando, quàm illo priore. Quid enim alienius esse debet ab hominibus ἀσκητικὴν professis & vitam contemplatiuam, quàm negotiis huius seculi sanctum suum otium impendere? Fuit autem & his Aduocatis opus, adeoque plerique cùm auctoritate & viribus Episcopis ipsis essent inferiores, præ potentia Aduocatorum, aut longi temporis mora, suarum Vrbium iurisdictione exciderunt.

Porrò vt Episcopis & monasteriis, ita & Comitibus ac Ducibus partim pleno dominii iure, partim in feudum, eâdem Regum aut prodigalitate aut negligentiâ, plurimæ Vrbes cum fisci regii prouentibus cesserunt. Vnde in earum rempublicam eadem vis illis Dominis erat quæ antè Cæsaribus; imò nonnullibi per vim maior dominandi vis succreuit. Et verò huic præcipuè Cæsarum largitioni debetur, quod pleræque Vrbes Ducibus, & Comitibus, ratione iurisdictionis & fiscalium onerum hodieque seruiant.

Eò verò vsque & largitionibus illis & negligentiâ Regum, maximè accedentibus immanibus illis turbis ab Henrici vsque IV. æuo, & paulatim magis magisque imminutâ regiâ vi & auctoritate, tandem peruentum, vt penè omnium Vrbium Germanicarum summa iurisdictio cum omnibus fisci iuribus, priuatorum Ducum, Comitum, Episcoporum, & Monasteriorum possessio hodie censeatur. Extorquente regibus illa omnia nunc superstitione, nunc necessitate, nunc & apertâ vi. Quâ de re pleniùs disserere alterius loci est. Id certum paucas oppidò Vrbes hanc conditionem effugisse, puta fortè Aquisgranum, Francofurtum ad Mœnum, Goslariam, Northusam, Molhusium, & si quę sunt alię. Has enim solas in aliorum ditionem non peruenisse dixeris, in oppidanos ipsos translatâ postmodum à Cæsaribus summa illa vicaria iurisdictione, cum multis aliis immunitatibus.

Quamuis verò plerarumque Vrbium respublica primis illis Germanici Imperii temporibus ad eum modum ab illis potentioribus regni ordinibus sit occupata; in vniuersum tamen omnium Vrbium conditionem speculantibus fortè pronunciare liceat, seculo duodecimo præter propter in maiorem multò libertatem cœpisse eas exsurgere, initiò tamen à paucis facto. Procedente verò tempore multæ ab Episcoporum, Ducum, Comitum, Monasteriorum, aliorumque imperio

perio ac potestate vel prorsus, vel ex parte liberatæ sunt. Inter has aliis tandem ius suffragii in regni comitiis tributum, adiecto onere conferendi indictos publicè nummos in ærarium regni, quas *Imperiales* vulgò appellamus: aliæ hac quidem dignitate destituuntur, iis tamen immunitatibus gaudent, vt in multis nonnullas prioris illius ordinis vincant, in paucis tantùm Episcopis, Ducibus, Comitibus, Monasteriis, & quasi ad eorum solùm reuerentiam, adstrictæ: aliæ addictiùs quidem regnantur, etiam ipsæ tamen rempublicam habent pristino liberiorem.

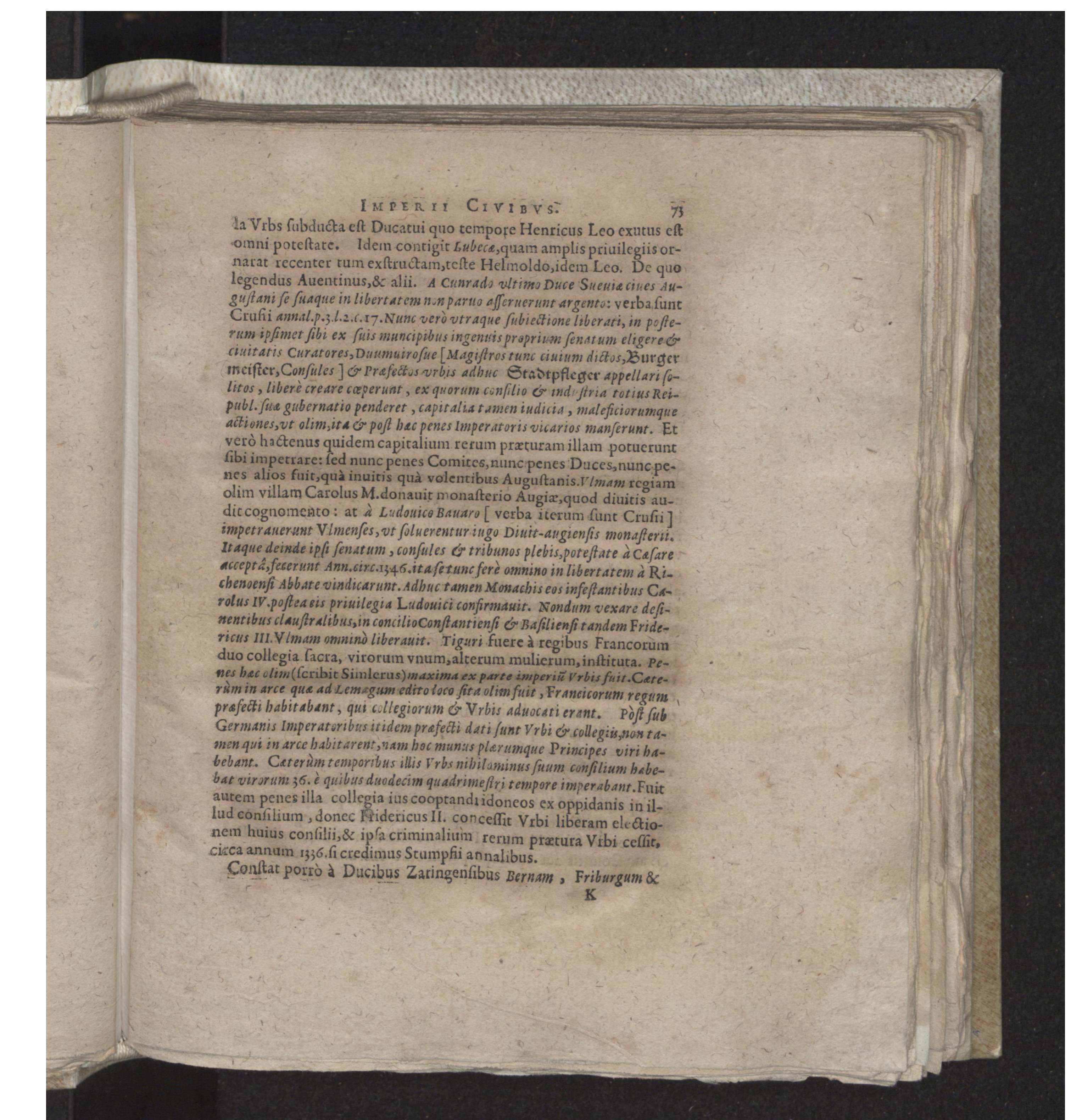
Verùm hæc omnia quando & quomodo cœperint, non vna opinio est. Namque ante hos centum annos & quod excurrit, videtur multis persuasum aut à Carolo Magno aut ab Ottone III. Cæsare Vrbes aliquas sigillatim regni vsui adscriptas, munere Cæsarum multis immunitatibus collatis, & tributo illo suffragandi iure. Posterius narrat inter alios auctor Chronici Coloniensis antiqui, vir cæteroqui haud indoctus, & pro captu temporis eximio iudicio. Verùm vt omnia alia quæ attexit ille interdum de institutis ab eodem Ottone Electoribus, & regni Ordinū quadripartita serie, fabulosa sunt, ita certū est huius Ottonianæ constitutionis in omnibus retrò monumētis nec volam nec vestigium reperiri. Nonnullæ porrò Vrbium quas ille auctor ab Ottone nominatim in hoc ordine vult locatas, tum temporis ne conditæ quidem erant, vt Lubeca, Berna, Luneburgum: aliæ complures iam tum potentioribus ordinibus parebant, aliæ nunquam ad dignitatem illam peruenerunt, quod de Antuuerpia, Gottinga, Luneburgo & aliis quibusdam extra controuersiam est. Caroli M. æuo omnes Vrbes in vniuersum à regiis præfectis fuisse administratas suprà ostensum: nulla verò earum suas ita res gessit vt nunc fieri videmus, neque ab oneribus fisci regii ad hunc nostrum morem fuit immunis. Alii tempus quidem quo cœpit hæc libertas vel incertum putant vel varium, omnem tamen illam Cæsarum dono vnicè referunt acceptam. Hos enim Episcopis cumprimis, quòd illorum vis nimiùm creuisset, seorsim Vrbium administrationem iterum eripuisse. Alii aliud causantur: plærosque tamen errare, haud difficile est ostensu.

Et quidem tempus quod attinet, immunitates & priuilegia aliis temporibus alias Vrbes seorsim impetrasse certum est. Certum quoq; ne singulas quidem Vrbes libertatem suam aliter quàm successu tem-

porũ consequutas. Origo tamen horum omniũ ferè post annum CIↃ.C. à quo sc.tempore & numerus Vrbium & oppidanorum cùm frequentia, tum opulentia ferè cœpit: ceu suprà narratum. Minimè autem verum est omnem libertatem à Cæsaribus esse, sed magna pars etiam ab Episcopis, Principibus, Comitibus, Nobilibus profluxit. Nec libera donatione omnia impetrata, sed alia etiam emptione, alia permutatione; alia vi erepta primùm, subsequuto contractu quodam pòst æquiore titulo possideri cæperunt. Sed neç omnium Vrbium etiam illarum quas liberas nunc dicimus & Imperiales, eadem libertas, sed varia admodum, multis hodieque ab Ordinum regni imperio haud absolutis.

Hæc omnia pro dignitate exsequi prolixius est, quàm vt à nobis nunc quidem præstari possit. Quasi in exemplum itaque pauca tantùm adducemus. *VVormatiam* suprà diximus Henrici II. munere Episcopo cessisse: at eadem Vrbs vectigalium soluendorum in compluribus locis Germaniæ onere liberata est ab Henrico IV. oneribus bidelli, manus mortuæ, aliisque seruilibus ab Henrico V. exigua alia adiecit Fridericus Barbarossa, petente id Episcopo, quę omnia legere est in tabulis Friderici apud Lehmannũ *l.4.c.22.* Nec verosimile est aliis priuilegiis Vrbem tum ornatam. *Spira Nemetum* Episcopo subdita per Ottones, ab Henrico V. liberata est onere Bidelli in bonis defunctorum oppidanorum, vt & ab aliis oneribus fiscalibus, ceu liquet ex tabulis quas recitat Lehmannus *l.4.c.22.* Confirmauit eadem nonnullis adiectis Fridericus I. quas tabulas recitat Lehman. *l.5.c.64.* Idem Henricus V. concessit Spirensibus facultatem eligendi duodecim viros ex suo ordine reipublicæ administrandæ: alia quædam indulsit auctoritate Henrici VI. Philippus Sueuus. Tabulæ extant apud eundem Lehmannum *c.69.* A sequutis Imperatoribus alia donata sunt, quæ hic recitare non attinet. Etsi verò hac ratione Cæsaribus fauentibus Episcopi potestati multùm decesserit, vel sic tamen mansit Episcopo facultas constituendi iudicium, & de cætero obsequium ac fidelitatem Episcopo vt domino suo hodie iurant oppidani. Quam rem latè narrat Lehmannus *l.4.c.23. & 24.* Nihilominus Spiram inter Imperiales primi esse ordinis constat.

Ratisbonam regiam Vrbem appellat ætate Ottonis IV. Vidikindus: eadem post cessit Ducibus, vnde Norici Ducatus metropolis audiit ætate Friderici I. apud Ottonem Frisingens. *l.2.de gest.Frid.cap.28.* at illa Vrbs

la Vrbs ſubducta eſt Ducatui quo tempore Henricus Leo exutus eſt omni poteſtate. Idem contigit *Lubecæ*, quam amplis priuilegiis ornarat recenter tum exſtructam, teſte Helmoldo, idem Leo. De quo legendus Auentinus, & alii. *A Cunrado vltimo Duce Sueuiæ ciues Auguſtani ſe ſuaque in libertatem non paruo aſſeruerunt argento*: verba ſunt Cruſii *annal. p. 3. l. 2. c. 17. Nunc verò vtraque ſubiectione liberati, in poſterum ipſimet ſibi ex ſuis muncipibus ingenuis proprium ſenatum eligere & ciuitatis Curatores, Duumuiroſue [Magiſtros tunc ciuium dictos,* Burgermeiſter, *Conſules] & Præfectos vrbis adhuc* Stadtpfleger *appellari ſolitos, liberè creare cœperunt, ex quorum conſilio & induſtria totius Reipubl. ſuæ gubernatio penderet, capitalia tamen iudicia, maleficiorumque actiones, vt olim, ita & poſt hæc penes Imperatoris vicarios manſerunt.* Et verò hactenus quidem capitalium rerum præturam illam potuerunt ſibi impetrare: ſed nunc penes Comites, nunc penes Duces, nunc penes alios fuit, quà inuitis quà volentibus Auguſtanis. *Vlmam* regiam olim villam Carolus M. donauit monaſterio Augiæ, quod diuitis audit cognomento: at *à Ludouico Bauaro* [verba iterum ſunt Cruſii] *impetrauerunt* Vl*menſes, vt ſoluerentur iugo Diuit-augienſis monaſterii. Itaque deinde ipſi ſenatum, conſules & tribunos plebis, poteſtate à Cæſare acceptâ, fecerunt Ann. circ. 1346. ita ſe tunc ferè omnino in libertatem à* Ri*chenoenſi Abbate vindicarunt. Adhuc tamen Monachis eos infeſtantibus* Ca*rolus IV. poſtea eis priuilegia* Ludouici *confirmauit. Nondum vexare deſinentibus clauſtralibus, in concilio Conſtantienſi & Baſilienſi tandem* Fride*ricus III.* V*lmam omninò liberauit. Tiguri* fuere à regibus Francorum duo collegia ſacra, virorum vnum, alterum mulierum, inſtituta. *Penes hæc olim* (ſcribit Simlerus) *maxima ex parte imperiũ Vrbis fuit. Cæterùm in arce quæ ad Lemagum edito loco ſita olim fuit, Francicorum regum præfecti habitabant, qui collegiorum & Vrbis aduocati erant. Pòſt ſub Germanis Imperatoribus itidem præfecti dati ſunt Vrbi & collegiis, non tamen qui in arce habitarent, nam hoc munus plærumque Principes viri habebant. Cæterùm temporibus illis Vrbs nihilominus ſuum conſilium habebat virorum 36. è quibus duodecim quadrimeſtri tempore imperabant.* Fuit autem penes illa collegia ius cooptandi idoneos ex oppidanis in illud conſilium, donec Fridericus II. conceſſit Vrbi liberam electionem huius conſilii, & ipſa criminalium rerum prætura Vrbi ceſſit, circa annum 1336. ſi credimus Stumpfii annalibus.

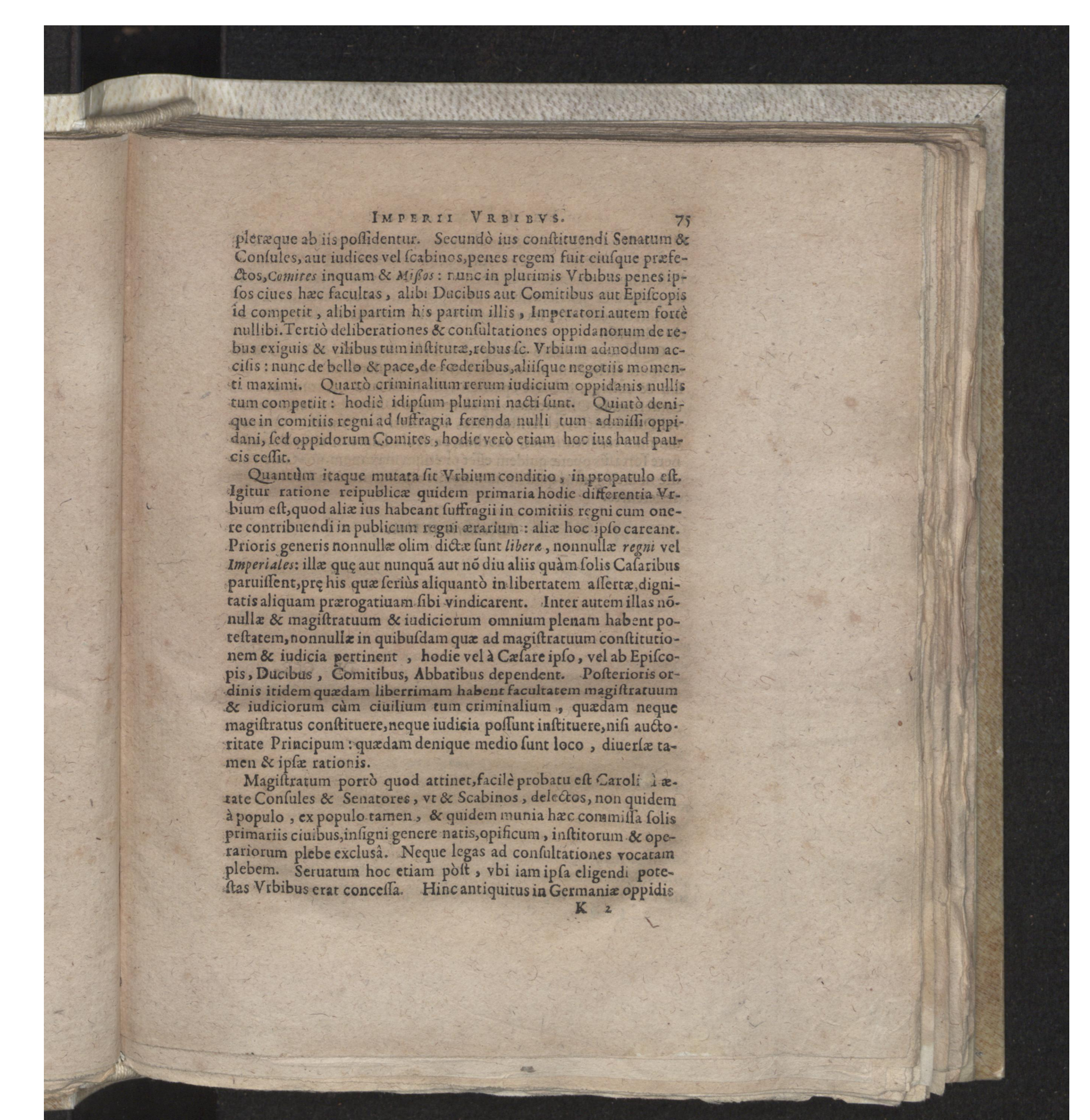
Conſtat porrò à Ducibus Zaringenſibus *Bernam*, *Friburgum* &

multa alia præclara oppida possessa: similiter in peculio Ducum Sueuiæ innumeras arces & ingentem tunc tractum & complures Vrbes censitas. Vtraque autem familia seculo decimo tertio expirauit, nec successorem nacta est, adeoque, vt omnia alia, ita & Vrbes omnes proximè Cæsarum imperio cœperunt subiici, qui criminalium rerum præturam sibi seruantes, aliorum munerum constitutionem libero oppidanorum arbitrio reliquerunt, confirmatis priuilegiis & immunitatibus quas à Ducibus suis iam erant consequuti.

Verùm hæc & alia narrare singularis erit operæ. Vel ex his paucis tamen patet, non vno modo, aut vno tempore, natam libertatem & immunitates Vrbium. Causa verò cur Episcoporum præcipuè, vt & Ducum nonnullorum vis, in multis Vrbibus per Cæsares post annũ CIↃ.C. fuerit accisa, non alia est, quàm quòd Saxonicorum Cæsarum nimia libertate Franconici & Sueuici Reges senserint altiùs creuisse nonnullos Ordinum quàm expediret regno, nec sanè aliam viam inuenirent firmandæ regiæ dignitati, quàm Vrbes potentiores eorum imperio subducẽdo. Id quod effectu eò facilius tum fuit, quò iam plurimùm auctis oppidanorum diuitiis, illi in libertatem prono admodũ erant animo, ceu fieri assolet. Et verò ab eo vsque tempore præ rerũ omnium abundãtia, præsertim quum numero incolarum florerẽt, ad altiora nullæ non Vrbes adspirarunt, pristina tenuitate minimè contẽtæ. Quam rem cumprimis iuuit Ducatuum & Comitatuum in minutas particulas, pro multitudine eorum qui illustribus familiis erant, diuisione: qui mos à seculo vsque decimo tertio circiter inualescens, potentiam Ducũ & Comitũ plurimùm delibauit: ingrauescẽte magis magisue malo, quòd in turbis illis reipublicæ, plerique bellũ ex bello sererent: vnde domi egestas. At interea crescente opulentiâ oppidanorum, Vrbibusque firmiore muro cinctis, contempta paulatim dominorum impotẽtia, & imperium eorum detrectatum, inde à pecuniæ egenis leui sæpe ære immunitatis & libertatis varia iura redempta, alibi & vi expressa sunt.

Sed de his aliàs latiùs. Quò verò constet clariùs quantùm mutata sit reipublicæ Vrbicæ ratio quingentis hisce retrò proximis annis, ab illo statu qui Carolinorum temporibus fuit in vsu, age rem breuiter oculo subiiciamus. Primùm nullæ tum Vrbes in vllius Ducis aut Comitis aut Episcopi patrimonio fuerunt: hodie earum

pleræ-

pleræque ab iis possidentur. Secundò ius constituendi Senatum & Consules, aut iudices vel scabinos, penes regem fuit eiusque præfectos, *Comites* inquam & *Missos*: nunc in plurimis Vrbibus penes ipsos ciues hæc facultas, alibi Ducibus aut Comitibus aut Episcopis id competit, alibi partim his partim illis, Imperatori autem fortè nullibi. Tertiò deliberationes & consultationes oppidanorum de rebus exiguis & vilibus tum institutæ, rebus sc. Vrbium admodum accisis: nunc de bello & pace, de fœderibus, aliisque negotiis momenti maximi. Quartò criminalium rerum iudicium oppidanis nullis tum competiit: hodiè idipsum plurimi nacti sunt. Quintò denique in comitiis regni ad suffragia ferenda nulli tum admissi oppidani, sed oppidorum Comites, hodie verò etiam hoc ius haud paucis cessit.

Quantùm itaque mutata sit Vrbium conditio, in propatulo est. Igitur ratione reipublicæ quidem primaria hodie differentia Vrbium est, quod aliæ ius habeant suffragii in comitiis regni cum onere contribuendi in publicum regni ærarium: aliæ hoc ipso careant. Prioris generis nonnullæ olim dictæ sunt *liberæ*, nonnullæ *regni* vel *Imperiales*: illæ quę aut nunquā aut nō diu aliis quàm solis Cæsaribus paruissent, prę his quæ seriùs aliquantò in libertatem assertæ, dignitatis aliquam prærogatiuam sibi vindicarent. Inter autem illas nōnullæ & magistratuum & iudiciorum omnium plenam habent potestatem, nonnullæ in quibusdam quæ ad magistratuum constitutionem & iudicia pertinent, hodie vel à Cæsare ipso, vel ab Episcopis, Ducibus, Comitibus, Abbatibus dependent. Posterioris ordinis itidem quædam liberrimam habent facultatem magistratuum & iudiciorum cùm ciuilium tum criminalium, quædam neque magistratus constituere, neque iudicia possunt instituere, nisi auctoritate Principum: quædam denique medio sunt loco, diuersæ tamen & ipsæ rationis.

Magistratum porrò quod attinet, facilè probatu est Caroli à ætate Consules & Senatores, vt & Scabinos, delectos, non quidem à populo, ex populo tamen, & quidem munia hæc commissa solis primariis ciuibus, insigni genere natis, opificum, institorum & operariorum plebe exclusâ. Neque legas ad consultationes vocatam plebem. Seruatum hoc etiam pòst, vbi iam ipsa eligendi potestas Vrbibus erat concessa. Hinc antiquitus in Germaniæ oppidis

Oligarchiæ inualuerunt,& quidem omnis generis,vt illas optimè enumerat Aristoteles vnicus ciuilis prudentiæ magister 4.*Polit.cap.*5. Post annum tamen circiter CIↃ.CCC.penè vbiuis exortâ seditione inter plebem & patricios,mutauit respublica, & popularis status passim introductus est, ita vt hodie vix vna ampliùs & altera Oligarchia supersit.

Quod procul dubio contigit haud aliâ de causâ, quàm quòd eo tempore plebs & numero & opibus iam creuisset,suasque tribus passim & collegia haberet, patricii verò haud satis obseruarent artes conseruandæ Oligarchiæ. Ex eo verò pro Oligarchiis variæ passim vel Democratiæ,vel Aristocratiæ, vel mixti Status nati. Quorum omnium constitutiones, morbos, pericula,salutem, remedia,exponere fortaßis operæ quidem esset prætium maximum,nos tamen hodie ne attingemus quidem,tam nobile argumentum in aliud tempus reiicientes.

Acroamatis II. Finis.

DE GERMANICI IMPERII REPVBLICA ACROAMA TERTIVM,

in quo agitur

DE DVCIBVS ET COMITIBVS IMPERII GERMANICI.

ANtiquis Germanię temporibus Ducum officium atque dignitatem bellicam fuisse docet nos Iulius Cęsar L.6.*de bell.Gall.* de Germanis ita scribens: *Cùm bellum Ciuitas aut illatum defendit aut infert, magistratus qui ei bello præsint, vt vitæ necisque habeant potestatem, deliguntur.* Cui iungundus C. Cornelius Tacitus: *Reges*, inquiens, *ex nobilitate*, Duces *ex virtute sumũt. Nec Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exemplo potiùs, quàm imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt.* c.7.de mor.Germ.

Licèt verò id quod *d.l.* statim subiicit Cæsar, *in pace Germanis nullum communem esse magistratum*, de omnibus verum non sit: siquidem ex iam allegatis Taciti verbis constat, præter paucissimos, quibus vnus regiè imperauit (vti de Suionibus notat Tacitus *de mor. Germ.* c.44.) fuisse etiam populos, qui sibi Regem vel Principem ex nobilitate sumpserunt, & sub eius vixerunt imperio, non tamen absoluto, sed ita, vt maiestas penes populum maneret, quod patet ex eodem

Tacito dicente, *Regem in concilio audiri autoritate suadendi magis quàm imperandi.* Et de his dici poteſt idem, quod Ariſtoteles alicubi dicit, priſcis temporibus eundem populi, eundemque exercitus fuiſſe Ducem. 5. *pol.* 5.

Plærique tamen populi eiuſmodi communem magiſtratum pacis tempore & ſimul perpetuum, quaſi belli Ducem (vti de Lacedæmonum Regibus loquitur Ariſtot. 3. *pol.* 14.) non habuerunt: vnde Tacitus *l.* 2. *annal. c.* 44. ſcribit: *Maroboduum Regis nomen inuiſum apud populares: Arminium pro libertate pugnantem fauor habebat.* Cùm enim Germani libertatis famâ Græcis iuxta ac Latinis monumentis maximè celebrentur, non potuit non ipſis merè regium imperium eſſe inuiſum, democratica autem reipublicæ adminiſtratio gratiſſima, vt conſtat ex 4. *pol.* 4.

Hi itaque populi bellum ſuſcepturi omninò neceſſe habuerunt vnum aliquem, reſpectu habito ad bellicam virtutem eligere, totique exercitui præficere, quem procul dubio Heertog vel Heertzog dixêre, vid. *Phil. Cluu. l. ant.* 1. *Germ. c.* 46. Exemplum inuenire licet apud Tacitum *lib.* 4. *hiſt. c.* 15. in Brionione Caninefate, quippe cùm Ciuilis Batauus rebellionem in Romanos Batauis ſuis perſuaſiſſet, tractis in belli ſocietatem Caninefatibus ac Friſiis, *Brinio ſtolidæ audaciæ Caninefas, claritate natalium inſignis, cuius pater multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè ſpreuerat, igitur ipſe rebellis familiæ nomine placuit, impoſituſque ſcuto more gentis & ſuſtinentium humeris vibratus, Dux deligitur*, totius ſcilicet exercitus, qui ex Batauis, Caninefatibus ac Friſiis conſtabat. Ritum quem in præficiendo Duce adhibuerunt, diſcimus ex proximè allatis verbis, deligebatur nimirum Dux à multitudine in Concilio, delectus ſcuto imponebatur, atque in ſublime ſuſtinentium humeris eleuabatur, inque gyrum circumlatus Dux belli decreti ſalutabatur: quem eundem morem etiam in Regum conſtitutione à Germanis, vt & à Romanis militibus Imp. declarantibus, adhibitum eſſe, teſtibus confirmat Cluuerius *d. c.* 49.

Poteſtatem illorum Ducum quod attinet, in eâ definienda diſcrepant Iulius Cæſar & Tacitus: ille *poteſtatem vitæ & necis* ipſis adſcribit, hic verò iam antè ex *l. de mor. Germ.* allegatis hæc ſubiicit: *Caterùm neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnam, nec Ducis iuſſu, ſed quaſi Deo*

imperante

imperante. Verùm cùm Tacito res Germanicæ magis perſpectæ fuerint, potior ei meritò fides habenda, præſertim cùm non veriſimile ſit eiuſmodi temporario Duci plùs Germanos tribuiſſe, quàm perpetuo belli Duci ſiue Regi: cuius quæ fuerit poteſtas ipſe docet Cęſar l.v. de Bell. Gall. vbi refert orationem Ambiorigis Eburonum dimidiæ partis Regis, in quâ habetur: *id quod fecerit de oppugnatione caſtrorum non iudicio aut voluntate ſuâ feciſſe ſed coactu ciuitatis: ſuaque eſſe eiuſmodi imperia, vt non minùs haberet iuris in ſe multitudo, quàm ipſe in multitudinem.* Neque tamen colligendum omninò nihil poteſtatis fuiſſe Ducibus: parendum enim vtique erat ipſorum imperatis, licèt ipſi in inobedientes animaduertere non potuerint, nec ſoli de re alicuius momenti ſtatuere. Vnde legimus apud Tacitum l.2. *Annal.c.*45. Iiguliomerum cum manu clientum ad Maroboduum perfugiſſe *non aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio iuueni* (Arminio Duci) *patruus ſenex parere dedignabatur.* At verò finito bello his Ducibus nullam competiiſſe poteſtatem ſatis apparet: eoſdem tamen inter nobiliores relatos & magno in honore fuiſſe quis dubitet?

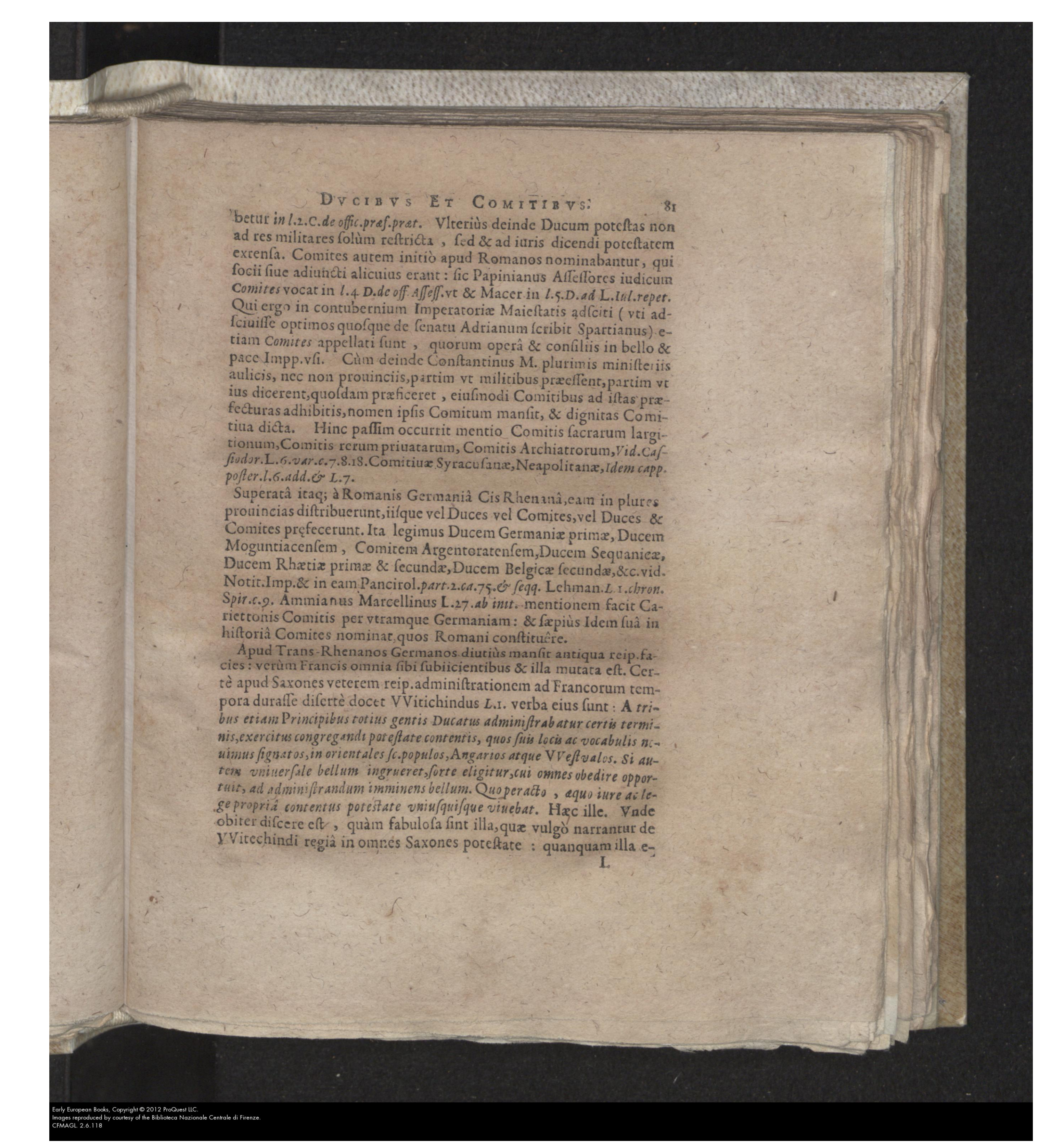
Cæterùm cùm non ſolùm neceſſarium ſit ciuitati, ſi velit tueri libertatem, vt in ea ſint qui bella gerant, ſed quàm maximè neceſſariũ ſit, vt ſint, qui ius dicant, docente Ariſtotele 4.*pol.*4. Hinc quoque à Germanis non tantùm bellicus magiſtratus conſtitutus, ſed & electi ex nobilitate qui iura per pagos vicoſque redderent, quos ab antiquiſſimis temporibus Grauen, [quæ vox iudicem ſignificat, *gloſſ.ſpec. Sax.l.*3.*art.*53. Ein Graff bedeut nach altem Säxiſchen Deutſchen ein Richter / darumb haben dieſen Nahmen viel vnterſchieden Richter] dictos ſequior ætas, nomine in Imperio Romano poſt Conſtantinum vſitato, *Comites*, Cæſar & Tacitus Principes appellant. Ita enim ille l.vi. de bell. Gall. *in pace nullus eſt communis magiſtratus, ſed Principes regionum atque pagorum inter ſuos ius dicunt controuerſiaſque minuunt.* Huius verba ſunt: *Eliguntur in iiſdem conciliis & Principes, qui iura per pagos vicoſque reddunt.* c.12. de mor. Germ. Item c.11. *De minoribus rebus principes conſultant, de maioribus omnes, ita tamen, vt ea quorum penes plebem arbitrium eſt, apud Principes pratractentur.* De iiſdem Idem c.13. ait: *inſignis nobilitas aut magna patrum merita Principis dignationem & adoleſcentulis aſſignant.* Ex quibus monumentis apparet, à quibus & ex quibus ele-

cti, & quod eorum fuerit officium, & quę potestas, tum respectu totius reip. tum respectu vicorum vel pagorum, quibus iuris dicendi gratiâ præfecti erant.

Respectu totius reip. nobilium illarum familiarum [der Grauen] autoritas ferè in duobus consistebat, 1. quod haberent potestatem, vt soli de minoribus rebus consultarent. 2. quod possent de maioribus rebus προανακρίνειν siue προβουλεύειν, quâ de re Arist. 4. *Pol*. 14. & 15. Respectu verò pagi & vici, cui præerat Princeps, competebat ipsi Iurisdictio, mixtum & merum imperium [vt cum iure Romano loquamur,] ita tamen vt quidam ex plebe delecti assessores iungerentur. Testatur hoc disertè Tacitus *d. c.* 12. *Centeni singulis ex plebe Comites, consilium simul & autoritas adsunt.* Ingenuos autem hos Comites seu Assessores fuisse ex eodem Taciti libro colligere est, dum dicit: *Liberti non multùm supra seruos sunt, rarò aliquod momentum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis duntaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super nobiles ascendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum sunt. c.* 25. Dicti illi Assessores, quos Tacitus *Comites* vocat, Germanis iam olim fortè aut pòst Schepen / Schöppen / Schöpfen.

Hic Germaniæ status & administrandæ reip. ratio, adeoque & Ducum, Principū, & Comitum (vt quidem his nominibus Tacitus vtitur) conditio & potestas apud Germanos Cis-Rhenanos mansit vsque dum à Romanis victi, in prouincias redacti, iisque heriles magistratus præfecti sunt. Ita enim Hottomānus c. 3. Franco Gall. *Tertia Prouincialium seruitus erat, vt ne legibus suis patriis vterentur, sed magistratus à Pop. Rom. cum imperio & securibus mitterentur.* Sic apud Tacitum IV. *Histor. c.* 55. legimus ab Imp. Vitellio ripæ Rheni præfectum fuisse Iulium Tutorem. Suetonius in *Domitiano c.* 6. bellum ciuile motum scribit à L. Antonio superioris Germaniæ Pręside.

Sciendum verò hîc, apud Romanos Ducum Comitumque nomen non eandem semper significationem habuisse. Ducis quidem appellatio ei primùm tributa, qui exercitum ducebat: posteà appellati Duces qui prouinciis præessent, præsertim limitaneis, quorum officium fuit præesse rei militari istis in ditionibus, vid. Onuphrius Panuinius L. 3. *Comm. de Imp. Rom. p.* 887. Guido Pancirolus *in not. Imp. part.* 1. *cap.* 139. & Idem *thes. var. lect. L.* 1. *c.* 5. Id quod etiam obtinuit tempore Iustiniani, sicut apparet ex Rescripto eius ad Belisarium, quod habetur

betur *in l.2.C.de offic.præf.præt.* Vlteriùs deinde Ducum poteſtas non ad res militares ſolùm reſtricta, ſed & ad iuris dicendi poteſtatem extenſa. Comites autem initiò apud Romanos nominabantur, qui ſocii ſiue adiuncti alicuius erant: ſic Papinianus Aſſeſſores iudicum *Comites* vocat in *l.4 D.de off.Aſſeſſ.* vt & Macer in *l.5.D.ad L.Iul.repet.* Qui ergo in contubernium Imperatoriæ Maieſtatis adſciti (vti adſciuiſſe optimos quoſque de ſenatu Adrianum ſcribit Spartianus) etiam *Comites* appellati ſunt, quorum operâ & conſiliis in bello & pace Impp.vſi. Cùm deinde Conſtantinus M. plurimis miniſteriis aulicis, nec non prouinciis, partim vt militibus præeſſent, partim vt ius dicerent, quoſdam præficeret, eiuſmodi Comitibus ad iſtas præfecturas adhibitis, nomen ipſis Comitum manſit, & dignitas Comitiua dicta. Hinc paſſim occurrit mentio Comitis ſacrarum largitionum, Comitis rerum priuatarum, Comitis Archiatrorum, *Vid.Caſſiodor.L.6.var.c.7.8.18.* Comitiuæ Syracuſanæ, Neapolitanæ, *Idem capp. poſter.l.6.add.& L.7.*

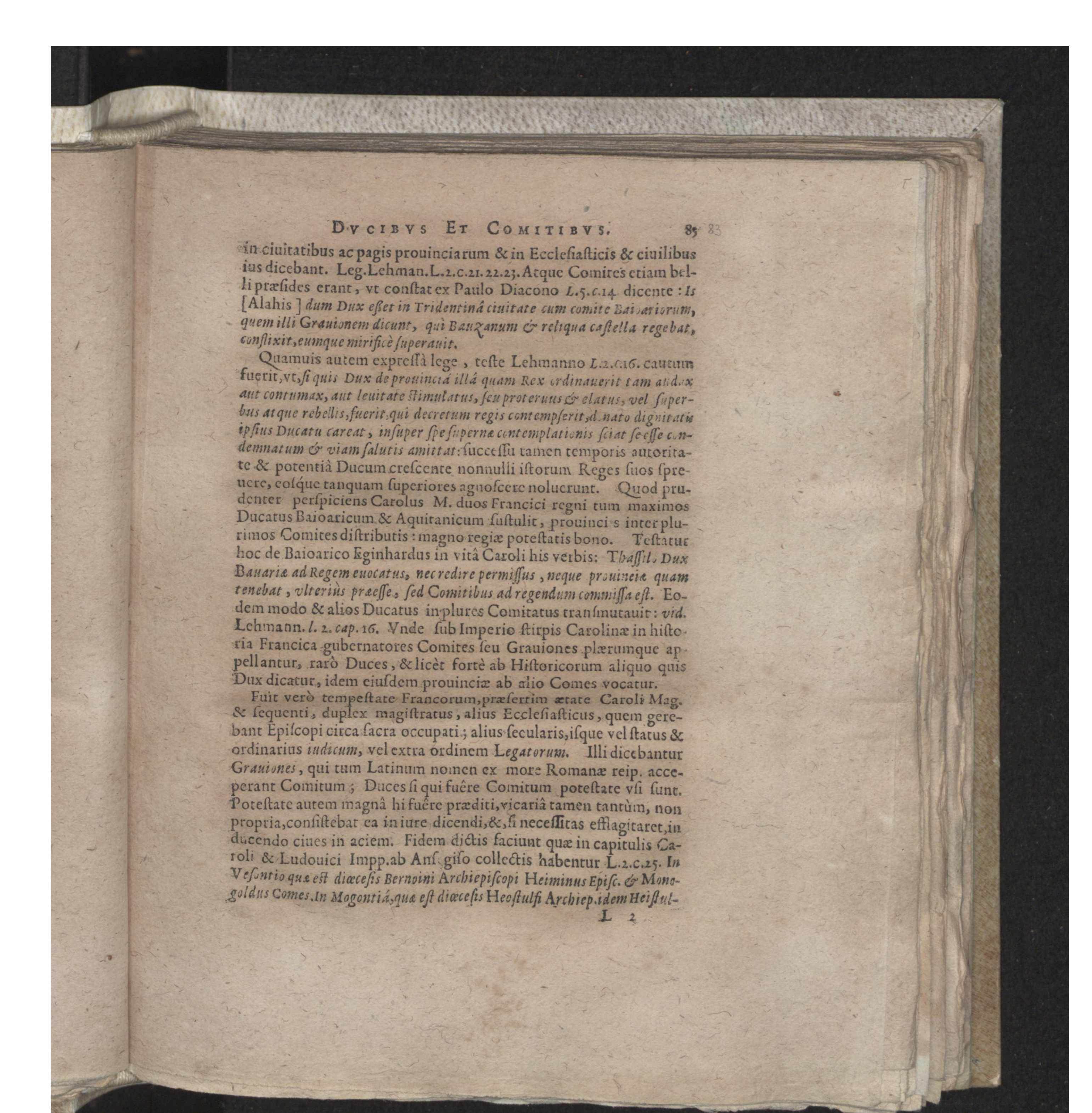
Superatâ itaq; à Romanis Germaniâ Cis Rhenanâ, eam in plures prouincias diſtribuerunt, iiſque vel Duces vel Comites, vel Duces & Comites præfecerunt. Ita legimus Ducem Germaniæ primæ, Ducem Moguntiacenſem, Comitem Argentoratenſem, Ducem Sequanicæ, Ducem Rhætiæ primæ & ſecundæ, Ducem Belgicæ ſecundæ, &c. vid. Notit.Imp.& in eam Pancirol.*part.2.ca.75.& ſeqq.* Lehman.*L.1.chron. Spir.c.9.* Ammianus Marcellinus L.27.*ab init.* mentionem facit Cariettonis Comitis per vtramque Germaniam: & ſæpiùs Idem ſuâ in hiſtoriâ Comites nominat, quos Romani conſtituêre.

Apud Trans-Rhenanos Germanos diutiùs manſit antiqua reip.facies: verùm Francis omnia ſibi ſubiicientibus & illa mutata eſt. Certè apud Saxones veterem reip.adminiſtrationem ad Francorum tempora duraſſe diſertè docet VVitichindus *L.1.* verba eius ſunt: *A tribus etiam Principibus totius gentis Ducatus adminiſtrabatur certis terminis, exercitus congregandi poteſtate contentis, quos ſuis locis ac vocabulis nouimus ſignatos, in orientales ſc.populos, Angarios atque VVeſtualos. Si autem vniuerſale bellum ingrueret, ſorte eligitur, cui omnes obedire oportuit, ad adminiſtrandum imminens bellum. Quo peracto, æquo iure ac lege propriâ contentus poteſtate vniuſquiſque viuebat.* Hæc ille. Vnde obiter diſcere eſt, quàm fabuloſa ſint illa, quæ vulgò narrantur de VVitechindi regiâ in omnes Saxones poteſtate: quanquam illa e-

tiam hinc possint refelli, quod nullius Regis Saxonici in historiâ Caroli Magni fiat mentio, & VVitichindus solis Angriuariis dicatur præfuisse. Cæterùm Franci, morem Romanorum secuti, omnes terras in prouinciæ formam redegerunt, & præcauendæ defectionis, vt & defensionis ab hostibus, nec non commodioris administrationis gratiâ, *Duces*, i.e. summos gubernatores nonnullis earum præfecerunt, quibus interdum Comites adiuncti, vel etiam Comitibus prouincias sine Ducibus regendas concrediderunt. Confirmat hæc, quæ diximus, Beatus Rhenanus l.2. rer. Germ. *In hoc*, inquiens, *Romanos imitati sunt Franci. Nam illi Prouinciarum rectores Duces appellabant, id quod ex libro magistratuum Romanorum satis liquet: vnde formula Ducatus Rhetiarum apud Caßiodorum in Variis. Deligebant autem Ducem ex nobili familiâ. Sic Boiariis Agilolfingorum antiqua gens diu Duces dedit, ex quâ VVelphones prodiisse suspicor. Hoc autem priuilegium habebat ea familia à priscis Francorum Regibus, ut si quis fidus regno prudensque ex eâdem progenitus compertus fuisset, non aliunde quisquam asciceretur in Ducem. Ergo primam dignationem sub Francis in Alemanniâ habebat Dux, proximam Comites.* Similiter Vadianus L. 1. de colleg. Monast. in Germ. vet. *Franci Reges*, dicit, *Regnum suum Ducum maximè & Comitum operâ moderabantur, qui in illâ quidem ætate, non suam seu propriam, sed publicam regni ditionem, administrabant.*

Duces igitur quod attinet, constat ex iam adductis Rhenani verbis, eos ex nobili familiâ optimeque de patriâ meritâ à Rege & Proceribus electos, ita tamen vt filius dignus parentis munere non facilè præteritus sit. Dignitatem hanc summam fuisse, non tamen aliam quàm alicuius magistratus, Vadiani verba docent: prouinciarum videlicet, quas gubernabant, plenum dominium apud Regem & populum mansit, ipsi solam administrationem & iurisdictionem quoad ecclesiasticas & ciuiles causas habebant, uti videre est ex legibus administrationi Ducis Baioariæ præscriptis, quæ exstant apud Auentin. *L. III. annal.* & Lehman. chron. Spir. *L.2.c.16.* Vnde Idem Vadianus *cit. loc. Illâ ætate*, inquit, *Duces & comites non sui iuris, sed Regum atque Imperatorum officiarii veluti atque ministri erant.* Fuit autem & horum Ducum, necessitate exigente, militiæ præesse. Sic enim in LL. Alemannorum cap.35. dicitur: *dum Dux vtilitatem Regis potest facere, i.e. exercitum gubernare, &c.*

Sub his Ducibus aliquando erant Comites, inferiores iudices, qui

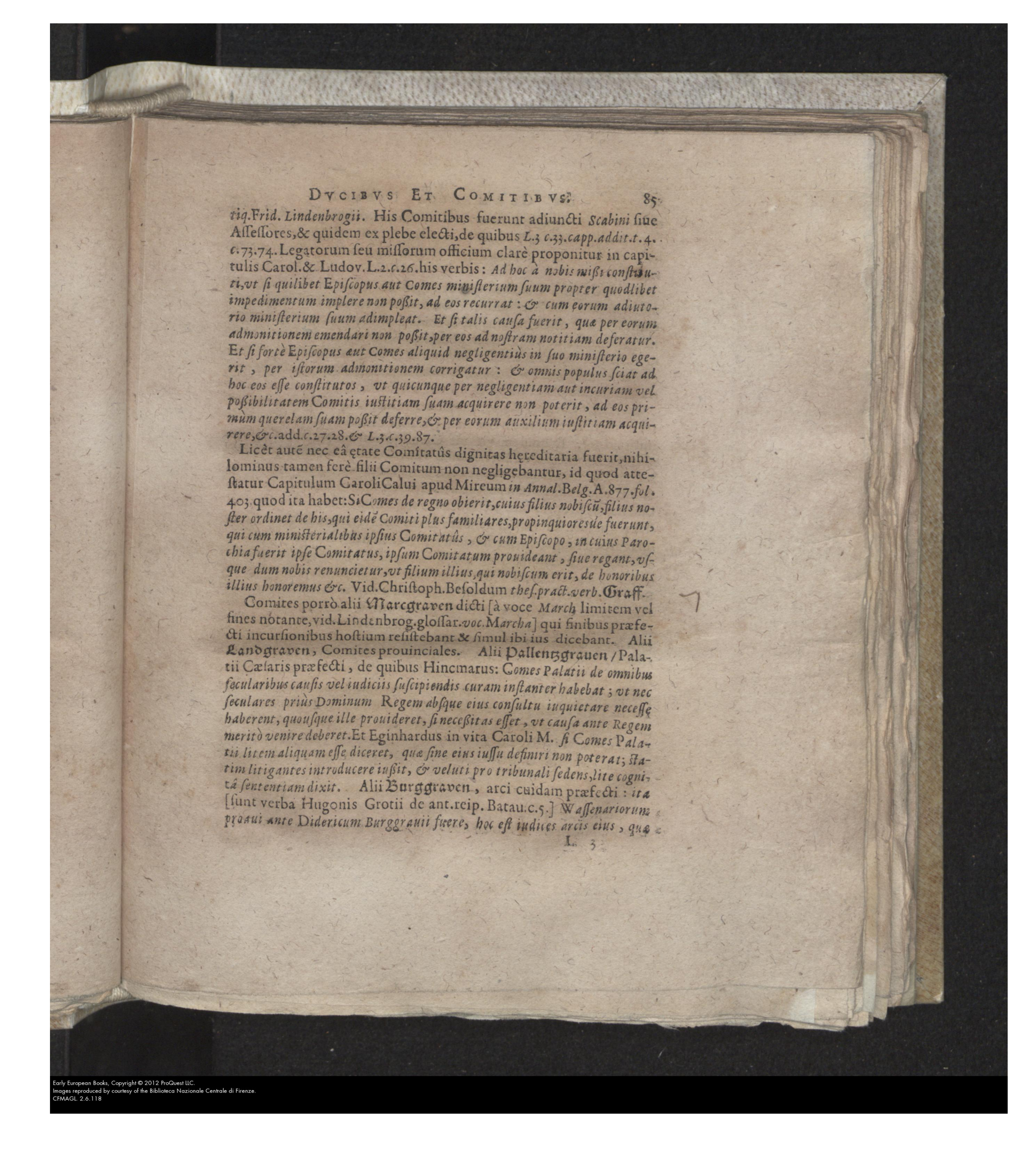
in ciuitatibus ac pagis prouinciarum & in Ecclesiasticis & ciuilibus ius dicebant. Leg. Lehman. L.2.c.21.22.23. Atque Comites etiam belli præsides erant, vt constat ex Paulo Diacono *L.5.c.14* dicente: *Is* [Alahis] *dum Dux esset in Tridentinâ ciuitate cum comite Baioariorum, quem illi Grauionem dicunt, qui Bauzanum & reliqua castella regebat, conflixit, eumque mirificè superauit.*

Quamuis autem expressâ lege, teste Lehmanno *L.2.c.16.* cautum fuerit, vt, *si quis Dux de prouinciá illá quam Rex ordinauerit tam audax aut contumax, aut leuitate stimulatus, seu proteruus & elatus, vel superbus atque rebellis, fuerit, qui decretum regis contempserit, donato dignitatis ipsius Ducatu careat, insuper spe supernæ contemplationis sciat se esse condemnatum & viam salutis amittat:* successu tamen temporis autoritate & potentiâ Ducum crescente nonnulli istorum Reges suos spreuere, eosque tanquam superiores agnoscere noluerunt. Quod prudenter perspiciens Carolus M. duos Francici regni tum maximos Ducatus Baioaricum & Aquitanicum sustulit, prouinciis inter plurimos Comites distributis: magno regiæ potestatis bono. Testatur hoc de Baioarico Eginhardus in vitâ Caroli his verbis: *Thassil. Dux Bauariæ ad Regem euocatus, nec redire permissus, neque prouincia quam tenebat, vlteriùs præesse, sed Comitibus ad regendum commissa est.* Eodem modo & alios Ducatus in plures Comitatus transmutauit: *vid.* Lehmann. *l. 2. cap. 16.* Vnde sub Imperio stirpis Carolinæ in historia Francica gubernatores Comites seu Grauiones plærumque appellantur, raro Duces, & licèt fortè ab Historicorum aliquo quis Dux dicatur, idem eiusdem prouinciæ ab alio Comes vocatur.

Fuit verò tempestate Francorum, præsertim ætate Caroli Mag. & sequenti, duplex magistratus, alius Ecclesiasticus, quem gerebant Episcopi circa sacra occupati; alius secularis, isque vel status & ordinarius *iudicum*, vel extra ordinem *Legatorum*. Illi dicebantur *Grauiones*, qui tum Latinum nomen ex more Romanæ reip. acceperant Comitum; Duces si qui fuère Comitum potestate vsi sunt. Potestate autem magnâ hi fuère præditi, vicariâ tamen tantùm, non propria, consistebat ea in iure dicendi, &, si necessitas efflagitaret, in ducendo ciues in aciem. Fidem dictis faciunt quæ in capitulis Caroli & Ludouici Impp. ab Ansegiso collectis habentur L.2.c.25. *In Vesontio quæ est diœcesis Bernoini Archiepiscopi* Heiminus *Episc. & Monogoldus Comes. In Mogontiá, quæ est diœcesis* Heostulfi *Archiep. idem Heistul-*

phus Episcopus & Adalbertus Comes. In Coloniâ Hadaboldus Archiep.& Ermundus Comes &c. Spectant huc, quæ scribit Marquardus Freherus in comment.de Lupoduno p.12. *Erat tum temporis* (Pipini Caroliqne æuo) *Francorum ditio totaque Germania vetus in pagos tributa, singulisque pagis, quibus vnus Comes præpositus, sua villæ: inter quas præcipua Comitis domicilio cedebat, in quâ sedem & aulam suam [quam Saalam ipsi vocabant, (tribunalque & auditorium (quod Mallum illū) haberet, vbi more maiorum ius diceret.&c.*

Officium horum Comitum patet ex iis quæ ex diplomate quodam Caroli M. adducit Henricus Meibomius in vindiciis Billinganis: *Quapropter in illâ parte Saxoniæ* [VVestvaliâ] *Trutmannum virum inlustrem ibidem Comitem ordinamus, vt resideat in curte ad campos, in mallo* [iudicio] *publico ad vniuersorum causas audiendas, vel rectaiudicia terminanda, isque aduocatum omnium presbiterorum in totâ Saxoniâ fideliter agat, superque Vicarios & Scabinos, quos sub se habet, diligenter inquirat & animaduertat, ita vt officia sua sedulò peragant.* Idem Comitibus inculcant capitula Caroli & Ludouici, ex quibus quod habetur L.2.c.6.adscribamus: *Vobis verò Comitibus dicimus, vosque commonemus, quia ad vestrum ministerium maximè pertinet, vt reuerentiam & honorem sanctæ Dei Ecclesiæ exhibeatis, & cum Episcopis vestris concorditer viuatis, & eis adiutorium ad suum ministerium peragendum præbeatis, & vt vos ipsi in ministeriis vestris pacem & iustitiam faciatis, & quæ nostra autoritas publicè fieri decernit, in vestris ministeriis studiosè perficere studeatis. Proinde monemus vestram fidelitatem, vt memores sitis fidei nobis promissæ, & in parte ministerii nostri vobis commißi, in pace sc. & iustitiâ faciendâ vosmetipsos coram Deo & hominibus tales exhibeatis, vt nostri veri adiutores & populi conseruatores iustè dici & vocari poßitis. Illos quoque qui temeritate & violentiâ in furtis & latrociniis siue rapinis communem pacem populi perturbare moliuntur, vestro studio & correctione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona in aliquo vobis impedimento fuerit, quin ea quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum fiat, vt nostrâ autoritate adiuti, ministerium vestrum dignè adimplere poßitis.* Addamus etiā ex L.4.c.5. *volumus vt Comites, qui ad custodiendam maritimam deputati sunt, quicunque ex eis in suo ministerio resi-det, de iustitiâ faciendâ se non excuset propter illam custodiam: sed ibi secum suos Scabinos habeat, si ibi placitum teneat, & iustitiam faciat.* Vid. *L.2.c.23.24.L.3.c.50.Leg.Baioar.t.2.*Marculphi *formul.32.in Cod.*LL. An-

tiq.Frid. Lindenbrogii. His Comitibus fuerunt adiuncti *Scabini* ſiue Aſſeſſores, & quidem ex plebe electi, de quibus *L.3 c.33.capp.addit.t.4. c.73.74.* Legatorum ſeu miſſorum officium clarè proponitur in capitulis Carol. & Ludov. L.2.*c.*26. his verbis: *Ad hoc à nobis miſsi conſtituti, vt ſi quilibet Epiſcopus aut Comes miniſterium ſuum propter quodlibet impedimentum implere non poßit, ad eos recurrat: & cum eorum adiutorio miniſterium ſuum adimpleat. Et ſi talis cauſa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non poßit, per eos ad noſtram notitiam deferatur. Et ſi fortè Epiſcopus aut Comes aliquid negligentiùs in ſuo miniſterio egerit, per iſtorum admonitionem corrigatur: & omnis populus ſciat ad hoc eos eſſe conſtitutos, vt quicunque per negligentiam aut incuriam vel poßibilitatem Comitis iuſtitiam ſuam acquirere non poterit, ad eos primùm querelam ſuam poßit deferre, & per eorum auxilium iuſtitiam acquirere, &c.* add.*c.*27.28. & *L.3.c.39.87.*

Licèt autē nec eâ ętate Comitatûs dignitas hęreditaria fuerit, nihilominus tamen ferè filii Comitum non negligebantur, id quod atteſtatur Capitulum Caroli Calui apud Mireum *in Annal.* Belg. A.877.*fol.* 403 quod ita habet: Si *Comes de regno obierit, cuius filius nobiſcū, filius noſter ordinet de his, qui eidē Comiti plus familiares, propinquioresúe fuerunt, qui cum miniſterialibus ipſius Comitatûs, & cum Epiſcopo, in cuius Parochia fuerit ipſe Comitatus, ipſum Comitatum prouideant, ſiue regant, vſque dum nobis renuncietur, vt filium illius, qui nobiſcum erit, de honoribus illius honoremus &c.* Vid. Chriſtoph. Beſoldum *theſ.pract.verb.* Graff.

Comites porrò alii Marcgraven dicti [à voce *March* limitem vel fines notante, vid. Lindenbrog. gloſſar. *voc.* Marcha] qui finibus præfecti incurſionibus hoſtium reſiſtebant & ſimul ibi ius dicebant. Alii Landgraven, Comites prouinciales. Alii Pallentzgrauen / Palatii Cæſaris præfecti, de quibus Hincmarus: *Comes Palatii de omnibus ſecularibus cauſis vel iudiciis ſuſcipiendis curam inſtanter habebat; vt nec ſeculares priùs Dominum Regem abſque eius conſultu iuquietare neceſſe haberent, quouſque ille prouideret, ſi neceßitas eſſet, vt cauſa ante Regem meritò venire deberet.* Et Eginhardus in vita Caroli M. *ſi Comes Palatii litem aliquam eſſe diceret, quæ ſine eius iuſſu definiri non poterat; ſtatim litigantes introducere iußit, & veluti pro tribunali ſedens, lite cognitâ ſententiam dixit.* Alii Burggraven, arci cuidam præfecti: *ita* [ſunt verba Hugonis Grotii de ant.reip. Batau.c.5.] *Waſſenariorum praaui ante Didericum Burggrauii fuere, hoc eſt iudices arcis eius, quæ*

in locum vrbis Lugduni Batauorum à Normannis, vt credibile est, diruti, succeßerat, simulque agri adiacentis: quibus etiam vectigalia, velut omnis Rheni custodibus, soluebantur, quæ in hunc diem penes posteros eorum manent.

Ex his Ducum Comitumque originem & vsque ad illa tempora officium satis constare opinor. Cùm autem adducti Historici tradant, Ducatus & Comitatus in Germaniâ ad Romanorum imitationem institutos, non adstipulari possumus Cluuerio L.1.c.48.*ant.Germ.* ita scribenti: *Romani olim, vt multa alia à Germanis mutuati, sic hos quoque militiæ titulos in suam disciplinam adsumpserunt, præfectos prouinciarum Ducum Comitumque adficientes vocabulis.*

Etsi verò Carolus Magnus aboleuerit Ducatus, posteri tamen eius rebus regni attenuatis, in Germaniâ, Galliâ & Italia complures iterũ instituerunt. Et quidem vltimis Carolinorum temporibus Germania, vt eam distinxeris à terris quas Venedi inhabitarunt, quinque habuit Ducatus, Baioaricum, Suevicum, Francicum, Lotharingicum, & Saxonicum. Quorum potentia tandem ea fuit, vt Duces hi de prouinciis sibi proprio iure attribuendis cogitarint, liberè Regum instar regnaturi. Cùm enim tempore Ludouici IV. vltimi Regis ex Carlinâ stirpe, Hungari in Germaniam irruerent, scribit Luitprandus L.2. c.6. *nonnullos Ducum Hungaris non solùm pugnã nõ intulisse, sed vt proximi caderent anhelasse, vt dum proximi caderent, soli ipsi liberiùs regnarẽt.* Et Sigebertus A.914. tradit, *contra Conradum Regem potentiores regni Principes rebellionem meditatos esse, scilicet Arnoldum de Baioariâ, Burchardum de Sueuiâ, Euerhardum de Franciâ, Gilbertum de Lotharingiâ, & horum omnium præcellentiorem Henricum Ducem de Saxoniâ & Thuringiâ.* Add.d.L.2.*Luitpr.c.7.* Vnde satis liquet hanc in curam tum incubuisse Duces, vt se subiectioni subtraherent, & instar Regum prouinciis præessent. Primus Ducum maximè creuit Otto Dux Saxoniæ, qui etiam propterea defuncto Ludouico electus in Regem, quam dignitatem licèt recusauerit, & eius consilio Conradus Dux Francorum in Regem fuerit vnctus, testatur tamen VVitichindus L.1. *penes Ottonem semper & vbique summum viguisse imperium.*

Suscipiens Conradus imperium rursus in ordinem redigere Duces intendit, & inuisam regno potestatem, quam sibi arrogare cœperant supprimere. Expressè hoc de Saxoniæ Duce confirmat VVitichin-

tichindus L.1.his verbis: *Igitur patre patriæ & magno Duce Ottone defuncto, illustri & magnifico filio Henrico totius Saxoniæ ipse reliquit Ducatum. Rex autem Conradus cùm sæpe expertus esset virtutem noui Ducis, veritus est ei tradere omnẽ potestatem patris. Quo factum est, vt indignationem incurreret totius exercitus Saxonici. Ficte tamen pro laude & gloriâ optimi Ducis plura locutus, promisit se maiora sibi daturum, & honore magno glorificaturum. Saxones verò huiuscemodi simulationibus non attendebant, sed suadebant Duci suo vt si honore paterno eum vellet sponte honorare, Rege inuito quæ vellet obtinere posset. Rex autem videns vultum Saxonum erga se solito austeriorem, nec posse publico bello eorum Ducem conterere, suppetente illi fortium militum manu, exercitûs quoque innumerâ multitudine, egit, vt quoquo modo interficeretur dolo, &c.* Verùm cùm Conradus Henrici potestatem nullo modo infringere posset, periculosam tamen reip. eius ὑπεροχὴν videret, optimum existimans remedium huic malo afferri posse, si ipse Henricus Rex constitueretur, suasit fratri Euerhardo, vt eo modo Francorum regno consuleret, vti pluribus refert VVitichindus. Rectè nimirum docet Aristot. 5. pol. 3. *Meliùs esse ab initio prouidere, ne istiusmodi fiant ὑπερέχοντες, quàm pòst existentibus illis remedium quærere.*

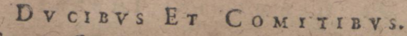
Ergo *primus*, eodem VVitichindo dicente, *Henricus libera potestate regnauit in Saxonia.* Cui consonant quæ de statu Germaniæ sub Impp. Saxon. & iis qui hos secuti sunt, scribit Rhenanus L.II. *Primus sub veteribus Francis liberæ potestatis Dux fuit in Saxonia Henricus Ottonis pater, qui postea Germanico regno præfuit, ceu diximus. Idque eam ob causam vt Scaluinos arceret: diligentiùs autem custodiuntur quæ propria sunt. Nec hoc ius cuiquam aliorum præsidum concessum est. At sub Saxonibus libertatem nacti sunt non solùm prouinciarum gubernatores, sed & ciuitates ipsæ. Nam vt quæque plùs bonorum, quæ ad regnum pertinebant, habuit, ita maturiùs & faciliùs ad libertatem peruenit, &c.*

Hâc itaque ratione illa Comitum Ducumque potestas, quæ olim temporalis & ministra erat, partim vi, partim emptione, partim profusâ Regum liberalitate omninò mutata, ita ut prouinciis præsint iam Duces, non ut gubernatores, sed penè ut Reges, collatis in eos iis iuribus, quæ solius olim imperii erant atque Imperatoris. Quo enim tẽpore Duces administratores & rectores tantùm fuere prouinciarũ, non competebat ipsis autoritate propriâ ius vitæ & necis, non leges ferendi, non magistratus constituendi, non indicendi conuen-

tus, non fœdera faciendi poteſtas; minora quoque, ut vocant, regalia, ſub quibus vias publicas, flumina nauigabilia, vectigalia comprehendunt; imò omnis generis reditus prouinciarum non ad rectores illos prouinciarum, ſed ad fiſcum regium pertinebant. Iſthæc omnia præfectis illis *αὐτοκρατορίας* iure in prouinciis conceſſa ſunt, ſaluâ tamen ſemper imperatoriâ ſuperioritate: vnde cùm non omninò abſolutam poteſtatem habeant, nec maieſtatem propriè eos habere dici poteſt; vocari verò ſolet eorum poteſtas *ius ſuperioritatis*, Landes Fürſtliche Obrigkeit / Landes Hoheit vnd Herrligkeit.

Ex his apparet quantùm poteſtatis, virium & opum Imperatori deceſſerit, & quomodo reſpublica regiam faciem paulatim mutauerit. Anteà prouinciæ pleræque pleno iure totius imperii erant: pòſt illæ ad gubernatores eorum venêre, & maior ſubditorum facta potentia ipſius Regis viribus. Antea fiſcus regius ſatis opulentus erat; poſtquam autem fiſcalina bona ad alios tranſlata, publica regni egeſtas ſecuta, & neruus rerum gerendarum regibus præciſus eſt. Quo ipſo non potuit non priſca reip. forma corrumpi, imò in multas partes diuidi: multis ſcilicet ad eam potentiam peruenientibus, vt, cùm in ordinem à Cæſaribus cogi ampliùs non poſſent, domi regna noua ſibi ſuiſque conderenr. Quàm verò periculoſum ſit omni ciuitati, ſi in eâ ſint, qui viribus, qui nobilitate, qui diuitiis maximè excellant, præclarè docet ciuilis prudentiæ vnicus doctor 4. *Polit.* 11. Hinc idem 3. *Polit.* 15. monet, regem oportere vires habere tales, vt vnoquoque ſeparatim & ſimul pluribus potentior ſit, populo tamen ſit impotentior. Quod fortè perpendens Conradus II. regalia quæ Ducibus conceſſerat, ipſis pòſt adimere conatus eſt, vti tradit Autor *Chronici Colonienſis*.

Iſti verò Ducum potentiæ maximum incrementum indubiè addidit, quòd plures ducatus vel comitatus minùs circumſpectâ regũ liberalitate in vnum corpus concreuerint: quodque eorundem regum conceſſu Ducatus & Comitatus ad heredes tandem tranſierint, quod quà ætate factum ſit haud licet definire. Pertinere huc videntur, quæ habentur in conſuetudinibus feudalibus L. 1. tit. 1. *Antiquiſſimo tempore ſic erat in dominorum poteſtate connexum, vt quandò vellent poſſent auferre rem in feudum à ſe datam: poſtea verò ventum, vt per annum tantùm firmitatem haberent, deinde ſtatutum eſt, vt vſque ad vitam fidelis produceretur: ſed cùm hoc iure ſucceſſionis ad filios non perti-*

pertineret: sic progressum est, vt ad filios deueniret: in quem sc. dominus hoc vellet beneficiũ confirmare: quod hodie ita stabilitũ est, vt ad omnes æqualiter filios pertineat. Cùm verò Conradus Romam proficisceretur, petitum est à fidelibus, qui in eius erant seruitio, vt lege ab eo promulgatâ hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & vt frater fratri sine legitimo hærede defuncto, vel filius in beneficio, quod patris fuit, succedat, &c.

Porrò Ottonum temporibus Ducales & Comitum potestates Episcopis & Abbatibus cœperunt attribui, nouo & hactenus inaudito exemplo. Adeoque ex eo tempore duplex cœpit ordo Ducum: Secularium scilicet & Ecclesiasticorum. Primus autem Bruno Episcopus Coloniensis constitutus, à fratre Ottone M. Ducatum Lotharingiæ accepit. Quâ de re ita VVitichindus: *Brunonem Pontificis summi ac Ducis magni vidimus officium gerentem; ac ne quis eum culpabilem super hoc dixerit, cùm Samuelem sanctum & alios plures sacerdotes pariter legamus & iudices.* Idem notat author Chronici Belgici: *Ante hæc sua* (Brunonis) *tempora Archiepiscopi Colonienses, non iudiciis gladii temporalis, sed tantummodò* Iurisdictionis *vsi baculo pastoralis.* Vt & Theodoricus de Niem vetus historicus: *Penè omnibus Cathedralibus Ecclesiis in Italia, Gallia, Germania, Burgundia & Lotharingia constitutis, multas ciuitates, castra, oppida, villas & multa alia dominia temporalia & iurisdictiones donauit* (loquitur de Ottone I.) *& omnibus illis Ecclesiis propria insignia perpetuò deputauit. Archiepiscopos quoque & Episcopos Ducatibus & Comitatibus & Baroniis communiuit, quibus nobiles & potentes vassallos subiecit, vt semper essent ad resistendum etiam manu forti paganis & hæreticis in opportuno tempore fortiores.*

Atque hoc modo Ecclesiastica & Secularis potestas in vnâ personâ iungi cœpit, Episcopis, perinde ac Principibus secularibus, prouinciis quibusdam inuestitis. Quo ipso potentia illorum nimiùm quantùm creuit, ad religionis opinionem in populo rudi ac pio tantis viribus & armis accedentibus. Enimuerò multis secutis temporibus illi Ecclesiastici Duces potentiâ præ aliis eminuerunt: neque ipsi Cæsares alios magis metuendos habuerunt. Vnum tamen ad compescendam tantam potentiam frenum superfuit Cæsaribus; libera nempe omnium Episcopatuum & Abbatiarum collatio, & quidem eò liberior, quòd in cœlibe vitâ nulla illi Principum ordini legitima soboles nasceretur, cuius in secularibus omninò habenda fuit ratio; maximè posteaquam hi hæreditario iure vasta illa Imperii

feudá cœperunt possidere. Excussum autem & hoc frenum est Cæsarum manibus Gregorii septimi & successorum eius sacrá tyrannide: quo ipso Cæsares dimidium Imperii perdidisse prudenter & verè notauit Onuphrius Panuinius *in vitá Gregorii septimi.*

Occasionem quoque Ducibus ad soluenda regiæ autoritatis vincula dedit immatura Henrici IV. imperium adeuntis ætas, vti obseruauit Albertus Abbas Stadensis: *Gubernaculo*, aiens, *regni mulier cum puero magno imperii præfuit detrimento. Indignantes enim principes aut muliebri potestate constringi, aut infantuli ditione regi, primò quidem coniuncti vindicarunt se in pristinam libertatem, vt non seruirent: deinde contentionem mouerunt inter se, quis eorum videretur esse maior: postremò armis audacter sumtis regem & dominum suum deponere moliti sunt.* Laborauit Henricus quidem recuperare pereuntem dignitatem, sed neque satis omnia prudenter egisse dicitur, & interuenêre nonnulla fatali quâdam aduersitate, quæ penitus ipsum tandem regno atque omni planè autoritate exuerunt. Nec verò à prudentibus laudatur, quod ab Episcopis in ordinem redigendis reparandæ dignitatis initia voluerit facere. Quin nec id prudenter inceptum, quod cùm Saxonicorum Principum potentiam, vt pote ipsi præcipuè suspectam, imminutam vellet; militari licentiâ irritari eos antè passus, mox vno illos impetu ad obsequium cogere, conatus sit: cùm tamen nec rebus satis firmis esset; & prætereà iam tum, cùm alios Principes, tum inprimis Episcopos multis iniuriis offendisset, adeoq; in impietatis ac iniustitiæ opinionem se coniecisset: quibus regiam vim affectanti nihil est perniciosius. Sapientissimè scilicet Aristoteles iubet: *Si alicuius potentia videatur dissoluenda, erit hoc sensim ac paulatim faciendum, nec vniuersa simul auferenda. Præterea abstinendum omni iniuriâ.*

Quanquam verò mirum in modum Ducum Comitumque potentia creuerit, nonnullorum tamen sensim iterum est imminuta. Eius autẽ rei non vnam licet causam obseruare: primã putamus neglectum ærarii, & quòd vitam luxuriosè & in socordiâ duxerint, prodigalitatis vitio quoque laborantes. Cùm enim diuitiæ sint instrumentũ reipubl. *Aristot. 1. Polit. 8.* necesse est, si illę ærario inferri non curentur, & tamẽ luxuriosè viuatur, optimo conseruandę potentiæ organo deficiente, potẽtiam deficere. Imminuit deinde eâdem, quod bella intempestiua & contentiones inter se mouerint, sicuti testatur Albertus citatis verbis.

verbis. Præterea maximè illis obfuit multorum bonotum feudalium in vnum aliquem collatio, quâ ſubditos quoſdam potentes & diuitiis excellere ſuâ in republ. effecerunt, quod quàm noxium ſit iam antè ex Ariſtot. 4. *Polit.* 11. monuimus, vbi, iſtos ὑβριστὰς καὶ μεγαλοπονηροὺς μᾶλλον fieri, neque imperium ferre poſſe nec ſcire, eleganter dicit. Hinc conſpirationes nobilium in Principes; eandem fortunam Principibus ex nobilium potentiâ experientibus, quam reges ex principum potentiâ con ſecuti ſunt.

Plurimùm porrò Ducũ Comitumq; vires exhauſit Ducatuum & Comitatuũ in minutas particulas, pro liberorũ multitudine, qui illuſtribus familiis nati erant, diuiſio. Hâc enim ratione bona, quæ vnus poſſidebat, & maxima, quæ apud vnum erat, potentia pluribus communicata, non potuit non attenuari. Quod procul dubio attendens Fridericus Imp. prohibuit Ducatum, Marchiam, Comitatum diuidi, vt habetur in L. 2. *feud. tit.* 55. §. 1. Hinc pulchrè Oldradus de Ponte ICtus [qui floruit Anno CIↃ.CCC XX.] *conſ.* 237. *n.* 7. *Auorum noſtrorum memoriâ feuda dignitatem apud vnum ex familiâ, præſertim ſeniorem, ſemper ſarta tectaque conſeruata ſunt; quia prudenter conſiderarunt, nihil eſſe tam magnum, quod diuiſione paruum non fiat.* Vid. etiam Andreas Gailius *L.* 2. *obſ. pract.* 153. *n.* 2.

Multùm denique poteſtatis Ducibus atque Comitibus deceſſit, cùm ſeculo præter propter duodecimo Vrbes, quæ pleræque illis omnino ratione iuriſdictionis & onerum fiſcalium ſubiectæ fuêre, in libertatem maiorem paulatim euectæ ſunt. Auctis enim oppidanorum viribus & diuitiis, atque inde ad libertatem, vt fieri ſolet, adſpirantibus, ipſi Imperatores in id incubuêre, tanquam ſubleuandæ regiæ dignitati admodum proficuum, vt Vrbes potentiores Epiſcoporum Ducum & Comitum imperio ſubducerentur. Præterea creſcente magis magiſque Vrbium opulentiâ, Ducum verò & Comitum potentiâ decreſcente, Vrbes imperium eorum detrectare cœperunt: vnde læui ſæpe ære à Ducibus & Comitibus ſuis, qui illos in officio retinere non poterant, egregias immunitates redemerunt, partim etiam vi expreſſerunt. Atque hinc factum, vt plurimæ Vrbes vel omnino, vt Imperiales, vel ex parte, vt aliàs immunitatibus gaudentes, imperio Ducum Comitumque exemptæ ſint, & reliquæ quoque Vrbes omnes liberiore republicâ nunc viuant. Id quod ſanè Epiſcoporum, Ducum atque Comitum poteſtatem maximè fregit.

Accedit, quod & Comites se Ducum, quibus subiecti fuêre, gubernationi eâdem ferè ratione subtraxerint; atque adeò Comitum quidem potentia aliquo modo aucta, Ducum verò magis imminuta.

Licèt verò has ob causas potentiæ Ducum multùm decesserit, satis tamẽ magna ea semper mansit, non solùm respectu prouinciarum subiectarum, quas eodem modo eâdemque ferè potestate, quâ totum regnum Imp. regit, regunt, vt dictum antè, verùm etiam respectu totius Imperii, cui vnà cum Imperatore diuisis maiestatis iuribus præsunt.

Constat quidem iam tempore Caroli Magni Duces Comitesque Prouinciarum Proceres etiam regni fuisse, & licèt totus Populus ad curam reip. admissus fuerit, atque ius suffragii habuerit, illis tamen plus autoritatis tributum. Liquet hoc ex iis, quæ ex Adelhardi (propinqui Caroli Magni) libello de ordine Palatii refert Hincmarus Epist. 3. c. 29. *Consuetudo tunc temporis trita erat vt non sæpiùs, sed bis in anno placita duo tenerentur; vnum quando ordinabat Status totius regni ad anni vertentis spatium, quod ordinatum nullus euentus rerum nisi summa necessitas, quæ similiter toti regno incumbebat, mutabat. In quo placito generalitas vniuersorum Maiorum tam clericorum quàm laicorum conueniebat. Seniores propter consilium ordinandum. Minores propter idem consilium suspiciendum & interdum pariter tractandum, & non ex potestate, sed ex proprio mentis intellectu vel sententiâ confirmandum.* Quod autem per *Seniores* intelligat Primores, & per *Minores* plebem, claret ex iis, quæ antè in nostro de Germanici Imperii Ciuibus Acroamate tradidimus, & quæ habentur c. 35. eiusd. ep. vbi disertè scribitur, *distinctis locis in Comitiis istis Seniores & multitudinem resedisse.* Fuisse verò inter primores illos Duces & Comites videre est ex aliis monumentis. Sic apud Theganum Chorepiscopum Treuirensem *lib. de gest. Ludou. Imp. c. 6.* de Carolo Magno legitur. *Imp. cum intellexisset, appropinquare sibi diem obitus sui, vocauit filium* Ludouicum *ad se cum omni exercitu, Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus loco positis, habuit grande colloquium cum eis Aquis grani in palatio pacificè & honestè admonens, vt fidem erga filium ostenderent, interrogans omnes à maximo vsque ad minimum si eis placuisset, vt nomen suum, id est, Imperatoris titulum filio suo Ludouico tradidisset, illi omnes responderunt &c.* Initium Legum Alemannicarum ita se habet: *Lex Alemannica, quæ temporibus Lotharii Regis cum Principibus suis id est 33. Episcopis, 34. Ducibus,* 72. Co-

72.*Comitibus & reliquo populo constituta est.*

Verùm mutatâ atque auctâ Ducum Comitumque potestate, maiorem quoque eorum autoritatem in suffragiis de totius Imperii rebus ferendis factam esse, & quamuis populus non omnino exclusus fuerit, eius tamen autoritatem admodùm exiguam extitisse omnino dicendum videtur, præsertim plerisque Vrbibus Ducum Comitumque liberæ potestati ab Impp. subiectis; vnde plurimis Vrbibus in libertatem exsurgentibus, autoritatem etiam earundem in suffragiis ferendis iterum creuisse sequitur.

Cæterùm insignis quoad Ducum, atque Comitum, ut & totius populi iura, quæ respectu totius Imperii habuere, mutatio contigit, cùm electio Regis, quæ ab antiquis temporibus penes omnes Episcopos, Duces, Comites ac vniuersum populum erat, ad septem regni Proceres delata est, qui paulatim alias etiam prærogatiuas præ reliquis Ducibus consecuti sunt: de cuius mutationis primordio maximum inter viros doctos est dissidium.

Hoc quidem certum iam antiquitus obtinuisse, ut quidam Primorum ea haberent munera, quæ hodie etiam Electoribus adscribuntur. *Ita Apocrisiarii* (aliàs *Archicancellarii*) sæpiùs facit mentionem Hincmarus & alii, vid. *Leman. L.2.c.7.* De *Archicamerario* in Annal. Franc. A.828. *Ludouicus Imp. Bernhardum Comitem Parcinonæ Camerarium in Palatio suo constituit.* Mareschalcus Comes stabuli dicitur Historicis, Regino *L.2. Carolus M. Burchardum Comitem stabuli, quem corruptè Constabulum appellamus, cum classe misit in Corsicam, vt eam à Mauris defenderet.* Arcipincernæ munus itidem inuenire est in Annal. Franc. A.781. *Electi ac directi sunt in legationem ad Basilenem in Baioariam de parte Regis Rudolphus Diaconus, atque Eberhardus magister Pincernarum.* Archidapifer Eginhardo in vita Caroli M. vocatur *præpositus regiæ mensæ.*

Verùm licèt fortè hi ministeriales regii (vt appellantur ab Hincmaro) honoratiore aliquo loco fuerint, electio tamen Imperatorum ipsis solis non competit. A primâ enim Imperii Germanici constitutione semper fuit obseruatum, vt omnes Principes & populus Imperatorem eligerent. De Carolo Magno ita Eginhardus: *Carolus fratre defuncto consensu omnium Francorum Rex constituitur.* De eius filio Thegani Chorepiscopi verba idem testantur supra allata. De Conrado, VVitichindus Lib. I. *Regi Ludouico non erat filius, omnisque*

populus Francorum atque Saxonum quærebat Ottoni diadema imponere regni. Ipse verò quasi iam grauior recusabat imperii onus, eius tamen consultu Conradus, quondam Dux Francorum, vngitur in Regem. De Henrico itidem VVitichindus L.I. *Euerhardus (frater Conradi) congregatis Principibus & natu maioribus exercitus Francorum in loco qui dicitur Fridisleri designauit eum Regem coram omni populo Francorum atque Saxonum.* De Ottone I. Idem: *Defuncto patre patriæ & Regum maximo optimo Henrico, omnis populus Francorum atque Saxonum iam olim designatum Regem à patre filium eius Ottonem sibi eligit Regem.* Eodem modo electus fuit Otto II. teste Regione A. 961. *Rex Otto I. in Italiam ire disponens, maximam suorum fidelium multitudinem VVormatiæ coadunauit, vbi consensu & vnanimitate regni Procerum totiusque populi filius eius Otto Rex eligitur.* Sic & Otto II. A. 983. Veronæ placitum habuit (vt scribit Dithmarus,) & filius eius Otto III. ab omnibus in Dominum electus.

Huius Ottonis III. tempore ad septem tantùm Proceres deuenisse ius eligendi plerorumque est sententia. Sed quò minùs isti subscribi possit, obstant verissima & certa historiarum monumenta, etiam post eius ætatem non à solis septem electionem peractam apertè tradentia. Id de Ottonis III. successore Henrico II. testatur Dithmarus L. 4. & 5. Sequentis Imp. Conradi II. electionem fusè narrat Wippo his verbis: *Consedêre Principes, populus frequentißimus adstabat, Archiepiscopus Moguntinensis, cuius sententia ante alios accipienda fuit, rogatus à populo quid sibi videretur, abūdanti corde, voce hilari, laudauit & elegit maioris ætatis Cunonem suum in Dominum & Regem atque rectorem & defensorem patriæ.* Hanc sententiam cæteri Archiepiscopi *& reliqui sacrorum ordinum viri indubitanter sequebantur, tunc singuli singulis regnis eadem verba electionis sæpißimè repetebant. Fit clamor populi, omnes vnanimiter in Regis electione Principibus consentiebant, in illo persistebant, ipsum cunctis dominantibus nihil hæsitando proposuerunt.* Idem de Henrico III. IV. & V. historicâ fide firmat Lehman. L. 5. c. 17.

De Lothario II. Otto Frising. L. 1. de gest. Frider. c. 16. scribit: *Igitur Albertus, nam id iuris, dum regnum vacat, Moguntini Archiepiscopi ab antiquioribus esse traditur, principes regni in ipsâ ciuitate Moguntinâ tempore autumnali conuocat, malorumque à Duce Friderico sibi illatorum haud immemor, cùm prædictus Dux ad regnum à multis exposceretur, ipse* Lotha-

Lotharium Ducem Saxonum in Regem à cunctis qui aderant Principibus eligi persuasit. Idem c.22. de Conrado III. *Defuncto Imp. Lothario, ac in monasterio Lutre, quod in eius proprio fundo situm est, humato, principes regni apud Galliæ oppidum Confluentiam, vbi Mosella Rhenum influit, conueniunt, & de eligendo Principe consilium ineunt. Igitur Conradus Friderici Ducis frater, ab omnibus qui aderant, exposcitur, ad regnumque leuatus in palatio* Aquis *coronatur.* De Friderico I. L.2.c.1. *Decedente Conrado, in oppido Franconefurt de tam immensâ transalpini regni latitudine vniuersum, mirum dictu, principum robur, non sine quibusdam ex Italiâ Baronibus, tanquam in vnum corpus adunari potuit. Vbi cùm de eligendo Principe primates consultarenc, nam id iuris Romani imperii apex, videlicet non per sanguinis generationem descendere, sed per Principum electionem Reges creare, sibi tanquam ex singulari vendicat prærogatiuâ, tandem ab omnibus Fridericus Sueuorum Dux, Friderici Ducis filius, petitur, cunctorumque fauore in Regem sublimatur.* Eadem fuit ratio electionis Henrici VI. Friderici II. vid. Lehman. *d.l.* & Onuphr. Panuinium *l. de comitiis Imper.*

Notandâ hîc sunt cumprimis quæ ætate Friderici II. [quâ etiam vixit] scribit Albertus Abbas Stadensis in Chronico: *Papa Gregorius insolentias Imperatoris [Friderici II.] contra Ecclesiam metuens, Principes super electione vlteriùs sollicitauit, sed nihil profecit, quia quidam Principum ei rescripserunt, non esse sui iuris Imperatorem substituere, sed tantùm electum à Principibus coronare. Electio enim ad istos dignoscitur pertinere. Ex prætaxione Principum & consensu eligunt Imperatorem, Treuirensis, Moguntinus & Coloniensis. Palatinus eligit, quia Dapifer est, Dux Saxoniæ quia Marscalcus, & Marggrauius de Brandenburg, quia Camerarius, Rex Boëmiæ, qui pincerna est, non eligit, quia non est Teutonicus.* Gemina sunt his verba Speculi Saxonici: An des Keysers Wahl/ sol der erste seyn der Bischoff von Meyntz/ der ander der Bischoff von Trier/ vnd der dritte der Bischoff von Cöln; vnter den Leyenfürsten/ so ist der erste an der Wahl der Pfaltzgraff beym Rhein des Reichs Truchses/ der ander der Hertzog von Sachsen des Reichs Marschalck/ der dritte der Marggraf von Brandenburg/ des Reichs Kämmerer/ der vierde der Schencke des Reichs/ das ist der König von Böhmen/ der hat keine Walh/ darumb das er nicht deutsch ist.

Ex his de Electionibus Imperatorum allatis testimoniis de septem

Electorum origine hoc statuendum videtur, quod ius eligendi omnibus, etiam plebi, competens primùm sibi solis Principes attribuerint, vt antè dictū, pòst commodioris electionis gratiâ à toto Principum conuentu quibusdam Primatibus demandatum, ut illi præconsultarent, quis eligendus, cui, si toti etiam conuentui ita visum fuerit, regnum delatum, quemadmodum colligere est ex electione Friderici I. ex Ottone Frising. antè descriptâ, & ex verbis Alberti Abb. Stad. etiam antè adductis. Cum autem procul dubio qui munera ista regia obiêre aliis Principibus pręcelluerint, hinc factum ut ius illud προβα-λείας de eligendo Imperatore ad hos deuenerit, qui tandem, crescente sensim aliorum autoritate, sibi solis omne eligendi ius, non conuocatis omnibus Principibus, arrogarunt; atque ita consuetudine post Friderici II. tempora plerumque obseruatum', usquedum expressâ sanctione illis Septemuiris hoc ius cum plurimis aliis præeminentiis à Carolo IV. tributum.

Hæc de Ducum Comitumque origine, incremento. & variè mutatâ potentiâ atque autoritate iam notasse sufficiat: hoc tantùm addito, quod, potestate Ducum Comitumque mirum in modum, uti superiùs expositum, crescente, eò ferè tandem res deuenerit, ut vix quicquam superfuerit quo omnia vnius regni membra continerentur, præter Turcicæ potentiæ & proscriptionis metum: donec Friderico III. & Maximiliano Imperatoribus de arctiùs coniungendis & cohibendis Germaniæ ordinibus sedulò actum fuit. Quem in finem in Circulos Germania diuisa est, & supremum Cameræ, quod vocatur, iudicium institutum. Ea interim fuit plærorumque Ducum Comitumque, etiam singulos si spectes, potentia, atque in suos subditos tam æquū iustumque imperium, ut aliquot seculis exteri quidem populi contra Germaniam nihil tentare sint ausi; ipsi subditi autem felicissimè sub illorum alis vixerint. Et verò vtinam liceat eum in modum nobis diu viuere.

Acroamatis III. Finis.

DE GERMANICI IMPERII REPVBLICA ACROAMA QVARTVM.

in quo agitur

DE SEPTEMVIRIS SEV ELECTORIBVS IMPERII GERMANICI.

Espublica Romana ab initio Reges, mox Consules, Tribunos, Dictatores, aliosque Magistratus habuit, donec variis agitatam seditionibus, post grauissimas Marii & Syllæ digladiationes, Caius Iulius Cæsar, deuicto Pompeio, sub nomine Dictatoris, vnius iterum potestati subiecit. Eius ex sorore nepos, filiusque adoptivus Octauianus, patris interfectoribus cœterisque inimicis deuictis, cœptum à patre opus fœliciùs pertexuit, fessamque Rempublicam sub nomine Principis omnem in suam potestatem redegit: Estque iis artibus ab eo stabilitus Principatus, vt immotus postea steterit. Ei post longam felicissimamque dominationem defuncto successit Tiberius, Tiberio Caius, vterquè ex adoptione. Cæterùm interfecto ob horrenda scelera Caïo, cùm, qui iure hæreditario succederet, non esset, rerum omnium ad Senatum populumque Romanum videbatur rediisse summa,

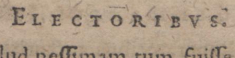
iisque omni iure licere quem vellent sibi præficere: Verùm ea fuit militum potentia, ut inconsulto Senatu hoc sibi iuris sumerent. *Dio Caßius lib.60. Caio mortuo Consules, dimißis in omnes partes vrbis custodibus, Senatum in Capitolium vocarunt. Ibi sententiis discrepapatum, cùm alii populo summam Reip. restituendam, alii vnum Principem eligendum censerent, atque hi rursus alius alii principatum deferret. Ita re infecta reliquum diei & nox tota absumpta est. Interim milites quidam, rapinæ causa Palatium ingreßi Claudium [qui propterea, quòd cum Caio agebat tum vltima metuens se abdiderat] in obscuro angulo occultatum inuenientes, primùm protraxerunt, alium quendam esse, ac secum habere aliquid absconditum rati: mox cognitum Imperatorem salutauerunt, ac in castra deduxerunt. Ibi omnium consensu militum ei, orto nimirum Imperatorio genere, ac bono viro, Imperium est tributum. Consules cùm aliquandiu mißis Tribunis plebis ei edixissent, ne Principatum capesseret, sed sub populi Senatusque & Legum potestate esset: postquam à suis etiam militibus deseri se viderunt, ipsi quoque assensi sunt & imperium ei decreuerunt.*

Aliquoties tamen Senatus, idque, quantùm ex Romana historia colligere licet, ter tantùm, ausus est ante militum suffragia creare Imperatores. Et hac ratione electi sunt: occiso Domitiano, Nerua: contra Maximinum Thracem, Celius Balbinus & Pupienus: interfecto Aureliano, Tacitus.

Sed & ex prædecessorum voluntate & iure quasi hæreditario Imperium adpti sunt plurimi, quos omnes hic recensere nimis longum foret: plærosque collegit Onuphrius Panuinius. *libr. de comitiis Imperialib. cap. 1.*

Ex his ergo constat variam fuisse Imperatorum Romanorum successionem; cuius constituendę potestatē cùm modò hi, modò illi ad se raperent: non potuit non ea res sępius ingentes dare motus; idque factũ esse docent historię. Sanè si etiam cœteris omnibus exclusis, penes solos milites [quemadmodum quoq; vt plurimùm fuit] fuisset electio, res turbis carere non potuisset. Quippe cùm exercitus essent plurimi, iique magnis à se inuicem locorum interuallis disiuncti, omnes tamen idem in creando Imperatore ius sibi vindicarent; non poterat non contingere vt plures simul eligerentur: quibus deinde tamdiu inter se digladiandum erat, donec vnus eorum, cœteris non sine ingenti Reip. clade euersis, solus rerum potiretur.

Con-

Constat quoque & illud pessimam tum fuisse reip. Romanæ conditionem, in qua omnia ferè penes milites eosque mercenarios & maximam partem barbaros, quibus de iure nihil in Rep. debebatur, fuere: quorum tanta fuit proteruia ut vel minima, vel nulla demum de causa, solâ vel voluptate vel auaritiâ stimulati, dominos mutarent. Qua de re egregiè disserit Erasmus *præfatione ad Tranquillum ad Duces Saxoniæ*. Quin eò demum processere malitiæ, ut Imperium palam venale proponerent, pluraque pollicenri darent, ut auctor est Herodianus. Quare quoque non est quod miremur adeò tum cecidisse remp. Romanam ut vix veteris gloriæ vestigia restarent: cùm regnum in se diuisum stare non posse & Sacræ literæ, & ipsa recta ratio, loquantur.

Sed ad rem redeamus. Translato Imperii robore Constantinopolim à Constantino, duo cœpere esse Imperia: Occidentis alterum, cuius metropolis Roma: Orientis alterum, cuius metropolis Constantinopolis. Regebantur autem hæc Imperia modò à pluribus modò ab vno; quippe ea lege diuisa erant, vt sibi mutuò succederent. Circa ipsam autem succedendi rationem nihil mutatum est, donec victo & tonso ab Herulis & Gothis Augustulo, desiit Imperium Occidentis. Tum enim, fortè quòd res vires ipsorum excederet, quieuêre Imperatores, Gothique quietè Italiam possedêre, donec tandem, nescio qua de causa, moto à Iustiniano bello, per Narsetem & Bellisarium omninò victi sunt. Fuit tamen haud diuturnum hoc gaudium, nam offenso Narsete, & ab eo vocatis ex Pannonia Longobardis, quæ acquisiuerat plæraque iterum amisit. Ea tamen quæ retinuit, in quibus & ipsa Vrbs Roma fuit, deinceps ab Exarcho, quem Rauennam Imperatores mittebant, gubernata sunt, cuius, crescentibus quotidie Longobardorum rebus, vires adeò decreuêre vt vix quicquam in illo Romanis auxilii reliquum esset.

Porrò imperante Constantinopoli Leone Isauro exarsit grauissima de Imaginibus controuersia, quæ adeò accendit animos, vt tandem à Pontifice Gregorio II. anathemate obstringeretur Imperator, eique vectigalia quæ hactenus Imperio pendebantur negarentur. Quin & Imperatorem creare voluerunt qui in Italia erant exercitus, omnisque Italia, nisi Pontifex id prohibuisset, vti constat ex Paulo VVarnefrido. *Hist. Longobard. lib.* 5. c. 44. & Anastasio in Vitâ *Gregorii* II. Mansit tamen aliqua Con-

ſtantinopolitanis Imperatoribus auctoritas: nam & cunctam Prouinciam Italiæ literas ſupplices pro erigendis imaginibus Conſtantinopolim miſiſſe, & Papam, miſſo Conſtantinopolim legato, rogaſſe Imperatorem, veniret in Italiam, & Romam & Italiam liberaret à Longobardis, auctor eſt idem Anaſtaſius *in Vitis Gregorii II. & Zachariæ.*

Premebant interea deſtitutos Græcorum auxiliis Romanos crebris irruptionibus Longobardi, confugêre igitur ad Francorum opes longè lateq; tum per Occidentẽ florentes; qui moti Pontificũ, quorũ ob religionẽ magna apud omnes erat auctoritas, precib⁹, ſępiùs auxilio præſtò fuere, & Lõgobardis modò autoritate ſua modò vi in ordinẽ redactis, non modò Romam liberarunt, ſed & poſſeſſionibus non ſpernendis Romanam ornarunt Eccleſiam. Vnde factum, vt Pontifex Romanus, qui iam antè, tanquam Summus Eccleſiæ Chriſtianæ antiſtes, ſummo à Chriſtianis proſequebatur honore, his auctus pręſidiis, paulatim maius ſumpſerit incrementum, donec ad id excreuit eius potentia faſtigium in quo adhuc hodie viſitur. Verùm hæc aliò pertinent.

Liberati crebris Francorum auxiliis Romani, Carolum, iam deuicto Longobardorum regno victoriis clarum, Patricium ſibi adſciuêre. Fuit autem iam tempore ſuperiorum Imperatorum magna Patriciorum dignitas, vt pote quos Patres Imperatoriæ Maieſtatis vocat Iuſtinianus §.2.*I.quibus m.d. ius patr. poteſt ſolu.* Horum iam ferè obſoleta auctoritas tum deficientibus Imperatorum rebus videtur reuixiſſe, quodnam autem eorum fuerit officium videre eſt ex gloſſa antiqua *in c.Adrianus.63. diſtinct. Patricius*, ait illa, *Pater Papæ in temporibus fuit, ſicut Papa in ſpiritualibus eius pater, quia ipſi, vt Patres filiis, Reip. prouidebant.*

Poſtmodum verò Pontifex populuſque Romanus, ſiue vt maiorem referrent pro collatis in ſe beneficiis gratiam, ſiue vt tutiores ab hoſtium incurſibus eſſent, ſiue etiam vt vetus ſibi iterum adſciſcerent Imperii decus, Carolum iam Francorum Longobardorúmque Regem, Patriciumque & Principem Romanum, nihil tale cogitátem, ipſis feriis Natalitiis, Anno poſt natũ Seruatorem DCCCC. impoſito diademate, Imperatorem ſalutarunt.

Et hæc eſt celebris illa Romani Imperii à Græcis ad Francos tranſlatio, quæ cuius autoritate facta ſit multis hactenus ſcriptis acerri-

cerrimè agitatum est, aliis omnia, aliis nihil in hac causa Papæ deferentibus. Id sanè negandum non videtur haud exiguas fuisse Pontificis, vt pote præcipui Reip. Romanæ membri, in hac translatione partes: at qui omnia ei adscribunt, magnam iniuriam inferunt Romanis, quos nullo modo tunc fuisse Pontificis subditos, sed libero vsos in declarando Imperatore Carolo suffragio, satis constat cùm ex veteribus monumentis, ac dilucidè demonstratur in nostro de Rom. Imp. Tractatu. Vnde simul quid eâ translatione ad Carolum deuolutum sit abundè hauriri potest. Certè ipse Anastasius, maximus dignitatis Pontificiæ assertor, ab omnibus electum esse Carolum fatetur *in vita Leonis*. Et Pius II. antè Æneas Syluius, priusquam ad culmen pontificale eueheretur quid senserit, patet ex libro eius de ortu Romani Imperii, quando ita ait: *Populus ille Romanus, qui suo sanguine parauerat Imperium, Carolum magnum primò Patricium, pòst Augustum, concurrente Pontificis consensu, salutauit.*

Translata est autem procul dubio Imperatoria dignitas ad Carolum eo modo quo illam tenuerunt Imperatores Constantinopolitani, quippe in eorum iura successisse videtur Carolus. Fuit verò illorum dignitas hæreditaria, quare & talem translatam esse in Carolum nulli dubitamus: quicquid dixerint Pontificum patroni, qui etiam imposterum Imperialem dignitatem à Papa dependisse statuunt. Vsus verò suo est iure Carolus, quando non consulto Papa Imperialis nominis consortem sibi fecit filium Ludouicum, testibus Annalibus Francicis: Vsus eo est & Ludouicus, dum primogenitum filium sine consensu Pontificis nominis atque Imperii consortem fecit. Certè ita translata tum fuit in Francos Imperii Romani dignitas, vt non nisi penes Francorum reges illa imposterum foret. Vbi notandum accuratè, diuersam esse regni Francorum & Longobardorum ab Imperio Romano dignitatem: vtpote quum verè tum temporis solâ Romanæ vrbis & nonnullarum Italiæ regionum significatione amplum illud nomen Imperii Romani steterit. Hinc ex illo tempore penes Francos quidem solos fuit Imperatoris constitutio in Occidēte, non minùs atque apud illos fuit Regem sibi creare: interim non omnis Rex Francorum statim & Imperatoriam nactus est dignitatē.

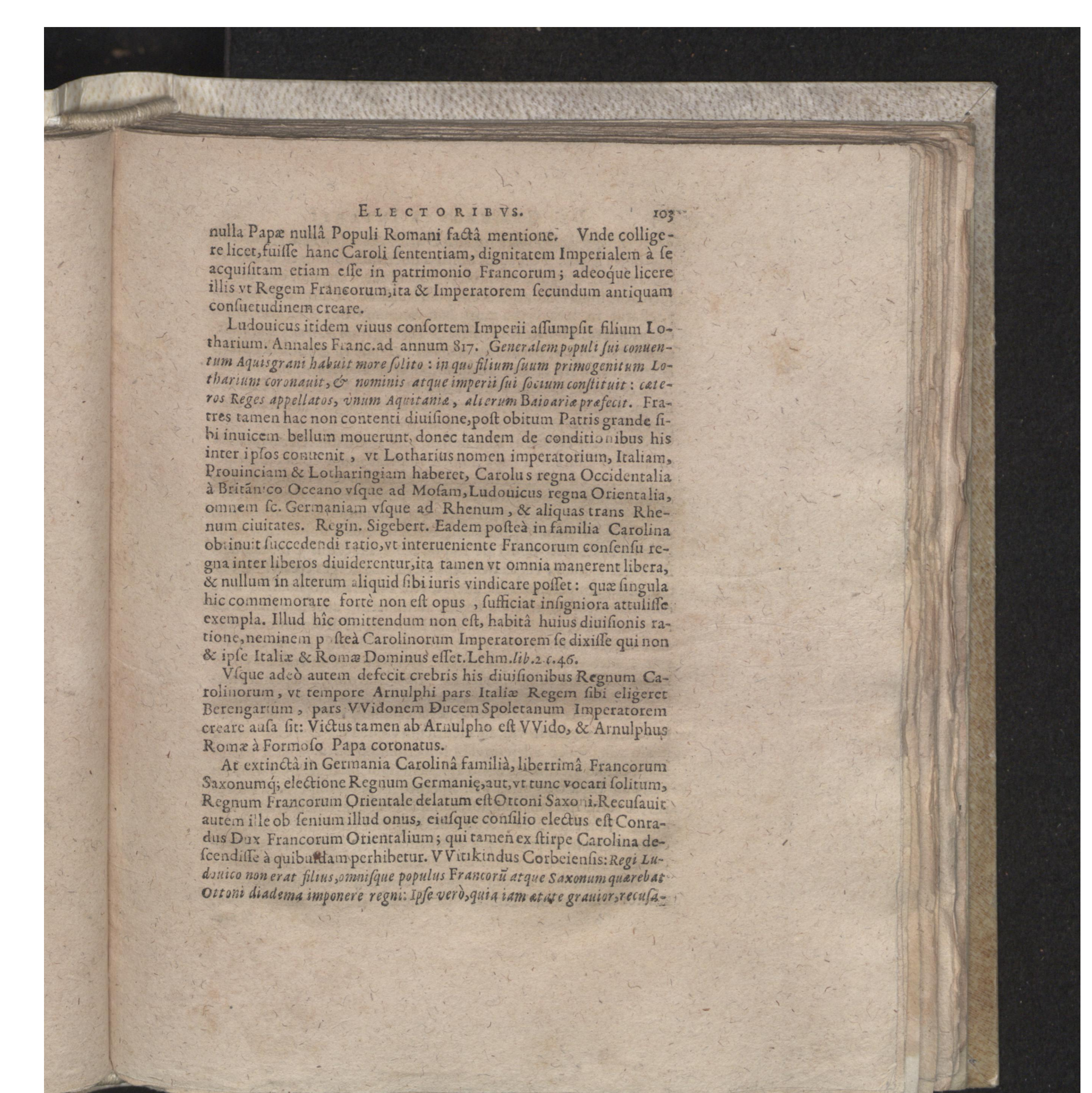
Gente Germanus fuit Carolus, adeoque modo gentibus Germanicis iam olim, teste Tacito, vsitato, quo hodieque Poloni & Dani vtūtur, ipsosque Francos vsos esse docet Hottomann. *Franco Gall. c. 6.*

& Lehm.*Chron.Spirens.l.2.c.3.* ab omni populo, habitâ tamen nobilitatis & natiuitatis ratione, Rex Francorum electus est. Eginhartus. *Obiit Pipinus superstitibus liberis Carolo & Carolamanno, ad quos successio regni diuino nutu peruenerat. Franci siquidem facto solenniter generali conuentu ambos sibi Reges constituunt.* Idem Eginhartus. *Carolus autem, fratre defuncto, consensu omnium Rex Francorum constituitur.*

Sed hic iterum litem mouent Pontificiæ auctoritatis adsertores. Etsi enim hanc Caroli successionem in dubium vocare nequeant, asserunt tamen Pipinum Caroli Patrem, adeoque & ipsum Carolum à Papa Regnum Francorum habere. Verùm ex ipsa tantùm rei narratione quantoperè fallantur apparebit. Torpebant nimio otio Francorum Reges gentis Merouëæ, omniaque Regni negotia Palatii Comites administrabant, solum nomen & cultus regius Regibus supererat: quare Pipinus & ipse Palatii Comes in id tandem cæpit incumbere, vt se regiis oppressum negotiis, Regiâ quoque dignitate ornarent Franci. Res hæc ardua meliorem habita est sortitura exitum, si ob religionis opinionem res deferret ur ad Ponticem. Missi Legati promptum inuenêre Pontificem. Ex his quæ Pontificis fuerint partes quilibet sanus facilè perspicit. Aliud enim est Regem creare, aliud creandi consilium dare, aut declarare suo testimonio quid populo liceat in rege creando. Aliud ius creandi habere, aliud ius consilii dandi. Quanquam consilii in huiusmodi rebus dandi ius nemo habet nisi à quo petitur. Sigon. Alb. Stadens. Hottoman. *Franco Gall.c.15.* Et Lupoldus de Bapenberg. *in Tractat.de iur. Regn.& imper.* ait: *Zacharias deposuit Regem Francorum, expone, id est, deponendum consuluit & consensit.*

Videamus nunc de Successoribus Caroli Magni. Et filium quidem Ludouicum à Patre etiam viuente in societatem regni assumptum suprà iam diximus. Clara sunt Eginharti verba. *Cumque iam morbo & senectute premeretur Carolus, aduocatum ad se Ludouicum Aquitaniæ Regem, qui solus filiorum Hildelgardis supererat, congregatis solenniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum consilio, consortem sibi totius Regni, & Imperialis nominis hæredem constituit: impositoque capiti eius diademate Imperatorem & Augustum iussit appellari.* In quibus duo hæc inprimis notanda. Primò quod Francorum consensu constituerit Regem, filium Ludouicum Carolus. Deinde quod interueniente eorundem consensu Imperatorem eum appellauerit,

nul

nulla Papæ nullâ Populi Romani factâ mentione. Vnde colligere licet, fuisse hanc Caroli sententiam, dignitatem Imperialem à se acquisitam etiam esse in patrimonio Francorum; adeoque licere illis vt Regem Francorum, ita & Imperatorem secundum antiquam consuetudinem creare.

Ludouicus itidem viuus consortem Imperii assumpsit filium Lotharium. Annales Franc. ad annum 817. *Generalem populi sui conuentum Aquisgrani habuit more solito: in quo filium suum primogenitum Lotharium coronauit, & nominis atque imperii sui socium constituit: cæteros Reges appellatos, vnum Aquitaniæ, alterum* Baioariæ *præfecit.* Fratres tamen hac non contenti diuisione, post obitum Patris grande sibi inuicem bellum mouerunt, donec tandem de conditionibus his inter ipsos conuenit, vt Lotharius nomen imperatorium, Italiam, Prouinciam & Lotharingiam haberet, Carolus regna Occidentalia à Britānico Oceano vsque ad Mosam, Ludouicus regna Orientalia, omnem sc. Germaniam vsque ad Rhenum, & aliquas trans Rhenum ciuitates. Regin. Sigebert. Eadem posteà in familia Carolina obtinuit succedendi ratio, vt interueniente Francorum consensu regna inter liberos diuiderentur, ita tamen vt omnia manerent libera, & nullum in alterum aliquid sibi iuris vindicare posset: quæ singula hic commemorare fortè non est opus, sufficiat insigniora attulisse exempla. Illud hîc omittendum non est, habitâ huius diuisionis ratione, neminem posteà Carolinorum Imperatorem se dixisse qui non & ipse Italiæ & Romæ Dominus esset. Lehm. *lib. 2. c. 46.*

Vsque adeò autem defecit crebris his diuisionibus Regnum Carolinorum, vt tempore Arnulphi pars Italiæ Regem sibi eligeret Berengarium, pars VVidonem Ducem Spoletanum Imperatorem creare ausa sit: Victus tamen ab Arnulpho est VVido, & Arnulphus Romæ à Formoso Papa coronatus.

At extinctâ in Germania Carolinâ familiâ, liberrimâ Francorum Saxonumq; electione Regnum Germaniæ, aut, vt tunc vocari solitum, Regnum Francorum Orientale delatum est Ottoni Saxoni. Recusauit autem ille ob senium illud onus, eiusque consilio electus est Contradus Dux Francorum Orientalium; qui tamen ex stirpe Carolina descendisse à quibusdam perhibetur. VVitikindus Corbeiensis: *Regi Ludouico non erat filius, omnisque populus* Francorū *atque Saxonum quærebat Ottoni diadema imponere regni: Ipse verò, quia iam ætate grauior, recusa-*

bat onus Imperii, eius tamen consultu Conradus quondam dux Francorum, eligitur in Regem. Post cuius obitum liberrimâ iterum electione, & Conradi iam in agone agentis consilio, ad idem regnum euectus est Henricus filius Ottonis, Auceps posteà dictus. Luitprand. lib. 7. c. 7. testatur in hæc verba mori iam vicinum Conradum allocutum esse proceres: *Henricum Saxonum & Thuringorum Ducem prudentissimum Regem eligite, Dominum constituite. Is enim est & scientiâ pollens, & iustæ seueritatis censurâ abundans, cui vt obediatis, non tantùm consulo sed & oro:* De Ottone primo clara sunt verba VVitekindi lib. 1 sub finem. *Henricus Rex cùm se grauari iam morbo sensisset, conuocato omni populo designauit filium suum Ottonem Regem.*

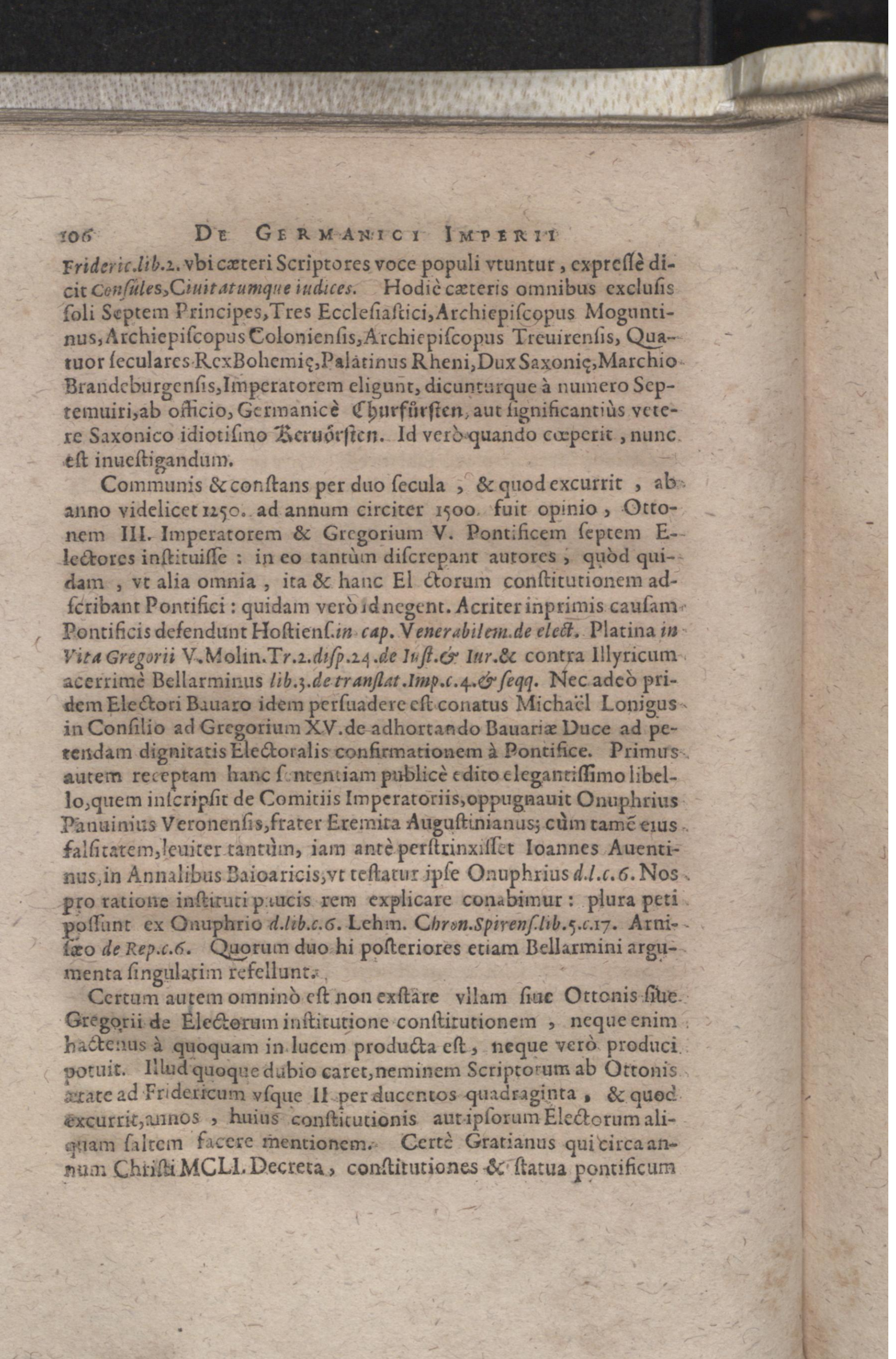
Neglexerat Henricus Rex Italiam solâ contentus Germaniâ, & ne quidem inuitatus à Papa nomen Imperatorium voluerat recipere, Viterbiensi teste. Verùm Otto, & Italiam & Vrbem Romam, quam nonnulli ex populo iam in suam potestatem redegerant, suæ subiecit rursum potestati, Imperatorque omnium consensu dictus, omnem dignitatem Imperatoriam ad Germanos transtulit: quemadmodum id ex dicti nostri de Imper. Rom. Tractatus c. 10. constat. Et exinde factum, vt qui deinceps Germaniæ Reges creati sunt, simul & iura Imperatoria sint adepti, vtut Imperatorio nomine ante coronationem Pontificiam sæpiùs abstinuerint, adeoque vna ex eo tempore fuit & Regis Germaniæ & Imperatoris Romani constitutio, vtpote quum hæ dignitates ex eo indissolubili vinculo cohæserint, adeò vt tandem ipsa quoque Germania & in Italia regnum Longobardicum vulgò appellatione Imperii Romani cæperint vsurpari.

Fuit autem is, quem hactenus explicauimus, in Germaniæ regno succedendi modus in vsu, ad Henricum vsque IV. Qui cùm eodem modo adhuc puer adeptus esset Imperium, optimam hanc & hactenus maximo Germaniæ bono frequentatam succedendi rationem turbauit Papa Gregorius VII. Spernebant pueri Imperium Proceres; & fortè ipse iam adultior, non ita vt debebat administrabat Regnum. Vsus ergo oblatâ occasione Gregorius rebellantes iam Principes confirmat, Imperatorem anathemate ferit, & quod antè auditum erat nunquam, regno deiici mandat. Parent rebelles Imperatori Principes, & Rudolphum eligunt; factaque tum Constitutio quam Auctor Belli Saxonici refert, his verbis. *Hoc sibi communi consensu pro-*

su probatum, Romani *Pontificis auctoritate est corroboratum, vt* Regia *potestas nulli per hæreditatem cederet, sed filius* Regis*, etiamsi valdè dignus esset, per electionem spontaneam, non per successionis lineam proueniret. Si verò non esset dignus* Regis *filius, vel si eum nollet populus, quem* Regem *facere vellet, in potestate haberet populus.*

Licèt verò à rebellibus tantùm Imperii Principibus lata fuerit hæc constitutio, fractâ tamen maiestate Imperiali, & degenerante Imperio deinceps per aliquod tempus in anarchiam ferè, hæreditaria deinde successio planè sublata est. Quæ res quàm ingentes dederit turbas loquuntur omnes illius æui historiæ. Etenim cùm saluberrimo instituto non exigua haberetur sanguinis ratio, hoc vnico quasi repagulo quo feroces Principum cohiberentur animi remoto, & effrænem nacti Proceres potestatem, non potuere non maximis omnia miscere motibus. Dum enim quisque sibi vt digniori, potentiori aut opulétiori primas quoque in rep. arrogare contendit, electi sunt eodé tempore plures, qui inter se cómissi totam ferè Germaniam euerterunt. Accessit ingens illa quorundã Pontificum improbitas, qui, quòd res Gregorio satis benè successerat, ferociores redditi, omnia deinceps susque deque habere, & modò in illum gladio suo spirituali furere, nunquam non desiere, dummodò sibi suæque consulerent auaritiæ. Quâ in re quàm bene secuti sint exempla Seruatoris & Petri, quorum Vicarii & Successores haberi volunt, ipsi viderint.

Vidimus hactenus successionem Imperii partim fuisse hæreditariam, partim electitiam. Videndum demum penes quos illa electio tum fuerit, & penes quos nunc sit. Factam autem fuisse ab omnibus, vel ex iis quæ suprà attulimus, testimoniis satis constat, in quibus subinde, omnium, cunctorum, totius denique populi fit mentio: idque de Principibus, Episcopis & Nobilibus nemo fortè negauerit. De Ciuitatibus id negat Bellarminus *lib.3. de Translat. Imperii.* Refutatur verò & multis & præclaris testimoniis à Lehmanno Chron. Spirens. *libr.5. capit.17.* Certè vel electione Henrici II. constat rem aliter se habere. Etenim cùm is Sifridum Archiepiscopum Coloniensem rogasset, vt se in consequendo imperio iuuaret, respondit ille: *Quò melior & maior pars populi se inclinauerit libenter se assensurum.* Dithmarus *lib.4.* Populum auté includere etiam Ciuitates, vel ipsa recta ratio docet: quin & Radeuicus *de reb. gest.*

*Frideric.lib.*2. vbi cæteri Scriptores voce populi vtuntur, expreſſè dicit *Conſules, Ciuitatumque iudices.* Hodiè cæteris omnibus excluſis ſoli Septem Principes, Tres Eccleſiaſtici, Archiepiſcopus Moguntinus, Archiepiſcopus Colonienſis, Archiepiſcopus Treuirenſis, Quatuor ſeculares Rex Bohemię, Palatinus Rheni, Dux Saxonię, Marchio Brandeburgenſis, Imperatorem eligunt, dicunturque à numero Septemuiri, ab officio, Germanicè Churfürſten, aut ſignificantiùs vetere Saxonico idiotiſmo Keruórſten. Id verò quando cœperit, nunc eſt inueſtigandum.

Communis & conſtans per duo ſecula, & quod excurrit, ab anno videlicet 1250. ad annum circiter 1500. fuit opinio, Ottonem III. Imperatorem & Gregorium V. Pontificem ſeptem Electores inſtituiſſe: in eo tantùm diſcrepant autores, quòd quidam, vt alia omnia, ita & hanc El ctorum conſtitutionem adſcribant Pontifici: quidam verò id negent. Acriter inprimis cauſam Pontificis defendunt Hoſtienſ. *in cap. Venerabilem. de elect.* Platina *in Vita Gregorii* V. Molin. Tr. 2. *diſp.* 24. *de Iuſt. & Iur.* & contra Illyricum acerrimè Bellarminus *lib.* 3. *de tranſlat. Imp. c.* 4. *& ſeqq.* Nec adeò pridem Electori Bauaro idem perſuadere eſt conatus Michaël Lonigus in Conſilio ad Gregorium XV. de adhortando Bauariæ Duce ad petendam dignitatis Electoralis confirmationem à Pontifice. Primus autem receptam hanc ſ ntentiam publicè edito elegantiſſimo libello, quem inſcripſit de Comitiis Imperatoriis, oppugnauit Onuphrius Panuinius Veronenſis, frater Eremita Auguſtinianus; cùm tamẽ eius falſitatem, leuiter tantùm, iam antè perſtrinxiſſet Ioannes Auentinus, in Annalibus Baioaricis, vt teſtatur ipſe Onuphrius *d. l. c.* 6. Nos pro ratione inſtituti paucis rem explicare conabimur: plura peti poſſunt ex Onuphrio *d. lib. c.* 6. Lehm. *Chron. Spirenſ. lib.* 5. *c.* 17. Arniſæo *de Rep. c.* 6. Quorum duo hi poſteriores etiam Bellarmini argumenta ſingulatim refellunt.

Certum autem omninò eſt non exſtare vllam ſiue Ottonis ſiue Gregorii de Electorum inſtitutione conſtitutionem, neque enim hactenus à quoquam in lucem producta eſt, neque verò produci potuit. Illud quoque dubio caret, neminem Scriptorum ab Ottonis ætate ad Fridericum vſque II per ducentos quadraginta, & quod excurrit, annos, huius conſtitutionis aut ipſorum Electorum aliquam ſaltem facere mentionem. Certè Gratianus qui circa annum Chriſti MCLI. Decreta, conſtitutiones & ſtatua pontificum

describit, ne verbo quidem huius constitutionis meminit. Exstatque tamen hodie in Basilica D. Petri elogium sepulchrale Gregorii V. in quo omnia præclarè ab ipso gesta enumerantur, huius tamen constitutionis nulla fit mentio. Probabile autem non est rem hanc tanti momenti in hoc monumento desiderari, & ab omnibus eius ævi Scriptoribus silentio esse præteritam.

Primum omnium qui Electorum faciat mentionem esse Martinum Polonum, ait ipse Baronius *ad annum 996. num. 70.* Vixit autem Polonus circa tempora Friderici II. adeoque 250. circiter annis post Ottonem, quare vix ei fidem adhibere poterimus in iis rebus quæ ante ipsius tempora gestæ sunt præsertim destituto aliorum testimoniis. Quin nec ipse Polonus constitutionis alicuius meminit, nec tempore Ottonis cœpisse Electores dicit, hoc tantùm affirmat, post Ottonis tempora cœpisse officiales Imperii eligere: quod & nos facilè largimur. Verba eius sunt. *Et licet tres isti Ottones per successionem generis regnauerint, tamen posteà fuit institutum vt per officiales Imperii Imperator eligeretur, qui sunt septem &c.*

Quin & euidenter probari potest, etiam post Ottonem tertium ad Fridericum II. vsque Imperatores, non tantùm septem illorum, sed aliorum etiam Principum suffragiis electos esse. De Henrico II. qui successit Ottoni III. ita Otto Frising. *l. 6. c. 27. Anno ab incarnatione Domini M. I. mortuo sine hærede Ottone III. Henricus, Patre Hezilone, natione Noricus, eiusdemque gentis Dux, ab omnibus Regni proceribus electus LXXXVII. ab Augusto creatur.* De Conrado successore Henrici idem Frising. *d. l. c. 28. Anno ab incarnatione MXXV. defuncto sine filiis Henrico, Conradus natione Francus, consilio antecessoris sui, cuius tamē dum adhuc viueret gratiā carebat, ab omnibus electus LXXXVIII. ab Augusto regnum sortitur.* Verùm omnia Scriptorum testimonia paucis his pagellis inicere non licet: videri ea possunt apud Onuphr. *dict. lib. de Comitiis Imper. c. 6.* Breuiter tamen, quid de sequentibus etiam Imperatoribus habeant Scriptores, enumerabimus, secuti in eo Bellarminum dum summam demonstrationum Onuphrii recitat *lib. 3. de Translat. Imp. c. c. 2.* De Henrico III. filio Conradi, qui patre uiuente in Comitiis electus est, nemo Scriptorum affirmat eum ab Electoribus fuisse creatum: quin rebellis tum fuit Bohemiæ Dux: tantum abest vt hunc Imperatorem elegerit. Henricum IV. electum ab Episcopis & Principibus Germaniæ scribit Abbas Vrspergensis in Chronico

anni 1053. Henricum V. ab omnibus electum esse testatur idem Vrspergensis in chronico anni 1106. Lotharium electum fuisse ab Archiepiscopis duobus, Episcopis octo, Abbatibus multis, & eminentioribus aulæ Regalis primatibus, scribit Continuator Sigeberti in chronico anni 1126. Conradum III. electum à multis Principibus, non vocato etiam Saxone, & vacante sede Moguntinâ, scribit Otto Frisingens. *lib. 7. cap. 22.* Fridericum I. ab omnibus totius Germaniæ Principibus electum fuisse scribit idem Frisigins. *lib. 2. de reb. gest. Frideric. cap. 1.* Philippum à Sueuis, Bauaris, Saxonibus: Ottonem IV. à Coloniensibus, Argentinensibus, aliisque nonnullis electum testis est Abbas Vrspergensis in chronico. De electione verò ipsius Friderici II. ita loquitur idem Vrspergensis. *Ann. Domini MCCXX. Otto excommunicatus denunciatur. Tunc Principes Alemanniæ, Rex videlicet Bohemiæ (qui paulò antè ex Duce assumptus fuerat ab Henrico IV. ad regnum) Dux Austriæ, Dux Bauariæ, Landgrauius Thuringiæ & alii complures conuenientes, Fridericum Regem Siciliæ elegerunt, cui etiam olim, cùm adhuc in cunis esset, iurauerant fidelitatem.*

Ex his ergo clarè patet ad Fridericum II. usque plærosque Principes, non solos Septemuiros, elegisse Imperatorem. Neque verò id negat, neque etiam negare potest Bellarminus. Quin grauia hæc esse argumenta, & à Viris prudentibus non contemnenda sponte fatetur. Quare eò demum redit eius sententia, vt latam quidem hanc constitutionem tempore Ottonis III. à Pontifice dicat, verùm ante Friderici tempora in vsum, quibusdam ex partibus, non fuisse deductam. Varias autem fingit huius constitutionis partes, quas nos hic, ut fictitias, non recensebimus. Ipsa enim constitutio cùm in rerum natura non sit, neque unquam fuerit, liberum illi visum quiduis fingere.

In eo anxius laborat Bellarminus vt Electorum constitutionem soli Pontifici adscribat, licèt quo tempore, aut à quo Pontifice, id factum sit ipse dubitare videatur. Non disputabimus nunc an tale quid in Pőtificē cadere possit iure diuino, quippe id magis ad Theologorum Scholas pertinet, & egregiè actum est à multis: neq; id nunc attingemus nihil tale quid iure humano cōpetere Pőtifici, vtpote qui Imperatoribus subiectus fuerit & iure esse debeat: quod solidè demonstrabitur *in Tractatu de Imperatore Romano.* Argumēta Bellarmini quæ habet *lib. 3. cap. 5.* paucis videbimus. Et primò quidem nititur testi-

testimonio Pontificum ipsorum *in cap. Venerabilem. extr. de elect.* & *Decreti Concilii Viennensis quod extat in Clementina, Romani principes: de iureiur.* Verùm prætérquàm quòd multa falsa hæc contineant, sunt etiam domestica testimonia, quibus adhibere fidē, stolidum foret. Testimonia autem Scriptorum Germanorū quę producit, iuniora sunt, quàm ut illis, in hac causa, credere tutò liceat, & iam antè diximus, communē hunc fuisse errorē, primumq; ab Onuphrio refutatum. Sed nec omnes id quod vult Bellarminus loquuntur. Nam Iordanus ad Carolum M. principium electionis, non verò ad Pontificem refert. Et Nauclerus diuersas tantùm de hac re opiniones recenset. Magnū sententiæ suæ robur ponere videtur Bellarminus in Instrumento electorum ad Nicolaum III. missō. At verò illud à tribus tantùm subscriptum ex Goldasto respondet Arnisæus *de Rep. c. 6.* Et quis miretur, vigente maximè Pontificis tyrannide, tale quid à Clericis inprimis & aliis qui Pontificias partes tuebantur profectum esse, accedente præsertim specie superstitionis, & iuris Pontificii, quod tum maximè vbique vigebat, auctoritate? Et verò quum regni Germanici dispositionem nullo prætextu Pontifices ad se possint trahere, quin multi eorum apertè sint fassi nihil illud ad se pertinere, quomodo Pontifex potuit præscribere Germanis rationem eligendi Regis? Nec est quod dicas Imperii Romani, prout illud est, aliquid à regno Germanico distinctum, curam Pontificii esse iuris. Fac enim ita esse, tamen postquàm semel conuenerat vt is esset Imperator quem Germani constituerent Regem, circa modum eligendi Regem & per consequens Imperatorem nihil ille decernere potuit. Bene verò est, licèt inter Principes pro superiorum temporum conditione habuerint Papæ suos adulatores, non defuisse tamē Germaniæ suos etiam libertatis defensores. Quantopere Fridericus I. & plærique Imperii Principes restiterint Pontifici videre est ex rescripto publico quod factum est Bisuntii, & extat apud Lehm. Chron. Spirens. *lib. 5. cap. 68.* Ludouicus quoque Bauarus, masculè conatibus Papæ se opposuit, quæ res haud paruas dedit in Germaniâ turbas: inter ipsos tamen Monachos defensores inuenit: VVilhelmum Occam, Ioh. de Gandauo, Marsilium Patauinum, & alios complures. Et vt vetera taceam, quàm egregiè gloriosissimus Imperator Ferdinandus I. contra Pontificem volentem irritam facere ipsius electionē, quòd resignatio Imperii à Carolò V. non in ipsius sed Electorum manus facta esset, Im-

perii decus defendit? Vide Seldium *in feinem Bedencken.*

Sed redeamus unde digressi sumus. Ottoni IV. coëtaneo Friderici II. nonnulli quoque Electorum constitutionem adscribunt, factam sc. in Comitiis Fracofurtensibus. Sed respondet illis Goldastus ipse qui constitutionem hanc ediderat. *pace illorum liceat fateri quod res est. Imposuerat mihi Marquardus Freherus, qui illud decretum sua manu exscriptum sub nomine Ottonis IV. ad me transmisit, ego porrò aliis communicando, & in Constitutiones imperiales referendo, sine dolo tamen & fraude: comperi illud decretum non esse Ottonis IV. sed à Iohanne Baptista Egnatio in vita Ottonis IV. confictum, probabiliùs quidem iuxta veterum opinionem quàm veriùs.*

Friderico denique II. multi etiam magni nominis viri constitutionem Electorum adscribunt. Et sanè fatendum est post eius tēpora magis magisque ad pauciores redactam esse eligendi potestatem. Sed nec huic opinioni accedere nobis licet. Etenim hæc quoque constitutio à nemine unquam mortalium visa est: neque credibile est tot Principes unâ aliqua motos cōstitutione tanto suo iuri statim cessisse. Quod autē Abbas Tritthemius VVilhelmum Hollandū Friderici coætaneum ab Electoribus electum scribit, veremur sanè ne id veterum testimonio scriptorum destitutus faciat, & secundum mores sui æui loquatur. Quin fortassis non incommodè hic locus explicari potest, quod iam tum magnam in electione obtinuerint ii Principes qui hodiè Electores dicuntur, auctoritatem: quod certè negari non potest. Clara sunt hac de re verba Epkonis à Repkau in Speculo Saxonico art. 57. *In Principis electione primus erit Episcopus Moguntinus, secundus Treuirensis, tertius Coloniensis. Primus inter illustres regni Palatinus Rheni, qui est Dapifer, secundus Dux Saxoniæ, Mareschallus, tertius Marchio Brandeburgensis, Camerarius. Rex Bohemiæ Pincerna est, qui non eligit quia non est nostræ nationis. Præter istos succedit etiam electio omnium Principum Imperii tam clericorum quàm laicorum: non quòd secuti prædicti secundum eorum placitum eligere debeant, sed quem omnes illustres eligunt, eundem præ cæteris in Regem nominabunt.* Eandemque sententiam confirmat Abbas Stadensis ad annum 1240. *Papa Gregorius*, inquit, *insolentias metuens Imperatorias contra Ecclesiam, Principes Germaniæ super electione alterius sollicitauit, & nihil profecit, quia quidam Principes rescripserunt, non esse sui iuris Imperatorem constituere.* Addit deinde. *Ex prætaxatione Principum & consensu eligunt*

Impe-

Imperatorem Treuirensis, Moguntinus & Coloniensis : & de secularibus eligit Palatinus qui Dapifer est, Dux Saxoniæ quia Mareschallus, & Margrauius de Brandeburg quia Camerarius, *Rex Bohemiæ Pincerna est: non tamẽ eligit quia non est Teutonicus.* Vbi nota quod dicat: quia officia illa habeant eligere Principes. Vnde colligimus non paruam quoque occasionem, adipiscendæ tantæ potestatis præbuisse hæc officia, de quibus infra plura.

Manifestum autem est ex his omnibus , iam horum Scriptorum tempore (vixerunt autem circa tempora Friderici II.) aliquam præ cæteris eorum Principum, qui hodiè Electores audiunt, in eligendo potestatem fuisse, attamen non tantam quę reliquos omninò excluderet. Vnde concludimus: cùm Friderico II. morruo perturbatissimus esset Germaniæ status, & interregno multorum annorum Rempub. ferè nemo curaret, cæteris vel ob imbecillitatem vel ob negligentiam iura sua non satis tuentibus, [ut sanè ex illo tempore Ordinum pauci habuerunt curam totius Imperii, donec Maximilianus I. instituit illam in Circulos diuisionem, & Cameram Spirensem,] hos ut potentiores sibi solis hoc iuris sumpsisse. Confirmat hoc etiam Aurea Bulla quando statim *lib.*1. ad laudabilem consuetudinem prouocat. Et in eadem nobiscum sententia sunt Onuphrius [*de Conciliis imperat.cap.*6. Arnisæus *de Rep.cap.*6. Carpzov. *de Leg.Reg. Germ.cap.*11.*sect.*1.

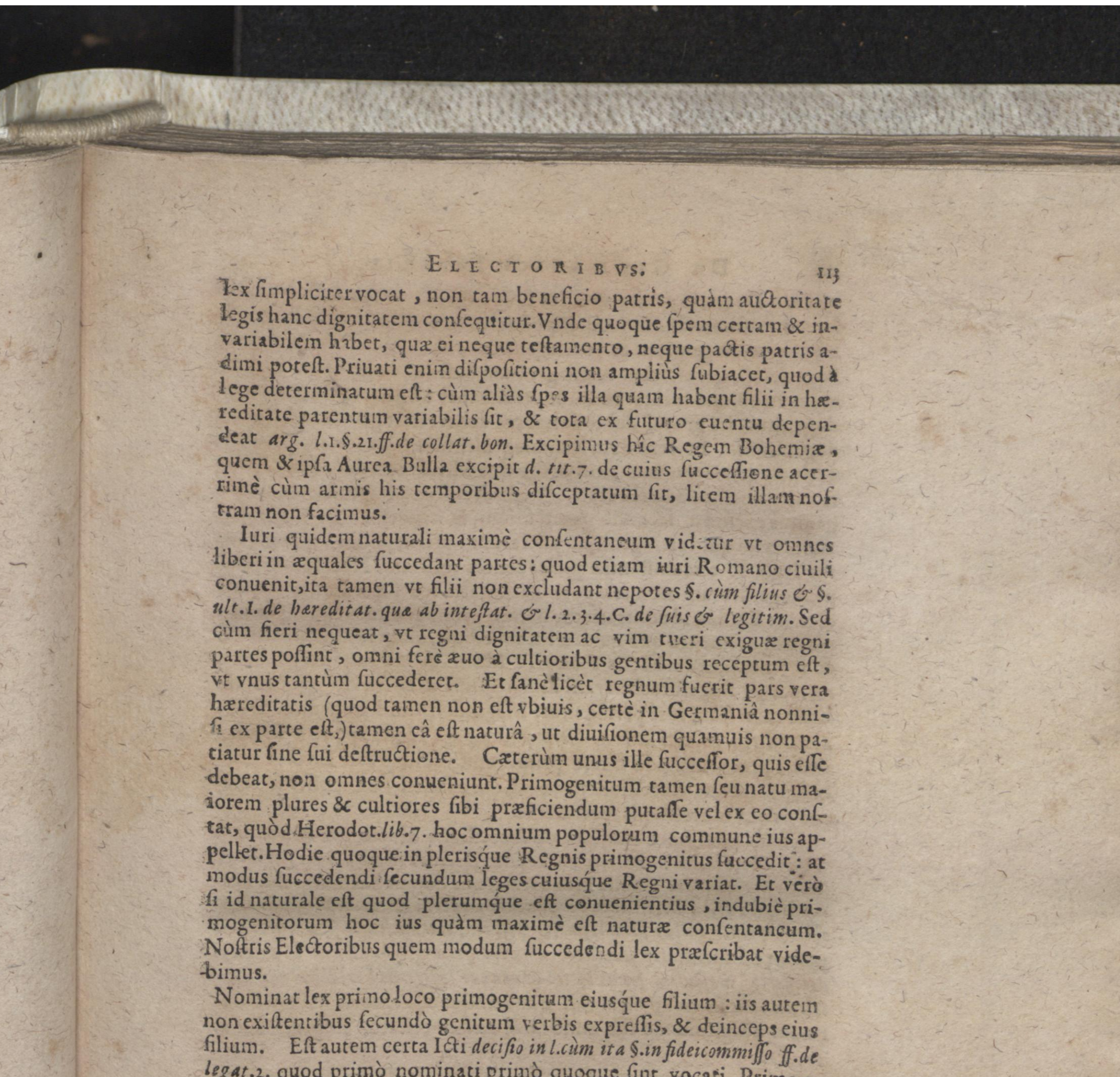
Confirmata autem est hæc iam moribus introducta consuetudo solenni & firma lege [& quidem optimo consilio, quòd intersit reip. quàm maximè vt summum ipsius regimẽ firmiter sit constitutum,] à Carolo IV. quam legem Auream Bullam vocamus : eâque tota eligendi ratio & omnis Electorum potestas continetur. Et verò ex eo demum Septemuiri illi Electorium titulum suo nomini adiecerunt, creuitque illorum dignitas maximè. Nos ex Aureâ illâ Bullâ , quæ ad nostrum institutum facere videbuntur, paucis excercepemus.

Et primò quidem quomodo deferatur electoralis dignitas videbimus. Vbi obseruandum , Electores *vi & virtute Regni & Principatuum suorum* hoc iuris adipisci *A.B.tit.*7. Quod ita intelligendum est, vt, si Archiepiscopi Archiepiscopatus suos, Rex Bohemiæ Bohemiam , Palatinus Palatinatum , Elector Saxoniæ Electoralem ducatum Saxoniæ, Brandeburgicus Electoralem suam terram, legitimè acquisierint, eligendi quoque ius obtineant. Quare non simpliciter

personæ,sed quatenus ea terram possidet,hęc cohęret dignitas.Et Ecclesiastici quidem Electores,vt alii Germanię Episcopi,vel electione vel collatione instituútur. Electio fit communi vel pluriumCapitularium suffragio. In subsidium verò electionis introducta est postulatio,vt eum quem eligere non licet postulare liceat : petitque per eam Capitulum à superiore, vt eum sibi præficiat, quem eligere non licebat.Collatio fit ab Imperatore & Pontifice, si fortè emerserit aliqua in eligendo difficultas. Et ita quidem hodie obtinet. Olim Apostoli & hinc populus cum aliis Episcopis Episcopos eligebant. Verùm pòst Imperatores & Reges amplexi fidem Christianam paulatim hoc sibi sumpserunt, cumprimis postquàm Episcopi inuidendis opibus cœperunt eminere,& ad Reip.consilia admoueri,prudenter existimantes sua multùm interesse quibusnam tanta potestas tantæque facultates concrederentur,simul etiam vt esset vnde bene meritis possent tribuere beneficium. Hinc valdè conqueritur Baronius ad ann. DLIX. à Regibus esse præsumtum ius præficiendi Ecclesiis pastoribus destitutis Episcopos hoc seculo tum in occidente, tum in oriente.Viguit ea consuetudo in Germania quoque vsq; ad Gregorium VII.qui hac etiam de causâ litem Henrico IV.mouit. Res variis agitata bellis eò tandem deuenit,vt Henricus V.iuri suo cedere coactus sit. Vbi dimidium eum maiestatis perdidisse rectè iudicat Onuphrius ad Platinam. Ex eâ transactione ad Pontificem deuoluta est confirmatio Archiepiscoporum per baculum: ad Imperatorem collatio bonorum temporalium per sceptrum, reuerâ in speciem magis, quàm ut arbitrio Cæsaris multùm hac in re manserit reliquum. Postea tamen omnia ferè ad se traxere Pontifices, coactique Episcopi Germani multis aureorum millibus pallium, quod vocant, redimere, donec iterùm eâ de re inter Nicolaum V.& Fridericum III. transactum est, quæ pacta hodieque in curia Romana vocantur Concordata nationis Germanicæ in curiâ Romanâ. Secundum ea sola ferè electio obtinet, nisi quod emergentibus quibusdam difficultatibus aliquando licet Imperatori & Pontifici Episcopum constituere.

Et hæc de Ecclesiasticis. Seculares vel successione, vel nudâ Imperatoris collatione hanc dignitatem consequuntur. Successione : quamdiu aliquis ex familia sexus masculini laicus legitimè natus superest.Succedit autem semper filius primogenitus laicus: quem quia

lex

lex simpliciter vocat, non tam beneficio patris, quàm auctoritate legis hanc dignitatem consequitur. Vnde quoque spem certam & invariabilem habet, quæ ei neque testamento, neque pactis patris adimi potest. Priuati enim dispositioni non amplius subiacet, quod à lege determinatum est: cùm aliàs spes illa quam habent filii in hæreditate parentum variabilis sit, & tota ex futuro euentu dependeat *arg. l.1.§.21.ff.de collat. bon.* Excipimus hîc Regem Bohemiæ, quem & ipsa Aurea Bulla excipit *d. tit.7.* de cuius successione acerrimè cùm armis his temporibus disceptatum sit, litem illam nostram non facimus.

Iuri quidem naturali maximè consentaneum videtur vt omnes liberi in æquales succedant partes: quod etiam iuri Romano ciuili conuenit, ita tamen vt filii non excludant nepotes §. *cùm filius & §. ult. I. de hæreditat. quæ ab intestat. & l. 2.3.4.C. de suis & legitim.* Sed cùm fieri nequeat, vt regni dignitatem ac vim tueri exiguæ regni partes possint, omni ferè æuo à cultioribus gentibus receptum est, vt vnus tantùm succederet. Et sanè licèt regnum fuerit pars vera hæreditatis (quod tamen non est vbiuis, certè in Germaniâ nonnisi ex parte est,) tamen eâ est naturâ, ut diuisionem quamuis non patiatur sine sui destructione. Cæterùm unus ille successor, quis esse debeat, non omnes conueniunt. Primogenitum tamen seu natu maiorem plures & cultiores sibi præficiendum putasse vel ex eo constat, quòd Herodot. *lib.7.* hoc omnium populorum commune ius appellet. Hodie quoque in plerisque Regnis primogenitus succedit: at modus succedendi secundum leges cuiusque Regni variat. Et verò si id naturale est quod plerumque est conuenientius, indubiè primogenitorum hoc ius quàm maximè est naturæ consentaneum. Nostris Electoribus quem modum succedendi lex præscribat videbimus.

Nominat lex primo loco primogenitum eiusque filium: iis autem non existentibus secundò genitum verbis expressis, & deinceps eius filium. Est autem certa ICti *decisio in l.cùm ita §.in fideicommisso ff.de legat.2.* quod primò nominati primò quoque sint vocati. Primo a. loco hîc nominatur primogenitus, hinc eius filius? inde secundò genitus, sub hac tamen conditione, si sine liberis decesserit primogenitus, cuius conditionis ea vis est, ut existentibus quibuscunque primogeniti legitimis masculis hæredibus, excludatur secundò ge-

nitus. De tertiò genito non ita sunt expressa verba A. B. omninò tamen existimandũ est, quod disposuit lex in ordine succedẽdi, qui est inter secundò genitum & primogenitum, idem eam velle in ordine succedendi, qui est inter tertiò genitum & secundò genitum: eadem enim vtrobique militat ratio, & uti se habet ad primogenitum secũdogenitus, ita procul dubio se habere debet tertiogenitus ad secundogenitum. Et verò dum secundogeniti filium lex vocat, omninò excludit tertiogenitum, nisi & ille sine liberis decedat, quæ conditio in prioribus adiecta erat. Vnde decidi potest quæstio, an tertiò genitus excludat secundò geniti filium, & nepotes. Et vim inferunt textui qui tertiogenitum præferunt: pro nepotibus quoque ratio legis & circumstantiæ præcedentes militant. Nec iuuat quod primogenituram non tempore natiuitatis sed successionis acquiri dicant: Etenim id contrariatur naturæ primogenituræ, quæ ipso acquiritur momento quo quis in lucem editur, unde ius instantaneum & momentaneum à Ictis dicitur. Molin. *de Hispan. primogen. lib. 3. cap. 6. n. 30.* Engelbrecht *Tract. de Successione in Electorat.* qui totam hanc materiam fusè persequitur. Magnific. Dom. Lampadius. *Tract. de Constitut. Imperii Romano-Germanici. cap. 4.* Idque apertè etiam lex nostra probat, quando filium primogeniti, cuius Pater Elector nunquam fuerat, ad successionem vocat, qui admitti non posset si tempus delatæ successionis spectaretur.

Confirmant hanc nostram de successione Electorum sententiam Capit. Metens. ibi: *Primogenitus filius succedat in eis, sibique soli ius & dominium competat*: Bulla Francofurtensis domus Saxoniæ: ibi: *Sancimus quod post dicti VVenceslai Saxoniæ moderni & Luneburgensis ducis obitum primogenitus filius ipsius, & post eius obitum senior filius, ex ordine genitura semper senior succedat. Si verò primogenitus Ducis VVenceslai decesserit, masculini sexus laicis duntaxat legitimis hæredibus non relictis, ex tunc secundò genitus &c.* Eiusdemque esse tenoris Bullam Palatinam à Sigismundo sub anno 1414. datam testatur Engelbrecht *d. Tractat.*

Eadem erit agnatorum successio. Nam respectu primi acquirentis descendentium numero censentur. Quare agnatos ex secundò genito agnatos ex tertiò genito secundum mentem A. B. excludere, non dubitamus asserere. Non enim simpliciter gradus aut ætatis prærogatiua ponitur, sed in ordine genituræ, & quatenus quis

primò

primò nominatus est. *Engelbrech.dè tract.*
Collatione Imperatoris, & quidem solius, dignitas Electoralis acquiritur, si Principatus Electoralis quacunque de causa vacet. *A.B. tit.7.*

Electoribus minorennibus tutores & administratores præficiendi sunt donec legitimam attingant ætatem; quam in Electoribus decem & octo annos completos censeri vult *A.B.tit.7.* Vti verò in successionibus, ita & in tutela hac discedit lex hæc publica à Regulis iuris ciuilis. Etenim onere est vulgaris tutela, & publicâ auctoritate sustinenda. Vnde etiam iustæ causæ, quæ ab hoc onere excusent, proponuntur *tit.ff.de Excusat.tut.* Hæc ingentia secum fert commoda potestatemque summam. Iure ciuili etiam testamento licet dare tutores, iique præponuntur adgnatis *arg.p.1.de legitim.agnat.tutel.* Contrarium hic obtinet: Neque enim licet Electoribus testamento tutores dare, sed expresse hac lege cautum, vt frater primogeniti senior tutor sit, qui, dum legitimam minorennis attigerit ætatem, ius, vocem & potestatem, & omnia ab ipsis dependentia habet.

Porrò Electoribus quædam competūt vniuersis, quædam singulis. Vniuersis competit ius & potestas eligendi Imperatorem, iisque solis: quia in re maxima eorum potestas, & præ reliquis Principibus eminentia elucet. Modus eis in eligendo præscriptus peti potest ex A.B. Neque enim nostrum patitur institutum ea omnia hic persequi. Illud quæritur. An sicut eligendi, ita etiam deponendi Imperatoris ius habeant? Et quidem Aurea Bulla nihil hac de re habet. Ast historiæ tamen depositum ab Electoribus VVenceslaum testantur. Præterea soli quoque ius habent coronâ regni Germanici electum Imperatorem ornandi: altera Cæsarea coronatione ad Papam pertinente. Illud quoque magnam arguit Electorum potentiam, quod *A.B.t.12.* sancitum est: debere eos solos quotannis, cæteris exclusis, conuenire, & de rep. consilia conferre: aliquoties tamen eiusmodi comitia, Curfursten tage/ habita fuerunt.

Communia etiam sunt Electoribus priuilegia quæ iis tribuuntur passim in A. B. quorum tamen non pauca aliis quoque Principibus hodiè competunt. Sunt autem ferè hæc. Quod auri & argenti fodinas, atque mineras stanni, cupri, plumbi, ferri, & alterius cuiuscunque generis metalli ac salis, tam inuentas quàm inueniendas in posterum quibuscunque temporibus iure & legitimè possidere possint

cum omnibus iuribus, nullo prorsus excepto, prout possunt seu consueuerunt legitimè possideri A.B.*tit*.9. II. Quod liceat illis Iudæos recipere. III. Telonia olim statuta & indicta percipere A.B.*tit*.9. IV. Cudere monetam auream & argenteam A.B.*tit*.10. V. Quod possint à quibuscunque Principibus, Magnatibus, Comitibus ac aliis personis, quascunque terras, castra, possessiones siue bona emere, aut in obligationem recipere, sub talium rerum, castrorum, possessionum, prædiorum, seu bonorum conditione consueta, vt videlicet propria recipiantur, vel comparentur vt propria, libera velut libera, & ea quę dependent in feudum, similiter emantur in feudum, seu comparata taliter teneantur. A.B.*tit*.10. VI. Quod Electorum subditi ad cuiuscunque actoris instantiam extra territorium, terminos ac limites eorum, ad quodcunque aliud tribunal trahi seu vocari non debeant. A.B.*tit*.11. VII. Quod priuilegia aliis statibus aut personis ab Imperatore concessa & concedenda non debeant aut possint libertatibus, iurisdictionibus, iuribus & honoribus Electorum derogare: A.B.*tit*.13. IIX. Quod, dum feudalia sua siue Regalia ab Imperatore recipiunt, ad dandum vel soluendum aliquid nulli penitùs sint adstricti. A.B.*tit*.29. Consecuti sunt & alia Electores priuilegia, quæ omnia hic recensere non libet; neque verò facilè nisi ex Archiuis cuiusque Electoris haberi possunt.

Nunc singulos videamus. Ecclesiasti Archi-Cancellarii vocantur. Quod quidem officium antiquum est, constat enim Carolum Magnum Cancellarios suos habuisse, qui Apocrisiarii dicti sunt, eosque Episcopos Germanos Vid. Lehm. *Chron. Spirens. cap*.7.*lib*.2. Quando verò ad certos hos Archiepiscopatus restricta sit hæc dignitas non ita constat. Illud certum est, in Aurea Bulla eas esse confirmatas. Archiepiscopus itaque Moguntinus, qui primus Electorum est, est Archi-Cancellarius per Germaniam. Ei præ cæteris hoc proprium est: quod vacante Imperio literis patentibus significare tenetur Coelectoribus suis vt à die in literis expressa intra tres menses continuos ad eligendum Imperatorem Francofurtum ad Mœnum conueniant, aut Legatos suos mittant, A.B.*tit*.2. In ipsa etiam electione vota inquirit, vltimoque loco à Coëlectoribus rogatus mentem suam aperit. A.B.*tit*.4. Treuirensis Archicancellarius est per Galliam & Regnum Arelatense: quibus nominibus non integra Gallia, sed quicquid eius ad regnum Burgundicum pertinuit, quod seculo

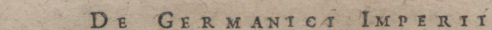
XI. Ger-

XI. Germaniæ iungi cœpit, intelligitur. Ei in electione primum competit suffragium, *A.B.tit.*4. Archiepiscopus Coloniensis Archicancellarius audit per Italiam, hoc est per regnum Longobardorum, & reliquias veteris Imperii Romani. Ei votum secundum tribuitur, *A.B.tit.*4. Præterea primum Regni scil. Germanorum imponit diadema *d.c.*4.

Inter seculares Electores primus est Rex Bohemiæ, cùm sit Princeps coronatus & vnctus, *A.B.tit.*4.*lib.*7. cui licèt votum in electione deneget Speculum Saxonicum & Abbas Stadensis, Aurea tamen Bulla ei expressis verbis tertium votum tribuit. *tit.* 4. Vnde liquet à more seculi decimi tertii discessum esse. Est præterea Pincerna Imperialis, & tenetur Imperatori primũ porrigere poculum in celebratione curiæ imperialis, non tamen sub coronâ regali, nisi id liberâ voluntate facere velit. A.B. *tit.*4. *&* *tit.*27.

Secundum locum obtinet Palatinus Rheni, qui hac præ cœteris fruitur prærogatiuâ, quod vacante Imperio in partibus Rheni & Sueuiæ prouisor sit Imperii, cum potestate iudicia exercendi, ad beneficia Ecclesiastica præsentandi, recolligendi reditus & prouentus, & inuestiendi de feudis, iuramenta fidelitatis vice & nomine sacri Imperii recipiendi, quæ tamen per Cæsarem Romanum postea electum, suo tempore omnia innouari, & de nouo sibi iuramenta ipsa præstari debebunt, feudis Principum duntaxat exceptis, & aliis quę Fahnlehn vulgò appellantur, quorum inuestitura & collatio soli Imperatori vel Regi Romanorum specialiter reseruata est. Ipsi tamen Palatino omne genus alienationis seu obligationis interdictum est. Votum in electione habet quintum, & in celebratione curiæ imperialis Archidapiferi fungitur officio, *A.B.tit.*27. Illud quoque ipsi soli competit, quod Imperator super causis, quibus impetitus fuerit, coram eo, sed in ipsa imperiali curia debeat respondere, *A.B.tit.*5. Præterea in solenni processione gestat pomum imperiale, *A.B.tit.*2.

Tertius inter seculares Electores Dux Saxoniæ est, cui vacante Imperio, idé ius quod Palatino in partibus Rheni & Sueuiæ competere diximus, in locis vbi Saxonica iura seruantur, concessũ est, *A.B.dict.*5. Votũ in electione habet quintũ. In curiâ imperiali ArchiMareschal-

li fungitur officio *A.B.tit.*5. præfertque Imperatori gladium cu-gi-natum: A.*B.tit.*26.

Comes Palatinus Rheni & Dux Saxoniæ, vti diximus, vacante Imperio, negotia Imperii per Germaniam administrant. Vbi iterum nobis obloquuntur Pontificiæ dignitatis adsertores. Nam, vt alia omnia, ita vacante Imperio, quod totum ad Pôtificem pertinere dicunt, ipsum quoque Vicariatus officio fungi volunt. Verùm hæc satis ex illis quæ suprà diximus refelli possunt. Nos expressam habemus legem: eaque aliquoties in vsum traducta est: quare equidem nihil illos moramur. Nec verò vel in ea quæ sunt verè veteris Imperii Romani ad Germanos delapsa, vel in reliqua Italia ad regnũ Longobardię pertinentia, in quæ maximè Vicariatus iura sibi arrogat Papa, vnquam legas à Germaniæ aut Italiæ Ordinibus eiusmodi ius Papis esse concessum. Non potuit autem Papa nisi ex concessione accipere, vtpote cùm Longobardicum certè regnum Papæ nulla ex parte fuerit subiectum. Ex aduerso per Italiam VVenceslaus Vicarium constituit perpetuum Ducem Mediolanensem, si credimus Cardinali Tuscho: si aliis, Dux Sabaudiæ ex Cæsarum constitutione hoc iure gaudet.

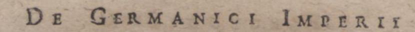
Vltimus Electorum est Marchio Brandenburgensis. Ei votum competit sextum *A.B.tit.*4. Fungitur in curiâ munere Archicamerarii, Imperatorique aquam porrigit: A.B.*tit.*27. & in processione sceptrum præfert: *tit.*2.22.*&* 26.

Commune omnibus his Electoribus secularibus esse, quod quilibet eorum peculiare aliquod in curia imperiali obtineat officium, diximus. Ea officia quando hæreditaria esse cæperint iis familiis, penes quas nunc sunt, non adeò manifestum est. Tempore Francorum talia officia fuisse demonstrat Lehman. Chron. Spirens.*lib.*2.*aliquot.capitib.* Sequentibus quoque temporibus ad eiusmodi officia Imperatores Principibus Germaniæ vsos esse ex VVitichindo patet in coronatione Ottonis Magni: *lib.*2.*de reb.gest.Saxon.ac Otton.* Ait enim. *Diuinâ deinde laude dictâ, sacrificioque solenniter celebrato, descendebat Rex ad palatium, & accedens ad mensam marmoream regio apparatu ornatam, resedit cum pontificibus & omni populo: duces verò ministrabant. Lothariorum Dux Giselbertus, ad cuius potestatem locus ille pertinebat, omnia procurabat: Euerhardus mensæ praerat: Herimannus Franco pincernis: Arnulfus equestri ordini, & eligendis locandis-*

tandisque castris praeerat. Fuit autem Euerhardus Sueuiæ, Arnulphus Bauariæ Dux. Nulla verò fit mentio earum familiarum quæ hodie his præsunt officiis. Necesse itaque est post ea demum tempora ad has esse deuoluta. Affirmat Freherus *cap.15.de orig. Palatin.* Henricum II. Episcopo Bambergensi dedisse hoc priuilegium, vt ab eo acciperentur hæc officia: quod si verum est, fortassis tum quoque temporis ad has familias delata fuit hæc dignitas. Quicquid sit, non est dubitandum, quum huiusmodi aulica officia sint præ aliis splendida, ex quo in certas familias illa collata sunt, etiam illas familias præ aliis cœpisse dignitate eminere, adeoque has præcipuè curiæ imperialis curam sibi arrogasse. Vnde non potuerunt non vacante Cæsareâ dignitate cùm reipubl. tum inprimis nouæ electionis vim ad se potissimùm trahere. Habet porrò officialium illorum quilibet substitutum suum. Archipincerna, Vicepincernam de Limpurg, Archidapifer Magistrum coquinæ de Nordenberg: Archimarschallus, Vicemareschallum de Papenheim: Archicamerarius, Vicecamerarium de Falkenstein: quibus etiam ea quibus ministrarunt in curiâ Electores, instrumenta argentea, vnà cum equis quibus insederunt, cedunt A.B.*tit*.28. Et cùm Princeps aliquis præter Electores, aut non munitus singulari priuilegio recipit feudum ab Imperatore, de sexaginta tribus, quas tenetur soluere, marchis, quilibet officialium illorum substitutus accipit decem marchas, *A.B. tit*.29.

Postremò dignitas Electoralis regulariter morte naturali finitur. Aliis de causis quomodo Elector excidere Electoratu possit expressû in A.B. non est. Est autem verisimile iisdem ex causis electoratu quem priuari, ex quibus principatu priuatur. Quippe dignitates & terras electorales indiuisibili cohærere nodo suprà demonstrauimus. Exemplum habemus in Iohanne Friderico Saxoniæ Electore, qui violatæ pacis & perduellionis à Carolo V. condemnatus, ditione & dignitate excidit. Idem accidit nostrâ memoriâ Friderico Palatino, qui itidem ob violatam pacem &c. omni ditione & dignitate Electorali priuatus est. Et hæc sunt quæ hac vice de Electoribus eorumq; origine ex historiis & Aurea Bulla excerpere visû fuit.

Antequam hinc abeamus, obseruandum ducimus, moribus veteris Germaniæ valdè videri commodam fuisse illam ex hæreditaria successione & liberâ electione mistam constituendorum Regum

rationem. Prorſus enim libera electio non conueniſſet popu'o feroci & bellicoſo, ſed turbas plurimas dediſſet. Merè autē hæreditariâ ſucceſſione facilè ad ignauos aut malos deuolui imperium potuiſſet, quod illa ætate in rudi populo & feroci ſummè fuiſſet noxiū. Etiam hoc nomine ergo Gregorio VII. & aliis Papis eſt quòd meritò diras precetur Germania, qui populum & Principes à tam ſalutari instituto, cuiuſque ab antiquiſſimis temporibus in Germanicis gentibus vſus fuerat, ad illam eligendi non libertatem, ſed licentiam vocarunt. Certè inter cauſas deſtructi regni Germanici hæc licentia vna eſt potiſſimarum: quod multis oſtendi poſſet ſi foret huius instituti. Ex parte correctum hoc malum eſt eligendi poteſtate ad Septemuiros paucos contractâ: minores enim diſſenſiones ex eo habuit electio. Regiæ tamen poteſtatis diſſolutioni & caſui, quod alterum eſt electionis malum, cautum non fuit. Bonè ſc. ille apud Barclaium Argenid. *l.2. Ipſi Aquilii diuerſo è genere lecti quàm ſæpè maieſtatis ſuæ vires his proditas curis fregerunt? Inter hos ille, cuius ſanctiones aureas dicunt, vt filio regnum pararet, quo pretio ſuffragatores emit? Quo deinde ſceptri incommodo, cùm ſoluendo non eſſet, publica iis veſtigalia conceßit? quæ primùm pignoris nomine occupata, mox iſti imbecillitate vel errore regnantium in hæreditarium verterunt.* Certè optimè contigit Germaniæ, quod ducentis iam annis ampliùs placuerit Electoribus ex parte illam cognaticam ſucceſſionem veterem rurſum obſeruare: quod niſi fuiſſet factum ne vmbra quidem reip. iam ſupereſſet, vtut & ita penè tota ſit collapſa, aut in partes nunc abeat.

Acroamatis Quarti Finis.

DE GER-

DE GERMANICI IMPERII REPVBLICA ACROAMA QVINTVM,

in quo agitur

DE CONSTITVTIONE EPISCOPORVM GERMANIAE.

E Germaniæ Epiſcoporum conſtitutione, quemadmodum ab initio uſque habuerit ſeſe, vtque ſit in hunc ſtatum deuentum, preterea, num qui nunc obtinet mos, Reip. ſit atque Eccleſiæ vtilis, nec ne, & ſi non eſt vtilis, quænam ratio potiùs ſit obſeruanda, agere conſilium eſt. Verùm id antequam aggrediamur, fortaſſis fuerit pretium operæ, nonnulla de Chriſtianæ religionis in Germaniâ initiis præmittere.

Incertum autem omninò eſt, quando primùm Germanicæ gentes Chriſtianâ fide imbui cœperint. Iam Apoſtolorum ætate perlatum ad eas Euangelium, ſunt quæ fidem facere videntur. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, inquit de Apoſtolis D. Paulus, ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. Et verò in Æthiopiam & Indiam, quas inter extremas fermè Africæ & Aſiæ prouincias quis numerauerit,

peruenisse Apostolos, cùm veteres memorant, tum quod Maliaporæ hodienum visitur S. Thomæ sepulchrum, fidem fecerit. Quum igitur Apostoli tam longinquas, & procul à finibus Romanis dissitas Gentes adierint, Germanicas etiam, saltem Romanis subditas, nec ab Italia ita longè remotas, ab iis præteritas, haud videtur verisimile. Theodoretus sanè *libro nono de curationibus Græcarum affectionum*, inter Gẽtes ab Apostolis cõuersas, Germanos quoq; & Britãnos numerat. Is verò, qui sub Dorothei Tyri Episcopi nomine, synopsin de vitis Apostolorum commentus est, Apostolum quoque nominat, qui Germaniam adierit: Thomam enim ait *Germanis, Hircanis, Bactris & Magis prædicasse.* Cæterùm nihil horum probando instituto satis est. Nam sacris quoque Scriptoribus αὐξήσεις ex vulgari loquendi consuetudine haustæ satis frequentes sunt, vt proinde πᾶσα γῆ hic non nisi eximiam terræ portionem fortè significet. Et verò in extrema etiam Americæ penetrasse apostolos probari non potest, debebant autem etiam huc peruenisse, nisi αὔξησις admittenda sit. Porrò cùm ex Actis Apostolicis constet, eos à S. Spiritu nonnunquam iis locis, vbi degebant, prohibitos esse prędicare Euangelium, quidni fieri potuit, vt in minùs remotas terras non ierint? Certè omnis illa Euangelii prædicatio, singulari Dei consilio, & ex singulari gratia, fuit instituta, gratiæ autem mensuram scire non est nostrum. Theodoretus præterea non est idoneus testis rerum quæ tot antè seculis sunt gestæ, certè non est cui vni tutò fidem adhibeas. Adhæc liber ille qui Dorothei nomine circumfertur, ex fabulis & mendaciis totus est consutus, tum etiam sine dubio Caramannis legendum fuerit, non Germanis. Nullum Apostolorum quoque Germanis Euangelium prædicasse quis dixerit eo argumento, quòd in Occidente sola Romana Ecclesia cathedra audiat Apostolica. Non est autem firma hæc etiam collectio. Audit enim ita sola Roma, quòd nusquam alibi in Occidente Apostolorum aliquis ἐπισκοπὴν Ecclesiæ gesserit, quod à S. Petro Romæ factum vetus & dudum recepta per orbem traditio est, cuius fundamentum fortè est in ipsâ S. Petri Epistola Babylone i.e. Romæ scriptâ, vbi sese συμπρεσβύτερον vocat, quod ex more loquendi tum vsitato Coepiscopus. Cæterùm Apostolorúmne aliquis docuerit Germanos, nec ne, in dubio relinquendum est; quum nihil suppetat, quod id vel affirmare vel refellere in promptu sit.

Maiori verisimilitudine dixeris viros saltem Apostolicos in nonnullas Germaniæ prouincias penetrasse. Et verò si rerum Germa-

nicarum Scriptoribus,& vulgatę famę fides aliqua est, non pauci eorum in Germaniam peruenerint. Eucharium vtique, Valerium & Maternum, Petri quondam discipulos, Treuirorum, Vbiorum, & Tungrorum primos doctores & Episcopos facit Marianus Scotus. Eadem ferè de iis tradit Albertus Stadensis. Laureaci quoque, quod est in Austriâ oppidū ad Anasum fluuium, Marcus, cuius Paulus in Epistola ad Philemonem & Timotheum meminit, & Augustæ Vindelicorum Lucius, & ipse Pauli συνεργὸς [quem Lucium quendam Britanniæ regem nobis fingit Sigismundus religiosus in *Chronico Augustano*] Vindeliciæ & Norici gentibus Christi fidem tradidisse Auentino dicuntur. Mediomatrices Clementem patruum Clementis Episcopi Romani, Leuci Mansuetum primos suę salutis auspices dicunt. Vindonissæ Sequanorum vrbis Beatum quendam Petri discipulum, ex Britannia reducem, Episcopum fuisse tradit Franciscus Guillimannus. Sunt qui Crescentem quem Paulus in Galatiam scribit abiisse, Moguntinę Ecclesię primum autorem profitentur. Quod videri possit verisimile, quoniam ille Eusebio memoratur à Paulo in Galliam missus, Galliæ autem olim accensita sit Germania trans-Rhenana. Sed quis tutò his narrationibus fidem habeat? Namque Eusebii illud testimonium profectò nihil probat. Cui verò ignota sunt inscita otiosorum monachorum figmenta? in quibus tamen colligendis præ cæteris studiosus fuisse videtur autor magni Chronici Belgici Canonicus regularis S. Augustini, sui seculi morem secutus. Certè vtut illa nobis manifestæ falsitatis facilè arguere non licet, fidem tamen iis omninò adhibere temerarium fuerit. Vti enim rerum ciuilium, quæ his temporibus in Germania acciderunt, tenuis admodum in Romanorum tantùm scriptis superest memoria: ita Ecclesiasticarum rerum longè est tenuior, vel nulla potiùs. Si qua verò superest, à fabulis haud multùm abesse videtur. Fortè licuerit asseuerare, illa quæ de his tradunt Germanię Scriptores, & catalogos Episcoporum, quos texunt, paris esse autoritatis, cuius est illa series antiquissimorum regum Germanię à Tuiscone vsque, non interrupto ordine contexta, vel quę de origine gentium Germanicarum inscitè vt plurimùm & ineptè tradunt antiqui, vti Paulus Diaconus de Langobardis, & ille totus ex mendaciis compositus Hunibaldus de Francis: cuius figmentorum Philippus Cluuerius doctissimum virum Trithemium autorem immeritò facit, cùm eadem penè fabularum

portenta apud complures antiquorum, Sigebertum Gemblacensem, Epitomatorem Gregorii Turonensis, aliosque magno consensu, etsi non eo ordine, nec tanto verborum apparatu, inueniantur.

Hæc igitur incerta sunt omnia, quibusque tutò fidem non habeas. Indubitati tamen testes sunt Irenæus & Tertullianus Vterque autem Germanicarum Ecclesiarum meminit. Ille quoque simplicem & orthodoxam Germanicarum gentium fidem commendat. Vt proinde nullum sit dubium, iam tum seculo secundo catholicis Ecclesiis Germaniam, saltem illam quæ iuris fuit Romani, paruisse. Quod ea verò attinet, quæ de Gereone eiusque sociis, actis Afræ virginis, & cæteris martyribus, quos Rictiouarus Galliarum præfectus immani crudelitate Augustæ Treuirorum mactauit, in martyrum actis habentur, non libet ea huc adferre. Qui illa scire volet, martyrologia, Helinandum, commentaria Velseri, & Baronium consulat. Etenim compertum est, illam partem Historiæ Ecclesiasticæ, si quæ alia, maximè fabulosam esse, vt satiùs fuerit illo labore supersedere. Maiorem longè fidem merentur acta quædam conciliorum, quæ hodie adhuc supersunt. Ex iis autem constat, fuisse in Germania seculo quarto haud incelebres Ecclesias Coloniæ Agrippinæ & Augustæ Treuirorum. Vtriusque enim ciuitatis Episcopos interfuisse concilio primo Arelatensi à Constantino M. anno CCCXIV. coacto, manifestum est ex subscriptione Episcoporum concilii Arelatensis secundi, quæ huc referri debet. Vterque Agricius Treuirensis & Maternus Coloniensis ad Siluestrum Papam de iis quæ in synodo sunt acta perscripsit, quam Epistolam ex Petri Pithoei bibliothecâ depromptam recitat Baronius. Præter hos Nemetes, Vangiones, Argentinenses, siue Tribocos, Mediomatrices, Ambianos, Rauracos, & Tungros, Episcopos habuisse, acta Concilii Prouincialis Coloniensis, à quo Euphrates, vel vt aliquibus dicitur, Offracta, Episcopus Coloniensis ob hæresin Arrianam anno CCCXLVI. Episcopatu pulsus est, docent. Neque enim, vsque adeò interpolata illa esse, vt nullam omnino mereantur fidem, argumenta Baronii euincunt. Sed quid multis opus? Fuisse hoc quidem tempore in Germaniâ, neque paucas neque obscuras Ecclesias, ex huius ætatis Scriptoribus apertè liquet. Vel Hilarii Pictauiensis Episcopi ad Coëpiscopos Germaniæ primæ & secundæ Epistola huius rei fidem fecerit; vt nihil nunc de synodo Augustæ Treuirorum contra Priscillianistas imperante Maximo Tyranno habitâ,

bitâ,

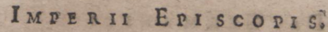

bitâ, nihil de Episcopis Germaniæ, qui Sardicensi concilio interfuerant, nihil denique de Treuirensibus, Tungrensibus, Coloniensibus & Moguntinis Episcopis, quorum apud Athanasium, Hieronymum, aliosque haud infrequens mentio, nunc dicam. Hæc enim omnia si conferas, fuisse tum in Germaniâ florentes numero, pietate, & orthodoxâ fide Ecclesias docent.

Cęterùm hęsit fortassis cultus hic omnis religionis Christianæ in solâ Germaniâ primâ & secundâ, Romani imperii prouinciis, Belgicâ item vtrâque, Vindeliciâ quoque & Norico, quæ etsi hodie Germaniæ accenseantur, eâ tamen ætate Germaniæ nomine ab Illyricis gentibus habitatæ non veniebant. Vt Rhenus tum quidem temporis velut Romani imperii in Germaniâ limes, sic & Christianæ religionis fortè fuerit. Trans-Rhenanam Germaniam, quæ & magna dicta, expertem adhuc verę fidei fuisse, vero similius est. Neque enim quicquam moror, quod de Ægisto & Mariano eius Diacono ex Henrico Heruordiensi, VVernero Roleuinckio, & Alberto Crantzio tradit doctiss. Meibomius in Historia vrbis Bardeuici. Commentum id indubiè est, vt illud omne, quod de summa illius vrbis antiquitate fingitur, cùm vix ante Henricum Aucupem vlla constet fuisse in Saxonia oppida mœnibus cincta. In magnâ igitur Germaniâ, vel islâ ætate, vel ante eam Christiana sacra fuisse recepta, nullis fide dignis testimoniis probare est. Nec tamen quosdam ex vicinis Rheno gentibus ad Christianam fidem institutos vero est absimile. Integros verò populos ad eam adductos non videtur, cùm gentes omnes Germanicas, quæ Romani imperii prouincias insederunt Transrhenanâ Germaniâ relictâ, idolorum cultui addictas fuisse constet. Egressa autem finibus suis est innumerabilis vis Germanicarum gentium seculo quarto & quinto, & totum occidentem Romanum inundauit. Primi verò ex iis Gothi, cùm Ostrogothi, tùm VVestrogothi, Christiana sacra susceperunt: sed cùm in doctores Arrianos incidissent, ipsi quoque eâ labe infecti, imperium Occidentis cum fide orthodoxâ multùm afflixerunt. Eadem fuit Vandalorum fortuna. Proximi ab his Burgundiones Christo nomen dederunt, inde Heruli, Sueui Hispanici, Franci Galliæ incolæ, Langobardi: & Saxones illi qui in Angliam transierunt, quum iam ipsi consuetudine cum gentibus cultis fierent cultiores, Christianum cæperunt profiteri nomen.

Sed de his gentibus, cùm extra Germaniam vixerint, plura addere operæ pretium fortè non fuerit. In ipsâ verò Germaniâ adeò non fuit propagata religio, vt etiam propemodum illâ mole barbararum Gentium fuerit oppressa. Quam ab iis cladem Germaniæ & Galliæ Ecclesiæ iam illo tempore sint passæ, vel Hieronymus nos docuerit. Fuit verò ea leuis præ illâ, quam sub Attila acceperunt. Profligatâ tum Christianâ fide cis Rhenum quoque tam altas idololatria egit radices, vt de eâ suo adhuc tempore conqueratur in Epistolis Bonifacius. Trans Rhenum, quicquid Gentium erat, idolis adhuc omne seruiebat. Sed & hæ denique à viris piis edoctæ Christiana sacra susceperunt. Noricum & Vindeliciam Germanicę iam gentes insederant. Hos igitur Seuerinus verâ fide imbuit. Boii Rupertum habent Francorum antè Apostolum: Heluetii Gallum: Sueui Columbanum: Franci orientales Kilianum. Thuringi quoque iam nomen plerique Christo dederant. Nondum omnis tamen profligatus fuit Paganismus. Multùm adhuc eius seculo octauo reliquum erat, cui tamen tollendo egregiam nauauit operam Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus Anglus. Vti enim Scoti antè in barbaris Gentibus erudiendis assidui fuerant, ita hac ętate Angli eandem instituerunt viam. Latè tum patebat Frisiorum nomen in omni Oceani Germanici littore. Ad eos à Paganâ religione ad Christianam conuertendos missi complures ab Egberto Eboracensi Archiepiscopo. Inter eos VVillibrordus Traiecti sedem fixit, Suidbertus primus Verdensis Ecclesiæ Episcopus fuisse dicitur, & Saxonum Frisiorumque Apostolus appellatur. Alii alibi prædicarunt. Exstat Suidberti vita descripta à Marcellino, qui vnà cum ipso ex Britānia venerat, dicata Gregorio Traiectensi Episcopo, ex qua liquet, Suidbertum VVestphalos Bructuarios & Saxonas adiisse. Quin si Marcellino fides, Brunsuicum etiam venerit. Ita enim ait, *Suibertus venit in grandem vicum dictum Brunsuik, ibique conuertit multos*, & dein satrapæ in Brunsuik meminit. Verùm hoc quidem fortassis est à mala manu additum: constat enim Brunsuici nomen esse à Brunone Saxonum duce primo conditore satis diu post Carolum. Sed compluribus annis ante Carolum quosdam Saxonum Christo nomen dedisse noluerim tamen diffiteri.

Quicquid autem illi demum præstiterint, maxima tamen propagatæ & restauratæ per Germaniam Christianæ religionis gloria penes

penes Carolum Imp.& Bonifacium manet. Hic sanè quicquid erat inter Rhenum & Visurgim populorum, Frisiosque, Christianam fidem docuit,si qui verò eorum (erant autem non pauci) Christiana sacra receperant, hos confirmauit, & disciplinam legesque Ecclesiasticas sanxit. Carolus verò vltra Visurgim populos,horumque principes Saxonas armis simul perdomitos ad salutarem fidem adduxit. Apprimè huc faciunt, quę Adamus Bremensis libro primo Historiæ Ecclesiasticæ tradit,& iisdem verbis repetit Albertus Stadensis in anno 755. *Primus omnium,* inquit,*qui Australes Germaniæ partes idolorum cultui deditas ad cognitionem doctrinæ ac Christianæ religionis adduxit,VVinifridus erat,natione Anglus, verus Christi Philosophus,cui postea cognomentum ex virtute erat Bonifacius. Et quamuis alii Scriptorum vel Gallum in Alemanniâ,vel Hemerannum in Baioariâ, siue Kilianum in Franconiâ,seu certè VVillebrordum in Frisiâ priores verbum Dei afferant prædicasse,hic tamen omnes alios,vti Paulus Apostolus, studio & labore prædicationis anteuertit. Ipse enim,vt in gestis suis legitur, Apostolicæ sedis autoritate fultus, legationem ad gentes suscepit, Teutonumque apud populos, (apud quos nunc & summum Imperii Romani & diuini cultus reuerentia viget ac floret) Ecclesias doctrinâ virtutibusque illustrauit, quorum etiam prouincias ac Episcopatus distribuens, seorsim Francos cis Rhenum, Hassones ac Thuringos, qui Saxonum confines sunt,primitiuo quodam laboris sui fructu Christo & Ecclesiæ copulauit.* Thuringis & Hessis, haud malè & illos addas, quos Gregorius III. Papa in Epistola ad vniuersos optimates & populum prouinciarum Germaniæ commemorat, Bortharos, Nistresos, VVedresios, Suduodos,& Graffeldos. His enim idem Bonifacius præfuit,vtut, qui populi his nominibus veniant,nemo temerè intelligat.

Etsi verò Bonifacii & Caroli Imp. operâ & studio magna ad Christianam religionem Germanicarum gentium accessio facta est, magna tamen adhuc Germaniæ pars idolis seruiebat, vt proinde paulò iactantiùs loqui videatur Baronius, quando *Tomo nono,in anno* 731. ait; Germanos Ecclesiæ Romanæ, à quâ Bonifacius prædicare Euangelium missus sit, quicquid nouatores obstrepant, leges, disciplinam, vitam cultiorem,& veram de Deo notitiam debere, iam enim antequam Romam adiisset Bonifacius, Frisiam, illi Genti prædicaturus adierat, teste VVilibaldo c.IV. tum etiam neque primum præconem egit, tot iam gentibus conuersis, neque rem omnem

confecit, magnâ Germaniæ parte densis adhuc tenebris circumsepta. Hanc Venedicæ seu Slauicæ Venedorum gentes ex Sarmatiâ olim transgressæ insederant, & sub diuersis nominibus VViltzorum, Soraborum, Obotritarum, Kissinorum, Heuilorum, Circipanorum, aliisque compluribus [quæ satis accuratè persequitur Adamus Bremensis libro secundo] quicquid ferè ad Albim, Viadrum & Vistulam prouinciarum erat, tenebant. Ab his auita sacra tantâ contentione & pertinaciâ sunt defensa, vt Genti ipsi excidio illa fermè fuerit. Belligeratum cum iis per quatuor secula, antè quàm debellari possent, & in receptâ religione Christiana acquiescerent. Finem bello imposuit, fortissimus Saxonum Princeps Henricus Leo, Rege Pribislao sæpiùs victo, & Obotritarum gente penè deletâ. Historiam omnem Venedicarum gentium, quæque initia & qui progressus apud eas religionis Christianæ fuerint, accuratè persequuntur Arnoldus Lubecensis, & Helmoldus Butzouiensis Canonicus. Mihi autem in re satis compertâ diutiùs iam immorari, & accuratè, à quibus & quo tempore singulæ Gentes conuersæ, perscribere vetat propositum. De initiis ergo Christianæ religionis in prouinciis Germaniæ hæc pro instituti ratione sufficiant.

Cùm verò constitutio Episcoporum Ecclesiarum Germaniæ à primis initiis Christianæ religionis in Germania repetenda mihi sit, *an fuerint ab eo vsque tempore, quo primùm Gentes quadam Christianam fidem edocta*, *Episcopi in Germaniâ inquirendum nunc* fuerit. Neque enim vlla Episcopi cuiuspiam Germaniæ apud veteres ante quartum quidem seculum mentio fit. Cùm verò iidem Ecclesiarum Germanicarum meminerint, Episcopos iis præfuisse, dubium nobis esse non potest. Vbi obseruandum primâ Ecclesiæ ætate *communi Presbyterorum consilio Ecclesias gubernatas* esse, qui promiscuè omnes Episcopi & Presbyteri audierunt. Bene sanè probat S. Hieronymus Com. in Epist. ad Titum 1.5. illam *æqualiter inter plures Ecclesiæ curam diuisam*, testimoniis variis ex Epistolis Pauli, Petri, & Apostolorum Actibus petitis. Etiam tum verò presbyterorum illa singula collegia vnum aliquem suorum tanquam caput agnouerunt, ad exemplum nimirum synagogarum Iudaicarum, quarum quælibet itidem suum habuit ἀρχισυνάγωγον. Neque hoc negat S. Hieronymus ab initio obtinuisse, sed illud esse nouum pronunciat, quod unus ille ita sit cæteris superpositus, vt ad illum *Omnis Ecclesiæ* cura pertineret,

ret, aut quod *ad vnum omnis sollicitudo sit delata.* Et sanè seriùs id cœpit, vtut alibi tamen magis, alibi minùs serò, prout schismata magis minusque vrserunt. Cæterùm quod diximus, semper in singulis Ecclesiis vnum aliquem presbyterorum primo fuisse loco, qui κατ' ἐξοχὴν deinde Episcopus est dictus, id, si veterum consulamus monumenta, adeò videtur esse manifestum, vt vix quicquam dubium esse debeat. Vt enim taceamus testimonia Ignatii & Polycarpi, quinam primi præcipuarum vrbium in Imperio Romano ipsâ Apostolorum ætate Episcopi fuerint, hodie adhuc ex scriptoribus Ecclesiasticis constat. Veteris Romæ Antistitum complures sunt ipsâ primâ Ecclesiæ ætate qui catalogum texant. Noua Roma suos quoque Episcopos ab Apostolorum aliquo continua serie arcessit. Antiochenæ, Alexandrinæ, Hierosolymitanæ, Smyrnensis, Ephesinæ, aliarumque vrbium primos Episcopos Apostolis partim coæuos, partim eorum ætati proximos, recenset Eusebius, aliique. *A S. Timotheo vsque nunc XXVII. Episcopi facti, omnes in Epheso ordinati sunt*, inquit Chalcedonensis synodus. Non potuissent autem eiusmodi catalogi conscribi, nisi semper vnus aliquis præ aliis presbyteris eminuisset. Ab hac autem Hierarchiæ Ecclesiasticæ ratione, per vniuersam Ecclesiam receptâ, aliam fuisse gubernationem Ecclesiarum Germanicarum verisimile non est.

Fuisse igitur in Germaniâ, primâ illâ ætate, Ecclesias quasdam, & quomodo illæ paulatim auctæ, & quales fuerint; dein eas ab Episcopis, vt in toto Christiano orbe, sic & in Germaniâ, ab initio vsque administratas ex his liquet. *Proximum iam est, vt, quomodo Episcopi in Germaniâ constituti, à quibus electi, an à populo & clero simul, an à principe solo, aut ab his omnibus simul, an denique à clero solo videamus.* Sermo verò nobis est de constitutione Episcoporum in vrbibus vel prouinciis, in quibus iam clerus aliquis est & plebs, quæ summo numini seruiat. Nam si ad Gentem veri numinis adhuc expertem Episcopus quispiam mittatur, res longè aliter se habet. Nec plebis tum, neque Principis etiam consensu opus est, cùm id omne sæpè inuitis iis initio quidem instituatur. Neque etiam interest, à quo is mittatur, an ab Episcopo Romano, [quem missis doctoribus Episcopis nonnullis populis Germaniæ conuertendis operam dedisse non diffitemur,] aut alio aliquo Episcopo, an verò à Principe aliquo. Cura enim illa propagandæ Christianæ fidei per barbaras & idolo-

rum cultui deditas gentes, soli Romano Pontifici, vt quibusdam Hieromonarchicis placet, propria non est, sed cum aliis Episcopis, imò cum omnibus Christianis, cuiuscunque fuerint ordinis, & nunc adhuc communis est, & olim quoque communis fuit.

Quæ igitur in Ecclesiis *iam constitutis Episcoporum instituendorum ratio obtinuerit, dicendum* est. Videtur autem illam in primitiuâ Ecclesiâ non vbiuis fuisse eandem. Disertè enim S. Hieronymus *Epist. ad* Euagrium: *Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad* Heraclam *& Dionysium Episcopos presbyteri semper vnum ex se electum in excelsiore gradu collocatum Episcopum nominabant.* Ambrosius, siue quis alius antiquus autor *Comm. in Epist. ad Ephes. cap.* 4. scribit, obtinuisse primùm, vt recedente vno presbyterorum sequens ei in locum Episcopi succederet. *Sed* (addit) *quia cœperunt sequentes presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, & prospiciente concilio, vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sacerdotum iudicio constitutum.* Verùm illa successio per ordinem non videtur obtinuisse, Alexandriæ certè semper eligi solitos Episcopos modò dicentem Hieronymum audiuimus. Quid quod illius successionis vestigia fortè nusquam liceat reperire? Sanè S. Clemens Romanus Ep. ad Corinthios electionem Episcoporum videtur ad Apostolica instituta referre. *Apostoli nostri*, inquit, *per Iesum Christum Dominum nostrum cognouerunt, contentionem de nomine* Episcopatus *oborituram, atque ob hanc causam perfecta præscientia praditi, constituerunt prædictos, ac descriptas deinceps ministrorum officiorumque vices reliquerunt, vt in defunctorum locum alii viri probati succedere, & illorum munera exsequi possent.* Constitutos itaque ab illis, vel deinceps ab aliis viris celebribus *cum consensu vniuersæ Ecclesiæ* ait. Non diffiteor tamen Clementi non de Episcopis propriè dictis, sed de omnibus presbyteris sermonem esse, qui tunc constituti sunt à clero cum consensu vniuersæ Ecclesiæ. Quicquid sit, electio quæ fieret à clero pariter & populo, vsque adeò toti Ecclesiæ placuit postmodum, vt diuinæ & Apostolicæ eam traditioni (etsi perperam,) adscribat sanctissimus martyr Cyprianus. Nota sunt eius verba, nec opus est hîc recitari. Merentur verò hic legi quæ de recepta hac consuetudine habet Dionysius Petauius libro primo de Hierarchiâ Ecclesiasticâ, quem tomo tertio dogmatum Theologicorum inseruit. *Episcopi*, inquit, *cleri ac populi suffragiis eligi solebant, Traditionem*

nem diuinam & Apostolicam obseruationem vocat Cyprianus Epist. LXIIX. Et pòst: *Sunt non pauca exempla moris eiusdem in primis Ecclesiæ temporibus, qui in ius deinceps legemque transiit. Nam vt ab Episcopis, aut vnà etiam à clero eligerentur Episcopi, recepta per omnes Ecclesias canonum decreta sanxerunt. Vt autem in iis renunciandis laicorum insuper suffragia locum haberent, in occidente potißimùm lex & consuetudo tenuit.* Allatis deinde nonnullis Pontificum & conciliorum de hâc ipsâ re canonibus & decretis, sic ait: *Sed innumera sunt huiusmodi decreta de eligendis à populo Episcopis occidentalium Ecclesiarum.* Hæc, inquam, Petauii merentur hic recitari, tantùm vt appareat vis veritatis, quam Bellarminus aliique obscurare, imò tollere è medio, annisi sunt, quasi istiusmodi popularis electio tantùm ex conniuentiâ Papæ Romani ad breue tempus fuerit tolerata.

Rectè verò, quod Orientis prouincias non excludit Petauius, sed in Occidente potissimùm receptam eam consuetudinem & decretis firmatam tradit. In toto enim orbe Christiano [si paucas quasdam Ecclesias, & in his Alexandrinam, vbi aliter paullò obtinuisse videtur, excipias] fuit ea consuetudo. Complura quæ huc faciant ex antiquorum Patrum monumentis, Conciliorum decretis, Pontificum Romanorum Epistolis, & variis demum rebus in Ecclesiâ gestis collegit eruditissimus Spalatensium antistes Marcus Antonius de Dominis, quibus plura alia addi poterant. Luculentum etiam admodum electi à populo & clero Episcopi in vico Ægypti Palæbisca habet Epistolâ LXVII. Synesius Cyrenes Episcopus. Tam disertè enim & accuratè de totâ hac re ad Theophilum Alexandrinum perscribit, vt Petauius existimet, nusquam posse inueniri expressius vestigium moris antiqui in creandis Episcopis, & popularibus ad id comitiis celebrandis. Iure igitur mirari licet, quid Cardinali Bellarmino in mentem venerit, vt, quibus potest argumentis, populo sua iura ereptum eat, & illam, quam asseruimus consuetudinem, nec diuturnam fuisse, nec in Ecclesiâ vniuersâ receptam, contendat, cùm omnis antiqua historia ipsi sit aduersa. Quod enim decreta quæpiam attinet, Nicenæ primæ, Laodicenæ, & Constantinopolitanæ quartæ synodorum, quibus aliter constitutum esse videtur, vel ipse Petauius docet, dubitari posse an ex illis canonibus, si quis diligenter eorum verba perpendat, satis probari possit, populo ius illud ereptum. Et verò canonibus neutiquam id factum esse, vel inde

constat, quod multis pòst seculis semper plebis ratio fuerit habita in constitutione Episcoporum. Secus quàm obtinuisset, si lege omninò fuisset vetitum vniuersali.

Quin igitur ad populum & clerum ab initio vsque Ecclesiæ ius pertinuerit aliquod Episcopum eligendi, nullum est dubium. Id verò omne, quod sibi in Episcoporum electionibus populus & clerus vsurparunt, ex conniuentiâ Pontificum Romanorum, ad quos constitutio omnis Episcoporum iure diuino pertineat, factum esse, inaudita profectò & omni antiquitati ignota est Cardinalis Bellarmini assertio, ludricis illis superstructa fundamentis, quibus tota Pontificia maiestas innititur. Reges quidem & Principes deinceps electiones Episcoporum ad se quoque pertinere arbitrati sunt, Pontifices verò tale quid aggredi meliori sanè Ecclesiæ ætate nunquam sunt conati, vtique aliter acturi, si id ad se iure diuino pertinere scissent. Non ab illo autem more etiam in Galliâ esse discessum, non tantùm aliunde est cognitum, sed etiam cùm ex Martini Turonensis electione apud Seuerum Sulpitium in vitâ eius, tum etiam ex iis, quæ Cælestinus ad omnes Galliæ, & Leo M. ad Viennensis prouinciæ Episcopos rescribunt, apertè liquet. Si autem vniuersaliter hoc ita obtinuit primis illis seculis, & seorsim per Galliam est par obseruatum, indubiè eligendi hæc ratio valuit etiam in Germaniâ primâ & secundâ, in Maximâ item Sequanorum prouinciâ, nec non Belgicâ primâ, quæ quatuor prouinciæ ex septendecim diœceseos Gallicanæ integræ pòst ad Germanicum regnum cœperunt pertinere. Par ratio quoque fuit electionis Episcoporum per Pannoniam, Vindeliciam, Noricum & Rhætiam quæ itidem hodie potissimâ ex parte Germaci sunt iuris.

Quinam itaque tum elegerint Episcopos satis constat. Non difficile autem dictu etiam est, ex quibus fuerint electi & quomodo. Etenim iam tum diximus alicubi initio factam successionem ordine ætatis in presbyterio, Alexandriæ item presbyteros ex suo collegio optimum elegisse. Vnde liquet multis in locis non alios in Episcopalem ordinem esse relatos, quàm qui iam tum iis in locis presbyterii munere erant functi. Alibi verò etiam aliunde acciri solitos constat ex Ecclesiasticis monumentis. Et verò etiam neophytos creari solitos Episcopos liquet ex *canone II Niceni* magni Concilii, quo vetitum ne quid deinceps tale fiat. Est autem ne hoc quidem semper accuratè obser-

obſeruatum, quod vel ſolius Ambroſii & Syneſii nos docent hiſtoriæ. *Modus* porrò conſtituendi itidem non vnus olim fuit. Etenim iam tum auditum eſt, paſſim olim obſeruatam ſucceſſionem ex ordine catalogi presbyterialis: Alexandriæ contra à S.Marco vſque electionem habuiſſe locum, placuiſſe porrò hanc toti terrarum orbi Chriſtiano. Annon ſimul etiam ſors alicubi fuerit adhibita, quomodo factum in electione Apoſtoli Matthiæ, & familiare aliàs fuit Iudaico populo, ex antquiſſimâ conſuetudine diuinitus approbatâ. meritò dubites. Sanè S. Cyprianus *Ep.XL.& LV.* agnoſcit in conſtitutione Epiſcoporum ſeorſim diuinum iudicium, ſeorſim populi ſuffragium, ſeorſim Epiſcoporum conſenſum. Quod *diuinum iudicium* fortaſſis ſors fuit. In eum ſanè ſenſum de ſorte non ſemel loquitur ſacra ſcriptura.

Pręter hęc verò ab initio vſq; Eccleſię Epiſcopale munus fuit omnibus, ritu aliquo externo, quaſi obſignatũ per manus impoſitionẽ, quæ pòſt dici cœpit Ordinatio In hũc ſanè modum ipſe S.Paulus impoſuit Timotheo manus, *2.Timoth.1.6.* More nimirum ab Hebræis deriuato, qui manus imponebãt iis pro quibus Deũ precabãtur. Verùm illam quoq; ordinationẽ non videntur olim iidem peregiſſe. Etenim quod ſolis Epiſcopis id cõmiſſum ſeriùs videtur id cœpiſſe, & ne id quidem vbiuis. Sanè S.Hieronymus Epiſtolâ ad Euagrium inquiens, *quid facit exceptâ ordinatione* Epiſcopus, *quod presbyter non facit?* videtur innuere quaſi Ordinatio ſoli cõpetat Epiſcopo propriè dicto. Cæterùm ſimpliciter quidem omnis Ordinatio etiam presbyterorum, ne quidem Hieronymi æuo vnius Epiſcopi fuit. In Africâ enim & Ægypto etiam presbyteri manus impoſuerunt, teſte ipſomet Hugone Grotio *p.139. Diſcußionis Apologetici* Riuetiani. Nec affirmat Hieronymus, ipſo ſtatim Apoſtolorum æuo id inter Epiſcopum & reliquos presbyteros fuiſſe diſcriminis. Imò non fuiſſe meritò colligas ex eo, quod Apoſtoli alioquin diſcrimine quodam facto Epiſcopum illum & presbyteros officii ſui ad monuiſſet, ſi muneribus fuiſſet diſtincti. Sed & S. Hieronymus illam Epiſcopi eminentiam ſuper reliquũ clerum poſt Apoſtolorum æuum demum cœpiſſe ſignificat: dum ſimpliciter idem ſic loquitur. *Alexandriæ à Marco Euãgeliſta vſque ad Heraclam & Dionyſium Epiſcopos presbyteri ſemper vnum ex ſe electum in excelſiori gradu collocatum Epiſcopum nominabant. Quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat, aut diaconi eligant de ſe, quem induſtrium nouerint, &*

Archidiaconum vocent. Conſenſus itaque aliorum Epiſcoporum, eorumque χειροτονία ibi ſanè videtur non fuiſſe vſitata. Certè Timotheo, cùm eſt conſtitutus Epiſcopus Epheſinus, non à ſolo Paulo, ſed etiam à reliquis presbyteris impoſitas manus colligere eſt ex *c.4.Epiſt.1.ad Timoth.* μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. Sanè ab Apoſtolis ipſis eſſe inſtitutum, vt Epiſcopus à duobus aut tribus Epiſcopis ordinetur, aut vt presbyter ab vno Epiſcopo ordinetur, & diaconus, & reliqui clerici, quæ hodie inter canones Apoſtolorum primo loco leguntur, procul eſt à vero. Multò magis falſum eſt, hoc inſtitutum æterni eſſe diuini iuris, vt quod ſecus fit, diuino ſit ordini aduerſum, aut quod is qui contradicit anathema mereatur. Quin meritò dixeris, eos, qui id docent non minùs ſchiſmati aut hæreſi velificari, atque olim Aërius, qui æqualitatem presbyterorum & Epiſcoporum ab eodem iure accerſiuit. A Pontificiis id doceri mirum ſanè eſt, quia apud illos Epiſcopi ipſi non niſi rariſſimè presbyteros ordinant, ſi modò vnquam, omni hoc munere vicariis commiſſo.

Cæterùm ſeculo tertio etiam vicinorum Epiſcoporum conſenſum, in Africâ quidem & Româ, acceſſiſſe ad Epiſcoporum ordinationes, ex multis locis operum Cypriani manifeſtum eſt. Poſt illius æuum videntur demum inſtituti metropolitani: Neque enim hos Africa agnouit Cypriano viuo, ideoque nulla apud hunc autorem Metropolitanorum fit mentio, ſed ex aduerſo grauis illius vox paſſim exſtat, quemlibet Epiſcopum rationem ſui actus Domino redditurum, nec ab alio iudicari poſſe, vt nec ipſe alium iudicat. Quæ directè oppugnant iura Metropolitanorum. Ex quo verò Metropolitani cœperunt, his præcipuè τὸ κῦρος τῶν γινομένων fuit creditum, vt habet *canon IV. Nicenus.* Certè non licuit ex eo tempore χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου Epiſcopum ordinare, ut habet eiuſdem magni concilii *canon* VII. & Antiocheni non multò iunioris *canon XIX.* Neque verò in concilio Niceno aliqua hac in re facta eſt mutatio, quod vulgò creditur: Sed in ſingulis prouinciis ſumma regiminis Eccleſiaſtici ſolis Metropolitanis permiſſa eſt. Tantùm per illud magnum concilium Romano & Alexandrino Epiſcopo prærogatiua quædam antiquo more introducta fuit confirmata; nempe vt Alexandrinus vnus per Ægyptum Libyam & Pentapolin, adeoque per tres magnas prouincias diœceſeos Ægypti metropolitana iura exerceat,

ceat,& Romanus eadem retineat per suburbicarias Ecclesias,vt Ruffinus interpretatur mentem canonis,h.e.per tres itidem prouincias diœcescos Italiæ,Campaniam,Tusciam & Picenum suburbicarium: Nisi isthoc prouinciarum suburbicariarum nomine sint intelligẽdæ omnes illæ quibus olim præsedit Vicarius vrbis Romæ, quales recenset Notitia Imperii Occidentalis *cap.*XLIIX. decem : 1. Campaniam, 2. Tusciam & Vmbriam,3. Picenum suburbicarium,4. Siciliam, 5. Apuliam & Calabriam. 6. Brutium & Lucaniam.7 Samnium. 8.Sardiam. 9. Corsicam. 10.Valeriam.

Concilio Oecumenico secundo per Imperii Orientalis quinque diœceses,in quas illud non adeò pridem diuiserat Constantinus M. instituti sunt supra metropolitanos etiam Patriarchę,velut loquitur *canon* Concilii secundus,οἱ ὑπὲρ ὁ διοίκησιν ἐπίσκοποι & quidẽ in singulis [Thracica & Ægypti diœcesibus exceptis]duo vel tres,vt docet *Socrates lib.V.cap.*8. Quæ iterum pòst mutata sunt, ita vt in concilio Chalcedonensi *canon* XXIIX.Constãtinopolitano[cui vna Thracica; vt Alexandrino vna integra Ægypti diœcesis hactenus suberat] datæ sint diœceses tres, Thracicæ adiunctis Asianâ & Ponticâ: Antiocheno etiam ad sese per vim rapiente diœcesin (exceptâ parte aliquâ Hierosolymitano primùm in Concilio V.tributâ,)Orientis, quam in concilio iam Niceno illi commissam iniquè respondit Alexandro Antiocheno Innocentius primus Romanus. Ita factum,vt non tantùm χειροτονία Metropolitanorum ad Patriarchas illos tres Orientalis Imperii deuenerit, sed nec Episcopi à metropolitanis ampliùs potuerint ordinari citra Patriarcharum consensum , adeoque tota ferè regiminis Ecclesiastici prisca forma fuerit abolita. Occidentalis Imperii diœcesibus sex siue singulis siue vniuersis nullum concilium Oecumenicum dedit Patriarcham aliquem, perperam enim huc trahitur *canon* VII.Nicenus. At Papa Romanus cathedram Petri & vniuersalis Ecclesię singularem diuinitus sibi commissam curam prætexens variis artibus in omnes Imperii Occidentalis Ecclesias plusquam Patriarchalem potestatem sibi comparauit, Quod accuratè hîc docere extra est institutum. Etiam sic tamen in omnibus prouinciis omnium Diœceseon Imperij illius manserunt metropolitani: adeoque cùm omnis Gallia tum fuerit diuisa in prouincias septemdecim , totidem quoque metropoles habuit olim, & totidem metropolitanos Episcopos. Vnde manifestum etiam fit,

jam tum olim Moguntiacenſem Germaniæ primæ, Agrippinenſem Germaniæ ſecundæ, Treuirenſem Belgicæ, Veſontionenſem Maximæ Sequanorum, fuiſſe Metropolitanos, ſicut vrbes illæ quatuor illarum prouinciarum fuere iam olim Metropoles. Num verò non tota diœceſis Gallicana ipſa aliquando conſtituerit ſibi Patriarcham, meritò dubites; quum conſtet in ſeculi ſexti hiſtoriis frequenter occurrere Patriarchas Lugdunenſes, quo nomine metropolitanos tantùm prouinciæ Lugdunenſis primæ appellatos eſſe, haud temerè cui perſuadeat Baronius.

Verùm illa de ordine Epiſcopali, vt & ex quibus, & quomodo olim ſint electi Epiſcopi primi, nihil faciunt ad noſtrum hunc locum, vtpote, cum propoſitum nobis ſit tantùm docere, à quibuſnam omni tempore epiſcopi Germaniæ ſint conſtituti. Vt igitur in viam redeamus non dubitandum eſt prioribus tribus ſeculis tantùm per clerum & populum, vt alios, ita & Germaniæ Epiſcopos eſſe electos. Obſeruandum autem ex quo Imperatores Romani Chriſto nomen dederunt, nonnunquam factum eſſe, vt ipſi Epiſcopos Eccleſiis darent, non improbante illud qui tum viuebant Epiſcoporum collegio. Sic Liberius Papa à Conſtantio Epiſcopatum Romanum accepit. Sic in ipſo Oecumenico Concilio II. Conſtantinopolitano, vacante eiuſdem vrbis Epiſcopatu Theodoſius iunior *præcepit ſacerdotibus in chartâ ſcribere nomina eorum quos dignos crederent, qui ordinarentur, ſibi autem vnius electionem ſeruauit*, nominibus poſt omnium perlectis elegit Nectarium ſenatorii ordinis virum. Similiter poſt obitum Siſinnii Valentinianus & Theodoſius iunior, *ſtatuerunt neminem ex Eccleſiâ iſtâ Conſtantinopolitana ad pontificium, propter eos qui rebus nouis ſtudebant, cùm pars Philippū pars Proclū eligi cuperet: placuit igitur ipſis aduenam Antiochiâ aduocari.* Theodoſius idem iunior Maximo Epiſcopo defuncto, *iuſſit eos qui aderant Epiſcopos, vt Proclum in Cathedra collocarent.* Mediolani etiam poſt mortem Auxentii Imperatorem rogarunt Epiſcopi ipſi, vt ipſe eligeret. Populo itaque Ambroſium poſtulante Valentianus Imp. *iuſſit ipſum ordinari.* Fortaſſis igitur etiam in Germaniâ nonnunquam iſtiuſmodi quid tum factum, vtpote cùm Imperatores teſte Gelaſio Pontifice *Epiſt. XI.* plurimùm fuerint Auguſtę Treuirorum commorati. Quoniam tamen nihil huius memoriæ eſt traditum, non eſt noſtrum id temerè affirmare.

Obſer-

Obseruandum porrò à seculo quarto vsque inualuisse paulatim per omnem Christianum orbem, vt qui Reipublicæ summâ cum autoritate præerant, non paterentur temerè quem ad Episcopalem dignitatem promoueri, nisi accedente suo consensu. Quod procul dubio factum quoniam Episcoporum in populo summa autoritas, adeoque ἡ δημαγωγία in ipsorum esset manibus, simulque illi multis opibus tantùm non vbiuis circumfluerent. Et verò interest quàm maximè Reip. ne qui tales constituantur, nisi de quorum probitate Reip. satis est cautum. Hinc Odoacri Regis tempore Basilius Patritius lege vetuit, ne Papa eligeretur, nisi consentiente Principe, idque ex eo Romæ accuratè perdiu est obseruatum. Quapropter cùm Pelagius electus esset non impetratâ Imperatoris approbatione, missus Constantinopolin est Gregorius tunc Archidiaconus, vt id excusaret, quòd, obsessâ per Longobardos vrbe, Imperator Constantinopolin non potuerit adiri. Neque verò iure hoc cesserunt in confirmandis Papis Romanis Constantinopoli commorantes Cæsares ante Constantinum IV. Quâ de re pluribus agit Baronius *tomo VIII. Annalium, Anno DXC.*

In vtroque autem Germanicarum gentium Reges exemplum illud Romanorum Imperatorum sunt secuti. Ex quo enim illi Christianam sunt fidem amplexi modò hic modò alibi pro suo arbitrio Episcopos Ecclesiis dare, aut à clero & populo antiquo ritu electos confirmare, sui iuris existimauerunt. Certè Francorum Reges, cùm ad eos Galliarum & Germaniæ imperium peruenisset, vsi hoc iure statim sunt, vsque adeò, vt ab eorum nutu Episcopatus penderint. Clodouæus ipse Dinifium in Turonensem Episcopum elegit, vt est apud Gregorium Turonensem, qui & alibi Omasium post Dinifium mandato Clodomeri Episcopum Turonensem dictum, & Nicetium regis Childeberti & pleno populi suffragio in Episcopum electum, demum etiam Quintianum Aruernorum Episcopum Theodorico rege consentiente constitutum tradit. Nonnulla quæ huc faciant exempla ex Turonensi affert Lehmannus in *chronico Spirensi*, omnia verò in vnum collegisse fasciculum dicitur Thomas Bilsonus Wintonensis in Angliâ Episcopus, libro quem scripsit *de perpetuâ Ecclesiæ gubernatione.* Sunt verò præter Turonensem alii quoque scriptores, qui idem confirmant. Exstat apud Surium vita Sulpitii Bituricensis Episcopi, qui Austregisilo successit, ex quâ cognosci potest,

quàm necessarius Regis in constutione Episcoporum fuerit consensus. E populo alii alium, vt solet fieri, nominarant, pars etiam quędam insanioris vulgi principibus nonnullis consenserat in cuiusdam Simoniacam electionem, Regisque consensum magnâ vi auri oblatâ ad id impetrari posse spes fuerat, Rex tamē Gunthramnus re rectiùs perpensa, repudiato Simoniaco, Sulpitium voluit esse Episcopum, ita, Gregorio Turonensi teste, eos, qui Simoniacis artibus Episcopatus ambiebāt affatus: *Non est principatus nostri consuetudo sacerdotium venundare sub pretio, sed nec vestrum, eum præmiis comparare, ne & nos turpis lucri infamiâ notemur, & vos mago Simoni comparemini.*

Inualuit verò magis magisque illa consuetudo, vt ii essent Episcopi, quorum electionem Francorum Reges, quibus tum Germania quoque Cisrhenana, & pars Transrhenanæ parebat, suo suffragio confirmassent. Historiæ enim horum temporum testantur, à Regum arbitrio Episcoporum constitutionem magnam partem dependisse. Theophilus Rainaudus Iesuita *in indiculo sanctorum Lugdunensium* de Ennemundo tradit eum voluntate Regis Clodouęi II. in Episcopum Lugdunensem esse electum. Idem ex Angrano de Lamberti Lugdunēsis Episcopi, qui sedit anno DCLXX. electione ita loquitur: *Defuncto S. Genesio, præsule vrbis Lugdunēsis, illicò pius Rex Theodoricus, & inclytus Princeps Pipinus, cum proceribus palatii salubre agentes consilium, diuinâ vtique prouidente iussione, in præfatâ vrbe cum vnanimi eiusdem regionis populi voto, eiusdem vrbis eum constituerunt antistitem.* Quantùm coniicere licet, id quoque sibi interdum videntur vsurpasse Francorum Reges, vt ipsi nondum præuiâ electione cleri & populi Episcopos nominarent, quos tamen dein liberè clerus & populus reciperet. Sed id fortè rariùs factum. Consensu tamen regio omnino opus erat. Modoaldus Treuirensis Episcopus constitutus est, *volente Rege, Pipino duce, clero, populo*, ut *in vita* eius Stephanus Leodiensis Abbas tradit. Is, qui Pauli Episcopi Virdunensis vitam descripsit, vti ea exstat apud Surium die VIII. Feburarii, autor est, Regem misisse ad Paulum, eumque inuitasse, vt in aulam veniret, *electum eum esse à Palatinis, à clero & populo, ut Virdunensis Episcopus esset, se quoque illorum votis & sententia assentiri.* Idem de Ansberto Rhothomagensi Episcopo narrat in eius vita capite XV. Angradus monachus, eum eligentibus

ciuibus

ciuibus metropoleos Rhotomagensis, *cum vnanimi voto sanctorum sacerdotum Regis & Principum* electum esse Rhotomagensem Episcopum. Auitus Aruernorum Episcopus, cùm Bonitum sibi successorem dari vellet, Regis consensum flagitat. Aurelianenses verò ciues, cùm Eucherium Episcopum elegissent, proxima illis cura erat, de Regis suffragio impetrando, *Mittunt* igitur *ad Carolum Martellum Francorum Principem Legatos, qui eius pedibus aduoluti suppliciter petierunt, vt Episcopum illis concederet Eucherium.* Verba hæc sunt eius, qui historiã vitæ Eucherii reliquit apud Surium die xx. Ianuarii. Digna denique sunt, quæ hic legantur verba VValthrami Naumburgensis ex libro, quem scripsit de inuestiturã Episcoporum. *Longè ante decretum Adriani papæ, eiusque successorum, Reges, qui erant vncti, & Maiores domus inuestituras* Episcoporum *fecerunt; scilicet Dagobertus, Sigibertus, Theodoricus,* Hildricus, *Pipinus filius Begge Maior domus,* Theodebertus. *Ab his inthronisati sunt Remaclus, Amandus, Audomarus, Antpertus, Eligius, Lampertus, aliiq; sanctißimi præsules, cùm reges isti in moribus suis satis fuerint notabiles.* Hæc verò tam apertè, quanta fuerit Regum Francorum in constituendis Episcopis autoritas, docent, vt nemo iis refragari possit. Nec tacet Baronius, quæ fuerit circa hæc tempora in Episcoporum electionibus Principum ratio habita: *Sanè à regibus est præsumtum,* inquit, Tomo VII. Annalium ad annum 559. *ius præficiendi Ecclesiis pastoribus destitutis* Episcopos *hoc seculo tum in Occidente, tum in Oriente.* Præsumtum ius vocat verbo asperiori: quod, si tamen illud intra limites cohibeatur, optimo iure Regibus competere dein probabimus.

Fortassis tamen quidam Ecclesiastici proceres in Galliis initiò non satis æquo animo tulerunt illam, quam sibi reges vsurpabant, potestatem. Patres concilii Aruernensis, inter quos etiam fuere Nicetius Treuerorum, Domitianus Tungrorum, Desideratus Virdunensium, Superius Auenticorum in Heluetiã, Episcopi, huc videntur respexisse, cùm canone secundo sanciunt, qui Episcopatum desideret, electione clericorum, vel ciuium, & consensu metropolitani prouinciç debere ordinari, non verò patrocinia potentum adhibere. Acriùs Patres in concilio Parisiensi anno DLIX. habito, in prauam aliquam consuetudinem, quâ vel inuitis ciuibus beneficio Regis Episcopatus quidam obtinere se posse sperabant, inuehuntur canone VIII. qui dignus est vt adscribatur; *Quia in aliquibus rebus,* in-

quiunt, *consuetudo prisca negligitur, ac decreta canonum violantur, placuit, vt iuxta antiquam consuetudinem canonum decreta seruentur. Nullus ciuibus ordinetur Episcopus, nisi quem populi & clericorum electio plenissimâ quæsierit voluntate. Non Principis imperio, neque per quamlibet conditionem, contra metropolis voluntatem, Episcoporum comprouincialium ingeratur. Quod si per ordinationem regiam honoris istius culmen peruadere aliquis nimiâ temeritate præsumserit, à comprouincialibus loci ipsius Episcopis recipi nullatenus mereatur, quem indebitè assumtum agnoscunt. Si quis de comprouincialibus recipere eum contra interdicta præsumserit, sit à fratribus omnibus segregatus, & ab ipsorum omnium charitate remotus.* Ita statuunt Episcopi in consilio Parisiensi coacti. Id verò solum velle hos Episcopos liquet, non esse concedendum, vt reges soli pro arbitrio, autoritate tantùm regiâ, vel inuitis ciuibus constituant Episcopos. Id enim creditum semper est, neminem inuitis ciuibus, quibus ipse præesse debeat, posse esse Episcopum. Si qui igitur hoc statutum Ecclesiasticum peruertere ausi sunt, iure meritoque eos Concilium Parisiense perstrinxit. Consuetudinem verò illam, quæ tum in Galliis obtinebat, vt confirmationem factæ electionis vel Episcopi ipsi electi vel ciues peterent à Rege, nullo verbo improbant. Quin paulò antè Episcopi Gallicani in Synodo Aurelianensi quintâ, Childeberto regnante, anno seculi quinti LII. decreuerant, neminem debere Episcopatus per præmia, aut ope potentium personarum inclinatis ciuium animis, aucupari, *sed voluntate Regis iuxta electionem cleri ac plebis.* Habemus igitur iam Regum Francorum iura exemplis confirmata, & synodi decretis stabilita, quæ iura, vti in Gallia exercuisse eos constat, sic quoque in Germania, quantacunque eius pars iis parebat, idem egisse, extra omne dubium esse debet.

Ex Galliis autem petenda fuere exempla, quia ob defectum Scriptorum, quomodo tum se res in Germania habuerit, non satis constat. Non est verò quod quis dubitet, aliter tum in Germaniâ obtinuisse. Nihil enim est, quod suadet, minorem sibi Francorum Reges in Germanos vsurpasse potestatem, quàm in ipsos Francos, præsertim cùm multas in Germaniâ Ecclesias desolatas & destructas Franci restaurarint, quâ in re primus Dagobertum eiusque filium Sigebertum tenuisse ferunt. Neque etiam locorum interualla impedire poterant, quominùs Ecclesiarum in Germania curam agerent,

rent. Austrasiæ enim regnum, cuius Germania pars maxima erat, suos sæpe ex Francorum regiâ familiâ proprios habuit reges. Childebertus quoque & Dagobertus in ipsâ Germaniâ sedem fixerunt, ille quidem Stratisburgi, quod est Argentoratum, hic verò Kircheimi non procul ab Argentorato. Quin Athanasius & Basinus Spirenses Episcopi, à Dagoberto & Carolo Martello constituti, memorantur Lehmanno, vt iam eos prætercam, quos à Francorum regibus Constantiæ, Argentorati, VVormatiæ & Moguntiæ Episcopos constitutos Bruschius tradit. Minùs enim accuratè ea, quæ ad Episcoporum electiones faciunt, persequitur, quod intuenti manifestum est.

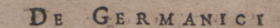
In Bauariâ verò, quæ tum proprios habebat reges, interdum à Rege, interdum à populo Episcopos delectos, leges Baouuariorum, Codici legum antiquarum Friderici Lindenbrogii insertæ, indicant: Ita enim legitur cap. xi. lit. i. *Si quis Episcopum, quem constituit Rex, vel populus sibi elegit Pontificem, occiderit, soluat eum regi, vel plebi, aut parentibus, secundum hoc edictum.* Hæc vtique aperta sunt. Bonifacius ipse à principibus Pipino & Carolomanno Moguntinus iussus est esse Archiepiscopus. Is, qui eius vitam descripsit, apud Surium die quinto Iunii manifestè ait: *Gerailione deposito S. Bonifacius à Carolomanno & Pipino fratre eius Moguntinæ sedi præficitur.* Dein cùm infirmitate corporis prægrauatus synodalia conciliorum conuenticula, verba sunt VVilibaldi in vita eius (*cap. x.*) per omnia adire non posset, *consultu atque consilio gloriosi regis Pipini Lullum sibi successorem constituit.* Zacharias Pontifex ipse Epistolâ CXLII. Bonifacio scribit: *quod tibi successorem constituere petiisti, vt te viuente in tuo loco eligatur Episcopus, hoc nullâ ratione concedi patimur, quia contra omnem Ecclesiasticam regulam, vel instituta patrum esse monstratur.* Quid verò sibi volunt illa verba, quod *petieris* tibi successorem, si hæc ad Pipinum, à quo peteret, non sunt referenda? Superest verò adhuc Epistola Bonifacii ad Fulradum presbyterum apud Baronium *tomo* IX. *Annalium* ad annum 855. quæ est in codice Epistolarum Bonifacii XCII. quâ rogat Fulradum, vt Pipinum adeat, eumque suo nomine roget, vt, si clementiæ ipsius placeat, Moguntiæ *Lullum, in ministerium populorum & Ecclesiarum, componere & constituere faciat prædicatorem & doctorem presbyterorum & populorum.* Cùm impetrasset Bonifacius, gratias egit Pipino per Epistolam, quæ est inter epistolo-

Bonifacii CIV. Hæc enim huc omnino referenda eſt, vt liquet, ſi quis VVilibaldi verba antè allata cum hâc Epiſtolâ conferat. Sed & aliàs Bonifacius hanc regum poteſtatem agnouit. Cùm enim Bauariam omnem in quatuor diœceſes diuideret, & ſingulis præficeret Epiſcopum, *Odilone Duce conſentiente* id factum tradit VVilibaldus *capite* IX.

Conſenſu igitur Principum tum fuiſſe opus non eſt dubitandum. Pontificis etiam Romani approbatione non fuiſſe tum opus, non eſt quod dubitemus, quum nullum eius indicium leuiſſimum in omnibus iſtius æui monumentis liceat obſeruare. Tantùm in nouis Epiſcopatibus conſtituendis, videntur eo tempore Pontifices Romani autoritatem ſuam cœpiſſe miſcere. Bonifacius enim contendit per literas à Zacharia pontifice, vt quas in VVirtzburg, Buraburg & Erpfesfurt Epiſcopales ſedes conſtituerat, Apoſtolicæ ſedis autoritate confirmaret, cuius quoque petitioni aſſenſum haud difficulter præbuit Zacharias, & rata habuit, quæ ſanxerat Bonifacius. Sed cùm Bonifacius nouo & hactenus inſolito more Romanę ſedis legatus fuerit, illique addictiſſimus, ab eius factis argumentum ſueti tum & recepti moris haud ſatis rectè ducas, & ius aliquod Pontificis Romani arceſſas. In Moguntinæ ſanè Metropoleos noua conſtitutione, quòd ſibi principes Carolomannus & Pipinus conſenſum Romani Pontificis impetrandum cenſuerunt, vt eſt in vitâ Bonifacii, res aliter ſe habet. Quia enim in Occidente paſſim inualuerat conſuetudo, vt ſine pallio à pontifice Romano conceſſo metropolitanus nullus eſſet [neque enim ſine pallio alios Epiſcopos ipſi ordinare licebat, quod tamen potiſſimùm Metropolitani officium,] conſenſus Pontificis non poterat non eſſe neceſſarius. Quin ille conſenſus non tam fuit cum poteſtate & iuriſdictione aliquâ coniunctus, quàm grata & amica approbatio. Indicant hoc verba ipſius Zachariæ Epiſtolâ CXXXVIII. ad Bonifacium ſcriptâ: *De eo, quod ſuggeßiſti, quod elegerunt vnam ciuitatem omnes Francorum proceres, pertingentem vſque ad paganorum fines, & in partes Germanicarum gentium, vbi antea prædicaſti, quatenus ibi ſedem metropolitanam perpetuò habere debeas, & inde cæteros Epiſcopos inſtrueres ad viam rectitudinis, & pòſt tui ſucceſſores perpetuo iure poßideant, hoc quod decreuerunt, nos læto ſuſcipimus animo, eò quòd ex Dei nutu factum eſt.* En, quàm nihil aliud agit

agit Zacharias, quàm quod decretum Francorum laudet & probet. Quicquid autem sit de nouiter instituendis Episcopatibus, in Electionibus certè Episcoporum Principum quidem à Clodovæo vsque maxima, Pontificum autem vsque ad Gregorium septimum, nulla, vel si casus aliquis incidisset, non adeò magna habita est ratio, pręterquam quod Metropolitani pallia à Romano Pontifice recipere iam cœpissent.

Vt verò ad Principum, de quo sermo est, consensum redeamus: Baronius, quò Pontificiam maiestatem asserat, [quæ ingens detrimentum patitur, si regibus & summis principibus regio iure ius illud quod sibi in electionibus Episcoporum vsurparant, competit] conatur nobis persuadere ius illud regium promanasse à concessione Pontificia. Affert in eam rem verba Lupi Ferrariensis in Galliâ Abbatis [qui diu Fuldæ sub Rabani disciplina vixit, teste Christophoro Brouuero *in antiquitatibus Fuldensibus*,) ex *Epistolâ eius LXXXI.* ad Amulum Lugdunensem Archiepiscopum. Baronius verò de eâ re ita loquitur Tom. 9. Annalium, ad annum 752. *Illud non ignorandum, concessam fuisse à Zacharia Romano Pontifice Pipino Regi Francorum nominationem, quam vocant, seu postulationem Episcoporum pro Ecclesiis vacantibus in regno suo, vt intelligas, cum legis à regibus Ecclesiis esse datos Episcopos, totum id factum non iure proprio, (quod nullum penitus in Ecclesiasticis rebus reges habent) sed conceßione Apostolicæ sedis. Vnde erubescant mentientis Politici nouatores, cùm Ecclesias subiiciunt regibus.* Vnde verò cœteri Reges Francorum, si id demum est Pipino concessum? Silent enim de eo documenta veterum, nec Baronius tale quid producit. Vnde reliqui reges, qui idem vsurparunt? Neque omnino Lupi verba id indicant, quod vult Baronius. Magnam tum temporis fateor fuisse Pontificum Romanorum, & huius quoque Zachariæ, præcone cumprimis Bonifacio, autoritatem, vt non mirum cuiquam videri debeat, si Pipinus ius regium, antiquâ consuetudine firmatum, religione ductus, à Pontifice Romano (cuius tum sedis magna apud omnes erat opinio,) approbari voluit. Imò, quantùm apparet ex Lupi verbis, consuluit Pipinus Zachariam, annon rectè id ius, cùm id status regni exposcat, vsurpet: Pontifex re perpēsâ assensum præbuit, non vt iurisdictione tali præditus, quâ id largiri posset, sed vti is, qui de re quapiā cōsultus, vel approbat vel dissentit. Fortè etiam eo animo id fecisse Pipinus dici potest, vt

rem gratam faceret Zachariæ, cui multis nominibus obstrictus erat, vel vt obsequentiorem & paratiorem haberet populum in recipiendis ab eo constitutis Episcopis, si is idem Pontifici quoque Romano probari nosset. Quæcunque verò demum causa fuit, credidisse tamen Pipinum, in manu Pontificis situm esse tale aliquod ius largiri, atque eo animo Zachariæ assensum flagitasse, nec Lupi verba indicant, neque etiam aliunde constat. Cùm adhuc Maior domus esset, & Princeps Francorum, aliam ipsi mentem fuisse apparet. Ita enim Childericus & Pipinus in comitiis Suessionensibus anni DCCXLIV. loquuntur: *Idcirco constituimus per consilium sacerdotum & optimatum nostrorum & ordinauimus per ciuitates legitimos Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscopos Abel & Ardobertum.* Recitat hoc decretum Goldastus *tomo tertio constitutionum Imperialium.* Carolomannus quoque Pipini frater in synodo; (cuius acta in librum quintum Capitularis transtulit Benedictus Leuita,) ita regio more loquitur. *Ego*, inquit ipse Carolomannus, *Dux & princeps Francorum, synodum congregaui. Et per consilium sacerdotum & optimatum meorum ordinauimus per ciuitates Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscopum Bonifacium missum sancti Petri.* Nulla hic consensus à Pontifice aliquando impetrandi suscipio est. Suâ autoritate & Episcopos & Metropolitanos constitutos vterque & Pipinus & Carolomannus aiũt.

Hoc loco autem mirari licet, cur Baronius concessionem Pipino à Zacharia factam tam multis vrgeat, in celebre verò illud & πολυθρύλλητον Hadriani I. priuilegium, vti communiter vocant, quo is Carolo adhuc Patritio electionem Romani Pontificis & Episcoporum inuestituras concedit, plenus irarum insurgat. Concedit enim, ipsomet Baronio teste, Zacharias Pipino, nominationem Episcoporum, hæc verò si rem ipsam videas, non multùm ab inuestiturâ differt, quæ, vel consensus est in personam à clero & plebe electam, atque ita aliquid nominatione minus, vel est clero & plebe inconsulta facta à rege cuiuspiam nominatio, quem, si Metropolitanus dignum illo munere iudicet, Episcopum ordinat & consecrat. Ipsa à clero & plebe facta electio, nihil aliud est, quàm simplex certæ personæ nominatio. Cùm igitur idem fermè sit, nominationem Episcoporum, quod inuestituras Episcoporum, concedere, causa nulla erat cur Baronius tantâ quidem vehementiâ in Sigebertum Gemblacensem declamaret. Sed indubiè bilem Baronio

mouit,

mouit, quod Romani Pontificis constituendi potestas Carolo conceditur. Aduersum id enim Pontificiæ maiestati, quam sibi extollendam sumserat. Quicquid tamen obnitatur, constat huic Adriani decreto sua autoritas. Vindicant à falsi crimine Sigebertum cùm Marcus Antonius de Dominis *lib.VI.de Rep.Ecclesiast.cap.7.* tum verò prolixissimè πολυμαθέστατος Goldastus *in Rationali ad constitutiones Imperiales*, atque etiam scriptum *de Germanorum Imperio Romano à nobis nuper editum capit.VI.* Vix quisquam certè ante Baronium ausus est illos canones apud Gratianum falsi postulare. Bellarminus ipse vt legitimos adducit *Lib.II. de Rom. Pont.c.29. & lib.I. de Cler.c.IX.& lib.I.de Translat.Imperii c.XIII.* Monitus tamen deinde, retractat in recognitione suorum operum, & libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, quod pro legitimis habuisset, & ait vel falsos esse vel certè dubiæ fidei. Caput Baronianæ accusationis est, nec Anastasium bibliothecarium penè σύγχρονον, & rerum Romanarum callentissimum, nec quenquam alium ante Sigebertum meminisse huius decreti. Vtrumque verò falsum est. Expressa eius mentio exstat in oratione Gregorii VI. apud VVilhelmum Malmesburiensem, *lib.II.de gestis reg. Anglor.cap.XIII.* obscurior in Eutropii Langobardi libro, quem de statu Romanorum sub Græcis & Francis reliquit. Quod & Paulo Diacono & VValthramo affertur, id infirmius est. Anastasium verò hanc narrationem non præteriisse ex Onuphrio Panuinio discimus: Is enim apertè desumptum hoc à Gratiano ex Anastasii *historiâ Ecclesiasticâ* tradit, neque etiam aliter credi inscriptio capituli apud Gratianum patitur. Inuictum verò argumentum est, quod Platina, qui indubiè optimo & incorrupto Annastasii codice vsus est, hanc constitutionem Hadriani in Anastasii historiâ legit. Verba eius sunt in Paschali primo: *Idem Bibliothecarius scribit, Ludouicum liberam eligendorum Episcoporum potestatem Paschali dedisse, cùm antea eâ quoque in re Imperatores consulerentur, quam potestatem ab Hadriano Pontifice Carolo concessam idem autor refert.* Platinæ igitur ætate Anastasium quoque hanc Hadriani constitutionem narrare satis constabat.

Quin ipsa experientia Sigeberto suffragatur. Summa enim ex eo tempore fuit in eligendis Romanis Pontificibus Imperatorum autoritas, quod & Marcus Antonius de Dominis, & suprà memoratum *de Germanorum imperio Romano* scriptum, multis adstruunt.

Paris autoritatis est altera illa Leonis VIII. quem Otto Imperator pulso Iohanne XII. homine monstroso creauerat, constitutio, quâ idem Leo Ottoni, quod antè Hadrianus Carolo concedit. Recitat eam, vt & alteram Hadriani, Gratianus *Dist.* LXIII. leuitatis ideò à Baronio & Bellarmino notatus. Fictitiam verò hanc quoque contendit Baronius *Tomo* X. *Annalium, anno* 964. sed irrito conatu. Neque enim causa vlla, cur huius decreti fidem quisquam eleuet, si Hadrianicum illud firmo stat talo. Id verò paulò antè assertum, & Sigebertus ab imposturæ crimine, quod ipsi impegerat Baronius, vindicatus est. Tria verò, quod vtramque cùm Hadriani, tum Leonis VIII. constitutionem attinet, disquisitione aliqua indigent. Dicendum enim *primò* an Adrianus Carolo & Leo Ottoni potestatem dederint liberè inuestiendi Episcopos omnium Prouinciarum regno Francorum & dein Germanorum subiectarum, an verò solius Patrimonii Diui Petri, an Italiæ totius, aut in his omnibus locis simul. *Deinde*, ad quascunque demum prouincias illud decretum pertineat, an vtraque constitutio concessio & priuilegium dici possit. Et *tertiò* denique dicendum fuerit, an Carolus Magnus eiusque successores inuestituras Episcoporum vsurpauerint, an verò iis renunciauerint, quod ait Baronius.

Vix quisquam verò est, cùm veterum tum recentiorum, qui non vtramque hanc constitutionem de confirmatione iuris antiqui, quo Francorum Reges in constituendis Episcopis vsi diu fuerant; vel concessione potestatis investiendi Episcopos per omnes omnino prouincias Francorum & Germanorum regibus parentes, interpretetur. Sigebertus Gemblacensis de Henrico V. disertè ait: *Rex vti volens autoritate & consuetudine, & authoralibus priuilegiis Imperatorum, qui à Carolo Magno, de regibus Francorum imperauerant Romanis, iamque per trecentos & eo ampliùs annos imperauerant sub* LXIII. *Apostolicis, dabat licitè* Episcopatus *& Abbatias per annulum & virgam.* VValthramus quoque non in aliâ est sententiâ. Vbi enim de Carolo M. ipsi sermo est, ait Pontificem Romnum *de inuestiendis Episcopis per reges antiquam consuetudinem confirmasse.* Idem sensisse videntur, quotquot harum constitutionum meminerunt, quos magno numero testes adducit in Rationali Goldastus. Idem sentiunt Matthæus Parisiensis & Nauclerus, vterque enim Sigeberti Gemblacensis verba transcripsit. Quin Imperatores ipsi pro iure inue-

inueſtiendi Epiſcopos ad hæc priuilegia prouocarunt. Abſurdi verò ſunt, nec refutatione aliqua digni, Canoniſtę, qui ineptiunt, eſſe hâc conſtitutione conceſſum Carolo inueſtire Epiſcopos & in Francia & in Hiſpaniâ, quia vnus eſt Imperator, atque ita ad vulgares illas nugas de Imperatore mundi domino delabuntur. Nec multò meliùs ſentiunt, qui Hiſpanis quoque inueſtituras Epiſcoporum in perſonâ Caroli à Pontifice tributas putant, quos refellit Didacus Couarruuias *Tom.I. Part.II. Relect. c. poſſeſſor mal. fid.* §.10. & ex eo Hēningus Arniſæus *lib.II. de iure maieſtatis cap.VI.* Eorum ſentētia, qui vtramque conſtitutionem iuris antiqui confirmationem dicunt, minùs eſt improbabilis. Stat enim pro eâ omnium penè veterum recentiorumque autoritas. Neque verò ideò ab eâ recedendum, quòd Pontifex concedere Carolo Galliæ & Germaniæ Epiſcoporum inueſtituras non potuerit, cùm iam antè Carolus more maiorum iure regio Epiſcopos inueſtiret. Fortè enim ceſſat illa ratio, ſi dicas cum Marco Antonio de Dominis, eſſe illas conſtitutiones, *proprii principum iuris naturalis, recognitiones, admiſſiones & probationes, cum remotione obſtaculi iniuſti, per prohibitiones perperam & indebitè poſiti, & declarationes poſſe iam principes ſuo iure vti, & ſe quantùm in ipſis ſit, nolle illud impedire*, vel cum Duareno, *lib.3. de ſacris Eccleſiæ miniſt. cap.* II. *eſſe illas hominum vltrò bonam fidem agnoſcentium confeſſiones.*

Sed ſaluâ aliorum autoritate, nouum hoc inueſtituræ ius ab Adriano & Leone VIII. Carolo & Ottoni delatū, omnino ad ſolos Epiſcopos prouinciarum Italiæ, in quas ius Pontifici Romano erat, non ad reliquos Germaniæ Galliæque, & ipſius Italiæ Epiſcopos, pertinuiſſe potiùs eſt ſtatuendum. Goldaſtus quidem *in ſuo rationali* ad Italiam totam hanc conſtitutionem extendit, minùs tamen rectè. Argumenta vtique, quæ affert, rem non conficiunt. Immò, quibus ille rationibus ductus negat decretum Hadriani de Galliæ, Germaniæ, Aquitaniæ, aliarumque prouinciarum Epiſcopis, accipiendum, eædem pro magnâ Italiæ parte militant. Verba Goldaſti ſunt: *Populus Romanus aut Pontifex dare non potuit, quod non habuit*: Et pòſt: *Carolus non à Populo Romano nec à Pontifice ius illud in patriis regnis accepit, ſed ab anteceſſoribus legitimâ ſucceſſione hæreditauit, non etiam in regnis à ſe deuictis, putâ Aquitaniâ, Vaſconiâ, Hiſpaniâ, quæ victoris lege, non iure donationis adminiſtrauit, patriiſque regnis adiunxit.* In Langobardorum verò regnum, quod magnam Italiæ partem occupabat,

ius nullum Pontifici Romano. Ipsi potiùs Langobardorū Reges captâ Rauennnâ & Exarchatu sublato, quæ Exarchis fuerat in Romā Romanumque Episcopum potestas, ad se transiisse existimarunt. Carolus autem regnum Langobardicum armis obtinuit, & in victi Desiderii iura successit. Cùm igitur Langobardorum quoque reges, more tum principibus summis vsitato, Episcopos constituerint, id ius Carolum ab Adriano obtinere opus non erat. Cæterùm obtinebant tum Pontifices Romani partim iniustâ vsurpatione, partim verò regum & Pipini maximè dono, non solùm Vrbem Romam & ducatum Romanum, sed & alias, nec incelebres nec paucas numero, Italiæ prouincias & ciuitates. In has autem Carolus, Patritius primùm à populo & Pontifice Romano, deinde Imperator dictus, summum est adeptus imperium, quod reliquum erat Italiæ regni nomine tenuit, vt ait Sigonius *libro IV. de regno Italiæ.* Cùm ergo Adrianus Papa Carolum Patritium, & Leo VIII. Ottonem Augustum & Imperatorem agnoscerent, quibus summa iam maiestas in vrbem Romam & illas prouincias, quas Principum dono Romana Ecclesia possidebat, cum Patritii & Imperatoris nomine conferebatur, arbitrati sunt æquum esse, vt more per totum occidentem recepto, sic Caroli quoque & Ottonis suffragio electiones Pontificis Romani, & Episcoporum per singulas prouincias Pontifici subditas confirmarentur.

Carolus verò, inquit Marsilius Patauinus in tractatu de translatione imperii cap. 8. *prima concessione, potestatem videlicet Romanum Pontificem ordinandi, non fuit vsus.— De secundâ verò concessione, videlicet* Episcoporum *installatione se aliquoties intromisit, vt ex ipsius gestis in pluribus locis apparet.* Si ad manus essent Hadriani Pontificis literæ, quas ad Carolum aliosque dedit, indubiè certiora afferri poterāt. Habuit eas Matthias Flaccius Illyricus, cùm octauam centuriam Historiæ Ecclesiasticæ compilaret, Baronius verò seriò dolet eas deperditas, cùm Bibliotheca Vaticana illas antè possedisset. Recitat tamen argumenta illarum, quæ reliqua sunt. Ex his argumentum Epistolæ trigesimę nonæ tale est: *Carolum mendacii arguit & obiurgat, Quòd Rauennam ad electionē noui Pontificis legatos suos direxerit.* Paulò pluribus verbis recitat idem argumētum Flaccius, cùm ait: *Adrianus in Epistolâ ad Carolum negat, legatos eius electioni Rauennatis Episcopi vnquam interfuisse, & asserit, Rauennates semper ab Apostolica sede Archiepis-*

chiepiscopos petere. Quocunque verò modo hæc res se habeat, constat hinc, Carolum in constituendo Episcopo Rauennatium, qui Pôtifici parebant, sui quoque rationem haberi voluisse. Reliquum tamē aliquid Adriano in constituendis Episcopis fuisse videtur. Ita enim in Epistolâ, cuius particula in tractatu Flaccii de Episcoporum electione exstat, ad Carolum scribit: *Quia nunquam nos in vllâ electione nobis subiectâ ingeßimus, nec ingerere debemus, sic neque vestram excellentiam optamus in talia recumbere, sed qualis à clero & plebe, cunctoque populo electus canonicè fuerit, si nihil sit, quod sacro obsistat ordini, solitâ traditione ordinamus.* Hæc si de iure metropolitico intelligēda non sunt, omnino ostendunt, Pontificem quoque Episcoporum quorundam electiones confirmasse. Si Platinæ fides, Ludouicum Pium concessioni Adriani de inuestiturâ Episcoporum renunciasse dicendum est. Verba eius paulò antè allata his iterum adscribo: *Idem Bibliothecarius scribit Ludouicum liberam eligendorum Episcoporū potestatem Paschali dedisse, cùm antea ea quoque in re Imperatores consulerentur.* Non exstant hæc in Anastasii historiâ de vitis Pontificum, sed à Platina ex historiâ Ecclesiasticâ Anastasii descripta sūt. Facilè verò hinc colligere est, si vera sunt quæ Platina narrat, de ipsismet Papis vel verò de Episcopis illarum saltem prouinciarum, quæ Pontifici parebant, ea accipienda esse, quorum Episcoporum inuestituram Carolo ab Hadriano concessam diximus. Is enim imprudens fuerit, qui Ludouicum pium, optimum sanè Imperatorem, tam prodigum suæ maiestatis fuisse dicere ausit, vt omnium in Germaniâ, & Galliâ & Italiâ Episcoporum eligēdorum potestatem Paschali permitteret. Sed tota illa Platinæ narratio haud satis certâ fide nititur, si verba ipsius de constituendis inconsulto etiam Imperatore Episcopis accipienda sunt, vt videtur. Leo enim quartus, qui septem à Ludouici obitu annis cathedram Romanam adeptus est, in Reatinâ ciuitate Episcopum ordinare ausus non est, antè quàm Imperatorem consuluisset. Reate tamen Romanę subiecta erat metropoli. Conseruauit nobis verba Leonis Gratianus *Dist.63.c.Reatina*, quod hic quoq; legi meretur. Ita verò Leo quartus ad Lothariū & Ludouicū Augustos scribit: *Reatina Ecclesia, quæ per tot tēporū spatia pastoralibus destituta curis cōsistit, dignū est vt brachio amplitudinis vestræ subleuetur, ac gubernationis regmine protegatur. Vnde salutationis alloquio præmisso, vestrā māsuetudinē deprecamur, quatenus Colono humili diacono eandē Ecclesiam ad regendū*

concedere dignemini, vt vestrâ licentiâ acceptâ, ibidem eum Deo adiuuante consecrare valeamus Episcopum, sin autem in prædictâ Ecclesiâ nolueritis, vt præficiatur Episcopus, Tusculanam Ecclesiam, quæ viduata existit, illi vestra serenitas dignetur concedere, vt consecratus à nostro præsulatu Deo omnipotenti vestroque imperio grates peragere valeat. Quid apertiùs his pro iure principum afferri poterat? Licentiam enim Colonum consecrandi ab Imperatoribus petit Pontifex, rogat ne improbent electionem factam. Hinc adeò factũ, vt Glossator notet, *consensum principis requirendum electione celebratâ, nisi aliud suadeat scandalum, vel præscripta consuetudo*: Hoc est, quod Leo IV. Augustis promiserat, seruaturum se illibata iura imperalia. Faciunt huc etiam sequentia duo capitula apud Gratianum, quæ nostram sententiam apertissimè confirmant. Leo enim Ritæ Comitissæ scribit, dixisse Imperatorem, debere Colonum Episcopum Reatinum consecrari. Stephanus verò Papa in simili negotio Reatinæ Ecclesiæ priscam consuetudinem dicit, vt *Imperiali primùm perceptâ licentiâ, & Imperatoriâ directâ Epistola* Episcopus consecretur. Hæc vtique tam apertè pro Principum iure faciunt, vt ea etiam doctissimus Carnotensium Episcopus Iuo, *Epistola LX. ad Archiepiscopum* Lugdunensem Romanæ sedis legatum pro inuestituris afferat. Autor incertus, qui apud Christophorum Brouuerum in eius Sideribus translationem Epiphanii Ticinensis Episcopi Hildensheimium ab Otuuino Episcopo factam descripsit, ita de Ottone M. ait: *Otto Ecclesias per Italiam & Tusciam priorum principum sæuitia ac insolentia neglectas & desolatas canonicè reformauit, inque antiquum statum restituit.* Si autem in Ecclesias per Italiam & Tusciam suâ autoritate vsus est Imp. in Ecclesias Pontifici Romano aliàs subiectas idem eum ius exercuisse verum, vel certè verisimile est.

Eadem verò vtriusque constitutionis Hadriani & Leonis ratio est. Vtraque consensu populi Romani & in synodo facta est, quòd tale quid à solo Pontifice decerni non posset. Leo ipse dicit, se ad exemplum Hadriani hanc constitutionem promulgare. Quantùm igitur Carolus Hadriano, tantùm quoque Leo Ottoni & plus etiam concessit. Ex Leonis autem decreto rectiùs adhuc colligi posse videtur, quid illis verbis velit, cùm inquit, *concedere se facultatem sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos, Episcopos, vt ipsi ab eo inuestituram accipiant & consecrationem, vnde debent.* Suspendit nimirum

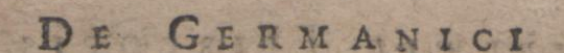
mirumLeo investituras Episcoporum à potestate eligendi Pontificem, quæ cùm solis Imperatoribus fuerit concessa, quo iure ausi fuerunt Germaniæ reges, priùs quàm Imperatoriâ gauderent maiestate, inuestire Episcopos? Quo iure cœteri in orbe Christiano reges, quorum in electione Pontificū nulla habebatur ratio? Reliquum igitur est, de solis Prouinciis Romano Pontifici subiectis hæc accipienda, in quas imperium summum, adeoque etiam Episcoporum inuestitura, cum nomine Imperatoris conferebatur, in quibus tamen eos excipit Leo, *quos Imperator Pontificibus & Archiepiscopis concesserat.* Neque verò obstat quod Gregorius VII. & potestatem quam sibi in Romano pontifice eligendo deberi asserebant Imperatores, & Episcoporum inuestituras eodem tempore oppugnauit. Nunquam enim is eo argumento vsus, coniunctam esse inuestituram Episcoporum cum potestate eligendi Pontificem, quâ negatâ fas quoque non sit Imperatori inuestire Episcopos, sed iura omnia Ecclesiastica, antiquosque canones violari & peruerti clamabat, si cuiquam principi personas Deo sacratas constituere licitum esset. Quo argumento non electionem solùm Romani Pontificis Imperatori, sed omnes omnino inuestituras omnibus totius Occidentis regibus extorquere conatus est.

His expeditis, in prōptu iam est quid de eo iudicari debeat, an rectè ius inuestituræ demum ab Adriano & Leone VIII. Carolo Patritio, & Ottoni Augusto, concessum dici possit. Si enim liberè populus Romanus, (cuius membrum præcipuum Vrbis Romæ Episcopus,) Carolum & Ottonem M. sibi principes, Patritios & Imperatores adsciuit, si liberè Imperium omne in eos transtulit, atque ita in potestatem eorum concessit, rectè vtraque constitutio priuilegii & concessionis nomine dicitur. Adepti enim sunt Carolus atque Otto id, quod antea non habebant, quod in populi Romani potestate situm erat, antè quàm in Principem transferretur. Rectè inquam ius illud inuestituræ concessum Carolo & Ottoni dicitur, non quidem, vt superior inferiori, aut omninò æqualis prorsus æquali, quicquam concedit, sed vti liber populus, qui quenquam in regem vel principem sibi adsciscit, ei summum imperium deferre, & iura regia concedere dicitur. Vti verò in regnis maximè electitiis solet per capitulationes, vt vocant, certis limitibus regia potestas circumscribi, ita quoque populus Romanus poterat sibi liberam sui

Pontificis electionem & constitutionem retinere. Sed & eam potestatem in Principem transferre populo Romano visum est. Marsilius Patauinus disertè in Defensore pacis Parte II. cap.24. *Sedis Apostolicæ Pontificem instituere, pertinet ad Romani principis & populi potestatem. A quo populo non excluditur, sed includitur clerus, cùm sit pars illius. Quam quidẽ potestatem seu autoritatem si transferre voluerunt in Principem, aut simpliciter, aut cum determinatione legali, eam princeps Romanus licitè sumsit, nec ab ipso per decretalem, siue legem cuiusquam Romani Pontificis, absque decreto populi potuit licitè reuocari.* Creditum nimirum eâ ætate est, ei, penes quem est τὸ κῦρος in Republicâ, fas esse constituere Episcopos: igitur eadem ratio mouit fortassis populum Romanum, vt Carolo & Ottoni *ius eligendi pontificem, ac ordinandi Apostolicam sedem*, vt ait Hadrianus, permitteret. Luculentum eius rei exemplum recenset in *sua metropoli* Albertus Crantzius: *Eo tempore*, (inquit, quo scilicet Haroldus ab Ottone victus regnum ab Ottone suscepit) *Dania cismarina, quæ Iutia est, in tres diuisa Episcopatus, Hamburgensi archiepiscopatui opera metropolitani subiicitur. Seruantur in Ecclesiâ Bremensi literæ regiæ, quæ signant, testanturque Regem Ottonem in sua ditione regnum tenuisse Danicum, adeò vt etiam illi Episcopos pro arbitrio donauerit, quod illa ætas regibus permisit.* Recitat eadem Albertus Stadensis in Chronico, ex quo descripsit Crantzius. Quid autem his clarius dici poterat? Otto Imperator, vt regnum Danicum sibi ostendat subiectum, & penes se supremam esse maiestatem, Episcopatus regni Daniæ confert. Quid autem vetat, quominus cum Crantzio exclamare liceat, Romanos Pontifices in sua ditione imperium Romano-Germanicum adeò tenuisse, vt etiam illi Episcopos pro arbitio douauerint. Olim res longè aliter se habebat. Adeò enim hoc sibi proprium Reges Germaniæ existimarunt, vt aliis etiam constituendorum in suâ prouinciâ Episcoporum potestatem concesserint. Henricum Germaniæ regem id concessisse Arnulfo Bauariæ duci ex Alberto Stadensi discimus. *Henricus rex*, inquit, *Arnulfo Bauariæ duci concessit, vt pontifices Bauariæ suæ potestati in dignitatum concessionibus subiacerent.* Sed hæc res satis liquida est, quicquid etiam hieromonarchi obstrepant.

Constat iam igitur esse ius inuestituræ Imperatoribus Romano-Germanicis, non solùm in Vrbe Româ, & prouinciis Romano præsuli subditis, ex concessione Pontificum & Populi Romani, sed etiam in Ita-

in Italia reliquâ & Germaniâ, non quidem ex Pontificum concessione, sed iure regio, cui id ita intimè coniunctum, vt omnes omnino, qui regiâ potestate populis præerant, illâ ætate ius inuestituræ vsurparent. Quomodo in Saxonicis Ecclesiis Carolus pro arbitrio constituerat Episcopos ex Crantzii metropoli discere est. Furiolanæ in Italiâ vrbis, quam Forum Iuliense vocant, Episcopo decedenti, dignum successorem substituisse Carolum tradit Notkerus Balbulus de gestis Caroli M. l. II. c. 27. Ludouicum Pium orât Patres synodi Aquisgranensis, *vt deinceps in bonis pastoribus, rectoribusque in Ecclesiis Dei constituendis magnum studium atque solertissimam adhibeat curam.* Disertiùs adhuc Crãtzius de Ludouico Pio ait: *Imperator tum inprimis ad staduendos Episcopos erat implorandus, & libro II. cap. 21.* iterum de Ludouici Pii ætate ait: *Eâ tempestate erat magna regum super Ecclesiis dispositio, nam vacantibus dabant ipsi Pontifices, quos à Papa confirmari poscebant.* Cùm igitur Imperatori maximè suam deberent dignitatem Episcopi, grauiter Theganus Treuirensis Chorepiscopus in vitâ Ludouici Pii ingratum illum Ebbonem Rhemensem Archiepiscopum, eiusque complices, qui optimum Imperatorem ab imperio deiectum ibant, increpat: *O qualem remunerationem reddidisti, ei? Vestiuit te purpurâ & pallio, & tu induisti eum cilicio: Ille pertraxit ad culmen Pontificale immeritum: Tu eum falso indicio voluisti expellere à solio Patrum suorum.* Ita patuit, in omnibus suis regnis magnâ autoritate in constituendis Episcopis Francorum Reges vsos esse. Vox ipsa inuestituræ antiqua est, vt frustra sit Baronius cum vocem illam Adriani æuo ignotam fuisse ait: *Legant & scrutentur autores omnes,* inquit, *qui Caroli temporibus aliqui scripserunt, si alicubi penes eorum aliquem inuenerint nomen inuestituræ, vel vsum eius per annuli collationem, vt tradunt, & baculi.* Exstat verò ea, quod ignorauit Baronius, in codice legum VVisigothicarum, Langobardicarum, & Capitulari M. & Ludouici Pii. Vsos quoque hâc voce monachos S. Galli in antiquis chartis, sub Carolo M. & aliis præter propter Imperatoribus scriptis, quæ *tomo secundo rerum Alamannicarum* insertæ, monet Goldastus. Vsurpata ea vox est & in feudorum concessione, & in quacunque alia bonorum alienatione & translatione etiam ad Ecclesias. Liquet id ex libro secundo legum Longobardicarum titulo XIIX. lege VII. Lindenbrogio *Vestitura est feudi confirmatio, testibus adhibitis facta, & vestire est confirmare*, Translata igitur hæc vox ad ratihabitionem electorum

Episcoporum quos Rex vel Imperator vestiat, i.e. factam electionem suffragio vel consensu confirmet.

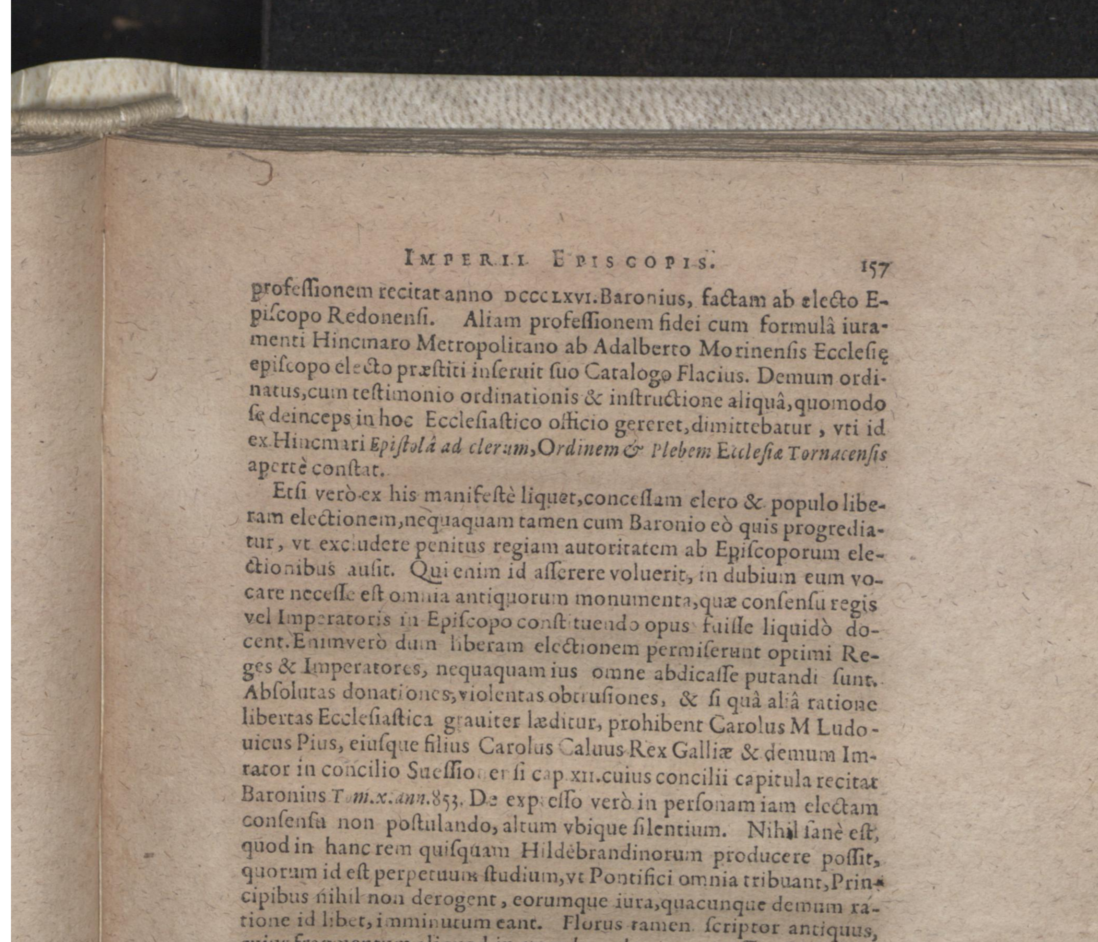
Est autem vestitura illa facta olim tradito baculo & annulo in manus Episcopi, quo defuncto, baculum & annulum remitti in aulam à primoribus ciuitatis moris fuit. Quid autem iure illo inuestituræ in constitutione Episcoporum potissimùm Imperatori aut Regibus licuerit, non perinde fortassis certum est. Abusos enim illos non raro hâc potestate, nec monumenta antiqua dubitare nos sinunt, nec praui mores, qui frequenter in aulis, [quæ est rerum humanarum calamitas] obtinent. Illud tribuisse ius inuestituræ certum est, ne quenquam fas esset, etsi à clero & populo vnanimi voto electum, priùs ordinari & consecrari, quàm de consensu Imperatoris constaret, hunc debere esse Episcopum. Consensûs verò index erat baculus & annulus Episcopo traditus. Quem ritum antiquum vtique non esse culpabilem, vt propterea totum Christianum orbem ab illo pacis publicæ turbatore Hildebrando concuti necesse fuerit, ita planum est, vt neminem aliter sensurum, quem studium partium aliquorsum non rapuerit, existimem. An verò idem ille ritus à Caroli Magni ætate, an ab vlterioribus adhuc annis obtinuerit, res non omninò certa est. Negat Baronius Caroli ætate vsitatum fuisse. Etsi verò *nihil refert, siue verbo, siue præcepto, siue baculo, siue aliâ re, quam in manu tenuerit, inuestitiat aut inthronizet Rex & Imp. Episcopum*, [sunt hæc verba VValtrami ex *libro de inuestiturâ Episcoporum*] verisimile tamen est, & Caroli & Ludouici Pii ætate hanc quoque obtinuisse consuetudinem, cùm Ludouicum Iuniorem Regem Germaniȩ Pii hunc in Episcopis inuestiendis ritum vsurpasse constet. Testem do Albertum Stadensem in anno DCCCLXV. *Rembertus Bremensis Archiepiscopus pallium pontificale suscepit à* Papa *Nicolao, ferulam pastoralem à Cæsare Lotheuuico.* Crantzius cùm de eodem Remberto ageret, in Metropoli *lib.* II. *cap.* 2. ferulam pastoralem, interpretatur *inuestituram feudalem*: & *lib.* II. *cap.* 16. fuisse id tum *signum infeudationis.* Idem Albertus Stadensis in anno CCMLXXXIIX. *Adalgarius ferulam pastoralem suscepit ab Arnolfo Rege, Pallium pontificale à Stephano* Papa. Et in anno CMIX. *Hogerus pallium suscepit à Sergio* Papa, *ferulam à rege Lotheuuico.* Ritus igitur ille ferulâ pastorali inuestiendi Episcopos, antiquus fuit, & forsitan ipsâ etiam Caroli ætate vsitatus. Id omnino incertum est, an ius inuestituræ aliud quid etiam Imperatoribus

ribus

ribus tribuerit, præter consensum ad constitutionem Episcopi necessarium. Quin enim potuerint electum à clero & populo Episcopum reiicere, alio constituto, quin inconsultà interdum plebe & clero Episcopos dixerint, dubium non est, cùm eius rei complura in promtu sint exempla & testimonia. At quid rectè fieri ab iis potuerit, quid communiter factum sit, non satis liquet.

Quantùm verò ex illius temporis rebus gestis colligitur, ad eum fermè modum ætate Caroli magni, & Ludouici Pii eiusque successorum, Episcoporum Germaniæ electio communiter quidem & ordinariè se habuisse videtur. Defuncto Episcopo, clero, populo illius Vrbis, vel si Metropolis esset, clero, populo, & prouinciæ Episcopis permissa fuit libera Episcopi electio, vel nominatio. Nominatus consecrari à metropolitano non antè poterat, quàm Regis vel Imperatoris accessisset consensus. Quo impetrato (haud difficiles verò in eo fuisse pios illos Imperatores, verisimile est,) Vbi inuestitus esset Episcopus electus, & iuramentum præstitisset (id enim quoque necessarium erat,) nihil quicquam ampliùs præter consecrationem à Metropolitano, vel Episcopis vicinis faciendam, desiderabatur. Ita verò se rem habuisse, vt à clero & plebe plurimùm nominaretur Episcopus, ex antiquis eius ætatis monumentis constat. Etsi enim sint qui plebis non putant magnam rationem habitam, tamen oppidò falluntur. Probatum id satis dedit Matthias Flacius Illyricus non solùm in *catalogo testium veritatis*, & *Centuriis Ecclesiasticis*, sed etiam singulari scripto, quo ostendere voluit electionem Episcoporum non ad Ecclesiasticos solùm, sed & ad laicos pertinere, eosque hoc iure electionis inde vsque à Christi tempore per annos MCCC. liberè vsos. Alios nunc commemorare, & eorum scrinia compilare non libet. Rectè verò id adstruxit Flacius, allatis compluribus testimoniis & exemplis, etsi ea non satis distinctè & ferè sine ordine proponat, ductoque à consuetudine diuturnâ Ecclesiæ peregregio argumento: quod cùm Bellarminus dextrè refellere non posset, maluit criminari Flacium, quàm nihil dicere. Denique dubitare nos vetant Caroli & Ludouici Pii notissimæ illæ constitutiones, quæ liberam clero & populo permittunt electionem. Leguntur illæ in decreto Gratiani Dist. LXII. & in Capitulari Lib. I. Tit. 84. & Lib. VII. Tit. 74. *Sit facultas clericis renitendi, si se viderint pragrauari.* Quin non solùm clero & populo optimos illos Imperatores

liberam permisisse nominationem Episcopi, sed etiam *monachis ex se ipsis sibi eligendi Abbates licentiam dedisse ex lib.1. Capit.tit.86*.discimus. Adrianus quoque primus in Epistolâ ad Carolum Magnum, quàm sit cleri & plebis in constitutione Episcopi consensus necessarius rectè agnoscit. *Apostolicâ*, inquit, *prauidimus autoritate, vt canones in decretis eorum consistant, & quando à nobis ordinantur*, (Episcopi,) *olitanâ consuetudine proclametur: Plebs & clerus Ecclesiæ illius simul consistens, elegerunt sibi Episcopum.* Olitana consuetudo Adriano est consuetudo antiqua, inolita, & olitani canones, antiqui canones: Ita olitana tempora dixit Anastasius *in Paschali primo*, & olitanâ consuetudine in Francorum regno reges ex genere prodire dicit Carolus Caluus in libello proclamatorio aduersus VVenilonem apud Baron. *Tom.x.anno* 859. voce scilicet quasi ab *olim* deriuatâ. Neque enim (vt perperam Flacius opinatur, concilii cuiuspiam nomen est. Ad electionem verò Episcopi non clerus & plebs sola illius ciuitatis concurrebat, sed ex totâ quoque prouincia conueniebant. Disertè Hincmarus in Epistolâ ad Hadebertum Siluanectensem Episcopum, quem electioni Beluacensis Episcopi volebat interesse, scribit: *Electio non tantùm à ciuitatis clericis erit agenda, verùm de omnibus monasteriis ipsius Parochiæ, & de rusticarum Parochiarum presbyteris occurrant vicarii, commorantium secum concordia vota ferentes, sed & laici nobiles ac ciues adesse debebunt. Quoniam ab omnibus debet eligi, cui debet ab omnibus obediri.* Si studia omnium & vota, secundum formam electionis à Metropolitano transmissam in quenquam conuenissent, *decretum canonicum fieri, ac sigillatim omnium manibus roborari oportebat*, vt idem Hincmarus in Epistolâ ad Hedelphum Laudunensem Episcopum, & alterâ ad clerum & plebem Beluacensis Ecclesiæ loquitur. Recitat tale decretum cleri, ordinis, & plebis ciuitatis metropolitanæ ad prouinciæ illius Episcopos Flacius *in catalogo testium veritatis*, & aliud cleri ac plebis Redonẽsis in Armoricâ Ecclesiæ *ad vniuersalis Ecclesiæ sacrosanctos patres, præcipueque illius diœcesis præsules* habet Baronius *Tom.X.anno* DCCCLXVI. Misso dein hoc cleri & plebis canonico decreto ad Metropolitanum, si dignus illo munere electus, ab eo ordinabatur: priùs tamen seriò & diligenter de iis, quæ ad Episcopi officium pertinent, est admonitus, præmissâque fidei aliquâ professione, & præstito Metropolitano iuramento sic ab eodem consecratus. Talem fidei profes-

professionem recitat anno DCCCLXVI. Baronius, factam ab electo Episcopo Redonensi. Aliam professionem fidei cum formulâ iuramenti Hincmaro Metropolitano ab Adalberto Morinensis Ecclesię episcopo electo præstiti inseruit suo Catalogo Flacius. Demum ordinatus, cum testimonio ordinationis & instructione aliquâ, quomodo se deinceps in hoc Ecclesiastico officio gereret, dimittebatur, vti id ex Hincmari *Epistolâ ad clerum, Ordinem & Plebem Ecclesiæ Tornacensis* apertè constat.

Etsi verò ex his manifestè liquet, concessam clero & populo liberam electionem, nequaquam tamen cum Baronio eò quis progrediatur, vt excludere penitus regiam autoritatem ab Episcoporum electionibus ausit. Qui enim id asserere voluerit, in dubium eum vocare necesse est omnia antiquorum monumenta, quæ consensu regis vel Imperatoris in Episcopo constituendo opus fuisse liquidò docent. Enimverò dum liberam electionem permiserunt optimi Reges & Imperatores, nequaquam ius omne abdicasse putandi sunt. Absolutas donationes, violentas obtrusiones, & si quâ aliâ ratione libertas Ecclesiastica grauiter læditur, prohibent Carolus M Ludouicus Pius, eiusque filius Carolus Caluus Rex Galliæ & demum Imperator in concilio Suessionensi cap. XII. cuius concilii capitula recitat Baronius *Tomi. X. ann.* 853. De expresso verò in personam iam electam consensu non postulando, altum vbique silentium. Nihil sanè est, quod in hanc rem quisquam Hildebrandinorum producere possit, quorum id est perpetuum studium, vt Pontifici omnia tribuant, Principibus nihil non derogent, eorumque iura, quacunque demum ratione id libet, imminutum eant. Florus tamen scriptor antiquus, cuius fragmentum aliquod *in appendice ad tomum XII.* affert Baronius, tradit non esse necessariũ Regis & principum in electione Episcoporum consensum. Sed haud longè petendum est, quod respondeatur. Florus ipse tueri se potest. Non enim ait, superuacaneam esse regis autoritatem, vbi id consuetudine receptum sit, non clamat auferendum id ius regibus: Simpliciter consensum Principum in electione Episcoporum necessarium esse, vt, absque eo si sit, nullus possit esse Episcopus, & ordinatio quoq; irrita sit, negat, quo nihil verius dici poterat.

Dixi verò hanc fuisse communem & ordinariam rationem electionis Episcoporum, vt electio nominati à clero & plebe à rege confirmaretur. Ita apud Albertũ Stadensem in anno 865. *Rembertus à*

à clero simul & populo electus, iussu Cæsaris ducitur Moguntiam, ibique consecratur. Iohannes Octauus, Pontifex Romanus ſuccenſet Ariperto Epiſcopo Ebrodunenſi, quòd ordinare noluerit eum, quem Vencienſi Epiſcopo mortuo, clerus & populus ciuitatis elegerat, & Carolus Imperator ſuo firmarat conſenſu. Clerus & plebs Redonenſis impenſè in decreto canonico gratias Deo agit, quòd rex Carolus tam promtè factæ poſtulationi conſenſiſſet. Sed quid opus eſt tot teſtimoniis maiorem rei iam manifeſtæ lucem fœnerari velle? Id tantùm neceſſariò monendum, poſt Carolum & Ludouicum Pium non videri perſeueraſſe eandem vbique conſuetudinem. Permiſſa quidem canonica electio clero & populo, antè tamen quàm eligere quenquam clerus populuſque auſus eſſet, ipſamet illa permiſſio à Rege erat impetranda. Exſtat hâc de re Epiſtola Hincmari ad Carolum Regem, lectu digna, quam præter alios recitat Baronius *Tom.* IX. *ann.* 814. Facit quoque huc apprimè, quod Luitpertus Epiſcopus ad clerum & populum Colonienſem apud Reginonem lib. II. ait: *Si electionem nobis à Rege conceſſam deſpicitis, in arbitrio & poteſtate Regis eſt, quem nobis velit dare* Epiſcopum. Quod verò de Viſitatore ait Hincmarus in Epiſtolâ ad Regem Carolum, res ita habet. Defuncto Epiſcopo mitti ſolitus ab Imp. vel Rege, qui clerum & populum admoneret, vt remoto priuato ſtudio vno eodemque conſenſu, talem ſibi expeterent ſacerdotem, qui tanto miniſterio dignus eſſet, ne à venerandis canonicis reſpui poſſet. Idem ille formam electionis, qualiter & qualem eligere deberent, publicè propoſuit, ne quiſquam ignorantiæ excuſatione vti poſſet. Atque is canononicus Viſitator dictus. Verba hæc ſunt maximè Hincmari ex Epiſtolâ ad Hadebertum Siluanectenſem Epiſcopum, quem monet, vt in Eccleſiâ Beluacenſi ſuo orbatâ Epiſcopo, Viſitatoris officium ſuſcipiat. Reſpiciunt huc quoque Epiſcopi, qui anno DCCCLV. Lothario imperante ſynodum in Vrbe Valentinâ celebrarunt, cùm canone VII. ſanciunt: *Si quando alicuius ciuitatis Epiſcopus, vocatione Domini deceſſerit, à glorioſiſſimo Principe ſupplicãdo poſtuletur, vt canonicam electionem clero & populo ipſius ciuitatis permittere dignetur.*

Ita apparet, ſi quando permiſſa eſt canonica electio, eam ipſam permiſſionem à Rege impetrari opportuiſſe. Interdum verò longiùs adhuc Reges proceſſerunt, vt ipſi nec cleri nec plebis ſuffragio antè requiſito, conſtituerent Epiſcopos, quod tamen non communiter,

ſed

sed extraordinariè factum dixerim. Patres vtrique concilii Valentini, si quiquam alii, hi certè de totâ hâc re & sentiunt & loquuntur. *Si à seruitio*, inquiunt, *pii Principis nostri aliquis clericorum venerit, vt alicui ciuitati præponatur Episcopus, timore casto sollicitè examinetur. Si non fuerit repertus idoneus, & Rex noluerit acquiescere, tunc Metropolitanus adeat clementiam Imperialem, & ipse cum Episcopis, quibus valuerit modis adeat, vt Ecclesiam Dei gloriosus Imperator digno honoret ministro.* Digna vtiq; hæc vox & maiestate regiâ & humilitate Episcopali, testis quoque quàm omnia à voluntate Imperatoris in electione Episcoporum tum dependerint. Luculentum verò huius rei exemplum suppeditat nobis Carolus Caluus, Ludouici Pii filius, qui in magno concilio Tullensi, habito anno DCCCLIX [cuius acta exstant apud Baronium *Tomo X. anno 859.*] ad versus VVenilonem Senonensem Archiepiscopum, qui ab eo ad Ludouicum fratrem Germaniæ regem defecerat, libellum proclamatorium synodo tradidit, in quo ita Carolus loquitur. *Cùm Metropolis Senonum vacaret, eam iuxta consuetudinem prædecessorum meorum Regum VVeniloni, tum clerico meo in capellâ mihi seruienti, quia more liberi clerici se mihi commendauerat, & fidelitatem sacramento promiserat, consensu sacrorum Episcoporum ipsius metropolis ad gubernandum commisi, & apud Episcopos, quantùm in me quidem fuit, vt eum ibidem Archiepiscopum ordinarent obtinui.* In eodem Caroli libello legitur, Episcopatũ Baiocensem, cùm vacaret, Tortoldo, intercedẽte Wenilone, à Ludouico Rege donatũ. Sed hoc fortassis rariùs factum, nec sine omni cleri & plebis consensu, si non expresso, saltem tacito, cùm rectè in eum clerus & populus consensisse dici possit, quem ipsi nemine reclamante & contradicente constitui patiuntur. An verò is consensus metu & reuerentiâ regis fictus & simulatus sæpe fuerit, nec asserere ego ausim, neque negare. Illud dicere non dubitauerim, potuisse accidere, vt abuterentur suâ potestate Reges, vel inuitis Episcopos obtrudendo, vel minùs idoneos eligendo, vt fortassis Nicolao primo causa aliqua fuerit obiurgandi Lotharium, quòd, si quis ad Episcopatum prouehendus sit, non nisi fauentem sibi eligi patiatur, vt est apud Gratianum *Dist. L XIII.* Nihilominus tamen obtinuit illa consuetudo, vt Imperator interdum, non permissâ canonicâ electione, ex aulâ Episcopos mitteret, in quibus tamen recipiendis nullam fuisse reliquam clero & plebi libertatem asserere

noluerint, cùm ex antiquis Pontificalibus & Agendis aliud constet. Non ausos verò sæpiùs, ne Principis incurrerent offensam, liberè quid sentirent & vellent exponere, nemo facilè dubitauerit: ille tamen tacitus consensus pro expresso haberi potest, præsertim cùm dein sæpiùs acciderit, vt clerus & populus misso in aulam legato ab Imperatore mitti sibi Episcopum postularet.

Hinc adeò etiam factum, vt interdum Episcopi dum adhuc viuerent, Imperatoris consensum implorarent de certo quopiam successore constituendo, quod tamen sine præuio cleri & populi suffragio factum vix verisimile est. Ita verò nihil tum fuerit quidquam quod in eo negotio reprehendas, cùm huiusmodi Episcoporum constitutiones [etsi videantur alicubi improbari] facilè tamen Valerii, Augustini, Eradii, Episcoporum Hipponensium, & Seueri, Mileuitani Episcopi exemplo defendantur. Albertus Stadensis ad annum DCCCLXXXVII. ait de Remberto, Bremensi Episcopo: *Hic apud gloriosissimos principes Lotheuuicum & filios eius hoc obtinuit, vt insignis vir Adalgarius illi in electione successor confirmaretur.* Vdalricus quoque Augustanus Episcopus, nepoti suo Adalberoni spem futuræ in Episcopatu successionis impetrauerat, vt autor vitę Vdalrici tradit, ob quod studium in nepotem vidisse per somnium Vdalricum purgatoriis se pœnis addici idem narrat. *Adalbero verò Episcopatum, quem ipsi donaturum Imp. spoponderat,* (his verbis vtitur, qui vitam eius descripsit,) *adeptus est.* Immò, si quando accidisset, eum quem clerus & populus eligat, non acceptum esse Regi, in arbitrio ipsius erat, hoc reiecto, alium Episcopum dicere. Carolum Galliæ Regem, Hilduino, quem clerus & populus Tungrensis Episcopum elegerat, & Metropolitanus iam ordinarat, reiecto, Richarium constituisse Episcopum tradit ex Frodoardo Baronius. Luculentum verò huius rei exemplum habemus apud Adamum Bremensem *lib. 1. Historiæ Ecclesiasticæ*, & Albertum Stadensem in anno DCCCXV. ex quibus transcripsit Albertus Crantzius *libro tertio Metrop. capite quinto.* Cùm Reginuuardus, inquit, *in fata concessisset, & Ledradus Bremensis Chori præpositus, à clero & populo surrogaretur, mittitur solenni more ad regem Conradum, pontificalem ferulam, hoc est, regalia temporalis dominii iura ab illo accepturus. Neque enim potuit rex aliud quàm temporale committere. In familiâ autem suâ Ledradus electus duxit Vnni cappellanum suum. Et cùm in conspectum Regis prodiret* ele-

electus, non longè aberat Vnni dominum suum insecutus. Rex electionis ordinem perspiciens, cùm illâ tempestate arbitrium constituendorum Pontificum maximè sibi reges vendicarent, ferulam quam manu tenuit, prӕterito Ledrado, à tergo adstanti tradidit Vnni capellano, eum Ecclesiӕ pontificem designans. Et paulò pòst: *Potißimam eius ad hominem causam hanc accepimus, quòd rex contemserit populi & clerici electionem sine suo nutu factam, & ideò electum prӕteriit & alium suffecit.* Existimarunt igitur Imperatores & reges Germaniæ, non esse iniquum electiones rescindi, si eæ sine suo suffragio factæ, vel si electum non satis illo munere dignum nollent. Inde Otto Magnus Imperator edicit, vt salua semper maneat in hisce negotiis Imperatoris autoritas. *Fratres*, inquit apud Goldastum Tomo III. Constit. imperialium, *quibus à nostrâ, aut antecessorum nostrorum liberalitate concessum est, habeant licentiam eligendi pastorem inter se, qualẽcunque voluerint, ita tamen si talis inter eos inueniatur, qui vitâ & moribus probatus habeatur, saluâ in omnibus dispositione nostrâ Imperiali.* Ex his sic satis constare potest, quæ fuerit illâ ætate, imperantibus Caroli posteris, in Germaniâ eligendorum Episcoporum ratio, quid communiter obtinuerit, quid interdum præter receptam consuetudinem factum sit, quid denique clero & populo, quid Imperatori in præsulum electione licuerit. An deinceps quoque, vsque ad Henricum IV. Regem Germaniæ & tertium Imperatorem Romanum, perinde se res habuerit, & si aliter tum obseruatum, cui parti plus accesserit, an clero & populo, an verò Imperatori, dicendum nunc est.

Penes clerum verò, populum, & penes Imperatorem aio fuisse omnem eligendorum Episcoporum potestatem. Exclusus omninò, vt prioribus seculis, ita hâc quoque ætate Pontifex Romanus. Imperatoris, vt summa erat dignitas, ita maxima quoque autoritas. Ipsi quidem integrum erat in prouinciis, quas Pontifices principum dono possidebant, Episcopos constituere, vt ex ipsius Gregorii VII. Epistolis patet, Pontifici verò, si quando vellet quenquam esse Episcopum, orandus primùm erat Imperator, & eius consensus impetrandus. Leo IX. Papa, Leucorum antea Episcopus, cùm suum Primicerium Odonem successorẽ in Leucorum sede elegisset, scripsit hâc de re ad Imperatorem, *& ad eum sibi subrogandum proprium direxit ad Imperialem maiestatem legatum*, vt VVibertus Archidiaconus in vitâ huius Leonis IX. cap. VIII. autor est. Neque verò obstat, quod Nico-

laus I. apud Gratianum Distinct. LXIII. Lothario Imp. scribit: *Apostolica autoritate sub diuini iudicii obtestatione iniungimus tibi, vt in Treuerensi Vrbe & in Agrippina Colonia nullum eligi patiaris, antequam relatum super hoc nostro Apostolatui sit.* Nihil inquam hoc obstat Diris enim deuouerat Nicolaus Guntharium & Theutgaudum, illum Coloniensem, hunc Treuerensem, Archiepiscopos, propter approbatos cum VValdrada pellice Imperatoris amores. Noluit igitur fortassis ideò quenquam in horum locum subrogari, quòd ipse nondum satis constituisset, quid de iis fieret. Dein, cùm hic Nicolaus, si quisquam alius, fuerit euehendæ Romanæ sedis studiosissimus [quod vel ex illâ, quæ ipsi cum Hincmaro Rhemensi intercessit controuersia, constat,] non magnopere curandum est, quid ille scribat. Verè nihilominus Curia Pariensis in defensione pro libertate Ecclesię Gallicanæ aduersus Romanam aulam ait: *Ex quo primùm orta est in orbe Ecclesia, vsque ad tempora Sancti Ludouici, nusquam reperies Pontifices Romanos in Ecclesias & beneficia, quæ electiua dicuntur, vllum ius sibi vindicasse, aut eligere volentes vllatenus impediisse, quominus libertate electionis fruerentur.* Fuerit igitur omnis eligendi Episcopos potestas penes clerum, populum, & Imperatorem. At quomodo illa inter eos diuisa dicendum nunc est. Neque enim communiter tota fuit penes clerum & populum, vel tota penes Imperatorem sed partim penes illos, partim penes hunc, ita tamen, vt sine cōsensu Imperatoris Episcopum eligi nunquam liceret, sine suffragio autem clerici & plebis non rarò Imperator Episcopos constitueret, atque ita totam illam potestatem interdum vsurparet. Idque crebriùs est factum, quàm illo temporis interuallo, quo Carolina familia imperiū obtinuit. Inprimis verò hac suâ potestate Conradum II. Henricum III. & Henricum IV vsos, imò quandoque etiam abusos, constat.

Actum verò agā, si multis probare nitar, quod hac ætate pro arbitrio maximè Imperatorum Episcopi sint cōstituti. Eius autē vel illud indiciū est, quod ipsi Pontifices Romani, quotquot illam sedē à Leone VIII. vsque ad Gregorium VII. tenuerunt, vel ab ipsis Imperatoribus (non expetitis cleri & populi Romani suffragiis) constituti sunt, vel tamen à clero & populo electi, consensu Imperatorum dein confirmati. Pluribus hoc ostendit harum rerum peritissimus Onuphrius Panuinius *in vita Gregorii VII.* Cùm igitur Imperatores tantâ autoritate Romanæ Ecclesiæ Pōtifices dederint, in promptu est iudi-

iudicare, quomodo in Germania cum Episcoporum electionibus comparatum fuerit. *Tulerunt hæc tempora sub Henricis*, [ait Crantzius *in Metrop.lib.IV.cap.31.*] *vt Episcopi & Abbates à Regibus inuestirentur*, quod *volentibus & cupientibus summis Pontificibus* actum idem lib.III. Metrop.c.XXXIII.tradit. Reuerentia verò erga Imperatorem, quæ animos omnium insederat, fecit, ne vel Pontifices, vel Episcopi ipsi quicquam contra hanc Imperatorum potestatem moliri auderent. Docet id Gobelinus Personâ in Cosmodromio Æt.VI.c.LI. *Rhetarius*, inquit, *Paderbonensis Episcopus, anno Pontificatus sui tertio, impetrauit Ecclesiæ Paderbonensi à sede Apostolicâ priuilegium, quod filii ipsius Ecclesiæ possint inter se eligere Episcopum, sicut & antè ei erat concessum, quo tamen post mortem eius vsi non sunt, ob reuerentiam Imperatoris.* Vix tamen crediderim, Imperatores eo tempore huiusmodi priuilegia rata fuisse habituros, cùm ipsi existimarint, ab Imperatoriâ maiestate hæc priuilegia esse imperrāda & largienda, quod compluribus adstrui poterat testimoniis, si id necessum esset. Cùm igitur in Principum arbitrio omnis ferè Episcoporum constitutio sita fuerit, mirum vtiq; non est, si quis eorum modum excessit, si quid Simoniacæ labis irrepsit, & indignis quandoque tam ardua officia commissa. Exprobrat Duarenus Ecclesiasticis, cùm penes eos adhuc esset Episcoporum electio, quod, nullâ veterum canonum habitâ ratione, indignissimos quosq; promouerint. Non igitur mirandum, si in aulâ interdum secus quid factum quàm oportebat. Peccasse eâ in re parētem suum Conradum II. fatetur ipsemet Henricus III. Imperator apud Glabrum Rudolphum. *Et pater meus*, inquit, *de cuius animâ valde pertimesco, damnabilem auaritiam in vitâ nimis exercuit.* Addit Rudolphus Glaber, *omnia ministeria Ecclesiastica ita eo tempore habita venalia, quasi in foro secularia mercimonia.* Henricus tamen, qui & Niger dictus, omnem quidem Simoniam, quam parens exercuerat, procul à se esse voluit, (ita enim in synodo locutus: *Sicut mihi Dominus coronam Imperii solâ miseratione suâ gratis dedit, ita & ego, quod ad religionem eius pertinet, gratis impendam,*) quod tamen ius in Pontificis Romani & Episcoporum electionibus maiores per aliquot iam secula propugnarant, magno animo sibi vindicauit. Et quidem, quomodo Apostolicā sedem ordinarit, vt Hadriani verbis vtar, breuiter memorat Lābertus Schafnaburgēsis. *Anno MXLVII.* inquit, *Henricus Imperator tribus depositis Papis Suitgerum substituit. Anno insequēti & MXLIX.*

altos dedit Romanis Papas, prioribus mortuis. Anno MLIII. mortuo Leone IX. *Papam creauit Einstadensem Episcopum.* Episcoporũ verò constitutionem adeò sibi propriam esse voluit, vt, cùm Mutinensibus apud Goldastum Tom. III. *Const. Imper.* quicquid petierant, concessisset, Episcopi tamen mutationem, aut alio modo, nisi per Imperatoris manum, subrogationem, vt ipse loquitur, fieri nollet.

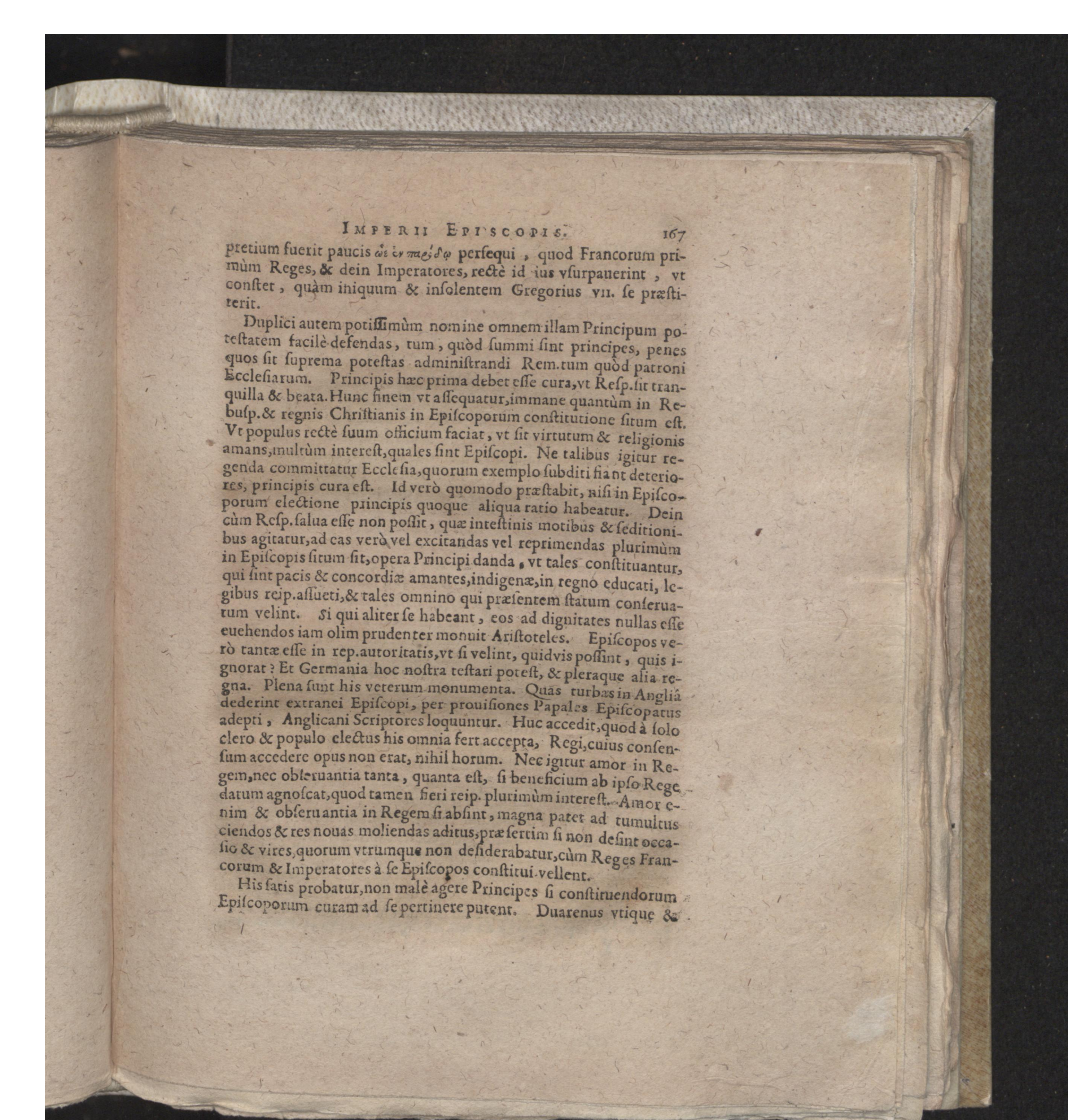
Hæc Henricus Niger, Henrici quarti parens. Henricum verò Claudum Imperatorem, qui & Pius & Sanctus dicitur, iisque floruit virtutibus, & tantâ eminuit sanctitate, vt demum cum Kunegunde vxore in diuorum numerum relatus fuerit, vti id multis tradit Baronius, illum, inquam, tam pium & sanctum principem maiorum tamen institisse vestigiis discimus. Exstat apud Christophorum Brouuerum in Sideribus Germaniæ Vita Meinvverci, Paterbornensis Episcopi, digna vtique lectu, quòd autor is accuratè describat artes Meinuuerci, quibus ad ditandam Ecclesiam suam bona complura Henrico extorsit, tantâ interdum pertinaciâ, vt Imperator aliquando in hæc proruperit verba, *Tu odium Dei omniumque sanctorum eius habeas, qui me bonis concessis cum detrimento regni spoliare non cessas.* Electio autem Meinvverci ita peracta: *Mortuo Episcopo Paterbonensi,* inquit scriptor ille anonymus, *mittit ad Henricum* II. *viduata Ecclesia, qui cum Episcopis & Principibus qui aderant, elegit Meinuuercum: qui cùm aduenisset, sumtâ Chirothecâ ait ad eum rex, Accipe: Interrogans autem Meinuuercus quid acciperet, respondit Imperator, Episcopatum Paterbonensis Ecclesiæ.* Breuiter Gobelinus Persona Cosmodromii Æt. VI. cap. LII. *Meinuuercus à Rege Henrico Episcopatum per Chirothecæ traditionem suscepit.* Quomodo verò liberiùs Episcopum constituere quisquam potuit? Videtur propemodum Imp. ceu munus aliquod Episcopatum Meinuuerco donasse. Quin Simoniaci propemodum criminis reum postulare Imp. videtur Albertus Stadensis in anno MXIII. Vindicat eum tamen Albertus Crantzius in Metrop. lib. IV. c. I. Aperta verò Imperatoris ipsius verba, cùm apud Goldastum Tom. III. Const. Imperialium ait: *Confirmamus eorum locorum fratribus, quam iure regio habent, licentiam eligendi inter se pastorem dignum & idoneum, saluo tamen Regis siue Imperatoris consensu.* Hanc licentiam, cùm clerus Magdeburgensis non impetrasset ab Imper. & nihilominus è suo numero quenquam elegisset, mouit eum officio Imp. Rem narro verbis Crantzii: *Giselero Magdeburgensi Archiepis-*

chiepiscopo mortuo, fratres iure, vt putabant, Ecclesia, elegerant ex suis quendam VVoldradum repugnantem, & vt poterat reclamantem. Imperator sui esse iuris putans Ecclesiis prouidere, absoluit inuitum & reposuit cancellarium suum Dagonem, quem alii Tagmonem vocant. Si igitur tantum nefas est, Episcopos ab Imperatoribus constitui, si tam indignum facinus Episcopos suis Principibus sacramentum dicere, si id, inquam, tam indignũ scelus est, vt ideò totum Christianũ orbem cõcuti, Imperatores & Reges diris deuoueri, regno pelli, absolui à iuramento subditos, tantũ deniq; humani sanguinis fundi necessum fuerit, cur eò audaciæ processit Eugenius Papa, vt Henricum Imperatorem, quem Episcopos cõstituisse, elegisse, & inuestiisse manifestissimum erat, in diuorum tamẽ numerum referre, & illa ἀποθεώσει mactare ausus fuerit? Aut enim temerario ausu Hildebrandus, Paschalis, Callistus, Innocentius, & Alexander tantos cierunt motus, aut imperitè admodum in canonizatione Henrici II. optimi aliàs laudatissimique Imperatoris versatus est Eugenius Papa. Par enim culpa in Henrico II. quæ in Henrico IV. & V. Vtrum verò dixeris, magni criminis pontificem reum agis. Quin ipsum Pontificem Leonem IV. itidem diuorum numero adscriptum, vidimus orantem Imperatorem, vt in Ecclesiâ Reatinâ Colonum, qnem ipse elegerat, Episcopum esse permitteret.

Interea tamen, dum ita satis liberè Imperatores Episcopos constituunt, nihil populo & clero in Episcoporum electionibus reliquum non fuit. Reniti poterant, si se vidissent prægrauari, vti id Ludouicus Pius sanxerat. Quin sæpe permissa canonica electio. Popponi primo Episcopo Herbipolensi hæc insignia concessa priuilegia ab Ottone M. tradit Bruschius[l], *vt in posterum Herbipolensium Canonicorum senatui libera esset potestas decedente aliquo antistite alium è sui capituli canonicis eligendi.* Parem gratiam monasteriis Fileænsi & Gemblacensi ab Imperatoribus factam tradunt Fertrada sanctimonialis *in vitâ Adelheidis primæ Abbatissæ Fileiensis*, & Sigebertus *in vita Guiberti monasterii Gemblacensis fundatoris apud Surium* V. *Febr. &* XXIII. *Maii.* In Hereberti Coloniensis Archiepiscopi electione, qui Ottone III. imperante præfuit, distracta fuere studia cleri & populi, *quòd VVezelinum aliquem clerus elegisset, non probante populo.* Verba hæc sunt Ruperti Tuitiensis, qui vitam huius Hereberti nobis re-

liquit. Adalbertum II. Pragensem Episcopum, à Boleslao & populo electum, ab Ottone II. confirmatum, & à VViligiso Archiepiscopo Moguntino inunctum, autor vitæ huius Adalberti *apud Surium die XXIII. Aprilis* tradit. Bruno quoque Leucorum Episcopus, qui Romanæ dein Ecclesiæ præfuit, à clero & populo electus est: *Eligitur*, inquit VVibertus Archidiaconus in eius vitâ, *à clero & populo Episcopus Leucorum, scribente clero & populo ad Imperatorem Conradum, vt Brunonem sibi Episcopum permittat.* Is Bruno, cùm deinde ab Henrico III. Imperatore Leonis IX. nomine assumto, constitutus esset Romanæ vrbis Episcopus, non malè omnino de totâ hâc re & sensit & locutus est. Appono verba VViberti, qui eius vitam descripsit, ex lib. II. cap. 2. *Interea apud Vangionum vrbem, ante præsentiam gloriosi Henrici II. Romanorum Augusti, fit Pontificum reliquorumque procerum non modicus conuentus. Inter quos etiam hic Christo dignus præsul conuocatur. Et repentè, illo tale nihil suspicante, ad onus Apostolici honoris suscipiendum eligitur à cunctis. Cùm recusaret, ad obedientiæ cõpletionem monetur. Cùm autem non posset effugere Imperiale præceptum & commune desiderium, præsentibus legatis Romanorum suscepit onus, si audiret totius cleri ac populi Romani consensum.* Et paulò pòst: *Cùm Romam venisset, significat populo & clero Romano factam de se electionem, & dicit electionem cleri & populi Romani canonicali autoritate aliorum dispositionem præire.* Quod Leo IX. de Clero & populo Romano dicit, idem de clero & populo omnium aliarum ciuitatum dicere licet. Quæ mens quoque fuit Leonis IX. Primo enim protinus Pontificatus sui anno in synodo Rhemensi sanxit, *Ne quis sine electione cleri & populi ad regimen Ecclesiasticum proueheretur*, vt Baronius autor est Tom. XI. *anno* MXLIX. Intra hos verò terminos, si se continuissent Romanorum Pontificum studia, indubiè neque tam aduersos habuissent Imperatores, & suorum iurium tenaces, neque tanto sanguine Italia, Germania & totus fermè Occidens redundasset.

Sed altiùs prouectus est Hildebrandus, ac ius omne inuestituræ Principum manibus excutere conatus est, conditis decretis, quibus omnis constituendi & eligendi Episcopos potestas Regibus, Principibus, & Imp. Henrico VI. abrogabatur. Non illum per tot iam secula recepta & vsurpata consuetudo, non priorum Pontificum concessiones & exempla, deterrere potuerunt, quin nefas esse diceret, quicquid in hoc negotio sibi Principes sumunt. Operæ igitur pre-

pretium fuerit paucis ὡς ἐν παρόδῳ persequi, quod Francorum primùm Reges, & dein Imperatores, rectè id ius vsurpauerint, vt constet, quàm iniquum & insolentem Gregorius VII. se præstiterit.

Duplici autem potissimùm nomine omnem illam Principum potestatem facilè defendas, tum, quòd summi sint principes, penes quos sit suprema potestas administrandi Rem. tum quòd patroni Ecclesiarum. Principis hæc prima debet esse cura, vt Resp. sit tranquilla & beata. Hunc finem vt assequatur, immane quantùm in Rebusp. & regnis Christianis in Episcoporum constitutione situm est. Vt populus rectè suum officium faciat, vt sit virtutum & religionis amans, multùm interest, quales sint Episcopi. Ne talibus igitur regenda committatur Ecclesia, quorum exemplo subditi fiant deteriores, principis cura est. Id verò quomodo præstabit, nisi in Episcoporum electione principis quoque aliqua ratio habeatur. Dein cùm Resp. salua esse non possit, quæ intestinis motibus & seditionibus agitatur, ad eas verò vel excitandas vel reprimendas plurimùm in Episcopis situm sit, opera Principi danda, vt tales constituantur, qui sint pacis & concordiæ amantes, indigenæ, in regno educati, legibus reip. assueti, & tales omnino qui præsentem statum conseruatum velint. Si qui aliter se habeant, eos ad dignitates nullas esse euehendos iam olim prudenter monuit Aristoteles. Episcopos verò tantæ esse in rep. autoritatis, vt si velint, quidvis possint, quis ignorat? Et Germania hoc nostra testari potest, & pleraque alia regna. Plena sunt his veterum monumenta. Quas turbas in Angliâ dederint extranei Episcopi, per prouisiones Papales Episcopatus adepti, Anglicani Scriptores loquuntur. Huc accedit, quod à solo clero & populo electus his omnia fert accepta, Regi, cuius consensum accedere opus non erat, nihil horum. Nec igitur amor in Regem, nec obseruantia tanta, quanta est, si beneficium ab ipso Rege datum agnoscat, quod tamen fieri reip. plurimùm interest. Amor enim & obseruantia in Regem si absint, magna patet ad tumultus ciendos & res nouas moliendas aditus, præsertim si non desint occasio & vires, quorum vtrumque non desiderabatur, cùm Reges Francorum & Imperatores à se Episcopos constitui vellent.

His satis probatur, non malè agere Principes si constituendorum Episcoporum curam ad se pertinere putent. Duarenus vtique &

Ecclesiæ & Reip. sic præclarè consuli statuit. *Illud vnum*, [inquit libro primo de sacris Ecclesiæ beneficiis ac ministeriis cap VI.] *verè ingenuéque dico, nihil Reip. Ecclesiæque Gallicæ mihi videri vtilius, quàm autoritate Regis Pastores præfici Ecclesiis, si à Pontifice Romano obtinere poßint Episcopi, vt ordinatio, inquisitio, ac confirmatio secundum veteres canones, libera ipsis relinquatur, modò ipsi officii sui meminiße velint.* Quod in votis habet Duarenus, id ante Gregorium VII. in Germaniâ obtinebat. Princeps nominabat Episcopos. Metropolitano, si indigni essent illo officio, reiicere eos integrum erat. Sed parum adhuc pro asserendo Francorum & Germanorum Principum in Episcoporum electionibus iure dixi. Bona temporalia à Regibus & Imperatoribus collata, nullum admittũt dubium, quin summâ ęquitate nitantur illæ Principum inuestituræ. Possidebant Episcopi non prædia solùm & villas, sed oppida quoque, splendidas vrbes, arces, munimenta, integros Comitatus, Principatus & Ducatus. Solus *Otto primus* Imp. *penè omnibus* Ecclesiis *cathedralibus in* Italiâ, *Galliâ, Germaniâ, Burgundiâ & Lotharingiâ multas ciuitates, castra, oppida, villas, & multa alia dominia temporalia, iura & iurisdictiones donauit. Archiepiscopos quoque & Episcopos Ducatibus, Baroniis, & Comitatibus communiuit, quibus nobiles & potentes vasallos subiecit, vt semper essent parati ad resistendum paganis*, vt Theodoricus de Niem in Ottone primo autor est. Quis igitur tam fuerit impudens, qui negare ausit, interesse plurimùm Reip. quibus committantur integræ prouinciæ regendæ, & à quo illi constituantur? Nolo nunc id commemorare, quòd, cùm penes Francos quoque adhuc imperium esset, Episcopi ad comitia & conuentus publicos admissi, in commune de rebus Remp. concernentibus consultarint, & sæpe ex nobilissimis potentissimisque familiis orti, perque totam vitam in palatio educati, ad gubernandam Ecclesiam transiertnt. Conuenisse verò, Francis imperantibus ad comitia Episcopos, (quid enim deinceps actum sit, notius est, quàm vt nunc id repeti opus sit,) vel ex Gunthramni constitutione apud Goldastum *Tomo* I. *Const. Imp.* liquet. Sigebertus Gemblacensis in vitâ Regis Sigeberti cap. IV. ait: *Dagobertus Rex, anno regni sui* XI. *Metas adiit, ibique procerum & Pontificum conuentum adeße iußit, eorumque consilio & consensu filium suum Sigebertum in regnum Austrasiorum sublimauit.* Angradus in vitâ Ansberti Episcopi Rhotomagensis cap. XV. ait, eum ordinatum esse Rhotomagi *ab Archie-*

ab Archiepiscopo Lugdunensi, & aliis sanctis præsulibus, qui ad generale placitum ibi cum principibus conuenerant. Nobilissimas verò & præpotentes familias ad Ecclesiasticam hanc dignitatem adspirasse, vel illustris ille Arnolphus Metensis Episcopus, è cuius familiâ Carolus Magnus ortum trahit, exemplo nobis fuerit, vt nihil nunc dicam de illâ querelâ procerum apud Theganum in vitâ Ludouici Pii, plebeios ad Episcopatus promoueri indignantium. Cùm igitur tot bona possiderent Episcopi, cùm ad comitia, in bella irent, Regesque suo consensu & suffragio eligerent, rectè vtiq; & iure Francorũ Reges Episcopos nullos sine suo consensu constitui voluerunt. Hæc verò omnia longè magis pro nobis militant, vbi imperium ad Germanos deuenit. Tum enim Episcopi bonis temporalibus ita aucti, vt iustissimas Principes habuerint causas, ob quas ius inuestiendi Episcopos vsurparent.

Neque tamen solo illo nomine Reges Francorum & Imperatores Episcopos constituere poterant, sed eò etiam quòd Patroni essent Ecclesiarum. Multa hâc de re afferre huius loci non est. Vel communi illo versiculo:

Patronum faciunt, dos, ædificatio, fundus,

vti libet. Tres igitur iuris patronatus causæ, vel vt alii volunt, quatuor, Fundatio, Dotatio: Ditatio, & Reædificatio. Quæ omnes, quibus rectiùs quàm summis in Rep. Principibus conueniunt? Quid ergo mali, si Principes sibi illam sumunt potestatem, vt Episcopos eligant? Olim res longè aliter se habebat. Rara ante Constantinum Magnum Ecclesiis bona, immobilia certè rara, quod videtur probabilius. Episcopi & clerus omnis ex largis fidelium oblationibus viuebant. Cùm igitur omnes Episcopum sustentarent, iustum quoq; erat ab omnibus eligi. Francorũ verò ætate, cùm pleraq; à Rege obtinuissent Episcopi ab eo etiam illos constitui, haud iniquum erat. Clodouuęus Rex tantùm terrę Rhemẽsi dedit Ecclesię quãtùm Remigius, dũ Clodouæus somno meridiano indulget, circuire possit. Amplum vtique donum quod, si non causa aliqua iuris patronatus est, quæ tum dotatio futura? Cæteri quoque Francorum Reges liberales admodum in ditandis Ecclesiis fuêre, vt Childebertus grauiter de damno, quod inde regno enatum, conqueratur. Stephani Leodiensis Abbatis in historiâ vitæ Modoaldi Treuerensis Episcopi, digna omnino sunt, quæ adscribantur. Ita verò ait: *Quantum religionis, potentia, & honoris Reges Francorum à Pipino vsque ad Carolum*

contulerunt Galliæ Ecclesiis, testantur libri sanctorum, decreta Patrum continentes, quos ipsi in synodis suâ corroborauerunt autoritate. Testantur & Ecclesiæ, quas cùm diuersis regiis ornamentis, tum etiam prædiis & regalibus suis, castris scilicet, & comitatibus, telonis, monetis & bannis cum iure ciuitatum concessis, magnificè extulerunt. Inde est, quod nusquam gentium æqualis potentiæ pontifices inueniri queant, vel quod parum à regio comitatu & opulentiâ differant: Vel igitur patronatus illius iure rectè sibi Principes constitutionem Episcoporum deberi asserere possunt. Leopoldus à Badenburg Episcopus Bambergensis de Zelo vet. princip. German. c. 8. disertè ait: Henrici V. *prædecessores & Reges non tam virtute dicti priuilegii, quàm ex hoc quòd erant vt plurimùm Patroni seu dotatores Ecclesiarum cathedralium, & maiorum monasteriorum Germaniæ, inuestituras Episcopatuum & Abbatiarum in in ipsis Germaniæ partibus, vsque ad tempora eiusdem Henrici facere consueuerunt.* Prouocauit iam olim quoque ad hoc ius Patronatus Edoardus Angliæ rex in constitutione quam recitat Goldastus *Tomo* III. *Const. Imper.* Neque verò cuiquam reiiculum hoc argumentum videri debet, cùm id eruditissimi, acutissimique totius Hispaniæ Iuris interpretes Ferdinandus Vasquetz, & Didacus Couarruuias Segobiensis Episcopus, ille quidem *Controu. Illustr. Part.* I. *Lib.* I. *cap.* XXII. hic verò *Tom.* I. *Part.* II. *Relect. c. Possess. mal. fid.* §. X. tanti faciant, vt vel hoc solo nomine ius Hispaniarum Regi asserant, quo fretus omnes totius regni Episcopos constituere possit. Episcopi Segobiensis verba sunt: *Ex hoc infertur, Catholicos Hispaniarum reges, etiamsi nullum priuilegium à Pontificibus Romanis habuerint ad præsentationem Episcoporum, qui Ecclesiis cathedralibus præsint, posse iure optimo, vt Ecclesiarum patronos, ius illud ex præscriptione obtinere, licèt Ecclesiæ quarum Patroni sunt, collegiales vel cathedrales existant. Hoc enim corollarium deducitur ab his, quæ proximè probata fuere. siquidem Hispaniarum Reges Patronatus ius obtinent in Ecclesiis cathedralibus, cùm eas erexerint, construxerint, & amplis patrimoniis dotauerint. Quod satis constat ex veterum Historicorum monumentis. Imò & iure communi Reges sunt Patroni maiorum Ecclesiarum sui principatus.* Et pòst: *Regis interest nosse, qui sint, qui Ecclesias intra eius prouinciam sunt administraturi.* Hæc Didacus Couarruuias, qui latiùs illa deducit, & plures, qui eandem sententiam habeant, laudat.

Quis iam non videt, quantâ æquitate Principum inuestituræ nitantur:

nitantur, quamuc iniquè Gregorius VII. eas Henrico IV. extorquere conatus sit? Fuit Hildebrandus homo non vulgaris ingenii, & antiquitatis canonumque antiquorum, vt illa quidem ferebant tempora, haud imperitus. In toto verò Occidente mera regnabat barbaries. Procliue igitur Hildebrando erat, antiquorum canonum autoritate ad Regum iura abolenda abuti, & clericis palpum obtrudere. Egregium eius rei Archidiaconus adhuc præbuit exemplum. Missus fuerat Anno Archiepiscopus Coloniensis, vt causam Alexandri II. & Cadaloi Antipapæ cognosceret, & Regis in eligendo Romano Pontifice iura tueretur. Cùm Romam venisset ita Alexandrum affatus est, vt tradit Nicolaus Aragonius Cardinalis in Gestis Romanorum Pontificum apud Baronium Tomo XI. anno MLXIV. *Quâ ratione frater Alexander absque mandato & aßensu Domini mei Regis recepisti Papatum? à longis namq; temporibus à Regibus hoc absque dubio est obtentum. Et incipiens à Patritiis Romanorum & Imperatoribus, nominauit eos, per quorum mandatum & assensum plurimi Romanorum Pontifices in sedem Apostolicam habuerunt ingressum.* Hildebrandus *cum Episcopis cardinalibus eidem Coloniensi sic responderunt, Firmißimè tene & nullatenus dubites, quod in electione Romanorum Pontificum iuxta sanctorum Pontificum, iuxta sanctorum Patrum canonicas sanctiones, Regibus penitus nihil est concessum siue permissum, & deductis in medium pluribus sanctorum Patrum decretis, & præcipuè illo Nicolai capitulo, in quo centum & tredecim Episcopi subscripserunt, pòst multas & varias altercationes, ita irreuocabiliter & sufficienter eidem Coloniensi satisfecerunt, quod ex tunc rationabiliter non habuit resistendi occasionem.* Si vera hæc sunt, fucum Hildebrandus Annoni fecit, canonibus allatis, qui Regum iura minimè destruunt. Hoc autem iacto fundamento non poterat non cæteris quoque Regibus & Principibus omnis in Episcopis eligendis adimi potestas. Quod enim ius Imperatoris in Pontifice Romano eligendo, hoc omnium fermè cæterorum Regum & Principum in ditionum suarum Episcopis eligendis. Hildebrando igitur auspice, consensu Imp. non antè impetrato, electus Alexander, iram tamen Henrici eodem consultore vsus facilè elusit. Fortè tum bellum in Saxoniâ atrox erat Henrico cum Saxonum gente: Hæc sæpiùs victa, sæpiùs bellum redintegrat, nec inter tot aduersa animum despōdet. Cùm armis non posset quicquam aduersus inuictum Imp. aliâ cum viâ aggreditur: Vadunt

legati ad Alexandrum II. Imperatorem Simoniæ reum postulant Henricus, impulsore Hildebrando, ab Alexandro Romã reus citatur. Moritur interea Alexander, succedit Hildebrandus: & licèt sine prę-uio Imp. consensu à clero & populo Romano electus esset, ita tamen missis literis ad excusandam sine Regis consensu factam electionem, Henrici gratiam aucupatus est, vt eius consensus satis promtè accederet, quod pluribus Lambertus Schafnaburgensis persequitur.

Primis verò quatuor Pontificatus sui annis, si annalibus Baronii fides est, nihil quidquam Gregorius de inuestituris Episcoporum, Regibus ac Principibus auferendis sanxit. Acerbè quidem in Simoniacos cùm Reges tum Episcopos inuectus, ad causam quoque dicendam Romam citauit, sed intra hos terminos omnis eius conatus tum quidem stetit, & vtinam perstitisset. At verò anno quinto in neruum erupit ambitio Hildebrandina, publico decreto omnibus laicalibus inuestituris proscriptis. Multos antea Galliæ & Germaniæ Episcopos diris deuouerat Gregorius, multos officio mouerat, Henricum ipsum Regem, prontinus vt excommunicatus fuerat, quod priora secula non viderant, ipse desertum penè ab omnibus, mox intra Canusiana mœnia triduanum supplicem, demum etiam ad pedes prostratum viderat. Id animum addidisse ambitioso homini existimo, vt ex tam prosperâ fortunâ, tam promtis ad omnia obsequia Episcoporum animis euentum auguratus, aggrederetur *constanti animo*, (libet hic gloriantis Baronii verbis vti) *inuictoque planè ac sacerdotali robore controuersiam, cuius causâ sciret omnes se passurum Christianos principes aduersarios.* Datur igitur Hugoni Diensi Episcopo legato Gregorii VII. in Gallias in mandatis, vt de inuestituris laicalibus abolendis in concilio Lingonensi decretum promulget. Gregorius ipse anno insequenti ita sancit: *Quoniam inuestituras Ecclesiarum contra statuta sanctorum Patrum, à laicis personis in multis partibus cognouimus fieri, & ex eo plurimas perturbationes in Ecclesiâ oriri, ex quibus Christiana religio conculcatur, decernimus, vt nullus clericorum inuestituram Episcopatus, vel Abbatiæ, vel Ecclesiæ, de manu Imper. vel Regis, vel alicuius laicæ personæ, viri vel fœminæ suscipiat. Quod si præsumserit, cognoscat inuestituram illam Apostolicâ autoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicationi subiacere.* Idem decretum verbis paulò asperioribus: in aliâ Synodo duobus pòst annis iterum repetit, & hanc electionis formam deinceps tenen-

nendam & obseruandam præscribit: *Quoties defuncto pastore alicuius Ecclesiæ, alius ei est canonicè subrogandus, instantiâ Visitatoris Episcopi, qui ei ab apostolicâ vel metropolitanâ sede directus est, Clerus & populus remotâ omni seculari ambitione timore atque gratiâ, Apostolicæ sedis, vel Metropolitani sui consensu, pastorem sibi secundum Deum eligat. Electionis verò potestas omnis in deliberatione sedis Apostolicæ, siue Metropolitani sui consistat.* Hæc sunt Hildebrandi decreta, de principum inuestituris lata. Hinc classicum turbarum, hinc incendii initium, quo totus fermè Occidens conflagrauit. Hæc illa decreta, quibus, ipso Onuphrio teste *in vitâ Gregorii VII.* non tantùm Imp. Henricus IV. sed & omnes Reges Latini & Occidentales petiti, deinde Episcopi, & vniuersus clerus Gallicus, Germaniæ & Italiæ, *Maiestas quoque & dignitas imperii Romani euersa, quodque longè plùs erat, ea fundamenta iecta quibus illius potestas omnino labefactabatur.* Videas igitur sursum deorsum omnia ferri, ima summis cœlum, terræ misceri. Quicquid est flagitiosorum hominum impunè grassari permittitur. Pontifex in Pontificem, Imperator in Imperatorem, Episcopi in Episcopos, filii in parentem, subditi denique in suum legitimum principem insurgunt, solutique, quæ animos insederat, religione, in eum profano Papæ indultu grassantur, quem Deus, sors nascendi, imò illi ipsi ordines, Principem & Regem constituerant.

Nullâ ne verò aliâ ratione Simoniacum crimen ex Christiano orbe profligari, & libertas Ecclesiis restitui nisi per tot populorum strages potuit? Henricum non semper recto tramite incessisse facilè crediderim. Cur non monetur, vt in viam redeat, vt inuestituras, piè, rectè atque ordine conferat, abususque earum tollat? Si monitus non statim obtemperauit [quod ait Baronius] num ideò eò Pontificem progredi fas erat, vt commoto toto Occidente non solùm inuestiturarum iure Principes omnes & Imperatorẽ exueret, sed etiam diris Henricum deuoueret, indignum regno, vitâ denique ipsâ pronunciaret. Henricus tamen non semper in culpa fuit. Lubrica enim fuit quidem ipsius adolescentia, cùm consultoribus vteretur Adalberto Bremensi Archiepiscopo & VVernero comite, hominibus, vt tradunt Scriptores, flagitiosis. *Ab his*, inquit Lambertus Schafnaburgensis, *quicquid Ecclesiasticarum, quicquid secularium dignitatum est, emebatur.* Quàm prudenter autem aliàs Imp. in beneficiis Ecclesiasticis conferendis se gesserit, vel id exemplo esse po-

test, quod idem Lābertus, [cui tantùm tribuunt Baronius & Bellarminus] de electione Fuldēsis Abbatis, integrè & incorrupta fide, increpitis, qui illam Abbatiam vel gratiâ vel muneribus obtinere se posse sperarant, ab Henrico factâ memorat. Ne verò quis electum Abbatē monachis obtrusum putet, ita ait: *Primus ipse Imperator hunc Abbatem eligit, deinde cæteros tam monachos, quàm milites, vt in electionem eius consentiant, obnixè efflagitat.* Nec alium vtique in Episcopis constituendis se præbuit. Id docent voces ipsæ Imperatoris, bonæ conscientiæ indices, cùm imperio & ornamentis imperialibus exueretur. Rem gestam Helmoldi verbis narro: *Moguntinus, Coloniensis, VVormatiensis, à Principibus missi venerunt ad Regem in Curti regiâ Hilgeeshem, dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum, & purpuram, cæteraque ad inuestituram Imperialem pertinentia, filio tuo deferenda. Imperator quærit causam. At illi. Quid quæris ea, quæ optimè nosti? Scis de schismate longo, scis, qualiter Episcopatus, Abbatias, & cætera omnia feceris venalia, & quomodo non sit electionis in rectoribus quibusque constituendis, sed sola pecuniæ habita ratio. Pro iis & similibus sanxit autoritas Apostolica, & fauit Principum vnanimitas, te & regno & communione fidelium priuandum. Quibus Imperator: Vestra potestas est hac mihi imponere & crimen impingere? Dic tu Moguntine, adiuratus per nomen æterni Dei, quid exegimus vel recepimus à te, cùm te Moguntiæ præfecimus? Tu quoque Coloniensis similiter? Illis autem fatentibus, nihil pecuniæ aut requisitum, aut acceptum huiusce rei gratiâ, Rex ait, Gloria Deo. Similiter & de VVormatiensi. Et iterum Rex: dignam ergo pro beneficiis nostris nobis rependitis gratiam.* En quomodo Imperator illos Episcopos eum Simoniæ arguētes ipse redarguit. Nihil igitur moror conuicia Stephani Halberstadensis Episcopi, qui non sine contentione, vt ait Crantzius, Episcopatum adeptus erat, quæ ille plena manu in epistola ad VValthramum congessit, quam dignam iudicarunt Baronius & Bellarminus, vt ille quidem *Tom. XI. Annal. ad annal.* 1090. totam, hic verò *Lib. de Translat. Imper. capit.* 11. partem eius recitaret. Cæteros Scriptores quod attinet, cùm illi quoque multùm Pontificis gratiæ tribuunt, tum non tam Simoniam, quàm alia vitia, & ipsum ius regium liberè constituendi Episcopos in Henrico insectantur. Quin si Bennoni, in vitâ & rebus gestis Hildebrandi, credimus, Henricus Imperator quos nosset Simoniacos Episcopos, officio mouit. Hildebrandus verò, ait Benno, *expulsos à*

Rege

Rege Simoniacos relocabat, & quos Regi infestos reddiderat, eos sibi familiari amicitiâ reconciliabat, & multis & magnis iuramentis sibi vinctos & obnoxios efficiens, præ aliis exaltabat.

En artes Hildebrandi. Hoc agebatur, vt Imperii maiestatem imminueret, & Romanam sedem eueheret. Huc faciunt monstrosi illi dictatus. Dum Simoniam euertere se simulat, Imperii maiestatem destruere parabat. Neque verò compendiosiùs rem tantam aggredi poterat. Ecclesiastica enim bona maxima Imperii pars, quorum collationem si extorsisset Imperatori, non diffidebat obtinere se posse monarchiam, quam meditabatur. Quantùm Imperatoris decedebat autoritati, tantùm accedebat Pontifici, cui euehendo hæc tragœdia agebatur. Nullo igitur Principum aiebat opus esse consensu in beneficiorum Ecclesiasticorum collatione; si quis secus quidnam ausus esset, hunc pronunciabat Simoniacum, vt, si illius iudicio standum, Simoniacos fuisse necesse sit, non solùm alios complures Pontifices, sed & ipsum Alexandrum II. cuius lateri Gregorius semper adhæsit. Is enim Anshelmum in Germaniam misit, vt ei Lucensem Episcopatum, cuius collatio penes Henricum IV. erat, impetraret. Quod verò ipsum inuestiendi per virgam & annulum ritum attinet, parum is vtique ad rem facit. Neque dubitauerim haud fuisse difficiles futuros Imperatores in omittendo hoc inuestiendi ritu, si de eo duntaxat abrogando contentio aliqua fuisset, iure ipso constituendi & eligendi Episcopos Imperatoribus relicto. VValthramus acerrimus aliàs Henrici defensor apertè: *Nihil refert siue verbo, siue præcepto, siue baculo, siue aliâ re, quam in manu tenuerit, inuestiat aut inthronizet Rex & Imperator Episcopum.* Et pòst: *Sed congruum magis est per baculum.* In eandem sententiam Romanæ sedi addictissimus Iuo Epistolâ ad Lugdunensem Archiepiscopum: *Vrbanus Papa reges tantùm à corporali inuestiturâ excludit, [quantùm intelleximus] non ab electione, in quantum sunt caput populi, vel concessione. Quamuis octaua synodus solùm prohibeat eos interesse electioni, non concessioni. Quæ concessio, siue fiat manu, siue nutu, siue linguâ quid refert?* Hæc Iuo, æquus sæpe in hâc controuersia, quando partium studium eum non transuersum agit, iudex. Quod verò Iuo de solâ corporali inuestiturâ ab Vrbano prohibitâ ait, haud videtur verisimile. Cùm enim in laicalibus inuestituris prohibendis, iisdem vtatur, quibus Gregorius VII. verbis, mitiori eum fuisse animo non sit verisimile. Quin ipso Hildebrando videtur fuisse aspe-

rior, condito decreto, ne quis Ecclesiasticorum Principi suo sacramentum diceret, cuiusmodi quid à Gregorio VII. statutum non constat.

Ita patuit, causam nullam fuisse Hildebrando, cur tantas in Imperio turbas daret. Primus verò is fuit, qui tanâ contentione inuestituras obrogatum iuit. Nam quod Marsilius Patauinus in *Defensore Pacis Part.II.c.24.* à Simplicio, qui circa quintum seculum sedi Romanæ præfuit, tradit decretum esse, *Nullum clericum inuestituram à Laico debere suscipere*, vel (vt Platinæ verbis vtar) *nullũ clericum possessionem beneficii à laico debere recognoscere*, id à vero videtur esse alienius. Gregorii verò decreta repetierunt & confirmarunt Victor III. in concilio Beneuentano, Vrbanus II. in synodo Melfitana can.8. & generali Claromontanâ can.15.&16. Paschalis II. in synodo Pictauiensi, præsentibus legatis sedis Romanæ,& demum Trecensi,cui Paschalis ipse præfuit. Inter tot tamen certamina, quicquid decerneret Pontifex, perstititit Henricus senior in suâ sententiâ. Quin Rodolphus Sueuiæ Dux & Hermannus, electi contra Henricum IV. â nonnullis Principibus fauente Pontifice, Germaniæ Reges, illo quoq; regio iure vsi sunt, vt patet ex Crantzii *Metrop.lib.5.c.16.& 23.* Paschalis verò secũdus,cùm filium Henrici IV. Hẽricum V. haud occultè in Patrem concitasset,illo demum regno & vitâ exuto,sperabat obtinere se posse,quod aliis esset negatum. Sed grauiorem sensit Henricum V. quàm quisquam aliorum Imperatorum fuit. Res nulli non penè veterum Historicorum est memorata. Henricus enim quintus cùm facile perspiceret,non posse saluum esse Imperium, si Pontifex obtineret, quicquid ille decreuisset, aut cedere Episcopos & Abbates regalibus volebat, aut liberam sibi constituendorum potestatem priuilegiis Apostolicis Carolo Imperatori concessam,permitti.Id se velle Imperator Paschali, cùm is in consilio Trecensi esset,renunciarat per legatos. Pontifex verò,cùm inuestituras quas paulò antè ipse in synodo perpetuo decreto abrogarat,concedere Imperatori neque vellet,nec fortè etiam vt tueretur existimationem suam,posset,ita cum Henrico V. Sutriæ demum paciscitur,vt Vrspergensis Abbas,ex Dauide Scoto,qui Henrici Romanam expeditionem iussu eius descripserat,ad annum MCXI. tradit: *Inter legatos*, inquit, *Apostolicos & missos regios conuenit, promtum esse Papam ad consecrationem & omnem Regis honorem & voluntatem si tamen*

men ipse sibimet annueret libertatem Ecclesiarum, laicam ab illis prohibens inuestituram, recipiendo nihilominus ab Ecclesiis Ducatus, Marchias, *Comitatus, Aduocatias, monetas, telonia, cæterorumque regalium quæ possident summam. Præbuit Rex assensum, sed eo pacto, quatenus hæc transmutatio firmâ & authenticâ ratione consilio quoque vel concordiâ totius Ecclesiæ, ac regni principum assensu stabiliretur.* Quod *etiam vix aut nullo modo fieri posse credebatur.* Hæc Vrspergensis. Pleniùs pacta illa conuenta recitat Goldastus *in Constitutionibus Imperialibus, & Rationali*, vt & Baronius *Tom.* XII. *Anno MCX. & MCXI.* Numerat Petrus Diaconus inter Regalia hæc quoque: *Vectigalia, Mercata, Centurionum iura. Vtque curtes sint Imperii cum pertinentiis suis, militia imperii castra.* Lectâ verò hac conuentione coram principibus Imperii & Episcopis omnibus, [vbi innotuisset, Ecclesiasticos dimissis regalibus, decimis & oblationibus debere contentos esse] vix dici potest, quantâ indignatione clerus omnis in Paschalem insurrexerit, qui, cùm nihilominus inuestituras cedere nollet, abducitur ab Imperatoris exercitu cum plurimis Cardinalibus captiuus, cuius trimestris captiuitatis molestiâ victus, tandem Henrico v. potestatem constituendorum concedit, & pacta iuramentis firmat. Conuentiones illas pacis & decretum de Ecclesiasticorum inuestituris recitat Goldastus *in Rationali*, & Baron. *Anno MCXI.* Neque hic illa adscribi opus est.

Æqua autem hæc Henrici v. transactio, quam nemo facilè reprehenderit. Quid enim ageret Imperator? Maiestatem Imperii tuendam susceperat, quam neglecto antiquo iure inuestituræ, non posse non labefactari, in aperto erat. Instant tamen & vrgent tot sancitis decretis Pontifices. Non poterat igitur aliter Imperii dignitati consulere, quàm, vt restitui Imperio regalia, aut permitti inuestituras postularet. Quicquid enim de illis fit, bonorum tamen ratione iustæ sunt & legitimæ. Quod autem opinati quidam sunt laicos principes velle hâc suâ inuestiturâ ordinationis sacramentum conferre, & hoc errore ducti hæreticas esse laicorum inuestituras clamarunt, nescio equidem, inscitiamne hominum potiùs mirer an summam imprudentiam. Videtur in eo errore fuisse Goffridus Vindocinensis Abbas, & Cardinalis, cuius verba nunc quidem adscribere non libet. Pridem enim eius sententiam excussit vir eximius M. Antonius de Dominis. Apertè verò ita statuunt

Patres Conciliorum Lateranensis & Viēnensis anno MCXII. habitorū: illi quidē, cùm aiunt: *Id quod in priuilegio continebatur, quod electus canonicè à clero & populo à nemine cōsecretur, nisi priùs à Rege inuestiatur, id est contra Sp.S. &* Canonicam *institutionem.* Hi verò, cùm sanciunt: *Inuestituram* E*piscopatuum & Abbatiarum, & omnium Ecclesiasticarum rerum de manu Laica S.R.E. autoritatem sequentes, hæresin esse iudicamus.* Hæc concilia: quæ si ipsas inuestituras simpliciter spectatas hæreticas putant oppidò falluntur, sin cum opinione conferendi ordinis sacramentū coniunctas, producātur tum Henricianorū, ita appellāt, dicta, producantur exempla, quæ id probent. Iuo ipse, qui hac ætate viuebat, illam sententiam Epistolâ ad Iohannem Archiepiscopum Lugdunensem, quam recitat Baronius T*om.XII. ann. MCLI.* refellit, Et *Epist.LX.* apertè. *Reges nihil spirituale,* (loquitur autem de inuestituris,) *se dare intendunt, sed tantùm aut votis petentium annuere, aut villas* Ecclesiasticas*, & alia bona exteriora , quæ de munificentiâ regum obtinent* Ecclesiæ*, ipsis electis concedere.* Causam huius erroris non aliam existimo, quàm, quòd vulgata esset hæc loquendi formula, Imperatorem præsumere potestatem in spiritualibus, cùm is tamen nominaret solum Episcopos. Ita Crantzius adhuc ait: *Ea potißima dißidii causa fuit inter regnum & sacerdotium, quod in spiritualibus præsumeret potestatem Imperator, quæ pro temporum neceßitate permissa est Patri suo, sed eam nunc Papa suo iure vindicabat.* Auxit erroneam opinionem, quod non semper libera ante consecrationem Episcopi vitæ morumque examinatio permissa videatur. Id enim colligitur ex iis, quæ de Ottonis Constantiensis Episcopi constitutione memorat Lambertus Schafnaburgensis. Si quæ aliàs in illis feralibus Germaniæ motibus acciderunt, quæ ferenda minimè erant, cùm alium interdum Imperator Episcopum, alium Pontifex constitueret, vel clerus & populus à Pontifice instructus, & is Episcopatum obtineret, qui armis potior esset, æqui iudicis arbitrio relinquo, vtrius hæc culpa censeri debeat, an Imperatoris, an, qui turbas illas mouerat, Pontificis.

His diuturnis motibus Henricum v. pactis quibusdam cum Paschale initis finem imponere voluisse, paulò antè dictum. Ea verò pacta Paschalis altero statim anno in concilio Lateranensi, datæ fidei, quam sumto corpore & sanguine Domini sanxerat, immemor, resci-

rescidit, & Imperatorem anathemate percussit, cuius exemplum secutus Callistus II. & priorum Pontificum decreta in concilio Rhemensi anno MCXX. & excommunicationem repetiit, cùm monitus à Pontifice Imperator, vt renunciaret inuestituris, respondisset: *Nihil in his se prætermissurum, quod sui iuris esset, suorumque sibi contulit antiqua consuetudo progenitorum.* Tandem Imperator victus, non tam Pontificum, quàm principum plerorumque imperii pertinaciâ, cedit anno MCXXII. in comitiis VVormatiensibus iure constituendi Episcopos, quod per tot annos magno imperii dispendio non solùm parens ipsius, sed & ipse propugnarat. *Ego Henricus*, inquit Imperator, *dimitto omnem inuestituram per annulum & baculum, & concedo in Ecclesiis, quæ in regno vel imperio meo sunt, canonicam fieri electionem & liberam consecrationem.* Vt autem constet, quid reliquum Imperatori fuerit, appono verba Calixti Pontificis: *Concedo*, inquit, *Electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præsentiâ tuâ*, Imperatoris, *fieri absque Simoniâ & aliquâ violentiâ, vt si qua inter partes discordia, emerserit, Metropolitani & prouincialium consilio vel iudicio, saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipiat.* Addit Ottho Frisingensis, id quoque cautum esse, *ne electi tam Cisalpini quàm Transalpini priùs ordinentur Episcopi, quàm regalia de manu per sceptrum suscipiant.* Hic tot dissidiorum infelix exitus. Neque enim accedere possum Marco Antonio de Dominis, qui in eâ est sententiâ, quod parum Calixtus II. his pactis cum Henrico v. initis obtinuerit. Aliud docent res illius tẽporis gestæ. Non ausi sunt ex eo tẽpore Imperatores, quos vellent Episcopos constituere. Electio omnis erat penes solum clerum & populum: Nullo præterea opus Imperatoris consensu. Recessit ex aulâ omnis illa beneficia Ecclesiastica exspectantium turba. Vti Imperatores magnam suæ potestatis fecerunt iacturã, tot comitatibus & ducatibus imperii, vel purè hæreditariis factis, vel in feudum hæreditarium datis, ita non minor hæc iactura fuit, iure constituendorum Episcoporum abdicato. Omnes vtique vno ore tradunt, magnam hoc ipso Imperatorem & autoritatis suæ, & roboris Imperii fecisse iacturam. Imò Onuphrius Panuinius & Paulus Æmilius dimidium potestatis Cæsareæ amissum fuisse docent. Lotharius igitur Saxo Imperator, Henrici v. proximus in imperio successor, cùm tantam iacturam æquo animo ferre non posset, etsi religiosus esset

Princeps, & Romanæ sedis, si quisquam alius, obseruantissimus [quo nomine eum plurimùm commendat Baronius,] Episcoporum tamen inuestituras sibi restitui ab Innocentio Papa Leodii importunè institit, vt tradit ex Bernhardo Bonæ vallis Baronius Anno MCXXXI. Paulò aliter Otto Frisingensis lib. II. c. XIIX. *Exposuit Lotharius modestè, in quantum regnum amore Ecclesiarum attenuatum, inuestituram earum, quanto sibi dispendio remiserit.* Neque satis constat, quid futurum, si optimo maximoque Imperatori diuturnior vita contigisset, *cuius virtute & industriâ*, vt Otto Frisingensis scribit, nisi morte præuentus fuisset, *corona Imperii ad pristinam dignitatem reduci potuisset.* Qualem se præstiterit in negotio Cassinensis Abbatis cùm iura Imperii infringere moliretur Innocentius, tradunt ex Petri Diaconi chronico Cassinensi Baronius *Anno MCXXXVII.* Christophorus Lehmannus *in Chronico Spirensi*, & Goldastus *tomo III. Constit. Imperial.* In hæc vtique, cùm reluctarentur Innocentius & Cardinales, qui præsentes cum eo erant, prorupit verba: *Si me meâ spe frustratũ esse vultis, protestor hodie Schisma inter me & Pontificem futurum, & promitto ex obsequentissimo infestissimum fore inimicum.*

Ab eo autem tempore Electio Episcoporum penes clerum & populum fuit. Ita enim inter Henricum V. & Calixtum Papam conuenerat. Canonici tamen, vel Capitulares Ecclesiæ cathedralis, (qui inter clericos autoritatis maximæ, jam à tempore Ottonis II. teste Trithemio, abiectâ regulari vitâ splendidè viuebant) electionem sibi potissimùm vindicare cœperunt, haud dubiè conniuente Pontifice, quod is è re suâ magis esse existimaret, in hominum impotentium & sibi obnoxiorum manu omnem eligendi sitam esse potestatem. Quis fructus ad Rempublicam & Ecclesiam redierit, ademto Imperatoribus, quod tot seculis obtinuerant, iure, paucis docet Crantzius in *Metrop. lib. 4. cap. 12. Magdeburgensis Ecclesia*, inquit, *ad initium regni Lotharii tumultuabatur super Episcopis. Tres enim de eius Pontificatu contenderunt. Adeò intumuerũt canonici iam liberam electionẽ nacti. Sperabat sibi quisque, & amicis, & infinitâ ambitione contenderant pro Episcopatu.* Hæc Crantzius. Apertũ quoq; ex eo tempore Põtificibus ostium iura Ecclesiarũ inuadendi. Imperatorum verò non adeò magna fuit potestas, nisi quid suâ autoritate apud populum & clerum, poterant autem eâ tum quidem temporis adhuc haud parum, perfecissent. Neque enim Imperatoris seu petitioni, seu commenda-

tioni

tioni refragari semper licebat. Gobelinus Persona in Cosmodromio Æt.vi.c.60.nobis suppeditat huius rei exemplum. *Friderico*, inquit, *Archiepiscopo Coloniensi in Lombardiá defuncto, Imperator premouit Reinoldum Cancellarium suum ad Episcopatum Coloniensem, quoniam scripsit Ecclesiæ pro eo, & sic ad preces eius electus est.* Operam tamen maturè dederunt Pontifices, ne Imperatorum in hac re autoritas nimiùm iterum inualesceret. Quòd igitur Otto Halberstadensis *Episcopus pro Ecclesiá Lothario esset blanditus*, [sunt hæc verba Crantzii,] *à summo Pontifice Honorio deponitur*, sed in concilio Leodiensi, interueniente Lothario, ab Innocentio restituitur. Addit Crantzius. *Feruebat tum noua constitutio super Ecclesiis de manu Laicá non recipiendis, factá compositione in Calixtum & Henricum Imperatorem, & quoniam res noua fuit, sanienda erat inflictione pœnæ, vt horrerent contemtores, & in viam redirent.*

Reliquum autem adhuc erat Imperatoribus, ex conuentione cum Calixto initâ, vt dissentione ortâ, is Episcopus esset, cui Imperator accessisset. Otto Frisingensis disertè: *Tradit curia, & ab Ecclesiá eo tempore, quo sub Henrico V. de inuestiturá Episcoporum decisa fuit inter regnum & sacerdotium controuersia, sibi concessum autumat, obeuntibus Episcopis, si fortè in eligendo partes fiant, Principis arbitrii esse Episcopum, quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem antè consecrandum, quàm ab ipsius manu regalia per sceptrum suscipiat.* Lotharius vtique, scissâ propter electionem Episcopi Magdeburgensis Ecclesiâ, Episcopum ei dedit Norbertum, vt Crantzius in *Metrop. lib. IV. capit. 12.* & Trithemius *in chronico Hirsaugiensi Anno MCXXVII.* tradunt. Eidem viæ institit Conradus III. cùm Traiectensis Ecclesia in partes distracta esset, vt Otto Frisingensis testis est. Luculentum verò admodum huius suæ autoritatis exemplum initiò statim imperii præbuit Fridericus I. Cùm enim *in Ecclesiá Magdeburgensi*, verba sunt Ottonis Frisingensis, *alii eiusdem Ecclesiæ præpositum Gerardum, alii Decanum eligerent, diuisis hinc inde personis, Regem adhuc in Saxoniá morantem adire disponunt: quos dum multis modis ad vnitatem & vinculum pacis princeps reducere satageret, ac proficere non valeret, alteri parti i.e. decano cum suis persuasit, vt Guicmannum Zicensem Episcopum, virum adhuc iuuenem, sed nobilem, eligerent, eique accersito regalia eiusdem Ecclesiæ concessit.* Eugenius Papa hanc electionem ægrè admodum tulit, non tam, quòd translationes Episcoporum di-

uinæ legis oraculo vetitas esse diceret, vt constat ex eius literis, quas suæ historiæ idem Frisingensis inseruit. Nilominus tamen obtinuit Fridericus quod volebat. Missis enim ad Anastasium cum Guicmanno nunciis, *non solùm facti sui ratihabitionem, sed etiam pallium obtinere eum fecit, non sine quorundam scandalo, qui, ne vnquam id fieret, immobiliter fixum Romanos tenere, à proprio ipsorum ore audierant.* Eadem autoritate dein sæpiùs dissidia Ecclesiarum, scissis in contraria studiis, sopiuit. Exempla suppeditant Otto Frisingensis *lib. II. cap.* 31. *&* 32. Albertus Stadensis *Anno MCXIIX.* Trithemius in *Chronico Hirsaugiensi, Anno MCLVII. & MCLXII.* & Baronius *anno MCXXCV.* ex Arnoldo Lubecensi: Cùm enim duo in Ecclesiâ Treuerensi essent electi, Volcmarus & Rudolphus, Imperator audiens quod factum fuerat, [sunt hæc verba Arnoldi,] *propter dissensionem electionis inuestituram dedit Rudolpho.* Volcmarus prouocat ad Pontificem, nec is ei defuit, sed irrito conatu, quum Imp. quicquid demum moliretur Pontifex, in sententiâ persisteret. Quin cùm dissidentibus in electione Romani Pontificis Cardinalibus à quibusdam Octauianus, Victor dictus, ab aliis Rolandus, qui & Alexander III. electi essent, sui quoque officii esse ratus Imperator consulere Ecclesiæ, illum Romanum Pontificem in synodo Ticinensi, huius electionem nullam pronunciauit, vt pluribus singula memorat Radeuicus *libro secundo.*

In iis aliàs, quæ Electionem Episcoporum Germaniç attinent, non videtur Imperatori cum Romanis Pontificibus fuisse controuersia. Nam quod Hadrianus IV. apud Naucierum & Baronium ita per literas Fridericum primum affatur: *Quid dicam de fidelitate B. Petro & nobis à te promissa & iurata, quomodo eam obserues, cùm ab iis qui dii sunt, & filii exelsi omnes, Episcopis videlicet homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum sacratos, manibus tuis innectis*, hæc de solis Italiç Episcopis accipienda. Liquet id ex postulatis Imperatori à Pontifice propositis, quorum tertium est: *Episcopos Italiæ solùm sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere Domino Imperatori.* De solis igitur Episcopis Italiæ, cuius dominium affectabant Pontifices, locutus Hadrianus. Vrbanus quidem iam olim in Claromontano concilio sanxerat: *Ne Episcopus vel sacerdos Regi vel alicui laico in manibus ligiam fidelitatem faceret*: sed insolens decretum nemo hactenus admiserat. Adrianus autem ne finis vllus litium esset, iterum his

his iniquis postulatis ferocem principem, & cui iam aliquoties antè bilem mouerat, aggreditur. Id autem postulare audet, quod & naturali obligationi, & perpetuæ omnium seculorum consuetudini penitus erat aduersum. Neque enim solùm in Germaniâ & Galliâ perpetuâ consuetudine receptum, vt Episcopi suis regibus sacramentum dicerent, sed in ipsâ etiam Italiâ. Baronius ipse iuramentum, quo Episcopi & Comites Italiæ Carolo Caluo Imperatori se obstrinxerunt inseruit *Tomo XI. Anno DCCCCXXVI.* Prudenter igitur respondit Fridericus Imperator: *Episcoporum Italiæ ego quidem non affecto hominium, si tamen & eos de nostris regalibus nihil delectat habere. Qui si gratanter audierint à Romano Præsule: Quid tibi & Regi; Consequenter quoque eos ab Imperatore non pigeat audire: Quid tibi & possessioni?*

Quomodo verò in vniuersum se hâc ætate habuerit Germaniæ Episcoporum constitutio, non aliunde quis meliùs cognoscet, quàm ex ipsius Imperatoris verbis, & quidem sopito iam, quod ipsi fuerat cum Alexandro III. certamine. Vrbanus enim III. cui iterum cum Imperatore propter decimas, aduocatiam Ecclesiarum, & alia quædam, graues intercesserunt inimicitiæ, cùm iniquum esse diceret, defuncto Episcopo quopiam, bona eius mobilia & prouentus illius anni ab Imperatoribus auferri, consuluit hac de re Fridericus Philippum Coloniensem Episcopum, & ita locutus, vt tradit Arnoldus Lebecensis in Chronicis Sclauorum lib. III. cap. 17. *In veritate compertum habemus*, inquit Imperator, *quod prædecessores nostri antiqui Imperatores hoc iuris habuerunt, vt defunctis, inuestituram pontificalem sine alicuius præiudicio probatis personis liberrimè locauerint. Sed quia hoc ipsorum voluntate mutatum inuenimus, ratum habemus. Hanc verò minimam scintillam iuris nostri, quam inuenimus, nequaquam mutari permittimus. Sufficiat vobis iustitia vestra, quam inuenistis, quòd permittitur vobis electio Episcoporum, quam vos canonicè fieri dicitis. Sciatis tamen, quia, dum pro voluntate Imperatoris ista dispensarentur, plures iusti sunt inuenti sacerdotes, quàm hoc tempore, dum per electionem inthronizantur. Ipsi enim secundum vitæ meritum sacerdotes inuestiebant, nunc autem per electionem, non secundum Deum, sed secundum fauorem eliguntur.* Hæc Fridericus strenuus iurium Imperii defensor. Verè autem Otto Frisingensis ait, *Principis autoritatem non solùm in secularibus, sed & in Ecclesiasticis negotiis plurimùm in cre-*

uisse, vbi, quæ ipsi fuerat cum Eugenio Papa de Guicmanno Magdeburgensi electo Archiepiscopo controuersia, ex voto cecidisset. Dabant enim operam clerus & populus, vt eum eligerent, quem Principi gratum esse scirent. Hinc fortè est, quod Crantzius ait, Imperatorem Godscalco de Mimigardeuordensi Ecclesiâ prouidisse. Et c. 12. *Valuit tum maximè controuersia inter sacerdotium & regnum, quòd Episcopatibus prouideret Fricericus, ius patrium reuocaret. Pontifex proximis pactis, & diuino iuri pariter & humano inhærebat, esse indignum, principem laicum disponere de rebus Ecclesiasticis.* Sed hæc, si ex allatis paulò antè Friderici verbis iudicium ferendum est, non videntur omninò certa, nisi quid in schismate fortassis secus factum sit, quo feruente, confirmauerit quoque Imperator, si Goldasto fides, consuetudines Regias Angliæ regni, in conuentu Clarendoniensi descriptas, quas recitant Goldastus *Tomo VI. Const. Imper.* & Baronius *Anno MCLXIV.* Harum consuetudinum XII. est: *Cùm vacauerit Archiepiscopatus, vel Episcopatus, vel Abbatia, vel Prioratus de dominio Regis, debet esse in manu eius, & inde percipiat omnes reditus & exitus sicut dominicos. Et cùm ventum fuerit ad consulendum Ecclesiæ, debet Dominus Rex mandare potiores personas Ecclesiæ, & in capellâ debet fieri electio assensu Regis & consilio personarum regni, quas ad hoc faciendum vocauerit. Et ibidem faciet electus homagium, & fidelitatem Regi, sicut ligio domino suo de vitâ & membris, & honore suo terreno, saluo ordine suo, priusquam sit consecratus.* Sed hæc fortassis minùs certa. Id admiratione dignum, Henricum Leonem Saxonum ducem, quo vix quisquam Ducum fuit potetior, ius inuestituræ in sui territorii Episcopatibus vsurpare ausum, quod non licebat Imperatori in Imperio. Id verò apertè ex Alberto Stadensi, Helmoldo Butzouiensi, & Alberto Crantzio, liquet. *Vocatis*, inquit Albertus Stadensis Anno MCLXII *Episcopis, Geroldo Aldenburgense, Euermodo Racisburgense, Bernone Magnopolitano* (has enim Ecclesias Henricus Leo vel fundarat, vel certè dotarat,) *locutus est eis vt ab ipso reciperent suas dignitates, & fecerunt*, teste Alberto Stadense. Henricus Leo *facilè tum impetrauit ab Episcopis*, ait Crantzius, *quos constituit, vt ab eo paterentur inuestiri, quippe, qui nihil omninò, nisi de illius manibus habebant.* VVicelinus quoque Aldenburgensis Episcopus, diu reluctatus, tandem, *fecit inuitus, quod sciebat non licere*, ait idem Crantzius. Quo VVicelino mortuo, cùm Geroldum substituisset Henricus Leo, nec eum Bremensis

mensis Archiepiscopus consecrare vellet, quia *quasi per ducem & ducissam electus erat*, inquit Abbas Stadensis, Romam cum secum duxit, & perfecit, vt ab Adriano IV. etsi is quoque id præmonitus à Bremensi renuerat, consecraretur. Quin tanta fuit teste Helmoldo, in electione illorum Episcoporum Henrici Leonis autoritas, vt, Geroldo mortuo; Ecclesia aliquandiu vacauerit, quòd ducis, qui in Italiâ militabat, exspectaretur sententia. Ita patet, quomodo hoc tempore electio Episcoporum se habuerit, & iura Regia, quæ reliqua erant, generosi illi cùm Imperator tum Dux propugnauerint.

Deinceps in peius omnia ruere cœperunt: accisa est Imperatorum autoritas: ademptum populo ius suffragii, libertas Ecclesiarum à Pontificibus oppressa. Sic iura omnia pro arbitrio Papæ seruiunt. Quot decretis priores Pontifices sanxerunt, vt Episcopus à Clero & populo eligatur! Gregorius tamen IX., quòd ipsi id non ampliùs videretur consultum, rescidit decreta, & corruptelam vocare audet. Vt Ecclesiarum libertatem assererent, ab Imperatoribus, vt aiebant, oppressam, totus Occidens commouendus erat, multæque hominum mactandæ myriades. Nunc ipsi in iura Ecclesiarum inuolant, libertatem omnem Ecclesiis eripiunt, adeò, vt vix quisquam sit, qui nõ in illam curiæ Romanæ vsurpationem inuehatur. Occasionem præbuerunt, feralia Germaniæ Principum dissidia, distractis in Imperatorum electionem studiis plerumque enata. Disertè id tradit Vrspergensis Abbas, vbi de contentionibus Philippi & Ottonis IV. agit. Sub ipso Friderico etiam II. cum quo tamen Imperatoria maiestas tantùm non concidit, Ecclesiarum iura inuadere veriti non sunt Pontifices. Neque enim solùm, si qua dissensio orta esset, in curiâ Romanâ causam agi voluerunt, sed etiam inconsultis iis, penes quos eligendi erat potestas, obtrudere Ecclesiis Episcopos ausi sunt. Consecratio quidem & Confirmatio penes metropolitanos adhuc erat, sed & eam ereptum dein iuêre. Crantzius Prouisionum & reseruationum Papalium acerrimus hostis, earum initium in hæc ferè tempora refert. *Raceburgensis Ecclesia*, inquit, *vacabat & se ingerebat non electus à fratribus, Lambertus quidam Hamburgensis & Bremensis canonicus, qui Ecclesiam alienigena à summo Pontifice ad se nihil pertinentem impetrauit. Vide in quantum licentia tum processit, post Imperatorum destitutionem Romana Ecclesia, vt se inciperet intromittere de Ecclesiis vacantibus. Solebant Imperatores de Romanâ a-*

liquando disponere Ecclesiâ, peruentum est eò, ut de solis Germaniæ Ecclesiis & Abbatiis disponerent, idque extortum est manibus eorum tempore Henrici V. Imperatoris. Tum Ecclesiis prouenit libera electio. In eam quoque Papa manus iniicit per hæc tempora, & creuit illa facultas in immensum, ut satis sit per Germaniam res tolerabilis, sed in Franciâ & Angliâ immoderata. Fridericus verò ipse Imperator non satis sibi videtur ab his Pontificum molitionibus cauisse, latâ initiò Imperii ad imitationem tamen Ottonis IV. illâ Aureâ bullâ de libertate Ecclesiasticâ, quâ non solùm iure suo, quòd antiquâ consuetudine in bona decedentium prælatorum, & vacantium Ecclesiarum, (quod tamen vel solo Annatarum nomine facilè defendas) Imperatores habebant, cessit, sed etiam appellationes ad sedem Apostolicam liberè fieri, & electiones prælatorum canonicè institui permisit, *quatenus is viduatæ præficiatur Ecclesiæ, quem totum capitulum vel maior & sanior ipsius pars duxerit eligendum.* Canonica electio dicitur, quæ fit à Capitulo, cùm priorum Pontificum ætate non alia esset canonica electio, quàm quæ fieret à clero & plebe, cuius decretum inde canonicum dictum. Alia itaque hac ætate canonica electio cœpit, quàm quæ fuit olim, quod patet, si quis eam quæ hac ætate in vsu fuit, cum illâ, quæ paucis quidem, sed accuratè, describitur in concilio Suessionensi apud S. Medardum habito, cùm de Hincmari Rhemensis Archiepiscopi canonicâ electione & ordinatione lis esset, conferat.

Quod autem Speculi Saxonici autor satis adhuc magnificè de potestate Imperatorũ in constituendis Episcopis loquitur, id omninò ad hanc ætatem non esse referẽdum videtur. Vixit enim circa confinia seculi XII. & XIII. ipso fortassis Friderico imperante. Verba eius sunt lib. III. Art. 59. *Cùm electus fuerit Episcopus, Abbas, Abbatissa, qui studio fruuntur bellico, tales primò tenentur à Rege feudum recipere, & postea ab Ecclesiâ curam spiritualem. Vbi Episcopus, Abbas, aut Abbatißa in sex septimanarum tempore non eligitur, electioque Regi pertinet vel Imperatori, electio vt sic devoluitur ad Imperatorem, & ille conferre poterit idoneo pro suâ voluntate.* Et Art. LX. *Imperator confert cum sceptro spiritualibus, & cum vexillis secularibus, feuda omnia illustris dignitatis.* Prius quod ait, an quisquam Imperatorum post Henricum V. obtinuerit, valde dubito, nisi id fortè Fridericus IV. indicauit, quod ipsum tamen non videtur verisimile. Crediderim potiùs, si conie-ctari

ctari licet, in Saxonum gratiam ab Henrico iv. huiusmodi constitutionem latam, quum illi haud æquo animo ferrent, tam liberè ab Imperatore Episcopos constitui. Quicquid verò sit, à Friderici ii. obitu, etsi iam antè haud parua erat Pontificum in Episcoporum electionibus autoritas, vt patuit, dein tamen magna sumsisse incrementa certum est. Hic fructus fuit contentionum, & tricennalis interregni. Electus demum Rudolphus Pontificum conatibus non videtur satis obstitisse. Inualuere tum magis magisque infaustæ illæ prouisiones, ereptâ Ecclesiis libertate, & neglectâ canonicâ propriè ita dictâ electione, cùm Episcopum capitulares Ecclesiæ cathedralis (cæterorum enim clericorum & populi iam non magna ratio haberi cœperat,) eligerent. Episcoporum quoque confirmatio Româ interdum peti cœpit, quæ, vti & consecratio, cùm ad Metropolitanos semper pertinuisset, ita hâc quoque ætate iis reliqua vt plurimùm erat, à quâ demum consuetudine tam procul paulatim tandem est recessum, vt hodie etiamnum Episcoporum confirmatio Româ petenda sit.

Omnibus autem fermè odio fuit illa Pontificum vsurpatio, quod & Reip. & Ecclesiæ eam nossent apprimè esse noxiam. Si Anglicanos Scriptores consulamus, plena eorum monumenta grauissimis querelis. Idem de Gallis dixeris. Nec seciùs Germani magno suo malo, quis sit prouisionum & reseruationum Papalium fructus, experti, oppressam Ecclesiæ libertatem deplorarunt. Quæ fuerit Philippo Pulchro Francorum Regi cum Bonifacio viii. quòd rex sibi collationem Ecclesiarum & præbendarum assereret, controuersia, notum est. Qui ei successit Clemens v. Bremensi Ecclesiæ, de Episcopo, ita enim loquebantur, prouidit, misso Bremam Iohanne quodam, Lundensi quondam in Daniâ Archiepiscopo, qui Parisiis tum fortè habitabat. Quàm iniquum verò obtrudere Ecclesiæ hominem ignotum, exterum, cuique nulla quidem illius Ecclesiæ notitia! Neque tamen aliter Iohannes xxii. egit. Ita enim Henricus Rebdorff. in Annalibus: *Iohannes xxii. priùs vocatus Iacobus de Cathurio de VVasconia, multas gratias de Ecclesiasticis beneficiis fecit, & ita pingues clausulas formis gratiarum suarum apposuit generaliter, quales antea ab aliquo Papa non emanauerunt, & dispositioni suæ tot prælaturas reseruauit, quod antè ipsum ita communiter consuetum non erat.* Idem in anno mcccxxxiii. *In Alemanniâ,* inquit, *magnum schisma est in clero & populo ex prouisionibus sedis Apostolicæ ad Episcopatus, solennes prælaturas*

& alia beneficia, quæ idem Ludouicus in odium sedis Apostolicæ fortiter impediuit, multos etiam prouisos à sede deiecit. Eadem fermè de Iohanne XXII. idem refert Gobelinus Persona Cosmodromii Æt. VI. cap. 71. & de Benedicto XII. idem ait: *Hic Benedictus inter ceteras declarationes, quas fecit, declarauit, quod gratia specialis beneficio vacaturo extendit se ad beneficia vbique sita, ad collationem illius spectantia, sub cuius collatione cadit gratia concessa.* Quin adeò hæc corruptela inualuerat, vt Bremensi Archiepiscopo defuncto, nemo esset in Ecclesiâ Bremensi, qui ad Pontificatum adspiraret, *scientibus cunctis, quod frustra niterentur, cùm Apostolicâ prouisione sedes implenda putaretur.* *Iam enim inoleuerat,* ait idem Crantzius lib IX. cap. 23. *vt Apostolica prouisione darentur Episcopi, postabito capitulorum legitima electione.* Cùm igitur tam frequentes essent illæ gratiæ exspectatiuæ, sæpiùs accidit, vt alium eligerent Episcopum capitulares Ecclesiæ cathedralis, alium Româ vel Auenione mitteret Pontifex, multis munitum bullis, quibus refragari piaculum habebatur. Complura sunt in promptu, quæ id docent exempla, nec hic adscribere omnia vacat.

Nihilominus tamen accidit interdum, vt vterque Episcopus, tum, quem capitulum elegerat, tum etiam, quem constituerat Pontifex nollet se iure suo abdicare. Hæc igitur res ingentes dedit turbas, diuisis studiis, adeò vt in bellum quandoque illæ contentiones eruperint cum maximo Ecclesiarum detrimento. Taceo, quod Ecclesias hominibus sæpe exteris, ignotis, nec illo quidem officio dignis, gubernandas commiserunt Pontifices. *Quid sibi vult*, ait alicubi Gerson, *quod modò potiùs omnes Episcopi, Prælati & parochiales sacerdotes per Papam constituantur, quàm eligantur personæ notæ & aptiores de Patria, & nunc præficiantur Ecclesiis homines exteranei, in moribus, & linguis, & consuetudinibus?* Addo, sępe homines flagitiosi, vitæque dissolutioris. Hominem carnalem iuuenemque vocat Trithemius *in Chronico Hirsaugiensi*, quem Vrbanus V. neglectâ à Capitulo Coloniensi iam factâ legitimâ electione, eo inuito constituit Episcopum. Episcopi ipsi quibus prouidebatur, quo animo ad regedâ Ecclesiam accesserint, vel illud argumento esse potest, quod sedulò antè soliti fuerint rem suam agere in curiâ Romanâ, irrito laboraturi conatu, nî muneribus Pontificis Cardinaliumque antè essent aucupati gratiam. Dignum memoratu est, quod ait Crantzius, Nicolaum quendam Prouisione Apôstolicâ Lubecensem Episcopum creatum, vbi comperisset *Lubecam ad temporale dominium*

minium illius *Ecclesiæ non pertinere, grauiter sibimet ipsi indignatum, quòd nō antè perquisiuisset rerum qualitatem, vt non tanti laboris & sumptuū impendia fecisset.* Eâdem cùm Pontificum tum ipsorum Episcoporum ambitione & auaritiâ factum, vt pluralitas beneficiorum, quam vocant, sub Commendarum nomine, vel quocunque alio, hac ętate plurimùm inualuerit, & translationes Episcoporum ex tenuioribus in opulentiores Ecclesias sæpissimè factæ, indultu Pontificum, à quibus nihil non redimi poterat. Verè igitur Crantzius exclamat: *Laxa Petre retia, angusta interim sunt, laxa, vt fiant capaciora. Ecce magna pars Italiæ tibi tributaria est. Per vniuersam Germaniam & Hispanias de Ecclesiis & maioribus beneficiis disponis: In Franciâ idem facturus, nisi noua adinuentio pragmaticæ sanctionis obsisteret.* Et pòst: *Amplificarunt per tempora summi Pontifices, magnificè ditionem Ecclesiæ, non per ementitam Constantini donationem, quæ nunquam facta est, sed per munificentiam aliorum Principum, siue de Gothis siue de Longobardis, siue per magnum Carolum. Amplificarunt in ecclesiasticis rebus per reseruationes, confirmationes, & prouisiones fimbrias suas. Laxarunt retia & omnia in suam traxere potestatem. Mirabitur, quisquis annales antiquorū temporum legerit, temporum mutationes, tum in cœteris, tum maximè in Ecclesiasticâ potestate.* Sed hanc Camarinam mouere, & quæ mala hinc in Remp. & Ecclesiam redundarint perscribere, operæ pretium fortè non fuerit. Id addo: haud ausuros fuisse Pontifices tam immensam sibi sumere potestatem, nisi bullas suas omnes, & iura quę condiderant in tanto honore haberi vidissent, vt nihil non sanctè recipiendum putaretur, quod Româ aut Auenione profectum constaret. Quæ opinio, vbi peruasit hominum mentes, nihil tam fuit arduum, quod à Romanis Pontificibus obtineri non posset. Succenturiantibus Canonistis, strenuis Pontificiæ maiestatis assertoribus, quos non puduit dicere, *de antiquo iure & dispositione ecclesiæ, potestatem conferendi Episcopatus ad Papam pertinere.* Quæ etsi falsissima sunt & inepta, illo tamen tempore ad dementandas hominum mentes non parum valuerunt.

Restitere tamen Pontificibus Ludouicus Bauarus, & Carolus IV. Sed hic quidem parum videtur obtinuisse. Quin haud malè, confirmasse potiùs hanc iniustam Pontificum vsurpationem dici possit, cùm non nunquam eorum opem implorarit, si cuiquam suorum Episcopatum conferri vellet, quod, inuito quandoque capitulo, solâ prouisionis Apostolicæ autoritate factum. Exempla sunt apud Cran-

trium & Trithemium *in Chronico Sphanheimensi* Anno MCCCLXX & MCCCLXXXIII. Magis seriò hæc causa acta à deputatis prouinciarum nationis Germanicæ in concilio Constantiensi, scripto quopiam composito, quo prouisiones, gratias exspectatiuas, reseruationes per regulas potissimùm Cancellariæ introductas, abrogari volebant. Auisamenta Constantiensia vulgò vocant, inserta *catalogo testium veritatis Flaccii Illyrici*, & *tomo primo Constitutionum imperialium Goldasti*. Sed cùm ne sic quidem obtineri quicquam posset, Principes Germaniæ Moguntiæ coacti quatuor annis antè, quàm concilium Basileense coiret, de his ipsis grauaminibus abolendis deliberant. Auisamenta Moguntina vocant, in quibus Principes constituunt orandum Pontificem, vt *in singulare priuilegium releuamen grauaminum* concedat. Priuilegium petunt, quod Pontifices sibi præter omne ius fasque vsurpauerant. Deinde grauamina ordine exponunt. Primum est: *Imprimis casset*, [Pontifex] *annullet & irritet omnes & singulas reseruationes tam generales quàm speciales, siue particulares Ecclesiarum Metropolitanarum, Cathedralium, Collegiatarum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quibus pro electione prouideri consueuit, siue per Extrauagantes ad Regimen & Execrabil. aut per regulas Cancellariæ, seu quascunque alias constitutiones aut ordinationes introductæ sint, reseruationibus in corpore iuris clausis duntaxat exceptis.* Et verò ex voto Principum Germaniæ in consilio Basileensi res cecidit. Reseruationes enim publico concilii decreto abrogatæ, & Eugenius IV. *quòd electionibus obsisteret, reseruationibus contrariis vtendo* [sunt hæc verba Concilii] grauiter increpitus, & demum etiam, cùm iudicium concilii nullatenus admitteret, in eodem damnatus. Sed Germania, seu id factum *Æneæ Syluii* artibus, siue culpâ Friderici III. Imperatoris, quod nonnulli aiunt, interque alios grauiter conqueritur Carolus Molinæus, tam optatâ occasione excutiendi iugum Pontificum, frementibus & indignantibus plerisque, vsa non est. Gallicana autem Ecclesia meliùs sibi consulens, editâ in Biturigibus, autoritate regis Caroli & omnium regni ordinum, Pragmaticâ sanctione, decreta Basileensis concilii magno bono recepit, probauit, & mordicus, vsque ad Leonis X. ætatem, nullis Pontificum artibus se deludi passa, defendit. Quâ de re pluribus agunt Franciscus Duarenus *de sacris Ecclesiæ ministeriis Lib. V. cap. II.* & Marcus Antonius de Dominis *Lib. III. cap.*

III.cap.12.& lib.IX.cap.8.& 9.

Germaniæ non eadem erat fortuna. Parati quidem Episcopi, exemplo vicinæ Galliæ excitati, se quoque in libertatem asserere, sed nescio quo fato factũ, vt optimi conatus prospero caruerint successu. Indignabantur plerique Germaniam argento exhauriri, libertatem Ecclesiarum opprimi, Conuenit igitur demum Fridericus III. anno seculi XV.XLVII. cum Legato quopiam Pontificis in certa quædam pacta, *Concordata Nationis Germanicæ* vulgò vocant, approbata dein à Nicolao V. Pontifice, in quibus non quidem omnes Prouisiones & reseruationes abolentur, sed (vti ait Henricus Canisius notis in hæc concordata) *certus modus adhibetur super prouisionibus & reseruationibus Ecclesiarum, & beneficiorum ecclesiasticorum quoad Germaniam.* Nondum tamen iusto Statuum desiderio hoc ipso, erat satisfactum. *Persuadere* Nicolao defuncto, *Imperatori annixi sunt*, ait Platina, *ne Pontificibus ampliùs obtemperaret, nisi quædam ad pragmaticam tendentia ab ipsis priùs impetrassent, quod dicerent Germanis longè peiorem conditionem, quàm vel Gallis vel Italis, quorum serui, Italorum inprimis, ni res immutarentur, meritò esse dicebantur.* Res iam in eo erat, vt morem gereret Fridericus, cùm Æneas Syluius obstitit. *Non procul abfuit*, pergit Platina, *quin Imperator tumultuantibus obsequeretur. Quominus autem id fieret, grauißima Æneæ autoritas intercesßit.* Et verò non sunt ita comparata illa pacta, quæ Imp. plùs iusto fortassis, quàm è re Ecclesiæ & Reip. esset, sui commodi amantior cum Nicolao Viniit, vt obuiam omnibus corruptelis eatur. Magnum discrimen, si ea cum Pragmaticâ sanctione contendas. Reseruantur sedi Romanæ omnes cathedrales aliæque Ecclesiæ, si in curiâ vacent: sin extra curiam vacent, canonica permittitur electio. Confirmatio omnis Româ petenda est. Licet Pontifici, si canonicos ducat inhabiles, vel ex aliâ aliquâ rationabili caussa de digniori & vtiliori personâ prouidere: Menses cum ordinariis collatoribus ex æquo partitur. Sed quid opus est plura inde excerpere, cùm in complurium manibus versentur? Hæc ipsa tamen Concordata, non integra fide pòst seruata, tum multa exempla docent, tum vel illa grauamina, quæ anno MDX. Maximiliano Imperatori exhibita recitat Goldastus *tomo II. Constit. Imper.* Nec silent hac de re Grauamina centum Norimbergæ exposita, quæ à Lutheranis in odium Papæ conficta esse contra publicorum actorum fidem asserit Bellarminus. Hinc vtique factum arbitror

vt Clemens VII. Anno M.D.XXXIV. peculiari constitutione illa concordata, cùm ea non satis æquo animo Germaniæ ferrent, iterum confirmarit, cui dein anno eiusdem seculi LXXVI. altera Gregorii XIII. declaratio de mensibus reseruatis accessit. Vtraque extat VII. *Decretalium lib. II. Tit. XI.* vbi plura sunt, quæ huc pertinent. Vtramque a. suis institutionibus iuris canonici, cum concordatis nationis Germanicæ notis illustratis, subiunxit Henricus Canisius.

Hodie igitur omnes omnino Episcopi in Germaniâ constituuntur vel Electione, vel Postulatione, vel Collatione, quæ fit à solo Pontifice. Electio quid sit, qui ritus in ea obseruentur, quot modis fiat, per scrutinium videlicet, vel per compromissum, vel inspirationem diuinam, ex corpore iuris canonici facilè peti potest, ex quo breuiter excerpsere Lancellotus & Henricus Canisius *in suis institutionibus.* Duarenus *de sacris Ecclesiæ ministeriis lib. V. cap. I. & ex* nostris Ioachimus & Matthias Stephani in suis de iurisdictione scriptis, hic *lib. 3. part. I. cap. 9.* ille verò *lib. 6. cap. 12.* quos consulet, qui illa scire volet, mihi illis immorari integrum non est. Postulatio, quæ puriori Ecclesiæ incognita, sequiori dein æuo in fraudem legis inuenta est, quid sit, iidem, quos antè nominaui, docent. Cùm verò Postulatio nihil sit aliud, quàm eius qui eligi non potuit apud superiorem concors capituli petitio, superior autem solus habeatur Pōtifex Romanus, nec Imperator sibi ullum tale quodpiam impedimentum remouendi potestatem tribuat, patet ab eo dispensationem ordinariè quidem petendam esse. Liquet igitur hinc, quare hactenus Pontificii Protestantes Episcopos, nec in Episcoporum ordinem, nec ad sessionem & suffragia in Comitiis ferenda admittere voluerint. Quia enim ex pacto cum Nicolao inito, quòd vim quasi legis detinet, Episcopis Germaniæ Confirmatio Româ petenda, & dispensatio quoque, si quis postuletur Episcopus, ab eodem Pontifice Romano impetranda est, cùm Episcopi protestantes, siue electi siue postulati, vtrumque negligant, arbitrantur illi deesse iis aliquid, quo sine in Episcoporum Germaniæ numero haberi minimè possint. Nec fortassis vllum, nisi vnius Henrici Iulii Halberstadensis Episcopi, siue Confirmationis, siue Postulationis in curiâ Romanâ probatæ, exemplum habetur, quid verò rectè, quid secus fiat, item, an Passauiensi recessu à capessendis Episcopatibus exclusi sint Protestantes, nunc differendi non est locus. In Protestantium terris longè aliter

se res

se res habet: Episcopatus nonnulli in prouincias redacti, vix nomen reliquum habent. Iura Episcopalia (ita enim Passauii primùm, dein Augustæ conuenit, Principũ hodie sunt, quorum nomine ea exercēt Consistoria. Episcoporum nomen in desuetudinē abiit, successit Superintendentiũ appellatio, quos Pręposìtos alio nomine appellant. Superintendētes dein alii Generales, alii Speciales. Hos Episcopos, illos Archiepiscopos vocare fortassis possis, quibus nonnunquam alius aliquis pręest, qui Generalissimus dicitur, quem Primatem fortè dixeris. Eorum verò instituendorum non vna eademque vbiuis est ratio, vt satius fortè sit hæc prætermittere, quàm incerta scribere.

Id quod mei erat instituti, quomodo Episcoporum Germanię constitutio cùm olim se habuerit, tum nunc quoq; se habeat iam constare arbitror. Dicendũ nunc nonnihil est, an hæc, quæ hodie obtinet, Constituendi Episcopos ratio, vtilis sit Reip. nostræ, vel si vtilis illa non est, quænam sit maximè ex vsu Reip. Vbi initiò monendum est; non reperiri legem aliquam siue naturalem, siue diuinam, de Episcoporum per Ecclesiam Constitutione, sed omne hoc negotium humanæ esse prudentiæ commissum, modò semper attendatur illud: *in Ecclesia oportere omnia fieri ordine & decenter.* Leges itaque Ecclesiasticæ, siue veteres siue nouæ huius argumenti, sunt positiuæ, eóque nostra tempora aut Germaniā non adstringunt & obligant. Et verò ita semper fuisse creditum certissimo argumento est, illa magna Ecclesiasticarum Legum hac de re varietas & multitudo. Proinde ex vsu publico etiam hodie omnia sunt æstimanda. Videtur autem omninò ex re Ecclesiæ & Reipublicæ nostræ esse, Pontificem ab electione & confirmatione Episcoporum Germaniæ excludi: Quum enim Episcopi dimidiam ferè partem Ordinum Imperii faciant, ad Comitia & conuentus omnes publicos, vbi de summa Reipublicæ decernitur, eant, quis non videt indignum esse maiestate Imperii, & magno etiam cum periculo coniunctum, Episcopos Germaniæ suæ electionis Confirmationem à Pontifice iuramento præstito redimere? Iam olim Aristoteles cùm tres Reipublicæ tradidisset esse partes, vnam quæ de Republica consultat, alteram quæ in Magistratibus cernitur, & tertiam denique quæ in Iudiciis: prudēter monuit: *his bene affectis Rempublicam quoque bene affectam esse, & ex differentia harum inter se Resp. quoque differre.* Iudicet ergò quiuis, quem partium studium non transuersum egit, an illa Resp. benè affe-

cta & omnino libera dici possit,cuius princeps pars,(ita eam vocat Aristoteles) quæ consulat,ab extero quodam & absoluto Principe, qualis vbique est Pontifex dependet, eique certo modo subdita est, vt taceam quod idem ille de Imper. ipso statuere audet,de rebus & personis Ecclesiasticis vel in curia vel per legatos iudicat,atque ita de præcipuorum ciuium Imperii salute & fortunis,quod vtique ad maiestatem pertinet,decernit.

Episcopus autem sine Pontificis consensu,& præstito ei iuramento,(quod ipsum tamen nouum autore primùm Hildebrando cœpit,) in Germaniâ nullus. Si quispiam id præstare nolit, nec Episcopus Pontificiis dicitur,nec Imperii ciuis.Hinc igitur iterum periculum Imperio imminet. Sanxit enim Pius IV. ne quisquam ad cathedrales aut quascunque alias Ecclesias admittatur ni priùs professionem fidei edat, & Pontifici veram obedientiam spondeat ac iuret. Is verò cùm Protestantes hæreticos dicat,diris deuoueat,& ex præscripto Pauli IV.& Pii V.[quorum bullæ exstant in *VII.Decretalium lib.V.Tit.III.*] fortunis & honoribus exuendos , pronunciet, quid turbarum in Imperio futurum sit,si pontifici morem gerāt Episcopi, in aperto est. Nec minùs discrimen impendet , si quando Pontifex, vt factum sæpiùs est, vel anathematis fulmine , vel bello Imp.petat,& finitimos principes fœdere sibi iungat. Aut Imperatoris igitur aut Pontificis castra sequenda fuerint Episcopis:cuius autem potiùs secuturi sint,haud certò dixerim. Id constat plerumque in Germaniâ Episcopos à Pontifice contra Imperatorem magno nostræ Germaniæ malo stetisse. Beatior igitur indubiè fuerit Resp.nostra, si excusso Pontificum iugo, in eam libertatem asseratur quam olim habuit. Si Hispaniæ,Sueciæ, Bohemiæque reges, & Duces Armoricæ olim noluerunt suarum ditionum Episcopos Metropolitano alterius regni subditos esse, in promptu est, quid Germanis sit faciendum, cùm Pontifex hodie Princeps summus sit & absolutus,& viris,armis, fœderibusque instructissimus.

Neque tamen,si Pontifice excluso , cuique Metropolitano ius consecrandi, quod antiquitus habuit, restituatur , vtile fortassis fuerit , liberam Episcopatuum collationem soli Imperatori deferri : Res enim hæc plena periculi foret,nec ex Reip. nostræ [vt nunc quidem illa se habet] neque ex Ecclesiæ vsu,in futurum videtur? Cui enim incognitum, quâ fide multa in aulis agantur ? Ac peccatum

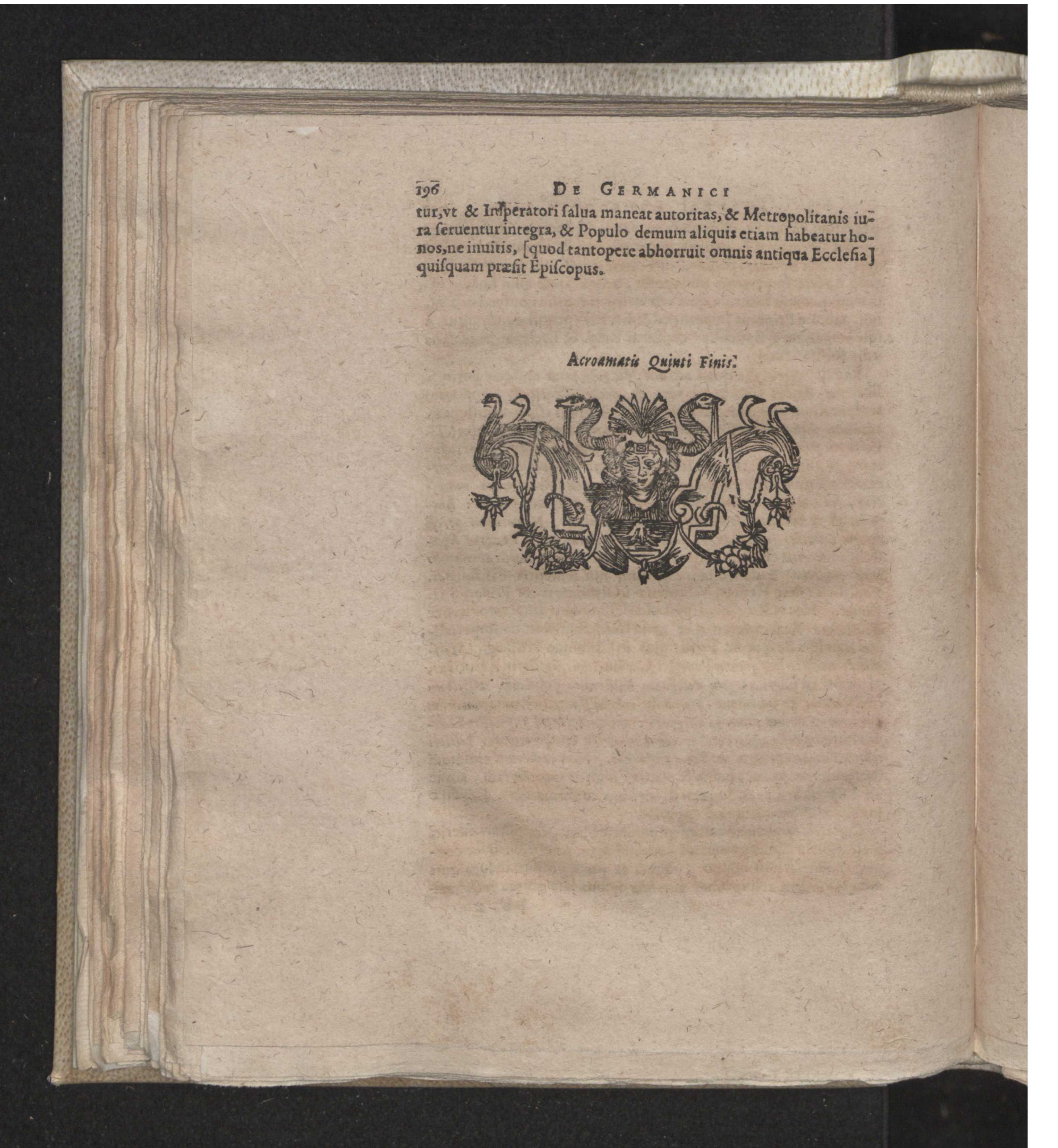
peccatum eâ in re olim multùm variis in locis, vt & præsertim per Germaniam, conqueruntur plurimi. Etsi igitur ratione Regalium, quæ Episcopi possident, ius liberè constituendorum Episcoporum rectè Imperatori asseri possit, neque si tale quid sibi ille sumat, iniquum sit futurum, quia tamen is, cui regalia conferri debent, non tantùm Princeps Imperii, sed & Ecclesiæ præsul, constituitur, à solo Imperatore Episcopos constitui Reip. & Ecclesiæ haud satis vtile forsitan fuerit.

Regalia autem illa quod attinet: Veteres sanè antiquæ purioris Ecclesiæ Patres Curam omnem & administrationem bonorum temporalium ab ordine Ecclesiastico voluerunt esse remotissimam. Ipsisque Apostolicis Constitutionibus annumeratur Canon VII. *Episcopus aut Presbiter aut Diaconus nequaquam seculares curas assumat, sin aliter deiiciatur.* Item ille LXXXI. *Diximus quod non oporteat Episcopum aut Presbyterum publicis se administrationibus immiscere, sed vacare, & commodum se exhibere vsibus Ecclesiasticis: Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus Dominis seruire, iuxta præceptum Dominicum.* Et certè Apostolica hæc vox est 2. ad Timoth. 2. *Nemo qui militat implicatur huius vitæ negotiis.* Eadem etiam iam olim fuit sententia Paschalis II. Pontificis: dein Henrici V. Friderici I. Otthonis IV. & Friderici II. Imper. Nec videtur aliud spectasse Sigismundus Imperator in der geistlicher Reformation quæ apud Goldastum statutis Imperialibus exstat: de qua sic Trithemius in Chronico Hirsaug. *Sigismundi intentio fuit, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, Abbatibus, Monachis & Clericis legem necessaria huius vitæ possidendi restrictam constituere, & vnicuique, pro conditione sui status, certam pecuniarum summam in annuos sumptus assignari: quicquid autem superesset Ecclesiæ redituum Fisco importaretur communi, & in vsus seruaretur bellicos contra Turcas Christi aduersarios pugnandi.* Nos verò rem eiusmodi tot seculis receptam, bullis & variis Comitiis approbatam, atque ab Imperatoribus & Imperii Proceribus confirmatam, Censuræ nostræ submittendam non ducimus.

Certè (sic tandem ad calcem prosperare liceat,) consultum fuerit, si electiones Episcoporum ad antiquissimam primæ Ecclesiæ consuetudinem, si non omino, saltem ex parte potiore, reducantur: aut [si quidem relinquendi sunt suis opibus] ita omnia instituan-

tur,vt & Imperatori salua maneat autoritas, & Metropolitanis iura seruentur integra, & Populo demum aliquis etiam habeatur honos,ne inuitis, [quod tantopere abhorruit omnis antiqua Ecclesia] quisquam præsit Episcopus.

Acroamatis Quinti Finis.

DE GERMANICI IMPERII REPVBLICA ACROAMA SEXTVM,

in quo agitur

DE IVDICIIS IMPERII GERMANICI.

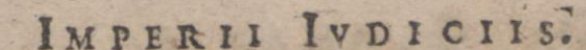
Cùm tanta sit humani cordis à teneris peruersitas, tantaque malitia, vt citra contentionem cohabitare humanum genus non possit, vt ciuis ciui, vicinus vicino, sæpissimè aduersetur, ac fratrum quoque gratia rara sit, imò & parentes liberos, liberique parentes sæpe persequantur, ac iniuriâ afficiant, fieri non potest quin lites & controuersiæ permultæ in omni societate conuictuque ciuili oboriātur, adeoque nulla possit existere ciuitas, nullaque Respublica, quæ non perpetuis flagraret factionibus ac motibus, in quâ non grassarētur homicidia, spolia, multa denique violentiæ & truculentiæ ederentur exempla, nisi eiusmodi litigiis pacatè dirimendis commodis occurratur remediis. Eiusmodi autem in omni paulò rectiùs constituta Republica non tantùm supremæ Maiestatis terror, Magistratusque ciuilis potestas est, sed & Iudiciorum publicorum vigor. Talium scilicet institutio virorum, qui, & publica litigia arcēre, & priuatis ciuium controuersiis diiudicandis vacare, queant. Siquidem parum videatur esse, vel ipsos recti tramites cordi mentique hominum impressos, parum quoque sit Ius legitimum, legumque ciuilium sāctiones in Ciuitate esse, nisi

ſint, qui iura regant & iuri dicundo præſint. *L. 2. §. 13. ff. Orig. Iur.*

In omnibus itaque omnium gentium Rebuſpublicis Iudicia fuiſſe conſtituta ex variis antiquitatis monumentis liquet: In quorum omnium antiquiſſimis & optimis eſt illud in populo Iudaico à Moſe, ex conſilio Iethronis ſoceri eius, inſtitutum: *Exod. 18. & ſequ.* Quantâ verò ſeueritate Iudiciorum rectitudinem Cambyſes Perſarum Monarcha imperauerit, vel illud teſtatur de iudice malè iudicante, cuius pelle cæteris in terrorem, tribunal iudiciarium obducere iuſſit. Quomodo quoque Iudicia in Ciuitatibus Græciæ conſtituta fuerint, recenſet præter alios ſũmus ille philoſophiæ princeps Ariſtoteles *lib. 2. pol. cap.* 10. Romani in Iudiciis cõſtituendis quàm ſeduli fuerint, vel ex vno diſcere eſt ICto Pomponio in *l. 2. ff. de Orig. Iur.* Eodem verò modo non vllam facilè reperies alicuius Gentis accuratiùs conſignatam hiſtoriam, vbi iuriſdicendi ratio non ſimul celebretur.

Cæterùm iam noſtrum non eſt propoſitum, de vniuerſa Iudiciorum natura, Iudicumq; & Magiſtratus in iure dicundo officio agere. Quod vnicè ad ciuilem doctrinam pertinet, ſiue agendum ſit de beatæ Reipub. ſimpliciter, ſiue ſeorſim de aliarum, vt oligarchiarũ, democratiarum, ariſtocratiarum, (ſingulæ enim etiam Iudiciorum ratione differunt, vt præclarè docet Ariſtoteles *lib. 4. pol. c. 26.*) Iudiciis rectè atque ex vſu publico conſtituendis. Sed nec animus modò eſt omnium Gentium in hac re mores deſcribere, verùm de Iudiciis duntaxat Germaniæ agere. Atque id quidem eo modo aggrediendum ducimus, vt ex iis quæ de hoc exſtant monumentis paucis adducamus, quæ apud Germanos ab antiquiſſimis ſeculis ad noſtra vſque tempora iudicandi ratio viguerit, quaſque mutationes tot ſeculis vnà cum ipſa ſæpiùs mutata Republica Iudiciorum illa ratio perpeſſa ſit, porrò quę eius conditio hodie ſit, ſubiecto ad vltimum modo, qui hodie ſtatui Imperii noſtri quàm maximè in ordinandis ſupremis eius Iudiciis poſſit videri commodus.

Atque antiquiſſimam quidem Germanicarum rerum memoriam conſulentibus duo cumprimis licet obſeruare quæ ad noſtrum negotium ſpectant. Alterum eſt Germanicos populos, vtvt vnius fuerint originis, & linguæ propè eiuſdem, imò verò unam Germaniã propè omnes habitauerint, proximâ mutuò vicinitate iuncti, tamen in vnam Rempublicam non niſi admodũ ſerò, & quidem demum

vix ante hos octingintos annos, felicibus Francorum armis, coaluisse. Alterum, etiam sic tamen singulis populis suas fuisse Respublicas, & quidem non multùm [si formam regiminis spectes] inter sese diuersas: παμβασιλεῖαν scilicet nullam: omnes verò propemodum populares, non quidem omnino, magna tamen ex parte. Quod ipsum vel ex vnico Taciti *de morib. German.* libello facillimum est discere.

Hinc verò consequens statim est: *primùm* eâ quidem ætate non fuisse toti Germaniæ vnum aliquod commune Iudicium, vtpote quæ vnam tum Rempublicam non obtinuerit: *Secundò* singulis populis Iudicia sua haud defuisse, quum nulla societas absque Iudiciis vel breuissimo tempore possit consistere: *Tertiò* vt totius Reipublicæ ita nec Iudiciorum magnam tum fuisse in Germaniæ populis diuersitatem, & quidem procul dubio obseruatam illam formam Iudiciorum quidem constituendorum quę statui ex populari & aristocratico commixto maximè est idonea.

Cæsar *lib. 6. de bell. Gall.* narrat aliam belli tempore, aliam in pace fuisse Iudiciorum rationem. *Cùm bellum*, inquit, *Ciuitas aut illatum defendit aut infert*, M*agistratus qui ei bello præsint, vt vitæ necisque habeant potestatem, deligũtur, in pace nullus communis est magistratus, sed* Pri*ncipes regionum atque pagorum inter suos* Ius *dicunt, controuersiasque minuunt*. Sanè omnibus penè his populis in vsu, aliam foris ac belli, aliam domi ac pacis tempore, Iudiciorum formam constituere. Et verò exigit hoc ipsum diuersus ille viuendi modus. Vnde procul dubio vsitatum idem apud veteres Germanos. Porrò in hoc quod Cæsar ait, *in pace nullum fuiße communem magistratum*, consentiunt & alii Scriptores qui res Germanicas memoriæ prodiderunt, modò accipias verba illa de vno homine qui toti Reipublicæ præfuerit, qualis est Rex aliquis propriè sic dictus. Namque alibi totum concilium Gentis meritò dixeris communem fuisse magistratum, alibi etiam Reges præfuêre, verùm vt Tacitus loquitur, *non infinitâ aut liberâ potestate*, quod verè regium est.

Illud verò quod scribit Cæsar bellico illi magistratui *vitæ & necis concessam potestatem*, prorsus est aduersum Taciti monitionibus: *Duces*, ait ille (hi verò sunt magistratus belli Cæsaris) *exemplo potiùs quàm* I*mperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, administratione præsunt. Cæterùm neque animaduertere, neque vincire, neque*

neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnã, nec Ducis iußu, sed velut Deo imperante, quem adesse bellantibus credũt. Videntur autem eum Tacito facere potiùs quàm cum Cæsare etiam quæ ab aliis Scriptoribus memorantur. Vnde liquet aut Cæsarem minùs comperta tum nostra habuisse, aut verò paulò post eius ætatem imminutam fuisse Ducum potestatem libertatis popularis incremento.

Dixeris verò ex Tacito, controuersias militares finitas demum post prælium in cõcilio populi. Cùm enim dixisset: *Licet apud cõcilium accusare quoque & capitis discrimen intendere*: addit, *Distinctio pœnarum ex delicto: Proditores & transfugas arboribus suspendunt, ignauos & imbelles & corpore infames, cano ac palude, iniecta insuper crate, immergunt: sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero conuicti mulctantur, pars mulcta Regi vel Ciuitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exoluitur.* Proditio sanè, transfugium, ignauia, delicta sunt bello maximè propria, & videntur hæc punita potissimùm in Cõcilio. Quanquã n. & alibi cũprimis minoris ordinis hominum delicta huiusmodi disceptata ac iudicata fuisse minimè negauerim: tamen si quid Primores deliquerunt, id tum potissimùm in conciliis Iudicio definitum fuisse, vel est ex eo colligere, quòd idem mos floruerit Francici regni tempestate, vt ex iis quæ infrà adducemus erit manifestum.

Henricus Meibomius V. C. *Irmensulæ Saxonicæ c.* 4. in hæc verba loquitur de sacerdotibus Irmensulæ Eresbergensis: *Iidem quoties præliandum erat, statuam sui Deastri columnæ detractam in aciem ferre, & à pugna captiuos, quique ex suis segniter rem gessissent vinctos verberatosque pœnis afficere solebant. Cuius rei meminit vetus cantilena, in qua regis cuiusdam filius propter infœlix quoddam prælium sacerdoti se mactandum tradi miserabilibus conqueritur modis.* Adiungit verò quidem versiculos aliquot Meibomius, sed inde haud est colligere iudicio sacerdotum illum qui in victimam erat mactandus damnatum esse. Dubito etiam, num possit veris historiis ostendi vllo in populo Germanico eam animaduertendi potestatem sacerdotali Ordini olim fuisse aliquando concessã, non accedente populi consensu. Neque enim id Tacitus dicit, etsi affirmet in bello sacerdotibus permissũ fuisse non verberare tantùm & vincîre, sed etiam animaduertere. Cæsar sanè *lib.* 6. magnam narrat Druidum fuisse apud Gallos autoritatem

ritatem, verùm & apud eos *sacrificiis interdicere* pœnam grauissimam inquit fuisse: & Germanos *neque Druides habuisse qui rebus diuinis præsint, neque studuisse sacrificiis*, in modum scilicet Gallorum. Ecquis ergo crediderit supplicio quem afficiendi vim apud Germaniæ tum sacerdotes fuisse? Fatendum tamen coercendi aliquam vim iis in bello, vt in ipso quoque concilio, quod clarè Tacitus refert.

Quocunque verò modo habuerint sese ætate illa belli tempore Iudicia, quid in pace obtinuerit facilius est cognitu. Cæsar indicat *regionibus & pagis principes præfuisse, eosque inter suos dixisse Ius, & minuisse controuersias.* Sunt autem regionum & pagorum principes fortè iidē, vtpote quum pagus significet regionem. Sanè Tacitus qui res Germanicas propiùs conspectas habet, agnoscit quidem & ipse *Principes*, non alios tamen quàm qui iura per pagos vicosque reddūt, vt proinde tum alii quidē fuerint pagorum, alii vicorum Principes & Iudices, præter hos autem nulli. Omnes verò illos ex nobilium fuisse ordine liquet vel ex eo, quòd hisce Principibus datos ex plebe comites idem Tacitus testetur, item *insignem nobilitatem* principis dignationem etiam adolescentulis assignasse: alibi tamen ab eodem *Principes plebi* opponantur.

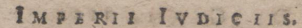
Ex eodem porrò Tacito etiam hoc discimus, Iudices istos ad dignitatem illam peruenisse per electionem, & quidem concilii: in quo cùm & nobilitas & plebs habuerit locum, adeoque cùm penes illud concilium summa tum fuerit Reipublicæ autoritas, manifestū fit, non factione quadam plebis aut populi singulorum pagorum, nec cæca sorte, sed totius Reipublicæ autoritate Principes illos Iudices electos esse. Disertè Tacitus: *Eliguntur in iisdem Conciliis & Principes qui iura per pagos vicosque reddunt.* Etiam ita tamen nonnūquam factum esse, vt ad defunctorum liberos dignitas parentum redierit, non est quod dubitemus, præsertim quum, Tacito teste, *magna patrum merita* iam tum *etiam adolescentulis principis dignationem assignauerint.* Est autem talis Iudicum constitutio inter aristocratica instituta. Namque ipsa electio per meliores instituta aristocraticū quid sapit: ac multò magis si electio fiat non ex omnibus promiscuè, sed ex paucis itidem optimatibus.

Quamuis verò penes hosce electos ex primaria nobilitate fuerint tum præcipuæ citra dubiū partes Iudiciorum: etiam ex plebe tamē nōnullos iis datos Assessores itidem ex Tacito discimus. *Centeni*, ait,

singulis principibus ex plebe comites consilium simul & autoritas adsunt. Quilibet itaque pagus centenos ex plebe habuit (nisi fortè legendũ sit *certi*) qui in iudiciis, aliisque pagi illius negotiis publicis principi fuêre in consilium pariter & autoritatem. Fuerintne autem ab ipso principe, an verò à plebe, in id tum selecti, cùm nemo eius temporis notauerit, dictu fortè ἀδύνατον est. Tantum non abest à verisimilitudine partitam eâ in re fuisse operam vtriusque, quoniam Francorum quoque ætate simile quid fuit obseruatum.

Illud nequaquam videtur in dubitationem vocandum, quod plebeii illi comites, non tantùm non seruilis, sed ne quidem libertini fuerint sanguinis, qualibet in ciuitate libera Germaniæ. Clarè enim Tacitus: *Liberti non multùm supra seruos sunt, rarò aliquod momentum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis duntaxat iis Gentibus quæ regnantur. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum sunt.* Et verò etiam posteris seculis nusquam non fuit obseruatum, vt in plebeïorum illum Assessorum ordinem non nisi primores plebis sint adsciti: quidni igitur ita solitum florente plebis libertate? Notandum verò etiam hoc institutum adsciscendi ex plebe Iudiciorũ Assessores, ad leges esse veræ ἀριστοκρατίας: veræ inquam, non eius quæ cùm sit oligarchia ex solis nobilibus constans, speciem mentitur & nomen solet accipere aristocratiæ. Enimuero magna semper etiam plebis antiquis temporibus autoritas, vtut prima fuerit dignitas Edelingorum, cuiusmodi hodie quoque sunt qui veteri Ducum Comitumque prosapiâ sunt geniti.

Porrò hi Iudices an simpliciter omnes controuersias potuerint decidere, an non, numúe ab illis prouocatum interdum fuerit, neque Cæsar neque Tacitus, neque alius æui illius quisquam memorauit. Verisimile tamen est, tantùm quæ inter singulos Pagorum incolas intercesserunt lites finiri ab illis potuisse, quæ autem ortæ fuerunt, aut inter ipsos principes diuersorum Pagorum, aut inter principem & populum vnius Pagi, ad comitia totius populi tum pertinuisse. Paret hoc ex parte ex ipso Cæsare & Tacito. Ille enim scribit: *Principes regionum atque Vicorum inter suos Ius dixisse.* Tacitus verò *principes Iura per pagos vicosque reddidisse.* Quibus verbis haud obscurè definitur, lites non alias ad principem delatas quàm priuatorum quorumlibet ciuium. Res ipsa verò idem etiam illis tacentibus edocet. Neque enim principibus absolutum fuit Ius in suos

vt nulla intercedere potuerit inter principem & plebem lis, quæ Iudicio fuerit componenda: neque cui principum in alterũ fuit Ius, nec tamen ſemper inter illos controuerſiæ potuerunt caueri. Neceſſariò itaque etiam tum maius fuit Iudicium, vbi illæ maioris momenti lites ſunt deciſæ. Et ſanè vero ſimile eſt, factum illud in comitiis populi. Hic enim conuocatus potiſſimam habuit totius Reipublicæ auctoritatem. Enimuero hoc ipſum etiamnum ætate Francici Imperii obtinuiſſe mox demonſtrabitur: quantò magis igitur valuerit hac tempeſtate, quâ maiori libertate populus omnis fruebatur? Audiuimus verò iam tum paulò antè dicentem Tacitum: *Licet apud Conciliũ accuſare quoque & capitis diſcrimen intendere.* Quod de maioris momenti negotiis accipiendum eſſe diximus. Num per appellationem à Iudicio Principis aſſeſſorumque potuerint cauſſæ ad comitia itidem deuolui, aut num aliquis locus tum fuerit appellationi, quoniam haud perinde liquet, nec fas eſt inanibus coniecturis indulgêre, in medio relinquimus.

Hoc non difficili ratiocinatione licet colligere, fieri vix potuiſſe, imò nõ potuiſſe, vt omnibus Iudiciis princeps ipſe interfuerit: cùm quòd integrę regionis, aut integri pagi, vnus tantùm fuerit Princeps, huiuſmodi autem tractus ſat amplis limitibus conſtiterit, tum quòd in eâ hominum multitudine non potuerint non in dies variæ enaſci cõtrouerſiæ præſentibus Iudiciis minuẽdæ. Vero ſimile igitur fit, iam tũ ſingulorũ Pagorũ Principes vicariis hîc aut alibi vſos: quomodo ſequentibus ſeculis ſemper mos tulit præponere Iudiciis *Scultetum* quem appellant, qui Principis vice curet Iudicia. Procul dubio verò etiam tum pedanei quidam fuêre Iudices, quales nunc in agris ſuperſunt paſſim per Germaniam.

An lucri quicquam Principes reliquique Iudices ex Iudiciis tum ceperint, præter mulctæ partem, nullibi memoratur. De mulcta videtur conſtare ex Tacito: *Sed & leuioribus delictis: pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero conuicti mulctantur: pars mulctæ regi vel ciuitati* [vbi nempe nullus Rex fuit, in plæriſque tum Germaniæ populis] *pars ipſi qui vindicatur vel propinquis eius exſoluitur.* Nonpræfractè tamen negauerim, Tacitum maximè loqui hîc de Iudiciis publicis comitiorum, non autem ſingulorum pagorum: vtpote quum dicat mulctam ceſſiſſe non Principi, ſed Regi, aut toti ciuitati, hoc eſt toti Reipublicæ, quod de omni mulcta haud temerè,

pronunciaueris. Cæterùm etiam iu singulis Pagis fortassis partem mulctæ aliquam Rex aut Respublica accepit in nonnullis delictis: quod sanè in Francorum regno solêre infrà patebit. Heribannum vocare mos vetus fuit. Cui verò fiet vero simile, nihil mulctæ etiam Principi & reliquis Iudicibus in laborum solatium datum esse?

Portò simplici ratione processum in Iudiciis tum esse, vetát nos dubitare simplices tum mores populi, neque legum multitudine, neque malitiâ aduocatorum; neque lucri cupidine lites protelatæ. Argumento est quòd ipsæ etiam grauissimæ inimicitiæ citò tum fuerint compositæ: quantò magis ergo controuersiæ aliæ. Testatur id disertè Tacitus: *Nec implacabiles durant inimicitiæ, luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem vniuersa domus.* Qui more suo prudentissimè addit: *vtiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ iuxta libertatem.* Et sanè libertati nihil æquè noxium litium diuturnitate, maximè si inter primores sint & factiosos. Inde enim intestina commotio, & publici boni neglectus, in tumultus, imò bella ciuilia, tandem erũpens malum. Eâ de caussâ procul dubio factum, vt cùm Romano more Quintilius Varus cœpisset in Cheruscis Iudicia instituere, statim illi coniurarint, ac cæso Varo, tribusque Legionibus obtritis, præcipuè in caussarum patronos sæuierint. Rem ita narrat L. Ann. Florus l. 4 cap. 12. *Nihil illa cæde per paludes, perque syluas cruentius, nihil insultatione Barbarorùm intolerantius, præcipuè tamen in caussarũ patronos. Aliis oculos, aliis manus amputabant, vnius os sutum, recisâ priùs linguâ, quam in manu tenens Barbarus, tandem, inquit, vipera sibilare desiste.*

Iidem præterea mores Populi haud obscuro sunt indicio lites tũ perfuisse raras. Tota enim Gens *non astuta non callida fuit*: adhæc affectauit aperire secreta pectoris, cõsultationib⁹ omnibus etiã maioris momenti plerumque inter conuiuia institutis, tanquam nullo magis tempore ad simplices cogitationes pateat animus. Iam fide nulli tum mortalium ante Germanos, quod in publico theatro Romæ meritò clamauerunt Frisiorum Legati. Matrimonia olim seuera: imò nulla morum pars magis laudata: paucissima in tam numerosa Gente adulteria. Hæredes successoresque sui cuique liberi, & nullum testamentum. Aurum & argentum apud paucos aliquo in pretio: pecorũ numero gauisi sunt: eæque & solæ gratissimæ opes

fuerunt. Proximis Romanorum commercia aliqua instituentibus, interiores populi simpliciùs & antiquiùs permutatione mercium sunt vsi. Alii securi aduersus homines, securi aduersus fata, rem difficillimam assecuti sunt, vt illis nec voto quidem opus fuerit. *In vniversum plus in Germania boni mores valuêre quàm alibi bonæ leges.* Quæ omnia penè ipsissima sunt Cornelii Taciti verba. Iis autem moribus atque institutis ad mores translatis, raras admodum lites & compositu faciles habere locum, nemo paulò prudentior ignorat.

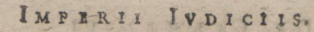
Atque hæc quidem fuit ratio Iudiciorum Germaniæ veteris antea quàm in Francorum Imperium tota trãsiuit. Etsi enim nonnullis Gentibus Reges fuerint: tamen nomen id potiùs fuit, quàm verè regia potestas. Hinc Tacitus cùm Frisiorum, minorum nempe & maiorum (vt tunc diuisum fuisse populum ex libro de moribus German. constat) duos Reges memorasset *lib.* 13. *Annal.* statim addit: *in quantum Germani regnantur.* Disertè Idem: *Nec Regibus libera & infinita potestas*: Idem de concilio: *mox Rex vel princeps prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, autoritate suadendi magis quàm iubendi potestate.* Item: *Trans Lygios Gothones regnantur, paulò iam addictiùs quàm cæteræ Germanorum Gentes, nondum tamen supra libertatem.* Etiam in regnis itaque non alia fuit, quàm alibi, forma Iudiciorum, & in his quoque Principes & eorum ex plebe assessores, per pagos & vicos Ius dixerunt, nisi quod fortassis in constituendis illis Principibus, vel vnius Regis, vel huius vnà cum concilio maior aliqua authoritas fuerit. Fortè etiam licuerit tum Regibus in sententiarũ à Principibus latarum æquitatem aduertere: quæ sanè omnia Francorum Imperio obtinuerunt.

Haud negauerim tamen in quibusdam populis ab illa antiqua ratione recessum esse: vt solet longo temporis tractu mutari Respublica. Nec tamen id certò licet affirmare, quum monumenta nulla suppetant vnde discas. Meibomius tamen *lib. de Irmensula c.* 4. narrat pagorum Saxonicorum præsides, aut Grauios, vt & Iudices pedaneos per agros à Collegio sacerdotum Eresbergensi vltimis Reipub. illius liberæ temporibus ante Caroli Magni ætatem fuisse cõstitutos. Verùm nescio an hac in re famæ nullis eius tempestatis scriptis subnixæ fidem tutò liceat commodare. Et verò ex iis quæ VVitikindus Corbeiensis & Francici Annales memorant, liquet, Sax-

oniæ tres populos Ostphalos, VVestphalos, & Angriuarios, tum temporis antiquissimo Germanico more per concilium Rempublicam suam administrasse, belli tempore vno aliquo in ducẽ electo, qui pace restitutâ pari iterum fuerit cum reliquis loco. Certè in scriptis illius æui de Saxonum Republ. nihil legas quod à maiorũ institutis vel leuiter abeat.

Verùm de his plùs satis. QVOMODO autem Francorum magno illo in regno, quod præter Italiam, Galliam, eximiam Hispaniæ partem, totam quoque Germaniam comprehendit, Iudicia sese habuerint, maius est pretium operæ enarrare: maximè quoniam Caroli demum Magni auspiciis, in vnum corpus coalitâ Germaniâ, initia eius vastæ Reipublicæ cuius laciniæ etiamnum supersunt, cæperunt. Et verò tantùm docebimus quæ facies fuerit Iudiciorum ipsâ illâ Carolinâ ætate, Merovvingorum regum tempora non attingentes. Vt autem breuibus rem omnem comprehendamus, videntur illâ ætate Iudiciis præfuisse, partim concilium Ordinum omnium, partim Rex ipse, partim à Regibus constituti varii Duces & Grauiones (vt mos tulit Romanorum sequioris æui titulos vsurpare) Comites cum Scabinis Assessoribus, partim Episcopi, partim denique Legati, vel vt tum loquebantur, Missi Regii. De negotiis porrò maximis, ipsorum Regum, vt & Principũ, aut primariæ nobilitatis, fas fuit soli Consilio iudicare, non Regi sine concilio: De sacris, aut sacrarum vel rerum vel personarum caussis minoribus, Iudicium fuit penes Episcopos, Legatos Regios, & Regem ipsum: De aliis Duces, Comites, Legati Regii extra aulam, in aula Rex ipse & Comes Palatinus iudicauerunt. Porrò Regum ipsorum & Ducum constituendorũ potestas præcipua ex parte Concilii fuit: Episcopos, Comites, Legatos creare ad regiam pertinuit dignitatem, vt Scabinorum electio ad Missos & Plebem. Quæ cuncta accuratè scire omnino oportet eum, cui de Iudiciis Germanicis illius æui scribere animus est.

Possunt autem hæc omnia cùm plurimis historiis tum aliis monumentis haud difficulter ostendi. Et quidem regiæ familiæ vel inter sese, vel cum aliis, causas in Concilio tantùm fuisse definitas luculenter patet ex iis quæ notauit Franciscus Hottomannus *Francogallia cap.* 11. & 15. Historiæ Caroli Magni & Ludouici pii exempla multa suppeditant. Post huius obitum controuersiâ ortâ inter Fililios

lios in Cõsilio non semel illa agitata est. De Carolo Caluo cum Legatis Lotharii fratris agente ita Nithardus.: *In conuentum in quod cõmuni consensu statuerant venire se velle, mandauit, vt si communem vtilitatem, vti promiserat, statuere vellet, sibi placere: sin aliter, de regno quod Deus paterque suus suorum consensu illi dederat, consilio suorũ fidelium in omnibus, secundum Dei voluntatem, parêre sese cõstituisse.* Ipsos Reges Concilii iudicio vsque adeò fuisse etiam tum subiectos, vt Reipublicæ perperam administratæ causâ, regiâ potuerint dignitate exui, testimonio est exemplum Ludouici pii, & Caroli Crassi, quorum ille anno 838. hic anno 887. Concilii autoritate regno pulsi sunt. Quale quid ex Merovvingis passi erant Childerici tres, vnus Theodoricus, alter Chilpericus, vt alios taceam.

Porrò primorũ populi [quales tum fuêre Duces, Episcopi & Comitum præcipui] causam aliquam magnam extra Concilium in Iudicium vocatã nullo eius æui exemplo licet demonstrare. Ex aduerso cùm Brunechildis regina multorum capitalium criminum rea esset, negotio ad Concilium delato, Regem ita loquutum refert Aimonius *lib. 4. c. 1. Vos dulcissimi Commilitones & præeminentes Franciæ primores, decernite cui subiaceat supplicio, tanti obnoxia sceleris: Ea autem tum*, inquit A. *in præsentia Regis, iudicantibus Francis, indomitis equis religata, discinditur.* Tassilonis quoque Boîariæ Ducis causa in conuentu populi fuit diiudicata anno 788. *Noxa conuictus*, aiunt annales Francici, *vno omnium assensu, vt læsæ maiestatis reus, capitali sententia damnatus est. Sed clementia regis, licet morti addictum, liberari curauit.* Rhegino l. 2. *Cùm omnes capitalem sententiam proclamarent, Rex misericordia motus, eò quòd consanguineus eius esset, obtinuit ab ipsis Dei & suis fidelibus* [i. e. regni ordinibus] *ne moreretur.* Anno 818. coniurationis aduersus Cæsarem Ludouicum Pium initæ auctores primariæ nobilitatis, cũque iis Bernhardum regem, *iudicio Francorum capitali sententia condemnatos: Episcopos* v. eiusdem coniurationis cõplices *synodali decreto depositos fuisse*, scribunt Annales Francici. Theganus in vita Ludouici Cæsaris de negotio: *Bernhardum hactenus Regem eiusque fautores, cùm in suprà dicto scelere deberent puniri, suppressa tristiori sententia luminibus orbari* (Cæsar) *consensit; licèt multis obnitentibus, & animaduerti in eos tota seueritate legali cupientibus. Episcopis reliquis depositos monasteriis mancipauit.* Ad eundem modum anno 829. in rebelles pronunciata fuit sententia in Concilio, vt an-

no 28. de Concilii sententia Dux Foroiuliensis ignauiæ conuictus Ducatu pulsus. Non alibi damnati sunt Ernestus aliique Comites perduellionis rei anno 861. ætate Ludouici secundi Germanici Regis: aut Erchengerus & Bartoldus Comites fractæ pacis publicæ rei anno 916. Conrado vltimo Francici sanguinis rege. De quo Echardus: *Concilio dehinc habito primo colloquium publicum Moguntiæ, postea generale edixit concilium: vbi tribus illis lege abiuratis & proscriptis, prædiisque eorum in fiscum redactis, maiestatis reis, capita damnata sunt.*

Ex quibus testimoniis vtique manifestum est, causas Principum saltem illas, quæ rempubl. attinent & commune ciuitatis bonum, haud alibi quàm in Concilio decisas fuisse. Neque enim verum est quod scribit Thrithemius *lib. de orig. Francor.* anno 742: *In singulis prouinciis aut Duces aut Comites rempubl. sub potestate Francorum administrabant, Regum nutu amobiles.* De aliis tamen omnibus minoris momenti Principum controuersiis, haud temerè dixerim tantùm illas in concilio publico decisas fuisse. Videntur enim illæ regis eiusque Missorum iudicio tum commissæ. Pertinet huc Caroli Magni lex l. 3. c. 77. apud Ansegisum: *Vt Episcopi, Abbates, Comites & potentiores quique, si causam inter se habuerint, ac se pacificare noluerint, ad nostram iubeantur uenire præsentiam: neque illorum contentio alicubi diiudicetur, ne propter hoc pauperum & minùs potentium iustitia remaneant. Neque vllus Comes palatii nostri potentiorum causas sine nostra iussione finire præsumat, sed tantùm ad pauperum & minùs potentum iustitias faciendas sibi sciat esse vacandum.* Scilicet obtinebat tum illa vniuersalis regula quæ conficit capitulum 243. l. 5. *Maior à minore non potest iudicari.* Itaque Principum lites seu contentiones ad Iudicium regium pertinuerunt. Quibus tamen decidendis Reges Concilii sæpe autoritate vsos liquet ex Hincmari epist. ad reg. Ludovic. de regni Francici statu. Aliqua ex parte verò Comites, Episcopos, Abbates, iudicio Missorum regiorum fuisse etiam obstrictos docet c. 66. lib. 4. *Vbicunque Missi, aut Episcopum, aut Abbatem, aut alium quemlibet quocunque honore præditum inuenerint, qui iustitiam facere vel noluit, vel prohibuit, de ipsius rebus viuant, quàm diu in eo loco iustitias facere debent.* Item l. 4 c. 183. *Si Comes in suo ministerio iustitias non fecerit, Missis nostris de sua casa vel suis xeniis seruiat, vsque dum iustitiæ ibi facta fuerint. Et si vassus noster iustitias non fecerit, tunc & Comes & Missus*

Missus noster ad ipsius casam redeant, & de suo curent quousque iustitias faciant.

Alia prorsus ratio fuit litium & controuersiarum minorum, aut inter minoris sortis homines exortarum. Vt enim de profanis primùm dicamus, in singulis quidem Pagis ordinarii harum litium Iudices fuere, qui Grauiones, aut ex more Romano Comites sunt dicti, vnà cum assessoribus. Nimirum more ab antiquissimis vsq; temporibus seruato, in Pagos quos Gouas dicebant etiam tum diuidebatur Germania, & vnicuique Pago aliquis ex primaria nobilitate Grauio præficiebatur litibus finiendis. Officium Comitis aut Grauionis optimè referunt literæ Caroli Magni, quas ex archiuis Tremoniæ vrbis recitat in vindiciis Billinganis Henricus Meibomius. *Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmannum virum illustrem ibidem Comitem ordinamus, vt si resideat in curte ad campos, in mallo publico, ad vniuersorum causas audiendas, vel recta iudicia terminanda, isque aduocatum omnium presbyterorum in tota Saxonia fideliter agat, superque, vicarios & Scabinos, quos sub se habet, diligenter inquirat & animaduertat, ita vt officia sua sedulò peragant.* Formulam aliam Comitatuum aut Ducatuum committendorum habet Marculphus *n.* 32. Insigniter hanc rem illustrat admonitio Ludouici Cæsaris ad Comites pro vtilitate sanctæ Dei Ecclesiæ, quam *cap.* 6. *l.* 2. habet Ansegisus, vt alia nunc testimonia non laudemus. Constitutos autem hosce Comites fuisse à solis Regibus, cùm ipsæ illæ quas attuli formulæ probant, tum ex historiæ Frácicæ monumẽtis passim Sole elucet clariùs. Hinc inter leges in quas superatos à sese Saxones accepit Carolus, legas à rege præpositos iri Iudices, h. e. Grauiones, qui nempe antehac Concilii populi autoritate constituebãtur. Poëtaster Saxo vitæ Carolinæ ad Arnolphum Cæsarem scriptor:

> *Tum sub* Iudicibus, *quos rex imponeret ipsis,*
> Legatisque suis, *permissi legibus vti*
> *Saxones patriis, & libertatis honore.*

Assessores Comitum quosnam elegerint, & quales debuerint esse eligendi, constat item ex capitulis Ansegisi, vbi *lib.* 3. *cap.* 33. ita legitur: *Missi nostri Scabinos* (hi verò sunt illi Assessores) *per singula loca eligant, & eorum nomina quando reuersi fuerint, secum deferant.* & cap. 56. *vt Iudices, aduocati, Scabinos quales meliores inuenire possunt & Deum timentes, constituant ad sua mysteria exercenda. Cum Comi-*

re & populo eligantur mansueti & boni. Capit. Addit. IV. cap. 73. *Missi nostri vbicunque malos scabinos inueniunt, eiiciant, & totius populi consensu in locum eorum bonos eligāt, & cùm electi fuerint, iurare faciant, vt scienter iniustè iudicare non debeant.* Ibidem cap. 74. *Vt in omni Comitatu hi, qui meliores & veraciores inueniri possunt, eligantur à Missis nostris ad inquisitiones faciendas & rei veritatem dicendum, & adiutores Comitum sint ad iustitias faciendas.* Ex quibus omnibus patet, hos esse illos Scabinos, quos Tacitus olim narrauerat Principibus qui per Pagos Ius dicebant ex plebe comites fuisse datos, adeoque fuisse homines ingenuos & ex plebe optimos. Huc sanè spectat & illud c. 47. l. 3. de homine ad mortem damnato cui pòst vita sit donata, *ne ille inter scabinos ad legem iudicandam teneatur.* Numerum horum definire non licet: septem tamen fuisse dixeris ex capit. 40. lib. 3. *Vt nullus ad placitum banniatur, nisi qui causam suam quærit, aut si aliter ei quærere debet: exceptis scabinis septem qui ad omnia placita esse debent.* Quomodo illi vnà cum Comite sententias dixerint liquet ex charta vet. Alemannica apud Goldastum t. 2. n. 99. *Interrogauit ipse Comes illos scabinos, quia illi de hac causâ iudicare voluissent.* Alibi legas: *Ante illustrem virum Hildogarium Comitem seu iudices, quos scabineos vocant, venerunt &c. Tunc ipsi Scabinei vnanimiter iudicarunt.* Hinc Glossarium vetus: *Scabini, auditores Comitum.*

Porrò cùm Gouæ seu Pagi plerumque satis latè paterent, neque adeò cuiuis Grauioni (præsertim cùm illi & alia reipubl. negotia incumberent; sæpè etiam vel valetudine vel negotiis rei familiaris detineretur) licuerit Iudiciis interesse, hinc iam tum Comites vicarios instituisse qui Iudiciis Comitum vice præessent, nullum est dubium. Hi iam tum videntur dicti Sculthesii aut Sculdesii, Schulten/ Schultzen. Frequens sanè mentio harum vocum est in antiquis legibus Germanicis. In diplomate Ottonis Imperatoris apud Baronium *tom. 9. p. 5.* disertè officium horum exprimitur: *Nullus Marchio, Comes, aut vicecomes Sculdesius, vel quilibet ex iudicaria potestate.* Paulus VVarnefridus *Histor. Longobardor. l. 6. c. 24.* ait: *Rector loci quem Scultheis vocant.* Secutis sanè temporibus preturæ eiusmodi vicariam Comitum potestatem designarunt per omnem Germaniam, quod imprimis ex Speculo iuris Saxonici manifestum est.

Fuit autem penes hoc Iudicium tam criminalium quàm ciuilium actionum diiudicatio. Vt liquet ex præcepto remissionis siue concessionis

sionis quod fecit Ludouicus Imper. Hispanis. *Ipsi pro maioribus causis, sicut sunt homicidia, raptus, incendia, depradationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum inuasiones, & vndecunque à vicino suo criminaliter fuerint accusati & ad placitum venire iussi, ad Comitis sui mallum omnimodis venire non recusent.* Item ex cap. 48. l. 3. *Si alicui post iudicium Scabinorum fuerit orta controuersia.* Item. c. 50. *Vt Comes qui latronem in forbannum miserit* [i.e. proscripserit] *vicinis suis & aliis Comitibus notum fecerit illum latronem à sese esse forbannitum, vt illi eum non recipiant.* Vbi notandum *mallum* tunc dici solitum locum Iudicii publici, qui cùm antiquo more sub dio esset, tectum illi addi voluit Carolus Magnus *l. 3. capitulo* 57. neque enim passus est Carolus in atriis Ecclesiarum iudicia exerceri: quod malo more alicubi cæperat inolescere, vt constat ex *cap. 60. l. 3. Additionum.*

Operæ fortè fuerit pretium nonnulla heic capitula recitare ex Capitulari Ansegisi, vnde ratio Iudiciorum illorum, de quibus iam agimus, illustratur. Capitul. l. 3. c. 53. *Nullus missus noster neque Comes neque Scabinus, cuiuslibet iustitiam dilatare præsumat si statim adimpleta esse potuerit secundum certitudinem: neque præmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum præsumat accipere.* Cap. 3. tit. 2. *Iudex partem suam accipiat de causa quam iudicat, de septem solidis tremissem, de nouem solidis vnum. De omni compositione semper nouem partes accipiat dum rectum iudicat.* Cap. 3. t. 4. *Iudex si accepta pecunia malè iudicauerit damnum datum cogitur in duplum soluere & 40. solidos in fisco.* Capit. l. v. cap. 251. *Iniustum iudicium & definitio iniusta regio metu vel iussu à iudicibus ordinata, non valeat.* L. 4. c. 39. *Primitus ad placita eorum, orphanorum, viduarum, nec non pauperum causa deliberentur, nec propter aliquam dilationem eorum iustitia à iudicibus dilatetur. Comes illos adiuuet dando eis talem hominem, qui rationem eorum teneat & pro eis loquatur.* Sunt autem patroni illi causarum dicti tum aduocati, causidici, & clamatores. De quibus itidem multa sunt capitula. Vt l. 2. cap. 114. *Si aduocatus in causa susceptâ iniquâ cupiditate fuerit repertus, à conuentu honestorum & à iudiciorum communione separetur.* Item: *si quis hominem in iudicio iniustè contra alium altercantem adiuuare per malum ingenium præsumserit, atque inde coram iudicibus vel Comitibus incusatus fuerit, & negare non potest, quindedecim solidis culpabilis iudicetur.* L. 3. c. 7. *Declamatoribus vel causidi-*

cis, qui nec iudicio scabinorũ acquiescere, nec blasphemare volunt, antiqua consuetudo obseruetur, id est, vt in custodia recludatur donec vnum è duobus faciant. Et si ad palatiũ pro hac re clamauerint & literas detulerint, non quidẽ eis credatur, nec tamen in carcere ponantur, sed cum custodia & cum ipsis literis pariter ad palatium nostrum remittantur, vt ibi discutiãtur sicut dignum est. In quibus postremis verbis quid sit blasphemare præclarè docet clariss. Lindenbrogius in doctissimo glossario.

Præter hæc Iudicia fuerunt tũ temporis & Iudicia sacra. Primùm enim in vitam & mores Christianorum ciuium vsque adeò licuit aduertere sacerdotibus, vt sontes potuerint cum aliis canonicis pænis tùm etiam excommunicatione plectere. Habuit autem tunc excommunicatio effectum longè maximum. Hinc capitulum. 42. l. 5. *Vt sciatis qualis sit modus istius excommunicationis: in Ecclesiam non debet intrare, nec cum vllo Christiano cibum vel potum sumere, nec eius munera quisquam accipere debet, nec ei osculum porrigere, nec ei oratione se iungere, nec salutare, antequam ab Episcopo suo sit reconciliatus.* Capitul. 130. l. 6. *Si quis à communione sacerdotali fuerit auctoritate suspensus, hunc non solùm à clericorum, sed etiam à totius populi colloquio atque conuiuio placuit excludi, donec resipiscens ad sanitatem redire festinet.* In hanc duram pænam verò incurrit non tantùm ipse excommunicatus, sed qui contra legem cum illo quid habebat commune. Disertè id decernitur *capitulo* 42. l. 5. antè laudato. Si quis noluit sententiæ illi Excommunicatoriæ parere, de illo idem capitulum: *Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus hoc minimè emendare potuerit, Regis iudicio exilio condemnetur.* Pari verò modo qui refragabãtur pœnitentiam à sacerdotibus indictam sustinêre, eorum bona à Comite aut Misso regio Episcopis tradebantur donec resipiscerent: vt habet *cap.* 330. *l.* 7. vel verò in carcerem à Comite protrudebantur. *Quod si porrò Comes* (verba sunt Capituli) *vel qui minister hoc adimplêre distulerit, canonicè ab Episcopo vel à suo ministro excommunicetur, & vsque dum hæc pleniter adimpleat semper communione Catholicorum careat, vsque dum ipsi Episcopo humanius erga eum aliquid agere placuerit. Si verò ipse Comes, aut de prædictis caussis, aut de ipsa excommunicatione, inobediens aut negligens apparuerit, honore Comitatus pariter & communione careat, vsque dum ambo in nostram præsentiam veniant, vt nos illum Episcopali autoritate, atque Imperiali motu, ita corrigamus, vt cæteri timorem habeant, vt deinceps talia committere nullatenus audeãt.*

Ab eiusmodi porrò sententia Excommunicatoria non fuit prouocatio admissa alia quàm ad Metropolitanum Episcopum. Hinc capitulum 42.l.5. *Quod si aliquis reclamauerit quod iniustè sit excommunicatus, licentiam habet ad metropolitanum Episcopum venire, vt ibidem secundum canonicam institutionem iudicetur, & interim suam excommunicationem custodiat.* Tam latè verò patebat hoc iudicium sacrum vt nihil non criminum illuc sensim traheretur, quod ex multis capitularium locis percipere est. Seorsim de perfidis capitulum 141.l.6. ita decernit: *Ne iudices quicquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum cohibentiam iudicare præsumant.* Quæ omnia potestatem sacerdotalem supra modum & morem Germanicarum gentium auxerunt. Etsi enim iam alibi idem effectus Excommunicationis dudum obtinuisset, ceu liquet ex epist.58. Synesii quâ excommunicatur Andronicus Pentapolitanus præses, tamen non passim hactenus is rigor inualuerat, certè apud Germanicas gentes tale quid erat insolitum.

Secundò concessa quoque est Episcopis omnis in clericos & monachos iurisdictio. Capit.39.l.5. *Vt omnes presbyteri, diaconi & subdiaconi sub potestate Episcopi maneant.* Cap.25. eiusdē libri: *Monachos decet per vnamquamq; ciuitatem aut regionē subiectos esse Episcopo suo, & quietem diligere, & intentos esse tantummodò ieiuniis & orationi, in locis quibus renunciauerint seculo permanentes.* Clariùs huc facit capitulum CCXXXVII.l.V. *Sancitum est vt nullus Episcopum aut sacerdotem vel clericum apud iudices publicos accusare præsumat, sed apud Episcopos.* Item capitulum CVII.l.VII. *Clericus cuiuslibet gradus sine Pontificis sui permissu nullum ad seculare iudicium præsumat adtrahere, nec laico quemlibet clericum in seculari iudicio liceat accusare: cùm etiam priuatorum Christianorum causas Apostolus ad Ecclesias deferri atque ibidem terminari præcipiat.* Item capitul.CCCLXIX. *Vt clerici qui iudices seculares appetunt, excommunicentur.* Item alibi. *Nemo audeat clericum aut sanctimonialem fœminam ad ciuile iudicium accusare, sed ad Episcopum, & ipse ex lege vel canonibus consentaneam & iustam sententiam proferat. Si quis hanc constitutionem violauerit, in magistratu positus X. libris auri pœna multabitur: Si executor est in catenis Ecclesiarum recludatur, pœnas luiturus, & officium perdat.* Item: *volumus primò, vt neque Abbates, neque presbyteri & diaconi & subdiaconi, neque quilibet de clero, de personis suis ad publica vel secularia Iudicia trahant, sed à suis Episcopis*

adiudicati iustitias faciant. Si autem de possessionibus suis seu Ecclesiastícis seu propriis clamor ad iudicem venerit, mittat iudex clamantem cum misso suo ad Episcopum, ut faciat eum per Aduocatum accipere. Facit huc illud Flodoardi ex epistolis Hincmari: *Quia de presbytero & Ecclesia ad Episcopum & Synodum definitio pertineat, non ad mallum vel ciuilium iudicum dispositionem.*

Vt autem Episcopus fuit Iudex constitutus omnium eiusmodi negotiorum, ita ipsius Episcopi causa in synodo vel apud Metropolitanum agitata fuit. Eam in rem tum alia sunt capitula tum præcipuè CCXXXIV. l. VII. *Nullus Episcopus extra suam prouinciam ad Iudicium deuocetur, sed vocato eo canonicè in loco omnibus congruo tempore synodali ab omnibus comprouincialibus Episcopis audiatur, qui concordem super eum canonicamque proferre debent sententiam: quia si hoc minoribus tam clericis quàm laicis conceßum est, quantò magis de Episcopis seruare conuenit? Nam si ipse Metropolitanum aut iudices suspectos habuerit, aut infestos senserit, apud Primatem diæceseos, aut apud Romanæ sedis Pontificem iudicetur.* Vbi notandum *Primò* aliud secundum leges tum fuisse Metropolitanum & aliud Primatem. Qua de re legendum capit. CCCXLI. & CCCLX. libri septimi. *Secundò* id cum primis obseruandum, datam Episcopis pariter & actoribus aliis prouocandi ad Papam licentiam. Quod ipsum confirmat capitulum CCXXXV. eiusdem libri: *Placuit vt si Episcopus accusatus appellauerit ad Romanum pontificem, id statuendum quod ipse censuerit.* Et CCXLI. *Quod si aduersus prouinciæ Metropolitanum Episcopus vel clericus habuerit querelam, petat Primatem diæceseos, & apud ipsum iudicetur, aut apud Sedem Apostolicam.* Item cap. CCCXLIX: *Si fortè (quod non optamus) aliquem Episcoporum contra proprium Metropolitanum, vel contra alios quoque contingat aliquid habere causæ, decreuimus ut ab hoc ad sedis Apostolicæ Iudiciũ is qui petere festinat, licentiam habeat, quod scitis canonum antiquorum patrum institutione permissum.* Nec non capit. CCCXXIII. *Vt iudicatus Episcopus ad Apostolicam sedem, si voluerit, appellet. Ex concilio Sardicensi tit. V. Quod si appellauerit, in cathedra ipsius alter non ordinetur.* Obseruandum autem iterum est, talem prouocationem ad Papam extra diæcesin reorum, antiquis canonibus minimè esse consentaneam. Vetustissimi enim canones, etiam Nicæni ipsi, volunt, vt causæ quæque in suis prouinciis & diæcesibus finiantur: nec Sardicensis canon permittit appellationem in futurum ad omnes Episcopos

copos

copos Romanos, sed ad solum Iulium Papam, qui tum viuebat. Vt taceam, canones illius concilii Sardicensis primis & melioribus temporibus parum vel nihil habuisse auctoritatis in multis etiam Occidentalis Ecclesiæ diæcesibus, ceu liquet ex certamine Paparum cum Episcopis Africanis. Ipsa Gallia videtur ante tempora hæc Carolina iis caruisse, vt quæ antehac fuerit vsa proprio libro Canonum, non verò illo Romano Dionysii Exigui, qui Caroli demum ætate in Galliam penetrauit, vt rectè obseruatum Iac. Leschasserio *l. de libertatib. Eccles. Gallicanæ.* Neque verò temerè legas, in Gallia obtinuisse antehac appellationes ad Romanum Papam, nisi semel atq; iterũ, & reclamantibus quidem Episcopis. Cùm post hæc Hincmarus Laudunensis illuc prouocasset, opposuit nouæ isti rei Rhemensis Hincmarus veteres canones Gallicanos. Et sanè primus Dionysius videtur in Codicem canonum in vniuersa Ecclesia pòst receptum hosce Sardicenses transtulisse. Hinc ait in præfat. *Et ne quid prætereà notitiæ vestræ videar velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis Concilii atque Africani, quæ Latinè sunt edita, suis à nobis numeris cernuntur esse distincta.* Quod ipsum pòst & Græci non improbarunt, vt liquet ex canone 2. synodi quinisextę Trullanæ: quòd nempe sua satis de autoritate sibi cautum putarent, Constantinopolitana sede Romanæ æquatâ, nec minùs hæc atque illa ad summum Ecclesiæ regimen variis conatibus adspiraret. *Cæterùm hæc obiter.* Quantumuis verò certum sit in illo concilio demum iacta esse fundamenta Papalis in omnem Ecclesiam maiestatis: imò eiusmodi canones omnes, tanquam leges merè positiuas & sæpe tantùm ad rempublic. Romanam veterem accommodatas, meritò non debuisse attendi, mutatâ dudum republ. Romanâ, adeoque nihil bonæ rationis subfuerit: hac tamen ratione Papalem autoritatem in regimen Ecclesiasticum Germaniæ traductum esse certum est.

Quamuis verò nouo exemplo cœperit tum prouocatio Episcoporum ad Papam à Iudicio suspecti Motropolitani, tamen si in synodo causa eorum iam fuerit acta & regiâ auctoritate decisa, non licuit prouocare. Sanè ausus id fuit Hincmarus Laudunensis Episcopus, neque minùs auidè id arreptum ab Hadriano secundo Papa circa annum 871. qui non veritus est à Carolo Caluo poscere, vt Hincmarum illum sistere, Romano Iudicio. Verùm acerrimè restiterunt hisce conatibus non tantùm Episcopi illius æui, sed & ipse

Rex Carolus, ex cuius epistola ad Papam quædam heic recitare operæ fuerit pretium. *Sed ualdè mirati sumus, vt rex correct.r iniquorum & districtor reorum, ac secundum leges Ecclesiasticas ac mundanas vltor criminum, reum legaliter pro excessibus suis damnatum, suâ fretum potentiâ Romam dirigat, maximè autem illum qui & ante dispositionem, contra custodiam publicam & contra quietem moliri in tribus synodis extitit deprehensus.* Item: *Vnde sicut vobis rescripsimus, & nunc iterum vobis scribere non piguit, sed exigente causâ necessarium est: quia Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum vicedomini, sed terræ domini hactenus fuimus computati. Et, vt Leo ac R.mana synodus scripsit: Reges & Imperatores, quos terris diuina potentia præcepit præesse, ius distinguendorum negotiorum Episcopis sanctis iuxta diualia constituta permiserunt, non verò Episcoporum villici extiterunt.* Quæ omnia lõgè sunt verissima: namque & vbi valuit Sardicensis canó, haud licuit à regio Iudicio ad Papam appellare: vtut simile quid insolito exemplo ausum aliquando Athanasium videri possit. Regno porrò Francorum durante non minùs iureiurando Regibus deuincti erant Episcopi atque subditorum alii. Ipsemet Laudunensis Hincmarus libro purification. quem synodo obtulit, ita scribit: *Ego Hincmarus Ecclesiæ Laudunensis à modò & deinceps Domino seniori meo Carolo Regi fidelis & obediens secundum meum ministerium ero, sicut homo suo seniori & Episcopus piè victuro suo Regi esse debet.* Vt taceam, illâ ætate Papas ipsosmet iudicio Cæsareo obtemperare coactos esse.

Tertium munus Episcopalis sacri Iudicii fuit decisio quarumuis litium ad id perlatarum. In eam rem facit capitulum CCLXXXI. libri sexti apud Benedictum Leuitam: *Volumus atque præcipimus, vt omnes ditioni nostræ Deo auxiliante subiecti, tam Romani quàm Franci, Alemani, Baiouarii, Saxones, Thuringii, Fresones, Galli, Burgundi.nes, Brittones, Langobardi, VVascones, Beneuentani, Gothi, Hispani, cæterique nobis subiecti omnes, licet quocunque videantur vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam quam ex* XVI. *Theodosii Imperatoris libro, capitulo videlicet* XII. *ad interrogata Ablauii Ducis illi & omnibus rescriptam, sumpsimus, & inter nostra Capitula pro lege tenendam, consultu omnium fidelium nostrorum, tam clericorum quàm & laicorum, posuimus, lege cunctis perpetua tenendam, id est. Quicunque litem habens, siue possessor, siue petitor fuerit, vel in initio litis, vel decursis temporum curriculis, siue cùm negotium peroratur, siue cùm iam cœperit promi sententia,*

sentia, si Iudiciũ elegerit sacrosanctæ legis antistitis, illicò sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcoporum Iudicium cum sermone ligantium dirigatur. Multa enim quæ in Iudicio captiosæ præscriptionis vincula promi non patiuntur, inuestigat & promit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque causæ, quæ vel Prætorio iure vel ciuili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis iure firmentur. Nec liceat vlterius retractari negotiũ, quod Episcoporũ sentẽtia deciderit. Hactenus capitulum Carolinum. Manifestũ verò est, cùm tam multa & varia fuerint Episcopali Iudicio commissa, longè hoc Iudicium Iudicio Comitum præstitisse, cùm multitudine negotiorum, tum auctoritate & dignitate. Nullo autem reipubl. bono, vel certè perexiguo, multa horum ita esse constituta docuit euentus, Episcopis nonnullis in tyrannos propè degenerantibus, & dum alienis incumbunt curis, sui quod erat muneris negligentibus, summo Ecclesiæ Germanicæ damno. Quod latiùs exponere non est huius loci.

Proximi post sacra illa Iudicia ordinis eadem tempestate fuêre Iudicia de bonis sacris cùm Episcoporum & Monasteriorum, tum singularium etiam minorum Ecclesiarum. Neque enim harum rerum Iudicium fuit penes ipsos clericos aut monachos, sed alios singulatim à Regibus in id constitutos, qui Vicedomini, Aduocati aut Kastenuogte audiebant. Quamuis enim horum curatio etiam ad multa alia pertineret, tamen nostri instituti non est, reliqua nunc tangere. Aduocatorum verò fuisse iudicare de Abbatum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum & reliqui minoris ordinis cleri controuersiis bonis clarè liquet ex verbis capitular. antè adductis: *Si autem de possessionibus suis; seu Ecclesiasticis seu propriis clamor ad Iudicem* [secularem scil.] *venerit, mittat iudex clamantem cum Misso suo ad Episcopum, vt faciat eum iustitiam per aduocatum accipere.* Capitular. l. 3. c. 11. *De Vicedominis, vicariis & centenariis prauis, vt tollantur & tales eligantur, quales & sciant & velint iustè causas discernere & terminare.* De Episcopalibus bonis eadem fuit ratio. Hinc libro v. capite 234. legitur: *Hoc statuimus, vbicunque Episcopi substantiam habuerint, Aduocatum habeant in ipso Comitatu, qui absque tarditate iustitiam faciat & suscipiat.* Igitur tametsi causæ personales cleri omnes non nisi ad cleri Iudicium pertinuerint, bonorum tamen sacrorum

prorsus alia fuit conditio, vtpote, quum horum etiam omnis administratio optimo consilio Aduocatis (hominibus vtique non ex clero) fuerit commissa. Vnde Hincmarus ep. 7. c. 31. *Decretum est, vt Episcopi, vniuersique sacerdotes habeant Aduocatos: quia Episcopi vniuersique sacerdotes ad solam laudem Dei bonorumque operum actionem constituuntur. Debet ergo vnusquisque eorum, tam pro Ecclesiasticis quàm etiam propriis suis actionibus, habere aduocatum non malè suspectum, sed bonæ opinionis, ne dum humana lucra attendunt, æterna perdant.*

Quamuis verò ea quam proximè narrauimus fuerit ratio Iudiciorum statorum per omnem Germaniam de causis minoribus, illa tamen eadem negotia non ita fuere hisce Iudiciis astricta, vt nullus fuerit locus relictus prouocationi ad Regem, tanquam Iudicem supremum. Imò superfuit eiuscemodi prouocatio, quantùm videtur, altera ad Missos aut legatos regios, altera ad ipsum Regis Palatiū. Non quasi in qualibet causa tale quid licuerit, sed in nonnullis, & quidem cùm Comites, Episcopi, Abbates & alii officio suo minùs rectè fungerentur. Hinc verè Vadianus *l. de collegiis & monaster. Germaniæ veteribus*: *Ad Missos prouocare aduersus Comitum vel negligentiam vel illatam iniuriam etiam plebi licebat, actione hinc data concessaque, qui se neglectum fraudatumue aut iniquiùs à Comite tractatum quereretur.* Et verò Missis illis inquirendi potestas in omnes mores eorum qui populi rectores erant constituti, committitur multis verbis l. 2. *capitul.* 28. Seorsim vt in Episcoporum & Comitum vitam inquirant iniungitur *l. 2. capit.* 12. Nec verò tantùm inquisitio illa Missis fuit commissa, sed ex parte etiam animaduertendi in sontes potestas. Huc sanè faciunt illa l. 4. c. 66. *Vbicunque Missi aut Episcopum aut Abbatem, aut quemlibet quocunque honore præditum inuenerint, qui iustitiam facere vel noluit vel prohibuit, de ipsius rebus viuant, quamdiu in eo loco iustitias facere debent.* Nec non illa l. 5. c. 183. *Si Comes in suo ministerio iustitias non fecerit, Missis nostris de sua casa vel de suis xeniis seruiat, vsque dum iustitiæ ibi factæ fuerint. Et si Vassus noster iustitias non fecerit, tunc & Comes & Missus noster ad ipsius casam sedeant, & de suo curent, quousque iustitias faciant.* Nec verò à Iudicio Missi regii cuiquam Comitum, Abbatum, Episcoporum licuit abesse, vt disertè cauetur l. 4. cap. 17. *Vt omnis Episcopus, Abbas & Comes, exceptâ infirmitate vel nostrâ iussione, nullam excusationem habeant, quin ad placitum Missorum nostrorum veniat, aut talem vicarium suum*

mittat, qui in omni causa pro illo reddere rationem poßit. Hinc porrò non licuit Misso Iudicium instituere eò loci vbi Comes reipub. causâ aberat, quod decernitur l.4.capit.68.vt nec moram ducere, vbi Comes benè fuit officio functus.

Libet addere in maiorem huius rei lucem. *Capitulum* 26.l.2.de Missorum officio.} *Primò, vt conuentum in locis duobus aut tribus congregent, vbi omnes ad eorum legationem pertinentes conuenire poßint, & omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio. Scilicet ad hoc esse se à nobis Missos constitutos, vt si quilibet Episcopus aut Comes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non poßit, ad eos recurrat, & cum eorum adiutorio ministerium suum adimpleat, & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non poßit, per eos ad nostram notitiam deferatur, & si fortè Episcopus aut Comes aliquid negligentiùs in suo ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur: & omnis populus sciat, ad hoc eos esse constitutos, vt cuicunque per negligentiam, aut incuriam, vel impoßibilitatem Comitis, iustitiam suam acquirere non potuerit, ad eos primùm querelam suam poßit deferre, & per eorum auxilium iustitiam acquirere, & quando aliquis ad nos neceßitatis causa reclamauerit, ad eos poßimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipsi verò Mißi non sine certißima causa vel neceßitate hus illucque discurrant, nisi fortè quando tale aliquid in cuiuslibet ministerio, ad legationem suam pertinente, ortum esse cognouerint, quod eorum præsentia indigeat, & sine illorum consilio vel adiutorio emendari non poßit. Inde tamen debent esse solliciti, vt propter illorum negligentiam nihil in sua legatione incorrectum remaneat: sed vbi certam & veram neceßitatem cognouerint, nostram iußionem adimplere non negligant.* Operæ etiam fuerit pretium hic legere *Capitulum* 83.l.3.de tempore Iudiciorum à Missis illis instituendorum. *Volumus vt propter iustitias, quæ vsque modò de parte Comitum remanserint, quatuor tantùm mensibus in anno Mißi nostri legationes suas exerceant: id est, in hyeme, Ianuario: in verno, Aprili: in æstate, Iulio: in autumno, Octobri. Cæteris verò mensibus vnusquisque Comitum placitum nostri quater in vno mense, & in quatuor locis habeant placita sua cum illis Comitibus, quibus congruum fuerit, vt ad eum locum poßint conuenire.* Denique cùm publico sumptu regii illi Missi vixerint, dignum quoque lectu est capitulum 74.l.4.vt pateat simul illius æui frugalitas. *De dispensa Missorum nostrorum, qualiter vnicuique, id est, propter coniugem ac do-*

mum eius custodiendam, iuxta suam qualitatem dandum vel accipiendum sit. Videlicet Episcopo panes XL. friscingæ III. de potu modii tres, porcellus vnus, pulli tres, oua XV. annonæ ad caballos modii quatuor. Abbati, Comiti, atque ministeriali nostro, vnicuique dentur quotidiè panes triginta, friscingæ duæ, de potu modii duo, porcellus vnus, pulli tres, oua XV. annonæ ad caballos modii tres. Vassallo nostro panes X. & VII. friscinga vna, porcellus vnus, de potu modius unus, pulli duo, oua decem, annonæ ad caballos modii duo.

In ipsomet Regio palatio itidem fuere causæ iudicatæ, & quidem partim per ipsum Regem, partim per Comitem Palatii. De illo iudicio agit additio l. 4. Capitul. *Hoc Missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quod nos in omni hebdomade vnum diem ad causas audiẽdas & iudicandas sedere volumus.* Videntur autem ad Regem delatæ causæ potissimùm per appellationem, nec eam quamlibet. Id enim apertè fuit constitutum: *Populo autem dicatur, vt caueat de aliis causis ad nos reclamare, nisi de quibus aut Missi nostri aut Comites eis iustitias facere noluerint.* Item: *si aliquis voluerit dicere, quod iustè ei non iudicetur, tunc in præsentiam nostram veniat: aliter verò non præsumat in præsentiam nostram venire pro alterius iustitia dilatanda.* Præter hæc tamen ad Regis ipsius Iudicium pertinuerunt omnes causæ minores inter Episcopos, Abbates, Comites, & potentiores quosque controuersiæ, vt suprà iam demonstrauimus. De Carolo Magno Eginhardus in vita: *Cùm calcearetur & amiciretur non tantùm Comites admittebat, verùm etiam si Comes palatii litem aliquam esse diceret, quæ sine eius iussu definiri non posset, statim litigantes introduci iussit, & veluti pro tribunali sederet, lite cognitâ sententiam dixit.*

Ad Comitem Palatii videntur delatæ duorum generum causæ: aliæ quæ alibi decidi non potuerunt per prouocationem partium litigantium: aliæ circa ipsum palatium regium, aut in aula ipsamet enatæ. Memoratu digna sunt de officio Comitis illius verba Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, hominis vt dignitate summi, ita rerum regni Francici suo æuo peritissimi, habentur autem illa cap. 19. & 21. Epistolæ ad Ludouicum Balbum regem. *Comes Palatii, de omnibus secularibus causis, vel iudiciis suscipiendis curam instanter habebat (vt nec seculares priùs Dominum Regem absque eius consultu inquietare necesse haberent, quousque ille prauideret, si necessitas esset, vt causa ante regem meritò venire deberet.* Capit. 21. *Comitis autem palatii, in*

tii, inter cætera penè innumerabilia, in hoc maximè sollicitudo erat, vt omnes contentiones legales, quæ alibi ortæ, propter æquitatis iudicium, Palatium aggrediebantur, iustè & rationabiliter determinaret, seu peruersa iudicata ad æquitatis tramitem reduceret, vt & coram hominibus propter legum obseruationem, cunctis placeret. Audiuimus verò iam tum etiam suprà capitulum Caroli Magni, quo prohibetur Comes palatii potentiorum causas nisi mandato regio decidere: *tantùm* (inquit) *ad pauperum & minùs potentum iustitias faciendas sibi sciat esse vacandum.*

In hunc modum fuere constituta omnia Iudicia cùm alibi quà patebat regnum Francorũ, tum etiam per Germaniam, quo tempore floruit maximè illa respublica sub Carolo Magno & Ludouico Pio. Omnia perinde ita obseruata fuisse etiam nepotum ætate haud dixerim. Fuit enim tandem turbulenta admodum respublica per intestinos motus, & Normannorum incursiones, & sensim dignitas regia plurimùm decreuit, maximè post creatos Duces quasi hæreditarios. Cæterùm eo quo diximus modo legibus & consuetudinibus publicis Iudicia tum fuisse instituta certum est. Sunt qui ab eodem Carolo deducant & Iudicium illud VVestphalicum, quod *vetitum* nuncupat Æneas Syluius *l. de statu Europæ c.29.* aliis occultum, aliis Vemicum iudicium appellatur. Quanquam verò haud negem trecentis ab hinc annis ita creditum esse, tamen dubitare me iubet de famæ fide silentium omnium, non Carolini tantùm æui sed multorum pòst seculorum, vt pote quum nemo ante Syluium illum de hoc iudicio istiusmodi quidquam memorauerit: vero simile autem non sit interea temporis tale quid dictum à nemine illorum qui minima maxima, solent narrare. Ad hoc ea fuit Iudicii illius iniquitas & barbaries, vt à Carolo, rege & prudente, & pio, illud esse institutum prorsus abhorreat à fide. Nec verò insolens est auorum æuo in Carolum auctorem referre constituta etiam nouissima. Quale verò fuerit illud Iudicii genus narrant post Aeneam Syluium, Felix Faber *Histor. Sueuorum l.1.c.7.* sed adductis verbis Syluii, VVernerus Roleuinkius *Saxoniæ antiqua p.2.c.6.* Ioannes Auentinus *l.4. Annal. ad annum* 794. Crancius *Saxoniæ l.2.c.21.* Letznerus *de vita Caroli Magni cap.15.* addens eius Iudicii vsum superfuisse in prouincia VVolpensi Ducatus Brunsuicensis, adhuc ætate Erici senioris Ducis, verùm hunc ex consilio Iustini Gobleri ICti omne.

illud aboleuisse. Non est nostrum eius formam recensere, aut barbariem multis perstringere.

Considerantibus autem omnem illam Iudiciornm constitutionem, haud difficilè liquet, optimè illam conuenisse populi moribus & integro reipubl. statui. Neque verò in regno legitimo, & vbi reipublicæ summa non debet esse penes vnum regem, & plebs ingenuè ac liberaliter habenda est, meliorem Iudiciorum rationem possis inire. Quî enim rectiùs caueris Optimatium libertati, quàm si causæ, illorum famam, vitam, dignitatem & maxima bona attinentes, non nisi in Optimatium concilio decidantur? Quomodo plebi meliùs, quàm si & illi liceat ex suo ordine Iudiciorum assessores dare, & à Iudicum iniquis sententiis appellatio ad legatos regios & regem ipsum in promptu sit? Quomodo denique cum optimatium & populi libertate acuratiùs temperaueris regiam potestatem, quàm si maximarum litium Iudicia ipsimet regi ex parte committantur, si ille possit per se & suos legatos in totius regni Iudicia ex parte aduertere: si potissimi Iudices ipsius auctoritate constituantur, nulli porrò admittantur nisi de ipsius consensu? Liquet porrò ex iis quæ adduximus, controuersias obortas non in longum protelatas, sed obtinuisse tum processum simplicem, facilem, & breui tempore circumscriptum. Est autem & hoc maximè in reipublicæ commodum. Quàm vtilis præterea fuit litium paucitas! cùm singuli ex plebe intelligere possent leges secundum quas esset sibi viuendum, nec processus simplex pateretur litium diuturnitatem, & causidicorum malitiæ non pateret forum. Vnum tamen illud meritò reprehendas, quod lege permissum sit causas Episcoporum ad Papam extra diœcesin Germaniæ deferre. Quantumuis enim initiò idipsum non summè nocuerit, quamdiu Papa ipse vnum cum Germania regem reuerenter coleret, tamen damnosum fuit reipubl. extra regni limites Iudicem aliquem admittere, qui posset non esse subditus Germaniæ regi, qualis vtique fuit Papa statim ab obitu Ludouici Pii, quo tempore & Germania fuit distincta à republ. Romani Imperii, & Papa hierarchiam suam cæpit struere, eualescente Francici regni autoritate.

Quemadmodum post tempora Francorum aliquot proximis seculis habuerunt sese Germaniæ Iudicia difficilius explicatu est, eò quòd nullę extēt, vel certè paucissimę leges temporibus illis in repu-

bl. latæ

bl.latæ quæ id ipsum significent, historici quoque eius æui reipubl. omnes imperiti & negligentes paucissima memorauerint, quæ huc faciant. Etiam sic tamen reuocare pereuntem memoriam Iudiciorum fortassis fuerit operæ pretium. Initium verò faciemus de causis Regum ipsorummet, vtpote qui & ipsi moribus antiquis iurisdictioni alicui ratione regiminis fuerint subiecti. Inde dicemus de Iudicio causarum maiorum pertinentium ad Principes seculares quos vocant: pòst de Iudiciis Episcoporum disseremus, vtpote qui etiam ipsi Principibus in republ. nostra accensentur: adiecturi denique de Iudiciis magis plebeiarum rerum nonnulla. Quibus perspectis demũ licebit decernere quàm bene quàmue malè Iudiciorum omnium ratio sese habeat, & quomodo vitiis si quæ sint possimus mederi.

Regum igitur causæ pertinentes ad reipubl. administrationem, vt olim ita & pòst, agitatæ sunt frequenter in comitiis regni. Ita Heuricus IV. Cæsar malè administratæ reipubl. aliquoties in comitiis postulatus fuit, eorundemque auctoritate regia dignitate exutus. Accidit idem & Ottoni IV. & Friderico II. non enim iam disputo, sint ne in horum causis ex iure aut æquo omnia gesta: Comitiorum auctoritatem etiam tum in tanti momenti negociis obseruatam esse satis est si iam attendamus.

Duo tamen acciderunt nonnunquam multùm à priscis moribus dissidentia. *Alterum* est quod Concilii omnium ordinum illa vis ad solos Electores transire cæperit post euectam multùm nouo more Septemuirorum dignitatem à Carolo IV. Hoc iure equidem VVencesłaus Cæsar tantùm ex Electorum sententia depositus fuit, & pòst in Septemuiralibus comitiis pene solis de causis istis regiis fuit actum. *Alterum* quod Papa Romanus cæperit non tantùm arrogare sibi, ceu aliquis feudi dominus, imò verò tanquam vicedeus orbis Christiani, iurisdictionem in Cæsares & Reges Germaniæ, sed etiam illos immorigeros communicatione sacra in tantum excludere, vt omnes ciues & Ordines iuramento fidelitatis soluerentur. Sanè (vt de sacra potentia quam Papa sibi arrogat priùs dicamus) etiam Carolina ætate est creditum, quod excommunicatio habeat effectum ciuilem aliquem, ratione socialis vitæ: verùm nemo illud quidem ad Reges excommunicatos pertinere censuit. Vt nunc taceam, in reges excommunicationis fulmen vibrare planè fuisse fa-

ctum insolens. Certè cùm fama esset Papam Gregorium qui sese rebellium partibus addiderat excommunicaturum Ludouicum Pium Cæsarem, vox hæc fuit vulgaris Episcoporum Galliæ & Germaniæ: *Si Papa venit excommunicaturus, discedat, quia aliter se habet antiquorum auctoritas canonum*, vt est *in vita Ludouici*. In Lotharium regni Lotharingici Regem adulterii causa Nicolaus itidem excommunicationem intendit, sed minæ effectu caruerunt. Carolum Caluum occupantem regnum Lotharii ex Ordinum tamen sententia, per Episcopos regni illius voluit excommunicari Papa Hadrianus II. ipsimet fulmen illud fortè non ausus iaculari: nec tamē de alio effectu ciuili quidquam memorat quàm vt sese abstineant à conuictu & societate familiari Regis. Frustra enim est Bellarminus *l. contra Barclaium c.4.* quando hunc collocat inter eos qui Gregorio VII. paria fecerunt, Subditis sacramento solutis, quanquam prælusisse haud negauerim. Quid verò responsum sit ab Ordinibus cùm aliis tum Episcopis, patet ex epistola Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, adeoque inter Episcopos illos tum primi, ad Papam. *Nunquam* [scribit dictum vulgo] *huiusmodi præceptionem ab illa sede vlli decessorum meorum missam fuisse, etiam si inter reges non tantùm sacramentis confederatos, sed inter patrem ac filios, ac inter fratres, prælia ac seditiones eorum temporibus fuisse noscantur.* Item. *Nec etiam ad hæreticorum vel schismaticorum siue tyrannicorum Imperatorum ac Regum, quales fuerunt Constantius Arianus ac Apostata Iulianus & Maximus tyrannus, præsentia & salutatione siue collocutione, sedis Apostolicæ Pontifices vel alii magnæ auctoritatis atque sanctitatis Episcopi, cùm locus & ratio & causa exegit, se subtraxisse leguntur.* Item: *Et dicunt secularem scripturam dicere, quia omne regnum seculi huius bellis quæritur, victoriis propagatur, & non Apostolici vel Episcoporum excommunicationibus obtinetur.* Item. *Petite dominum Apostolicum, vt quia Rex & Episcopus simul esse non potest, & sui antecessores Ecclesiasticum ordinem, quod suum est, & non rempublicam, quod Regum est, disposuerunt, non præcipiat nobis habere Regem, qui nos in sic longinquis partibus adiuuare non possit contra subitaneos & frequentes Paganorum impetus, & nos Francos non iubeat seruire, cui nolumus seruire, quia istud iugum sui antecessores nostris antecessoribus non imposuerunt, & nos illud portare non possumus, qui scriptum esse in sanctis libris audimus, vt pro libertate & hæreditate nostra vsque ad mortem certare debeamus. Et, si aliquis Episcopus aliquem*

Christianum contra legem excommunicat, sibi potestatem ligandi tollit. Et, nulli vitam æternam potest tollere, si sua peccata illi eam non tollunt. Et, non conuenit vlli Episcopo dicere, vt Christianum, qui non est incorrigibilis, non propter propria crimina, sed pro terreno regno alicui tollendo vel acquirendo, nomine Christianitatis debeat priuare, & cum diabolo collocare quem Christus sua morte & suo sanguine de potestate diaboli venit redimere, & Christianos pro fratribus suis animas suas docuit ponere. Propterea si dominus Apostolicus vult pacem quærere, sic pacem quærat vt rixam non moueat: quia nos non credimus, vt aliter ad regnum Dei peruenire non possimus, si illum quem ipse commendat terrenum Regem non habuerimus. Plura ex epistola Hincmari adducere non vacat: tota verò meretur hæc de legi.

Post hæc de regibus excommunicandis in Papali aula videtur altum silentium fuisse vsque ad Gregor. VII. aut Hildebrandum, Hic primus omnium non dubitauit Cæsarem Henricum IV. cuius erat subditus, ciuilium delictorum nomine, & Romam ad dicendam coram sese causam vocare, & non comparentem statim excommunicare, simulque subditos sacramento iuratæ fidelitatis exsoluere, perduelles denique ad nouum regem sibi creandum omnibus modis impellere. Quorum nihil omnibus retrò seculis in Christiano orbe auditum est. Bene enim Otto Frisingensis *l.6.c.35. Lego & relego Romanorum regum & Imperatorum gesta, & nusquam inuenio quenquam ante hunc Henricum à Romano Pontifice excommunicatum & regno priuatum.* Bene item Onuphrius Panuinius *l.4. de var. creatione Romanorum Pontificum*, quem edidit Iesuita Gretzerus, factum illud Hildebrandi appellat, *rem ante ea secula inauditam: nam* (inquit) *fabulas, quæ de Arcadio, Anastasio & Leone Iconomacho circumferũtur, non moror.* Eodem tamen modo tonarunt alii Hildebrandini successores in Henricum V. Fridericum I. Philippum II. Fridericum II. Ludouicum IV.

Quamuis autem omnibus illis Papis non perinde omnia ex voto successerint, iniquitatem illius sententiæ prudentioribus quibusque & æqui studiosis, superstitionis sipario nonnihil sublato, animaduertentibus: attamen certum est nunquã defuisse qui Papalia illa fulmina, tanquam cœlitus profecta, venerarentur, certum est etiam, non tam in dubium vocatum, num quid tale possit Papa, quàm vtrum iustis de caussis diram eiusmodi sententiam in

hunc aut illum tulerit. Pauci sanè cum VValthramo Naumburgẽsi, cum Sigeberto, cum Marsilio Patauino, Ianduno & OcKamo, ipsammet illam Papæ potestatem iniuriæ postulauerunt. Autor Speculi Saxonici limitat quidem illam, vt tamen non tollat. *Papa* (inquit) *non potest, nec aliquis alius, dominum Imperatorem excommunicare postquam consecratus est & vnctus, nisi solùm in tribus casibus: si dubius sit in fide: si repudiet vxorem suam legitimam: si destruat Ecclesiã.* Nec alia fortassis fuit sententia multorum aliorum, etiam qui visi sunt maximè facere pro dignitate regia. Abbas Tritthemius nihil aliud quàm hoc ausus est dicere in *Chron. monasterii Hirsaugiensis ad annũ 1106. Scholastici certant & adhuc sub iudice lis est, vtrum Papa possit Imperatorem deponere.* Quo tamen manifestum fit non accensitam tum tẽporis catholicæ fidei articulis doctrinam Hildebrandinam, verùm citra Hæresios infamiam aduersam sententiam solêre tum defendi. A Lutheri ætate iam vltra centum annos, ab omnibus Protestantibus damnatus est Hildebrandisinus, & asserta Reipublicæ libertas: neque dubito etiam in numero illorum qui Protestantium partibus non accesserunt [vt in Gallia, Italia & alibi factum] satis multos hactenus sensisse, & etiamnum iam sentire paria. Fortè tamen illorum nemo publico scripto docêre id ausus fuerit. Ex aduerso quasi Regnum aliquod occuparunt inter illos Loyolæ socii, quibus nihil videtur prius quàm Hildebrandismum propagare, aduersariis atheorum, hæreticorum & politicorum titulo traductis. Vt itaque Respublica inter has opiniones etiamnum fluctuet.

Non tantùm verò iure illo sacro, verùm etiã quòd Cæsar sit Papæ Vassallus, & omnia quæ Imperii Romani titulo veniunt, feudum sint papale, iurisdictionem arrogant sibi Pontifices in Cæsares nostros & omnem Rempublicam. Auditum autem primò omnium tale quicquam fuit Friderico I. Cæsare: nisi malis ad Lotharii Saxonis tempora originem referre, quòd tũ primùm pictum eiusmodi quid sit in Reipublicæ ignominiam subscriptis illis versiculis:

Rex venit ante fores, iurans priùs Vrbis honores:
Mox Homo fit Papæ, sumit quo dante coronam.

Verùm Fridericus quidem aliam Papis confessionem extorsit: tamen in Decretum Gratiani *distinct* 63. irrepsit tum nescio quod iuramẽtum Ottonis *Tibi Domino*, quod Glossa appellat *iuramentum fidelitatis.* Paulò pòst Innocẽtii III. capitulum *Venerabilem* scriptum est,

quo

quo dicitur: *quod ius & autoritas examinandi personam electam in Regem Romanorum, & promouendam ad Imperium, ad Papam spectat, qui eum inungit, consecrat & coronat*: primò fortassis Henrico obiectum est, quasi præstiterit *iuramentum fidelitatis*: quod cùm ille masculè negaret, prodiit illa Clementina vnica *de iureiurando*, Reipublicæ maximè ignominiosa. Longè maiori importunitate eiusmodi quid ausus est aduersus Ludov. IV. Ioannes XXII. Pontifex: cui tamen fortiter tota Respubhca restitit. Et sanè si hæc concedenda essent, necessariò consequeretur Imperium in feudis Papalibus esse numerandum, & Papam habere in Cæsarem & Rempublicam ius tanquam in suos Vasallos. Verùm enimvero alibi de eo Papali conatu latè egimus. Vtque verum fuerit Imperium Romanum propriè ita dictum feudum esse Papale, non tamen eapropter Papis devinctum ita est vel Italicum regnum vel Germania, vtpote quæ sint liberæ Respublicæ, ab Imperio Romano prorsus distinctæ. Adeoque hoc quidem nomine nihil habuerit iuris Papa in Germaniæ regnum de cuius Iudiciis nunc agimus. Hinc in Cæsarum nostrorum excommunicationibus Papæ ipsi non hoc suum feudale ius solent vrgere, sed illam quam cœlitus sibi credunt collatam omnipotentiã, quam etiam antè sibi adscripserunt quàm de dominio feudali in Cæsares quidquam mutierint. Neque enim verum est quod contendit Grotius, ex hoc illam esse natam, ut ex iam antè dictis manifestum est. Quicquid autē sit, nemo Cæsarum vassallum sese agnouit Papæ, iam à Ferdinandi I. ætate nemo vel obedientiæ sacramento sese voluit Papis obstringere ad modum aliorum Regum, frustrà contranitente Pontificia curia. Interim tamen negari nequit in media Germania haberi ac coli hodieque à multis Codicem Legum Papalium, non expunctis illis quæ in ignominiam Reipublicæ perscripta esse diximus.

Verùm quomodo habere sese paulatim cæperit, & nunc adeò sese habeat iurisdictio in ipsum Regem satis est dictum: consequens est de PRINCIPVM LAICORVM CAVSSIS agere.

Videtur autem in illis Iudiciis aliquid quidem mansisse per omnia secuta secula, vsque ad institutam Cameram Spirensem, pristini moris, aliquid verò mutatum. Mansit scilicet illud quod eiusmodi controuersiæ nunquam fuerint permissæ vnius Regis Iudicio, sed semper earum diiudicandarum potestas fuerit simul penes Ordines;

Patet autē hoc triplici modo. *Primò*, quòd nullis monumentis memoretur aduersi aliquid vnquam accidisse: *Secundò*, quòd in historiis nostris, quæ paulò clariùs controuersias huiusmodi narrāt, semper memoretur id obseruatum esse quod nos diximus: *Tertiò*, quòd supersint in omnium seculorum scriptis testimonia quæ demonstrāt hoc ipsum non tantùm ita tum obseruatum, sed etiam inter leges publicas fuisse habitum.

Prius vnicuiuis apparebit excutienti scripta eius æui. *Alterum* satis est si nonnullis tantùm exemplis nunc demonstremus. Cùm Eberhardus magnæ auctoritatis Comes pacem publicam intestinis bellis fregisset, ab Ottone Magno Cæsare non nisi in Regni Comitiis & accusatus & damnatus fuit, teste VVitichindo l.2. Henricus III. Cęsar Conradum Bauariæ Ducem itidem in comitiis Merseburgensibus *quorundam Principum iudicio* Ducali dignitate exuit, vt scribit Hermannus Contractus in Chronico ann.1052. Huius filius Henricus IV. Ottonis Bauariæ Ducis læsæ maiestatis rei causam itidem non nisi in Comitiis regni agitauit. Lambertus Schafneburburgensis scribit Ottonem iam citarum respondisse, paratum sese coram venire, & conditione quam *Principes regni* æquam Iudicassent crimen cuius insimulatus fuerat, refellere. Eiusdem verba sunt: *Rex Principes Saxoniæ sententiam super eo rogauit, qui eum tamquam manifesti criminis deprehensum reum maiestatis iudicauerunt.* Auentinus l.5. Annal. narrat in Glossariensibus illis Comitiis Henricum Cæsarem primò legem Salicam de coniurationibus in Regem iussisse recitari, vniuersos inde Principes iurisiurandi sui admonuisse, sententiamque de Ottone rogasse. *Omnes* [inquit] *in sententiam Regis pedibus iuerunt: factum est Senatus consultum, Otto hostis iudicatus & proscriptus.* Eodem Cæsare quum Principes Saxoniæ rebellassent, scribit Lambertus missos ab illis legatos ad Cæsarem: *Se iuxta iurisdictionem omnium regni Principum de omni iniuria qua se rex læsum diceret, paratos ei ad votum satisfacere, omnia, salua modò vita & libertate, libenter passuros.* His porrò responsum à Cæsare: *Se nec eis nec cuiquam iustam satisfactionem de culpa proponenti veniam negaturum: de tanto autem tamque atroci negocio præcipitanter sententiam ferre nec velle nec debere, donec Principes regni in vnum conuenirent, in quorum communem ignominiam læsa regia maiestatis iniuria redundaret, & quorum tam virtute bellum transigendum quàm concilio pax reparanda esset.*

da esset. Eodem tempore scripsit ad Archiepiscopum Moguntinum Magdeburgensis, adducere sese voluisse Principes quos Cæsar credebat sibi inimicos: *quatenus* (inquit) *vestro aliorumque Principum Iudicia vel in crimine deprehensi iusto supplicio subiacerent, vel innocentes inuenti vobis intercedentibus gratiam eius reciperent.* Item: *Domino nostro legationem sicut humiles serui sæpe facimus, supplicantes vt nos in crimine deprehensos Iudicio Principum palam damnaret, vel sine crimine repertos gratiæ suæ securitate donaret.* Addit Lambertus: in Comitiis regni consensisse in hoc omnes regni principes, de Vsurpato in republ. hoc nouo & multis retrò seculis inaudito facinore non aliter regi vel reipubl posse satisfieri, quàm vt se absque vlla exceptione dedant. Huic verò Senatus consulto Saxones obtemperasse. Contigerunt autem hæc seculo Vndecimo. Duodecimo sequente seculo ab Henrico V. Cæsare proscriptus est Dux Lotharingiæ, factum autem id in frequenti *Principum conuentu, Iudicio optimatum & concilii decreto*, vti loquitur Vrspergensis. Conrado III. rege proscriptus est & Henricus Superbus, verùm *in frequenti senatu, & sententia edictoque Principum*, vt ait Auentinus l.6. Henrici Leonis caussam quoque non nisi in comitiis regni agitatam à Friderico I. Cæsare, nec nisi de communi Principum sententia illum esse proscriptum, locupletissimè testantur omnes eius rei historiæ. Idem Henricus supplex, à Cæsare cur non potuerit in integrum restitui, caussam disertè hanc adducit Arnoldus Lubecensis *l.2.c.29. Non absque consensu Principum imperator restituere illum poterat, quem omnium consensu ditionibus suis priuarat.* Non multò ante eiusdem Henrici Leonis controuersiam cum vitrico Henrico Bauaro, de ducatu Bauariæ, Fridericus Cæsar decidit, non nisi in Comitiis regni & ex decreto Principum, vt narrat Otto Frisingensis *de gestis Friderici l.2.c.* 10. & post hunc ab aliis omnibus traditur. Tertio decimo seculo ab Ottone IV. Cæsare proscriptus est Otto VVithelsbachius cum aliis complicibus, verùm & *hoc ad voluntatem omnium*, & in Comitiis regni factum scribit Arnoldus. Huius successor Fridericus II. Cæsar damnauit filium, at non nisi *ex sententia septuaginta Principum* in Comitiis, teste Auentino l.7. Annal. Eodem Cæsare in Italia absente, Ottonem Bauariæ Ducem maiestatis læsæ reum Principes Imperii statuerunt, teste *eod.l.c.* Vbi notandum, quæ hactenus narrauimus accidisse maximè apud nos florentibus Regum rebus,

Multò minùs ergo ab eo discessum fracta Cæsarum auctoritate, post longum illud & perniciosum interregnum. Negotium Ottocari Bohemiæ regis nō vni Rudolpho Cæsari, sed simul & *Principū senatui permissum est*, scribente Gerhardo de Ro *l.2.hist.Astr.*. Idem Cæsar Austriam aliasque prouincias repetente Bauaro, *Senatu Imperii conuocato, retulit quid fieri placeret de hisce prouinciis*: ex Senatusconsulto & Cōcilii decreto igitur Austriam ac Stiriā filiis suis, Carnos, Liburnos, Istros, Tirolis Principi concessit, teste Auentino *l.7.* Adolphus Cæsar anno 1296. Noricorū Ducis filios proscripsit, sed *in concilio atque ex sententia Principum*, eodem Auentino teste. Seculo decimo quarto Henricus VII. contra Bohemum promulgauit decretum itidem ex sententia Principum vt Parium curiæ, quod est apud Goldastum *parte alt.* Reichsatz *p.29.* Carolus IV. controuersiam de Electorali dignitate inter Palatinum & Bauarum non nisi in consensu omnium Electorum decidit. Rescripti Cæsarii hæc verba sunt: Ist mit allen Churfürsten Geistlichen vnd Weltlichen/ vnd sie mit ihme/mit gemeinen Raht/einmütiglich zu Raht worden vnd übereinkommen. Seculo XVto huius filius Sigismundus Imperator sententiam in Ludouicum Bauariæ Ducem, vt hostem reipublicæ dicturus, ex *Senatus decreto* id efficere voluit, teste Auentino *l.7.* Cùm Friderici Austriaci ope Ioannes Papa à concilio Cōstantiensi sese subduxisset anno 1415. nec ad causam dicendam vocatus Dux comparuisset, *publico Principum Iudicio condemnatus est*, scribente Hulderico Mutio *l.27. Chron. Germ.* Cùm controuerterent inter sese Henricus & Ludouicus Palatini, Sigismundus Cæsar ist zu gericht gesessen, vnd bey ihm etwa viel seine vnd des Reichs Geistliche vnd Weltliche Fürsten, quæ verba sunt sententiæ latæ Constantiæ 1417. Idem Cæsar litem inter Ducem Bergensem & Archiepiscopum Coloniensem de nouo ad Rhenum vectigali exortam decidit *assumptis in consilium multis Episcopis, Principibus, & aliis optimatibus.* Idem Cæsar sententiam patris Caroli de Palatino Electoratu, *tam Ecclesiasticorum quàm secularium Principum sacri Romani Imperii Electorum consilio & consensu accedente, aliorum etiam Principum plurimorum Ecclesiasticorum & secularium, Baronum, nobilium & Procerum suorum ac sacri Imperii fidelium maturè communicato consilio, confirmauit*: vt loquitur ipsa Bulla Cæsaris apud Goldastum. Idem Cæsar contentionem Erici Lauuenburgici Misnensis de Electorali Saxoniæ dignitate, itidem non nisi in conuentu Electorum decidit.

Anno 1440. Ludouico Bauariæ Duci cum filio litigaturo respondit in hæc verba Cæsar Fridericus III. Wir wollen die Sache mit sampt vnseren vnd des Reichs Churfürsten vnd andern Fürsten für vns nehmen/vnd euch zu beyderseits mit der Freundschafft oder mit dem Rechten entscheiden.

Ex hisce omnibus vtique manifestò liquet, verum esse quod diximus: saltem ad Maximiliani tempora controuersias Principum in Parium Principum concilio coram Rege aut Cæsare vel agitatas vel decisas vulgò esse: vt vel hoc modo non liceat dubitare lege publica id ita fuisse constitutum. Possunt tamen illius legis & alia indicia adferri in medium. Ottonis Frisingensis de Vngarorum rege l.1.de gestis Friderici I.c.31.hæc verba sunt: *Quod si aliquis ex Comitum ordine Regem vel in modico offenderit,vel etiam de hoc quandoq; non iustè infamatus fuerit, quilibet infimæ conditionis lixa à curia missus eum,licet satellitibus suis stipatum,solus comprehendit,in vinculis ponit,ad diuersa tormentorum genera trahit.Nulla sententia à Principe,sicut apud nos moris est,per Pares suos exposcitur,sed sola voluntas Principis apud omnes pro ratione habetur.* Ergo Ottone teste Cæsar tum sententiam non tulit de Comitibus & Ducibus nisi de consensu Parium h.e.de consensu Ducum & Comitum: hi soli enim Ducibus & Comitibus sunt Pares.Et verò hoc obtinuit tum temporis in omnibus negotiis feudalibus,qua de re omnino legenda constitutio Conradi Imperatoris *l.5.feud.Longobardi.*In Friderici II.Cæsaris constitutione anno 1236.in Comitiis regni frequentissimis lata hęc verba leguntur *c.24.* Das der Hoffrichter solle die Leute richten die ihm klagen von allen Leuten, ohne Fürsten vnd andere hohe Leute / wo es gehet an ihr Leibe / oder an ihr Recht, oder an ihr Erbe/ oder an ihr Ehre,daß wollen wir selber richten Eadem verba habentur in constitutione Rudolphi I. lata anno 1287. quæ legitur apud Lehman. *l.V.Chronici Spirens.c.*108. Alberti I.apud Goldastum p.2.Reichsatz.p. 27. Vnde liquet seculo decimo tertio etiam scripta lege regia à iudicandis causis Principum aulæ Cæsareæ palatinum Iudicium fuisse seclusum & ad ipsummet Cæsarem hasce causas delatas esse. Quanquam verò verba legis nullam mentionem faciant Ordinum,sed solius Cæsaris, non tamen hos quis credat exclusos,vtpote quum Iudiciorum ordo reuocatus tum sit ad morem priscum, qui qualis fuerit, audiuimus. Anno 1408. in tabulis pacti inter Ioannem & Ludouicum Bauaros, inquit Ioannes:

Daß sein Vater bey vns rechtens nicht bekommen mög vmd sein
väterlich erbe oder durch andere sprüche/ dann durch den Römis-
chen König vnd vor den Fürsten da solche Sachen billig für ge-
hören. Eiusdem seculi anno 17. obortâ lite inter Ludouicum & Hen-
ricum Palatinos, quorum ille causam suam volebat Iudicio Ecclesia-
stico decidi, re cum Principibus cõmunicata, testatur Cęsar Sigismũ-
dus sic pronunciatum. Hierauff war nach vnserer Frage von den
Fursten allen einhelliglich zum Rechten gesprochen/ nach dem vnd
wir hier in Teutschẽ Landen zum rechten sessen/ als ein Römischer
König/ vnd Hertzog Ludowig vnd Hertzog Heinrich vorgenãte
beide Teutsche Fürsten weren/ vnd zum Reich gehörende/ vnd die
Sache Teutsch vnd vmb des Reichs Lehne were/ die in Teutschẽ
Landen gelegen weren/ vnd wir ihnen beyderseits ein Teutsch
Recht mit Teutschen Fursten besetzt hetten/ vnd beyde Theil mit
Teutschen Fürgestanden/ vnd ihr Sache nach Teutschen Rech-
tens gewonheit fürgeleget hetten/ so sprechen sie zum Rechten/
was ieglicher Theil fürlegen wolte/ es were Brieffe/ worte oder an-
dere redliche Kundschafften/ daß er daß in Teutschen vnd nach
Teutschen Rechtens gewonheit durch seinen Fürsprecher thun
vnd fürlegen solte. Cùm Ericus Lauuenburgicus Fridericum Mis-
nensem super Electorali dignitate in iudicium ad Concilium Basi-
liense trahere niteretur, idem Sigismundus Cæsar in hæc verba pu-
blicè est protestatus coram Imperii Ordinibus anno 1434. Cùm Prin-
cipatus officium ac ius supra dicta à nobis ac Imperio nostro in feudum im-
mediatè descendant, ac secundum iuris communis dispositionem, nec non v-
sum, morem, stilum & consuetudinem sacri Romani Imperii, feudalis con-
tentio per Dominum feudi, ac Pares curiæ terminanda sit, liquet, hanc
quæstionem, si qua prætendi poterit, ad nostram & illustrium Archiprin-
cipum nostrorum sacri Romani Imperii Electorum pertinere notionem.
Item: Nos eidem Erico semper vltraneos præbuimus iustitiæ complemen-
tum ministrare legitimè, quod aliter expediri nequit, nisi Parium nostræ
Curiæ arbitrio, respectu feudi memorati. Quos vtique Pares, legitimè
requisiti, prompti sumus, more Imperialis Maiestatis intra fines Aleman-
niæ vocare, vbi de causis & quæstionibus Principum Alemanniæ ex stilo
Imperii nos conuenit iudicare. Item: Quam insuper protestationem sacræ
Basil. Synodo intimare curabimus, ac ipsam requirere, quatenus causam i-
psam à se penitus abdicet, & ad forum nostrum remittat, more, stilo, &
consuetudine Imperii nostri & Parium Curiæ nostræ terminandam. Hu-

ius successor Fridericus III. Henrico Bauaro opinanti sese citatum ad iudicium aulicum uulgare, respondit anno 1448. So ist doch vnsere Meinung nicht gewesen/ vnd noch vnsere Meinung nicht, das solch Recht in vnserm Kammergericht / das wir mit den Personen / wann Fürsten vnd vmb Sachen die vnser vnd des Reichs Obrsten Ehre/ Leib oder Lehen nicht betretten / besetzen/ zwischen euch sol oder solte außgetragen werden.

Nullum itaque dubium est antiquissimum illum morem Germanicum, quique etiam sub Carolina familia obseruatus est, de Principum causis non nisi de sententia Principum eiusdem ordinis iudicandis, vsque ad Maximilianum Cæsarem, seruatum integrum. Quod eò minùs quis mirabitur quò certius est etiam in Occidentali Francorum regno diu idem obtinuisse. Namque & ibi non tantùm *in primario quouis feudo certus vassallorum numerus qui Pares aut Liberi Feudales dicebantur, curiam domini sui colentes, & de feudalibus causis, iudicantes*, (verba sunt Tilii *l. de reb. Gallicis*) verùm etiam in ipsis Regni negotiis Pares aliqui constituti sunt. *Non ferebat nobilitas* [inquit Tilius] *de feudis ab ignobili vllo iudicari. In consessu Biturigum Iudicia fiebant ciuibus & equitibus Septimaniæ, aßistentibus quatuor è summo templo & binis ex aliis cœnobiis cum Abbatibus. Nec tamen voluit Sanserranus Comes in eo consessu iudicari, quia ciues permixti erant, dicens Baronatus causam non aliorum Iudicio quàm nobilium terminandam esse.* Item: *Hæc Iudiciorum ratio, vt de causis feudalibus iudicent feudales Pares, in Gallia est perantiqua.* Et verò ne in Galliis quidem arbitror id mutatum, antequam Parlamentorum quæ appellantur potestas cœpit nouo more sese asserere. Neque enim abs re est quod scribit Hottomannus *Francogall. c. XII.* per illa Iudicia omnem Ordinum vim atque auctoritatem à Capetanis regibus conculcatam.

Cæterùm hæc obiter. Iudicia verò illa Principum etiam hoc ex prisco æuo ad eundem Maximilianum vsque traxerunt, quod causæ quamuis maximæ in Iudiciis illis citò finem consecutæ sint, quòdque simplici ratione, & ex æquo ac bono, Principum conuentus illas deciderit. Neque verò aliter fieri potuit, vtpote cùm Principes procul esse ab ingenio rabulario, & ipsimet præsentes causas suas per procuratorem proponerent, & Iudiciis vnà cum Cæsare præsiderent. Et verò infinitis penè exemplis demonstrare est, gra-

nissimas Principum controuersias, vno, altero aut tertio conuentu iudiciali intra breue temporis spatium decisas esse. Cum voluptate & summo commodo quis legat in huius rei accuratam notitiam, saltem Henrici VII. contra Henricum Bohemiæ regem anno 1310. & Caroli IV. in causa Ruperti Palatini anno 1353. editum decretum, quorum vtrumque extat apud Goldastum *p. 2. Reischsatzung. p. 29. & 42.* Sigismundi item sententiam alteram Constantiæ 1417. alteram Noribergæ latam 1431. aqud auctorem *Informat. in negocio Donauuerdensi.*

Et hæc quidem remanserunt vsque ad Maximilianum. In nonnullis tamen Iudicia illa à priscis moribus multùm recesserunt. *Primùm* enim cùm familiæ integræ aliquot Principum, tum Principum alii nonnulli, arbitraria sibi cæperunt Iudicia constituere, non attētâ Regum sententiâ: quæ hodieq; Austrege, aut gewilkürte Austrege nuncupantur. Origo rei in obscuro est. Fortassis tamē meritò illā retuleris in longum illud interregnum seculi XIII. & vltimos Friderici II. Cæsaris annos. Namque omni illo tempore nulla fuerunt Iudicia publica, neque potuerunt non interea controuersiæ inter Principes oriri. Sed & post interregnum vsque ad Maximilianum ea fuit Cæsarum imbecillitas, vt principum multi ab eorum Iudiciis causas suas suspendere noluerint. Rara quoque ex eo fuerunt regni comitia, sæpe etiam satis diu Cæsarea dignitas penes quem esset incertum fuit, contendentibus inter sese de illa dignitate haud paucis ante Carolinam Bullam: vt proinde tam turbulento reipubl. statu etiam coacti fuerint nonnulli Principes alia sibi Iudicia quærere. Certè hisce temporibus inductæ sunt & ciuitates multæ in similia Iudicia coniurare, vt pòst dicemus.

Adhuc magis ab ætatis Carolinæ moribus in eo recessum est, quòd plurimæ Principum controuersiæ & causæ sensim non tam Iudiciis illis, quàm armis & bellis fuerint agitatæ: iudicatum quoque pauci soluerint, nisi vi & armis reipubl. coacti. Cœpit autem vtrumque statim ex quo Germanicæ prouinciæ fuere Ducibus commissæ, Comitatus quoque & Ducatus tantùm non merè hæreditarii sunt facti. Ex eo enim munimenta & arces in Germania plurimæ à singulis Principibus, Comitibus & aliis exstrui cæperunt, & domi aucta est singulorum potentia, vsque adeò, vt viribus suis freti æqua iudicia ampliùs vix admitterent. Cumprimis verò inualuit post

labe-

labefactatam per Hildebrandum regiam potestatem; multò magis verò ab ætate Friderici II. Cæsaris: cum quo Regia auctoritas tantùm non tota concidit. Loquuntur sanè Historiæ Germanicæ iam à multis seculis penè nihil aliud quàm bella ciuilia Principum, summo argumento contemptæ Iudiciorum auctoritatis.

Non minùs illud quoque nouum est quod, vt in Reges ac Cæsares nostros, ita & in Principes seculares, profanorum negociorum, causâ iurisdictionem aliquam Papæ cæperint exercere. Sensim id ortum est, postquam Hildebrando auctore in immensum auctoritas Papalis excreuit. Ex eo enim in Principes illos non minùs atque in Cæsares excommunicationis fulmen ad causas prorsus alienas, vt & effectus antehac inauditos translatum est. Præterea verò & aliis occultis artibus tractæ sunt Principum causæ ad forum Papale, quarum meminit iam Fridericus II. Cæsar in epistola ad proceres & populum Galliæ, quam suis pro patre Guilielmo *Vindicis contra Bellarminum* inseruit Ioannes Barclaius *in epilogo.* Recensens enim illas iniurias quibus sese & alios Principes atque Reges credebat Cæsar iniquè affectos, mox addit. *Quodque quæstione siue dissensione, inter dominos & vassallos, seu inter duos nobiles & vicinos inuicem contendentes, prout assolet, emergente, prædicti summi Pontifices ad petitionem vnius partis tantummodò partes suas temporaliter interponunt, volendo ipsos inuitos in se compromittere, vel aliter ad concordiam coercere: & alligando se fidelibus contra dominos, aut vni de partibus suprà dictis, quod non priùs pacem cum aliis faciant, quàm alligatos sibi ponant in pace: recipiendo similiter promißionem de non faciendo pacem cum dominis à vassallis. Item in eo quod prædicti summi Pontifices, in præiudicium iurisdictionis, & honoris Regum, & Principum prædictorum, ad petitionem Clericorum, seu Laicorum, cognitionem causarum de rebus temporalibus, possessionibus feudalibus, seu burgensalicis, in Ecclesiastico foro tractandas recipiunt, & committunt.* Hæc Cæsar. Durasse verò illas artes etiam ad Maxiliani Cæsaris æuum, adeoque per multa secula, manifestum fit ex Grauaminibus secularium Principum Carolo V. Cæsare in comitiis Noribergensibus Adriano Papæ transmissis. Nonnunquam eiusmodi quid factum est & ipsorum Principum culpâ verentium ne in Cæsareo Iudicio causâ caderent, vt liquet exemplis Ludouici Palatini & Erici Lauuenburgici antè commemoratis.

Atque hæc quidem ita contigerunt. Non difficile autem est dictu etiam quare in hunc modum omnia euenerint, perpendentibus post regiam dignitatem & potentiam collabentem, ex aduerso increscentem magis magisque Principum aliorumque Ordinum vim domesticam, quàm parum habita fuerit ratio publici boni per multa secula, quamuè fuerit exigua Cæsarum existimatio. Tantùm nempe abfuit vt per Cæsares potuerit deliberari quæ ab antiquo Principibus competiit libertas, (cuius haud leuis pars fuit illa qua de nunc agimus Iudiciorum ratio) vt Cæsaribus nihil reluctantibus aut parum, potentiores quique Principum omnia Iudicia quasi euerterint bello & armis, sibi quiduis pro lubitu vindicantes, alii in arbitraria Iudicia consenserint, non implorata auctoritate reipublicæ. Quorum vt nihil ferendum est in republica bene constituta, ita nec in Germania contigisset vnquam, si reipublicæ, vt olim, sua auctoritas & vis mansisset salua. Eodem porrò vitio nutrita est Pontificum Romanorum audacia, in republ. tot modis scissa & lacera.

Quamuis autem hactenus ita sese hæc habuerint, Maximiliani tamen, Caroli V. & sequente ætate multùm mutauerunt. Vt enim *primùm* attingamus Papales conatus, non facilè quidem illi desierunt, dixeris tamen hodie fortassis illos è medio sublatos esse. Quæ felicitas Reipublicæ Protestantibus vnicè, vel certè potissimùm, ferenda est accepta. Nam quod etiam antehac factum diximus, Maximilianus quidem haud temerè permisit Principum laicorum causas ad Iudicium curiæ Romanæ trahi, quemadmodum liquet etiam ex rescripto ad Ordines Imperii anno 1505. cuius verba sunt: **Wir geben euch zuvernehmen/ daß wir den Probst/ Dechant vnd Capitel des Thumstiffts zu Trier gebeten haben / die Rechtßfertigung/damit sie dem Edlen vnsern vnd des Reichs neben getrewen Philips Grauen zu Firnburg zu Rom fürgenommen/ abzustellen vnd des heiligen Reichs Cammer richtern / als seinen ordentlichen Gericht begnügen zu lassen:** Tamen ex querelis aut Grauaminibus, vt vocant, Principum laicorum Germaniæ ex comitiis Noribergensibus curiæ Papali transmissorum anno 1522. manifestum est, quantùm ausi fuerint hac in re etiam tum Pontifices. Omninò merentur legi grauamina (ceu appellantur) nonum, decimum, vndecimum & duodecimum. Nec verò fuit horum finis antè quàm Laici Principes Protestantes, vt in aliis, ita & in hisce negotiis

gotiis Papali dominationi colla tandem subduxerunt. Quorum cùm numerus sit per Germaniam maior nec leuis potentia, fortassis ex eo iam & reliqui Protestantium partibus haud adscripti, vel ab ipsa Papali curia cæperunt mitiùs haberi atque æquiùs, aut verò ipsimet illi Principes libertati suæ aliorum exemplo rectiùs cauerunt.

Magno etiam Germaniæ bono factum *secundò* est (vt sublata Principum illa χειροδίκη, ab eo vsque tempore controuersiæ legitimis Iudiciis passim commissæ sint. Quamuis enim inueteratum malum, publica reipublicæ impotentiâ, atque singulorum Ordinum domi constituto robore subnixum, non ex voto potuerit eradicari, attamen & rectiùs quàm antehac aliquot seculis in Iudicia, Principibus consensum, & per bonas leges bellicis illis motibus obuiam itum est. Causam, quâ impulsi multi Principum ferociæ pristinæ nonnihil remiserunt, fortassis haud immeritò dixeris Vrbium Germanicarum vires, vt æmulas Principibus ita suppares, illa Maximiliani tempestate. Neque verò belligerantibus pro exspectatione fructus cedebat, quod à nummis minùs valerent, & munimenta potissima in potestate essent oppidanorum, valde pro incremento libertatis suæ laborantium. Ad hoc non potuit non prudentiores & æquiores quoq; Principum tædium capere tot bellorum ciuilium, quibus per aliquot centum annos miserè Germania omnis hic alibi euersa est. Flexi indubiè ad humaniora hæc instituta Principum animi haud leuiter fuerunt per Romani atque Canonici iuris peritos, qui à Maximiliani ætate consiliis reipublicæ passim per Germaniam sunt admoti: in aulis Principum antea regnantibus penè solis illiteratis ac militaris ordinis hominibus. Vt solet respublica sesehabere ad ingenium regentium.

Tertium id quoque planè nouo more cæpit, quod ipsimet Principes aut Cæsar ipsemet non ampliùs vacent diiudicandis controuersiis suis, vt antehac, sed omnem hanc curam in Romanorum legum peritos, plebeii licèt generis, ministros suos soleant reiicere. Cui rei mos patrius ab omni retrò æuo hactenus seruatus plurimùm aduersatur. Non potuit verò non hoc obtinere ex quo pro legibus patriis Romanæ atque Pontificiæ in Germania inualuerunt: quod ab ætate vsque Maximiliani quàm maximè cœpit. Neque verò fieri temerè poterit, vt Principes ipsi Romanum & Canonicum ius addiscant, quæ huius doctrinæ est prolixitas, & aulicæ educationis

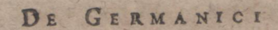
indulgentia. Vt taceam ingeniorum quæ nonnunquam est ruditatem, & alia studia, ad quæ cùm Principes omninò debeant institui, præripitur tempus addiscendo iuri Romano impendendum. Igitur ex quo non potuit in Principibus esse iuris peritia, ex eo coacti quoque iidem sunt Iudicia etiam maxima aliis committere. Secus quàm antehac solitum, cùm leges & consuetudines patrias nemo paulò intelligentior ignoraret, & pleraque ex æquo & bono componerentur.

Huic rei consequens est *quarta* mutatio circa diuturnitatem litium. Namque multùm profectò lites illæ Principum solito factæ sunt diuturniores, ex quo per alios & coram aliis quàm qui sunt sui ordinis litigare cæperunt. Quod ipsum ex parte accidit quasi necessitate quadam, partim vi nouarum legum, partim denique malitia causidicorum. Fieri etenim non potest, vt qui ministerio funguntur: possint perinde atque Principes ipsimet finire controuersias: quippe quibus circumscripta variis modis est agendi potestas, quæ in Principum litigantium ipsorummet liberrimo est arbitratu. Illud quoque ferè est ingenium aulæ, vt qui cupiditati subseruit dominantium primo loco sit, certè sit acceptior illo qui æqua consulit & moderata. Hinc adiguntur ministri tanquam vi quadam, ne gratiâ excidant, vt non tam quæ sunt æqua suadeant ac velint, quàm illa quæ placent, quamuis improbis, dominorum affectibus. Atqui æquitatis & moderationis viâ interclusâ necessum est iusto longiùs lites protrahi. Porrò vnà cum legibus Romanis, simul etiam ea in foro procedendi ratio, quæ Papali curiæ laudatur, opinionem accepit in Germania eximiæ prudentiæ pariter & æquitatis: eoque vt ad alias ita & ad Principum controuersias ceptam illam admoueri non est mirum. Est autem illa prolixa admodum, & plurimùm à prisca tot seculis recepta simplicitate diuersa. Iam verò constat quoque cùm aliunde tum ex querelis Ordinum Imperii publicis, iam tum seculo quinto decimo effusis, eo tempore quo leges Romanę ceperunt pedem in Germaniam inferre, artis tabulariæ quoque sparsam in mores nostros sementem, vberrimâ fruge breui diuitem: vt ne caueri quidem potuerit, quin & in Principum lites frequenter dispergerent sese pessimæ radicis surculi. Enim verò nonnunquam à sola illa mala arte, vt vulgò alias, ita & Principum controuersias maximas penè in infinitum protractas esse, nemo

mo Germanicarum rerum peritior negauerit.

Quinta mutatio contigit circa arbitraria Iudicia, quæ à nonnullis Principum fuisse constituta suprà diximus. Est autem illa non vniusmodi. Quum enim antehac non nisi apud paucos forsassis illa obtinuissent, nec tam auctoritate reipublicæ quàm ex Principum quorundam priuato instituto, quando Maximiliano Cæsare noua Iudiciorum ratio institueretur, & Principes quidem iudicarent sua interesse ut arbitraria Iudicia perirent, Cæsar verò restitutam nonnihil vellet suam, quam in summis illis causis diiudicandis obtinuerat quondam auctoritatem, placuit vt omnes Principum causæ, siquidem reus ita velit, coram arbitrariis Iudicibus à Cæsare in id confirmatis agerentur: data tamen venia appellandi à sententia ad summum Iudicium quod appellant Camerale. Itaque & leges multæ sunt conscriptæ de Iudiciis illis arbitrariis, quæ semigermanica voce vulgò *austrega* nuncupantur. Neque enim Principes primarii, & ilii quos Comites aut Barones dicimus. eandem vsurpant rationem Austregarum. Imò alia illa est atque alia, prout actor est aut summi aut medii, aut infimi ordinis aliquis. Qua de re legenda *Ordinatio Cameræ parte 2. tit. 2. & seqq.* ne alia nunc laudem in testimonium Comitiorum decreta.

QVamuis verò hoc modo possint videri Principes more antiquo experiri coram sui ordinis Iudicibus, reapse tamen nihil tale fit, quòd illi qui arbitrarii Iudices sunt lecti soleant delegare Iudicium suis ministris. Porrò etsi initiò omnes Principum causæ ad *Austregas* sint delatæ, tamen postea placuit coram hoc Iudicio non experiri circa omnes controuersias, sed pleraque negotia statim ad Cameram referre. Enumeratur illa parte secunda Ordinationis cameralis hoc ordine: Causæ fractæ pacis, causæ fiscales, causæ de constitutione religiosa, litigiosæ possessionis, pignorationum, mandatorum sine clausula, relaxationis ad effectum agendi, legis diffamari, denegatæ vel protractæ iustitiæ, appellationum denique omnes causæ hactenus coram austregis non agitari solitæ. Quo ipso liquet *Austregis* paucissima negotia relicta esse. Notandum praterea, definitum esse legibus, vt Iudicium *Austregæ* intra semestre, aut annale tempus finiatur, quo spacio [vt nunc sunt mores] lites paulò maioris momenti non possunt, certè non solent, expediri. Itaque etiam hoc modo fit vt Iudicium illud parum

vsus habeat. Accedit vlteriùs, magnis sumptibus Iudicium illud constare, ob munera in ministros iudicantium Principum ex more conferenda. Vt adeò in vniuersum *Austregarum* Iudicium expendens, vix possit aliter iudicare, quàm vel nihil vel admodum parum reipublicæ prodesse. Et verò falsum est quod nonnulli aiunt, institutum hoc Iudicium, quò etiam Principes habeant in suis negotiis multas instantias forenses, quoniam pleraque negotia etiam lege publica illi Iudicio sunt subducta.

Hinc *sextò* etiam hoc iam est nouo more introductum, vt tametsi Principes in prima instantia coram *austregis* experiantur, ferè nunquam ibi componantur controuersiæ, sed cùm aliàs, tum per appellationem ad Cameram Spirẽsem aut etiam ad Iudicium aulicum Cæsaris trahantur. Quod sanè multùm abit à pristinis moribus. Neque enim legas temerè, controuersiam aliquam Principum ab arbitrariis Iudiciis illis trãslatam olim fuisse ad Iudicium Cæsareum. Multò minùs legas talem aliquam controuersiam agitatam coram illo Cæsaris Iudicio quod Assessores habet, qui non tantùm plebeii generis, imò ne quidem Principum auctoritate constituti, quales tamen sunt Assessores Cameræ Spirensis. Obseruandum præterea est, quod legibus publicis & consensu omnium Ordinum sit quidem constitutum illud de Principum causis, vel statim in prima instantia, vel per prouocationem ad Iudicium Camerale deferendis, de iisdem autem Aulico Cæsaris tribunali committendis nunquam quicquam in Comitiis lege sit decretum. Vt ita hoc posterius niti tantùm consuetudine quadam, possit videri. Et sanè multùm hac de re, tanquam minùs legibus consentaneâ, conquesti sunt tum alii tum omnes illi qui in fœdus Correspondentia, quod appellarunt, fuere vniti.

Noua quoque *septimò* est illa, quam leges definiunt latas sententias exequendi ratio, si partes nolint iis vltrò obtemperare. Actum de ea primò omnium est in Coloniensibus comitiis anno seculi superioris duodecimo, & pòst in sequentibus multis. Visum verò est expedire, si, in decem circulos distributa Germaniâ, cuilibet exequendi illa auctoritas deferatur. Huc faciunt Comitiorum Coloniensium anni 1512. paragraphus: Vnd ob iemand: VVormatiensium anno 21. § Ob aber zu frischer That. Anno 22. So zu frischer &c. Hinc in singulis circulis leges postea latæ sunt de modo executionum,

tionum, quæ num perinde omnes reipublicæ expediant haud abs re fortaßis quis dubitet. Cæterùm nec adferre huc licet illas, nec heic sub examen vocare, ob multitudinem & varietatem. Quamuis verò hæc ita sint definita, attamen legibus illis sese non teneri Cæsarum nonnulli sunt professi. Sic iam anno 1607. Rudolphus Cæsar rescribi fecit: Daß ihre Mai. weder an des Reichs Executions Ordnung oder Kreis verfassung / noch sonsten dahin gebunden sein/ daß zu Exequirũg der Kay. Vrtheil sonsten kein Mittel vorgenommen werden möge / dann allein mit desienigen Kreiß Obristen zuthun/ darunter die condemnirte gesessen/ sonder sie hetten zu erhaltung Rechtens auch wol auff andere weis in alweg zuschliessen. Idem Cæsar proscriptionem Donauuertensis Vrbis non per Sueuici circuli Ordines sed per Bauariæ Ducem executioni mandauit. Ex aduerso tamen hoc tanquam iniuriosum reipubl. & iniquum multi Principum proclamauerunt. An verò nunc hæc res sit composita satis dubito. Vt proinde in tam magni momenti negocio videatur respubl. fluctuare.

Præ aliis maximi ponderis est mutatio *septima*: quod nempe Cæsares à centum iam annis cæperint de Principum feudalibus bonis maximis, imò vita & omni fortuna, decernere, non tantùm non audita aliorum Principum, vt Parium curiæ, sententiâ, sed ne quidem in Iudicio aliquo per Principum delegatos constituto. Sic Carolus V. Ioannem Fridericum Saxonem & Philippum Landgrauium proscripsit, illum captum etiam capitis damnauit. Idem anno 1543. solus decidit litem inter Landgrauium & Nassouiæ Comitem de ditione Cattorum, quę sententia tamen pòst est rescissa. Vtque exempla similia non extent Cæsare Ferdinando I. & Maximiliano II. Rudolphus tamen in turbis Argentoratensibus anno 1602. intentauit proscriptionis fulmen Christiano Holsatiæ Duci Argentoratensis Episcopatus vicedecano: in causa Iuliacensi aliis Principibus potissimi ordinis idem est minitatus: causam illam, quę vertebatur circa Ducatus hos & multos Comitatus ad sui vnius Iudiciũ attrahens. Neque verò non etiam à Principibus aliquot est hoc probatum. Etsi enim *Vniti*, qui appellabantur, ad priscam consuetudinem prouocarent, agnouit tamen hoc solitarium summum Cæsaris Iudicium Christianus II. Elector, agnouerunt qui Pragę aderant anno 1610.

qui Pragæ aderant anno 1610. Principes Germanici magnę auctoritatis, nisi quòd consultum crederent, vt Cæsar, remouendæ inuidię ergò, etiam Principes aliquot in consilium vocaret. Neque Cęsar admisit Principes Iudicii Pares nisi hac addita expressa cautela: Das sich sonsten auff diesen solchen Fall niemand zuberuffen oder solches in consequētiā zu ziehen habe. Porrò etiam anno 1613. in ipsis Comitiis Ratisbonēsibus reiecta fuit Hassi Cassellēsis aduersus Hassum Darmstadenem Petitio de Principibus Iudicio assessoribus dandis in controuersia de Marburgensi ditione, litis cōtestatione partibus iniuncta coràm vno Cæsare, vt & solus Cæsar Ferdinandus II. tulit sententiam ann. 1623. Kal. Aprilis. Iam ante illum in negotio de Grubenhagensi ditione solus Matthias pronunciauerat: & ipse Ferdinandus anno 1622. tulerat sententiam in causa hæredum Edouuardi Fortunati contra Georgium Fridericum Marchionem Badensem, reiecta appellatione quam is à Cæsare malè informato ad eundem meliùs informandum, & ad Imperii Ordines, opposuerat. Ab eodem porrò felicis memoriæ Cæsare Ferdinando solo multos Principes proscriptos & omnibus fortunis suis exutos esse, aliis vicissim in gratiam itidem solo ipsius nutu receptis notum in vulgus est. Nec tamen ab Ordinibus regni querelas temerè audias fusas esse violatæ hoc ipso suæ libertatis. Vt proinde Iudicia illa iam quidem sint tantùm non παμβασιλικά, quæ antè aristocraticum regimen sapiebant. Quomodo hodieque sese habent Iudicia de capite & omnibus fortunis Nobilium Ordinum in Dania ac Polonia: vt quæ ad sola Comitia pertineant. Publicâ Ordinum omnium lege mutatum esse pristinum morem nescio an liceat affirmare. Nam quod *parte 2. ordinat. Cameral. tit. 7.* scribitur, Cæsari reseruatum Iudicium lite orta de Principatibus, id possit accipi ex vsu veteris formulæ: eodem enim modo loquuti iam olim sunt Cæsares, nec tamen vnquam exclusi à Iudiciis illis Pares curiæ h. e. Principes ipsi, quasi nihil aliud significetur, quàm ad Iudicium aulicum aut Camerale, constitutum ex personis infra dignitatem Principum positis, non pertinere lites de Principatibus, sed ad Cæsarem ac curiæ Pares. Quemadmodum illa verba iam interpretati sumus antè. Sanè alias causas introducti noui illius moris reddere fortassis haud fuerit in difficili.

Verùm

Verùm de Iudiciis Principum secularium satis. Iudicia attinentia EPISCOPORVM ac Metropolitanorum causas personales plurimùm quoque à Carolinis institutis discesserunt. Scilicet prætextu Sardicensis canonis causas tantùm non eiusmodi omnes singulari artificio ad sese traxerunt Romani Papę, summa cum iniuriâ, & totius reipublicę pariter, & singulatim metropolitanorum, vtpote qui tandem ferè ab omnibus huiusmodi Iudiciis fuere seclusi, non sine Episcoporum demum aliorumque litigantium maximo incommodo, quòd procul extra prouinciam, & quidem Romę, cogerentur litigare sumptibus maximis, in foro cùm calumniis summè obnoxio tum ad quęuis vendibili. Neque verò non tantùm nullam quamuis iniquissimam appellationem reiecerunt Papę, sed & citra appellationem, & pręter Episcoporum ipsorummet voluntatem, sui Iudicii fecerunt causas Episcopales, easque nouo exemplo Romam pertraxerunt. Cœperunt autem hæc quasi per gradus. Namque in synodis etiam auctoritate regia iam decisas causas vnà cum partibus Romam vocauit iam Nicolaus Primus Hildebrandinę hæreseos metator. Cùm Romam venissent quàm iniquo sint Iudicio circumuenti Guntherus & Theodogutho Episcopi Belgici, liquet ex communi querela quam post Auentinum & Flacium etiam Baronius ex Annalibus Francicis Pithœanis refert. Nicolai successor Hincmari Laudunensis causam, euocato actore & reo, Romæ itidem voluit definire, verùm Carolo Caluo regi & Belgii Episcopis etiam hoc meritò insolens tum est visum. Quoniã scilicet hactenus obtinuerat, more Sardicensibus etiam patribus probato, vt causa etiam per appellationem ad Papam deuoluta, nõ nisi in prouincia in qua erat nata, per Episcopos & Papales vicarios decideretur. Inter Hildebrandi dictatus est: *Quod maiores causæ cuiuscunque Ecclesiæ ad illum referri debeant.* Est autem illud sequenti tempestate strenuè obseruatum, atque ita penè omnes illæ de quibus agimus Episcoporum causæ, Metropolitanorum & prouincialium Synodorum Iudiciis subductæ sunt: in iisdem est dictatibus: *Quod Papa solus possit Episcopos deponere & reconciliare.* Quo itidem omnibus synodalibus & regiis Episcoporum damnationibus detrahitur. Quod ipsum adhuc magis fit apertè in dictatu illo: *Quod absque Synodali conuentu possit Episcopos deponere & reconciliare.* Sed hac de re paulò pòst clariùs.

Præterea, vt alii Clerici, ita & Episcopi atque Archiepiscopi sub-

ducti iurisdictioni reipublicæ in vnius fermè Papæ imperium concesserunt. Princeps omnem regiam potestatem à suis ceruicibus remouit Hildebrandus aut Gregorius septimus Papa, & quidem ita vt pariter reliquum clerum, contra morem antiquum, subtraheret laicorum imperio, quo sibi tamen eos subiiceret. Huic enim [verba sunt Onuphrii Panuinii] *cùm omnes Latinæ Ecclesiæ, tum præcipue Romana, acceptum referre debet, quod libera sit, & ab Imperatorum manu eruta.* Ex eo sanè auditæ demum illæ voces sunt: Clericos omni iurisdictioni laicorum esse exemptos, & quidem iure diuino. Quod vsque adeò arrisit sequioris æui hominibus, vt ex eo tempore paucissimi libertatem clericorum tulerint acceptam Principum benignitati. Ita quoque apertè in canones Ecclesiasticos translatum est, vt Bellarminus, qui humano iuri primùm adscripsit illam libertatem, pòst mutatâ sententia, auctoritate canonum illorum commotus, concesserit in partes aduersas, vti videre est *l. de clericis edit. Venet.* 1599. & in iis quæ aduersus Ioannem Marsilium, Paulum Seruitam aliosque Venetos Theologos disputauit. Paucis post Hildebrandum annis in Concilio Vrbanus Papa (teste Florentio Vigorniense in Chronico anno 1121.) eos anathemate percutiens, qui pro impetrandis Ecclesiasticis honoribus laicorum fiunt homines aut vasalli, dixit: *Nimis execrabile videri, vt manus quæ in tantam eminentiam excreuerunt, vt [quod nulli angelorum concessum] Deum cuncta creantem suo signaculo creent, & eundem ipsum pro redemptione & salute totius mundi summi Dei Patris obtutui offerant, in hanc ignominiam dedantur, vt ancillæ fiant earum manuum, quæ die ac nocte obscænis contactibus inquinantur, siue rapinæ ac iniustæ sanguinum effusioni addictæ commaculantur.* Quæ verba quàm sint in Reges ac Principes iniuriosa, facilè videre est, quibusue argumentis imperium Principum Papæ & Episcopi detrectauerint.

Quamuis verò ea sit Papæ mens & multorum aliorum, tamen non statim ab Hildebrando idipsum Reipublicæ est persuasum. Narrat sanè Otto Frisingensis *l. 1 de reb. Friderici c. 62.* dissidentibus Traiectinis de Episcopi electione, Regem Conradum ex Frisingensis & Misnensis Episcoporum sententia rem omnem iudicandam suscepisse, parte autem altera prouocante à Cæsare ad Papam, illam maiestatis læsæ damnatam, imò Traiectenses hac de causa grandi pecuniâ esse mulctatos tradit idem Otto *l. 2. c. 4.* Eiusdem

de

de Friderico I. hæc verba sunt l. 2. c. 9. *Rex in proximo Pascha Badenberg coronam gestans, duos Cardinales, videlicet Bernardum presbyterum, & Gregorium diaconum, ad depositionem quorundam Episcoporum ab Apostolica sede destinatos, secum habuit. Proximam dehinc Pentecosten Vormatiæ feriam, Henricum Moguntinæ sedis Archiepiscopum, virum pro distractione ecclesiæ suæ frequenter correptum, nec correctum, per eosdem Cardinales deposuit, ac Arnaldum Cancellarium suum per quorundam ex clero & populo, qui illuc venerant, electionem ei subrogauit. Iidem etiam Cardinales, permissu Principis, Burckardum Eistetensem senio grauem, de inutilitate causantes, itidem submouêre. Dumque post hæc in Magdeburgensem & quosdam alios sententiam ferre cogitarent, à Principe inhibiti, & ad propria redire iussi sunt.* Hæc Otto. Idem porrò Fridericus Cardinalem alium Roma missum Magdeburgensis negotii causâ repulit, vt legitur c. 10. quin & Vlricum Halberstadensem Episcopum, quòd tributum sibi in Italiam exercitum ducenti non persoluisset, Hartuuicum quoque Bremensem, qui iussus Cæsarem in Italiam subsequi id neglexerat, maiestatis damnauit in conuentu Procerum, prædiis eorum in fiscum Imperialem relatis, teste Ottone cap. 12. Contentionem quoque cleri Coloniensis auditis partibus finiuit, vt idem Otto narrat c. 31. & 32. Ex quibus sanè manifestũ est, non ex sententia Dictatuum Hildebrandinorum Cæsares statim omne de Episcopis Iudicium Papæ permisisse, sed quemadmodũ eorum institutionem, ita & depositionem, sui ex parte iuris existimasse. Adeoque vt Metropolitanorum Synodalia Iudicia quidem non habuerint ampliùs locum, non in vnius tamen Papæ iurisdictionem Episcopi tum quidem transierunt. Verumtamen videtur non multò pòst etiam hac parte præualuisse autoritatem Papalem, præsertim posteaquam Fridericus II. Cæsar adolescens & sub tutela Honorii Papæ inductus à tutore constitutionem, *de libertate clericorum* promulgauit, simulque in Germaniam Ius Decretale Pontificum malum pedem intulit. Etsi enim multa ex voto non successerint clero per Germaniam, & Fridericus ipsemet iam adultior licentiam clero indultam rursùm circumciderit [quo nomine inter alia anathemate Cæsarem ferire non dubitarunt Papæ] non tamen post Fridericum illum secundum quisquam Episcoporum à Cæsare & Ordinibus dignitate motus fortassis est, cùm ex aduerso satis multi id passi sint tantùm vi sententiæ Papalis. Vix legas

ex eo tempore, quenquam Episcoporum secularis causæ ergò ante Maximilianum in Germaniæ Iudiciis conuentum esse, tantum abest vt id factum sit sacri delicti nomine: cùm tamen Carolus Magnus ipsemet Felicis & Elipandi causam fecerit in præsentiâ suâ Francofurti per synodum definiri.

Post Maximilianum Carolus V. prisca reipublicæ iura feliciùs cœpit vindicare. Namque & de causis ipsam religionem attinentibus multa pro re natâ constituit, ægrè licet ferentibus Papis, imò Cæsarem grauiter obiurgantibus: cuiusmodi increpatoria epistola Pauli III. in medio versatur. Cùm etiam Ioannes Episcopus Hildesheimensis, contra leges pacis publicæ, impetum fecisset in Brunsuicenses Duces, proscriptus est à Cæsare anno 1521. ex decreto Ordinum Imperii, & Brunsuicensibus Ducibus bona Episcopo erepta in feudum sunt concessa. Cùm porrò Papæ Iudicio causam hanc submisisset Episcopus, & Romæ spolii damnati essent Duces anno 1540. per Paulum III. tamen sententiam illam Papalem minimè admisit Cæsar, licet aliquoties ab ipsomet Papa rogatus, sed tandem Cameræ Spirensi anno 1548. rem omnem ex sententia Ordinum remisit. Per Attrebatensem quid Episcopo Hildesheimensi, restitutionem ex auctoritate Papalis sententiæ petenti, anno 1547. responderi iusserit, memoratu dignum est testem ipsum Episcopum audire: *Quod sacra Cæsarea Maiestas, posteaquam ex relatione ipsius, & aliorum dominorum Doctorum consiliariorum suæ Maiest. vnanimi voto & sententia, cognouisset & intellexisset, quod Papalis sententia restitutoria mea maximè in hoc fundata esset, quod Bannum Imperiale Cameral. contra Ioannem Episcopum Hildensemensem prædecessorem meum per Maiestat. suam latum, inualidum esse cognouisset, vigore tamen cuius auctoritate suæ Maiest. Duces Brunsuicenses prædicti bona Ecclesiæ Hildensemensis inuasissent & illa occupassent*, & *quod non spectaret neque pertineret ad summum Pontificem Paulum & sedem Apostolicam super validitate & inualiditate banni sui Imperialis disputare, neque de illo cognoscere haberet. Et idcirco ex defectu iurisdictionis sententia restitutoria Papalis etiam Consistorialis prædicta nihil & nullius momenti esset, & Maiest. sua illam non ad vnum pilum æstimaret, neque pluris vno pilo haberet ac faceret.* Eadem verba sæpiùs leguntur repetita in publico instrumento, vti vocant, Episcopi rogatu à tabellione conscripto. Idem porrò Carolus Cæsar Hermannum Archiepiscopum Coloniensem anno

anno 1545. nouantem nonnulla circa religionem receptam citauit ad dicendam coràm sese causam, interim ne quid moueat iubens, vtque id quod erat motum in pristinum restitueret: non exspectata sententia Papæ, eundem loco etiam mouit, quò tamen Papæ quoque consensus accessit. Vnde manifestum est Carolum existimasse etiam in merè Ecclesiasticis suo Imperio Episcopos subiectos esse. Notum prætєrea est, iniectas esse manus à Ferdinando II. Cæsare cùm in Cardinalem Cleselium, tum in Archiepiscopum Treuirensem: quale facinus anathemate solet ferire curiæ Papalis bulla cænæ dominicæ. Verùm enim verò haud facilè tamen dixeris, eandem esse hodie sententiam & Proceribus Germaniæ qui maiorum religionem tuentur, quod clerici nempe nostri non sint exempti ampliùs in personalibus causis à foro Cæsaris & reipublicæ. Namque eius partis Theologi pariter & Canonistæ ab ipso iure diuino libertatem istam atque exemptionem vulgò deriuant, idque propalam & ore & scriptis defendunt. Quî aliud verò sentiant illi qui sunt ex horum ludis profecti? Ad hoc non dubitauit Camera Spirensis anno 1629. sententiam olim à Carolo V. in Episcopum Hildesheimensem latam [quantùm videtur] eo nomine rescindere, quòd Cæsar Episcopum non potuerit proscribere, eoque pronunciauit pro sententia Papali: quo vtique fit manifestum etiam ex illius maximi tribunalis mente Cæsari non competere in Episcopos iurisdictionem. Cæterùm prorsus alia & planè vetera illa de reipubl. auctoritate etiam in Clerum placent, imò mordicùs propugnantur ab Ordinibus Protestantium partis. Vt proinde in tanti momenti negotio videatur Respublica quasi in ancipiti hactenus collocata.

Notum præterea est, seculo tertio decimo præcipuè inuectam esse auctoritate Pontificia, vnà cum legibus nouis Papalibus, in Ecclesiam Christianam impeditam illam & perplexam procedendi in foro rationem, quæ pòst fermè, vbicunque & Romanum ius receptum est, in omnia etiam secularia fora sese penetrauit. Non est instituti nostri iniquitatem illius ex merito describere: præsertim quum nemini non liqueat, illam omnibus actoribus maximè aduersam, reis nimiùm plerumque fauere, Iudicia verò debeant ex æquo vtrique parti esse vtilia, facile etiam sit obseruatu, ne quidem in reorum gratiam institutum esse illum processum, vtut ist hâc

ſpecie ſoleat commendari, ſed quò Iudiciis ex multitudine & diuturnitate litium creſcat auctoritas pariter & inſigne lucrum, adeoque vel maximè ita omnia conſtituta eſſe, vt curia Romana omne genus litium ad ſe trahere, & homines auro poſſit emungere. Cuiuſmodicunque verò illa ſit procedendi ratio, iam à ſeculo tertiodecimo in fora & negotia Epiſcopalia certè inſinuauit ſeſe. Quod ipſum quanto Germaniæ malo factum ſit, ſatis eſt ex vnico Conradi Vrſpergenſis teſtimonio perdiſcere, qui ipſo illo tempore vixit. Cùm enim narraſſet Ottonem IV. electum eſſe Regem aduerſus Philippum, in hæc verba prorumpit: *Facta eſt hæc abuſio, vt fieret quaſi portentum multarum abuſionum, quæ ſubſecutæ ſunt in terris. Vix enim remanſit aliquis epiſcopatus, ſiue dignitas eccleſiaſtica, vel etiam parrochialis* Eccleſia, *quæ non fieret litigioſa, & Romam deduceretur ipſa cauſa, ſed non manu vacua. Gaude mater noſtra Roma, quoniam aperiuntur cataractæ theſaurorum in terra, vt ad te confluant riui & aggeres nummorum in magna copia. Lætare ſuper iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompenſationem tantorum malorum datur tibi precium, &c. Ad te trahit homines, non ipſorum deuotio, aut pura conſcientia, ſed ſcelerum multiplicium perpetratio, & litium deciſio precio comparata.*

Antequam ab Epiſcopis abeamus, nonnihil etiam de Iudiciis Epiſcopalium bonorum adiiciendum eſt. Illa olim non niſi ad laicorum Aduocatorum & porrò Regium forum pertinuiſſe ex iis quę antè attulimus eſt manifeſtum. Etiam proximis ſeculis ſubducta eſſe bona illa Iudiciis ordinariis Principum & Comitum, liquidò patet, cùm aliunde tum ex tabulis priuilegiorum Regiorum Epiſcopis conceſſorum, quales ab Ottonibus, Henricis, aliiſque Cæſaribus editæ etiamnum ſuperſunt ſatis multæ. Attamen etiam ſic omnia bona manſerunt in Aduocatorum cura, vtut longè ampliſſima illa fuerint paucis exceptis, & quidem vſque ad Fridericum ſecundum, paucis inquam exceptis. Videtur enim iam tum Ottonum ætate Ducum dignitas & potentia nonnullis Epiſcopis, Moguntino ſcilicet, Colonienſi, & VVirzeburgenſi conceſſa, adeoque plena bonorum adminiſtratio, imò ſecularis (vti vocant) in populum ſubditum iuriſdictio: Reliquis autem Epiſcopis fortè omnibus ſui manſerunt Aduocati. Et quidem dare illos Regii iuris fuit: more iam Carolina ætate recepto, vt liquet ex *capit. 13. lib. V. & c. 303. lib. VII.*

VII. *apud Ansegisum.* Quamuis enim Vrbanus III. ann. 1186. teste Baronio grauiter laborauit in id, vti liceret ipsismet Episcopis Aduocatos adsciscere, ius tamen Regium superauit vsque ad Frideric. secundum. Atque hic quidem possit videri omninò iure illo cessisse statim Imperii initio, verbis bullæ suæ quã habet Goldastus Statut. Imper. fol. 73. & 74. *Omnia nos spiritualia vobis & altarum Ecclesiarum Prælatis relinquimus liberè disponenda, vt quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ Dei Deo, recta distributione reddantur.* Fortè tamen verba illa alio sunt sensu accipienda. At post Fridericum illum certius est id iuris Episcopos tantùm non omnes paulatim impetrasse. Facit huc Vilhelmi Cæsaris priuilegium Mindensi Episcopo concessum, quod legitur in Chronico Mindensi à Pistorio edito: *VVilhelmus Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, &c. Cùm venerabilis V. VVedkindus, Ecclesiæ Mindensis Præpositus, dilectus consanguineus & Capellanus noster &c. à Decano & Capitulo eiusdem Ecclesiæ, &c. in Episcopum & pastorem vnanimiter electus, ne bona eiusdem Ecclesiæ, quam in nostram & & Imperii protectionem recipimus specialem, hostili lacerentur incursu, & improborum insultibus dissipentur, regalia & administrationem bonorum temporalium ipsius Ecclesiæ sibi concedimus, de benignitate regiæ Maiestatis, vt de cætero tanquam Princeps Imperii, bona ipsius Ecclesiæ administret, ordinet, dispenset, prout meliùs ad vtilitatem Ecclesiæ videtur expedire, &c. Datum Brunsuig. VI. Idus Septembr. anno* Domini 1253. Ex eo sanè plerique Episcopi excussis suis Aduocatis ipsi cæperunt secularia quoque Iudicia & Administrationem bonorum suorum exercere. Quod ipsum quantùm malorum & Ecclesiæ & Reipubl. Germanicæ attulerit, non est huius loci exponere.

Pleraque porrò bona Episcoporum oneribus publicis, haud secus atque alia laicorum, fuisse vsque ad Friderici II. ætatem obnoxia per totam Germaniam, & hactenus ignoratam diuinam scilicet illam clericalium diuitiarum ab oneribus reipublicæ immunitatem, probatu facillimum est. Quare ad illud sanè vsque tempus nemo etiam dubitauit controuersias de Episcopalibus bonis ad laicorum Aduocatorum, vel Regium, forum pertinere. Neque enim temerè reperias exemplum aliquod contrarii conatus, nisi quod curia Romana post Hildebrandum mussitare illa cæperit. Vsque adeò profectò id verum est, vt Fridericus I. Secundi auus, frustrà conquerente Papa Adriano, ab ipsius Papæ bonis per Italiam pu-

ca tributa Reipublicæ non popoſcerit tantùm,ſed etiam exhiberi ſibi fecerit. Qua de re omninò legendus Radeuicus *l.de rebus geſt. Friderici* 4.*cap*,34.vbi Bambergenſis Epiſcopus ſcribit à Papæ Nunciis Cæſari propoſitum inter alia: *de dominicalibus Apoſtolici fodrum non eſſe colligendum,niſi tempore ſuſcipiendæ coronæ.* Poſteaquam verò Fridericus II. inductus eſt,leuare iſtis oneribus clericorum bona, non multò pòſt laboratum eſt , cùm ab Epiſcopis & reliquo clero, tùm à Papa Romano,& quidem ſummâ eſt operâ laboratum, vt omnia bona foro etiam laico totius Reipublicæ eximerentur. Neque verò Fridericus quid aliud quàm hoc tantùm dixerat,quod inſertum eſt titulo *Codicis Iuſtinianei libri* 1.*tertio de Epiſcopis & clericis l*.33. quod ipſum nihil aliud eſt quàm confirmatio Imperialium & canonicarum ſanctionum , quæ exemptionem à Iudicio ſummo Reipublicæ non admittunt. Adeoque præter mentem Imperatoris nimis prolata eſt interpretatio. Ne quidem videtur ille voluiſſe ſimpliciter ab omnibus oneribus exempta clericorum bona , ſed tantùm ab iis quæ Principes aut oppidani laici ex more illis imponebant. Ita enim ſonant verba *l.*2.eiuſdem tituli: *Item nulla communitas,vel perſona publica,vel priuata collectas vel exactiones , angarias vel parangarias Eccleſiis,vel aliis piis locis,aut Eccleſiaſticis perſonis,imponere,aut inuadere Eccleſiaſtica bona,præſumant.* Exigente autem Reipubl.vſu non deſiit ipſemet feudalibus & patrimonialibus clericorum bonis onera hactenus ſueta imponere. Eoque Gregorio IX. ipſum accuſanti *De talliis & exactionibus,quòd contra formam pacis ab Eccleſiis, & monaſteriis extorqueantur,*reſpondit teſte Matthæo Pariſienſi: *Talliæ & collectiones clericis & perſonis Eccleſiaſticis non pro Eccleſiaſticis rebus,ſed pro feudalibus,imponuntur,ſecundum quod eſt ius commune,& obtinet vbique per Orbem.* Qua de re aliàs latiùs.

Quamuis verò ad hunc modum ab antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus habuerint ſeſe bona,vt aliorum clericorum,ita & Epiſcopalia , tamen à Friderici ætate cœperunt illa trahi,à Papa cumprimis & Epiſcopis,ad ſolius Eccleſiaſtici, adeoque Papalis,fori iuriſdictionem.In eam ſententiam ſanè non vnus extat canon Pontificii iuris poſt Fridericum latus. Multi quoque Canoniſtæ eandem ſententiam mordicùs defendunt. Non deſunt tamen, nec defuerunt vnquam doctores qui pro ſeculari iuriſdictione ſaltem in feudalia bona Epiſcoporum acriter certauerunt. Nonnulli quoque

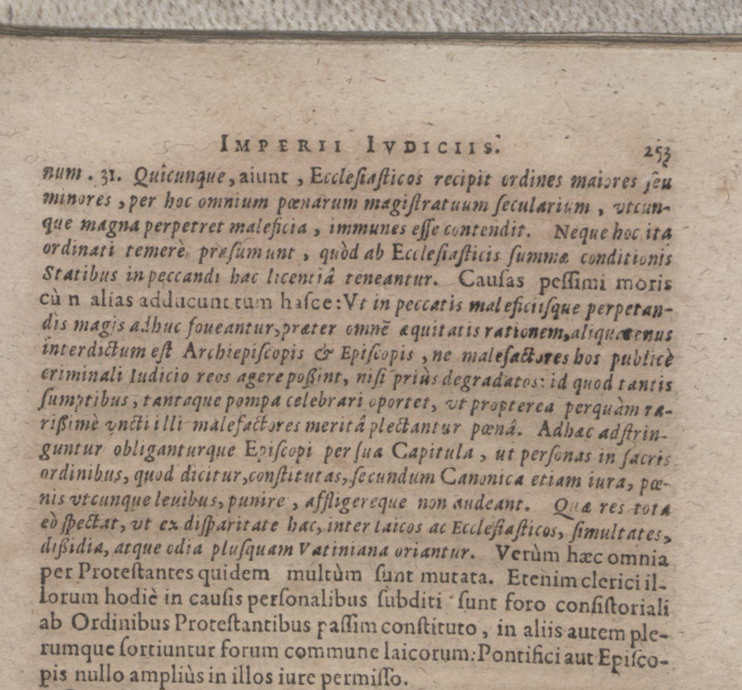
Imperatorum partes suas iuerunt defensum satis gnauiter. Apud Goldastum tomo II. Const. Imperial. p. 86. & 87. extat rescriptum Ludouici IV ad Magistratum & Fratres Ordinis Teutonici: *ne fideles Imperii coram alio Iudicio Ecclesiastico vel seculari, quàm Imperiali, ratione bonorum ab Imperatore collat.. - n respondeant.* Friderici III. Cæsaris literæ quibus anno 1476. interdixit Halberstadensi Episcopo appellatione ad Papam à sententia Cæsarea lata de pago Detfort, sunt in medio productæ in opere cui titulus: In sachen Braũschweig *contra* Hildesheim *remissionis* Außfürliche *Relation* vnd Bericht *pag.* 359. Eoque ferè nunc obtinet in Germania, vt solus Imperator ratione bonorum feudalium & regalium iurisdictionem in Episcopos exerceat, si pacem publicam violauerint, eos etiam condemnet, teste Gaillio *l.1. de pace publica cap.1. n.13. c.8. n.8.* prouocetur etiam à sententia Archiepiscopi vel Episcopi, non ad Pontificem, verùm ad Cameram, eodem teste *l.1. observ.30. n.1. & 2.* De illa reipublicæ iurisdictione in regalia & bona temporalia Episcoporum quædam, & in leges publicas *Ordinat. Cameral. p.2. tit.7.* recepta sunt. Multùm tamen vereor vt iurisdictioni Cæsareæ satis vel hac ratione sit cautum.

In hunc modum sese Episcoporum habet forum. MONACHI [vt de iis hic aliquid addamus] etsi omnes Carolino æuo fuerint, proximè quoad personalia sub Episcoporum cuiuscunque diœceseos iurisdictione Ecclesiastica, tamen sequentibus seculis etiam hac in re multa facta est mutatio. Etenim & antiquorum monasteriorum nonnulla auctoritate Papali Episcoporum iurisdictioni sunt subducta, solique Papæ subdita: noui mendicantium monachorum Ordines circa seculum tertiumdecimum, vt & sequente tempestate, instituti, liberi prorsus ab omni Episcopali iurisdictione, adeoque suis proximè Prouincialibus & Generalibus, demumque vni Pontifici, subiecti. Neque verò laicorum aliquam in se potestatem id genus hominum in personalibus quidem causis dudum voluit agnoscere. Quàuis enim protestantium Principes, si quos alunt, in numero eos habeant reliquorum subditorum: inter alios tamen idem minimè obseruatur: licet haud dixerim nusquam obseruari. Vt proinde ne hæc quidem iurisdictionis ratio certa sit & vniusmodi per Germaniam, baud leui profectò reipublicæ malo, in tanta vtriusque sexûs τῶν ἀσκητῶν siue otiosorum multitudine.

Bona Monachalia Iurisdictionem suam non minùs atque Episcopalia mutauerunt. Illa iam tum circa initia sua, Carolina regnante familiâ, subducta esse ordinariis Comitum & Principum, & commissa Aduocatis, liquidò apparet ex ipsis antiquissimis tabulis fundationum quas appellant. Cæterùm sequentibus temporibus Aduocatorum Iudiciis Monasteriorum multorum bona sunt erepta, partim vi per Pontifices Romanos, partim grandi ære dato, aut simili aliquo contractu. De Priore exstat querela Principum Germaniæ inter centum grauamina *n.13. Insuper & hoc moliuntur summi Pontifices monasteria aliquot eximendo, vt ab Episcoporum, eorum scilicet* Ordinariis, *ac Defensorum Protectorumque aliorum iurisdictione ita exempti, reddantur immunes, immediateque subiaceant sedi Apostolicæ. Quæ res non tantùm prædictis ipsorum Ordinariis ac Defensoribus, sed & toti* Romano Imperio *cedit in iacturam, tum quando collatio pecuniaria pro Imperii necessitate viritim Imperii Statibus indicitur. Ita enim fit, vt ipsi per se ab oneribus publicis exempti immunitate suâ gaudeant, &c.* De posteriori præclarè disserit Ioachimus Vadianus *l.2.dd. collegiis & monaster. fol.* 103. & quidem de monasterio VValkenrithensi notat Eckstormius in Chronico *p.*81. Ottonem IV. Cæsarem resignatam sibi à Comite Hohensteinensi Aduocatiam in villâ Rhoda, cum omni iure monasterio contulisse, *p. item* 91. *Pro Aduocatia quam Comites Honstenii ab Imperio in feudo habebant, Monasterium ipsis numerauit* 36. *argenti marcas.* Quamvis autem multa monasteria nacta sint in sua iurisdionem, mulcta tamen sub Aduocatis suis relicta: bona quoque non nisi paucorum ab oneribus publicis immunitatem acceperunt. Eóque hodiè per Germaniam iurisdictionis ratio in monasteriorum siue personas siue bona varia est: alibi nempe multùm ex veteri more, alibi multùm ex recenti trahens. Quin ipsa suprema iurisdictio in controuersiis bonorum cænobiticorum hodieque alicubi ad Papas trahitur, vtut Cæsares obnitantur.

CLERICOS alios quod attinet manserunt illi quidem vsque ad Protestantium tempora sub Episcoporum & Archiepiscoporum iurisdictione, neque nisi cognita sententia Iudici seculari, gladio fortè puniendi, sunt traditi, more sanè dudum recepto: acciderunt tamen quæ ipsis penè impunitatem peccandi dedere. Quade re grauiter conquesti sunt Principes Germaniæ in Grauaminibus

num.

num. 31. *Quicunque*, aiunt, *Ecclesiasticos recipit ordines maiores seu minores, per hoc omnium pœnarum magistratuum secularium, vtcunque magna perpetret maleficia, immunes esse contendit. Neque hoc ita ordinati temerè præsumunt, quòd ab Ecclesiasticis summæ conditionis Statibus in peccandi hac licentiâ teneantur.* Causas pessimi moris cùm alias adducunt tum hasce: *Vt in peccatis maleficiisque perpetandis magis adhuc foueantur, præter omnē æquitatis rationem, aliquatenus interdictum est Archiepiscopis & Episcopis, ne malefactores hos publicè criminali Iudicio reos agere possint, nisi priùs degradatos: id quod tantis sumptibus, tantaque pompa celebrari oportet, vt propterea perquàm rarissimè vncti illi malefactores meritâ plectantur pœnâ. Adhac adstringuntur obliganturque Episcopi per sua Capitula, ut personas in sacris ordinibus, quod dicitur, constitutas, secundum Canonica etiam iura, pœnis vtcunque leuibus, punire, affligereque non audeant. Quæ res tota eò spectat, vt ex disparitate hac, inter laicos ac Ecclesiasticos, simultates, dissidia, atque odia plusquam Vatiniana oriantur.* Verùm hæc omnia per Protestantes quidem multùm sunt mutata. Etenim clerici illorum hodiè in causis personalibus subditi sunt foro consistoriali ab Ordinibus Protestantibus passim constituto, in aliis autem plerumque sortiuntur forum commune laicorum: Pontifici aut Episcopis nullo ampliùs in illos iure permisso.

PORRÒ etiam quæ in laicos sacro Ordini iam olim competiit sancta iurisdictio multùm mutauit pristini moris. Quum enim olim secundum priscæ Ecclesiæ canones causæ illæ spirituales laicorum in singulis prouinciis per sacerdotes & Episcopos vel Archiepiscopos deciderentur, pòst plurimæ earum Romam sunt tractæ. Hinc Excōmunicationum & Interdictorum fulmina Papalia Germaniæ non minùs quàm aliis regnis per sunt facta familiaria. Disertim Episcopali Iudicio multas controuersias, vnde plus lucri captari poterat, subductas suo foro Papæ referunt. Adhoc hæreticæ prauitatis Inquisitione, vti vocant, in Dominicanos monachos translatâ, rem maximi momenti itidem Episcoporum Iudicio Papæ subtraxerunt. Noua etiam sunt & à prisco more aliena de quibus conqueruntur Principes grauamin. 34: *Romæ cæterisque in locis per Archiepiscopos ac Episcopos aut certè coram Ecclesiasticos iudices, multi Christianorum ob causas prophanas, ob pecuniæ denique ac turpis quæstus amorem excommunicantur, multorumque, sed eorum in fide infir-*

morum, conscientiæ per hoc aggrauantur, & in desperationem pertrahuntur, ac denique ob pecuniæ, lucriue tantulum, aut alioquin res minimi precii, ac ad internecionem vsque animæ, corporis, honoris, contra diuina humanaque iura perducuntur. Quamuis enim non ob solum hæresios crimen, vt Principes videntur voluisse, Excommunicatione vsa sit prisca & primitiua Ecclesia, sed od morum quoque deplorata vitia, non tamen illam admisit ad leuia facta aut dubii iuris. Noua etiam sunt quæ *gr.* 35. veniunt in querelam: *Et illud in plerisque sæpiusculè euenit, quod vicinorum excommunicati decem & eo amplius, quos tamen causa nihil omnino contingit, cum ipso principali excommunicationis pœna aggrauantur, & non ob aliud, quàm vt Officiales, Ecclesiastici scilicet Iudices, faciliùs citiùsque pro libidine sua miseram plebeculam depeculentur, ac pro suo libitu eorum abutantur simplicitate, ipsosque principales ad quascunque etiam iniquas acceptandas transactiones per hoc compellant, adigantque. Nam etiamsi excommunicatus ipse, vnà cum vxore, liberisque suis, per intolerabile hoc & iniquißimum banni onus, in exilium ire cogatur, quòd hac in re nullus sit Officialibus modus, neque finis, neq; vlla facultatū ratio: tamen nullus est hominibus illis respectus, num industria, datáue ad hoc opera, & per contemptum, an neceßitate ita impellente, vel casu potiùs, vicini cohabitatores cum excommunicato ipso participarint commerciumue habuerint, aut sufficiensne hæc fuerit conciuibus causa, quare excommunicatum meritò solum vertere iußisse debuerant, horū pensi habetur nullum.* Prorsus noua etiam sunt de quibus grau. 36. agit: *Præterea, quum sacerdos, aut alioqui Ecclesiastica persona casu occiditur, tùm nedum occisor excommunicatur, sed & totum oppidum, aut totus pagus iniquißimè interdicitur: quod interdictum eò vsque durat, tamque diu interrupta pendent publica Christianorum officia, quo vsque vel occisor, vel tota incolarum eius loci communitas fecerint homicidii compensationem, homicidiumque expiarint: non considerato eo, dederit ne occasionem, vt se gesserit, probè vel nequiter versatus fuerit occisus sacerdos, vel alius Ecclesiastitico ordini ascriptus: licèt iura canonisa ipsa in quibusdam casibus, modum negotio præscribant: prægrauanturque itaque ex delicto vnius centum alii, nihil tale commeriti: nedum contra communem æquitatem, sed & contra omnia diuina & humana iura.*

Præter morem etiam veterem Ecclesiasticæ disciplinæ, pœnarum omnium sacrarumque satisfactionum Indulgentia cæpit nummis

mis venire: cum omnis pietatis summa corruptela. Ex aduerso excommunicationes ob culpas in sacrum ordinem fortè commissas vt factæ sunt frequentiores, ita & effectus earum est exasperatus, ita vt excommunicato nihil relictum sit ciuilis fortunæ. Etsi enim in Saxonici iuris Speculum recepta sit hæc propositio: *Excommunicatio neminem debilitat in iure terræ seu feudi, nisi sequatur regularis proscriptio*: tamen à Gregorio XI. id inter hæreticas est sententias relatum. Exasperata similiter multùm est pœna eorum qui hæretici habiti sunt. Viuicomburio enim cæpit in illos animaduerti: quod omni retrò æuo in occidentali Ecclesia nunquam auditum fuerat vel visum. Vbi maior fuit illorum numerus, crux in illos [vti tum loqui mos tulit] fuit prædicata, & quasi communi gentium conspiratione in illos omnes, tanquam extrema commeritos, ferro & flamma, nullo sexus, nullo ætatis discrimine, sæuitum est.

Hæc omnia etiam hodie vera & recta esse iudicant quotquot sunt Pontificiæ partis. Certè qui inter eos sunt doctores ita sentiunt & docent. Cæterùm nihil horum non improbant Protestantes, eoque omnia hæc abrogauerunt. Nec tamen vel illi omni ex parte conueniunt cum disciplina Ecclesiastica Carolino æuo vsitata: qualis enim illa fuerit petere est, cùm aliunde, tum ex Rabani Mauri pœnitentium libello. In Protestantium verò Ecclesiis longè est mitior & laxior disciplina: quanquam nec apud illos omnes eadem sit vbique ratio.

Venimus ab CAVSAs SECVLARES inter seculares personas popularis ordinis controuersas. Patet autem ex suprà dictis, illas, Francorum durante Carolino Imperio, nunc in Episcopali audientia, nunc in seculari foro, agitatas & decisas esse. Quemadmodum enim Theodosii legem omnibus vasti sui Imperii subditis, communem esse voluerit Carolus ostendimus antè. Sequentibus verò seculis vsque adeò placuit Episcopis iudicandi hoc munus, quod olim optimo cuique graue onus videbatur, vt multis technis fimbrias suas hîc dilatare sint conati. Neque verò quod *l. 3. art. 87. Speculi iuris Saxonici* significatur, Caussas hasce omnes ad seculare forum tãtùm pertinere, ex Friderici I. Cæsaris constitutione, vt innuit ad illum locum Glossa, ita obtinuit. Plurimæ querelæ de iniquitate Episcoporum eorumque Officialium, quâ Laicorum caussas contra

fas & æquum ad forum ſuum pertrahere ſunt ſoliti, prolixè admodum recitantur in Grauaminibus Principum *num.* 56. 57. 58. 59. 60. 62. 63. 64. 70. 71. 72. & 73. vt hoc loco omnia illa recitari nô poſſint. Ingeſſit verò & in harũ Cauſſarum Iudicia ſeſe Papalis curia quàm maximè. Inde conqueruntur Principes *gr.* 9. *Pontifices Romanos ad petitionem perſonarum Eccleſiaſticarũ, laicos non rarò in cauſſis profanis, puta hæreditatum aut pignorum, & in prima quidem inſtantia, coram ſe Romam citare, ac in Ius vocare.* Item gr. 10. *Cùm Romæ quiſpiam etiam interpoſito iuramento aſſerit, ſe non ſperare iuſtitiam apud Iudicem competentem in* Germania, *protinus ad tale iuramentum admittitur, ac citatio ei contra partem agentem decernitur &c.* Addunt gr. 11. *Eſt & aliud iudicum Papalium genus quos* Conſeruatores *vulgò vocant: Eos Epiſcopi cæterique* Eccleſiæ *principes ex Primatibus vel Abbatibus diœceſis à ſede Apoſtolica in hoc impetrare ſolent, vt coram his omnes ipſorum cauſæ & lites, quas inſtituere cogitant, dirimantur, vocenturque per hos in Ius perſonæ ſeculares, nobiles & plebeii, in cauſsis omninò profanis, licèt actoribus iuſtitia per ordinarium Tribunal nunquam fuerit denegata. Quod ſi vocati in ius ire recuſauerint, ii contra ius ac fas excommunicatione feriuntur.* Item gr. 12. *Sanctitas Pontificia ad Eccleſiaſticarum perſonarum petitionem Iudices delegatos &* Commiſſarios, *tanquam Eccleſiaſticos Iudices per* Germaniam *concedere ſolet, vt impetrantes dehinc laicos, cuiuſcunque etiam dignitatis vel præemenentiæ, coram ita delegatis in cauſſis profanis Iudicio conuenire poſſint*, In hunc modum conqueſti ſunt ante hos centum annos & quod excurrit Principes & Ordines ſeculares Germaniæ: cumque emendationis nulla ſpes affulgeret, Proteſtantes quidem proiecta omni & Pontificis Romani & Epiſcoporum in ſe & ſuos iuriſdictione, etiam hiſce in Rempublicam exortis vitiis finem impoſuerunt. An cum aliis meliùs hodie agatur haud facilè dixero. Sanè certum eſt etiam Spirēſi Iudicio hodieque iſtoc modo moleſtiam faceſſere, & Epiſcoporum Officiales, & Pōtificios ſiue Cōſeruatores, ſiue Nuncios & Legatos. Vt proinde ne hoc quidem ſatis conſtanter in republica Germanica nunc ſit conſtitutum.

Dictum porrò iam ſuprà fuit, in fora Epiſcopalia traductum illum perplexum procedendi in Iudiciis modum iam ſeculo tertio decimo. Cùm tam multa verò cœperint eſſe Eccleſiaſtici fori, quàm omnia ex eo cœperint litibus ſtrepere manifeſtum eſt. Principes gr.

80. con-

80. conquesti sunt plerosque inopiâ laborantes, Iudicialium expensarum variorumque laborum formidine, ad iniquas transactiones compelli. Neque hoc [inquiunt] *silentio prateriri potest, quod Ecclesiastici Iudices & Officiales miseros & simplices laicos, multoties ad illicitas, iniquas, sibique penitus nociuas transactiones adigunt. Nam si quãdo eos in Ius vocant, magna patronorum, rabularum forensium, scribarum, caterorumque quorum opera in Iudiciario strepitu vti necessum habent, caterua, nullo are cõducta, sed gratuitò conquisita, stipati adstant, ac pauperibus illis profanis, egestate pressis, id hominum genus non nisi magno conducendum est. Quod ubi fortuna rei familiaris tenuitas denegat, nisi penitus caussa etiam iustissima decidere velint, transactionem seu compositionem utcunque iniquam inire coguntur.* Conqueruntur verò Iidem sequenti grauamine, quod in multis Ecclesiasticorum Consistoriis, non alii litigantium Partium patroni & aduocati admittãtur, quàm qui Tribunali sunt obnoxii. Item grau. 65. & 66. *Quod reformationes suorum Iudiciorum Episcopi nec obseruent, nec executione debita tueantur.*

Cæterùm de sacro Caussarum secularium foro satis. Non leues verò mutationes passum quoque est FORVM ipsum SECVLARE POPVLI controuersiis illis iudicandis institutum. Etenim [vt ab infimis Iudicibus ad summos pergamus] multis in Germania locis *Scabini* vix alibi quàm in Vrbibus reperiũtur, eorum autoritate per agros deletâ. Alibi tamen etiam per agros antiquissimus ille Ordo superest, vt in Hollandia & ex parte etiam per Saxoniam. Scabini porrò alibi à Comite, aut eo qui Comitis pollet munere, ex populo pro arbitratu eliguntur hodie: alibi constituuntur nullâ Comitis accedente autoritate: alibi denique & à Populo & à Comite simul eliguntur, plurimis scilicet nominibus Comiti oblatis, vnde quem velit ille in hunc ordinem adsciscere optione Comiti relictâ. Quorum Vltimum antiquo mori maximè affine est, & plebeiam dignitatem cum Comitis auctoritate egregiè téperat. Primum μοναρχικὸν quid sapit, antiqua populi libertate perditâ. Secundũ merè δημοκρατικὸν aut ἀριστοκρατικὸν est: obtinet verè alicubi eò quòd populus hoc Ius eligendi à Comitibus, siue prece, siue precio, siue vi, siue quâ alia permutatione acceperit. Est autem illud itidem diuersæ rationis: alibi enim Consules & Senatores Oppidorum Scabinos constituunt, alibi penes ipsum Collegiũ Scabinorum cooptandi ius est. Qua de re vide sententias Magdeburgensis Scabinatus *l.* 1. *c.* 1. *dist.*

1. & 2. vt & de aliis ad Scabinos pertinentibus *c. 3. integro.*

Comitum quoque aut Grauionũ ratio multùm etiam ab antiquo recessit, siue numerum videas, siue modum constituendi. Etenim olim quot Pagos aut Gouas totidem Comites vel Grauiones numerauit Germania. Pòst verò cœperunt multi Comitatus v⸗i committi. Dati porrò illorum quàm multi Episcopis & Abbatibus nonnullis: plurimi Ducibus ac Princi, ibus cesserunt: paucissimi remanserunt penes illos qui Comitum titulo hodieque gaudent. Enimverò non Episcopis vel Abbatibus, non Ducibus, non Principibus, iurisdictio illa in populum aut plebem cum mero mixtóque imperio competit, nisi in quantum ijdem Comitum vel Grauionum pollent potestate. Et verò iam olim ætate Carolina fuit moris alicui in Ducem electo duodecim Comitum potentiam simul concedere, in autoritatem indubiè maiorem: quòd aliàs Duci, quatenus tali, non nisi bellicum imperium competeret. Hinc Annales Francici veteres vt & Aimoini Continuator *l. 4. c. 6.* scribunt de Pipino: *Domum reuersus Grifonem more Ducum duodecim Comitatibus donauit.* Et in ejusdem Aimoini continuatione *l. 5. c. 11.* de Ludouico: *Baldrico Duci Forojuliensi dum obiiceretur & prolatum esset eius ignauia & incuria vastatam à Barbaris regionem nostram, pulsus est Ducatu, & inter quatuor Comitatus est potestas eiusdem diuisa.* Vt quidem hunc locum emẽdauit P. Pithœus *l. 1. Aduersar. c. 8.* cùm vulgò legatur *inter quatuor.* Porrò nonnulli Comitatus, per incuriam aulæ regiæ inter bella Germanica, nemini dati sunt, eóque omnis illa vis, aut à plebe est occupata, vt in Frisico olim populo, aut ab aliis, sine vlla autoritate publica, proprii sunt juris facti.

Porrò olim quidem Comitum dignitas non videtur fuisse hæreditaria, sed ex arbitrio dependens penè vnius Regis, at pòst paucissimis exceptis, facti fuêre Comitatus hæreditarii, partim simpliciter partim feudali iure, partim & in populi patrimoniũ transierunt, ceu apud Frisios olim factum est. Plurimi porrò ex eo, non ampliùs à Rege, sed ab Episcopis, Abbatibus, Ducibus & Principibus proximè in feudum concessi sunt. Multùm autem Reipublicæ interest quo hæc quidem modo sese habeant. Verè regium Statum arguit, si omnes illi potissimi Iudices populi à Rege ipso constituantur. Vnius etiam Regis autoritas seruari salua rectiùs poterit, si multi sint Comites, quàm si pauci Ducum, Principum, Episcoporum, multos

Comitatus simul teneant. Facilè enim accidit vt horum potentia Reipublicæ regiæ noceat, & Statum nouum inducat, imò in ἀναρχίαν, Rempublicam tandem coniiciat.

Adhæc olim singulas Gouas singulos habuisse Comites constat. Postea verò cœperunt multi in vna eademque Goua, Comitis non quidem nomine, autoritate tamen, gaudêre. Namque & Reges vel Cæsares & Principes, & Duces, & Episcopi, & Abbates, & Comites ipsi particulas Gouarum suarum aliis atque aliis Vibibus, aut populi nobilioribus familiis, imò & plebeiis tradiderunt, partim simpliciter venditione, partim pignore, partim feudi iure, partim dono, partim variis modis. Autor Speculi Saxonici *l.3. art.64.* illas translationes accusat iniquitatis: *si Comes vel Aduocatus partem Comitatus vel aduocationis alteri contulerit, id contra ius censetur attentatum, nec desuper infeudatus bannum habebit regale.* Non malè, videntur enim maximè omnium hæc accidisse post auctoritatem regiam collapsam à seculo vsque tertio decimo. Certè ante hoc tempus nulla vrbs Germaniæ tale aliquod ius habuit, quod quidem hactenus innotuerit. Vbi notandum: non omnes inferioris ordinis qui merum mixtumque imperium tenent, ipso Comitiuo iure illud tenere, sed penes multos tantùm esse ius Comitis vicariale aut Scultetiæ, eoque ab illorum sententiis dari prouocationem ad Comitem, vel illum qui Comitis valet potestate: quo ipso vtriusque iuris patet differentia.

Ex Speculi Saxonici præterea *l.1. art.55.* discere est, deficiente Comite, aut eo qui Comitis est loco, ordinarios Iudices electos esse Gograuios dictos. Verba speculi sunt: *Omne ius seculare ab arbitrio initiatum est. Ideoque nullus Iudex esse poterit, nisi qui ad hoc eligitur, vel infeudatur. Eueniat autem euidens furtum violentiaue, cum qua perpetrans fuerit comprehensus, ad hoc licitè Gograuius eligatur, qui ad minus ab incolis trium villarum seu prædiorum istius iudicatus eligatur, & hoc si Iudex ordinarius non habeatur.* De tali Gograuio pergit loqui articulus 56. *In Gograuio natu de iure non erit feudum, neque successio, quia de libero rusticorum consistit arbitrio Gograuium eligere ad præsens factum, vel ad tempus præsignatum. Conferat autem dominus alicui hoc officium, dominus ei & suis filiis tenere collationem, & ad iura feudi obligatur, nisi libera rusticorum electione elidatur.* Fuit autem horum Gograuiorum potestas penè momentanea & die vnico natu-

rali circumſcripta. Vnde articul.57. *Si fur vel raptor infra diem naturalem non condemnetur, vlterius eum Gograuius non iudicabit, ſed ad infeudati Iudicis ſpectat iuriſdictionem. Iſta de Gograuiis qui ad violentiam in continenti iudicandam eliguntur, ſunt promulgata.* Cæpit autem & aliud Gograuiorum genus in vſu eſſe, iudicandis nimirum non tantùm ſubitis violentis criminibus, ſed aliis etiam. Quare addit articulus 58. *Qui verò in tempus eligitur ſpacioſum, ille Gograuius à Marchione vel à Comite infeudatur: & ſic coram eo deliberatum ruſticorum arbitrium procedit, & licitè in craſtinas violentias iudicabit. Quando Comes Iudicium ſui Gograuii ingreſſus fuerit, per hoc iudicium Gograuii euacuatur.*

Conſtat porrò quæ ſuprà attulimus, Carolinis temporibus à Comitum ſententiis prouocationem fuiſſe licitam ad *Miſſum Regium*, huic etiam auctoritatem fuiſſe animaduertendi in ipſum Comitem. At Auctor Speculi Saxonici *l.1.art.59.* ita loquitur: *Non poterit vllus Comes, qui ſub regali banno cognoſcit, legitimum habere ſine ſuo Sculteto Iudicium, qui ante omnia ſe ipſum debet præbere iudicandum, & ideo ab ipſo primam, ſi congruum iudicandi tempus fuerit, ſententiam poſtulabit, & poſtmodum eundem interroget, ſi ei tumultus & indiſciplinata in Iudicio liceat prohibere, quæ dum ab illo fuerint pronunciata, vnuſquiſque de eo quod eum mouet, mediante ferendario, ſuam interponat actionem:* Et idem volunt verba *l.3.art.52. ſine præfecto iudex* (i.e. ſine ſculteto Comes) *legitimum habere Iudicium non poteſt, coram quo ſi accuſetur, ſe iuri debebit exhibere. Quia præfectus iudicis iudex eſt ſuorum delictorum, ſicut* Palantzgrauius *Imperatoris iudex exiſtit, & Burggrauius Marchionis.* Verùm obtinuerint ne hæc aliquando necne, meritò dubites: neque enim auctori illi tutò credideris, vſque adeò multa inepta & falſa aſſerenti. Vt autem aliquando fuerit in vſu, hodie tamen nihil horum obſeruatur.

Cæterùm monumenta veteris Reipublicæ accuratè expendentibus, facilè apparet Miſſorum illorum regiorum qui in Comitum aliorumque negotia auctoritate regia quotannis inquiſiuerunt, vix leuem memoriam ſuperfuiſſe Ottonum ætate, nullam ſequente omni tempeſtate. Vt proinde iam ab illo vſque tempore hac in re magnam iacturam fecerit auctoritas regia. Neque enim non cuiuis liquet quantùm ad regiam vim ſeruandam momenti attulerit Miſſorum illa annua legatio. Videtur autem omne illud Miſſorum ius

ius absorptum fuisse saltem in plerisque locis summâ illa Ducali potestate, quæ tum adhuc obtinuit. Obseruandum enim, vltimis Carolinæ familiæ temporibus quatuor per Germaniam in quatuor præcipuis populis fuisse Ducatus, Saxoniæ, Bauariæ, Sueuiæ & Lotharingiæ: cum amplissima, imò tantùm non regia, in integros illos populos potestate. Videtur sanè omnes Comites illarum prouinciarum suis Ducibus tum fuisse subiectos. Quàm ampla certè quondam fuerit Bauarici Ducis potentia, manifestum est ex iis quæ Auctor libelli von den Alten Reichs Vögteyen notauit *p.6.7.& 8. item lit.* E.F.G. Quin itaque hi Missorum regiorum vim tenuerint in Comites non est dubitandum.

Saxonicorum Cæsarum & sequentium æuo eadem auctoritas videtur Ducibus quadantenus iterum subducta (prout & in multis aliis circumcisa est illorum antiquissimorum Ducatuum potentia) & saltem ex parte translata in *Palatinos Comites*, feudi legibus constitutos. Neque enim ante hæc tempora usquam legas memoratos eiusmodi Palatinos Comites: & verò ab Ottone Magno, relegato in Sueuiam Euerhardo Duce, quòd ferociùs sibi restitisset, Palatinos Bauariæ Comites esse constitutos, notum est ex Boioaricis. De tali autem Palatino Comite ita scribit Auentinus l.4. *Is vicem Cæsaris præsidendo Senatui Principali fungebatur, fidem Imperatoris implorantibus aderat, iusque reddebat, fiscum Augusti, prædia Salica, reditus regios procurabat, Cæsareum censum exigebat. Nihil citra eius auctoritatem Duci aut decernere aut statuere licebat. Si senatus consultum Regale* [*i.e. Ducis*] *displicebat, intercedebat, Cæsaremque referebat.* Habuit & Saxonia Palatinos suos Comites de quibus egregia quædam in vnum congessit Reineccius *in appendice VVitichindi.* De Sueuiæ Palatinis res est obscurior. Qui memorantur tamen Palatini Tubingenses & Habspurgenses huc referendi omninò sunt. Franconiæ Palatinus videtur esse is qui aliàs Palatinus Rheni hodieque nuncupatur: vtraque enim Rheni ripa ad Franciam pertinet Orientalem. Burgundiæ quoque Palatinos memorat VVolfgangus Lazius in Austria.

Conatus est de hisce Palatinis Comitibus nonnihil dicere etiam auctor Speculi Saxonici *l.3.art.53. Quælibet prouincia Teutonicæ terræ suum habebat Palantzgrauionatum, Saxonia, Bauaria, Franconia & Sueuia, quæ antequam à Romanis superabantur, regna fuerunt, à qui-*

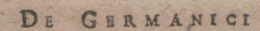
bus ipsa in Ducatus nomina fuerunt permutata. Attamen Illustres in vasallos, & vexillorum feuda obtinuerunt, quæ ipsis per Imperium iam sunt subtracta. Quæ verba videntur significare quasi Palantzgrauionatus illi iam antè Romanorum in German. imperium fuerint in in vsu, vel certè quod à Romanis fuerint instituti. Et verò glossa Germanica posteriore sẽsu verba accipit, vnde addit. Dieser Nahme Pfaltzgraff/ist zusammen gesetzet vom Welschen vnd Deutschen/ denn im Welschen bedeutet ein pfalant einen bezwungenen Herrn / oder ein bezwungen Reich/ vnd ein Graff bedeutet ein Richter/nach dem alten Sächsichen. Sunt autem omnia hæc commenta anilia. Falsissimum enim est Saxoniam vnquam esse domitam à Romanis aut regiam habuisse rempublicam, Falsissimum item, Baiouarios nostros à Romanis superatos, vtpote qui pulsis Romanis Vindeliciam & Noricum occuparint. Par ratio est Francorum & Alemannorum. Iam antè quoque monitum est, horum Comitum Palatinorum per prouincias constitutorum nullam reperiri memoriam ante tempora Saxonicorum Cæsarum. Omnium ineptissimum est glossema illud: verbum *Palant* denotare Italis prouinciam subiugatam. Ex more verò ineptit ille Glossator in enumerandis quoque Germaniæ Palatinis. Primum Ducem Saxoniæ esse Palatinum Saxoniæ: Secundum Bauariæ Ducem esse Comitem Palatinum Rheni: tertium Palatinum Marchionem Brandeburgensem: Franciæ Palatinum esse Archiepiscopum Treuirensem, Palatinum Grunouiensem Archiepiscopum Coloniensem. Risu sanè hæc digniora sunt quàm confutatione. Etenim Saxoniæ Dux quòd Palatinâ illa gaudeat dignitate, per accidens contigit, vt pòst liquebit: & Palatinus Rheni à Palatinatu Bauariæ prorsus fuit semper distinctus, etsi hodie dignitas illa sit penes familiam Ducum Bauariæ. Brandeburgensem Marchionem obtinere aliquem Comitatũm Palatinum nusquam legitur in editis quidem monumentis. Nusquam item hoc legitur de Archiepiscopatu Moguntino. Quid Archiepiscopo etiam Treuirensi cum Sueuia rei est? Nec temerè quid reperias de Archiepiscopi Coloniensis Palatinatu Gronouiensi, cùm Grona sit iuris Brunsuicensis. Fabulæ igitur sunt: quibus omnes Saxonici & Sueuici iuris libri sunt refertissimi. Plus veri habet quod legitur *art. 62. l. 3. specul. Quinque ciuitates, quæ Palantiæ dicuntur, in Saxonia inueniuntur,*

in qui-

in quibus rex legitimis debeat curiis præsidere. **Prima** *dicitur* **Grona,** *VVerlitz secunda , quæ modò in Goslariam translata est. VValhausen tertia, Alstede quarta, quinta Mersburg nuncupatur.* At verò hæc oppida non pertinent ad negocium Comitum Palatinorum : sed fuêre olim palatia regia, qualia multa passim habuit Germania. Quæ verò his nominibus denotentur exposuit Meibomius *Irmensulæ c.13.*

Cæterùm Comitatus illi Palatini dudum in Ducum potestatem transierunt. Etenim iam tum Duces Saxoniæ Ascaniensis familiæ in feudum acceperunt Saxoniæ Palatinatum. In tabulis etiam quibus Sigismundus Cæsar Friderico Marchioni Misniæ Ducatum Saxoniæ contulit apud Petr. Albinum *tit.16.* Meißnisch Land Chronick der Pfaltz zu Sachsen/ item des Pfaltz Hauses vnd Stadt Alstede. Bauariæ quoque Palatinus Comitatus expirauit, à Ducibus Bauariæ nescio quo vicedominatu in eius locum substituto, teste auctore von den Reichs Vogtezen. Interierunt etiam Palatini Comitatus Sueuiæ, si qui fuerunt. Vnus superest Comitatus Palatinus Rheni, verùm omni illo iure antiquo dudum priuatus. Et verò ne Ducibus quidem ratione Palatini Comitatus hodie quidquam iuris est extra proprias terras. quod equidem factum reor per potentiam nouorum pòst exortorum Ducatuum, Episcopatuum, Vrbium aliorumque, simulque per amplissima singulis Ordinibus collata Cæsarum priuilegia. In vniuersum certè omnia lustrantibus facilè apparet, nihil fortassis hodie superesse quod illi Missorum regiorum antiquissimo & Reipublicæ tum vtilissimo officio respondeat.

Si tamen verum fuerit quod aiunt à Conrado Imperatore anno 1147. institutum esse Rotvvilense dicasterium, amplissimo terrarum tractu illi subdito: quò liceat & appellare à Sententiis alibi pronunciatis, & nonnullas causas in prima etiam (vti loquuntur,) instantia deferre: fatendum omninò sit Missorum regiorum illam auctoritatem quadamtenus à Cæsare isto huc translatam. Neque enim maior huic Iudicio potestas est, vtpote quum liceat etiam ab hoc appellare vlterius ad Cæsarem vel eius Iudicium summum, planè ut olim data fuit prouocatio à Missis ae Regem. Sed quantùm illi historiæ de institutione prima Iudicii Rotuuilensis sit tribuendum iudicent alii. Neque verò est ignotum quàm multa eiusmodi soleant in Cæsares auctores falsò referre. Sed & Iudicium Magde-

burgense non minùs latè olim patuit, nec minore fuit auctoritate: & tamen arbitrario duntaxat populorum consilio absque vlla Cæsaris auctoritate fuit institutum, vtut & ipsi auctorem iactent Ottonem Cæsarem. Vt autem olim cæperit illud Rotuuilense Iudicium nulla publica auctoritate, hodie tamen omninò ius dicit auctoritate Cæsarea. Eoque merentur legi Ordinationes & Reformationes eius apud Goldastum *tomo* 1. Reichs Satzungen *p.6.& seqq.p. 206.& tom.2.p.266.* cumprimis verò quæ integro libro huius argumenti habet Paulus Matthias VVehnerus.

Non dubitandum verò est Missorum illorum veterum regiorum, simulque & ordinatii Ducis defectum, effecisse tandem à seculo XIII. in terris illis quæ olim Sueuiæ Ducum imperio paruerunt, vti Vrbes complures compromiserint in Iudicia quædam, quemadmodum à Principibus quoque factum esse antè docuimus. Neque enim fuit ad manum qui controuersias Senatus populique Vrbium aut primorum in Vrbibus decideret, quòd nihil etiam in Cæsaribus tum præsidii esset. quapropter ne in bellũ lites exardescerent, opus fuit nouis Iudiciis compromissoriis. Ita Noriberga Iudices agnoscit VVindesheimum & VVeissenburgum oppida: Reutlinga Vlmam, Eslingam, Gemundam Sueuicam: Schuuinfurtum suum Aduocatum regium, sed qui adiungere sibi debet aliquot scabinos Norimbergenses & Rotenburgenses: Dunckelspiela Ammannũ, Vrbis & Scabinos petitos Nordlinga, Rotenburgo ad Tuberam, Halla Sueuica, & VVerta Sueuica: Halla Sueuica regium suum Scultetum, itidem tamen adiunctis Scabinis ex tribus proximis vrbibus. quæ omnia narrant cùm alii tum Petrus Friderus *l.1.process.Camer. sub finem.* Secutæ verò hoc exemplum sunt & aliæ Vrbes liberæ. Namque & Argentina Iudices primæ instantiæ agnoscit Basileam, VVormatiam & Vlmam. Ratisbona Augustam Vindelicorum, Noribergam & Vlmam.

Cùm ad eandem penè libertatem peruenissent Saxonicarum Vrbium nonnullæ seculo XIV. ipsæ quoque similem ob causam in Iudicia quædam compromiserunt. Eo factum vt Venedici soli præstantissimæ quæque Vrbes Lubecam hodieque prouocent à sententiis suorum magistratuum. Accessisse tamen & illud crediderim, quod illæ Vrbes leges & statuta Lubecâ, tanquam à matrice sua acceperint: vt proinde in dubio hinc ius petere æquum sit creditum. Et

verò

verò hac potiſſimùm ratione inductæ olim Polonicæ, Bohemicæ, Marchiæ Miſnenſis & Luſacenſis, Vrbes complures, prouocarunt ad Magdeburgi & Hallarum Saxonicarum ampliſſima quondam in id inſtituta tribunalia. Quod ipſum ergo mutatis in pleriſque locis legibus antiquis, accedente Regum exterorum interdicto, hodie penè omne defiit.

Sed de Iudiciis quæ in locum Iudiciorum à Miſſis olim exercitorum ſucceſſerunt, ſatis eſt dictum. Facilè autem apparet id quod antè diximus hac in re multùm detrimenti auctoritatem regiam accepiſſe. De ipſo AVLICO IVDICIO REGIO vel Cæſareo quædam addenda. Speculum iuris Sueuici *part.1.c.13.* ita loquitur: In welche Stadt der Könich kompt die in dem Reich lieget / das iſt vnd diewiel er darin lieget / die Metz / der Zoll vnd das Gericht iſt ſein / er ſol auch alles das richten das in der Stadt vnd in dem Lande zu richten iſt / ohne das begehret iſt zu richten, das ſollen die Richter richten / voraus die das beginnen haben zu richten. Quorum verborum non ea tamen mens eſt, quaſi Rex teneatur omnes controuerſias illas iudicare, ſed quod poſſit decidere. Quapropter cautiùs loquitur Speculum iuris Saxonici *l.3.art.60. In quacunque ciuitate Imperii Rex deuenerit, ibi Telonia ei vacabunt & Moneta. Et in omni territorio quo ſe transfert, ſibi Iudicia vacant, vt poßit cognoſcere de omni cauſa in Iudicio non incepta nec determinata. Et in aduentu Principis omnes detenti (ad faciendā cum eis iuſtitiā) ſunt regi præſtandi, quantò citiùs poſt regis poſtulationes id duci poterit ad effectū, & in ipſius præſentia vincendi ſunt, aut (vt iuris eſt) dimitendi, poſtquam rex eos aut ipſius nuncii ad iuſtitiam in audientia detentoris, aut in caſtro vel fundo vbi detenti ſunt, poſtulauerit. Præmiſſa ſi denegentur, & hoc per nuncios poterit comprobari, ſtatim qui eos tenent & detinuerint, & caſtra in quibus detinentur, proſcriptioni Imperii includentur.* Faciunt eodem verba illa *l.1.art 58. Quando Comes Iudicium ſui Gograuii ingreſſus fuerit, per hoc Iudicium Gograuii euacuatur. Et ſic Comitis Iudicium eliditur, ſi Rex eius ingreſſus fuerit Comitatum, vbi rex & Comes ambo ſunt actioni præſentiales. Sic etiam omnes Iudices in regis præſentia, ſi actio ipſum non attigerit, ſuſpenduntur.* Hæc duo illa ſpecula. Quæ ſi locuta ſunt ex more ſui æui, manifeſtum eſt priſcum Ius regium ætate Francorum vſitatum hac quidem in re adhuc ſuperfuiſſe circa initium ſeculi quarti decimi. Quod tamen vel aſſerere

vel negare equidem haud ausi n. Ab illo autem vſque tempore ius hoc magna ex parte omnino euanuit.

Id certum videtur prouocationes ad Regem fuiſſe omni etiam illo tempore licitas, & quidem in rebus leuiſſimis. Cæterùm poſt illa priuilegiis de non appellando multis hoc modis reſtrictum eſt. Etenim iam ante Cameralis Iudicii originem reperire eſt, aliis indultam immunitatem non appellandi de certa aliqua pecuniæ ſumma aliis ſimpliciter, vel non niſi quãdo præſens adfuerit Rex. Sic Lehmannus *l.* 5. *Chron. Spirenſ. c.* 116. *& c.* 125. recitat priuilegium Spirenſibus datum à Rudolpho I. & Adolpho Naſſouio de non vocandis Spirenſibus in Iudicium Cæſareum extra vrbem ſuam, niſi quando ſit denegata iuſtitia. Carolus IV. *aurea ſua bulla tit.* 8. regi Bohemiæ illimitatam iudicandi facultatem attribuit, aut potiùs confirmat: *t.* 11. aliquantò reſtrictiorem auctoritatem (liberam enim reliquit prouocationem ſi iuſtitia denegetur) etiam reliquis ſex Electoribus concedit. Id tamen neque à tribus Eccleſiaſticis Electoribus, neque à Palatino & Brandenburgico obſeruatum eſſe vulgò narrant. Quicquid verò ſit, per Rudolphum Cæſarem II. Sereniſſimo Electori Brandenburgico iterum hoc eſt confirmatum, eoque nunc viciſſim in vſum rediit. Valent verò eadẽ autoritate & Archiduces Auſtriæ. Inter alias enim eminentiſſimas immunitates etiã numerant: Daß von ihnen an einen Römiſchen Käyſer oder König/ noch an des Reichs Cammergerichte/ oder andere Gerichte nicht appelliret, ſuppliciret noch redimiret werden kan. Item daß ſie mit keiner Sachen ſchůldig ſein, für dem Reich zu Recht zuſtehen, ſie wollen dann gerne. Præter hos verò penè nulli non Ordinum data ſunt ſua quædam, magis tamen minuſque reſtricta, de non appellando, priuilegia. Quorum multa recenſet Friderus *l.* 1. *de proceſſ. in appendice*, multa ex eo tempore à variis impetrata ſunt.

Quamuis verò olim permiſſa promiſcuè omnibus fuerit prouocatio ad Iudicium regium, rarò tamen ante quidem ſeculum quartum decimum fuiſſe illuc cauſas adductas, facillimum cognitu eſt ex aulici illius Iudicii ipſa conſtitutione. Etenim ea de re ita cautum eſt Friderico II. Cæſare anno 1236 cap. 24. Wir ſetzen auch das des Reichs Hoffe habe einen Hoffrichter / der ein freyer Mann ſey/ der auch in dem Ampte zum wenigſten ein Jahr ſol bleiben/ der ſol alle Tage zu Gericht ſitzen/ ohn den Sontag vnd die heiligen Tage/ vnd ſol die Leute richten die ihm klagen.

von allen Leuten / ohne Fürsten vnd andere hoheleute, wann es gehet an ihren Leibe oder an ihr Recht/ oder an ihr Erbe / oder an ihre Ehre/daß wollen wir selber richten. Eadem verba repetuntur in Edicto Rudolphi I. apud Lehmannum l. v. c. CVIII. vt & in Edicto Alberti I. apud Goldastum parte II. Reichsatz. *p.* 27. *vbi cap.* 13. *art.* 5. additur: Der Richter sol auch haben einen sonderlichen Schreiber der da beschreiben sol alle die in die acht kommen, vnd die Sache drümb sie drein kommen seyn. Ad illum actuarium pertinent & sequentes articuli ad cap. XL. Hinc verò liquet Iudicium auliculum Imperatoris toto illo seculo decimo tertio vnum tantùm habuisse Iudicem & vnum Actuarium vel Scribam. Non aliam fuisse illius Iudicii rationem seculo etiam decimo quarto, abundè liquet ex illius æui monumentis.

Cæterùm decimo quinto seculo appellationes illæ cæperunt esse longè frequentissimæ. Causa autem huius rei nulla fuit alia, quàm quòd eo tempore præter antiquum morem litibus tota pene Germania cœpit abundare. Cuius mali causam multos Ordinum in doctores Iuris Romani tum retulisse, eoque illos ab omnibus Iudiciis & consiliis voluisse abigere, ipsum quoque Ius Romanum Germaniâ omni statuisse eiicere, manifestum est ex iis tabulis Reformationis quas habet Goldastus *p.* I. Reichsatz *p.* 166. Et verò negari nequit penè illo ipso tempore quo in foro Germaniæ cœpit aliquis Romani iuris vsus; simul magnam litium sementem in fora nostra sparsam esse. Hocque ipsum satis fuit accuratè Ordinibus tum obseruatum. Ast non quod illi putabant, sed partim in causa simul tum introducta procedendi in foro ratio, Pontificiæ curiæ probata, longa illa ac morosa, partim pessimorum rabularum malitiæ peruersique ingenii partibus apertus ille amplissimus campus calumniarum ac sycophantiarum. Scilicet antehac procedendi illa ratio iam tum dudum vnà cum pontificio iure pedem intulerat in Germaniam: verùm obtinuerat tantùm in foro Ecclesiastico, alibi non nisi parum ex eodem fonte iam manauerat, quantùm hodieque videre est ex Speculis iuris Saxonici & Sueuici. Attamen vtplurimùm simplex obseruatus fuit processus in foris secularibus. Satis fuerit de Spirensibus Iudiciis audire testimonium Lehmanni *l.* 4. *Chron. cap.* 21. Was den Proceß in Rechtsachen anlanget / wiewol man vor Gericht vnd Recht in Rechtsachen gar langsamb den

Brauch der Protocollen angefangen / so ist aus denselben / fast vor 200. Jahren beschrieben / zuvermercken / daß von alters ein kurtzer Proces in allen Bürgerlichen irrungen gehalten / vnd schwere Sachen in zweyen oder dreyen Gericht Tagen auff lengst erledigt worden: &c.

Quum præter alia mutata itaque fuerit procedendi ratio in multis Germaniæ foris, non potuit non seges litium succrescere, atque adeò appellationum ad Iudicium Cæsareum maior solito copia nasci. Et verò ea appellationum insolita multitudo permouit Cæsarem Ordinesque de stato quodam & nouo hactenus Germaniç haud vsitato summo tribunali constituendo. Neq; enim simpliciter verum est quod vulgò fertur, originem ortam ex eo, quòd Iudicium regium vnà cum Cæsare ambulatorium esset. Ab antiquissimis enim temporibus illud semper fuerat vagum, nec tamē hactenus vlla necessitas exegerat locum aliquem illius Iudicii statum. At verò accedente illa litium copia, sanè necessarium fuit constans tribunal instituere. Multùm hac de re deliberatum primò fuit Maximiliano Cæsare ann. 1495. Spira verò Nemetū demū in hunc perpetuum vsū consecrata in Comitiis Augustanis anno 1530. Constat amplissimus ille Consessus hodie *Iudice* Cameræ Comitiuę aut Baronalis dignitatis, & *quadraginta vno Assessoribus*, iisque partim Romanis partim Augustanis fidei dogmatibus addictis. Constituuntur autem hi partim ab Imperatore, partim ab Electoribus, partim deniq; à reliquis Ordinibus, prout hi in Circulos diuisi sunt. Proceditur, in causis iudicandis non summariè vt olim, sed tractu longiori illo. Quamuis verò nō liceat appellare à sentētiis huius tribunalis, nec causas huc delatas aliò auocare, tamen si culpç doliue arguatur Camera, petita inter iustum tempus Reuisione aut Syndicatu, ad *Cameræ Visitatorū Iudicium* recurritur, suspensa interim executione sententiæ in Cameræ tribunali pronunciatæ. Quo patet simpliciter summam iudicandi auctoritatem, non penes Ordinarios tribunalis illius Iudices, sed eius Visitatores esse constitutam. Cæterùm *Reuisiones* eiusmodi dudum nullæ haberi potuerunt ob contentiones inter Ordines Catholicos & Euangelicos exortas, illis nempe in Visitatorum numerum non admittentibus eos quibus ex lege publica ius hoc datum fuit. Quàm lentè porrò causæ in foro isthoc decidantur docent querelæ publicæ Ordinū. Inter Grauamina Euangelicorū Osnabrugæ nō adeò pridem hæc disertis sunt verbis proposita. Daß es mit der

Administration der Justitz zu Speyer der massẽ langsahm vnd verzuglich zugehet/daß die Gerichtliche Proceß bey eines Mẽschen/ia offtermals Kinds vnd Kindes Kinder, gantzẽ Leben zeitẽ kaũ zu ihrem endlichen Beschluß/zu geschweigẽ Vrtheil vnd *Executiõ*, mehr gelangen können/vnd als der *finis iustitiæ, ut ius suũ cuique tribuatur*, so gar dabey nicht erreichet wird/das viel mehr *cõtrario planè effectu* andern bedrängten *sub prætextu iuris* daß ihrige *calumniosè* auffgehalten wird: Ja sie aussetzen müssen. De multitudine causarum ibidem adhuc hærentium memoratu digna sunt eorundem Euangelicorum Ordinum verba in *Grauaminibus*. Die Schuld solcher *immortalis litium diuturnitatis* nicht so wol denen *litigantibus, eorundem aduocatis seu procuratoribus*, noch *Dominis Iudicibus & Assessoribus*, viel weiniger *prudentissimis legibus & sanctionibus, vel procedendi forma modoque per se*, als vornemlich immensæ causarum multitudini zu zuschreiben: Welche bereits auff viel tausend zum Theil geschlossene/zum Theil noch obschwebende Händel der massen erwachsen/ daß gleich wie bereit mit der selbigen alleinigen erörterungen/die Herrn Assessores auch in völliger anzahl langer dann ein gantzes seculum zu schaffen haben würden/das im Fall noch immer zu noch newe Sachen dazu kommẽ solten/sich selbige gar in infinitum auffhäuffen/vnd keine andere Mittel oder Hoffnung mehr zu der meisten oder zumahln iüngerer Händel expedition vnd erledigung übrig verbleiben / vnd also in effectu derselben Campana sine pistillo sein/ vnd mehr den bösen vnd schuldigen zu Mißbrauch / als denen bedrengten vnd vnschüldigen zu gute, kommen würde. Hæc illi. quæ omnia quantùm absunt ab illo antiquo Iudiciorum statu nemini non est manifestum.

Præter hoc verò summum Iudicium alterum quoque natum fuit, siue mansit superstes, in aula Cæsaris, quod vulgò der Reichs Hoffrat nuncupatur. Cuius leges & ordinem primum, Ferdinandus Cæsar *anno* 1549. promulgauit, auxit Cæsar Maximilianus II. *anno* 1596. planè nouauit *ann.* 1614. Matthias Imperator. Solius verò hactenus Cæsaris fuit illi Iudicio Senatores dare. quãuis verò ante hoc fatale Germaniæ bellũ à Cõrrespondẽtibus Ordinibus huius Iudicii auctoritas acriter fuerit oppugnata, tamẽ etiã tũ à plurimis Ordinibus fuit admissa, nũc verò à nemine fortassis in dubiũ ampliùs vocatur. Certè & in Transf. Pragensi cõfirmatũ hoc Iudiciũ est, & nuper neq; Osnasbrugis neq; Monasterii ea de re disputatũ. Tantũ id male habet Euãgelicos quod in Iudicii hui⁹ Senatu hodie soli Põtificii cooptẽtur, qui cùm

odio summo prosequantur omnes Euangelicos, iniquis sententiis hos prægrauant. Verè itaque & hoc Iudicium summo est per Germaniam loco, nullaque fortaßis parte minus Spirensi Camera: quin maiorem potiùs huic attribueris auctoritatem quàm Spirensi illi, quòd illius decreta reuisioni subiaceant, huius omnia sint ἀνυπεύθυνα.

HÆC ferè est summa Iudiciorum Germaniæ, ab antiquissimis retrò temporibus ad nostrum vsque æuum deducta. Breuibus restat ut exponamus qua ratione fortaßis nonnihil in melius vitia quædam, quæ nunc superesse paßim monuimus, poßint emendari. Ante omnia ergo ponendum quasi extra controuersiam, ad id, vt Respublica aliqua plenè fruatur maiestatis iure necessariò requiri, vt sola habeat in potestate sua omnia Iudicia sine quibus administrari non potest. Neque enim respublica quæ aliorum Iudiciis tenetur, siue quoad omnia, siue in multis negotiis, verè libera est & sui iuris. Quod si ergo Germanica Respublica verè libera aliqua est Respublica, profectò eius membra aliorum Iudiciis nequaquam debent esse obnoxia. Ponendum *secundò* etiam hoc est: cuilibet Reipublicæ liberæ competere plenum in suos ciues Iudicium: eóque à Iudicio Reipublicæ neminem ciuem posse esse immunem; qui autem est immunis, illum ampliùs in ciuium numero non esse. *Tertiò* ponendum: multùm referre ad statum Reipublicæ, penes quem sit potestas dandi Iudices negotiis potißimorum Ordinum: itaque prout debet esse Respublica etiam Germanica, monarchica an aristocratica, an mixta, ita etiam hoc ius oportere vt sese aliter atque aliter habeat.

Hinc manifestum est ignominiosum esse Reipubl. nostræ id quod sibi arrogant Papæ Romani imperium in Cæsares & Reges Germaniæ: eóque manibus pedibusque, quod aiunt, procul à ceruicibus Reipublicæ meritò hoc propellendum esse. Ex re igitur fuerit non tantùm illis Hildebrandinis conatibus, si quando fortaßis recruduerint, omnem Reipublicæ potentiam opponere, verùm ne doctrinam quidem illam momento vllo perferre ac pati. Ad exemplum sc. Gallicanæ Reipublicę, quæ hæresios illius damnum cum vetere Germanica experta, libros illius argumenti manu carnificis è medio tollit. Neque verò est quod blandiamur nobis exemplo Hispaniæ, cuius Rex securè doctrinam illam tolerat. Multùm enim vtramque inter Rempublicam interest. Fortè verò & Hispania ali-

quando

quando securitatis suæ luet pœnas. Sixtus sanè V. animosus Papa nihil ipsius Philippi II. potentiam veritus parum abfuit quin & in illum sacrum fulmen vibraret. Et verò quid expectare nos iubeat curia Romana vel ex eo liquet, quod non adeò pridem ipsum Hildebrandum diuorum ordinibus inseruerit. Certè vt excommunicandi vim Papæ relinquamus: neutiquam tolerandum est quod idem soluere subditos possit fidelitatis sacramento, aut aliis muneribus ciuilibus quidquam impedimenti parere. Multò minùs toleranda est propudiosa illa doctrina de singulari dominio Papæ in Cæsares tanquam Vasallos suos. Sanè vt ex re sua iudicauit Hispanus Baronii aduersus Siculam Monarchiam disputationem omnibus suis terris arcere, ita consultum fuerit ex ipso etiam Pontificii iuris corpore canones & constitutiones Papales Germaniæ ignominiosas auctoritate publica tollere.

Similiter non permittenda ampliùs Papæ est iurisdictio in Episcopos aut clerum reliquum, multò minùs in alios & bona publica Imperii. Etiam hoc enim pugnat cum αὐτοκρατορείᾳ reipublicæ Germanicæ, vt taceam quàm sit noxiū causas ex Germania Romam trahere. Et verò satis commodè omnia poterunt reuocari ad instituta veterum canonum de quibus iam tum suprà aliquid innuimus. Cumque Episcopi nostri & Abbatum multi simul Principes agant, profectò cognitio de eorum vita, moribus, & in vniuersum de ciuilibus ac criminalibus eorum causis ad Rem publicam omninò pertinet. Alioquin enim respublica non habeat iurisdictionem in suos ciues. Quo nihil est absurdius. Ipse Bellarminus *l. contra Guil. Barclaium p.* 588. concedit ius fuisse Carolo V. proscribendi Hermannum Archiepiscopum Coloniensem, quòd esset Princeps Germaniæ. Ne merè Ecclesiasticæ quidem causæ extra omne reipublicæ Iudicium debent esse: vt sanè exemplo præiuerunt hac in re suo nō tantùm Cæsares Romani prisci, qui à Constantino Magno floruerunt, sed ipse etiam Carolus Magnus & Ludouicus, ceu ex historiis notissimum est. Certè quod Galliæ in clerum licet, id vtique licebit etiam reipublicæ Germanicæ. Numerat autem illa delicta quædam grauia *priuilegiata* dicta, (cùm tamen rectiùs deberent dici *communia* vt etiam censet Milletotus) quorum cognitio & iudicium magistratus est secularis. In vniuersum nihil est Reipublicæ magis aduersum, quàm si non tantùm viuant in ci-

uitate,ſed etiam bonis publicis,imò maximis, gaudeant qui Reipublicæ legibus & iudiciis non tenentur.

Porrò ſi quidem reſpublica Germanica non debet eſſe παμβασιλική, ſed in partem maieſtatis veniunt Ordines regni, manifeſtum eſt cauſas Ordinum,quæ quidem vitam & dignitatem vel bona potiſſima attinent,decidendas eſſe non in alio Iudicio quàm quod ipſi quoque Ordines inſtituerunt. Itaque aut antiquus & ab omnibus retrò ſeculis vſitatus mos Principum cauſas Regis & Pariũ Iudicio committendi fuerit obſeruandus,aut verò tribunal aliquod in hunc vſum,communi Reipublicæ auctoritate,fuerit inſtituendũ.Cõmuni inquam: Neque enim temerè permittendum,tantæ vt cauſæ vel citra Regis vel citra Ordinum mentem & ſententiam iudicentur:vtpote quum ad Reipublicæ ſummam pertineant, ſumma autem iſthæc penes illos coniunctim ſit,niſi fallimur. Fortaſſe verò apprimè etiam in rem fuerit,ſi omnes illæ controuerſiæ quàm certiſſimè finiantur, atque adeò in eorum Iudiciis proceſſus obtineat quàm ſimpliciſſimus & qualis ante hos ducétos annos ſemper in vſu fuit. Animorum enim diſtractionem pariunt lites,nihil autem in omni Repub.perniciosius,quàm ſi Principes & Optimates inter ſeſe ſtudiis collidantur, quæ vox eſt omnium ſapientum & magno [proh dolor!] Germaniæ malo comprobata. Et verò ſolito maius periculum eſt à controuerſiis Ordinum ſi Reſpublica ſit liberior. Aureum ſanè aſſertum eſt Taciti: *periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem.* Ad hæc cùm executio ſententiarum iſtiusmodi prudenti conſilio Circulis ſingulis ſit commiſſa fortaſſis haud abs re fuerit, ſi pecunia & apparatus bellicus ſingulis Circulis fuerit ad manus, cùm ad alium Reipublicæ vſum, tum ad cogendos illos qui viribus ſuis freti latis iuſtè ſententiis obtemperare detrectant. An verò non loca munitiora refractariorum,aut alia eorundem bona per vim occupata,publico vſui totius Circuli ſeruare præſter,quàm diruere aut alii alicui concedere,iudicent prudentiores.

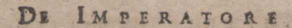
Haud obſcurum porrò eſt, longè fore vtiliſſimum Eccleſiæ,ſi Epiſcopi & Abbates ſolis ſacris vacantes ſecularem iuriſdictionem Cæſari & iudicibus ſecularibus permittant. Quemadmodum in Gallia anno 1320. Philippo Pulchro regi eam conceſſit clerus Gallicanus. Sed hoc optari fortaſſis poteſt quidem, non ſperari tamẽ: vt

eſt ho-

die mundanæ potentiæ Clerus, exemplo sui Papæ Romani, vehementer addictus.

Illud verò omninò par est & iustum, vt Iudicia omnia ita sint instituta, ne cuiquam partium sint grauia. Eoque cùm[eheu] religionis dissidium in odium mutuum plurimos traxerit, quò magis ęqualiter omnibus ius dicatur, omnino iis locis vbi vtriusq; religionis sociis litigandum venit; Assessores Iudiciis dandi sunt vtriusq; itidem religionis. Multò maximè ergo id oportet vt obtineat in summis Germaniæ tribunalibus Certè id nisi fiat, tametsi Iudices optimè etiam functi fuerint officio suo, nunquam tamen deerit malè suspicãdi causa, quæ est perpetuum discordię fomentum.

Omninò denique danda est etiam atque etiam opera, vt litium hæc multitudo & diuturnitas, quæ haud multò minùs perdit Germaniam atque vis militaris, emendetur. Quod ipsum fortassis poterit fieri, si in temerè litigantes omnes, & seorsim in litium iniquos patronos grauissimis pœnis animaduertatur: si Iudicibus nihil ex partium sportulis aut muneribus sit exspectandum, sed cogantur illi suis ex publico stipendiis esse contenti: si processus iudicarius ad priscam simplicitatem, quâ tot seculis floruit Germania, quæque in omnium veterum rerum publicarum optimarum foris, in suis Hebræorum ab ipso Deo fuit probata, si non omni ex parte, saltem potiore reducatur: si postremò quæcunque in controuersiam trahi solent singulis in locis legibus plebi etiam perspicuis quoad fieri potest definiantur. Certè quamdiu omnia hæc in Germania sunt obseruata litibus nusquam laboratum fuit. Num in remedium liceat laudare priuilegia quæ vocant de non appellando, meritò fortè dubitaueris: namque eo ipso & plebis libertati & summæ reipublicæ auctoritati perinde fortassis detrahitur. Attamen nisi quæ modò diximus, obseruentur, iuuare illa priuilegia ad litium finem fatendum est. Quod si profectò haud placuerit remediis quæ laudauimus vti, omnino vel appellationes ad fora regni summa præcidere magis magisque ex re fuerit, vel verò in singulis Circulis summa tribunalia publica Reipublicæ auctoritate sunt constituenda. Neque verò hisce moribus duo quæ nunc sunt Tribunalia publica litibus finiendis sufficiunt, sed numerus illorum augendus est, Gallici regni exemplo.

Leges animæ dimidium Ciuitatibus præstare apud omnes in confesso est: ac sic, expositâ per ea quæ de Germanici Imperii *Ciuibus,* Vrbibus, *Ducibus &* Comitibus, *Electoribus, Episcopis & Iudiciis tradidimus, Germaniæ nostræ* Republicâ*: De eius moribus, institutis & legibus hic agere esset tempestiuum, nisi fuse satis & luculenter de iis nuper in* Helmstadi *edito nostro de* Origine *iuris* Germanici *Commentario. Quapropter huic supersedére labori consultius, hoc tantùm addito verissimo* Elogio, *quo* Tacitus, *Scriptor summus, nostrorum Auorum mores olim commendare dignatus est.*

Plus apud eos valent boni Mores, quàm alibi bonæ Leges.

Acroamatis sexti & vltimi finis.

DE IMPERATORE ROMANO GERMANICO

DISCVRSVS HISTORICO-POLITICVS.

CVm in aliis multis Magistratibus geritur Imperium Germanicum, tum vnus summus illi præest, quem Cæsareum aut Regium appellare est moris. Possunt autem de illo multa dici ac varia: nos verò non nisi pauca nunc attingemus.

Atque initiò quidem videbimus, quo iure, quaue iniuria, illi competat *nomen Cæsareum*, & titulus *Romanorum Imperatoris*. Constat quippe, illis nominibus appellatos olim qui Imperio Romano regiâ autoritate præfuerunt. Cæterùm an idem nomen iis, qui Germaniæ sociisque regnis præsunt, regibus conueniat, id verò haud perinde liquidum est.

Verùm hanc quæstionem agitare fortassis haud licebit, nisi & illud agitetur, supersitne hodieque Respublica aliqua Romana: aut si non supersit, iura ne eius Imperii vnà cum Republica exspirauerint, an verò maneant: & si manent, penes quem ergo verè resideant.

Et quidem superesse hodieque Romanum Imperium, eiusque nobilissimam portionem esse Germaniam & Italiæ pleraque, vulgata adeò est sententia, vt eâ de re dubitare, videatur meritò absurdum & absonum: Quoniam tamen planè contrà senserunt nostro seculo nonnulli ex eruditissimis, resque difficultate non caret, & tamen operæ pretium est, in re tam magni momenti à veritate non aberrare, non absre fuerit, totum hoc negotium accuratè agitare.

Principiò autem sciendum est quid olim florentibus Romanorum rebus ad Romanum Imperium pertinuerit, siue reapse, siue iure.

Totum enim terrarum orbem olim imperio suo Romanos continuisse, & antehac viri quidam magni asseruerunt, & nunc etiam nonnulli pertendunt. Et verò adeò id ipsis sacrarum literarum dictis consentaneum esse nonnullis creditum, vt hæreseos infamiâ notare haud dubitauerint eos qui diuersum sentiant. Neque negari potest diserta esse sanctissimi Euangelistæ verba: ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Sed & Marcus Tullius ita olim scripsit: *Nulla gens est quæ non aut ita subacta sit vt vix exstet, aut ita domita vt quiescat, aut ita pacata vt victoriâ nostrâ imperioque lætetur.* Quin vulgati olim sermones fuere: *Romam mundi caput, Romanos rerum dominos.* Martialis.

Terrarum Dea gentiumque Roma.

Petronius Satyrico:

Orbem iam totum victor Romanus habebat,
——Quà mare, quà terræ, quà sydus currit vtrumque.

Nec aliter Græci loquuti sunt. Dionysii Halicarnassæi verba sunt L. 1. cap. III. *Romanorum vrbs toti imperat terræ, quæ quidem non est inaccessa, sed ab hominibus habitatur. Imperat verò & toti mari, non illi tantùm quod intra* Herculis *est columnas, sed & ipsi* Oceano, *quacunque est nauigabilis. Prima & sola earum, quæ ab omni æuo memorantur, Orientem & occasum dominii sui terminos effecit.* Aliquot post Dionysium seculis in Ægypto cecinit Claudianus de Roma:

Armorum legumque parens, quæ fundit in omnes
Imperium. Item: *paruáque à sede profecta*
Dispersit cum sole manus.

Nec verò Cæsares iam tum Christianismo imbuti, adeoque ad modestiam maiorem compositi, dubitarunt *mundi sese dominos* appellare: quin titulus hic reperitur hodiéque in Actis Concilii Chalcedonensis *act. XI. ac XII.*

Cæterùm vix sextam partem mundi tunc cogniti intra Imper. Romani ambitum olim fuisse, certissimum est: tantum abest Americam, plurimasque Oceani insulas, aliaque nuper demum Europæ cognita, illi paruisse. Sanè Augusto imperante ab oriente intra Euphra-

Euphratem: à meridie intra Nili cataractas, deserta Africæ, & montem Atlantem : ab occidente Oceano : à septentrione Danubio & Rheno amnibus, inclusum fuit. Adiectæ postea quidem nonnullæ prouinciæ, vt Claudio Cæsare Britannia in ipso Oceano, Traiano Arabia, Armenia, Mesopotamia, Dacia; verùm ne sic quidem omnia occupata. Quodque cumprimis hîc meretur expendi, Germania vniuersa nunquam, vel ad breue tempus, Romanis paruit. Cisrhenana sola constanti imperio à Romanis detenta: Transrhenanæ quod ad Albim vsque porrigitur, Augusti Tiberiique auspiciis semel iterumque invasum, mox tamen iterum in libertatem vindicatum est, solis Rheno proximis populis, Frisiis, Vsipiis, Tencteris, Iuhonibus, Mattiacis, & his conterminis Alemannis, nonnihil diutiùs dominatui Romano subditis. Reliquum omne infestis armis ne quidem tactum fuit. Quæ multis probare in tantâ literarum luce fuerit Soli facem mutuari. Itaque inutili labori supersedebimus.

Nec verò quem mouerit illud Lucæ Euangelistæ, qui eiusmodi αὐξήσεις nouit per tum fuisse sacro etiam populo familiares, Eadem scilicet loquendi libertate in sacris codicibus *omnia bona Damasci* dicuntur varii generis diuitiæ eius vrbis. Similia alibi plura reperias passim. Est verò & certissimum, optimam habitabilis orbis partem adeoque florem ipsum totius orbis, Augusti æuo, Romani Imperii finibus inclusum fuisse: vt merito iure potuerit pars illa eximia totius nomine venire, licèt verè pars tantùm fuerit vniuersi. Quo liquet non multùm adeò olim à rigido & duro veritatis sermone receptum passim loquendi morem recessisse : vt verò ille non omnimodè congruerit. Neque enim, si accuratè loquendum, nisi pars orbis terrarum Romano Imperio vnquam occupata est. Scilicet vt totius nomine pars potissima veniat, vulgaris est loquẽdi consuetudo. Ac proinde non aliter quoque loquutus est sanctissimus Lucas. Neque enim sacrarum literarum sermo abit ab eo quod tunc in vulgus suetũ, habetque ergo & αὐξήσεις suas & μειώσεις.

Sed & familiare ipsis est οἰκουμένης voce nunc Iudæam, nunc aliam aliquam latè porrectam regionem appellare. Quod obseruans Hieronymus : *Nomen terræ*, inquit, *etiam cum additâ particula omnis, restringi debet ad eam regionem, de qua sermo est.*

Verùm hæc quum neminem temerè lateant hodiè paulò doctio-

&iorum, non est quur vel verbulo ampliùs ostendamus, quàm ineptè quidam ex illis Euangelii, aliorumque Romanorum verbis, verè totum terrarum orbem dominio Romano paruisse aliquando, colligant.

Sed fortassis omnem mundum occupandi aliquod Ius Romano populo fuit: adeoque per iniuriam nonnulli populi imperium eius olim detrectarunt. Sicut Aristidi Rhetori *miseratione digni visi, qui imperio Romano non subiacebant, vt qui bonis maximis destiuerentur*. At cùm omne ius vel æternum sit vel positiuum, atque vel ab ipso Deo vel ab hominibus profluxerit, nihil tamen horum pro vniuersali illo dominatu Romano valeat, quid de iure illo sit sentiendum manifestum est. Certè positiuum eiusmodi aliquod ius siue diuinum, siue gentium, siue ciuile, nullum reperitur. Non diuinum: id enim humano generi non potuit innotescere nisi vnius Dei reuelatione, hic autem nihil huius nos docuit per Prophetas, per Apostolos, per Apostolicos viros, quibus solis internunciis vsus est. Non gentium: nunquam enim omnes populi in id conuenerunt, imò plerique acerrimè Romano Imperio restiterunt, nonnisi maximis cladibus domiti: pauci vltrò sese & sua Romanis dediderunt, aut in eorum societatem cupidè libereque concessere. Ne Romanus quidem populus tale aliquod ius condidit: vt nec condere potuit quidquam quod liberos populos extra ciuitatem suam obligaret. Iam si quod est perpetuum Dei vel naturæ ius, id non nisi ratiocinatione ex firmis ac æternis naturâ notis principiis deductum à nobis intelligitur. Et tamen hoc modo tale Romani populi ius vel vero simile nō potest reddi. Nec verò Dantis Aligerii aliorumque argumenta, quibus Imperatori tale ius adscribere conatur, quia expediat humano generi sub vno imperio esse, vllius sunt momenti. Vt enim illud fuerit vtile, non sequitur tamen illud imperium ad Romanos pertinere. Quur enim hi potiùs imperent omnibus quàm alii? Nec sola vtilitas ius dat imperandi, nisi omnia imperia deteriorum in meliores iniusta sint. Vt porrò etiam humanum genus in verè vnam rempublicam coëat, ἀδύνατον est. Neque id expedierit illi, quales sunt res humanæ, quum ab vno commodè tam vastum spacium regi nequeat. Certè Aristoteles, vir, si quis alius, πολιτικώτατος, intra angustos limites beatam republi-

cam

cam coercet: tantum abest vt totum mundum crediderit feliciter ad vnum sceptrum adstringi. Et verò vt nauis cuiusque aliarumque rerum: sic & ciuitatis certa est magnitudo, quam si excedat non ampliùs id esse potest quod debebat. Ipse sanctissimus vir Augustinus L. *IV. de civ. Dei. cap. XV.* affirmat *feliciores futuras res humanas, si omnia regna parua essent, concordi vicinitate lætantia.* Habent magna imperia suos vsus, at quæ totidem, imò pluribus longè, damnis compensentur. Ipsum ilud Romanum Imperium *magnitudine suâ laborasse* censuit Titus Liuius, prudentissimus vir. Nec aliò fortè spectauit Augusti consilium *coercendi intra terminos imperii*: vt vt Tacito *incertum* visum *metu an per inuidiam*, ita sit iudicatum. Non potuit verò natura imperium in omnes tribuisse Romanis, si & illa paruitas oneri fuit. Verùm hac de re operosè agere non est huius instituti, abundè enim etiam sic liquet non æterna naturæ lege, non arbitrariâ, vel Numinis cœlestis vel gentium omnium constitutione, Romano populo in omnem mundum quidquam iuris esse concessum.

Iisdem verò argumentis probare licet haud difficulter nullâ tali lege Romanos præ aliis populis in occupanda, vel minima, terræ parte, singulare aliquod ius habuisse. Neque enim ex sacris literis constat nobis quidquam de diuino aliquo tali instituto: neque historię nobis produnt gentium omnium eiusmodi quem consensum, neque licet infirmis rationibus ex naturæ principiis arcessitis istiusmodi quid persuadere.

Habemus vero hîc & confitentes ipsosmet Romanos: nullibi enim legas alios titulos aut alia iura imperio suo vnquam prætexuisse, quàm quibus aliàs vulgò acquiritur aliquid aut possidetur, ius scilicet belli, fœdus, donationem, derelicti occupationem, ac id genus alia. Certè sibi diuinitùs aliquid præ aliis datum nunquam præ se tulerunt: quale quid tamen à Muhammede falsò iactitatum, Hebræis verò olim in ea quæ ab Ægyptiis commodatò acceperant & Cananæorum terram, verè fuisse concessum notum est, de Tartaris narrat Haithonus *c. XVI. & XVII.* de Mexicanis Iosephus Acosta *histor. Americana l. VII.* de aliis gentibus ba aliis memoratur. Apud Sallustium Mithridates caussas bellorum Romanorum his verbis perstringit: *Romani arma in omnes habent, in eos acerrimè, quibus victis spolia maxima sunt.* Item: *Romanis cum nationibus, populis, regibus cun-*

ctis una & vetus bellandi caussa est, cupido profunda imperii & diuitiarum. Galgacus apud Tacitum: *Raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur. Si locuples est hostis, auari: si pauper, ambitiosi: quos non Oriens non Occidens satiauerit.* Verùm hæ voces, vt hostiles, minùs fortè merentur fidem: neque verò probauerim illud Carneadis, quod ex Cicerone refert Lactantius *l.V. institut. c. XVII.* si iustitia sit obseruanda, Romanis ad casas redeundum fuisse: ne ipsi tamen Romani omnia sua bella iustis de caussis suscepta esse ausi olim sunt prædicare. De Sardinia Carthaginensibus erepta, contrà quàm conuenerat, iam olim conquestus est Polybius, grauis Scriptor, & qui in Romanis castris vixit. Cypri occupatæ iniquitatem improbant summopere Cicero *pro domo suâ* & Ammianus Marcellinus *L. XIV.* De Corintho excisâ idem Cicero *l. III. de offic. Vtilitatis specie in republica sæpißimè peccatur, vt in Corinthi deturbatione nostri.* Alibi tamen eiusdem verba sunt: *noster populus sociis defendendis terrarum omnium potitus est.* Et verò olim famam iustitiæ præ aliis Romani obtinuerunt, certè affectarunt. Hinc Rhodii apud Liuium *L. XLV. Certè quidem vos estis Romani, qui ideò felicia esse bella vestra, quia iusta sint, præ vobis fertis, nec tam exitu eorum, quòd vincatis, quàm principiis, quòd non sine caussa suscipiatis, gloriamini.* Rutilii Tauri Æmiliani versus est notissimus de Roma:

Iustis bellorum caußis, nec pace superbâ
Nobilis ad summas gloria venit opes.

Dionysius Halicarnassæus religionem Romanorum deprædicat, quâ Græci sui caruerint. Nam *omnium*, ait, *bellorum initia & caussas apparebit iustas fuisse: atque ideò Deos meritò propitios sensisse & fauentes.* Neque negari potest iure id in Romanis laudandum, quod belli indictionem fecialibus, id est, sacerdotibus, non soli populo profano, commiserint. Vt autem hæc omnia sint vera, iustissimis scilicet caussis bella omnia à Romanis suscepta, [quod tamen in vniuersum non esse verum ipsorum confessione antè docuimus] verum tamen est non aliud ius Romanos prętexuisse vlli bellorum suorum, quàm quod omnibus populis est commune. De ipso feciali iure Cicero *l. 1. de officiis* scribit; *belli quidem æquitas sanctissimo feciali populi Romani iure perscripta est, ex quo intelligi potest nullum bellum esse iustum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum antè sit & indictum.* Sed hæc clara sunt, nisi fallimur.

Id verò cumprimis notandum hoc loco ducimus quæ finibus Romani Imperii olim fuere inclusa diuerso admodum ratioque titulo ad illud pertinuisse. Fuerunt scil. alii verè subditi atque in prouinciam redacti, alii amici, alii socii, alii aliter fœderati, magnus quoque numerus extitit coloniarum & municipiorum. Ex vnius Plinii *lib. III. IV. V. VI. naturalis historiæ* abundè id discere est: vt alios testes laudare non sit necessum. Singulatim quæ Italiæ populorum vrbiumque fuerit tum ratio, præclarè docuit Carolus Sigonius eximio opere *de antiquo iure Italiæ*. Ne Germani quidem omnes Cisrhenani pari fuêre conditione. Vbii enim *Romana colonia esse meruerunt*: Vt verbis vtar Taciti, qui de Batauis scribit: *manet honos & antiquæ societatis insigne*. Socii itaque Romanorum fuere Batavi, non subditi: quod egregiè, vt omnia, illustrat Hugo Grotius *L. de antiquit. reipubl. Batau. c. II. Non in alio obsequio*, eodem Tacito teste, *trans Rhenum fuere Mattiaci, etsi & hi pars habiti imperii Romani*. Ammiani Marcellini L. XV. verba sunt: *Prima Germania, vbi præter alia municipia Moguntiacus est, & Vangiones, & Nemetes, & Argentoratus.* Quædam itaque & Cisrhenanæ Germaniæ vrbes municipiorum libertate sunt vsæ, quæ qualis fuerit docet Gellius *l. XVI. noct. Attic. c. XVI.* Non diffitemur Romanos, societatis fæderumque iuribus violatis, sæpè socios suos pari cum subditis loco habuisse. Et verò hanc iniuriam questi olim Batavi apud Tacitum *l. 5. Historiæ*: *neque enim societatem, vt olim, sed velut mancipia haberi*, & Latini apud Halicarnass. *l. 6. sub vmbrâ fœderis Romani seruitutem se pati*. Rhodiorum, Ælorum, Achæorum, Thessalorum, Magnetum similes querelas alibi reperias. Ipse Sallustius bello Catilinario fatetur *ciuitatem immutatam: imperium ex iustissimo atque optimo crudele intolerandumque factum*. Hi, addit, *ignauissumi homines per summum scelus omnia & sociis ademêre, quæ fortißimi viri victores hostibus reliquerunt: perinde quasi iniuriam facere id demum esset imperio vti*. Verùm non est huius loci hæc latè exponere: satis liquet Romanos non aliis titulis, aut aliis iuribus, in occupandis aut possidendis rebus vsos quàm vulgò receptis & vsitatis, adeoque nihil iuris eos habuisse ad totius mundi imperium occupandum.

Videndum deinceps nemquid eorum quæ possederunt Romani perdiderint. Et quidem quum in illorum potestate fuerint non

ipsæ tantùm prouinciæ variæ, sed & ius eas possidendi, seorsim considerandum, an cum possessione & ipso possidendi iure tandem hæc sese habuerint. Adprimè verò videndum quemadmodum hæc sese habuerint eo tempore quo ad Francos Cæsarea occidentalis Imperii dignitas peruenit.

Cæterùm occidentalis quidem Imperii [nam de vno illo nunc agere tempestiuum est] plæraque iam Honorii & Valentiniani III. Cæsarũ ætate à Germanicis gentibus, hactenus Danubio & Rheno seclusis, occupata esse notius est quàm vt longâ opus sit probatione, vt neque patitur institutum in caussas illius excidii accuratiùs inquirere: vtrum scilicet tanti mali caussas illi per Constantinum M. institutæ Imperii diuisioni, qua ille, teste Zosimo, Rheni & Danubii ripas quindecim legionum præsidio nudauit, & quod vnitũ firmum erat, diuisum in duo reddidit imbecille: an socordiæ successorum Theodosii: an denique potiùs fatali cuidam numinis indignationi sit adscribenda. Quicquid verò in caussa fuerit, id certum est, illâ tempestate non totis quinquaginta annis periisse Romanis penè mille annorum labores, quos acquirendis iis insumpserunt. Ita sanè Hispania Vandalis, Visigothis, ac Sueuis: Gallia Francis ac Burgundis: Britannia Pictis, Scotis, Saxonibus, Anglis: Vindelicium ac Noricum, vt & Rhetiæ potissima Baioariis atque Alemannis: Pannonia post alios Hunnis ac demum Hungaris, cesserunt.

Ne ipsa quidem Italia in ditione Romani populi permansit. Per Visigothorum enim Vandalorumque incursiones summè debilitatam primùm Heruli, mox Ostrogothi insederunt. Atque horum quidem ea uis fuit vt, ipsâ Vrbe Roma cum omnibus Italiæ partibus occupatâ, nouum quoddam Italiæ regnum quod adpellabant condiderint, Imperii Romani per ipsam Italiam nomine penitus abolito, & sublatis insignibus. Neque verò Reges illi Ostrogothici alio titulo quàm Italiæ regum vsi sunt, imò ab insignibus etiam Romanis prorsus abstinuerunt: vt ex eius æui scriptoribus notissimũ est. Hinc Iornandes Gothus *l. de regnor. success.* vbi de Odoacro dixisset & Augustulo: *Sic Hesperium regnum, Romanique populi Principatum, quod DCCIX. V. C. anno primus Augustorum Octauianus Augustus tenere cæpit, cum hoc Augustulo periit: Gothorum dehinc regibus Romam tenentibus.* Iisdem verbis vtitur Marcellinus Comes *in chron. indict.*

XIV.

XIV. Baronius *ad annum* CCCCLXXVI. *n.1. Imperium Occidentale collapsum est penitus & deuolutum ad Barbaros.* Hic status Italiæ fuit ab anno Christiano CCCCLXXVI vsque ad CCCCCXL circiter: quo tempore Iustinianus per Bellisarium cæpit Gothis Italiam eripere rursum, & Romano Imperio, cuius vis & maiestas in Oriente supererat, restituere. Inde nutavit Italiæ possessio per annos duodecim inter Gothos & Romanos: nec his quoque post Gothos excisos integrè reddita est, nisi annis quindecim. Ex eo verò, si modò vnquam, certè non antè indeptum à Francis Cæsareum titulum vnquam, Italia omnis in Romani Imperii aut ditionem aut nomen pervenit. Langobardi enim, Germanica gens, sed quæ aliquandiu Pannoniam tenuerat, à Narsete inuitati, Italiam penè omnem, pulsis Cæsarum præsidiis, sui iuris fecerunt. Nec enim Græcis Cæsaribus quicquam in Italia paruit ampliùs quàm Roma ipsa eiusque pomeria, Pentapolis, Exarchatus Rauennatensis propriè sic dictus, vrbsque Venetiarum. Etiam horum verò tandem pleraque vltimis Langobardorũ Regibus cesserunt. Vt nihil ad extremũ in Italiã remanserit præter duas vrbes Romam & Venetias. Et verò Lãgobardici Regni tẽporibus tantùm exiguæ illæ Italiæ partes retinuerunt Romani Imperii nomẽ, reliqua omnia Langobardici regni titulo venerunt, quorum scilicet erant in potestate. Restituit populo Romano aut Pontifici, pulsis vicissim Langobardis, Pipinus Francorum Rex Exarchatum Rauennatensem cum Pentapoli. Eius filius Carolus, cognomento Magnus, deuicto Desiderio Langobardorum Rege: anno DCCLXXIV. nihil quoque aliud [vel certè parum, si credimus iis quæ habentur apud Anastasium in vitâ Hadriani, & qui illa exscripsit Baronio, ad annum DCCLXXIV.] eorum, quæ Langobardi hactenus tenuerant, Romanis reddidit, omnibus aliis in suam ditionem transcriptis. Et verò ille ex eo tempore non minùs Langobardorum quàm Francorum rex dictus est. Ne Orientales quidem Cæsares quidquam Italiæ recuperarunt illâ tempestate, nisi quod Beneuentanum Ducatum atque vltima Calabriæ in suum patrocinium susceperint.

Hæc omnia vsque adeò certa atque ex historiis in vulgus sunt cognita, vt adductis testimoniis illa probare fuerit hominis otio suo abutentis, & orbem omnem non tolerandæ inscitiæ arguentis. Sole verò hinc clariùs elucescit, anno octingentesimo, quo

Cæsareus titulus ad Francos peruenit, nihil transalpinum, exiguam verò admodum Italiæ partem in Romanorum potestate, adeoque Romanum Imperium Occidentale limitibus perangustis tùm fuisse circumscriptum.

Quin possessione itaque totius penè Occidentis Romani tandem exciderint, nullum est dubium: an verò simul & iuribus exciderint, eum per occasionem recuperandi, haud æquè forrè est manifestum.

Quin amittere & illa potuerint nemo dubitaverit qui norit iura illa, quibus sua tenuere, non fuisse alterius ordinis quàm quibus alii populi sua possident: quæ amissibilia esse certum est. Verè autem & amissa illa esse patebit, si quasi certum positum sit, regna quoque vsucapi & longo tempore præscribi, haud aliter atque alias res viliores, nec minùs ex signis etiam posse præsumi factam derelictionem. Enimvero non iis possumus accedere, quos inter est & Ferdinandus Vasquez, vir profectò doctissimus & ingenii acutissimi, Hispanicæ Iurisprudentiæ decus, qui omnem vsucapionis præscriptionisque vim & auctoritatem ex vno ciuili positiuo iure manare autumant, eoque ad libera regna non pertinere acriter contendunt. Vt enim verissimum est, vnius ciuitatis positiuas leges non astringere respublicas liberas, adeoque ferendum minimè est, vt omnium populorum controuersiæ ad amussim legum Romanarum quarumlibet etiam positiuarum examinentur: ita videntur vsucapionis atque præscriptionis quædam iura ab ipsa naturâ constituta. Neque enim tantùm ciuitatis alicuius, sed & humanæ omnis societatis interest, *ne quarundam rerum diu & ferè semper incerta dominia sint, & vt aliquis sit finis*: quod præstare vsucapio potest, vt rectè scribitur *l.1. ff. de Vsurpationibus & Vsucapionibus*. Multò maximi verò refert, vt controuersiæ de regnis & prouinciarum possessionibus, quoad fieri potest, sopiantur: quibus nullæ aliæ potiores sunt mouendo orbi & publicæ tranquillitati perturbandæ. Atqui sine quo salus sua non constat mundo aut pax humano generi, illud indubiè ipsa natura diligentissimè vult obseruatum. Hinc sanè apud omnes gentes confessum, possessiones publicas non minùs quàm priuatas multo tempore ita firmari vt reuelli nequeant: quod multis testimoniis, interque ea ipsius Iephthis, præclarè

docet

docet Hugo Grotius *l.2.de iure belli ac pacis c.4. n.11.& in annotatis.*

Vt igitur fortè non iusto titulo primùm Galliam Burgundi & Franci: Hispaniam Gothi, Sueui, Vandali: Pannoniam Vindelicium & Noricum Hunni, Baioarii & Alemanni: Britanniam, Saxones & Angeli tenuerint: longâ tamen & quieta possessione iam seculi nostri initio, quo tempore ad Carolum Magnum Cæsareum nomen est delatum, omnes hasce gentes vsu cepisse prouincias occupatas dicendum est. Scilicet iam per trecentos quinquaginta circiter annos durauerat tum possessio illa: cùm Iephtes ad Ammonitarum Regem iniquæ vindicationis olim ablata accusandum trecentorum annorum possessionem sufficere iudicauerit. Neque verò simpliciter veterum est illud quod dicitur: *quæ ab initio non valent ex post facto conualescere non posse*: sed tùm demùm, si causa noua ius per se idonea gignere non accesserit. Tanti autem temporis præscriptione accessit vtique nouum ius maximum & longè æquissimum. Nec tamen dixerim omnes illos Germanicos populos nihil habuisse iuris ad occupandas prouincias. Nam si quod ius est victorum in hostes & illorum bona: vtique & Germanicis hisce populis non defuit ius sibi vindicandi, Romanis, infensissimis suis & perpetuis hostibus, per victoriã erepta. Certè minore iuris specie Romani plæraque sua acquisiuere, si verum fatendum est. Porrò & id certum Britanniam vltrò à Romanis derelictam, Galliam verò VVisigothis inhabitandam concessam esse. Omnes verò illas quas dixi prouincias à Romanis pro derelicto habitas esse multis sanè signis colligere est. Neque enim tanto temporis interuallo vel verbis vel factis illas sibi repetierunt: quin post illas prouincias iam magnam partem occupatas cum Francis ac VVisigothis non vnum fœdus inierunt: quale profectò fuit insigne illud contra Attilam, quo in bello nisi Franci & Visigothi à Romanis partibus stetissent, nihil fortè illius imperii mansisset tum reliquum. De Clodouco Magno, Francorum in Galliis rege potentissimo, scribit Gregorius Turonensis *l.11.c.*XXXIIX. illum ab Anastasio Cæsare codicillos de consulatu accepisse, *eumque ab ea die tanquam Consulem & Augustum esse vocitatum*. de Longobardis Pannoniam incolentibus Paulus Diaconus Hist. misc. lib. XVI. c. XIX. & Hist. Langobard. *l.11.c.1. omni tempore quo Langobardi possederunt Pannonias Romanæ Reipubl. ad-*

uersus æmulos adiutores fuerunt. Vnde colligitur iam tum prouincias illas nouis illis dominis atque occupatoribus Romanos quasi vltrò concessisse. Nam qui contrahit cum possessore rei, vt ipsa illa re is vtatur, is rei illius possessionem alterius esse tacitè confitetur: contrahit siquidem cum illo tanquam cum domino illius rei. Habet certè hoc locum etiam inter populos liberos, nec tam iure ciuili valet quàm naturali: vt rectè docet Grotius, vir summus, *l. II. de Iur. bell. ac pac. cap. 4. § 4.*

De vna Italia fortassis aliter sese res habet: quoniam inter Langobardos & Cæsares Populumque Romanum perpetua penè fuerunt bella. Langobardi enim non videntur vnquam in quieta Italiæ possessione fuisse. Langobardi inquam: Ostrogothorum enim alia ratio fuit. De Theodorico sanè, qui pulso Odoacro princeps Ostrogothorum Italiæ regnum instituit, in hæc verba *libello de regnor. success.* Iornandes: *Theodoricus Zenonis Augusti pellectus humanitate Constantinopolin venit, ubi magister militum statim effectus, Consulis* Ordinarii *triumphum ex publico dono peregit. Sed quum tunc Odoacer regnum Italiæ occupasset, Zenon Imperator cernens iam gentes patriam illam possidere, maluit* Theoderico, *ac si proprio iam clienti, eam committi, quàm illi quem non nouerat. Secumque ita deliberans ad partes eum Italiæ mittens, Romanum illi populum senatumque commendat: o uansque rex gentium & Consul Romanus Theodoricus in Italiam petit.* Idem *l. de rebus Gethicis* Theodericum inducit à Zenone petentem donari sibi Italiam: *expedit namque, vt ego: si vicero, vobis donantibus regnum illud possideam*: Item: *ego enim si vicero, vestroque munere possidebo.* Paulus Diaconus *histor. miscell. l. v. c. VII.* scribit Theodericum Romæ *consensu Zenonis* Augusti regnasse, Zenonemque postulatis eius annuisse. Idem Iornandes nos docet Iustinianum bello suo Gothico non aliam caussam prætexuisse, quàm Amalesuenthæ, quæ fidei eius se commiserat, indignam necem. Vide si quis dubitas *l. de rebus Geth. cap. LX.* & *libro de regnorum successione cap.* CXIII. Quibuscum consentit Procopius, Græcus ætatis illius scriptor, *in Gothicis.*

De Ostrogothis igitur res certa est, haud invitis Romanis Italiæ illos imperasse. Cum Langobardis verò plurima quidem gesta bella, sed & pax cum iis tanquam Italiæ possessoribus haud semel est inita, quasi certamen fuerit tantùm de finibus, non autem de regno integro. Agilulphum regem cum Gregorio Magno & Romanis *pa-*

cem

cem firmissimam iniisse scribit Paulus VVarnefridus *l. IV. de gestis Langobardorum c. IIX.* adductis in eam rem Gregorii literis. Vbi obiter notandum, hunc Gregorium adeò fuisse à cædibus & bellis alienū, vt non dubitauerit scribere ad Mauricii Cæsaris Apocrisiarium: *Vnum est quod breuiter suggeras Serenissimis nostris: quod si ego seruus eorum in mortem Langobardorum me miscere voluissem, hodie Langobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione diuisa esset. Sed quia DEVM timeo, in mortem cuiuslibet hominis miscere formido.* A qua morum innocentia quantùm discesserint Papæ exundans sanguine suo Italia hodiéque experitur. Verùm hoc obiter. Recitat autem VVarnefridus idem, similes pacis conuentiones inter Exarchos & Langobardos initas plurimas, quarum conditiones etsi haud recitat, satis tamen significat verum esse quod diximus, tandem de totius Italiæ possessione nullam controuersiam fuisse.

Idipsum maximè liquet ex iis quæ Pipinus & Carolus Magnus in Italia gesserunt. Neque enim per illos quidquam Romani reddi sibi petierunt, quasi per vim à Langobardis ereptum, præter vicina quædam castra, Exarchatum Rauennæ & Æmiliæ nonnulla oppida. Narrat id disertè Anastasius Bibliothecarius in vita Papæ Stephani. Ipsius illius Papæ sub S. Petri nomine (maiore, vanitate incertum an impietate) fictas & ad Pipinum mistas literas ex latebris Vaticanæ Bibliothecæ deprompsit, & ad annum DCCLV. Annalibus suis inseruit Baronius: quæ itidem nihil aliud restitui postulant. Sed nec aliud per Pipinum Aistolpho Langobardorum regi est ereptum. Disertè Annales Francici *Pipinus redditam sibi Rauennam & Pentapolin & omnem Exarchatum ad Rauennam pertinentem ad S. Petrum tradidit.* Nec Anastasius enumerans vrbes omnes à Pipino restitutas præter has ipsas habet vllam. Plura quidem donata narrat Leo *Histor. Caßinensis l. II. cap. 7.* quem sequi maluit Baronius: verùm huic recentiori scriptori maiorem fidem quàm ipsi Anastasio Bibliothecario deberi, haud profectò temerè cui probabitur nisi quem curiæ Pontificiæ amor excæcauit: vtque vera sint quæ ille habet, patet tamen satis, nec Romanos reddi sibi petiisse omnem Italiam, nec Pipinum nisi pauca eius iniustè à Lāgobardis esse occupata existimasse. Ne Constantinopolitani quidem Cæsares nisi hāc exiguam Italiæ portionem à Pipino sibi postularunt: ceu patet ex

iis, quæ post alios narrat Baronius ad annum DCCLIII. Porrò etiam hoc longè est verissimum, ipsum quoque Carolum Magnum destructo Langobardorum regno neutiquam illam potiorem Italiæ partem vel populo Romano vel eius Pontifici vel Cæsari Constantinopolitano concessisse, neque vel populum illum, vel Pontificem, vel Cæsarem postulasse eam sibi restitui, sed in Francorum ditionem eam omnem terram peruenisse. Certè eius postulati nulla reperitur memoria, multò minùs huiusmodi alicuius concessionis. Contrà testantur historiæ, Carolum Magnum statim à deuicto Desiderio regnum Langobardorum omne, quasi iure belli occupatum, administrasse. Hinc Annales Francorum anno IↃ CCLXXIV: *Rex Carolus subactâ & pro tempore ordinatâ Italia in Franciam reuertitur.* Poëtaster anonymus antiquus *l.* I. *Annal.*

> *Dedita tùm Francis hac vrbs clarißima* [Papia scil.] *cunctis*
> *Exemplo fuerat reliquis. Nam protinus omnes*
> *Tradiderunt Carolo sese concorditer vrbes*
> *Eiusdem regni: quod iam sibi iure subactam*
> *Disposuit, quantùm potuit pro tempore tali*

Iidem Annales vt & ille Poëtaster memorant anno IↃ CCLXXVII. Rotgaudum Foroiuliensibus Ducem à Carolo datum defecisse, sed illo deuicto prouinciam istam Francorum Comitibus traditam. Anno item IↃ CCLXXIX. Ducem Spoletanum in ducatu suo confirmatum. Iidem memorant anno LXXXI. Pipinum filium Caroli Regem Langobardiæ esse constitutum. Verba eorundem, memoratu digna sunt anno IↃ CCLXXXVI: *Rex statuit Romam proficisci & partem Italiæ, in qua Beneuentum situm est, aggredi: conueniens esse arbitratus vt illius regni residuam portionem, suæ potestati subiiceret, cuius caput capto Desiderio rege, maioremque partem in Langobardia iam subactam, teneb*[a]*t.* Testantur verò iidem etiam, Beneuentanum ducatum Carolo tunc cessisse & quidem Adriani Pontificis consilio. Mitto alia testimonia: ne videar soli lucem fœneraturus. Id non possum non adducere, Carolum statim à capto Desiderio se ipsum regem Francorum & Longobardorum adpellasse. Recitat eius Epistolam ad Albinum anno IↃ CCLXXIIX. item priuilegium concessum monasterio Parisiensi S. Vincentii anno IↃ CCLXXIII. hoc titulo ornatum, Baronius. Ipse Adrianus Papa hoc titulo Carolum laudat longâ illâ epistolâ ad Constantinum & Irenen perscriptâ, quam ex actis

lii Nicæni secundi recitat idem Baronius ad annum ɪↄ ccLxxxv. Ex quibus perspicuum est, totum Langobardorum regnum tenuisse Carolum, & quidem nullius beneficio, sed suo gladio acquisitum, neque in illud vel Populum Romanum, vel Pontificem, vel denique Cæsarem Constantinopolitanum, quicquam ampliùs sibi iuris arrogasse. Et postremum quidem eo confirmatur, quod, si credimus Baronio, Irene Imperatrix ruperit anno ɪↄ ccLxxxɪɪx sponsalia inter Constantinum & filiam Caroli contracta, quoniam Carolus ducatum Beneuentanum inuasisset, quem in suum patrocinium Orientales Imperatores susceperant. De toto scilicet Langobardico regno mota lis nulla fuit.

Ad hunc modum quæ Langobardi occuparant possederat Carolus ab anno DCCLXXIV. hoc est, penè triginta iam annos, quando Cæsar dictus est. Vnde liquet, tunc temporis neque Romanos aut Pontificem quicquam iuris ampliùs in illud Langobardicum regnum sibi tribuisse, sed pro derelicto habuisse, neque Carolum ipsum, religiosissimum Principem, Romani aut populi aut Cæsaris ius aliquod in prouincias illas Italiæ agnouisse. Adeoque & id iam constat, eâ tempestate ad Romanum Imperium occidentale ne iure quidem pertinuisse quicquam, non tantùm Transalpinum, sed ne Cisalpinum quidem; si excipias pauca illa Italiæ sæpiùs iam memorata.

Hęc verò cùm ita se habeant, manifestum est id quod etiam suprà diximus, eo tempore quo Carolus Imperatoris titulum accepit (contigit autē illud anno 800. ipsis feriis Natalitiis) pleraque Occidentalis Imperii fuisse iamdudum à Carolo possessa, & quidem nullam ampliùs controuersiam de iure possessionis Romanis mouentibus. Constat etiam tum temporis neque in Hispania, neque in Galliis, neque in Germania, neque in Pannonia, quidquam Romanæ ampliùs fuisse ditionis: imò ne in Italia quidem quid fuisse reliquum, quod sibi arrogarent Romani, præter vrbem ipsam Romam, Exarchatum Rauennatensem, & si quæ alia oppida aut Pipinus, aut Carolus, Langobardis erepta Romano Pontifici donauerant.

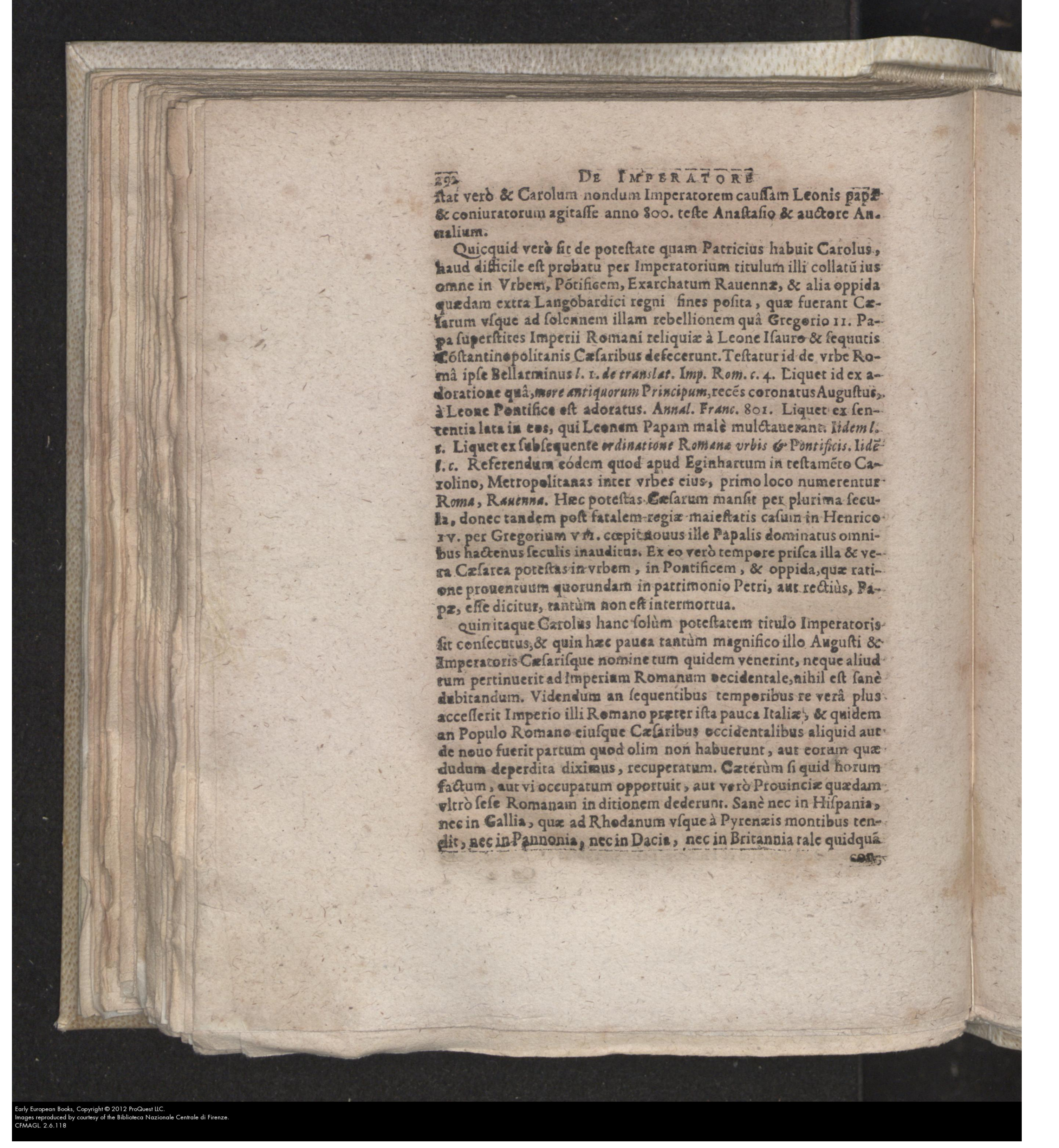
Non tantùm verò nihil penè possessum tum fuit Romanis in toto Occidente, sed, vt antè demonstratum, & ius omne deperdita recuperandi longo tempore iam exspirauerat. Bene scilicet apud I-

socratem Archidemus Messenam repetentibus Thebanis dixit: *Possessiones, siue priuatas siue publicas, præscriptione longi tẽporis firmatas, in patrimonio & dominio habendas, omnibus est persuasum.*

Si autem neque prouinciæ Occidentalis Imperii veteris ampliùs tum in ditione fuerunt Romani populi, imò si nec ius aliquod in illas prouincias populus ampliùs habuit, manifestum est per Imperatorium titulum Carolo Magno, neque possessionem neque ius aliquod in prouincias illas, aut esse concessum aut potuisse concedi. Igitur aut inani tum titulo est affectus Carolus, aut si quid accepit, accepit illa quæ in Italia extra Lãgobardicum regnum erant, cum iuribus occupandi ea, quæ Constantinopolitanus Imperator possidebat. Cæterùm cùm quæ Constantinopolitani possederunt iure possederint, in illa certè nihil iuris potuit Carolus nancisci. Sed nec in ea Carolus quidquam sibi sumpsit, eoque laborauit in fraternitatem & amicitiam assumi Cæsarum Constantinopolitanorum. Eam verò impetrauit primùm quidẽ à Nicephoro anno 820. testibus *Annal. Francic. &* Adone, iterum ab eodem anno 810. redditis Venetiis, quod iidem testantur Annales, tertiùm à Michaële Nicephori successore anno 812. & vltimò à Leone anno 813. iisdem testibus. Non arbitror extare hodie fœderum & pactorum illorum litteras. Nam quod Sigonius *l.* 4. de regno Italiæ scribit in primo illo fœdere *nominatim expressum, vt Veneti inter vtrumque Imperium positi, liberi atque immunes, & ab vtroque securi viuerent*: id nescio an fide nitatur antiquorum eius seculi monumentorum. Certè Annales illi memorant Venetias à Pipino captas, redditas Nicephoro. Id certius: ex eo fœdere Calabriam & maritimas Ciuitates Liburniæ, Istriæ & Dalmatiæ, mansisse orientali Imperio. Testatur enim Eginhartus Carolum totam Italiam tenuisse *ab augusta prætoria vsque in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum ac Beneuentanorum constat esse confinia. Histriam quoque, Liburniam & Dalmatiam, exceptis maritimis ciuitatibus, ob amicitiam & iunctum cum eo fœdus, Constantinopolitanum Imperatorem habere permisit.* Firmum autem amicitiæ fœdus inter vtrũque Imperatorem tandem coiisse testatur idem Eginhartus. *Imperatores etiam Constantnopolitani*, inquiens, *Nicephorus, Michaël & Leo vltrò amicitiam & societatem eius expetentes complures ad eum misere Legatos: cum quibus tamen propter susceptum à se Imperatoris nomen, & ob hoc eis, quasi qui Imperium eis eripere vellet, valde sus-*

suspectum, fœdus firmissimum statuit, vt nulla inter partes cuiuslibet scãdali remaneret occasio. Erat enim semper Romanis & Græcis Francorum suspecta potentia. Quò facit illud quod in Annalibus habetur Legatos Michaelis Carolum dixisse *Imperatorem & Βασιλέα.* Ne in Italiam quidem omnem ergo ob titulum Imperatoris ius fuit Carolo, tantum abest inde illi collatum ius in reliqua etiam Orientalis Imperii.

Cæterùm si ne illa quidem Italiæ hactenus Imperatoribus possessa omnia accepit Carolus, aut titulum solum impetrauit, aut verò potestatem aliquam in eas terras quæ extra Langobardorum regnum erant in Italia, hactenus verò fuerant quasi in patrimonio Pontificis. Posterius sanè est verum. Erat enim iam antè quidé Carolus patricius Romanus, adeoque iam tum fortè eo nomine habebat aliquid in ipsam vrbem Romam iuris, ast per Imperatoriam dignitatem longè plùs consecutus est. Namque fuit quidem Patricii nomen non nisi dignitatis titulus à Constantino Magno institutus, teste Zosimo *l.* 2. qua de re plura *l.* 22. *Codic. Iustinianei tit.* 3. *l.* 3. In Carolo tamé videtur hoc nomine ipsa Exarchalis potestas significata. Namque & viuo patre audiit quidem Patricius, vt videre est in litteris Stephani Papæ apud Baronium *ad annum* 775. Ipse ta mé annos sui Patriciatus solet numerare ab eo quo deuicit Desiderium, non autem 781. quod scribit Otto Frisingensis *l.* 5. *c.* 28. & verò eo anno Romæ exceptus est ritibus Exarchorum aut Patriciorum Romanorum, vt disertè scribit Anastasius in vita Hadriani. Vt verò non Patricii iure, reuera tamé non antè impetratam Imperatoriam dignitatem Carolo in ipsam vrbem Romam multùm fuisse potestatis vel ex iis liquet quæ habentur in Annalibus Francicis *ad annum* 766. *Romæ Adriano defuncto, Leo Pontificatum suscepit: & mox per legatos claues confessionis sancti Petri, ac vexillũ Romanæ vrbis cum aliis muneribus Regi misit, rogauitque vt aliquem de suis optimatibus Romã mitteret, qui populum Romanum ad suam fidem atque subiectionem firmaret. Missus est ad hoc Engelbertus.* Recitat priora illa de missis clauibus & vexillo Baronius quoque, sed stomachabundus in nouatores, qui inde ausi sint colligere aliquam Caroli in Vrbem potestatem. Ipse autem veterator illa de in fidem & subiectionem suscipiendis Romanis callidè omittit, nihil aliud addens, quàm missum Engelbertũ ad donaria & Hunnici belli manubias offerendas. Cong

ſtat verò & Carolum nondum Imperatorem cauſſam Leonis papæ & coniuratorum agitaſſe anno 800. teſte Anaſtaſio & auctore Annalium.

Quicquid verò ſit de poteſtate quam Patricius habuit Carolus, haud difficile eſt probatu per Imperatorium titulum illi collatũ ius omne in Vrbem, Põtificem, Exarchatum Rauennæ, & alia oppida quædam extra Langobardici regni fines poſita, quæ fuerant Cæſarum vſque ad ſolennem illam rebellionem quâ Gregorio II. Papa ſuperſtites Imperii Romani reliquiæ à Leone Iſauro & ſequutis Cõſtantinopolitanis Cæſaribus defecerunt. Teſtatur id de vrbe Româ ipſe Bellarminus *l. 1. de translat. Imp. Rom. c.* 4. Liquet id ex adoratione quâ, *more antiquorum Principum*, recẽs coronatus Auguſtus, à Leone Pontifice eſt adoratus. *Annal. Franc.* 801. Liquet ex ſententia lata in eos, qui Leonem Papam malè mulctauerant. *Iidem l. c.* Liquet ex ſubſequente *ordinatione Romanæ vrbis & Pontificis. Iidẽ l. c.* Referendum eódem quod apud Eginhartum in teſtamẽto Carolino, Metropolitanas inter vrbes eius, primo loco numerentur *Roma, Rauenna.* Hæc poteſtas Cæſarum manſit per plurima ſecula, donec tandem poſt fatalem regiæ maieſtatis caſum in Henrico IV. per Gregorium VII. cœpit nouus ille Papalis dominatus omnibus hactenus ſeculis inauditus. Ex eo verò tempore priſca illa & vera Cæſarea poteſtas in vrbem, in Pontificem, & oppida, quæ ratione prouentuum quorundam in patrimonio Petri, aut rectiùs, Papæ, eſſe dicitur, tantùm non eſt intermortua.

Quin itaque Carolus hanc ſolùm poteſtatem titulo Imperatoris ſit conſecutus, & quin hæc pauca tantùm magnifico illo Auguſti & Imperatoris Cæſariſque nomine tum quidem venerint, neque aliud tum pertinuerit ad Imperium Romanum occidentale, nihil eſt ſanè dubitandum. Videndum an ſequentibus temporibus re verâ plus acceſſerit Imperio illi Romano præter iſta pauca Italiæ, & quidem an Populo Romano eiuſque Cæſaribus occidentalibus aliquid aut de nouo fuerit partum quod olim non habuerunt, aut eorum quæ dudum deperdita diximus, recuperatum. Cæterùm ſi quid horum factum, aut vi occupatum opportuit, aut verò Prouinciæ quædam vltrò ſeſe Romanam in ditionem dederunt. Sanè nec in Hiſpania, nec in Gallia, quæ ad Rhodanum vſque à Pyrenæis montibus tendit, nec in Pannonia, nec in Dacia, nec in Britannia tale quidquã

con-

contigit. Neque enim Hungaros, neque Francogallos, neque Hispanos & Gothos, neque Anglos ac Scotos, vel vltrò vel vi coactos, se & sua Romano Imperio post Caroli Magni ætatem dedidisse, vllibi legere est. Multò minùs verò id ipsum est factum à Septentrionalibus populis Danis, Suecis, Moschis, Polonis, Lithuanis aliisque. Hinc verò Sole est clarius, omnes has terras non tantùm non pertinere hodie ad Imperium Romanum, sed ne vmbram quidem iuris Romano Imperio in eas esse.

Fortassis tamen aliter se res habet de Italia Langobardica & Germania. Non sunt quidem illæ terræ post Caroli ætatem à Romano populo victæ, adeoque iure belli nunc non possidentur: fortè tamē sponte suâ sese illis reliquiis antiquis siue subiecerunt siue sociarunt in vnum Reipublicæ corpus. Neque verò inanis fortè illa suspicio est. Hodie enim receptū est, illas terras omnes vnius Imperii Romani nomine nuncupare: quin obtinuit illud ipsum iam plùs quàm quingentos annos. Summus quoque Magistratus populorum illorum per multa secula non alio nomine quàm Imperatoris Romani audiuit: quod enim nunc adiicitur GERMANIÆ REGIS titulus, id nuperum est inuentum, & vix ducentis annis auditum.

Verùm enimverò, si quid tale vnquam contigit, Id aut est ab ipso Carolo Magno factum aut ab eius successoribus. Carolū autem Magnum id egisse falsissimum est. Certè non eo tempore ille fecit, cùm Imperatorium titulum accepit. Non enim tale quid memorāt Annales & monumenta eius temporis, non tacitura certè rem tam magni momenti. Nec verò potuit id fieri. Neque enim licuit Carolo disponere quicquam de rebus regni Francici, inconsultis Ordinibus, quod alibi ostenditur. Tum autem temporis profectò non consuluerat Carolus Ordines Francicos. Inopinatò enim oblatus illi titulus est Cæsareus. Testatur enim Eginhartus dicere solitū Carolum: *se eo die quamuis præcipuè solenniter esset, Ecclesiam non intraturum fuisse, si Pontificis consilium præscire potuisset.* Sed neque postea huiusmodi quid ab eo factum memorāt vllæ historiæ veteres. Contrà verò in diplomatibus eius & litteris cernere est distinctos titulos Imperatoris, & regni Francici ac Langobardici. Priuilegium Osnabrugensis Episcopatus apud Crantzium *l.* 1. *Metropol. c.* 2. ita incipit: *Carolus Imperator Augustus Romanum gubernans Imperium, Dominus & Rex Francorum & Langobardorum, Frisiorum dominator.*

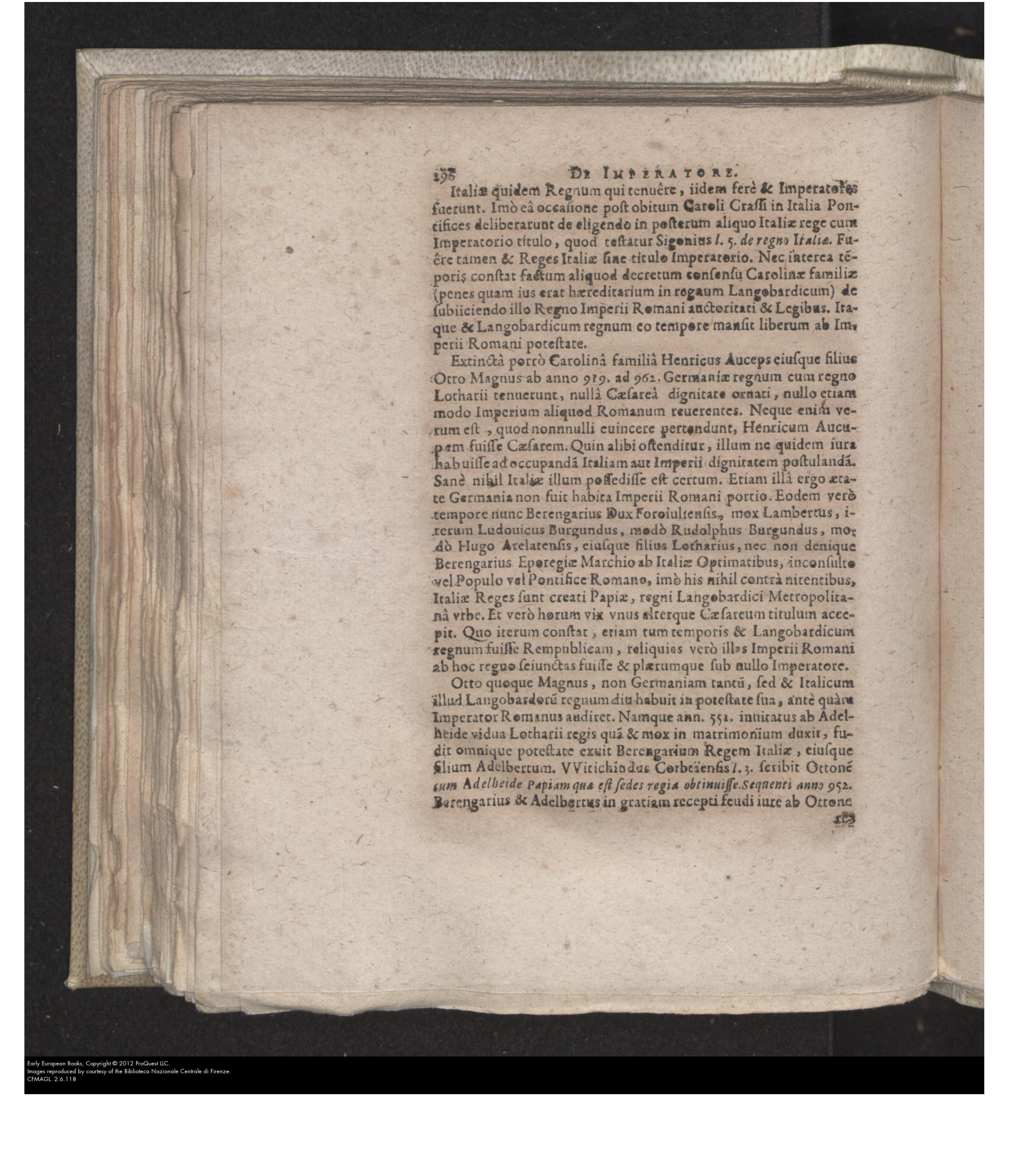
& Saxonum. Datum autem illud est anno 805. Testamento quoque Carolino quod Pithœus edidit, & Annalibus suis ad annum 806. inseruit Baronius, præfigitur: *Imperator Cæsar Carolus Rex Francorum & c. Romani rutor Imperii.* In alteris quoque eiusdem Testamento quo de mobilibus bonis disponitur apud Eginhartum, seorsim numerantur anni regni Franciæ, regni Italiæ & Imperii. Carolus itaque Italiam & Germaniam ab Imperio nunquam non distinxit.

Sed & Ludouicus Pius Germaniam non minùs atque Galliam, adeoque regiones omnes Transalpinas, ab Imperii Romani reuerentia voluit esse liberam. Diuiso enim inter tres filios regno suo, omnes pari voluit autoritate esse: nequaquam autem aliqua in re Lothario, etsi ille Cæsareo honore esset insigniendus, inferiores. De ea diuisione notatu digna sunt verba Trithemii in Annalibus Francicis. *Partitio talis est: Regnum Francorum Germaniæ perpetuè per se habeat proprium Regem, nulli penitus mortalium, ne Romano quidem Imperio subiectum, sed pristina Francorum consuetudine liberrimum. Regnum quoque Francorum Gallorum à nostro diuisum, simili modo Regem, vt constitutio sonat, proprium habet liberū, qui non minùs quàm Rex Germaniæ liber sit & nulli omninò subiectus. Manifestum enim est quod Franci ab origine semper fuerint liberrimi, & neque Romanis, neque alteri alicui certè vnquam seruierint, aut extiterint subiecti. Quin potiùs ipsi destruxerunt Romanorum Imperium sibique fecêre subiectum. Et propterea Reges ambo in diuisione regni pristinam libertatem Francorum vbique alter alteri illæsam seruare statuerunt.* Porrò nec Italiā Langobardicam alius ille conditionis fecit. Etsi enim illam vnà cū Imperiali dignitate voluerit esse penes vnum Lotharium, per accidens tamen ea tantùm coniunxit, non autem quasi dederit Langobardicum regnum Romano Imperio. Certè id factum nullibi legere est. Bene proinde Hugo Grotius *l. 2. de iure belli ac pac. c. 9. num. 11. Carolus Magnus eiusque successores ius Imperii quod habebant in Francos vt & in Langobardos, à iure Imperii in Romanos, vt noua ex caussa quæsito, sollicitè distinxerunt.*

Et verò sollicitè hæc obseruata fuerunt diu post Ludouicum. quum enim Lotharius filius eius natu maximus propter primogenituræ & Cæsareæ dignitatis honorem sibi, ius aliquod in fratres arrogaret, orto inde bello victoque Lothario, libertatem suā fra-

tres egregiè tutati sunt. Eâ de re in medio sunt verba Hincmari Archiepiscopi Rhemēsis, viri eâ ætate summæ auctoritatis *epist.* 1. *c.* 4. *ad Ludouicum Balbum. Qui cum Lothario erant: immiserunt illum in hoc, vt fratres suos exhæredaret, & regni Primores qui cum illis erant annullaret, quoniam ipse primogenitus & nomine Imperatoris erat. Illi autem qui erant cum Carolo & Ludouico, dicebant, quod Seniores illorū* (id est Domini sui Carolus & Ludouicus) *Lotharii fratres erant, & sacramento regnum inter illos diuisum fuerat, & illi nec genere nec potestate inferiores erant, & ideò non se contra illos concederent.* Latiùs omnia ista recitat Nithardus *l.* 4. vbi inter alia post fatalem illam inter tres fratres pugnam, scribit missos jà Lothario Legatos ad Carolum & Ludouicum, qui dicerent: *Si vellent illi, aliquid illi supra tertiam partem regni, propter nomen Imperatoris, quod illi pater illorum concesserat, & propter dignitatem Imperii, quam avus regno Francorum adiecerat, facerent: sin aliter, tertiam tantummodò partem totius sibi concederent, regeretque quisque illorum portionem regni sui prout meliùs posset, frueretur alter alterius subsidio & beneuolentia.* Et verò posterius placuit Itaque Ludouico cessit Germania pleno iure & nullâ re dependens ab Imperio Romano gubernanda, non minùs atque Gallia Carolo. Non latuerunt hæc Baronium: itaque ad annum 848. Trithemium his verbis accusat: *errat dū ait, iussu Lotharii conuenisse* (*Germaniæ Episcopos,*) *cùm id factum per Ludouicum Regem esse in Regno ipsius non sit dubium: nam nullam Lothariū facultatem habuisse disponendi aliquid in regno Germaniæ, spectante ad Ludouicum certum est.*

Mansisse eandem libertatem Germanici Regni superstite Carolinâ Regum familiâ certum est. Plærique enim qui illi præfuerunt cum Italia aut cum Imperio nihil habuerunt commercii. Diuiso enim post obitum Ludouici German. regno, Carolus & Ludouicus & Carolomannus singuli suam Regni partem propriâ auctoritate tenuerunt, vt constat *ex historia Landgrauiorum Thuring. c.* 6. Arnolphus quoque diu Germaniam rexit, anteaquam Imperatoriā dignitatem consequeretur. Post hunc verò neque Ludovicus, neq; Conradus, vel Italiam vel Imperium habuit. Quo satis constat, eâ certè tempestate Germaniam non fuisse partem Imperii, nec administratam fuisse auctoritate Cęsareâ, sed proprios sibi Reges habuisse, & liberam fuisse distinctamque & sui iuris Rempublicam.

Italiæ quidem Regnum qui tenuêre, iidem ferè & Imperatores fuerunt. Imò eâ occasione post obitum Caroli Crassi in Italia Pontifices deliberarunt de eligendo in posterum aliquo Italiæ rege cum Imperatorio titulo, quod testatur Sigonius *l.* 5. *de regno Italiæ.* Fuêre tamen & Reges Italiæ sine titulo Imperatorio. Nec interea tẽporis constat factum aliquod decretum consensu Carolinæ familiæ (penes quam ius erat hæreditarium in regnum Langobardicum) de subiiciendo illo Regno Imperii Romani auctoritati & Legibus. Itaque & Langobardicum regnum eo tempore mansit liberum ab Imperii Romani potestate.

Extinctâ porrò Carolinâ familiâ Henricus Auceps eiusque filius Otto Magnus ab anno *919.* ad *962.* Germaniæ regnum cum regno Lotharii tenuerunt, nullâ Cæsareâ dignitate ornati, nullo etiam modo Imperium aliquod Romanum reuerentes. Neque enim verum est, quod nonnnulli euincere pertendunt, Henricum Aucupem fuisse Cæsarem. Quin alibi ostenditur, illum ne quidem iura habuisse ad occupandã Italiam aut Imperii dignitatem postulandã. Sanè nihil Italiæ illum possedisse est certum. Etiam illâ ergo ætate Germania non fuit habita Imperii Romani portio. Eodem verò tempore nunc Berengarius Dux Foroiuliensis, mox Lambertus, iterum Ludouicus Burgundus, modò Rudolphus Burgundus, modò Hugo Arelatensis, eiusque filius Lotharius, nec non denique Berengarius Eporegiæ Marchio ab Italiæ Optimatibus, inconsulto vel Populo vel Pontifice Romano, imò his nihil contrà nitentibus, Italiæ Reges sunt creati Papiæ, regni Langobardici Metropolitanâ vrbe. Et verò horum vix vnus alterque Cæsareum titulum accepit. Quo iterum constat, etiam tum temporis & Langobardicum regnum fuisse Rempublicam, reliquias verò illas Imperii Romani ab hoc regno seiunctas fuisse & plærumque sub nullo Imperatore.

Otto quoque Magnus, non Germaniam tantũ, sed & Italicum illud Langobardorũ regnum diu habuit in potestate sua, antè quàm Imperator Romanus audiret. Namque ann. 551. inuitatus ab Adelheide vidua Lotharii regis quã & mox in matrimonium duxit, fudit omnique potestate exuit Berengarium Regem Italiæ, eiusque filium Adelbertum. VVitichindus Corbeiensis *l.* 3. scribit Ottonẽ *cum Adelheide Papiam quæ est sedes regia obtinuisse. Sequenti anno* 952. Berengarius & Adelbertus in gratiam recepti feudi iure ab Ottone

gnum Langobardicum recuperarunt. Illam rem ita narrat Continuator Reginonis: *Berengarius cum filio Adelberto sese subiiciens Ottoni ab eo vt subditus recipit regendam Italiam.* Iisdem verbis vtitur ipse Baronius *tom.* 10. *ann. ad annum* 952. VVitichindus ita loquitur: *Cùm conuentus fieret, Berengarius manus filii sui Adelberti suis manibus implicans renouata fide, coram omni exercitu, famulatui Regis se cum filio suo subiugauit: & ita dimissus in Italiam remeauit cum gratia & pace.*

Itaque iam tum feudi iure ab Ottone Langobardicum regnum obtinuit Berengarius. Et tamen anno demum 961. Otto à multis Langobardici regni Proceribus & Iohanne Papa contra Berengarii tyrannidem inuitatus, expulso Berengario & liberato Papa, primò quidem regnum Italiæ occupauit iterum, deinde anno sequente Imperator est creatus. Narrat Baronius ad annum 961. ex Historia Ducum Beneuentinorum antiqua, Proceres Italiæ, appropinquante iam Ottone, Adelberto filio Berengarii regis dixisse: *Vellemus Domine, vt Papiam cum paucis pergas, & tuo genitori dicas, quatenus Langobardorum regnum sub vestra ditione committat, quia nos minimè sub illius potestate ampliùs iam durabimus. Si vobis committit regnum, nos totis viribus pugnabimus, sin autem non, Italiæ regnum extero regi committemus.* Idipsum autem cùm Adelbertus non potuisset impetrare, Proceres omnes Berengarium pariter & Adelbertum reliquisse. Addit autem ille Scriptor: *Itaque Otto Rex sine impedimento in Italiam introiuit, atque Italiæ regnum obtinuit.* Luitprãdus, qui itidem eo tempore vixit, in narratione legationis suæ Cõstantinopolitanæ, quam à Canisio editam inseruit Baronius decimo Annalium tomo *ad annum* 968. ita rem omnem narrat Nicephoro Imperatori: *Palam est quod Berengarius & Adelbertus sui milites* [i. e. Ottonis Vassalli] *effecti regnum Italicum sceptro aureo ex eius manu susceperunt, & præsentibus seruis tuis, qui nunc vsque supersunt, iureiurando fidem promiserunt. Et quia hanc perfidè violarunt, iustè illos quasi desertores sibique rebelles, regno priuauit.* Tenuit ergo etiam Otto Langobardicum regnum antequam Cæsarea iura esset cõsecutus, adeoque & regnum illud Italiæ cum Imperii iuribus nihil habuit commercii. Etsi verò sequente anno Imperator sit creatus, etiam tum tamen satis curatè distinxit Italicum illud regnum à reliquis illis Imperii Romani, quas Papa possidebat. Recitat Grati-

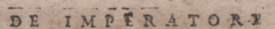
anus *cap. 33. dist. 63.* iuramentum Ottonis Papæ Iohanni præstitum, quod & Baronius habet *anno 960.* de cuius fide non est meum nunc disputare, ibi disertè verò legitur: *Cuicunque regnum Italicũ commisero: iurare faciam illum, vt adiutor tui sit.* Habet idem Baronius *anno 962.* diploma, quo Otto creditur confirmasse Romanæ Ecclesiæ bona, vbi inter alia legitur: *insuper offerium tibi de proprio nostro regno ciuitates & oppida cum piscariis suis Reatem, Amiternum &c.* Vnde patet porrò, Ottonem Langobardicum regnum sibi arrogasse iure proprietario.

Insequutis temporibus æterno quidem fœdere iuncta est Cæsarea dignitas non minùs atque Italici regni possessio cum Germania. [quod quibus auctoribus, quáue ratione, aut qua de caussa contigerit, non est instituti nostri nunc exponere] cœpit etiam ex eo communis appellatio illa Imperii Romani, quæ res multos in errorem perduxit: nullum tamen monumentũ potest produci, nullæ tabulæ extant, quibus possit probari, aut coiisse Germanicum & Italicum regnum cum illis Imperii Romani reliquiis in vnam prorsus Rempublicam, aut illa in Imperii istius ditionem concessisse. Alterutrum autem affirmare fine certis documentis non licet aut fas est.

Ac prius quidem vel vno illo potest abundè refelli, quod & Germania & Langobardicum regnum Comitia sua de rebus maximis ad rempublicã pertinẽtibus omni tempore instituerint, egerint quoque res maximas non impetrato consensu vel Papæ vel aliorum istius Imperii Ciuium. Ingessit se quidem, fateor, Papa Romanus post tempora Henrici IV. plærisque Imperii negotiis, quin & conatus est plæraque ad arbitrium suum trahere: nunquam tamen ipse voluit videri deliberationibus interesse vt ciuis aliquis Reipublicæ, nunquam etiam hoc nomine vel vocatus fuit vel admissus, sed quo modo in omnia alia regna & omnes orbis Christiani respublicas dominatum sibi arrogauit & sumpsit, tanquam supremus Monarcha à Deo constitutus, ita & hoc nomine reipublicæ Germanicæ negotium voluit gubernare, sæpe inuitis, nonnunquam & consentientibus regni Ordinibus fatali tum errore constrictis. Si Germanico verò regno & Italico mansit summũ ius administrandi Rếpub. suam sine populi Romani consensu, non in vnam profectò Remp. hæc coïerunt. Quot enim sunt summæ potestates, totidem sunt Res-

Respublicæ, vtvt vnum habeant Principem, aut arcto fœdere συμμαχίας ciuitates illlæ sint vnitæ. Quale quid de ciuitatibus Helueticis Iosias Simlerus & Bodinus, de fœderatis Belgicogermanicis Prouinciis optimè Hugo Grotius *in apologetico suo cap.* I. annotarunt. Cæterùm non conuenisse omnia illa in vnam Rempublicam, manifestum fit etiam diuersis illis coronationibus Regum nostrorum. Corona enim indicium est & signum quodammodò Reipubl. Seorsim verò primò accipitur corona regni Germanici, ex antiqua quidē consuetudine, vt & lege Carolinâ, Aquisgrani. Perperā enim vulgò creditur & nuncupatur illa corona Cæsarea. Veteres sanè rectiùs, (inter quos est & Fridericus I. Cæsar *Epistolâ ad Ottonem Frisingensem*) dixêre illam coronam *Regni Teutonici*. At Cæsaream coronam semper & quidem iam per annos octingentos solus Papa Romanus addidit. Quin & multi post Ottonem Papæ quoque coronati sunt Reges Langobardorum, adeoque triplici coronâ, Germaniæ nempe, Langobardiæ & Imperii sunt insigniti. Accedit quod nunquam quisquam post Carolū Magnum Cæsareum voluerit titulum vsurpare ante acceptā coronam illam Romanam, etsi iam esset coronâ Germanici regni honoratus: omnes enim antè sunt tantùm Reges dicti, etiam nunc non nisi electi Cæsares audiunt, licèt coronati sint Germaniæ aut Italiæ Reges. Adhoc satis hodieque distinguunt ipsi Cæsares Regnum Germanicum ab Imperio Romano, dum electos se dicunt Imperatores Romanos, sed addito titulo Regum Germaniæ, quòd nempe aliud sit esse Regem Germaniæ, aliud electum Cæsarem Romani Imperii.

Igitur vnam profectò cum Imperio Romano Rempublicam neque Germania hodie neque Langobardicum Regnum constituit. Tantùm verò abest, Germaniam sese & Langobardiam à sese domitam, Germano Imperio subiecisse, vt cōtrà potiùs illud olim Germaniæ sese dederit magnâ ex parte. Omnem enim Imperatores eligendi potestatem Romani eorumque Pontifices in Germanos æternâ lege contulerunt: quo ipso ius Germanis dederunt summum magistratum Romano Imperio creandi: quod est magnam maiestatis partem alteri tribuere. Id quando cæperit aliàs exponitur. Id certum verò est moderatis adhuc Paparum rebus, & ante Hildebrandum aut Gregorium VII. Papam, magnam satis fuisse Cæsarum à Germanis electorum in Pontificem & Populum Romanum

auctoritatem & potentiam : & nihilominus tamen in Germano fuisse potestate, eam omnem dignitatem ac vim electis ex suo arbitrio Regibus suis in alienam Rempublicam conferre. Quin manet hodiéque, vt non nisi Germanorum Rex audiat Cæsar, priscâ auctoritate licèt ademptâ. Quo patet, quasi surrogasse sibi potiùs Romanum Populum in sua iura Germaniam, quàm vt Germania sese illi Imperio subiecerit.

Hæc verò omnia quum longè sint certissima, nihil est cur non apertè tandem pronunciemus: *neque Germaniam neque Langobardicum Italia regnum verè partes esse Romani Imperii, sed Respublicas ab illo distinctas, adeoque nec Imperatorem, in quantum est Imperator, esse vel Germanici vel Langobardici regni caput aut magistratum, sed quatenus idem simul Rex est.* Nec verò ex eo, quod iam multis seculis vulgò Germania quoque & Italia illa Langobardica Imperii Romani nomine audiat, sequius quid est colligere. Familiare enim est & receptum, si multæ Respublicæ coeant in vnum fœdus, ab vna aliqua illarum omnibus nomen commune indere. Ita olim Achæorum Respublica omnibus fœderatis nomen dedit, & Vrbs Romana omnibus Sociis: hodie fœderati omnes Heluetici ab vno Pago *Suitceri*: fœderatæ item omnes Belgico-Germanicæ Prouinciæ vulgò *Hollandiæ* nomine vsurpantur. Eâdē verò ratione & Imperii Romani nomē sociis Rebuspublicis esse inditum, vel hæc verba indicauerūt Gotfridi Viterbiensis. Hic cùm narrasset, Lothariū Imperatorem regni sui tres in partes diuisi partem vnam, Italiam scilicet, cum Imperatorio nomine, maiori natu filio tribuisse, addit: *vide ad quantum defectum Romanum Imperium deuenerit, vt in tres partes diuiso regno Francorum, tertia partis tertia pars esset Imperium.* Apud alios scriptores tempore Caroli Calui Gallia Imperii nomine intelligitur, exclusâ Germaniâ. Otto Frisingensis, cùm egisset de diuisione regni Francici inter filios Ludouici Pii instituta, ita loquitur l.5.c.35. *Ex hinc diuiso regno regna modò duo Orientale & Occidentale, (quorum alterum* (Orientale) *partem Ludouici ac Lotharii, sedemque regni Francorum palatium Aquisgrani ac Imperium vrbis Romæ habet: aliud verò,* Occidentale, *quod adhuc Francorum, eò quòd istud Romanorum vocatur, appellatum, partem Caroli tenet) inueniuntur.* Vnde perspicere est, iam ætate Friderici Barbarossæ Germanicum & Langobardicum regnum vocatum vulgò regnum Romanorum,

ita tamen, vt non lateret distinctio inter illa regna & Imperium Vrbis Romæ.
Igitur ex illo nomine Romani Imperii quidem haud licet colligere Langobardicum & Germanicum regnum pertinere reapse ad Imperium Romanum. Neglexerunt autem diu & ipsi Reges Germanici Imperatorio titulo regnorum Germaniæ & Italiæ memoriam adiicere, fortè quòd mos seculi non ferret cumulum titulorum, nomen autem Cæsareum eâ ætate adeò haberetur magnificum, vt adiicere quidquam videretur indecens. Constat sanè, eos nec adiecisse titulos Ducatuum & Comitatuum, quos tamen vnà cum Regiâ & Imperatoria dignitate possidebant. Primus, quantùm videtur, Fridericus II. præter Cæsareum nomen, Siciliæ & Hierosolymæ titulum vsurpauit, Sueuici tamen Ducatus titulo non adiecto. Eum imitatus centum & quinquaginta ferè annis pòst Carolus IV. & Romanorum Imperator semper Augustus & Bohemiæ Rex voluit dici. Eius filius Sigismundus & Imperator & Hungariæ & Bohemiæ rex audiuit. Fridericus III. non multò pòst adiecit plurima propter Ducatus, Comitatus & alias prouincias sibi subditas, Germanici licèt Imperii feuda essent. Qui mos ab eo vsque tempore inualuit. Maximilianus porrò & Germaniæ rex voluit dici: non tantùm optimo iure sed & vtilissimo instituto. Secuti autem Maximilianum ea in re sunt Carolus V. & omnes quotquot in hunc diem ab eâ ætate Germaniæ præfuerunt. Posset autem eodem iure & Italici [imò, vt alibi ostenditur, & Burgundici aut Arelatensis] regni, titulus vsurpari: quantùm ex superioribus est manifestum. Nec verò idipsum non esset magno cum reipublicæ bono coniunctum, quo vniuscuiuis possit eo rectiùs constare tota reipubl. natura. Certè interest rerumpublicar. ad tuenda iura singularum, vt etiamsi unum Principem acceperint, nomina prisca ne obliterentur.

Quin igitur quasi ratum esto ac constitutum: *Germanicum & Italicum regnum distinctas esse respublicas ab eo, quod verè Imperium Romanum est dicendum, nec Imperatorem, in quantum est Imperator, vel Germaniam regere vel Langobardicum regnum.* Hinc verò sequitur grauissimè illos hallucinari, qui Germaniam censent teneri legibus Iustinianeis, aut Imperatori in Germaniam arrogant potestatem priscorum Cæsarum in Imperium Romanum, eo nomine, quòd Germania sit verè Imperium Romanum, & Imperator, quatenus est Impe-

ratos, Germaniæ præsit. Vtrumque sanè esse longè falsissimum iam ostensum est. Non attingam enim nunc quàm imbecillis sit illa collectio, etiamsi vtrumque verum esset quod sumunt.

Non minùs verò hinc liquet, quàm iniquè Papæ Romani Imperii nomine abusi rebus Germaniæ sese immiscuerint, easque perturbarint aliquot antè seculis, quàmve iniquè non adeò pridem Paulus IV. voluerit suas in manus resignari Romanum Imperium. Gregorius verò XV. electoralem dignitatem Bauaro collatam confirmare. Habuit enim olim quidem Papa Romanus vnà cum aliis ciuibus Romanis eligendi Cæsarem potestatem, & verò elegit ille & Carolum Magnum & pòst Ottonem Magnum: sed in electionem regis Germaniæ nihil vnquam habuit iuris, iam Ottonum verò tempore etiam Cæsarum electionem in liberum Germaniæ procerum arbitrium transtulit. qua de re alibi. Certè vt hodie etiam aliquid iuris sit Papæ in electionem Cæsaris [quod tamen est falsum] eo tamen nomine non debuit ille sui iuris quoque facere electionem Regis Germaniæ & Italiæ.

Porrò & hoc consectaneum est: si iure potestas Cæsarem creandi possit Germaniæ adimi, aut illa nollet aliquem creare, eo ipso tamen non amittere illam facultatem creandi regis Germanici, & Italici regni. Ita sit licuisset Alexandro III. Papæ Imperii occidentalis dignitatem in Constantinopolitanos iterum transferre, quod rogasse Emmanuelem Cæsarem scribit Blondus *l.5.decad.2.*& Platina *in vita Alexandri III.* aut verò si Bonifacius VIII. iure potuisset promissis stare (pollicitus autem erat se Imperii dignitatem in Gallos translaturum) non tamen ea propter iure potuisset Germaniæ & Italiæ respublica ab iis in alios transferri.

Denique & hoc sequitur, non esse, quur nonnulli adeò pertendant Imperii Romani dignitatem non esse à Romano Papa collatam vel Carolo Magno vel Ottoni, eò quòd vterque iam ante coronationem Germaniam ac Italiam possederit. Non enim est difficile probatu factum id omninò esse à Papa & populo Romano: sed quod collatum fuit, id verò si cum Germania & Italia Langobardica contendas, penè est nihil. Certè non est quur hac de causa sese iactitent Romani Pontifices, quod scilicet magno beneficio Germaniam affecerint: vtpote quum, si rem videas, potiùs opinione collatio illa insigne quid habet, quàm reapse. Verùm de toto hoc nego-

negotio non est huius loci latiùs agitare.

Cæterùm, quum nec Germania, nec Italia Langobardica subsit hodie Imperatori, vt ille est Romanus Cæsar, ergo aut reliquum omne Italiæ illi isto hoc nomine paret, aut aliquid eius, aut verò nihil. Ostensum autem est suprà, quum Carolus Magnus Imperii rerum est potitus, tum ex pacto Calabriam inferiorem mansisse in ditione Imperii orientalis, Venetorum quoque vrbem iisdem redditam, reliquum autem omne, vtut pareret Pontifici, in Caroli vt Imperatoris supremam potestatem peruenisse. Fuit autem & Ottonis eadem propè conditio. Namque & tum nihil reliquum relictum est Orientali Imperio præter Calabriam. Venetorum verò vrbs itidem mansit libera. Cætera verò omnia Imperii veteris in Italiâ, tametsi essent in Pontificia manu, vnà tamen cum ipso Pontifice in Ottonis, vt Cæsaris, imperium peruenerunt. Luitprandus siue alius quis autor eorum, quæ à capite sexto sunt assuta. *l.6. Luitprandi*, scribit, Ottonem ab Ioanne Papa vnctionem suscepisse Imperii, addens: *Iusiurandum verò eodem Papâ Ioanne supra pretiosissimum corpus Petri, atque omnibus ciuitatis proceribus, se nunquam Berengario atque Alberto auxiliaturos, accepit.* Otto Imperator c.10. conqueritur, Ioannem Papam esse *immemorem iuramenti & fidelitatis, sibi suprà corpus S. Petri promiserit.* Vnde claret, Papam *fidelitatem* iurasse Imperatori Ottoni, quæ vox quam habeat vim, ex more eius æui notum est. In diplomate Ottonis illius Ioanni Pontifici dato de bonis Episcopatus Romani apud Baronium ad annum 962. disertè bona illa omnia donantur, sed hac conditione *saluâ in omnibus potestate nostrâ & filii nostri, posterorumque nostrorum*: item ne quis Pontifex in posterum consecraretur [verba Cæsaris sunt] *priusquam talem in præsentiâ Missorum nostrorum, vel filii nostri seu vniuersa generalitatis faciat promißionem pro omnium satisfactione atque futura conseruatione, qualem Dominus & venerandus spiritualis pater noster Leo sponte fecisse dignoscetur.* Atqui Leo illi Carolo Magno subiecit sese prout olim Cæsaribus fuere subiecti Papæ, eoque Carolum statim adorauit: quod iam suprà est dictum. In eodem porrò diplomate notandum illud est, conuentum tum esse, vt quotannis per Legatos Cæsari nuncietur, *qualem singuli Duces ac iudices populo iustitiam faciant.* Si enim secius quid fieri quàm oporteret, tum verò Imperatorē per Legatos suos id emendaturum.

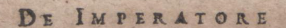
Ex quibus profectò liquet, statim illo anno 962. Ottonem vnà cum Cæsareo titulo iura veterum Cæsarum in Papam ipsum accepisse. Et verò eo iure vsus est contra Ioannem illum Papam statim sequente anno. Quo tempore de nouo ciues Romani *fidelitatem* promiserunt *hac addentes* [verba sunt Luitprandi l.cit.] *& firmiter iurantes, nunquam se Papam electuros & ordinaturos præter consensum atque electionem Domini Imperatoris Ottonis Cæsaris Augusti filiique ipsius Regis Ottonis.* Rogauit autem tum Synodus Episcoporum ab Ottone congregata, vt & Ioannem Papam exuere honore, & alium in eius locum eligi pateretur. Vtrumque autem effectum est. Eidem vero Ottoni Romani ciues periuri 964. & tertia vice *fidelitatem* iurarunt, vt post Reginonem narrat Baronius. Quò anno iterum Cæsareâ auctoritate vsus Otto in exilium relegauit Benedictum, quem Romani ciues crearant Pontificem. Eidem porrò Ottoni omnibusque eius successoribus Leo Papa præter illa iam dicta concessit *in perpetuum, facultatem eligendi successorem* (in Imperio scilicet) *atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos seu episcopos, vt ipsi ab eo inuestituram accipiant.* Habentur omnia hæc verba ex bulla quâdam Leonis deprompta, apud ipsum Gratianum *dist.63.c.23*. Exstatque apud Crantzium *metropol.l.4.c.10.* eiusdem Leonis alia bulla, quâ omnia quæ Pipinus aut Carolus Magnus donauerant Romanæ Ecclesiæ, Ottoni eiusque successoribus redduntur. Impugnat verò acriter vtriusque fidem Baronius ad annum 964. Quicquid verò sit de illis bullis, id certum est, Leone mortuo, ius illud eligendi ex arbitrio Pontificem non latuisse Romanos. Continuator Reginonis ad ann. 965. ita notat: *Eodem anno dominus Papa Leo obiit. Tunc legati Romanorum Imperatorum pro instituendo quem vellent Romano Pontifice, in Saxonia adeuntes, honorificè suscipiuntur & remittuntur. Et Otgarus Spirensis Episcopus & Luitprandus Cremonensis cum iisdem Romā ab Imperatore diriguntur. Tunc ab omni plebe Romana Ioannes eligitur.* Imò ex eo vsque tempore omnes Pontifices Romani aliique Archiepiscopi pariter & Episcopi pedum Episcopale ab Imperatoribus acceperunt, donec rem omnem turbaret Gregorius VII. Id quod alibi ostenditur.

Quin itaque Otto Magnus verè Cæsaream obtinuerit in Pontificem populumque Romanum potestatem, non est dubitandum. Porrò autem de successoribus eiusdem ad Henricum IV. vsque, idem

haud

haud difficulter ostendi, si opus foret. Verùm id operosè agere fuerit fortè Soli facem fœnerari. De Ottone III. tamen quæ dicit Glaber Rodulphus non possumus prætermittere: *Contigit*, ait, *initio Imperii Ottonis, vt sedes Apostolica vrbis Romæ proprio viduaretur Pontifice*: (is erat Ioannes XV.) *ipse verò illicò Imperiali vsus præcepto quendam suum consanguineum* [Brunonem, pòst dictum Gregorium V.] *elegit, atque ex more in sede Apostolicá sublimari mandauit*. Quum verò eodem tempore Crescentius consul tyrannidem Vrbis sibi sumpsisset, aliumque Pontificem instituisset, narrat idem, atque ex eo Baronius ad annum 996. Ottonem & Vrbem occupasse & Crescentium curasse præcipitari: Papæ autem à Crescentio electo & manus amputatas, & aures abscissas & oculos erutos. Idem ille Otto Syluestrum II. Papam instituit fatente Baronio anno 999. Idem Otto Syluestro Papæ octo vrbes Marchiæ Anconitanæ donauit. Refert illud Theodoricus de Niem *l. de priuileg. & iurib. Imper.* Ipsum verò donationis diploma edidit primus Marquardus Freherus & insigni commentario illustrauit, post illum à Baronio, id *tomo* 12. *Annal. ad ann.* 1191. est insertum. Liquet verò inde, eo tempore magnum illud quod appellatur Petri patrimonium, non in Pontificis, sed in Imperatoris fuisse manibus, fortè quòd Leo omne illud Ottoni magno iterum concessisset. In illis autem literis notatu etiam hoc occurrit dignum, quod Romam appellet Cæsar *suam vrbem regiam*. Huius porrò Ottonis adhuc pueri mater Theophane per triennium in ipsa Roma vixit & rempublicam filii sui in vsum tenuit. Quomodo anno 1003. Conradus II. integrum annum Romæ commoratus rebelles compescuit.

Quanquam verò hæc vera Cæsarea potestas integra manserit ad Henricum vsque Quartum, (cuius pater Henricus III. adeò iure suo est vsus, vt non dubitauerit Baronius anno 1046. illum hoc nomine nescio cuius Hæreseos Henricianæ auctorem proclamare) imò quanquam sese Gregorius VII. Papa confirmari voluerit per Henricum IV. primus tamen ille inaudita hactenus audacia, non tantùm exuere Cæsarem omni dignitate est ausus, sed & sumere sibi potestatem in Imperatorem, reges, principes. Presserunt autem eiusdem vestigia omnes secuti Pontifices. Quanquam verò strenuè iura sua antiqua tueri ac seruare studuerint cùm ipse Henricus IV. tum eius filius Henricus V. nec non Fridericus primus & secundus, tandem

tamen, post obitum scilicet Friderici II. Pæpæ victoriam obtinuerunt. Igitur iam quidem annos prope quadringintos neque in Papam, neque in vrbem Romam, neque in illas antiqui Imperii reliquas prouincias Cæsarea vetus potentia fuit exercita. Superstes tantùm mansit Imperatorium nomen, & quidem, si verum est dicendum, inane atque procul re ipsa. quod iam olim rectè intellexit fortissimus Germanicorum Cæsarum Frdericus primus, eoque cùm Adrianus IV. Papa anno 1159. inter alia à Friderico posceret: *nuncios ad vrbem ignorante Apostolico ab Imperatore non esse mittendos, cum omnis magistratus inibi S. Petri sit cum vniuersis Regalibus*: statim respondit: *cùm diuinâ ordinatione ego Romanus Imperator & dicar & sim, speciem tantùm dominantis effingo, & inane vbique porto nomen ac sine re, si Vrbis Romæ de manu nostrâ potestas fuerit excussa.*

Non disputabo nunc, an quadringentorum annorum possessione id quod initiò per vim pepererunt sibi Pontifices nunc verè suum fecerint, præsertim quum tanto temporis spatio pauci Cæsares idipsum videantur in controuersiam vocasse, id certum videtur, si tot annorum præscriptione perierint nostris Regibus & Cæsaribus omnia vera illa & antiqua Cæsarum iura, non esse ampliùs quur vanè iactent nonulli nescio quod orbis aut Vrbis Romæ dominium, multò minùs nunc esse magnis sumptibus & ingenti periculo in Italiam proficiscendum Cæsaribus electis, quò à Romano Pontifice Cæsaream coronam consequantur quinimò haud obscurè hinc est dispicere, cùm Orientale Imperium Romanorum per Turcam pridem sit destructum, nec Occidentalis quidquam penè superfit apud Cæsares præter nomen Imperatorium, haud iniuria fortassis posse affirmari, vel Imperium Romanum funditus periisse, vel verò Papam Romanum reapse frui nunc potestate Imperatoria, si demas licentiam titulum illum vsurpandi, aut in alium conferendi.

Cæterùm his quæ vltimò attulimus nonnulla posse obiici videntur. Primò enim sacris literis videtur prædictum, non interiturum Romanum Imperium ante vltimum diem. Ex legibus quoque Iustinianeis constat Imperatorem dominum esse orbis: certum verò est nostros Cæsares Iustiniani esse successores, itaque & nostris illis in orbem quoque vniuersum eadem hodie iura sunt. Postremò, si Cæsares hodie reapse non nisi Imperatorium habent titulum, haud videtur

detur eorum esse aliqua præ aliis Regibus dignitas ac prærogatiua.
Verum enimuero, quod primo quidem loco adducitur, promitti in sacris literis Imperii Romani æternitatem, id temerè probari non potest. Quomodo totum illud de non nisi quatuor magnis futuris monarchiis seu Imperiis mundi, plus habet famæ quàm veri: quippe quum olim in Asia iam ante Alexandrum tot numero floruerint amplissima imperia, Assyriorum, Babyloniorum, Medorum, Persarum, non autem duo tantùm, quod vulgò creditur: Asia eadem post Romani Imperii interitum itidem habuerit, hodieque ex parte habeat vastissima regna Sarracenorum, Turcarum, Tartarorum Persarum, & Sinensium: Europa verò viderit Francorum regnum maximum iam ante adeptum Cæsareum nomen: etiam nunc verò floreat vasta Hispanorum potentia & Gallorum. Nec verò reperitur quid in sacris literis, quod ad perpetuitatem Romani Imperii iure debeat trahi, siue enim somnium Nabuchodonosaris videas siue ipsius Danielis quod est c.7. omnia illa vix attingunt Cæsaria tempora, vt optimè obseruant eruditiores: quod tamen hîc disputare alienum est. quid, quod Apostolicæ literæ excidium non Romani Imperii tantùm, sed ipsius Vrbis, haud paulò ante finem mundi futurum videantur prædicere. Antichristi certè tempora exceptura demum interitum Romani Imperii, communis omnium primæ ætatis Christianorum fuit sententia. De ipsius autem Vrbis Romæ extremo excidio accipienda videntur omnino illa quæ c.18. Apocalyps. leguntur.

Ad secundum respondemus. Eo argumenti genere vsos quidem perquam multos à Lotharii Cęsaris vsque temporibus ad nostram hanc ætatem, eos qui Romani iuris doctrinam professi sunt, quorum nonnullis penè persuasum est, omnia omninò illa competere hodieque Cæsaribus nostris, quæ olim Iustiniano, imò Augusto Imperatori conuenerunt. Verùm hæc quidem doctrina apta est concitandis bellis, mouendis tumultibus, euertendæ reipublicæ. Si enim omnia ad illam faciem Augustæi æui sunt componenda, non hæc tantùm nostra Germania sed penè totus orbis erit commouendus. Est autem tota illa colligendi ratio friuola, ne quid dicam grauius. Nulla certè illi vis inest, nisi pro confesso & certo sumas, populum Cæsaremque Romanum nihil potuisse iure amittere, aut verò omne quod in corpore illo Legum Romanarum reperitur id ex iure natu-

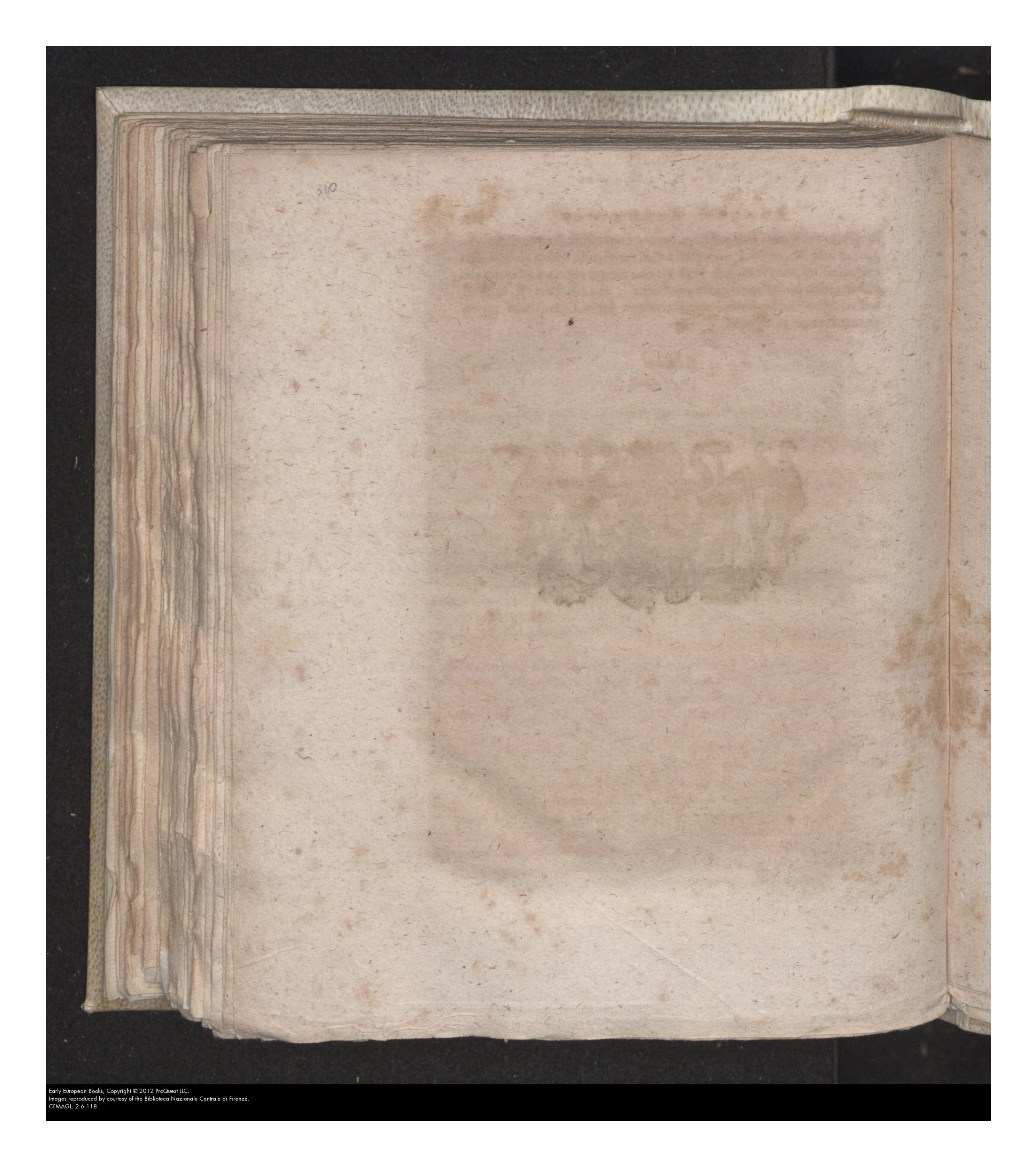
ræ venire, adeoque æternæ esse veritatis. quæ omnia longè sunt falsissima. Sanè cùm iura illa plæraque valeant ex constituto, sintque positiua, vniuscuiusque est liberæ reipubl. ea hactenus vel reiicere vel admittere, eoque nec rerumpubl. controuersiæ rectè ex illis possunt decidi, vt optimè post Ferdinandum Vasquium obseruauit summus vir Hugo Grotius *præf. ad libr. de iure belli ac pac.* Stultum verò est omnem qui in nomen aut aliquo modo succedit in locum, eundem etiam in iura quæ ante aliquot centum aut mille annos obtinuerunt, succedere. Non minùs sanè hoc ineptum est quàm illud nonnullorum commentum Carolo V. ius fuisse ad occupandos Americanos, eò quòd esset Imperator adeoque dominus orbis: quos perdoctè confutauit Franciscus Victoria *relect. de Indis* & Ferd. Vasquius *in quæstionib. illustrib.* Bene verò est, quod qui sese olim Cæsarianarum partium propugnatoribus illis opposuerint, ac Pontificem sumpserint sibi extollendum *super omne quod dicitur Deus,* non minùs perperam sese gesserint, nihil aliud sc. adferentes quàm ipsorum Pontificum arrogantissima dicta, adeoque testimonium gloriosissimorum eiusmodi hominum in propria caussa.

Tertii vltimique argumenti reiicienda est sequela. Enimuerò non est Cæsari nostro quidquam potestatis in liberas respublicas, sed ratione αὐτονομίας etiam parua respublica libera, qualis est Rhegusina ex. gr. non minùs sua habet plena maiestatis iura quàm aliqua magna: dignitas verò omnis non ex illis maiestatis iuribus tantùm est æstimanda, sed & alia multa sunt quæ iubeant etiam inter pares ordinem aliquem seruandum. Certum verò est Carolum Magnum cū Francis quoquouorsum Imperium suum extendisse, in Germaniam sc. & Galliam & Italiam & magnam Hispaniæ partem, fuisse autem illos omnes natione & lingua Germanos, adeoque tum certè præcipuam Europæ vim penes Germanos fuisse. Certum verò & hoc est: tempore Ottonis Magni, non tantùm Cæsareo nomine, sed & amplitudine imperii, Germanicum regnum per complura secula longè antecelluisse, Hispaniam, Galliam, Britanniam, Daniam, Sueciam, Poloniam, Vngariam: vtpote quòd comprehenderet omnem Germaniam, Galliæ magnam partem vsque ad Rhodanum, regnum Arelatense, & Italiam vniuersam. Denique certum est, ab annis septingentis nullam rempubl. non vltrò semper Germaniæ eiusque Regi-

Regibus aut Cæſaribus primum locum conceſſiſſe. Itaque quum dignitas hæc & προεδρία non tam à Cæſareo titulo quàm ab ipſa amplitudine Imperii veniat, & verò Germanicum regnum in quieta eius honoris poſſeſſione hactenus fuerit, manifeſtum eſt, etiamſi tollas omne Cæſareum nomen, ius tamen ſuum Germanico regno permanſurum integrum.

FINIS

311

RERVM ET VERBORVM INDEX

Came-

Deli-

D

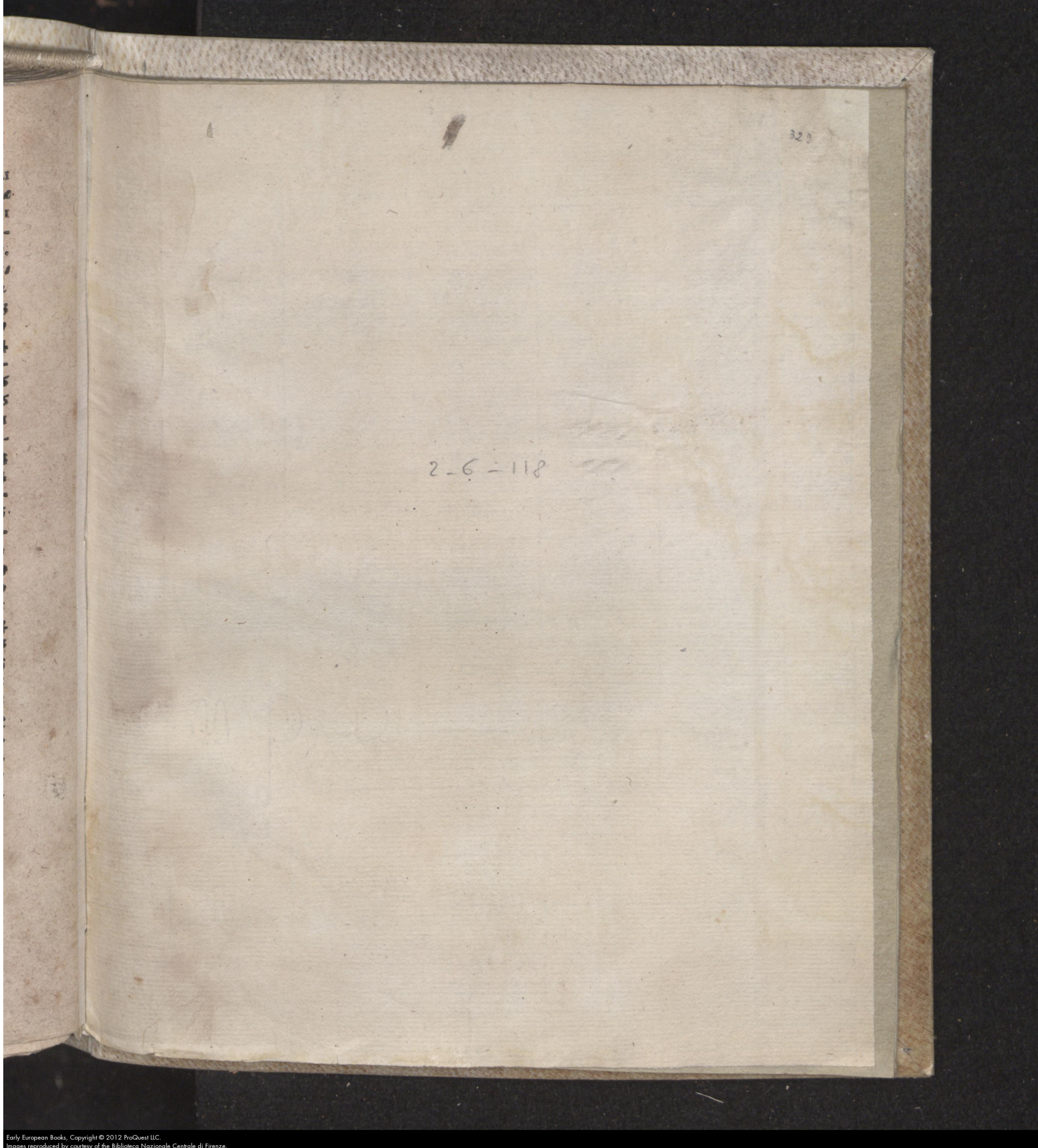
E

Epis-

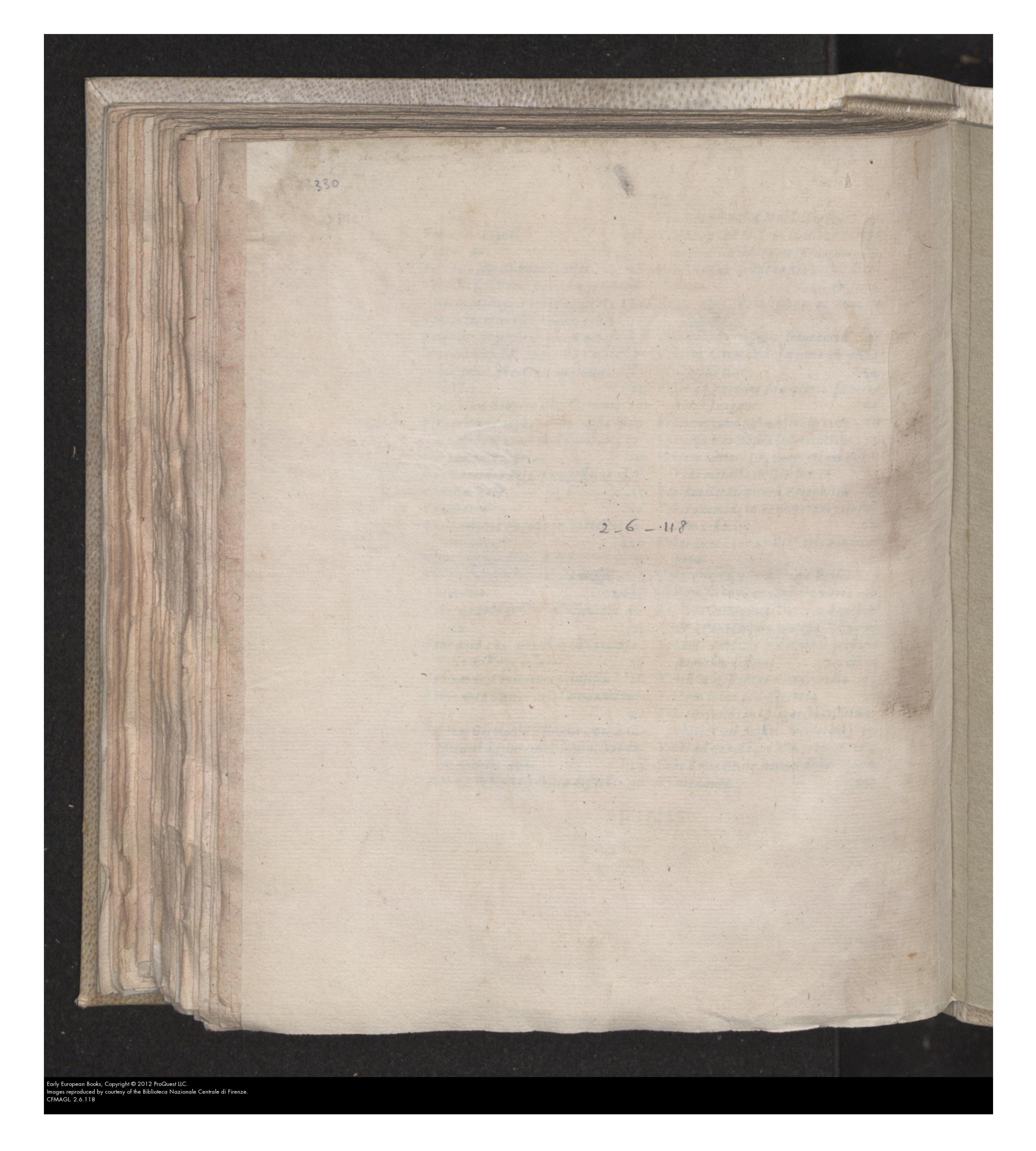
H

322

FINIS

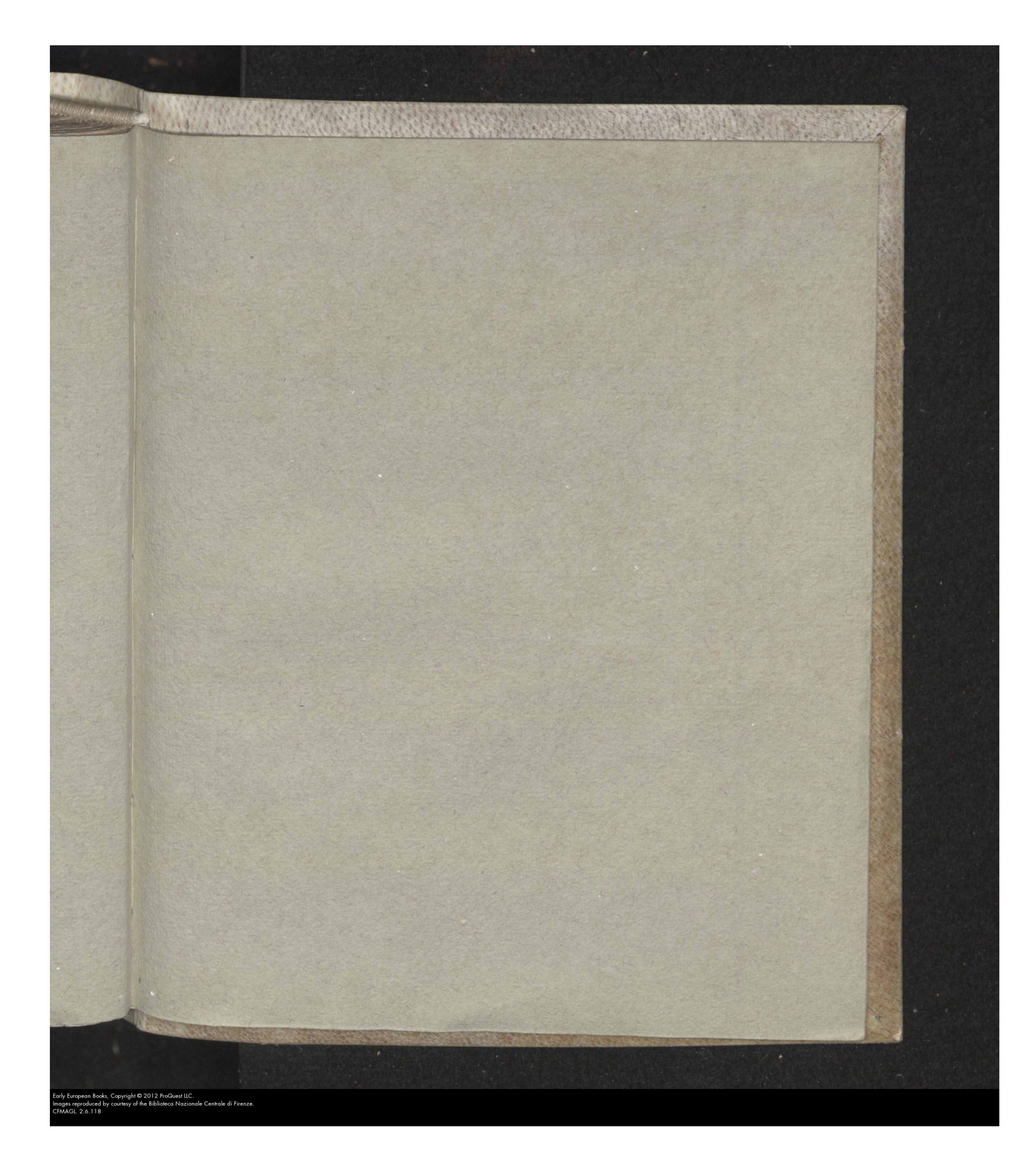

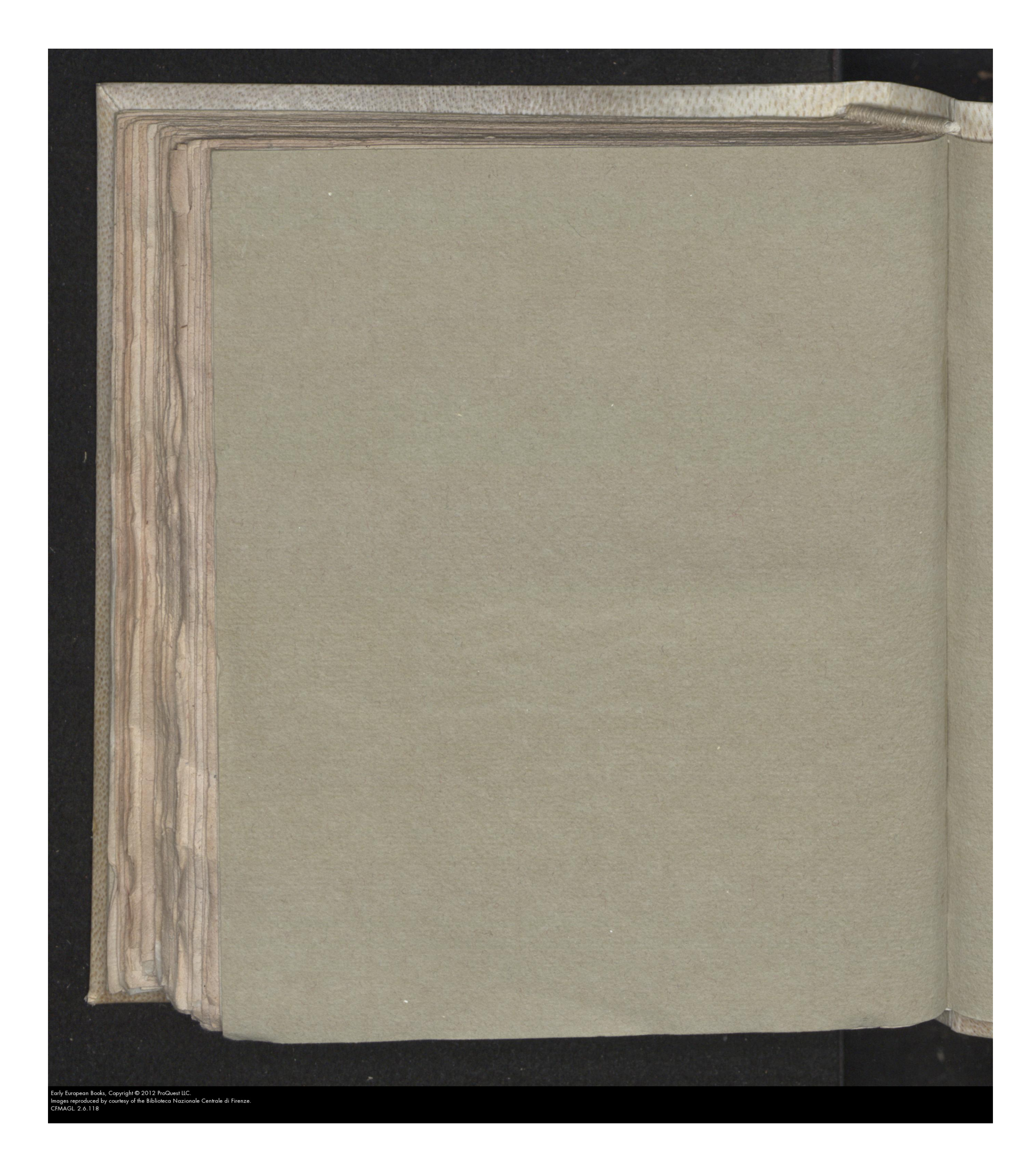
329
2-6-118

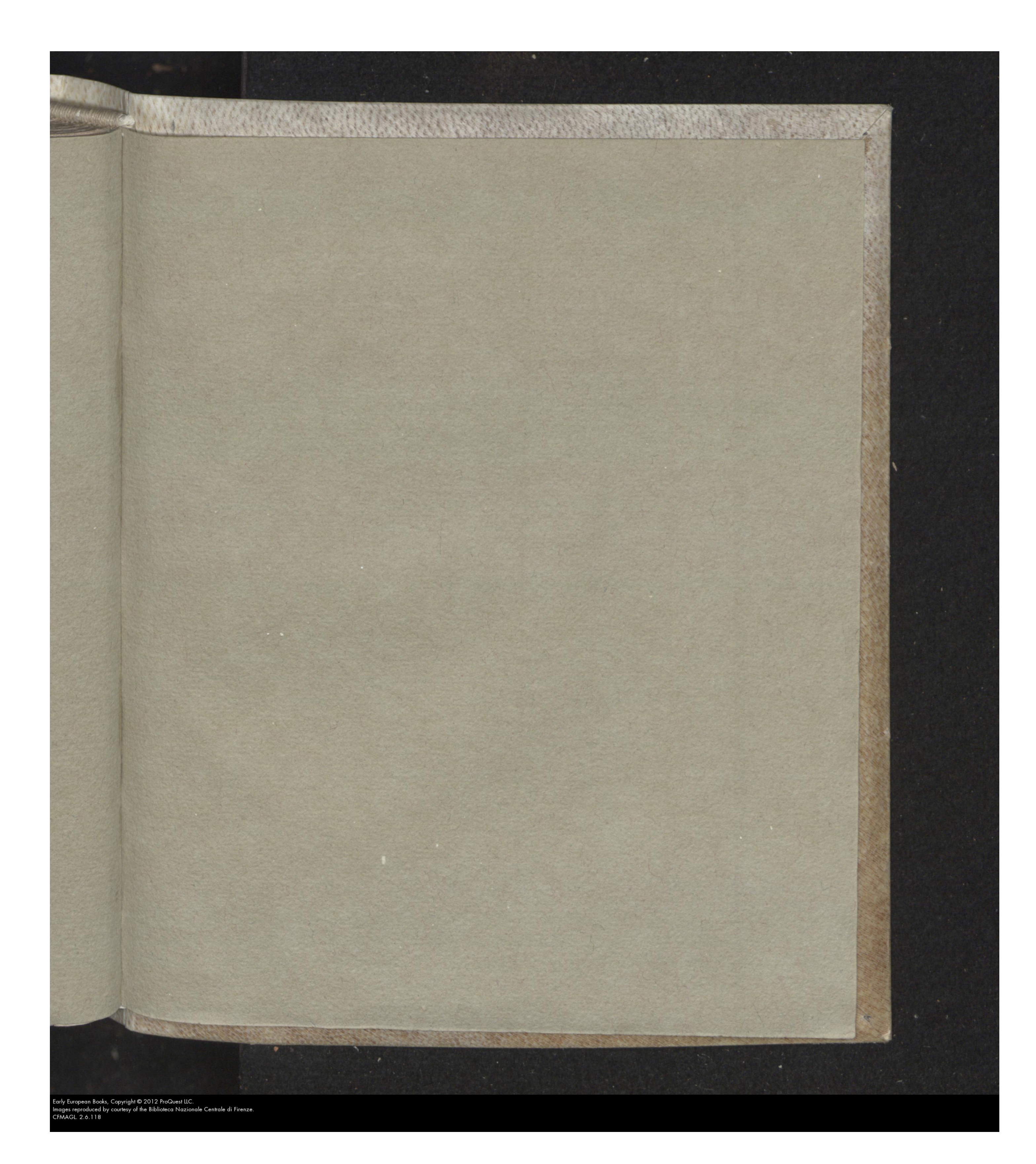

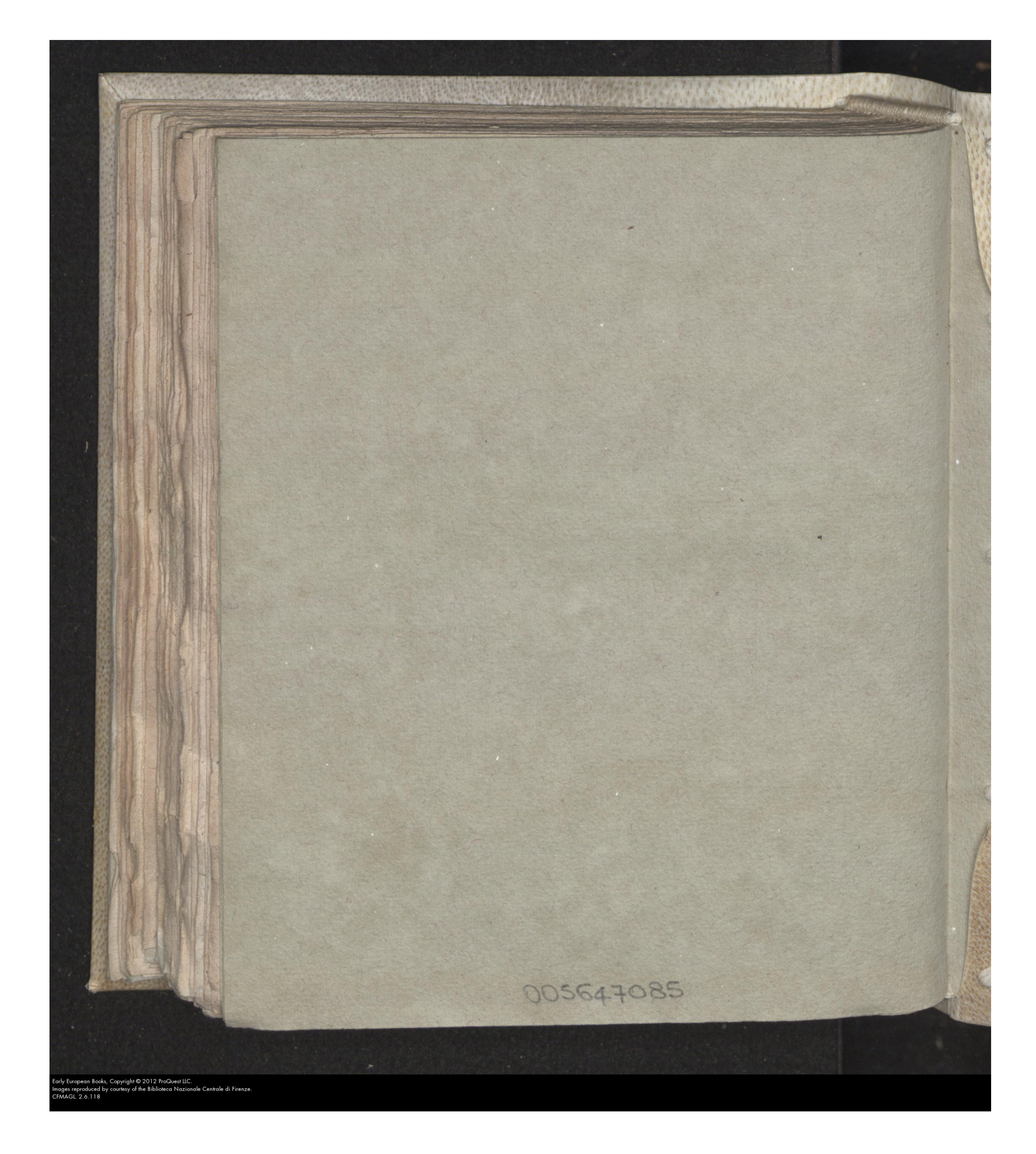

CB